Questiones Johannis buridani super octo libros politicorum Aristotelis nuperrime diligentissima cura correcte & emendate necnon singulis in marginibus annotate.

Venūdātur parisius in Vico sancti Jacobi sub intersignio Lilij aurei.

Guillermi Bacerci Parrhisiani ad benignum lectorem Epigramma.

SI sacra canonici placeant decreta senatus/
Aut que Romulei iura dedere patres/
Altaq; politice delectent dogmata norme/
Et quod diua parit philosophia decus:
Suscipe mellifluum gratanti fronte volumen:
Chalcographus supera quod renouauit ope.
Nam primos aditus sanctarum & semina legum
Edocet: ac facili ducit ad alta via.
Quicquid alit regalis amor/ quid seua tirannis
Obruit/ aut plebes seditiosa vorat
Cur pereat commune bonum/ quo publica freno
Res ad tranquillum sepe trahatur iter
Candide sub claro cognosces ordine lector:
Si sub hoc abstrusum codice dogma legas.
Quare eme: dehinc emptum legites: intellige lectum:
Et modicus referet commoda multa labor.
Sic tua felices attingent carbasa portus:
Et tuta patriam dexteritate reges.
Hoc cape: iam cunctis quod parua pecunia donat:
Nil timeas syrtes: hoc duce prosper abi.

DEO GRATIAS.

Tabula queſtionū:

et dubiorum eiſdem annexorum ſuper octo politicorum libris ariſtotelis per capita diſtributarum apertiſſima.

¶Capita questionum qnti libri & sunt xi.

Finis Tabule.

Incipiunt questiones breues & perlucide sup octo libris artis politice ab Aristotele confectis q̃ moralis disciplme partem vtriusq̧ iuris ecclesiastici scilicet & ciuilis permiscue perstringunt.

¶ Prima questio.

Irca primum libruȝ politicorum Aristotelis talis mouetur questio. Vtruȝ bonum cõmune sit preferendum bono particulari siue priuato / Arguitur primo ꝙ non nam si sic esset preferendum sequeref ꝙ homo secunduȝ dictamen recte ratiõis deberet velle perdere felicitatem ꝓpriã ꝓpter vtilitatem boni publici cõsequẽs est falsum qa hoc esset cõtra caritatem. Et probatur consequentia ex eo quod felicitas & virtutes sunt bona priuata & particularia. ¶ Secundo sic quia sequeretur ꝙ homo secundum dictamen recte rationis deberet dare thesaurum & hereditates suas bono publico. consequens est falsum &. probatur consequẽtia quia illud est commune bonum. ¶ Tertio sic maxime homines curant bonum priuatum & ꝓprium scd̃m eustracium & hoc nõ esset nisi bonũ ꝓpriũ eẽt p̃ferendũ ¶ Quarto sic Si cõclusio esset bona & vera sequeretur ꝙ secunduȝ dictamẽ rectũ latro deberet velle suspendi ꝓpter furtũ suum. cõseqs est falsum & cõtra caritatẽ & legem nature. Et ꝓbaf cõsequentia qa est expediẽs reipublice ꝙ latro suspendatur vt amplius nõ furetur cum sit in detrimentũ rei publice. ¶ In oppositũ arguif Primo sic commune bonuȝ bono pticulari est multo nobilius & melius igif &c. pȝ satis cõsequẽtia. antecedens ꝓbaf primo hui⁹ & prio ethicorũ amabile qd̃ vni soli / amabili⁹ & vtili⁹ ꝙ ẽ omni gẽti & cõmunitati. ¶ Scd̃o sic bonũ cõitatis est optimũ bonũ inter oĩa bona igitur &c. pȝ cõseq̃ntia. Et ãtecedẽs ꝓbatur per illud phi in prio hui⁹ ille qui cõmunitateȝ instituit fecit optimum bonũ & fuit maxie bonorũ causa. Tertio sic. homo debȝ p̃ferre illud qd̃ est sibi bonum & alijs illi quod est sibi bonum tãtum. Sed sic est de bono communi igitur &c. patet conseq̃ntia & maior satis nota est. & minor patet quia omne bonum cõmune est bonum multis. & non bonuȝ priuatũ. In ista q̃stione erũt tres articuli In prio videbif vtrũ aliqs act⁹ mal⁹ licite possit fieri ꝓ salute & tuitione patrie In scd̃o de q̃sito principali In tertio mouebunf dubia circa materiã ¶ Quantũ ad primũ articulũ. Est notãdũ & supponẽdũ ꝙ in nullo cãu mala sũt faciẽda vt inde bona eueniãt Ista suppõ pȝ auctoritate eustrachii.iij. ethicoruȝ q dicit christiana religio fatef nõ eẽ peccandũ ꝓpter cõmodũ consequenduȝ. ¶ Scd̃o notandũ qd̃ act⁹ mali sunt in duplici drã. quidam sunt mali de se vt odire deũ / tristari de bono alterius & isti nõ sunt mali qa ꝓhibiti sȝ ꝓhibiti qa mali. alii sunt mali eo ꝙ ꝓhibiti & non quia mali / sed illi possunt fieri licite in aliquibus. vt desponsare cognataȝ non ieiunare die veneris. ¶ Tertio notandum est ꝙ lex ꝓhibens actum malum de per accidens non intendit ꝓhibere vbi bonum publicum periret si non fieret. Ista suppositio patȝ qa legislator semper intendit bonum publicuȝ. ¶ His suppositis ponitur prima cõclusio siue ꝓpositio. Actus malus primomõ seu de p se nõ licite potest fieri ꝓ defensiõe vel salute cõi patrie. Probatur sic nã nullũ malũ est faciendum vt bonũ eueniat sed malũ si fieret fieret vt bonum inde sequeref igitur &c. cõseq̃ntia pȝ ex prima suppositione & minor etiã. ¶ Scd̃a ꝓpositio act⁹ malus secundomõ licite põt fieri ꝓ defensiõe patrie vel rei publice ꝓbatur nam lex nõ prohibet aliquid qd̃ sit in detrimentum patrie vl' rei publice sed hoc dimittere esset detrimẽtuȝ rei publice igif &c. ptȝ consequentia & maior patet de se minor ꝓbatur quia aliquãdo detrimentum fieret si dimittetef vt si rex nõ posset habere alienã expediret ꝙ haberet cognatã in vxorem. ¶ Quantũ ad secundum articulũ restat respondere ad questionem. Vnde sciendum ꝙ triplex est bonum. scilicet vtile delectabile & honestum & dicif ꝙ illa non distinguntur nisi ratione quia virtus moralis potest dici bonũ vtile delectabile & honestũ qa ꝓut est appetibile ꝓpter seipsuȝ esto ꝙ nulluȝ bonum consequatur dicitur bonũ honestum. Si vt inde bonum sequeretur dicif vtile. Sed ꝓut est conueniens appetitui dicitur bonum delectabile. Vnde sciendum ꝙ triplicia sũt bona homini attributa. quedam sunt infima vt sunt bona tẽporalia diuicie & bona fortune & illa sunt fortune subiecta. quedam sunt suprema vt bona anime que sunt virtuosa. quedaȝ sunt media vt bona corporis scilicȝ formositas pulchritudo sanitas. Et bona suprema scilicet bona ale sunt optia. ¶ Tertio notandũ ꝙ in policia nos possumus inuenire triplicia bona ꝓportionabilia ad bona homini attributa infima vt possessiones & diuicie. Alia sunt suprema sicut felicitas politica vt sunt tranquilitas pax bona concordia; alia sunt media vt sunt membra policie vti sunt principes seculares.

¶ Quarto sciendum est & notandum ꝙ

Marginal notes: Arguitur. — In oppositũ — Primus articulus primũ notabile. — Secũdum Duplex act⁹ malus — Tercium — Prima cõclusio. — Secunda — Secũdus articulus primũ notabile — Quid bonũ honestũ vtile & delectabile. — Secundum triplicia hominis bona. — Tercium — Quartum.

cum queritur. vtrum bonum cōmune dupliciter potest intelligi. V nomō cōparando bonu3 partiale priuatum ad cōmune bonum partiale. Aliomō cōparando bonum priuatum totale ad bonum cōmune totale. ¶ Quinto notādum quod preferentes bonu3 cōmune priuato bono, quidam sunt ciues qui non habent regere in policia. alij sunt qui habent regere policiam & tales debent bonu3 ꝓprium negligere & bonum commune si contigerit ꝓcurare. His predictis sunt ponende cōclusiones.

Quintum.

¶ Prima cōclusio bonum priuatum honestū vt virtus felicitas ꝓpria cuilibet bono cōmuni est p̄ferendum. ꝓbatur nam homo virtuosus diligit bonum cōmune principaliter propter ꝓpriam virtutem ergo magis diligit propriam virtutem ergo &c. pt3 cōsequentia per regulam thopicorum ꝓpter vnūquodq̧ tale. Secundo ꝓbatur quilibet homo debet magis eligere secundum rectam rationem suum proprium bonum & salutem propriam simpliciter q̄ quodcumq̧ aliud citra deum ergo &c. patet consequentia & antecedens apparet qa alias appeteret suam imperfectionem.

Prima cōclusio.

¶ Secunda cōclusio nullum bonum priuatum aliud a bono honesto est p̄ferendum bono cōmuni. ꝓbatur quia appetere bonū totius cōitatis est virtus & virtus est p̄ferenda bono cuilibet non honesto igitur &c. pt3 consequētia & maior patet & minor p3 q᷒ nō est honor cō dignus virtuti. Etiā cōfirmatur qa dicit .i. ethicorum q̧ bonum q̄to cōmuni᷒ tanto meli᷒ est & diuinius igiẜ &c. cōsequentia ē nota.

Secunda.

¶ Tercia cōclusiō e st cōparando bonu3 priuatū partiale ad bonum cōe p̄tiale bonum priuatū est preferendum ab illo qui nō habet policia3 regere. Ista cōclusio est de intentiōe philosophi dicentis q̧ homo magis debet curare de bonis maxime ꝓprijs q̄ de aliis. Scdo cōfirmaẜ quia videmus qd iusti viri magis curant de ꝓprijs Et dicit notanter si nō habeat policiam regere quia talis deb3 negligere bonu3 ꝓpriū & facere q̄ńq̧ bonū cōe rei publice.

Tertia

¶ Quātū ad tercium articulum. Est mouēda dubitatio circa tertiū argumentū vbi argue baẜ ecōtrario q̧ latro &c. vtrū condēnatus ꝑ principē licite possit abire si locum & tp̄s habeat. Et arguiẜ prío qd nō qa condēnatus nō h3 dominiū nec sibi est corpus suū imo ē corpus suū principis & policie ergo &c. pt3 cōsequentia qa talis cōdemnatus nō h3 magis suūcorp᷒ arripe qd ē principis q̄ aliqd aliud corpus alienū & ans ꝓbaẜ qa postq̄ ē cōdēnatus tūc corp᷒ suū est sub iure & dn̄io principis vel policie.

Terti᷒ articulus
Dubiū primum.
Arguitur

¶ Scdo si sic seq̄reẜ q̧ nō esset dr̄a inter cōdēnatū & non condēnatū cōseqn̄s ē falsu3 vt p3. & cōseq̄ntia pat3 q a duersariū qa condēnat᷒ pōt abire similiter & nō condēnatus. ¶ Tertio si sic sequeretur q̧ aliquis licite posset iusticiā velle nō fieri consequens est falsum & pt3 cōseq̄ntia de se. ¶ Quarto sic subditus teneẜ obedire principi in oībus iustis. sed talis est subditus & subiectus igiẜ &c. pt3 cōseq̄ntia. & maior de se pat3 ex lege & minor apparet qa ip̄e est subditus.

¶ Oppositū arguiẜ nullus pōt licite facere cōtra legē nature s3 nō euitare mortem vbi pōt est cōtra legē nature igiẜ &c. p3 cōsequentia & maior p3 de se qa natura in suis opationib᷒ dirigitur ab agente infallibili. minor pt3 quia oē ens appetit suā p̄fectionē & ꝑmanētiā

In oppositum.

¶ Pro cuius euidētia est notādū qd duplex est princeps in policia videlic3 priceps suprem᷒ vt rex dux vel impator in policia. Et ali᷒ infimus vt baliuus vel vicecomes & de vtroq̧ intellige.

Primū notabile duplex p̄nceps

¶ Scdo notandū q̧ aliqs pōt iudicari ad mortem dupliciter V nomō iuste. aliomō iniuste.

Secundum Judicari dupliciter.

¶ Tertio notādū qd aliquis pōt habere ius in aliqua re tripliciter vnomō qd habeat ꝓprietatem licet nō habeat vsū. secūdomō qd habeat vsum nō tn̄ ꝓprietatē. tertio modo habēdo vsu3 & ꝓprietatē. Exēplus primi vt qn̄ aliquis habet domū alteri cōductā. Exemplū scdi vt ille qui cōducit domū alteri᷒/ Exēplū tertij vt vtēs domo ꝓpria.

Tertiū ius in re tripl.

¶ Quarto sciendu3 est q̧ si aliquis sit cōdēnatus ad mortē iuste lic3 nō sit vinculatus h3 ius & dominiū q̄tum ad ꝓprietatem & nō q̄tū ad vsu3 in corpore suo. Et si sit iniuste cōdēnatus & si sit vinculatus h3 dn̄iu3 & vsu3 & ꝓprietatē.

Quartum.

¶ Quito notādu3 qd quilib3 deb3 p̄seruare pximū suū a vicio q̄tu3 pōt qa illud est p̄ceptu3 diuinū Cōsequēter ponūtur aliq̄ cōclusiones

Quintum.

Prima si sit aliquis condēnat᷒ iniuste ip̄e pōt licite abire si locū & tp̄s habeat imo tenetur. Probaẜ prio q̧ licite quia sic non facere hoc ē facere contra legē nature. q̧ imo tenetur ꝓbatur quia teneẜ p̄seruare ꝓximus a vicio vbi pōt. Modo si talis qui posset euadere si nō euaderet nō p̄seruaret ꝓximu3 a vicio sc3 principem.

Conclusio prima.

¶ Sed tunc dubitaẜ. V trus vinctus pōt licite frangere & disrumpere vincula Ad hoc respōdet q̧ sic quia talis priceps non habebat aliquod dn̄ium supra corpus suum nec secundum vsum nec scdm ꝓprietates

Dubium secundum.

¶ Scdo dubitatur si talis timeat mortē & recedat sub iuramēto reuenienci vtrum teneatur redire ad carceres respondetur secundus quosdam q̧ non tenetur redire quia iuramētum est illicitum & ideo nō est tenēdum quia licitum est in omnibus leges falsam abscindere dicunt etiam aliqui q̧ licite posset permanere.

Tercium

¶ Secunda conclusio condemnatus ad mortem iuste licite potest abire si locum & tē

Secūda cōclusio princi palis

pus habeat, pbatur primo per rationem post oppositum quia talis peccat cōtra legē nature. Sed si dicatur ꝙ talis nō habet ius & dn̄ium. R̄ndetur ꝙ imo habet dominium quo ad proprietates & illud est multomagis q̄ habere dominiū quo ad vsum. ¶Sed dubitaꝛ posito ꝙ iam de facto sit vinculatus firmiter vtrū licite possit frangere vincula & recedere si pōtvel pugnare contra principis custodem. R̄ndetur ꝙ nec sic nec sic quia tolleret ius principis si rem publicam lederet. Aliqui tenent oppositum ꝙ licite hoc possit quia h₃ ꝓprietatem in corpore suo. Ideo iuxta primā r̄nsionem cōclusio est glosanda sic sc₃ ꝙ talis nō sit vinculatus necvinculis detentus imo quia nō habet ius ad vsum ideo non teneꝛ frangere. Nec scd̄m potest qa non h₃ dn̄ium quo ad vsum nec quo ad ꝓprietatem. ¶R̄ndetur ad rōnes Ad primā cum dicitur corpus suu₃ nō est in suo dn̄io igitur &c. Negeꝛ an̄s licet non habeat in vsu habet t̄n in ꝓprietate. Ad secundū r̄ndetur negādo cōsequentiā simpliciter. Ad terciū negaꝛ cōsequētia dūmō sit vinculatus firmiter qa meli⁹ est ꝙ obediat legi reipublice q̄ legi nature tali modo. Ad quartā cōcediꝛ maior & negaꝛ minor. quia habet recedere si locū habeat & tp̄s vt dictum est satis ¶Vlterius dubitatur iuxta secūdam cōclusionē secūdi articuli vbi diciꝛ quod nullū bonū priuatū &c. vtrū in aliquo casu homo licite a defensione reipublice possit cessare sc₃ fugiēdo & hoc si actu sit regēs & defendens rē publicā. Arguiꝛ ꝙ non. quia si sic tunc licitum esset bonum priuatū aliud a bono honesto p̄ferre bono cōmuni cōsequens est falsū vt dicit conclusio & ꝓbatur consequētia quia sic fugiēdo p̄ferret corpus suū ꝓprium qd̄ est bonū priuatū ¶Oppositū arguiꝛ quia minus malum est qd̄ ip̄e fugiat q̄ qd̄ maneat longo tp̄e igitur &c. p₃ cōsequētia & an̄s probaꝛ qa defensor rei publice in casu quo videt morte₃ iminere pōt licite cessare. Hic erūt due partes In prima quid dicēdum scd̄m aliquos. In secūda r̄ndetur secundū ꝓpriā opinionē philosophi. ¶Quantū ad primā partem supponitur primo qd̄ post istam vitā ponenda est alia vita eterna ¶Secundo supponiꝛ quod sicut anima preferēda est corpori ita decor anime decori corporis ¶Tertio supponitur quod quilib₃ bonus christianus mallet omnia mala pati q̄ malum mortaliter vt furtum cōmittere vt p₃ per martires & sanctos. Nunc ponitur conclusio responsiua in aliquo cāu nō est licitum hominem a defensione reipublice cessare fugiendo Et ꝓbatur posito ꝙ iustus videat ꝙ magnus populus christianorum debeat perire nisi ip̄e eum defendat & si permaneat morie tur tunc tenetur defendere & non recedere. Probatur per primam suppositione₃ sicut anima p̄ferenda est corpori. Sed verum est si aliquis videat aliquō quod populus aliomō preseruari potest nō debet se periculo exponere: qa dicit philosoph⁹ ꝙ magnanimus se leuiter periculo nō exponit & hec deb₃ eē causa q̄re principes nō se statim morti exponunt Et ista pars fide est tenenda ¶Quantu₃ ad secundā partem Est videndum secūdum opinione₃ & dicta philosophi & ab aliquibus tenetur opinio. Pro quo notandu₃ est qd̄ aliqui tenent ꝙ de intentiōe philosophi fuit nō fore aliam vitam post istam & hoc ꝓbatur per philosophū tertio huius mortu⁹ rachel videtur bonū aut malum eē & sic videtur dicere ꝙ philosoph⁹ nō posuit nisi meritoriam felicitatem. ¶Secūdo notandum est de illo defensore reipublice quia vel ille videt & habet spem ꝙ nō possit supuiuere si p̄manserit aut h₃ spem qd̄ possit supuiuere si captus fuerit ab hostibus. ¶Prima cōclusio in casu secūdo nō est licitu₃ a defensione rei publice cessare ꝓbatur illud non est licitum quod est cōtra supremum gradum virtutis & fortitudinis ergo &c. ¶Secūda conclusio in primo casu sc₃ in quo manifeste videret quod ip̄e ineuitabiliter nō pōt superuiuere licitum est cessare siue nō expectare. Probaꝛ cōclusio quadrupliciter. primo expectare mortē non est felicitas nec pars felicitatis ergo &c. pat₃ cōsequētia Et assumptum probaꝛ quia vera felicitas nō est sine vita. Secundo ꝓbatur virtus nō debet esse cōtra manifestam inclinationem nature sed non fugere est contra inclinationem nature ergo &c. Tertio ꝓbatur quia si sic vel hoc esset pro bono proprio vel alieno. Nō ꝓprio vt patet de se. Nec alieno qa plus diligeret virtutem aliena₃ q̄ propriam ¶Quarto videmus quod valentissimi viri ut gerunt vt fideles ab infidelibus quia viderunt insidias maloꝝ ergo &c. p₃ consequētia & an̄s p₃ in multis historijs. Ex hoc p₃ ꝙ fortitudo moralis nō inclinat ad expectationem mortis si nō poneretvita post hanc eterna vnde minus malū est fugere q̄ pseuerare. ¶Ad rōne₃ i ꝓbātē r̄ndetur negando cōsequētiam qa ille nō solū p̄ferret bonū honestū bono ꝓprio & priuato s₃ cōe &c. imo p̄ferret bonū honestū Vel etiā intellige scd̄m aduersariū ꝙ bonū priuatū aliud a bono honesto nō ē p̄ferendū bono cōi citra mortē corporalē qa virt⁹ moralis sc₃ fortitudo nō inclinat ad expectandū mortē si nō ponaꝛ vita post istā. ¶Ad rōnes. Ad primā q̄n diciꝛ si sic seq̄reꝛ ꝙ homo deberet &c. negaꝛ cōsequentia nā dr̄ in cōclusione qd̄ bonu₃ honestū priuatū est p̄ferendū

Quartum dubium

Quintum.

Opinio q̄rumdam.

Suppositiones.

Cōclusio responsiua.

Opinio propria.

Primū notabile.

Secundum

Prima conclusio.

Secunda

Ad rationes questionis

A ii

cuilibet bono communi. ¶ Ad secundam respondetur dicendo vel talis est princeps ciuitatis: vel qui habet regere terram & talis tenetur dare thesaurum vel est simplex ciuis & sic non tenetur. ¶ Ad terciam respondetur quod est pro vna conclusione secundi articuli scilicet de bono partiali priuato. ¶ Ad quartam dictum est satis per quartam conclusionem.

¶ Secunda questio.

Q Veritur secundo: Vtrum in communicatione humana necessarii sint principatus specie distincti. Et quia questio supponit vnum ideo arguitur primo contra suppositum. Nam supponit quod sit principatus necessarius in humana communicatione. Arguitur sic. possibile est quod homines habitantes in communicatione essent sinceri amici ergo &c. patet consequentia quia illorum omnia bona sunt communia & principatus non ponitur nisi propter iudicium faciendum. Secundo probatur consequentia quia possibile est omnes homines esse equales igitur &c. Et antecedens patet de se. ¶ Secundo sic arguitur ibi non est necessaria iustitia ergo &c. patet consequentia quia iustitia pertinet ad principatum & iudicium quia iudex dicitur a iusticia. Et antecedens patet. quia si homines essent amici non esset opus iustitia: vt dicit philosophus octauo topicorum. ¶ Tercio arguitur sic in humana communicatione illud non est ponendum per quod oriuntur lites & iurgia. Sed propter principatum fiunt iurgia igitur &c. patet consequentia & maior est nota de se. minor apparet quia visum est hoc sepe quod principes inimicitias habent discordando. ¶ Deinde arguitur contra quesitum quod tales principatus non sint specie distincti illa non differunt specie que solum differunt secundum multum & paucum ergo &c. patet consequentia maior est nota quia secundum non est differentia specifica secundum magis & minus. Et probatur minor per ipsos antiquos quia propter hoc dixerunt quod non differunt magna domus & parua ciuitas. ¶ Quinto arguitur sic principatus paternus & principatus regalis & principatus sponsalis & principatus dispoticus non differunt specie ergo &c. patet consequentia quia non est maior ratio de vno quam de alio. Et de paterno patet quia rex aliquis est pater & subditi vocant eum regem patrem de principatu desponsali & de alio patet de se. ¶ Sextomodo arguitur Si sic hoc maxime esset quantum per illos principatus melius ciuitas regeretur siue communitas humana consequens est falsum quia multo melius regitur communitas per paucum principatum quia pluralitas principatuum non est bona ideo sufficit vnus solus princeps bonus & tamen consequentia prima non videtur dubia quia non videtur alia ratio. ¶ Septimo arguitur sic in communicatione principatus non sunt nisi homines principantes. sed tales homines non differunt specie ergo &c. patet consequentia maior est nota quia principatus idem est quod principans & minor est nota. ¶ In oppositum arguitur quo ad suppositiones & hoc per philosophum primo huius capitulo tertio vbi dicit quod in qualibet communicatione requiritur priceps & subditus. Sed pro quesito etiam patet per philosophum primo huius vbi oppositum determinat in textu dicentem quicumque existimant dispoticum yconomicum regale idem esse non bene dicunt manifeste. In ista questione erunt tres articuli. In primo videbitur de supposito. In secundo de diuersis speciebus principatuum. In tertio de quesito principali & quomodo differunt. ¶ Quantum ad primum articulum est videndum verum principatus est necessarius in communicatione. Et est sciendum quod isti termini princeps & principatus subditus & subiectio sunt de predicamento ad aliquid. igitur per se inuicem diffiniuntur. Vnde principatus est potentia naturalis hominis vel habitus acquisitus quo sit homo regere ipsos subditos gubernando & dirigendo in suum bonum correlarium infertur quod tirannus non est priceps ad illos quibus est tirannus. ¶ Secundo notandum quod duplex est principatus scilicet naturalis & de iure & isti tangunt in descriptione. Primus tangitur naturalis cum dicitur potentia naturalis. Secundus quando dicitur habitus &c. ¶ Tercio sciendum est quod subiectio sic diffinitur est naturalis potentia hominis vel habitus acquisitus quo homo scit se habere ad suum superiorem inclinans ipsum & se faciliter regulandum per ipsum. Correlarium quod est dare principem a natura & etiam seruum a natura & hoc est phi. i. huius quod potest mente prouidere princeps est a natura & quod non seruus est. ¶ Quartomodo sciendum quod quattuor sunt conditiones principatis Prima est precipere suis subditis. Secunda est premiare bene meritos seu benefactores & sic alios alicit. Tercia est punire malefactores vt timeant alii. Quarta est aliis honore preesse scilicet quod sit honorabilis homo Ex istis patet quod talis princeps debet esse virtuosus & moralis patet quia debet aliis honore preesse. Iste proprietates patent in hoc versu Precipit & premiat punit honore subest Consilium ad subiectionem quattuor conditiones requiruntur. Prima est obedire. secunda est spare. tertia est timere contra positionem. quarta est debet honorem suo superiori impendere Quinto notandum est quod communicatio humana est hominis simul viuentium & simul habitantium societas vt indigentie eorum releuentur. ¶ Sexto sciendum quod cum queritur vtrum est necessarius &c. ibi non capitur necessarium simpliciter sed conditionaliter pro illo fine quo res esse non potest bene. Quantum ad istum articulum ponitur conclusio responsalis in humana communicatione est necessarius principatus probat illud est necessarium sine quo non potest

Arguitur

In oppositum

Primus articulus. Primum notabile.

Secundum. Duplex principatus.

Tertium. Subiectio

Quartum Quattuor conditiones principatis.

Quintum Cōicatio humana

Sextum

Conclusio responsalis

policia diu permanere. sed principatus est hu iusmo di igit &c. cõseqntia pꝫ & maior ex qd nominis necessarij. Et minor pbatur qa vide mus ꝙ multi sunt vnum & idẽ appetẽtes & si tunc nõ essent principes ad iudicandũ volũta tes necessarias varias imediate fierent rapine furta &c. Secũdo pbatur in humana cõicatio ne necessaria est iusticia igitur &c. pꝫ cõsequẽ tia qa principes sunt ad quos spectat iusticiã exercere. Et añs pbaꝛ p philosophũ. viij. ethi corum qui dicit impossibile est hoies habere pfectã amicitiã idest difficile vbi p difficile i pobilsile exponiꝛ. ¶ Tertio arguiꝛ qa nisi sic seqreꝛ qd in humana cõicatiõe iusticia distri butiua nõ requireretur cõsequẽs est falsuꝫ vt notũ est & pbatur cõseqntia. quia si hoies essẽt equales qua rõne vnus homo distribueret bo na ita & alius pa s qd illud sequereꝛ. ¶ Quar to nisi sic sequereꝛ qd pax policie & cõitas pe riret cõ eqns est falsum & pꝫ cõseqntia quia si homines essent equales fierẽt interfectiones. Item sicut ẽ in natura ita ẽ in hũana cõicatio ne. sed in natura est vnum principãs ergo &c. pꝫ cõseqntia & maior a sufficienti similitudi ne. Et minor paꝫ quia in naturali principatu est deus priceps scꝫ prima causa ita iouem eẽ deorũ principẽ posuerũt antiqui vt poete fin xerũt. tertio pꝫ p nigromãticos ponẽtes princi patũ etiã inter dyabolos qui habẽt principem quarto pꝫ etiã inter angelos & sidera est prici patus pꝫ etiã p creaturas quia oia facta sũt p pter hominẽ. V ñ cũcta timẽt hominẽ qa presi det ille creatis. Patet etiã de auibus/de brutis aialib⁹/etiã de mẽbris & ptibus aialis. ¶ Quã tum ad secundum articulũ. Est videndum de speciebꝫ principatuũ in generali. Et sciendũ est quod omnis humana cõicatio ordinaꝛ ad aliquos act⁹. Ista suppositio pꝫ ĩ littera. ¶ Se cundo sciendum est qd sicut habetur in textu duplices sunt actus humani quidam sunt diur nales & quotidiani vt comedere biberꝫ. alii nõ sunt diurnales. ¶ Tertio sciendum est quod omnis cõmunicatio est diurnalis vel non. si sic vocatur domestica & illa cõtinet tres cõmuni catiões. Prima est viri & mulieris & illa est na turalis & est principatus nuptialis. Secũda cõ municatio vel principatus est domini ad ser uum & vocatur principatus dispoticus. Ter cia cõitas est solummodo ad pfectam rem pa tris ad filium & vocatur principatus patern⁹. Et sic sunt tres pricipatus. Ex his sequitur qd in qualibet domo pfecta requiruꝛ quattuor persone vel tres cõmunicationes predicte sci licet pater mater filius & seruus. ¶ Sed tũc du bitatur quia videtur quod sit vnus principat⁹ maternus quia habet etiam precipere filijs.

Secundus articulus. Primũ notabile. Secundum Duplices actus humani. Tertium. Dubitatio

¶ Secũdo sic qa multa sunt collegia & domus vbi non sunt ille quattuor persone. Ad primũ rñdetur ꝙ principatus matern⁹ reducitur ad principatum paternũ. Vnde principatus bo ne mulieris debꝫ alijs principari. & si sit princi patus filialis reducitur ad principatum pater num Ad secundum rñdetur ꝙ tales dom⁹ sic non sunt perfecte domus. ¶ Quarto notan dum qd si humana cõicatio non sit diurnalis sed ciuilis hoc est iterum dupliciter vel princi pans intendit bonum principaliter scilicet pre ferens bonum cõmune vel econtra. Si primo modo hoc est tripliciter vel est vnus solus prin cipans & ille pricipatus dicitur regalis nõ sub exñs legib⁹. Alia est cõicatio vbi pauci princi pantur sed tamen virtuosi & vocatur principa tus aristocraticus. Tercia est vbi multi & plu res principãtur sed p intendũt bonũ cõe & vo catur principatus tymocraticus. ¶ Quinto no tandum ꝙ si in humana cõicatione quotidia na principans pferret bonum pprium cõi ibi sunt tres male cõicationes. Prima est qñ sciꝫ vnus principans prefert bonum priuatũ com muni & est malus & vocatur principatus tirã nicus. alia est vbi pauci principanꝛ sꝫ sunt ma li eodem mõ & vocatur principatus obligarti cus. Tercia est vbi multi principantur sed oẽs sunt mali & vocatur principatus democratic⁹ Ex istis pꝫ ꝙ noueꝫ sunt species principatuũ in speciali primi tres domum cõstituũt & sunt boni & tres secundi sunt boni & tres vltimi sũt simpliciter mali. Et hec de secundo articulo. ¶ Quantum ad tertium articulum. Est viden dum de distinctione principatuum specifica. Et est sciendũ ꝙ principalissima distinctio q̃ potest reperiri potest ex quinqꝫ attendi. sciliꝫ ex parte finis quia ad diuersos fines ordinanꝛ. Secundo ex parte illoruꝫ que attribuũtur prin cipi vt sunt quattuor dicta in primo articulo. Tercio ex natura suppositorum. secunduꝫ qd supposita sunt nobiliora. Quarto ex diuerso modo obligationis. Quinto ex parte & modo se habendi quia ibi opꝫ principem alio modo se habere q̃ subditum. ¶ Secundo notandum est & supponendum ꝙ principatus domesti cus & principatus ciuilis ordinãtur ad diuer sos fines vt clarum est. ¶ Tertio supponendũ est ꝙ aliter se habꝫ princeps in principatu nu ptiali q̃ in principatu paterno vel dispotico. Istis notatis ponuntur tres propositiones. ¶ Prima propositio principat⁹ domestic⁹ & principatus ciuilis sunt specie distincti/ patet quia isti principatus sunt specie distincti qui ordinantur ad diuersos fines/ sed isti principa tus sunt huiusmodi igitur &c. patet conseqn tia & maior patet quia ex hoc distingũtur sci

Responsio. Quartũ notabile. Quintum notabile. De specieb⁹ principatuũ. Tertius articulus. Primus notabile. Secundum notabile. Tertium notabile. Prima propositio.

tie & alie tes. Et minor pts ex eodē dicto pri• in notabili quia in ciuili principatu principās potest remanere. ¶ Secunda ꝓpositio princi patus dispotici & nuptiales distinguunt̃ specie ꝓbatur illa distinguunt̃ specie quorum finis est diuersus sed sic est de istis igitur &c. pts cōse• quentia & maior quia principat⁹ nuptialis or• dinatur ad plis ꝓpagationē & dispoticus ad ꝓuidendū de necessarijs domuivt de nutrimē to. Sed minor patet ex dictis prius in secundo articulo. ¶ Tertia ꝓpositio principatus ciui• les differunt specie ꝓbatur cōparando bonos principatus ad tres vltimos malos differūt spe cie patet. Sed compando bonos adinuicē dif• ferunt specie ergo &c. pz cōseq̄ntia qa illi boni principatus differunt ex parte finis igitur &c. patz cōsequentia & maior nota est ex dictis. Et minor ꝓbatur inductiue. Eodēmodo dice retur de tribus malis quod differunt specie in ductiue His dictis sit conclusio rn̄salis quod necessarij sunt principatus specie distincti in cōmunicatione humana. Ista cōclusio satis ꝓ• bara est quo ad vtrãq̄ parte & ex dictis. ¶ Ad rationes Ad primā dicit̃ qn̄ dicitur contra sup positum possibile est ipsos vir tuosos &c. conce dit antecedēs. Sed negetur consequentia quia licet pro aliquo tempore possunt esse amici ta men ꝓpter varias voluntates non est possibi• le diu stare hoc. ¶ Ad secundam dicitur ꝙ il la non est necessaria &c. negetur antecedens saltem de iustitia distributiua non est possibi le ꝙ ista iustitia diu maneat. ¶ Ad tertiam ne gatur minor saltem de principantibus bonis. ¶ A dquartam que probat quod non differūt specie cōceditur maior sed negetur minor qa differunt ex parte finis & non ex parte suppo• sitorum. ¶ Ad quintam quando dicit̃ princi• patus &c. R n̄detur quod distinguitur ratione licet idem possit esse principās hoc tamen nō est secūdum eādem rationem sed ordinantur ad diuersos fines. ¶ Ad sextã quādo dicitur hoc maxime &c. cōceditur consequētia & qn̄ dicitur melius regitur a paucis &c. dicitur qd̄ secundum veritatem reddendo singula singu lis non est possibile ꝙ vnus solus principetur nisi habeat sub se pricipes alios prepositos & balliuos & sic de singulis. ¶ Ad septimā cōce ditur maior sicut antecedēs sed negetur cōse• quentia qa vnus homo est albus & alter est ni ger Et cum albedo & nigredo differant specie non oportet ꝙ homo differat ab alio specie.

Secunda.

Tertia.

Conclusio respōsiua

Ad ratiōes questionis.

¶ Tertia questio

Veritur. iii. Vtrum ciuitas sit a na• tura. Et arguitur ꝙ non nullus ef• fectus voluntarius est a natura sed omnis ciuitas est effectus volunta• rius igitur &c. patz conseqūtia maior est nota qa voluntarius & naturale distinguunt̃. Et mi• nor ꝓbatur quia partes ciuitatis vt vic⁹ & do• mus sunt a voluntate. Secūdo pts qa qlibet ci• uitas cōstituta est a deo & ab hominib⁹. ¶ Se cundo arguit̃ si sic seq̄retur qd̄ ciuitas nūq̄ ali ter & aliter se haberet cōseq̄ns est falsum quia aliqua est pacifica & aliqua discors. Et ꝓbat̃ conseq̄ntia p philosophū .ij. erhicor̄ dicentē ꝙ nullum natura existentiū aliter assuescit. ¶ Tertio sic nullū artificiale ē naturale sꝫ ciui tas ē artificialis ergo &c. pz cōseq̄ntia & maior est nota qa artificiale & naturale distinguuntur Et minor ꝓbat̃ quia multi principes ciuitates edificauerūt vt pts de roma quā romulus edi• ficauit. Etiā ꝓbat̃ qa sicut habet̃ in multis hi• storijs quod multi expectabant tps & horam quibus possēt edificare igit̃ &c. ¶ Quarto sic nā si sic seq̄ret̃ qd̄ ciuitates semp fuissent eedē conseq̄ns est falsum & ꝓbat̃ cōsequentia qa spe cies sunt ꝑpetue. Et pts falsitas cōsequētis qa quondam nō fuerūt ciuitates qa hoies in cāpis dormiebāt. ¶ Quinto sic ciuitas bona & bene recta est regulāda a ratiōe & non a natura igit̃ &c. pz cōsequētia quia omnis effectus natura lis sic dz determinari a natura. Et añs ꝓbatur quoniā secundū naturam oia sunt cōmunia & si ciuitas gubernaret̃ a natura tunc oia in ciui tate essent cōmunia. ¶ Sexto sic homo nō est aial ciuile naturaliter igit̃ &c. ꝓbatur conseq̄n tia quia ciuitas nō dicitur a natura nisi quia p• tes eius sunt a natura Et añs ꝓbatur qa eē aui mal ciuile nō cōpetit omni aiali igitur &c. pts cōsequētia quia illa sunt naturalia q̄ cōpetunt oībus hominibus eiusdē speciei. Et añs tamē pts de multis bonis hominibus qui sunt here• mite & cōtemplatiui. ¶ In oppositum est de mente philosophi primo huius capitulo prio Et arguitur sic partes ciuitatū integrātes sunt naturales ergo &c. patz cōsequētia quia totum non est nisi sue partes. In ista q̄stione nō erūt nisi tres articuli. In primo ponētur notabilia. In secundo cōclusiones. In tercio dubia circa materiā. ¶ Quantum ad primum articulum notandum est ꝙ ciuitas accipitur duobus mo dis. Primomō ꝓ edificijs & vicis cōpositis ex lignis & lapidibus sicut diceremus de magna constructura q̄ est ciuitas illomō capit̃ impro prie & nō hic. aliomodo capitur ꝓ multitudie hominum habitantium in talibus vicis & edi• ficijs. & istomodo capit̃ ab augustino in .v. de ciuitate dei dicente. Ciuitas est cōcors homi• num multitudo & ab ysidoro est hominū mul titudo vinculo societatis adunata. Ex isto cor relarie sequitur ꝙ ad ciuitatem requiritur cō• cordia. Secundo seq̄t̃ ꝙ tirānis non est ciui•

In oppositū

Primus ar ticulus.

Primum no tabile.

Ciuitas du• pliciter capi tur.

tas. Tertio sequit᷑ ꝙ q̄libet cōgregatio hoium sufficiens ad vite necessaria & ad bn̄ viuere regulata certis legibus vni᷑ pricipi subdita ē ciuitas. Et dicitur notāter vite necessaria qa si non esset sufficiens ad reddendū necessitates non esset ciuitas. ¶ Secundo notādum qd̄ qn̄ q̄rit᷑ vtrum ciuitas &c. hoc est querere vtꝝ hō appetitu naturali inclinet᷑ ad cōicationē ciuilem ¶ Tertio notādū ꝙ ibi li a dicit circūstantias cause efficientis. ¶ Quarto notandum ꝙ natura multis modis capit᷑. prio modo accipitur ꝑ materia. secundo modo ꝑ forma. terciomō ꝑ appetitu siue inclinatiōe. quartomō ꝑ fine siue ꝑ operatiōe rei & sic dicim᷑ ꝙ natura ho minis est gn̄are sibi simile. Et dr̄ ꝙ hic accipitur terciomō ¶ Quinto notādū est ꝙ aliqd dr̄ a natura tripl'r Primomōa materia. Secundo modo a forma non cognoscente vt quia eius forma non cognoscens est natura. tertiomodo aliquid ē naturale ꝑ vt naturale seu natura distinguitur contra violentum. Et sic capitur in ꝓposito. ¶ Sexto notandum est ꝙ aliqua sūt a natura iniciatiue & cōpletiue sicut patet de plātis Secundomō aliq̄ sunt ab arte iniciatiue & a natura cōpletiue vt blada. Tertiomō ab arte cōpletiue & a natura iniciatiue vt pꝫ de vino & pane. Ex istis seqtur qd̄ quādo querit᷑ vtꝝ ciuitas sit a natura pōt intelligi tripliciter scꝫ iniciatiue & cōpletiue a natura. Scdo a natura iniciatiue & ab arte cōpletiue. Tertio ab arte iciatiue & a natura cōpletiue Quantum ad scdm articulum ponūtur cōclusiones Pria cōclusio q̄dā sūt ciuitati cōia & necessaria q̄dā sunt volūtarie q̄dā artificialiter & q̄dā ex electiōe. probat᷑ leges positiue & edificia & matrimonia sunt ciuitati necessaria & leges positiue sūt volūtarie edificatōes artificialiter/ matrimonia ex electiōe igit᷑ &c. pꝫ cōseq̄ntia ma ior est nota qa sine illis nō pūt ciuitates ꝑmanere. Et pꝫ ex dictis & minor satis nota ē Scd̄a cōclusio ꝙ hō idiget naturaliter hūana cōicatiōe ꝑbatur hō nō pōt venire sine illa ad suū esse cōpletū ergo &c. pꝫ ex duplici radice hominis. Prio ex ei᷑ impotētia qa hō nat᷑ nō pōt se nutrire. Scdo ex ei᷑ nuditate qa hō sol᷑ nudus nascitur &c. Tercio ex nutrimenti indigētia. Quarto ex hominis ignorātia. ¶ Tercia cōclusio hō naturalē imperū & naturalē inclinationē hꝫ ad hūanā cōicatiōnē. ꝑbat᷑ prio hō naturaliter idiget hūana cōicatiōe ergo &c. Scdo ꝑbat᷑ hō naturaliter inclinat᷑ ad iuuādū alteꝝ ergo &c. pꝫ cōseq̄ntia & āns ꝑbat᷑ quia desideriū tale naturale ē oibus. ij. yconomice Tercio ꝑbat᷑ hō naturaliter inclinat᷑ ad illd̄ qd̄ est sibi optimū & pfectissimū sꝫ tale ē ciuil' cōicatio igit᷑ &c. cōseq̄ntia pꝫ & maior & mior ꝑbatur qa ꝑ talē cōicationē hō acq̄rit mltas virtutes igit᷑ felicitatē. Quarto ꝑbatur illud natura liter appetit hō qd̄ ē sibi ꝓpriū sꝫ ciuilis cōicatio ē ꝓpriū hois igit᷑ &c. pꝫ cōseq̄tia maior ē nota & minor ꝑbatur qa hō naturaliter ē aial ciuile. Quarta cōclusio & rn̄siua ē ꝙ ciuitas ē a natura id ē cōicatio hūana siue cōcors cōicatio ē a naturali iclinatiōe ad talē cōicationē ꝑbatur cōclusio quia hō hꝫ naturalē inclinationem ergo. &c. probatur ex multis dictis. ¶ Quīta cōclusio licꝫ ciuitas sit a natura iīciatiue tn̄ ab arte & electiōe ē cōpletiue. ꝑbat᷑ prima pꝫ qa hoīes se hn̄t inclinatiue ad ciuitatē. Et pꝫ scd̄a pꝫ quia ab arte est cōpleta & electione igitur. ¶ Quantū ad terciū articulus sunt mouēda dubia Primū ē vtꝝ hō hꝫ naturalē appetitū ad illd̄ qd̄ est sibi bonū & optimū. Scdo vtꝝ cōicatio ciuilis sit uaturalissima. Tertiuꝫ dubiū vtrū hūana cōicatio sit gratia boni iusti tuta. Quartū dubius vtrū cōicatio maris & femelle in domo sit naturalis. Primū est vtrū hō &c. Arguit᷑ prio ꝙ nō qa hō hꝫ naturalē inclinationē ad passiōes delectatiōes & voluptates carnales ergo &c. pꝫ cōseq̄ntia & āns ē phi primo ethicoꝝ. mlti qdē olno bestiales eēvidentvitā pecudū eligētes. Scdo arguit᷑ p illd̄ qd̄ hētur gn̄. ix. c. sensus & cogitatiōes hois ab adolescentia ꝓne sunt ad malū. ¶ Oppositum. i. ethicorū Arguit᷑ ola bona appetūt igit᷑ &c. pꝫ cōseq̄ntia ex terminis. Et āns ē phi. i. hui᷑ & etiā patꝫ p rōnē terciā āu oppositū. Pro isto dubio ponētur notabilia deide cōclusiōes. ¶ Primo sciendū ꝙ appetit᷑ quo qs appetit non dr̄t ab appetēte. Probat᷑ cōclusio qa appetit᷑ materie quo appetit formā ē ip̄a materia igit᷑ &c. ¶ Scdo notādū ē qd̄ duplex ē appetit᷑ quidaꝫ est naturalis q fit sine cognitiōe ꝑuia ipsius appetentis pticulariter. Alius est appetit᷑ aialis q fit cū cognitiōe ab aīa. Et iō dr̄ ab aīa aīalis appetitus. ¶ Tertio notādū ē qd̄ differētia est inter appetitū naturalē & aīalē. nā naturalis nō dirigit nisi semp in bonū qa dirigit᷑ ab agēte infallibili Sꝫ appetit᷑ aialis aliqn̄ fertur ī apparens bonū quia nō semper dirigitur ab agēte infallibili vt qn̄ hō se interficit. Quarto notandū est quod appetit᷑ aīalis est duplex. quidam est sensualis & est ille qui seqtur iudiciū sensus Et alius est intellectualis q seq̄t iudiciū intellectus ¶ Quinto notādū est qd̄ in homine virtuoso appetitus aialis sensualis sine strepitu obedit appetitui intellectuali/ patꝫ p philosophum. i. ethicoꝝ qui dicit ꝙ omnia obediunt rationi in virtuoso & econtra est de vitioso homine in quo est quedam rebellio. ¶ Sexto notandum est ꝙ homo simpliciter dicendus est talis qualis est secundum partes

Secundum notabile

Tertium.

Quartum Natura capitur multipliciter.

Quintum. Tripliciter aliquid dicitur a natura

Sextum

Secūdus articulus

Pria cōclo.

Secunda

Tertia.

Quarta

Quinta

Tercius articulus. Primus dubium.

Arguitur

In oppositum.

Primus notabile Quid appetitus.

Secundum Duplex appetitus

Tercium Differentia appetituum

Quartum Appetitus aīal; duplex

Quintum

Sextum.

intellectualem. Si secutua est sensum bestialis dicitur Si vero intellectus homo quia ratio ad optima deprecatur. Deinde ponūt alique pro

Prima ppositio. positiones. ¶ Prima ppositio est ista appetitu naturali semp appetit homo quod est sibi bonum & optimum pbatur quia appetitus naturalis nunq̄ fertur nisi in verum bonum qa dirigitur ab agente infallibili. Ex quo sequitur dictū aristotelis .i. methaphisice omnes scire desiderant.

Secunda. ¶ Secunda ppositio homo non semper appetitu sensuali appetit qđ est sibi bonuз simpliciter probatur de appetitu sensuali hominis vitiosi vt dictū est.

Tertia. ¶ Tercia propositio homo sensuali appetitu appetit illud qđ ē sibi bonum vere vel apparenter/ Probať qa appetitus non fertur nisi in verum bonum vel apparēs.

Quarta ¶ Quarta ppositio homo appetitu intellectuali sibi dimisso appetit semp illud qđ ē sibi bonum non solum apparenter sed vere. Probatur auctoritate philosophi qa semp rō ad optima depcatur. Et dr notāter sibi dimisso quia nisi sic nō esset verum.

Quinta ¶ Quinta propositio hō naturalē appetituз hз ad illud qđ ē sibi optimum nō solū apparēter sed vere /probatur semper ex dictis de intellectuali appetitu.

Ad rōnes dubii. ¶ Ad rōnes Ad primam qñ dr homo &c. conceditur bene de homine vicioso & appetitu animali. Et ad illud qñ. dicitur ꝙ illud ē verз quo ad partē intellectualē subiectā sensualitati siue sensui alias &c. hec de isto dubio.

Secundum dubium ¶ Secundum dubium. Vtrum ciuilis cōmunicatio sit naturalissima

Arguitur ¶ Et arguitur ꝙ nō cōiugalis cōmunicatio est cōmunior ergo &c. patet cōsequentia & antecedēs est philosophi primo huius homo est natura animalis coniugalis magis q̄ politicum.

In oppositū ¶ Oppositum arguitur inter omnes cōmunitates naturales humanas cōmunicatio ciuilis est naturalissima igitur &c. pз cōsequētia qa iō dicit philosoph⁹ scđo de aīa ꝙ naturalissimum operū est generare sibi simile. Et aňs est philosophi cōicatio ciuilis cōplectitur materiā omniuз aliarū.

Primuз notabile. Pro intellectu istius est notandum ꝙ aliquid potest dici naturali⁹ alio dupliciter.

Dupliciter vnū est alio naturalius Vno modo quia magis necessarium est ad esse & permanere. & illo mō nutrire est naturalius q̄ generare. Scđo modo quia est magis perfectum secundum naturam & isto modo capitur a philosopho secūdo de aīa vbi dicit naturalissimū operum &c.

Secundum notabile ¶ Secundo notandum est quod illa consequentia non valet hoc est isto magis necessarium quo ad esse ergo est pfecti⁹ & nobilius pтs gustus est magis necessarius ad esse

Prima ppō. q̄ visus non tamen nobilior ¶ Prima propositio capiendo primomō naturalissimuз ciuilis cōmunicatio non est naturalissima patet qm̄ communicatio cōiugalis est magis necessaria quo ad esse & iō dicit philosoph⁹ qđ pria cōicatio q̄ est in domo ē cōiugalis.

Secunda. ¶ Scđa ppositio capiendo naturalissimuз secūdo mō cōicatio ciuilis inter oēs alias est naturalissima. probatur p rōnem post oppositū qa est finis oim aliaз & alie ordinantur ad eā & ipa etiā complectitur omnes alias cōicationes.

Tertium dubium ¶ Tertiuз dubium Vtrз ois hūana cōmunicatio sit gratia boni instituta.

Arguitur Arguit primo ꝙ nō quia tirannis & cōicatio democratica & obligarchia ponūtur hūane cōicationes & tñ non sunt gra boni institute ergo maior est phi & minor pbatur quia oēs ille cōicationes sunt male. Secundo pbatur quia oēs holes qui opanť gratia alicuius boni opanť ergo &c. cōsequentia pз & aňs pbatur qa incōtinēs opatur secundum incōtientiā. Et tñ iudicat ꝙ malū sit cū muliere fornicari & hoc est qđ dicit philosoph⁹ ꝙ cōtinēs & incōtinēs bene iudicāt quid fugiēduз sit & agendū & nō gratia boni ergo.

In oppositū ¶ Oppositum est de mente phl primo huius & hoc arguitur qa omnes homines operanť gratia alicuius boni igiť &c.

Primuз notabile. ¶ Primo notandū & supponēdum ꝙ bonum est triplex scз delectabile/vtile & honestū.

Triplex bonum. Secundum notabile ¶ Secundo notandum est. quod communicationes humane sunt multiplices vt dictum est.

Multe cōicationes. Sed regnuз est vbi vnus solus sufficiēs principatur. Sed timocratia ē vbi mali principantur qui non intendunt bonum commune. Sed tirannica est communitas vbi vnus solus principatur intendēs bonum priuatum. Obligarchia est de istis vt dictum est.

Tertiuз notabile. ¶ Tertio notandum quod bonum in morali busvocatur illud generaliter qđ non est difformere recte rationi & econtra capitur malum.

Quartum. ¶ Quarto notandum quod titulus questionis potest intelligi dupliciter. Primo vtrū sit instituta gratia boni veri. Secundo vtrū gratia veri vel apparentis.

Quintum ¶ Quinto notandū quod omnis appetitus dirigitur semper & fertur ad bonum optimum verum vel apparēs. vt patet in ducēdo in singulis appetitibus.

Prima conclusio. ¶ His supposītis sit prima cōclusio. Omnis comunicatio ē gratia alicuius veri boni existentis constituta. patet de obligarchia

Secunda. ¶ Secūda conclusio omnis communicatio humana est gratia alicui⁹ veri boni vel apparentis constituta intētio ista est philosophi.

Ad ratiões dubii. ad rationes. Ad primam dr ꝙ est pro prima conclusione. Ad secundam dicitur ꝙ quandocunq operantur continens & incontinēs intendunt apparēs bonum vel verū vt pз p secundam cōclusionem.

Quartū dubium. ¶ Quartū dubium Vtrum cōicatio maris & femelles sit naturalis.

Arguitur. ¶ Et arguitur quod non communicatio maris & femelle coniugalis est volun-

tatia. igitur &c. pts cōna Et antecedēs pts qa nunq̄ fit cōtra volūtatē. ¶ Oppositū est de intentione philosophi in isto primo. Pro illo est notandū q̄ beatus Tho. respōdet cōicationē esse naturales potest intelligi dupliciter. Vno mō quia fit a principijs naturalibus & agentibus naturalibus circunscriptis agentibus volūtarijs tam iniciatiue q̄ cōpletiue. Secundo mō q̄ fit a natura iniciatiue & a voluntate cōpletiue. ¶ Hijs suppositis sit prima cōclusio cōicatio maris & femelle nō est naturalis primo mō pbatur quia nō fit a principijs naturalib⁹ intrinsecis. ¶ Secunda conclusio. q̄ talis cōicatio seu cōiugatio naturalis est secundo mō. Cōclusio illa pts quia iniciatiue est a natura/ & completiue a voluntate: quia ibi ops esse cō sensum vtriusq;. ¶ Ad rationes questionis. Respondetur q̄ rationes non arguūt aliud nisi q̄ illa communicatio est naturalis iciatiue & completiue non/ & hoc est verus. ¶ Ratio post oppositū ex pdictis conclusionibus in secundo articulo positis pats

In opposi tum
Notabile
Prīa pclo
Scda pclo
Ad ratiōes questionis

¶ Quarta questio.

Arguitur

Veritur quarto. Vtrum homo sit animal ciuile a natura/ ¶ Et arguit primo q̄ nō hō est aial domesticū a natura igitur &c. Cōna pats quia domesticū & ciuile sunt differentie opposite vt pts primo hui⁹. Aňs pbat. quia cōmunicatiōis domestice homo est pars quia talis cōicatio est naturalis. Secundo arguitur homo ē animal ciuile per doctrinā: ergo & cetera. pts cōna: qm̄ illud quod inest alicui a natura non inest sibi p doctrinā. Aňs pats quia ipse habitat in ciuitate & in ciuili cōmunicatione vt ac quirat mores ciuitatis. Cōfirmatur antecedēs autoritate Plinij dicētis. q̄ dominus nihil dedit homini a natura scire rem vel facere sine doctrina. ¶ Tercio arguit. homo est animal ciuile voluntate: igit. pats cōna qm̄ voluntarium & naturale distinguunt. Et aňs apparet qa in voluntate hois est q̄ ipse sit de ciuili cōicatione vel nō. ¶ Quarto ar. si hō esset aial ciuile a natura sequeretur q̄ homo non posset separi a ciuili cōmunicatione. cōns est fl̄m vt patet de multis viris iustis: vt pts de beato Ioanne baptista in cuius himno dicitur. Antra deserti teneris sub annis ciuium turmas fugiens petisti. Et patet consequentia quia homo non potest facere contra illud quod inest sibi a natura: vt dicitur tercio ethicorum. nullum existentium natura contingit aliter assuesci. ¶ Quinto arguitur. possibile est hominē esse inciuilem: igitur. pats consequentia. & aňs pbatur. Nā dicit philosoph⁹ primo hui⁹ q̄ homo fit inciuilis pter punitōnē puerilitatē vel per se vel pter sufficientiā & talis est de̅ant bestia quodāmō ¶ Oppositū ar̄ p philosophū in isto primo qui dicit q̄ hō est ciuilis naturaliter. Et pōt sic pbari. quia homo habet naturalē impetus ad cōicatōem & socialitatē: igit &c. Cōna p3 ex terminis. Aňs pbatur ex pcedenti questione. In signum hui⁹ natura dedit plus hominibus q̄ animalibus sermonē. ¶ In ista q̄stione erunt tres articuli. In primo ponētur notabilia. In scdo conclusiones. In tercio mouebunt dubia circa materiā. ¶ Quantum ad primum notandū. q̄ hec tria nomina/ sociale/ gregale/ ciuile sic se hñt q̄ sociale ad aña duo nomina est superius. vñ omne aial pfectū est sociale & nō econtra: quia diligit societatē sue speciei cum quedā est amicitia naturalis inter illa q̄ sunt eiusdem speciei. Gregale conuenit aialibus incedentibus vt pats de gruib⁹ ouibus & cetera. Ciuile solum cōuenit hoib⁹ & fit gratia alicuius vtilitatis & virtutis. ¶ Secundo notandum q̄ ille quattuor differentie domesticū/ cāpestre/ siluestre/ aquaticus indifferenter cōpetunt plantis & bestijs/ & vna in aliā transit. Ex quo sequitur q̄ ille differentie non sunt essentiales. ¶ Tercio sciendū q̄ aliquid potest inesse seu dici naturale dupliciter Vno mō inseparabile pprium alicuius spēi vt esse resibile homini. Alio mō minus pprie p illo quod inseparabiliter conuenit alicui speciei: sz tñ nō cuilibs idiuiduo illi⁹ speciei: sed solū supposito pfecto nō orbato/ nec a natura sauciato cōpetit vt hr̄e duos oculos & generare sibi sile. ¶ Quarto sciendū est q̄ amicitia iest hōi a natura iniciatiue sic sc3 q̄ hō h3 naturalē Iperū ad amicitiā: iō dicit Tulli. Credo q̄ amicitia magis inest homini a natura q̄ ab electione. ¶ Quinto sciēdū est q̄ medietates morales insunt hoibus iniciatiue: illa est de intētione phi vi. ethicorū dicentis. oīb⁹ quidē videtur siles mores inexistere a natura. qdā tēperati morales & cetera. ¶ Sexto sciēdū ē q̄ sermo ē indit⁹ hoi a natura pter aliquē finē quē nō pōt exeq sine cōicatiōe. p3 qa hoi dat⁹ est sermo pter liberaliter cōicādū alijs vt puta fiāt eorū iudicia. ¶ Septio sciēdū q̄ titul⁹ q̄stiōis dupliciter pōt itelligi. vno mō iciatie sc3 sine alio p̄suppositō. alio mō iniciatie & cōpletie. ¶ Quātū ad scdā sit pria cōclo sumēdo ciuile eē a natura prio mō hō nō est aial ciuile. pbaf qa esse ciuile nō cōpetit iseparabiliter cuil3 hoi sēp igr. p3 cōna p notabile. aňs p3 de heremitis & scis. ¶ Scda cōclo ciuile eē est a nafa p baf cōclo: qa ēt cōuēit cuil3 hōi pfecto nō ī naturali b⁹ fauciato nec vltra naturā eleuato: igr p3 cōna p notabile. Aňcedens appet quia ois talis habens cōditiones appetit cōicationem

In oppositum
Prim⁹ articulus
Primū notabile
sociale gregale ciuile
Scdm notabile
domesticum cāpestre siluestre aq̄ticum
Tercium
Dupl'r dr̄ naturale
Quartum
Quintum
Sextum
Septimum
Scds articulus.
Pria pclo
Secunda

¶ Secundo sic. Multa sunt que insunt homini a natura vt possetesse in cōicatione: igit. pats consequentia. Et antecedens appet quia amicitia & sermo insunt homini vt sit ciuilis.

Tertia ¶ Tercia cōclusio. ls homo sit ciuilis a natura non tñ a natura iniciatiue & cōpletiue: sed solū īiciatiue. pts ista cōclusio quo ad primā ptē ex dictis. Et p secūda parte patet. quia hō fit a voluntate & electione in cōicatiōe ciuili. Et pro tercia parte patet. quia homo semper appetit naturaliter societati & cōicationi inesse ppter amicitiam & sermonem: igit & cetera.

Terci⁹ articulus ¶ Quantum ad terciū articulus sunt mouen de dubitationes. Et sunt tres. prima vtrus soli homini inest loquela. secūda vtrū loquela inest homini a natura. tercia vtrus homo sit aial magis gregale vl' ciuile ꝙ aliquod aliud. ¶ Et

Primū dubium arguitur. ad primam arguitur ꝙ non Nam animalibus brutis inest loquela: igit &c. Cōna pats. & añs pbatur primo quia multe aues videntur pre-nosticare suis vocibus futura. secundo p Pli. i lib. de mirabilibus mūdi vbi loquitur de quadam cornice que loquuta fuerat. tercio videmus de pica monedula/& sic de alijs. ¶ Op-

In oppositum. positum arguit per philosophum in isto primo/& p illud quod notabat in vna questione

Primū notabile loquela duplicit capit. ¶ Pro euidentia istius notādū ꝙ loqla capit duplr vno mō cōiter p quacūq voce siue humana siue similivoce humane. scdomō pprie p voce humana solum. ¶ Scdo sciendū est ꝙ

Scd'n quid requirit ad sermonem ad hoc ꝙ aliqua vox debeat dici sermo reqri tur ꝙ exprimat intentionē mentis. V nde secūdum Pla. Ad hoc nobis datus est sermo vt mutuo fiant nobis holm iudicia nota vt dicit.

Tercium. ¶ Tercio supponitur ꝙ nulli animali conuenit per voces exprimere mentis conceptū nisi homi pprie. Istis pmissis ponunt due ppo-

Prima propositio sitiões ad quesitū. Prima est. sumendo loqlas primo mō large. loquela nō inest solis homini b⁹ a natura. Pts quia etiā auibus brutis inest vt

Secunda. pz de philomena & pica. Secunda ppositio. sumēdo loquelā scdo mō solum competit hominib⁹ exprimere per voces mētis conceptū: igit pts cōna. & añs per vnā suppositionem & hoc de primo dubio.

Scdz dubiū arguitur ¶ Secūdū dubiū. Arguitur primo ꝙ nō. Loquela inest homi a doctrina & cōsuetudine: igit. pts cōna. Et añs pbat qm̄ voces addiscim⁹ ad formā dū pts p expiētiā ¶ Z°aī sic voces iponūt ad volūtarie signi ficādū vt logici dicūt: igt. pz pña: & añs pbat qm̄ voces significāt ad placitū. ¶ Tercio aī. si sic seqret ꝙ oēs essent vni⁹ ideomatis. cōns est fl̄m vt pz. & pts cōna ga illud quod inest īdiuiduo vnius spēi a natura & cuilibet illius spēi. ¶ Aī quarto. si sic maxime hoc esset ad exprimēdū mētis cōceptū: s ñ ppter hoc: ergo &c. cōna pts. & maior est Pl'onis & phi vbi supra ad hoc dat⁹ est sermo &c. minor appet de mo nialib⁹ qui exprimūt mentis cōceptū p signa & motus.

In oppositum ¶ In oppositū Aī. humana cōicatio iest homini ppter sermonē: ergo &c. pz cōna Et añs est pri⁹ declaratū.

Primū notabile exprimere m ētis conceptum ¶ Pro intellectu istius sciendū est ꝙ exprimere mentis conceptū potest dupliciter intelligi. vno mō cōmuniter & sic p verba fit & per signū. secundo mō proprie & sic fit solus per verba voces & sermões.

Secundum notabile ¶ Secundo notandū est ꝙ refert nullū querere vtrum loquela insit homini a natura: vel vtrus taliter loqui insit a natura.

Tertium. ¶ Tercio notādus ꝙ loquelā inesse homini a natura potest intelligi dupliciter. V no mō iniciatiue solum Alio mō iniciatiue & completiue.

Quartum ¶ Quarto supponitur ꝙ sicut verisimile est. ꝙ si pueri p ui caperentur & in loco ponerentur in quo homines nō loquerentur illi pueri loquerentur & vnus alium non intelligeret & nouum ideoma facerent. Pats per Plinius & Tho

Quintum finis loqle. ¶ Quintū notandum est ꝙ loquela ordinatur ad humanam cōmunicationem tanꝙ ad finem. Illa suppositio patet & est de intentione philosophi dicētis ꝙ lingua nobis datur ppter duo: scz ppter necessitatem in gustu/& ppter vtilitatem quo ad exprimere mentis conceptum. ¶ Hijs premissis pro illo dubio ponūtur due propositiones.

Prima propositio ¶ Prima ppositio est. loquela ppria inest homini a natura: igitur & cetera. Patet consequentia quia finis inest homini a natura. ergo: pbatur finis in quem loquela ordinatur iest homini a natura: igitur & cetera. & ordinatis in finem: igitur & cetera quia fi fi nis iest a natura & effectus. Antecedēs patet de cōicatione. Secundo organa requisita homini ad loquelas insunt hoi a natura: igit &c. Patet cōna. Et añs pts quia illa duo insunt homini a natura.

Secunda. ¶ Secunda ppositio taliter loqui vel taliter in ideomate tali nō iest homini a natura. probatur quia si sic tunc omnes homines vno ideomate loquerentur. consequēs est falsum. Et probatur consequētia: quia qđ inest a natura vni indiuiduo alicuius speciei i est cuilibet indiuiduo illius speciei. Secundo apparet: quia taliter loquuntur homines p naturā & consuetudinem.

Ad rationes dubij ¶ Ad rationes dubij istius. ¶ Ad primam quando dicitur. loquela inest & cetera. V erum est talis loquela vel taliter loqui licet loquela insit a natura. ¶ Ad secundum bene arguitur ꝙ taliter loqui bene inest homini a natura iniciatiue.

¶ Ad terciam respondetur eodem modo: immo potest dici ꝙ diuersitas linguarum proue nit propter peccatum perpetratum in babilonia. ¶ Ad quartas conceditur maior sed ne

gatur minor. Et dicitur q probatur de expri- mente mentis conceptu improprie. ¶ Ad tercium dubium respondetur sine argumentis q homo est naturaliter aial magis ciuile gregale q aliqd aliud probatur. quia natura plurima requisita ad cōicationē dedit homini q alicui alteri aia li. igr qa natura nihil facit frustra. Et ans pba tur. quia pre oibus alijs aialibus dedit homini loquelam & sermones vt sciret: quid bonū: quid iustum: quid verum: quid falsum: quid i iustum: & hoc non pertinet nisi ad animalia ciuilia. Ex istis infert vnus expositor q quacūq specie indiuidui assignata nullum idiuiduum eiusdē speciei potest exire limites sue speciei sicut homo qa potest loqui & tacere sicut homo & allegat autoritatem primi ethicorū q homines viuentes secundum voluptatem sunt bestiales: & multa alia. ¶ Ad rationes. rñ detur q omnes rationes bene arguunt q hō non est animal ciuile a natura iniciatiue & cōpletiue: sed voluntate & electione & alijs con similibus: sed tamen est homo animal ciuile i iciatiue solum a natura. Et hoc est pro conclu sionibus in secundo articulo positis.

Tertius dubium rñsio

Corrolariū.

Ad rationes questionis

Quinta questio

Arguitur

Veritur quinto. Vtrū homo solitarius & inciuilis inter oia aialia sit pessimū aial. ¶ Et arguit primo q nō hō solitarius & inciuilis oibus aialibus alijs debz presidere: igit &c. Pa: z cōna Et antecenens probatur qa dicit philosoph9 scdo phisicorū. nos sumus quodāmodo finis oim. ¶ Secundo sic. homo solitari9 & inciuilis ē in diuiduum pfectioris spēi q aliquod aliud aial ergo &c. Ptz cōsequentia. Et atecedēs appet quia homo solitari9 est homo/ & humana species est nobilior alijs speciebus. ¶ Tertio illd animal est inter omnia optimum cui soli cōuenit inquisitio sūmi boni: sed sic est de homine. ergo &c. pz cōna. Et maior & minor appet quia hō solitarius est rōcinatiu9 & p cōns pōt speculari sūmuz bonū. ¶ Quarto sic. homo p inciuilitatem & solitudinē euitat multa mala que faceret si esset in societate: igit & cetera. Ptz cōna Et ans ptz per experientiā. ¶ Quinto sic solitudo & inciuilitas sunt effectus iusticie: igitur &c. patz cōna & probatur quia videm9 q multi propter eorum delicta mittuntur ad solitudinem & inciuilitatem/ & hoc est per iusticiam. ¶ Sexto. Multi sunt iusti viri qui vitā solitariam elegerunt igitur & cetera. Patet cōsequentia. Et antecedens apparet de multis sanctis heremitis: & de sancto Iohanne baptista. ¶ Septimo sic. Homo separatus a iusticia & lege nō est pessimū animal igitur & cetera. Consequentia patet per locuz a maiori Et antecedēs probatur quia ad hoc q homo sit bonus nō requiritur iusticia vt dicit philosoph9 octauo si omnes essemus amici non indigeremus iusticia. ¶ Oppositum est de intentione philosophi capitulo quarto vbi dicit q talis ē bestia. ¶ In questione ista erunt tres articuli. In primo videbitur de solitario siluestri. In secundo de solitario contemplatiuo. In tercio de solitario de quo tangitur in septimo argumento. ¶ Quantum ad primum videndum est de homine solitario siluestri. ¶ Vbi notandum q duplex est solitarius. primomodo vt melius & faciliter possit vitaz contemplatiuā ducere: & tales sunt contemplatiui. Alio modo sunt qui vitam solitariam ducunt nō vt melius speculentur/ & isti vocantur solitarij siue i ciuiles siluestres. ¶ Secundo notandum q aliquis potest esse solitari9 tripliciter. primo modo a patria. secūdo modo a natura. tercio modo ab electione. A pria quia nascitur in patria vbi non sunt multi homines propter frigiditatem & caliditatem & tales sunt inciuiles propter intemperiem regionis. Alij sunt a natura inciuiles quia deficiunt in membris & organis & tales sunt monstruosi. Alij sunt ex electione quia licet sint nati in patria bona/ & a natura bene disposita tamen declināt ab alijs propter vitam malam propter quam non possunt admitti licite. ¶ Tercio notandu3 est q homines sunt in multiplici differentia. quidā sunt qui non habent iudicium rationis siue vsum nec habebunt ex eo quod sunt sauciati in mēbris naturalibus. Alij sunt qui qñqz habent vsum rationis/ & bona naturalia: sed tamen propter sui culpam vsum rationis perdiderunt/ vt vinolenti rixosi. Alij sunt qui habēt vsum rationis & habuerunt & possunt vti ratione quando volunt. ¶ Quarto sciendu3 est q aliquid dicitur malum dupliciter: scilz malum culpe & illud est simpliciter vitandum/ & causa est quia est semper voluntarium. aliud ē malum pene quod non est semper voluntarium/ & illud non est simpliciter malū. ¶ Quinto notandum q animal potest dici malu3 tribus modis. primo modo quia defectuosum a natura. secundo quia est nociuum alijs. tercio modo quia est deprauatum moribus. ¶ Hijs premissis ponuntur ppositiones. Prima ppō hō solitarius & iciuilis nō habens vsū rōnis p pter defectū naturaliū non est malus moraliter. probatur qa quicquid talis facit hoc non est ab electione & voluntate sed ex defectu naturalium: igitur. patet cōna. & ans patet de se. ¶ Item homo dicitur mal9 moraliter qui nō habet liberum arbitrium bene vel male faciē di/ & sic est de tali homine: igitur & cetera.

In oppositum

Prim9 articulus

Primū notabile

Duplex est solitarius

Scdm notabile triplex solitarius.

Tertiū notabile Multiplex hoim dra

Quartū notabile Dupliciter aliqd malu3

Quintū triplici ter aial dr malum

Prima ppositio

Secunda p positio ¶ Secunda propositio. Homo inciuilis & so-
litari⁹ ꝓpter defectum naturaliū solum nō est
Tertia pessimū animal. Probatur quia talis hō nō est
malus moraliter & cetera. ¶ Tertia ꝓpositio
Homo solitarius & inciuilis qui vsum ratiōis
habebat & postea amisit ex culpa voluntarie
est pessimum animalium. ꝓbatur primo con
clusio ex maliciarū multitudine. scđo ex mali
ciarum magnitudine. tercio ex maliciarū con
ditione. quarto ex nocumēti illatione. Ex istis
quattuor radicibus. primo ex maliciarum mľ
titudine. primo ex defectu quia caret pfectio
ne que sibi debetur non vt homo est. secundo
ex affectu est malus: quia semper affectat ma
iorem maliciaꝫ. tercio est malus ex effectu qa
talis est maxime nociu⁹ alijs & per conseqns
est pessimum animaliū quia est iniusticia fe-
rens arma. scđo ex maliciaruꝫ magnitudine.
Vnde sicut homo qui est eleuatus vltra cursū
nature dicitur diuin⁹ & heroicus ita & homo
qui perdiderit vsum rationis volūtarie est be-
stia & diabolic⁹. patet ex illa thopica. si oppo
situm in opposito & ꝓpositum in proposito.
tercio ex multiplici conditiōe quia tali homi
ni attribuuntur quiqꝫ predicata iperfectibilia
vt dicit philosophus ꝙ talis homo est maledi
ctus/insocialis/illiberalis/scelerator/& belli af
fectator. quarto ex nocumenti illatione quia
semper per suam astuciam multis alijs immo
tori policie infert nocumentum vtqꝫ est latro
vel raptor & hoc voluit dicere in hoc primo.
Scđs arti culus ¶ Quantum ad secunduꝫ articulum. In quo
videndum est de solitario contemplatiuo. Et
vtrum solitarius contemplatiuus sit inter oēs
Primū no tabile alios homines peior vel melior. ¶ Primo no-
tandum est ꝙ aliquis potest dici contemplati
Contēplati u⁹ solitari⁹ dupliciter. uus solitarius dupliciter vnomodo quia est a
deo abstractus sic ꝙ non indiget cibis & poti
bus & vestimentis: immo talis est eleuatus su-
pra cursū nature vt fuit beatus Iohannes ba-
ptista. secundo modo qui indiget cibis potib⁹
& vestimētis. nihil tamen vult facere nisi spe-
culari/& ille non est eleuatus vltra cursum na
Secundum notabile ture. ¶ Secundo notandum est. ꝙ ista oratio.
solitari⁹ cōtemplatiuus est melior inter oñes
hoies potest intelligi dupliciter. Vno mō cō-
muniter. ꝙ sit omni hoie melior. Secūdo mō
Tercium. ꝙ sit meliorem vitam ducens. ¶ Tercio notā
dum est. ꝙ licet deus primaria intentione sit
sui gratia: tamen secūdaria intentione est pro
pter nos: scilicet quatinus nobis proficiat istđ
est de intentione philosophi secundo celi. oñe
Quartum habens opus est gratia sui operis. ¶ Quarto
supponitur ꝙ omne ens quantum natura sibi
permittit appetit assimilari ipsi deo. Ex quo
sequitur primo ꝙ homo naturaliter iclinatur
ad benefaciendūꝫ alijs. secundo ille qui ex de
liberatione alijs nocet peccat contra naturaꝫ
Ptꝫ quia facit contra iudicium nature ¶ Qui Quintum
to sciendum ꝙ stat aliquem esse in adulta eta
te qui nec bonus nec mal⁹ moraliter esse dici
tur. Patet de illo qui esset furiosus natus. Etiā
patꝫ de vno simplici heremita q nullo modo Prima pro
intenderet alijs proficere nec nocere. ¶ Hijs positio
premissis sit prima propositio. Homo solita-
rius primo modo est inter omnes homines o-
ptimus. probatur talis homo habet & ducit vi
tam angelicam & diuinam que excedit vitaꝫ
humanā: igitur. Patet cōsequentia: quia sicut
vite adinuicem se habent ita talem vitam du
centes. Antecedens patet quia talis homo di
citur heroicus & diuinus. ¶ Secunda propos Secunda.
tio. talis solitari⁹ & inciuilis non debet esse ita
solitarius quin quandoqꝫ alijs interstit & profi
ciat. Probatur ex prima suppositione siue no
tabili quia deo debet maxime appetere assi-
milari vt possit bene facere alijs & alios doce
re/& nisi sic fecerit non sequitur vitaꝫ christi.
¶ Secundo sic sequitur ꝙ vita solitaria non ē
felicitas. igitur & cetera. Consequentia patet
& antecedens apparet per senecam dicentēꝫ.
Nullius boni sine socio est iocunda possessio
siue delectatio/& Aris. octauo ethicorum nul
lus eligeret sine amicis viuere habens reliqua
bona omnia. ergo & cetera. Secundo quia pos
se prodesse multis & non facere est contra iu
sticiam & caritatem: ergo talis ex recta ratio-
ne tenetur alijs benefacere igitur: & cetera.
¶ Tercia propositio. si esset aliquis solitarius Tertia.
qui ab alijs nihil peteret vel alios nō informa
ret propter suam ignorantiam talis non esset
bonus moraliter neqꝫ malus; sed nec permit-
tendus in ciuitate probatur quia ad hoc ꝙ sit
bonus requiritur ꝙ operetur ad alios: quia iu
sticia est respectu alterius & liberalitas & c.
¶ Quarta propositio. quia si aliquis esset he- Quarta
remita vel solitarius qui non haberet necessa-
ria vite qui non vellet laborare immo indige-
ret ab alijs petere & nō vellet nisi speculationi
vacare: talis est perniciosus in ciuitate & ē co
gendus a legislatore ad laborandum. probaŧ
primo ex Apos. qui non laborat non mandu-
cet. scđo quia nō est secur⁹ ꝙ maneat in volū-
tate illa quia potest fieri malus/ & intelligiŧ si
sit fortis & robust⁹. ¶ Quinta ꝓpositio vita ci Quinta
uilis ē securior vita solitaria nisi esset talis ele-
uat⁹ vltra cursū nature. ptꝫ cōclusio ex dictis.
¶ Quantum ad tercium articulum. Est viden Terci⁹ arti culus
dū vtrū hō separ⁹ a lege & iusticia sit pessimū
aialiū. ¶ Et est primo notādū. ꝙ in ꝓposito p Primū no tabile quid iusticia.
iusticiaꝫ intelligiŧ: quidā habit⁹ intellectualis
mediāte quo hō iclinaŧ ad reddendū vnicuiqꝫ

Secundum quid lex — quod suum est. ❡Secundo notandum est ꝙ
duplex est lex.quedam est naturalis/& est illa
ad quam natura inclinatur/esto ꝙ nullus est p̄
ceptum circa illam vt nemini nocere/neminē
interficere. Alia est positiua/& est illa que est
instituta ab hominibus vt a senatoribus curie
imperatorum romanorum propter commu-
Tertium — ne bonum & non est inconueniens ꝙ ista lex
mutetur & varietur. ❡Tertio notandum est.
ꝙ priuatus iusticia dicitur qui facit actus op-
positos iusticie & separatus a lege qui non fa
cit secundum legem:sed operationes opposi
Quartum — tas. ❡Quarto notandum. ꝙ in titulo questio
nis aliquid potest dici pessimum aīal duplici-
ter.vnomodo quo ad naturaʒ.aliomō quo ad
Prima propositio — effectus & mores. ❡Hijs dictis sit prima pro
positio.homo separatus a lege & iusticia non
est pessimum animalium quo ad naturam su
am probatur quia adhuc semper est perfectū
Secunda — animal inter omnia animalia. ❡Secunda pro
positio.homo separat⁹ a lege & iusticia ē pes-
simum animal inter omnia quo ad effectus &
operationes.probatur ex quadruplici radice:
scʒ quia ē illiberalis/belli affectator & cetera.
Et etiam patet ex maliciarum multitudine &
magnitudine pro vt dictū est:quia in tali natu
Ad ratiões questionis — ra ex actibus ad mala inclinatur. ❡Ad ratio-
nes questionis. Ad primaʒ quando dicitur ho
mo inciuilis secundum rectam & cetera:dici-
tur ꝙ si talis sit solitarius & contemplatiu⁹ &
quodāmodo cōmunicatiuus alijs/ talis est bo
nus sed si sit solitarius ꝓpter suaʒ maliciā.di-
citur ꝙ talis est malus & bestialis & pessimuʒ
animal quia est diabolicus. ❡Ad secundam
quando dicitur homo & cetera.conceditur ꝙ
est pessimum animal non quo ad naturaʒ:sed
quo ad mores. ❡Ad terciam quādo dicitur.
illud est optimum animal & cetera. Concedi-
tur maior. Et concluditur bene de solitario
contemplatiuo. ❡Ad quartam quando di-
citur propter solitudinem multa mala & pec-
cata & cetera. Dicitur ꝙ hoc est verum de
multis :sed tamen constat ꝙ quandoꝙ nocʒ
vt dictum est. ❡Ad quintaʒ qn̄ dicitur so-
litudo & inciuilitas &c. Cōceditur de inciuili-
tate & solitudie que attribuūtur ex parte ma
licie Et vlterius negatur consequentia sed be
ne sequitur ꝙ iusticia est bona & laudanda.
❡Ad sextam quando dicitur multi sunt viri
& cetera. Dicitur ꝙ ratio bene arguit de soli-
tarijs speculatiuis eleuatis vltra cursum natu
re. ❡Ad septimam negatur antecedēs. & di-
citur ꝙ pessimum est quo ad mores & opera-
tiōes lʒ nō quo ad naturā. Et dicitᷓ ꝙ Aris.loq
tur de iusticia I cōi sic cōcedit sed nō aliter qa
q caret vna virtute caret omnibus virtutibus.

❡Ratio post oppositum & cetera.

❡Sexta questio

QVeritur sexto. Vtruʒ aliquis sit ser-
Arguitur — uus a natura/ ❡Et arguitur prio
ꝙ nō in alijs specieb⁹ a specie hu-
mana nō reperitur seruitus a natu
ra:igitᷓ &c. Ptʒ cōna per simile qua ratiōe non
ꝛepitur in alijs nec in specie humana. Et ante
cedēs patʒ per expientiam quia non videmus
ꝙ vnum indiuiduū obligetᷓ seruire alteri eius
dē speciei seruitute naturali. ❡Secūdo sic ar
guitur. si sic sequeretur ꝙ cuilibʒ homini non
orbato cōpeteret talis seruit⁹. cōns est fls̄m: qa
tunc nulli essēt nobiles Et ꝓbatur cōna. quia
quod conuenit indiuiduo vnius speciei natu
raliter conuenit omnibus vt Isido. dicit libro
quarto ethimologiarum ꝙ ius naturale est cō
mune omni. ❡Tercio. Omnes homies sunt
equales in perfectione:igitur &c. Patʒ conse-
quentia. quia postq̄ omnes homines sūt equa
les nō videtur quare vnus sit seruus & alius nō
Et antecedens patʒ p Boe. de cōsolatiōe dicē-
tem oē hominuʒ genus consimili surgit ab or
tu. Et subdit mortales egit equali genere &c.
Patet cōna Genesis quarto.natura omnes ho
mines genuit equales. ❡Quarto sic. Naʒ vn⁹
homo habet voluntatem ita liberam sicut al-
ter & econtra:igitur.patet cōna quia. postq̄ li
bertas est in vno sicut in alio seqtur ꝓpositū.
Et añs ꝓbatur. quia voluntas est ita libera ꝙ
si non esset libera nō esset voluntas. ❡Quin-
to sic.aliqua sunt loca & regiōes in quib⁹ om
nes homines sunt equales & nullus seruus igi
tur patet consequentia quia naturale est com
mune omnib⁹. Et antecedēs probatur de qui
busdā vocatis bragmānis vnde quidam di-
dim⁹ rex scripsit alexandro. ꝙ in regione sua
fuit tranquillitas oim personarū & equalitas/
& nullus alteri seruiebat acsi omnes essent in
statu innocentie. ❡Sexto nullum violētum ē
a natura/sed quelibet seruit⁹ est violenta/ergo
& cetera. Patet consequentia. Maior apparet
quia violentuʒ & naturale distinguntur. Mi-
nor probatur.quia seruitus infert quandā co-
actionem & per cōsequens quandam violen-
tiam. Patet.quia dicitur primo huius despo-
tiʒare iniustum est.quia violentum est.
❡Septio. Nullus homo se habet ad alium si-
cut organum ad principale mouens:igitur &
cetera. Patet consequētia quia sic se debet ha
bere seruus. Et antecedens patet quia quilibʒ
homo habet liberum arbitrium/ sic ꝙ potest
resistere non assentiendo sibi. ❡Octauo sic.
Nulla seruitus est naturalis:igitᷓ &c. Patʒ con-
sequentia. Et antecedēs probatur quia illa q̄
dicunᷓ primo huius lege hunc autem esse ser

num hunc autem liberum natura non differre propter quod dispotisare iniustum & violentum est. ¶ Nono. Nam non minus potest vnus homo prouidere q̄ alter non ergo vnus est magis seruus q̄ alter. Consequentia patet per philosophum: quia seruus debet esse ille q non potest mente prouidere. Antecedens patet quia omnes homines sunt equaliter nobiles & vn⁹ est ita nobilis sicut alter. ¶ Decimo si sequeretur maxime esset verum de illo qui est robustus corpore/ & qui nō potest exequi precepta domini: sed nō ille: igitur & cetera. Patet consequentia per philosophū dicētem ꝙ robustus debet esse seru⁹ & natura fecit corpora differentia inter seruum & dominum. Et minor probatur. quia corpus ordinatur propter animam vt dicunt morales/ si ergo sit robustus & fortis corpore sequitur ꝙ habet aliquid proportionabile in anima ¶ Vndecimo arguitur. Nullus homo est seru⁹ legalis de iure igitur & cetera. Consequentia patet quoniam lex bene posita debet esse nature cōsona. Sed aliter probatur. quia si sic maxime sequeretur ꝙ esset ille seruus qui esset deuict⁹ in bello: vt dicitur: sed hoc non quia quidam dicunt ꝙ hoc iniustum est. ¶ Duodecimo sic. Omnis impotentia siue defectus est preter naturam seruitus est impotentia siue defectus: igitur & cetera. Maior patet per philosophum secundo ethicorum dicentem. ꝙ omnis defectus est preter naturam. Et antecedens probatur: quia seruus dicitur qui non habet mente prouidere vt dicit philosophus primo huius. Et dominus ille qui potest mente prouidere

In opposi tum. futuris. ¶ Oppositum est de intentione philosophi primo huius capitulo secundo vbi dicitur. ꝙ aliquis est seruus a natura/ & etiam dominus propter hoc natura fecit corpora diuisa & multa adducit pro probatiōe. ¶ In ista questione erunt tres articuli. In primo ponentur notabilia. In secundo conclusiones. In tercio dubia. Et videbitur quomodo dicta sācto tum & dicta philosophi possunt concordari.

Prim⁹ articulus ¶ Quantum ad primum articulum. Est notā dum ꝙ illud dicitur a natura quod nec violēter nec voluntarie est introductum: sed solum ex necessitate & inclinatione & ordinatiōe nature: sicut cōburere ardere respectu ignis. habet enim hoc ex naturali inclinatione. Ex isto sequitur correlarie ꝙ illd qd est voluntariū a voluntate particulari & creata nō debet dici naturale. Et dicitur notanter a voluntate particulari qoia omne ens est naturale de voluntate vniversali diuina. ¶ Secundo notandum est ꝙ aliquid dicitur esse a natura dupliciter vno modo quia inest a tota specie: scilicet cui

(Primu notabile aliqd cē a natura)

(Scd̄m notabile dupliciter aliqd dr esse a natura)

libet indiuiduo speciei dispositio naturaliter/ & isto modo nullus est seru⁹ a natura. quia nō iest cuilibet indiuiduo speciei: sed alio modo quia in eadem specie est quedam differentia ordinata ad legitimos fines sicut dicerem⁹ de masculo & femella domestico & siluestri & sic inter indiuidua eiusdē speciei. Ex hoc sequit̄ correlarie qn̄ dicitur vtrum aliquis sit seruus a natura ꝙ debet intelligi vtrum natura ordinauit aliquos i specie humana aptos ad seruiendum & aliquos aptos ad principandum & dominandum. ¶ Tertio notandum est. ꝙ in generali triplex est seruitus scʒ domestica & illa est duplex scʒ empticia & locatiua. alia est ciuilis & est duplex scʒ tributaria & alia operosa. alia est mechanica & illa est duplex scilicet corporis ad animam: alia ad hominis voluntates th̄ de istis melius videbitur in sequenti. ¶ Quarto notandum est ꝙ in proposito qn̄ loquimur de seruitute & libertate: libertas capitur proprie. Et sūt eius due cōditiones. prima consistit in habendo ptātem actuum propriorum scʒ ꝙ sit compos ad illos actus & non coactus. secūda consistit in exertitio nobiliū operationum aīe scʒ in speculādo. Ex quo sequitur ꝙ ille qui non operatur operationes anime sed corporis dicitur seru⁹ & pꝫ in scriptura: qoia qui agit peccatum seruus p̄cti est. secundo sequitur ꝙ seruit⁹ opposita libertati hꝫ duas cōditiōes. prima ꝙ sit coact⁹ ad act⁹ pprios & nō volūtate ppria. scd̄a cōditio ē ꝙ nō exerceat opatiōes nobiles aīe. ¶ Quinto notādū est ꝙ natura hūana pōt dupliciter considerari vno mō cōditiōaliter scʒ si vnusqsq; pōt p se viuere sic ꝙ natura nllo alio idigeret alio mō absolute scʒ sicut nūc de facto ē sicut natura multis i diget & mltos hꝫ defect⁹. ¶ Sexto notandū ē ꝙ duplex ē radix & fūdamētū rōe cui⁹ seruit⁹ fuit itroducta siue a natura siue nō scʒ ꝓpter necessitatē & ēt ꝓpter iusticiā & ꝓpter oportunitatē. ꝓpter necessitatē qa videm⁹ p expiētiā ꝙ mlti indigēt mltis ꝓpter oportūitatē cō uenies valde fit siue fuit qa nisi sic mlta iurgia & dissentiōes ꝓuenirēt & sic meli⁹ regit̄ policia. ꝓpter iusticiā qa natura ꝓducit hoies dispares i īgenio & subtilitate & sic de singlis ergo bonū ē ꝙ sit seruit⁹. ¶ Septio notādū ē ꝙ organū. pōt sic describi ē illd quo aliqoid operatur: sed nō nisi sit directū ab alio dirigente. ex quo pꝫ ꝙ qdlibet agens pticulare dicit̄ organū ad agēs vniuersale. & hoc dicit philosoph⁹ ꝙ natura ordinate agit: sed iquātū directa ab alio scʒ a deo. ¶ Quantū ad scd̄m articulū ponuntur cōclusiones tres. prima cōclusio ē cōsiderādo naturam primo mō: scʒ cōditionaliter nullus est seruus. ꝓbatur cōclusio sic. Natura

(Tertium triplex seruit⁹.)

(Quartum)

(Due conditiones libertatis)

(Quintum)

(Sextū de introductione seruitutis.)

(Septimum qd organum)

(Scd̄s articulus prima pclo)

nihil frustra fecit: sed natura humana stante illo statu sicut ibi dicebatur. nõ est necesse seruitutẽ ponere igitur & cetera. pz cõña & maior tertio de aĩa minor pbať qa si natura sic eẽt disposita sequeretur ꝙ nullus indigeret seruitio alterius & per consequens frustra esset seruitus/quia vnusquisqꝫ per se esset sufficiẽs. Secundo sic natura non est minus sollicita: Sed magis de specie humana & eius indiuiduis q̃ de speciebus brutorum & eorum indiuiduis & modo posset quia natura inquantum aliquid est nobilius tanto magis curat & circa ipsum tendit: sed sic est in specie brutorum ꝙ nullum brutoruz vult alteri seruire. ℭ Tertio sic in prima etate nullus erat seruus a natura: ergo si natura hũana adhuc nõ esset in illa nullus esset seruus a natura: igitur & cetera. patet consequentia & añs per omnes morales & per Boeti. tertio de cõsolatione. felix nimiuz prior etas contenta fidelibus armis. Ex isto sequitur correlarie ꝙ seruitus in specie humana arguit quãdam imperfectionẽ simpliciter in ipsa. Secundo sequitur ꝙ loquendo simpliciter de specie humana & eius indiuiduis: scꝫ ꝓut talia indiuidua essent in perfectõne debita null⁹ est seru⁹ a natura. patz ex dictis. ℭ Secunda conclusio. Considerando naturam humanam absolute scilicet secundum statuz qui est modo aliquis est seruus a natura. Ista conclusio patet ex triplici fundamento prius posito in notabilibus quia ipsa stãte sicut modo est sic est ꝙ homo indiget vestimentis/ cibis/ potibus/ & sic de singulis: ergo est necessarius ꝙ sint serui/quia nullus omnia potest sibi impetrare: ex oportunitate qa nisi sic fierent mľta iurgia: ex iustitia quia iustuz est ꝙ domini honorentur a seruis ℭ Secundo probať a philosopho. quecunqꝫ sunt ex pluribus constituta oportet ꝙ ibi sit aliquid principans naturaliter & subiectum naturaliter. modo sic est ꝙ humana communicatio est ex pluribus constituta: igitur & cetera patet consequentia Et minor de se. Maioreꝫ probat philosophus inducẽdo in singulis In armonia apparet. quia ibi sunt concordantie vt in cordis secundum superius & inferius vt concordent cũ aliis adinuicem/ & sic de singulis ℭ Ex istis sequitur propositum. ℭ Tercia conclusio. Homini disparitas & inequalitas est naturalis. Probatur quia seruitus & dominatio sũt naturales vt dictum est igitur & cetera. Patet consequentia. quia illa causant inequalitatem. Secundo apparet quare vnomquodqꝫ appetit producere sibi simile. Ex isto sequitur. ꝙ homini inequalitas non videtur esse in specie humana si esset in suo statu perfecto: sicut fuit ĩ prima etate: igitur sequitur ꝙ inequalitas hominum arguit q̃dam imperfectionem in specie humana: sicut etiã facit seruit⁹ & hec de secũdo articlo.

Scđa (margin, beside "ta null⁹ est seru⁹ a natura")

Tertia (margin, beside "propositum. ℭ Tercia conclusio")

ℭ Quantum ad terciuz articulum sunt dubitationes. ℭ Prima. Vtrum loquendo secundũ theologicam veritatem sit concedendum aliquem esse seruum a natura. ℭ Secunda. Vtrũ in speciebus animalium aliis a specie humana sit seruitus a natura. ℭ Tertia vtrum si homo permansisset in statu innocentie fuissent aliqua animalia siluestria ad naturam humanam deseruientia. — Tertius articulus. Primum dubium.

ℭ De primo dubio. Arguitur per illud Genesis. ix. vbi dicitur. oẽs homines equales natura genuit. Et etiã per Ambrosium. natura non fecit seruum sed insipientia: nec manumissio fecit liberum: sed disciplina. — Arguitur

ℭ Oppositũ arguitur. qm̃ secunduz theologicã veritatẽ ponenda est seruit⁹: vel ergo illa est a natura: vel preter naturã: sed nõ p̄ter naturã: igiť &c. Pꝫ cõsequẽtia & maior nota est: quia in regno dei est seruitus igitur & cetera. Minor apparet. quia si sic seruitus ipsa esset violenta. — In oppositum

ℭ Pro cuius intellectu est notandum ꝙ secundun intentionem philosophi & aliorum philosophorum seruitus est introducta ꝓpter defectũ quo dominus habundabat qui scit bene disponere res suas. Et illa suppositio est de intentione philosophi. — Primum notabile de introductione seruitutis

ℭ Secũdo notandum est. ꝙ secundum intentionem philosophi sunt duplices defectus in homĩe. quidaꝫ est ex parte corporis vt defectus in membris & alius est defectus ex parte anime/ vt ebetudo inhabilitas anime ignorantia. — Scđm de defectib⁹ hoĩs

ℭ Tercio notanduz est ꝙ sicut dicunt philosophi defectus humani ĩexistẽtes anime insunt animali ex complexione & a natiuitate. Et hoc dicit philosophus ꝙ secundum defectus corporis reperitur defectus ex parte anime. — Tertium

ℭ Istis notatis sequitur primo ꝙ defectus & indigentie insunt a natura saltem anime Iteꝫ sequitur secũdo. ꝙ seruitus ẽ a natura Patet quia causa quare seruitus fuit introducta est a natura igitur & cetera. Consequentia patet. Et antecedens patet ex notabili/quia defectus sũt a natura.

ℭ Quarto notandum est. ꝙ defectus humani: scilicet ignorantia anime & inertie non fuerunt in homine in statu nature condite/seu in statu innocẽtie secundum theologicam veritatem. ℭ Ista suppositio potest patere satis per autoritates allegatas post oppositum. — Quartum

ℭ Quinto notandum est ꝙ secundum theologicam veritatem in statu nature lapse in penam peccati sunt isti defectus humani. — Quintum

ℭ Suppositio ista patet per multos textus & autoritates. Ex istis sequitur ꝙ rebellio virium anime/ & ignorantia & ebetudo & cetera

Conclusio rnsiua

non sunt a natura. ¶ Secundo sequitur. Conclusio responsiua. q secundum theologicam veritatem non est cōcedendum aliquē a natura seruum. patet qa causa ppter quā seruit⁹ est introducta non est a natura: igit & cetera. Pts cōna ex dictis. secundo sequitur q seruitutem inesse a natura vel non inesse aliter cōsideraē secundum veritatem theologicam: & secundū philosophum. ¶ Et tunc ad rōnem post oppositum dicitur q inest aliqualiter preter naturā: quia adueniebat homini in statu nature lapse et hec de primo dubio. ¶ Secundum dubiū. vtrum in specieb⁹ animaliu3 &c. ¶ Arguitur primo q sic. aialia domestica pciūt animalib⁹ siluestribus in eadem spē igitur. Cōna pats. Et antecedēs est philosophi: & cauiā assignat quia magis pticipant de ratione q siluestria.

Ad rōnem dubij

Scd3 dubiū arguitur.

In oppositum

¶ Oppositum pats per illa que dicebātur in precedenti dubio. etiā pats per philosophum in textu Nam ostensum est. q postq talia animalia veniunt ad perfectam etatem non indigent seruitute. ¶ Pro intellectu istius dubij ē notandum q qto species est pfectior tāto pluribus indiuiduis illius speciei indiget ad perfecte viuere. Nam ordinatum est q homines diu maneant apud parentes. ¶ Secūdo notandu3 est q animalia alia ab homine sunt in differētia duplici. quedam sunt siluestria. & quedam domestica. ¶ Tertio notandum est. q aialia domestica obtinēt aliquam dignitatem sup siluestria animalia: quia magis conuersantur cū hominibus. etiam magis seruiunt nature humane & discunt loqui. ¶ Quarto notandum est. q loquendo pprie de seruitio & dominio naturalibus pprie seruicium cōuenit animalibus que habent cōuiuere simul que indigent cibis & potib⁹: & multis alijs: vt pats ex dictis.

Primum notabile

Secūdum

Tertium

Quartum

Cōclusio rñsiua

¶ Istis sic positis pts cōclusio rñsiua. Loquendo pprie de seruitio & dominio naturalibus in aialibus alijs ab hominib⁹ nō est seruitus a natura. Pats quia illa nō habēt simul cōuiuerē & non indigent tot quot homines. ¶ Ad rōem ante oppositum negaē cōna: & talis excellentia est magis ab extrinseco. ¶ Tertium dubium est. vtrū si hō māsisset in statu inocētie &c. ¶ Pro solutione istius dubij siue argumentis est Notandum. q animalia vocanē siluestria in ordine ad naturam humanam vel que sunt humane nature nociua vel fugiunt societatem humane nature. ¶ Secūdo supponendu3 est q omnes creature q sunt sub specie humana fuerunt cōdite ad seruiendum hoi si ipse māsisset in statu nature condite: Ista cōclusio est catholica. Istis positis est cōclusio respōsiua. si homo mansisset in statu innocentie nō fuissent aliqua animalia siluestria ad naturam humanā subuenientia. Pats quia sicut hō mansisset secundū naturā humanā oīs creature fuissent subiecte & seruiles homini & nō ei nocentes pats cōna ex notabili posito. Et ex supositione pats: sed postq homo fuit factus inobediens etiam illa animalia siluestria desinebant esse subiecta & seruilia humane nature. De alijs dubijs videndum est stati. ¶ Alie sūt dubitationes prima est vtrum ille qui deficit i aliquo bono sit illi seruus qui eum in eodem excedit. Scdo qui debēt dici a natura serui & dñi. Tertio quare vn⁹ est a natura ingeniosior alio. ¶ Quantum ad primum arguiē q sic Ille qui deficit in aliquo bono se habet ad illū qui excedit in illo bono: sicut actiuum ad passiuum: igiē &c. Cōna pats. Et antecedens patet qa excedēs se hs tanq efficiens. ¶ Cōt firmatur per Arist. in isto primo qui determiat hoc ex intentione. ¶ Oppositum patet quia si sic sequitur q deficiens in bonis ipalibus vel corporis esset seruus a natura illi qui excedit in illis bonis. Cōns est fim. Et pats cōna de se.

Ad rationē dubij

Tertiu3 dubium

Primum notabile

Secundū

Cōclusio rñsiua

Aliud dubium

Arguit

In oppositum.

¶ Pro intellectu dubitationis est notandu3 q subditus est qui caret bono qd ab alio pōt acquirere Et principans est qui in tali bono excedit alium & potest illud bonu3 alteri dare. Ex quo sequitur correlarie q cōparando principem ad subditum: princeps se habet ad seruum sicut actiuum ad passiuum. ¶ Secundo notandum est. q triplicia sunt bona. quedam sunt infima: vt bona fortune subiecta. alia sūt suprema vt virtutes anime. alia sunt media vt sunt bona nature: scz corporis vt robur sanitas &c. ¶ Tertio notandu3 est. q inter ista bona: sola bona anime sunt bona simpliciter. A'3 quia sunt honesta. & alia scdm quid. ¶ Quarto notandum est q bona fortune & bona nature non sunt bona hominis vt homo est: sed solu3 bona anime sunt bona hominis vt hō. Pats qa alia animalia plus habundāt illis bonis. ¶ Quinto est. q ille qui alium excedit in diuitijs vel alijs hmōi bonis non dicitur illum excedere simpliciter: sed solum ille excedit alium qui excedit in bonis anime. ¶ Hijs premissis sit prima conclusio. Loquendo de bōis fortune & nature: ille qui deficit in illis bonis non est subditus illi qui in illis habundat. pats per rōnem post oppositum. ¶ Scda cōclusio. loqndo de bono simpliciter: ille qui deficit in illo est ē subdit⁹ illi q illo bono habūdat pbaē quia ille qui sic habundat pōt mēte prouidere & alter nō: ergo &c. Cōna pats. Et añcedēs pats sufficienter de se. ¶ Hijs dictis pts rñsio qa quicquid arguit hoc est p prima cōclusiōe ¶ Scdm dubiu3. qui sunt illi qui sunt dicendi serui a naturā & qui principes. Hoc dubium

Primū notabile quid subditus

Scdm triplicia sut bona

Tertium

Quartum

Quintum

Prīa pclo

Secunda

Aliud dubium

Responsio. distinguit philosophus in lra. Primo q hoies sunt i duplici differetia. qdā sūt habiles & ydonei ad opa grossa & ineptu ad opa aie scilicz ad iudicandū & cōsulendū & tales sunt serui a natura & tales sunt necessarii in policia. Alii sunt qui sunt oino lepti ad grossa opera & habiles ad iudicandū & consulendū. Vñ aristoteles dicit q in seruicio qnqz aia est libera qnqz non.

Aliud dubium. ¶ Tercium dubiū quare aliqui hoies a natura sunt ingeniosiores alijs. Pro solutiōe istiꝰ ē primo supponendū q natura humana scz aia nō exercet opatiōes in organis corporis qa nihil est in intellectu quin prius fuerit in sensu. Et ista est causa quare itellectus hūanus aliqñ fatigatur & hoc ꝓprie & nō secundū se sz solus sēsus secundū potētias exteriores cuz quibus intellectus hz agere. ¶ Scdo notādum q sensus exteriores sunt habiliores & dispositiores secundū q organū mediante quo fit sensatio est melius vel peius dispositū. ¶ Tercio notādū q aliqui homines scdm q sunt diuersimode cōplexiōati sunt serui a natura vel domini saltē iiciatiue vt p3 ex dictis. Ex istis sequit causa & solutio dobij qd licet anima sit eque perfecta tamen aliquādo operat melius secundū q organū est melius dipositum & cōplexionatum. Et ideo sequitur correlarie qd diuersitas ingeniositatis non prouenit ex parte anime.

(margin: Primum notabile; Secundum.; Tertium.; Respōsio)

Ad ratiōes questionis. ¶ Ad rationes. Ad primā dicitur quod quando dicitur in speciebus alijs &c. negeł cōseqntia qa ex quo magis pfecta ē species hūana q̄ alia magis indiget q̄ alia species ¶ Ad scdam quādo dicitur si sic sequeret qd &c. negeł consequentia. & causa est. quia aliqd dicitur competere a natura alicui dupliciter. Vno modo a perfectiōe & sic bñ conceditur. Alio modo solum ꝓpter defectuz & impotentiā & ideo solū cōpetit a natura seruitus humane speciei. ¶ Ad terciam qñ dicitur q oēs homines sunt equaliter perfecti cōceditur loquēdo de perfectione essentiali. sed non est verum loquēdo de perfectionibus accidentalibus modo seruitus est &c. ¶ Ad quartaz quādo dicitur quod vnus habet ita bene volūtatem liberam sicut alter &c. conceditur hoc quantū est de se scilz si volūtas est sibi commissa nō tamen est incōueniens qd voluntas vnius sit magis libera & hoc q̄tuz ad extrinseca ideo dicił q in illo scz in iusto oia cōsonant rōni. Etiā pōt aliter dici q seruitus nō attendił penes mentē esse liberam vel nō sed penes mentē ꝓuidere vel non. ¶ Ad quintā qñ dr aliqua sūt loca &c. dr q si tales homines sunt in statu in quo primi parētes fuerunt conceditur bñ sed si haberēt se secundū q nunc se hñt hoies tunc indigēt seruitute & alijs. ¶ Ad sextā qñ dicitur nullū violētum est a natura &c. concedił maior & negeł minor loquēdo de seruitute de qua ē ad ꝓpositum & dr q veꝝ ē loqndo de legali sed nō de seruitute a natura qa illa est libera. ¶ Ad septimā qñ dicił nūq̄ vnus hō se habet ad aliū sicut mēbrū ad organū &c. loquendo ꝓprie de organo cōcedił. sed loqndo de organo methaphorice negał. Etiā aliter dr qd duplex est organum. quoddā est aiatū & quoddā inaiatuz. ¶ Ad octauā negetur añs & ad philosophuz dr q illa lra nō est de intētione phi recitat aūt tanq̄ opinionē alioꝝ. ¶ Ad nonā qñ dr ita bñ vnꝰ hō &c. negał añs & ad ꝓbationē bñ cōcedił q̄tū ad pfectionē essentialē s3 hoc est ꝓpter pfectionē accidentalē. ¶ Ad decimā qñ dr hō maxime &c. cōcedił hoc si talis sit ineptus ad opaaie. ¶ Ad vndecimā qñ dr nulliꝰ est seruus legalis a natura &c. negał añs. Et ad ꝓbatiōe3 dr q duplex est bellum scz iustū & iniustuz. si in bello iusto veꝝ ē q fit seruus a natura & nō aliter ¶ Ad duodecimā qñ dr ois defect⁹ &c. dr q seruitꝰ vnomō bñ ē ꝓter itētionē nature. Pro quo notandū ē qd aliqd pōt esse a natura dupliciter vnomō qa ē a natiuitate alio modo qa eius cā est a natura & sic seruitꝰ est a natura qa eius cā est a natura scz impotentia & defectus est a natura & priomō est ꝓter intētiōe scdomō aūt non. ¶ Ratio post oppositum est ꝓ dictis. Notabile

¶ Questio septima.

Veritur. vij. Vtꝝ aliqs sit seruus de iure & arguił qd nō qa si sic aut esse3 de iure naturali/aut ciuili. Sed nullo istoꝝ modoꝝ &c. p3 cōseqntia & maiora sufficienti diuisione minor ꝓbatur non iure naturali qa dicit ysidorꝰ Ius naturale cōe est omni natiōi. Et iō dicit gregoriꝰ ois natura genuit eq̄les. nec iure ciuili qa ius ciuile debz se cōformare iuri naturali: sz nō iure naturali est seruos igił &c. cōseqntia p3. ¶ Scdo qa ius ciuile est ius oim ciuiū sed ciues volunt oēs esse equales honore & principatu igił. Tercio si sic sequereł q de iure aliqs posset aliqd ab alio remouere qd esset sibi ꝓpriū cōseqs ē falsus & ꝓbał cōseqntia qa vnusqsqz a natiuitate hz libertatē cū qñ fiat seruitꝰ ergo fieret seruiꝰ de iure remouereł libertas q̄ ē ꝓpria. ¶ Quarto sic qlibet hō hñs vsom rōnis de iure ē liber igił p3 cōseqntia & añs ē phi qa rō & vsus rationis ē hre libertatem suoꝝ actuū sed vnusqsqz nō orbatus ē huiusmōi. igił &c. ¶ Quinto si sic sequeretur q aliquis de iure posset cōpelli ad seruitutem consequēs est falsuz quia hoc esset violentia & probatur consequētia qa de iure potest cogi ad illud faciendum qd est de iure. ¶ Sexto si sic aut hoc est verum de seruo capto in bello aut depauperato vel de seruo Arguitur

locatiuo sed neutro istorū modorū potest dici igitur &c. ps consequentia & maior a sufficienti diuisione & minor ꝓbatur non de captiuato quia ille est liber secūdū philosophū: & ille de iure non pōt cōpelli: nec etiā de paupere quia hoc est a fortuna qd sit paup: nec de seruo locatiuo quia est seruus ab electiōe & volūtate.

In oppositum. Oppositum arguit p philosophum prio hui⁹ capitulo. iij. quia seruum naturaliter seruire ē expediēs & iustū de seruo in bello capto iustū est quod seruiat qm̄ etiā lex de seruitute scdm bellū est posita bene & iusta. In questiōe erūt tres articuli. In primo videbit vtrū ratio principetur seu pars intellectualis pti sensitiue vel sēsualitati principatu ciuili vel naturali. In secundo videbit q̄ seruitus debetur de iure & q̄ non. In tertio de q̄sito principali. ¶ Quantu3 ad primū est videndum. Vtrū rō principetur. &c.

Quo ad secundum arti culum argt. Arguit primo q nō. appetitus sensitiu⁹ nō est natus obedire rōi igit &c. cōsequentia pts & ans ꝓbatur tripliciter primo qa appetit⁹ sensitiuus nō ē capax rōis igit &c. cōseqntia pts & ans ꝓbatur p philosophū qui ponit differētias inter seruitutē i bruto & in hoie. Scdo appetitus sensitiuus ē nat⁹ ratiōi obuiare igit &c. pts cōseqntia & ans est phi qa ratio semp ad optima depcat. sensus vero obuiat. Tertio ꝓbat sensus non natus est obedire rōi igit &c. consequētia apparet & ans ꝓbat qa nō ē in potestate oculi q clarius vel nō clari⁹ videat rem.

In oppositū. ¶ Oppositū ē de intentiōe phi dicētis qd aia principatur corpori pricipatu despotico & appetitui sensitiuo principatur pricipatu politico & regali. ¶ Quantū ad hoc dubiū sūt prio suppōes. scdo cōclusiōes Prio supponēdū ex dictis q inter principatū despoticū & politicū est dñā. qa in principatu despotico pricipās taliter pricipat subditis q nō ē licitū ipis rebellari vt est dñs respectu serui. Sed in principatu politico vel regali principās sōt pcipe alijs liberis cum alij pñt sibi in aliqb⁹ resistere. sed drñt principat⁹ regalis & ciuilis qa in regali sufficit min⁹: in politico aūt nō ¶ Scdo sciendū ē q in aia hūana sunt tres partes sc3 ps vegetatiua ps sensitiua & ps intellectiua siue rōalis: nō tñ q ille ptes sint distincte in eodē. ¶ Tertio sciendū ē q ps vegetatiua vt sic nō ē ꝓpria hoi quia cōuenit alijs aialib⁹ & plātis. ¶ Quarto sciendu3 est q ꝓpter opatiōes ptis vegetatiue non laudamur neq vitupamur primo pts quia nō sunt ptes hūane Scdo qa tales opatiōes nō sūt in potestate nr̄a nec hois Tertio qa tales opationes magis fiunt in sōno q̄ in vigilia Quinto principaliter sciendu3 est q aliqua ps aie pōt dupliciter dici rationalis. vnomodo p essentiā altomodo p participationem qa nata est obedire ratiōi. ¶ Sexto notandū est q dupliciter possumus loqui de homine. prio de hoie virtuoso in quo oēs vires cōsonant rōni. scdomō de hoie vitioso i quo oēs vires rebellāt ratiōi. Quantū ad primū Sit pria conclusio. Rō siue pars rōalis per essentiā non principat appetitui sensitiuo principatu despotico p3 quia rō non principat seu sui tanq̄ nō potenti rebellare igit p3 consequentia & ans pts ex dictis & per experiētiam. ¶ Secunda ꝓpositio in homine vicioso rō siue rōalis pars p essentiā non principatur appetitui sensitiuo principatu politico & regali p3 ex dictis. ¶ Tertia cōclusio phi & rñsiua: rō principatur appetitui sensitiuo in homine virtuoso principatu politico siue cui li bere & tñ appetit⁹ pōt rebellare. p3 cōseqntia & ans notū est de se. ¶ Ad rōnes rñdetur negando antecedens. ad ꝓbationē negat ans qa imo est capax pcepti a voluntate per rōnes ordinatā tñ in hoie licet nō in bruto & similiter rō pōt capi dupliciter vnomō p rōne p essentiam & sic appetit⁹ sensitiuus nō est capax rōnis. sed aliomō bñ sc3 ll capit ꝓ intellectu per pticipationē. Ad scdam ꝓbationē negat cōsequētia & Ad terciā dr̄ qd tā appetit⁹ q̄ etiā sensus debēt & possunt obedire & nati sunt obedire & hoc diuersimode sensus cm̄ h3 exercere pceptum a ratione si nō sit impedit⁹ & appetitus sensitiuus p modū exercitij. ¶ Quantum ad scdm articulū videndū est. Vtrū aliqs sit seruus de iure naturali. Et p isto dubio erūt notabilia. scdo conclusiones & tercio dubia.

Sextum. Prīa ꝯclo. Secunda. Tertia. Ad ratiões articuli.

Secūdus articulus. Primus notabile. Duplex ius. Secundum notabile ē q̄ druplex dña inter illa iura. Tertium. triplicter capitur ius naturale.

¶ Pro quo notādu3 prio qd sicut pōt trahi ex dictis naturaliū philosophorū. Ius est duplex sc3 naturale & est illud qd vbiq eandē3 potestatem h3 vt exponit eustracius qd ab oib⁹ obseruat nō orbatis. Sed aliud est humanū ius & illud est ius legale positiuū siue ciuile. ¶ Secūdo notādum est qd inter ista duo iura est qua druplex differentia. Prima est qa ius naturale est cōe oibus sc3 aialib⁹. ius hūanu3 est ꝓpriū secundum q expedit hoibus & scdm q expedit cōtati. Secunda differētia est qa ius naturale est immutabile ius humanū mutabile & variabile secūdum tps & hominū varietates. Tercia differentia ē quia ius naturale ē p se notum & nō indiget naturali ꝓmulgatiōe ergo qui recedit ab illo non excusatur: ius vero humanum non ē p se notū s3 indiget ꝓmulgatione & nō obligat nisi post ꝓmulgationē Quarta dña qa ius naturale est principiū iuris hūani & finis: nam legislatores ponunt iura in se qtū recta ratio pmittit. ¶ Tercio notādū est q ius naturale tripliciter capitur vnomodo large ꝓ vt cōpetit omnibus aialibus secūdomō ꝓ vt r

stringitur ad ius gentium et sic solum cōpetit hominibus. ¶ Quarto sciendum est quod seruā do seruitutem non considerare debemus naturā humanam prout ipsa fuit in prima creatione sed put ē lapsa et in statu in quo nunc ē patet prima pars in prima etate non fuit dñiū et seruitus omne enim hoim genus simili sur gebat ab ortu et secunda pars patet ex pri⁹ dictis naʒ natura multis indigʒ. Ex quo patet quod seruitus in hūana cōicatione arguit imperfectionē et defectū etiā ptʒ quod nō debeē seruit⁹ nisi nature lese his suppositis sunt cōclusiões (Quartus)

¶ Prima conclusio seruitus est de iure naturali probatur nam cuilibet congregationi hominum vel regionum politice viuentium conuenit seruitus vel principatus igitur. &c. patet consequentia quia ius naturale competit omnibus non peruersis et victosis antecedens patet quia si politice viuant oportet quod aliqui sit qui videant futura et illi sunt domini et quod sit aliqui qui habeant eis obedire scilicet serui. (Prima cōclusio)

¶ Secunda conclusio seruitus non est de iure naturali nisi restringendo ius naturale ad ius gentium. probatur qa talis seruitus non conuenit oib⁹ sed solum hominibus ergo. &c. patet consequentia per quid nominis iuris naturalis et antecedens patet quia seruitus non est proprie in brutis vt dictum est. (Secunda)

¶ Tercia conclusio sequens ex dictis quod aliquis est seru⁹ de iure naturali probatur aliquis est seruus a natura igit. &c. patet consequentia et añs ptʒ per pdicta. ex istis seqtur quod licet aliquis nō sit seruus de iure nāli cōsiderādo naturā prout fuit in statu innocentie ꝛ tamen est seruus ꝛ considerando naturam in statu in quo nunc est. (Tertia)

Tunc sunt dubitationes nam si sit aliquis seruus de iure sequitur quod aliquis possit vicinum suum cogere ad sibi seruiendum consequens est falsum probatur tamen consequentia quia posito quod aliquis habeat vicinum qui nescit mente prouidere sed sit fortis corpore et tunc ille est naturaliter seruus igit. &c. potest naturaliter compelli. ¶ Secundo si sic sequeretur quod aliquis esset dominus de iure consequens est falsum quia omnis dominus est ab electione et patet consequentia. (Obijcitur)

¶ Tertio si sic sequeretur quod non deberent poni leges dominis et seruis consequens ē falsum et probatur consequentia quia natura sufficeret. ¶ Ad rationes istas respondetur. Ad primam quando dicitur sequeretur. &c. Pro solutione sciendum est quod aliqua sunt de iure que sic se habent quod per leges positiuas possunt compelli: vt reddere vnicuiqꝫ quod suus est. Alia sunt que sic se habent quod talia non possunt compelli et causa est quia talia sūt nobis ignota et inmanifesta scilicet quod aliquis sit talis qui sit rudis anima ergo non deberet cōpelli. negatur cōsequentia, quia non ē nobis manifestum qui sunt illi qui sunt nati ad seruiendum. ¶ Ad secundam quādo dicitur quod aliquis est dñs. &c. conceditur quod aliquis est dñs iiciatiue naturaliter licet sit completiue ab electione. ¶ Ad tertiam negatur consequentia quia naturales homines aliquando cōtra naturales appetitus per malas et prauas cogitationes. &c. ergo ponēde sunt leges. (Rñdetur)

¶ Quantum ad tercium articulum est videndū vtrū aliquis sit aliter seru⁹ q̄ de iure naturali et respondebitur ad questionem pro primo sunt suppositiones et distinctiones. (Terti⁹ articulus.)

¶ Primo notandum est quod duplex est seruitus. qdā ē a natura alia est a fortuna: a natura qdē est aliquis seruus naturaliter scilicet qui non ē mente prouidus: seruitus a fortuna ē illa que prouenit ex coactione scilicet propter belluʒ propter necessitatem et sic de alijs scilicet de indigentia cibi. (Primū notabile duplex seruitus)

¶ Secundo notanduʒ Est qd bellū ex quo consequitur seruitus est duplex scilicet iustum et iniustum. si sit iustum seruit⁹ inde secuta est iusta et lex ponit etiam eam. (Duplex belluʒ)

¶ Tertio notandum est quod bellum iustuʒ potest esse duplex quoddam est pro illis qui nati sunt seruire et nolunt scilicet robusti. aliū est bellum iniustum quod fit ꝑpter alias causas scilicet deffensiones rei publice. (Tertiū duplex bellū iustum)

¶ Quarto notandum est quod vnicuiqꝫ expedit operari prout proprij mores expetunt ista propositio est philosophi primo huius et tamen debet supponi quod tales mores sint boni & virtuosi. Ex quo inferunt expositores qd si aliqs natus ē subici et non principari expetit quod ipse subiciatur quia hoc est propter proprios mores. (Quartus)

¶ Quinto notandum Est quod licite in fauorem iuste bellandi legislator potest alios ad principatum inducere. (Quintus)

¶ Sexto notādum est quod seruitus existens in habitudine serui ad naturalē dominum dicitur quasi naturalis istud est philosophi. His dictis ponuntur propositiones. (Sextum.)

¶ Prima propositio seruitus prouenientens ex bello iusto inito contra iustos natos subici et tamen nolunt subici est naturalis probatur quia tale bellum est iustū & contra naturales seruos. Et si obiceret aliquis talis seruitus est ex coactione scilicet bello igitur. &c. pater consequentia et antecedens est notum quia fit ex bello iusto. Ad hoc respondetur distinguendo de coactione. Nam illa ē duplex quedam est illicita et iniusta scilicetꝗ fertur contra illos contra quos non debet ifertī et illa non est naturalis. alia est iusta et licita que fit contra quos debet ferri et qñ debʒ fer- (Prima ppositio)

tit et talis coactio non impedit quin talis seruitus sit naturalis Modo sic respondetur ad argumentum.

Secunda

℄ Secunda conclusio seruitus ꝓpter aliam causam q̄ propter bellum initum contra natos subici et nolentes esse serui non est naturalis. probatur nam stat quod talis seruitus non sit naturalis igitur. &c. patet consequentia et antecedens apparet ī bello in quo essent aliqui nobiles qui haberent rectam causam et iustam qui vincerentur tamen nō oportet quod illi deuicti sint serui quia per oppositum sūt liberi famosissimi.

Tertia

℄ Tercia conclusio seruitus que prouenit propter aliam causas q̄ propter bellum initum contra seruos naturaliter est de iure ciuili politico vel naturali probatur quia talis seruit⁹ est de iure ciuili & non naturali igitur. &c. consequentia patet & antecedens per predicta.

Quarta

℄ Quarta conclusio lex instituens seruitutem de qua dictum est in secunda et tercia conclusionibus est iusta probatur. quia legislator potest instituere seruitutem ad fauorem iuste bellantiū igitur. &c. patet consequentia et antecedens apparet per vnam suppositionem quia quantum ē possibile legislator debet eē fauorabilis iuste pugnātibus. Ex his sequitur correlarie quod aliquis est de iure seruus etiam de iure naturali. Secūdo sequitur quod stat seruitus de iure ī homine libero naturaliter apparet supponendo quod in bello iusto essent due partes quarum vna crederet habere bonam et iustam causā licet nō haberet et essent nobiles tunc si tales deuincerētur essēt de iure serui vt patet satis. Tercio sequitur.

Ultima responsiua.

℄ Conclusio responsiua ad questionem primam quod aliquis est seruus de iure naturali et etiam de iure ciuili vel politico vel legali vel positiuo.

Ad rōnes questionis

℄ Ad rationes q̄stionis. Ad primam dicitur quod hoc veruȝ ē in statu innocentie sed nūc ieta est propter peccatum. &c. ℄ Ad secundam quando dicitur quia nullus est seruus de iure ciuili negatur hoc immo est aliquis seruus de iure legali vt patet ex dictis. ℄ Ad terciam quando dicitur sic seq̄retur quod aliquis posset remouere ab alio. &c. negatur consequentia quando dicitur vnusq̄sq̄ nascitur liber negatur illa prout libertas opponitur seruituti naturali quia aliqui nascuntur qui postea nesciūt mente prouidere ℄ Ad quartū quando dicitur quod quilibet habēs vsum rationis. &c. Dicitur quod si talis habet vsum rationis integre et incorrupte tunc conceditur cū hoc tamen stat quod quilibet homo non habet perfecte vsum rationis. ℄ Ad quintam cuȝ dicitur sequeretur quod aliquis posset cogi. &c. de ratione ista visum est in secundo articulo negando consequentiaȝ quia dictum est quod aliqua sunt manifesta & ad illa possunt cogi sicut reddere alicui quod suū est et sic licite possunt cogi. Alia sunt inmanifesta et sic imanifestum est quis scit mēte ꝓuidere et quis non. ideo non debet cogi. sed si hoc fuerit manifestum potest cogi. ℄ Ad sextam quando dicitur per hoc esset. &c. dicitur qđ de iure legali ita est de seruo captiuato et capto in bello iusto vt dictum est. Alia patent ex dictis. ℄ Ratio post oppositum est pro cōclusione responsali.

℄ QVESTIO. VIII.

Queritur octauo. Vtruȝ ex bonis parentibus nascantur sēper boni filij et

Arguitur

Arguitur primo quod sic auctoritate philosophi ī isto primo capitulo tercio ex ambabus progenitricib⁹ radicib⁹ quis dignificabit seruū. ℄ Secunda auctoritas est philosophi ꝓ mo huius dignificant autem quemadmodum ex bestia bestiā ex hoīe hoīem. ex bono bonū ℄ Tercia auctoritas est xp̄i mathei septimo capitulo dicentis quod bona arbor bonos fructus facit. ℄ Secundo ratione sic vnumquodq̄ ens naturale naturaliter inclinatur ad ꝓducendum simile sibi ergo inclinatur ad producendum bonum hominem. patet consequentia. et antecedens probatur inductiue inducēdo de quolibet. quia nisi sic iclinatio esset frustra. Secundo bonus homo secunduȝ corpus generat bonum secundum corpus ergo bon⁹ secundum animam generat bonum secundū animam igitur. &c. patet consequētia prima quia anima sequitur corpus et secunda est nota & antecedens apparet in multis. Nam videmus quod pulchri homines producunt filios pulchros. Et turpes turpes.

In oppositum.

℄ Oppositū arguitur Nam si sic sequeretur quod boni filij propter suam bonitatem non debent laudari consequens est falsum. Et probatur consequētia quia pro illo quod inest a natura nemo laudatur nec vituperatur. ℄ Secundo boni filij fiunt boni per consuetudinem bonam et assuefactionem igitur. &c. patet consequentia et antecedens apparet. quia homo virtuosus fit et bonus ex consuetudine vt patet per philosophum secundo ethicorum vt non parum differunt. &c. In questione erunt tres articuli. In primo videbitur in quo consistit bonitas. In secundo respondebitur ad quesitum. In tertio mouebuntur quedam dubia

Primus articulus primum notabile

Quantum ad primum articulum. Primo notandum est quod duplex est bonuȝ Quod

Duplex bonū

dam est entis bonum. Et aliud bonum moris de bono entis quilibet homo quantum habet de entitate tantum habet de bonitate & sic concedendum est quod dyabolus est melior homine. Secundo notandum est quod duplices sunt actus humani. Quidam sunt simpliciter boni vt diligere deum. Alij sunt non simpliciter boni vt sunt illi q possunt malefieri vt dare elemosinam ieiunare. Tertio notandum. Est quod in homine ratio potest se habere dupliciter. Vno modo prout est recta ratiocinans secundum veritatem. Alia est ratio peruersa que obedit appetitui sensitiuo scilicet dictans contra verum iudicium & illa est in homine vicioso. Quarto notandum quod magna est differentia inter elicere actum bonum & elicere actum bene electum. quia ad hoc quod actus sit bonus sufficit quod sit de genere boni & ad hoc quod actus sit bene electus requiritur quod eliciatur secundum dictamen recte rationis His suppositis sit. Prima conclusio homo non dicitur bonus moraliter quia facit actum bonum de genere boni probatur quoniam si sic sequeretur quod dando elemosinam propter vanam gloriam & eundo tali modo ad ecclesiam fieret homo virtuosus consequens est falsum patet consequentia quia talis facit actum bonum in genere boni. Secunda conclusio ad hoc quod aliquis sit bonus oportet quod operetur secundum actum bonum bene probatur. quia homo non dicitur bonus nisi operetur secundum quod recta ratio dictauerit igitur patet consequentia & antecedens: ex istis patet quod bonitas hominis moralis non consistit in bonis fortune siue corporis. Ideo dicit philosophus primo ethicorum quod non omino felix est qui specie turpissimus est. &c. volebat dicere quod felicitas consistit in bonis corporis organice & instrumentaliter scilicet in quantum seruiunt tali felicitati.

Quantum ad secundum. Videndum est de quesito. Pro quo notandum est quod aliquis potest dici dupliciter bonus. Vno modo in actu perfecto scilicet quod actualiter habet virtutes Alio modo solum inclinatiue scilicet quia habet inclinationem naturalem facilem ad faciendum bonum. Ideo dicit philosophus quod sunt alique virtutes que insunt naturaliter aliquibus scilicet inclinatiue. Ex quo sequitur correlarie quod quando queritur &c. hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo vtrum nascantur boni filij inclinatiue. Alio modo vtrum nascantur boni filij scilicet in actu perfecto.

Secundo notandum est quod dicit beatus thomas quod bona proportio qualitatum complexionabilium multum proficit ad qualitatem anime & hoc probat auctoritate philosophi dicentis molles carne aptos mente dicimus esse & etiam sequitur anima corpus & hoc satis patet ratione quia ex illa complexione consurgit quod sensus sunt viuatiores igitur &c. Tertio notandum est & primo supponitur quod communiter ex patribus bene complexionatis nascuntur vt in pluribus filij naturaliter bene complexionati & hoc probat expositor quidam nam semen quod decidit ex nutrimento patris ex puro decidit & nascitur filius melius complexionatus & hoc est verum vt in pluribus quia stat parentes bonos malum filium producere & econtra tunc sit. Prima conclusio loquendo de bonis filijs in actu perfecto ex bonis parentibus non nascuntur boni filij naturaliter. patet per rationes post oppositum.

Secunda propositio loquendo de bonis filijs inclinatiue ex bonis parentibus vt in pluribus nascuntur boni filij naturaliter probatur nam ex parentibus bene complexionatis generantur filij bene complexionati igitur &c. patet consequentia per notabile & antecedens apparet. dicitur notanter vt in pluribus quia dicit philosophus natura vult hoc semper licet quandoque non posset. Et hec de secundo articulo. Quantum ad tercium articulum circa materiam questionis mouetur dubium. Vtrum cuicunque natura dat animam nobilem det ei nobile corpus & econtra vtrum cui natura dat animam seruilem det etiam corpus seruile. Et arguitur pro prima parte quod sic nam natura dat vnicuique secundum quod melius est igitur &c. patet consequentia & antecedens apparet quia ars imitatur naturam in quantum potest. Secundo sic si anima est nobilis ipsa habet nobiles & bonas operationes & si habet bonas operationes corpus habet nobile igitur &c probatur consequentia & antecedens apparet de primo ad vltimum sed patet antecedens. Primo probatur conditionalis. quia secundum veritatem non dicitur anima nobilis nisi respectu operationis nobilis. Et probatur secunda consequentia quia corpus dicitur instrumentum mediante quo anima agit modo agens principale non potest bene agere sine bono instrumento. Deinde arguitur quod hoc sit econtrario nam si non sequitur quod anima non insequitur corpus consequens est falsum patet consequentia quia si corpus est nobile & anima innobilis tunc anima non sequitur corpus. Deinde pro secunda parte dubitationis arguitur auctoritate alberti dicentis quod monstrum in corpore est monstrum in anima. Secundo si sic sequeretur quod na

Marginal notes (left column): Secundum. Duplices sunt actus humani. — Tercium Ratio dupliciter potest se habere — Quartum. Duplex modus eliciendi. — Prima conclusio. — Secunda conclusio. — Secundus articulus Primum notabile dupliciter quis dicitur bonus.

Marginal notes (right column): Secundum notabile de bona proportione qualitatum. — Tercium de filijs ex patribus bene complexionatis. — Prima conclusio. — Secunda — Tercius articulus de nobilitate ad corpus. — Arguitur affirmatiue. — Arguitur negatiue.

tura faceret aliquid frustra consequens est falsum & pars consequentia quia si anima sit nobilis & corpus non: tunc anima non potest exercere operationes bonas & ita nobilitas anime esset frustra. ¶ Oppositum est de intentione philosophi quod natura in quantum potest intendit dare anime nobili corpus nobile & econtra tamen oppositum communiter accidit.

Primum notabile quo anima nobilis

¶ Pro euidentia dubitationis primo sunt notabilia. secundo conclusiones. ¶ Primo notandum est quod in proposito per animam nobilem debemus intelligere animam habentem vsum rationis debitum que est disposita ad recte operandum vt preuidere futura secundum quod debet. Sed anima innobilis debz dici per oppositum Istud notabile est philosophi dicentis quod dominus est qui potest mente prouidere. & seruus non. Sed alio modo res dicitur nobilis quando est bene disposita ad finem ad quem facta est. Ex illo sequitur correlarie quod nullus vitiosus habz animam nobilem. patet quia talis anima nō habet vsum rōnis. Istud notabile est de intentione philosophi & philosophorum dicentium quod nobilitas sola est que animam moribus ornat. ¶ Secundo

Secundum tripliciter corpus nobile.

notandum est quod corpus dicitur nobile tripliciter. Vno modo quantum ad dispositiones interiores. Secundo modo quo ad dispositiones exteriores scz ad vires sensitiuas. Tercio modo quo ad dispositiones interiores & exteriores simul ista nobilitas corporis ē optima / quia includit duas primas ¶ Tercio notandum est

Tercium tripliciter corpus dicitur seruile

quod proportionabiliter corpus tribus modis potest dici innobile & seruile. Vno modo quantum ad dispositiones exteriores vt sunt naui &c. & sic de alijs secundum modos quibus dicitur nobile per oppositum dicitur innobile.

Quartum.

¶ Quarto notandum est quod licet intellectus nō sit virtus organica tamen prout est coniunctus nature non exercet operationes nisi mediante iuuamine corporis. Prima pars notabilis nota est secunda pars patet per omnes naturales

Prima conclusio.

His premissis ponuntur alique conclusiones. ¶ Prima cōclusio cuicunque natura dat animam nobilem ipsa etiā dat ei corpus nobile quo ad dispositiones interiores. Probatur conclusio quia cuicunque natura dat animam nobilem dat ei illud per quod potest exercere suas operationes igitur patet consequentia & aīs patet quia alias anima nō dicitur nobilis nisi quantum ad opationes. ¶ Secunda conclusio cuicunque natura dat corpus seruile quo ad dispositiones interiores etiam dat animam seruilem

Secunda.

illa conclusio probatur quia si corpus non potest debite exercere suas operationes tunc anima est innobilis. ¶ Tercia conclusio nō cuicū

Ultima

que natura dat corpus seruile quantum ad exteriora dat animam seruilem probatur quia stat quod anima sit nobilis & corpus ad extra sit difforme & sic patet quid sit dicendum. ¶ Ad rationes dubij. Ad primam quando dicitur sic ē in artificio artificis &c. conceditur hoc quo ad materia & quādo dicitur quod artifex disponit materiam &c. conceditur hoc etiam cōceditur quod natura producens animam nobilem producit materiam nobilem in qua potest cōseruari & hoc est verum si ipsa potest conseruari. Ad secundam dicitur quod hoc oportet quantum ad dispositiones interiores. ¶ Ad terciam quando dicitur anima sequitur corpus dicitur quod hoc est verum tanquam ad interiora scilicet si corpus est nobile quantum ad dispositiones interiores anima est nobilis. ¶ Ad quartam de auctoritate alberti dicitur quod hoc est verum quod mōstrum in corpore scilicet quantum ad dispositiones interiores est monstrum in anima sed nō oportet quantum ad dispositiones exteriores. ¶ Ad quintam negatur consequētia quia stat quod dispositio exterior nihil īpedit nec agat sed si mala sit dispositio exterior tunc bene sequitur propositum. & hoc de tercio.

Ad rationes dubij

¶ Ad primam que continebat tres auctoritates. Ad primam auctoritatem ex duabus &c. Secunda erat etiam dignificabant &c. dicitur quod ille due intelliguntur quod in pluribus prouenit licet natura quandoque faciat oppositum propter defectum. ¶ Tercia auctoritas est saluatoris & intelligitur eodē modo. ¶ Ad secundam quando dicitur natura intendit producere ex simili simile conceditur hoc & negetur consequentia quia tunc non oportz producere moraliter bonos filios sed bene bonos filios per naturam. ¶ Ad terciam conceditur antecedens quo ad bona naturalia igitur etiam anima & cetera. negatur consequētia quia anima est agens liberum & habet libertatem ideo dicit Seneca turpitudo corporis animam non maculat & hoc prouenit ratione libertatis anime. ¶ Ratio post oppositum est pro dictis in conclusione.

Ad rationes questionis

¶ Questio nona.

Arguitur

Queritur nono. Utrum aliquis sit nobilis seu ingenuus a natura. Arguitur primo quod non nullus est nobilis seu ingenuus a natura nisi a virtute sed virtus non est a natura: igitur & cetera. Patet consequentia & maior per tullium dicentem dictum est ab eruditis viris sapientem esse nobilem vel liberum vbi vult q solus sapiens est nobilis minor patet quia virtus est habitus acquisitus per operationes nostras. ¶ Secundo si sic maxime esset de nobilitate generis s; per istam nobilitatem nullus debet dici ingenuus aut nobilis: igitur & cetera. patet consequentia & maior & minor p; per Boetiū dicentem a nobilitate aliena nullus dicit aliquem esse nobilem vel clarū & per hoc habetur qd per talem nobilitatem nullus dicitur nobilis. ¶ Tercio sola nobilitas est que animum moribus & scientijs ornat & illa non est a natura igitur & cetera. Consequentia patet Et maior patet: quia illa dicitur nobilitas sola que animum moribus ornat. Minor est nota quia anima est tanquam tabula in qua nihil depictum est. ¶ Quarto si sic, vel hoc esset a materia vel a forma: sed nullum istorum est dicendum: igitur & cetera. Consequentia patet & maior a sufficienti diuisione. Minor probatur non a forma quia illa dat esse: sed non dat esse nobile: quia sic omnes essent equaliter nobiles: nec etiam a materia. vt patet. ¶ Quinto sic. Nobilitas est a diuicijs: igitur & cetera. Consequentia patet. Antecedens est Senece dicentis q nobilitas nihil aliud est q̄ diuicie antiquate: modo manifestum est q diuicie sūt fortune subiecte.

In opposi tum

¶ Oppositum est de intentiōe philosophi primo huius capitulo primo dicentis. q aliquis est seruus a natura. postea concludit. eodem modo dicendum est de nobilitate & ingenuitate. ¶ In ista questione erunt tres articuli. In primo mouebitur dubium de electione principis ad populum In secundo respondebitur ad questiōnē. In tercio mouebuntur dubitationes circa electionem principis.

Primus ar ticulus Dubium de eligendo prīcipem.

¶ Quantum ad primū est dubiū Hoc posito q Sor. & Plato sic se habeāt q Sor. sit pulchrior platone corpe & robustior virib corpis: & Pla. sit difformis corpe & sit mēte ꝓꝑidētior & q oportet vnū illorū eligi a ppl̄o q̄rit̄ quis illorū melius debet eligi a ppl̄o in principē. Arguitur q fortes sit melius eligendus a populo in principem. nam dicit philosophus primo huius q si tm̄ fiant differentes corpore solum quantum eorum imagines sunt deformes homines dicēt dignos alijs seruire quasi dicendo. q difformes debent alijs seruire & sic ad ꝓpositum. ¶ Secundo. nā dicit Porphi. q priamus propter sui formositatem dignus fuit imperio igitur ad propositum. ¶ Tercio inter omnes ceteros ille deb; eligi cuius aspectus potest plus augmentare amorem subditis & timore; inducere suis hostibus: sed sic est de for. igitur & cetera. Patet consequētia & maior est nota ex terminis minor ꝓbatur quia postq̄ for. est pulcher homo magis placet subditis q̄ plato & magis terret hostes propter aptitudinem ad bellandum.

In opposi tum

¶ In oppositum arguitur. nam dicit philosophus expresse q si ille qui alios excellit in viribus corporis alijs debeat principare merito magis ille qui excedit alios in viribus anime.

Primū no tabile

¶ Pro isto dubio est notandum. q formositas hominis & robur siue prudentia anime multum plus est nocumentum q̄ perfectio: & ideo dicit philosophus q propter pulchritudinem & diuicias multi perierunt.

Secundum

¶ Secundo notandum est. q ad bonum regimen reipu. plus debet attendi in principibus prudentia q̄ vires corporis. patet quia multo melius policia regitur per prudentes q̄ per imprudentes.

Tercium

¶ Tercio notandum est q fortes in casu posito potest tripliciter comparari ad platonem. vno modo quia habet equaliter prudentiam cum fortitudine & formositate. Secundo quia cum ipsis virtutibus corporalibus habet sufficientem prudentiam ad regendum se & populum. Tercio q sit omnino imprudens licet habeat illa bona corporis

Quartum

¶ Quarto sciendum est. q vbi cetera sunt paria magis eligendus esset ille in principem q esset pulchrior formosior virtuosior & aptior ad bellandum. patet quia si haberet prudentiam sufficientem ipse terreret hostes & cetera. ¶ Hijs positis ponuntur propositiones

Prīa ꝑō

¶ Prima propositio. Si fortes in casu dicto cū hoc esset prudens: tunc plato non esset eligendus. Patet ex dictis.

Secunda conclusio

¶ Secunda propositio si fortes cum hoc in casu dicto haberet sufficientem discretionem ad regimen reipublice ipse esset magis eligendus. Patet quia ipse est aptior.

Tercia

¶ Tercia propositio probabilis. si fortes habeat illa predicta & cū hoc prudentiam sufficientem adhuc fortes est eligendus prius platone: licet plato sit prudentior. Patet quia licet plato haberet prudentiam tamen deficeret in dictis tribus: igitur & cetera. ¶ Ex istis sequitur correlarie. q non semper magis est eligendus prudentior. sed vtilior id est virtuosior.

Ad ratiōes dubij

¶ Hijs dictis soluuntur rationes. ¶ Ad primam dicitur q Philosophus intellexit autoritatem vbi cetera sunt paria scilicet si talis haberet prudentiam. ¶ Secundo potest intelligi. q sit eligendus si

talis habeat prudentiam sufficientem. ¶ Ad autoritatem Porphirij. Dicitur q priamus fuit prudens/ & ideo dignus. ¶ Quantu ad secundum articulum. Videndum est de questione loquendo de nobilitate communiter dicta.

Secundus articulus.

Primum notabile

¶ Et est notandum primo q illa nomina nobilis/ingenuus/generosus sunt sinonima/ sed si stricte accipiantur. Ingenuus dicitur ille qui postq natus est dicitur liber immediate. Sed ille dicitur nobilis qui est genitus ex parentibus virtuosis. Sed generosus dicitur qui non generat vitra.

Secundum

¶ Secundo sciendum est q populares vocant gentiles nobiles/ & hoc propter duas causas. Vna quia sunt geniti tales. Secunda quia generant tales.

Tercium.

¶ Tercio notandu est q felicitas no consistit in bonis interioribus corporis/ nec i bonis exterioribus: na felicitate non cotingit male vti: sed bene deseruiut felicitati organice. ¶ Ideo dicit philosophus q non omnino felix est qui specie turpissimus e/aut ignobilis/aut sine ple.

Quartum in quibus consistat felicitas

¶ Quarto Notandum est. q veraciter felicitas consistit in bonis anime/ & in eius bonis operationibus. ¶ Ex quo sequitur veraciter q operatio virtutis est nobilior virtute. Patet quia virtus est ratione operationis.

Quintum

¶ Quinto sciendum est q vera libertas reperitur in virtute & solum in illa. ¶ Vnde tunc aliquis dicitur dominus qui dominatur viribus suis. ¶ Ex quo sequitur. q vitiosus est seruus & non liber.

Sextum

¶ Sexto notandum est. q quilibet homo habens vsum rationis talem potest libertatem acquirere. Patet quia potest declinare mala & facere bona. ¶ Ex quo sequitur q si aliquis perdiderit vsum rationis non ex culpa q talis non operatur bene vel moraliter/ & per consequens talis non est bonus/ neq malus moraliter. Et dicitur notanter non ex culpa sua quia si cum culpa esset peccaret. Et ideo dicit Philosophus. q ebrio debentur duplices increpationes: scilicet propter factum & ebrietatem.

Septimum

¶ Septimo Notandum est q aliqui a principio natiuitatis sue sunt inclinati ad virtutes & aliqui ad vitia. Et ideo dicit Philosophus. q aliqui tales sunt confestim a natiuitate/ & cum omnibus istis inclinationibus stat liberum arbitrium.

Octauum

¶ Octauo sciendum. q cum queritur Vtrum aliquis sit nobilis & cetera. Potest intelligi dupliciter. ¶ Vno modo q a natiuitate habeat nobilitatem perfectam in actu perfecto: quia contrahit eam a parentibus. ¶ Alio modo quia habet nobilitatem inclinatiue. quia habet inclinationem ad acquirendum talem nobilitate.

Prima conclusio

¶ Hijs dictis ponuntur alique conclusiones. Prima conclusio est. Vera nobilitas est ab intrinseco: scilicet a virtute anime hominis vel bonitate. Probatur. Nam nobilitas est felicitas que potest haberi in isto statu: sed talis felicitas est ab intrinseco: igitur & cetera. Conclusio patet & maior apparet. quia vera nobilitas est libertas/et libertas est felicitas: igitur & cetera. Minor est nota. ¶ Secundo confirmatur. quia si non sequeretur q libertas non esset in hominis potestate. Consequens est falsum. Et patet consequentia etiam. quia anima in principio creationis sue est tanquam tabula rasa in qua nihil est depictum.

Secunda.

¶ Secunda conclusio. Talis nobilitas inest a natura in clinatiue seu ichoatiue. Probatur quia dictu e q aliqui a natiuitate sunt inclinati ad virtutes & aliqui ad vitia: igitur & cetera. Consequentia patet per philosophum qui vocat aliquos bene natos/ & aliquos male.

Tertia.

¶ Tertia conclusio. Esse ex nobili prosapia ex viris nobilibus & ingenuis. loquendo de nobilitate impropie dicta Est signum talis inclinationis ad nobilitatem veram. Probatur conclusio ex quadruplici radice/scilicet ex parte diuiciaru/ ex parte similitudinis sicvnum quodq ens naturale appetit producere sibi simile. Et ob hoc dicit philosophus q ex duabus progeniebus nobilibus quis dignificat quasi diceret nullus & cetera. Secundo ex parte diuiciaru. Quoniam si ex antiquis scilicet aui & proaui fuerunt diuites: signum est q bene acquisiuerunt diuicias. Et ideo dicitur per oppositum de male acquisitis non gaudebit tercius heres. Tercio ex parte nutrimentorum. quia si nutriti ex bonis cibarijs & subtilibus & inde fit nobilis complexio: & talis complexio conformat se rationi: ideo dicit philosophus secundo rhetorice q differentia cibi facit vitas differentes. Quarto ex parte doctrine. Nam tales filios suos tradunt imbuendos in varijs doctrinis. Ideo dicit philosophus secudo rhetorice hoc idem & cetera.

Tertius articulus

¶ Quantum ad tercium sunt dubitationes. Prima est. ¶ Vtrum filius sit laudandus vel honorandus propter nobilitatem parentum?

Primu dubium

Arguitur.

¶ Arguitur primo q non. Nullus est laudandus nec vituperandus nisi propter bonum proprium & intrinsecum: sed nobilitas parentum est extrinseca filio: igitur & cetera. Consequentia patet. Et maior est Boecij. Secundo stat parentes esse nobiles & filios vitiosos: igitur & cetera. Patet consequentia quia soli boni homines sunt laudandi.

In oppositum.

¶ In oppositum Arguitur quia policia bene regulata permittit tales filios honorari propter nobilitatem: & cetera. patet cosequetia quia nisi sic policia hoc non permitteret eo q nihil facit sine bona rone

Primum notabile ¶Pro intellectu questionis. Notandu3 est q ex bonis parentibus nascuntur boni filij inici atiue seu inclinatiue: licet non in actu perfecto Ista suppositio patet ex prius dictis: quia bona complexio valet ad nobilitatem anime Et dicitur non in actu perfecto: quia acquiritur

Secundus tur virtus ex proprijs actibus. ¶Secundo notandum q titulus dubitationis potest intelligi dupliciter. Vno modo q sint laudandi sicut boni & virtuosi Secundo. Non tanquam boni formaliter: sed tanquam signum bonitatis: quemadmodum laudamus vrinam i scilicet quia monstrat sanitatem.

Tercium nobilitas duplex ¶Tertio notandum est. q nobilitas est duplex. Quedam est dicta simpliciter que consistit in bonis anime virtutibus. Alia est methaphorica qua3 communes & populares vocant nobilitatem.

Quartum ¶Quarto notandum est. q licet solum boni sint laudandi scilicet quia sunt digni honore Veruntamen aliquando alij sunt laudandi: non quia digni honore: sed i ordine ad aliud: vt si sacerdos habeat principem vitiosum debet ipsum corrigere coram communitate.

Prima conclusio ¶Tunc sit hec prima conclusio Filij non sunt laudandi tanqua3 boni secundum se propter nobilitatem parentum. Patet quia filij nō sūt secundum se boni propter nobilitatem parentum

Secunda. ¶Secunda propositio. Filij sunt laudandi tanquam signa bonoru3 propter nobilitatem parentum: patet quia filii bonorum parentum representant bona signa propter nobilitatem parentum ¶Ex quo sequit q si li errāt qui filios laudāt tanq̄ sed3 se bonos propter nobilitatē parētū & sic patet responsio

Ad rationes dubii. ¶Ad rationes. prima est pro prima conclusione. Ratio post oppositum est pro secunda conclusione.

Secundu3 dubium. ¶Secunda dubitatio Vtrum aliquo modo sit concedendum ingenuitatem siue nobilitatem esse in exterioribus? ¶Et

Arguitur. Arguitur q sic Autoritate Senece dicentis. q nobilitas nihil aliud est q̄ diuitie inuete

In opposi tum rate. ¶In oppositum Arguitur. Felicitas non consistit in illis: igitur & cetera. Consequentia patet quia nobilitas est ex bonis anime.

Primum notabile. ¶Pro solutione Notandum primo est. q nobilitatem consistere in bonis exterioribus potest intelligi dupliciter. ¶Vno modo q insit nobilitas arguitiue scilicet quia Itali prosapia fuerunt aui & proaui diuites de linea i lineam/ & tunc bene diceretur siue arguitur. q diuicie sunt bene acquisite/ & tunc dicitur

Secundus nobilis. ¶Secundo notandum est q diuitijs exterioribus; secundum se consideratis contigit bene vti/ & male moraliter. & ideo dicit philosophus primo ethicorum. q propter diuicias multi perierunt/ & etiam diuicie ordinate ad proprium finem & regulate sunt bone: & ipsis vt sic non contingit male vti. Vnde dicit philosophus quinto huius. q diuicie ornamenta sunt virtutum/ & itelligit de diuicijs quibus acquiruntur necessaria ad vitam/ & appetitus talium non est in infinitum & ille est naturalis.

Prima conclusio. ¶Istis positis sit Prima conclusio. q in diuitiis exterioribus secundum se consideratis: & bonis naturalibus non consistit vera nobilitas Pate quia ipsis vt sic contingit bene & male vti/ & sic nō est ibi libertas: ergo nec nobilitas

Secunda. ¶Secunda conclusio. Diuicie exteriores ordinate vt debent ordinari. Etiam bona naturalia sic ordinata pertinent ad nobilitatem organice. Ista conclusio est philosophi.

Tertia ¶Tercia conclusio. Nobilitas methaphorica consistit in bonis exterioribus siue in bonis nature. Ista conclusio est de intentione Senece dicentis. q diuicie antiquate sunt nobilitas. & sic pats responsio ad dubium.

Ad rationes questionis. ¶Ad rationes. ¶Ad primam cum dicitur. Nulla nobilitas est nisi illa que est a virtute. Conceditur de vera nobilitate. Et cum dicitur virtus non est a natura. verum est in actu perfecto: sed bene inclinatiue. quia dicit Philosophus q quidam inclinantur ad virtutes.

¶Ad secundam cu3 dicitur. si sic sequeretur & cetera. Dicitur q ratio bene arguit. quia licet filii bonorum parentum debeant laudari tanquam signa/ non tamen secundum se.

¶Ad terciam dicitur q ratio bene arguit. de vera nobilitate que est ex intrinseco bono.

¶Ad quartam dicitur q a forma & a materia inclinatiue ¶Ad quintam negatur consequentia. Et ad Seneca3 dicitur q loquitur de nobilitate arguitiue/ vt dictum est. quia illi sūt laudandi arguitiue. Etia3 posset dici. q loquitur de nobilitate impropie dicta & vulgari.

¶Ratio post oppositum est pro dictis in questione. Et pro dictis in notabilibus & dubitationibus.

¶De Seruientibus homini.

Questio decima

Arguitur. QVeritur Decimo. Vtrū plante & animalia alia ab homine sint propter hominem facte vel gratia hominis ¶Et Arguitur primo ꝙ non. quia plante & alia animalia ab homine sunt gratia suarum operationum: igitur &c. Patet consequentia qa homo non est operatio plante. Et antecedens est philosophi .ij. celi. Omne habens opus est gratia illius operationis ¶Secundo homines vti plantis & animalibus non est bonum plantarum & animalium: igitur Consequentia patet. quoniam si ita esset ꝙ homo esset finis illarum sic eis vti esset bonum: igitur Antecedens apparet: quia cum homines vtuntur plantis & animalibus/destruuntur plante & animalia. ¶Tercio sic. plante & alia animalia ab homine frequenter nocumentum inferunt homini: igitur. Consequentia patet. Et antecedens de multis feris & animalibus venenosis & de multis malis plantis. ¶Quarto. Nam si sic sequeretur ꝙ homo non esset perfectior plantis & alijs animalibus. Consequens est falsum Et probatur consequentia: quia sic esse hois dependeret a plātis & alijs animalibus in suo esse & dependens est minus nobile q̄ illud a quo dependet: igitur sequitur propositum

In opposi tum. ¶Oppositum est de intentiōe philosophi dicentis hic in primo ꝙ omnia alia animalia ab homine sunt gratia hominis. Et secundo phisicorum vbi dicit. ꝙ nos sumus quodammodo finis omnium. ¶In ista questione erunt tres articuli. In primo videbitur de questione principali. In secundo. vtrum aliqua alia animalia ab homine diuersificentur ab homine secundum diuersitates ciborum. In tercio articulo erunt dubitationes. ¶Quantum ad

Prim⁹ articul⁹. Primum notabile. primum articulum premittuntur due suppositiones. Prima est. ꝙ minus perfectum ordinatur ad magis perfectum tanquam in finem suum. Et hoc dicit philosophus ꝙ deterius est gratia melioris. etiam dicit philosophus ꝙ omnia alia a deo in ipsum deum tanquam in finem principaliter ordinantur Ex illo sequitur ꝙ non valet consequentia a magis est ne-

Secūdum cessarium q̄ b: ergo a est nobilius vel melius b. ¶Secundo notandum est. ꝙ in omni genere entium est semper vnum principalissimum & perfectissimum ad quod omnia alia eiusdem generis habent attributionem. Patet illa suppositio inductiue. Ideo dicit philosophus ꝙ i genere motus est vnus qui est omnium aliorū mensura. ¶Ex illo sequitur correlarie ꝙ philosophus pure naturalis habet concedere. ꝙ in tota ordinatione generum animalium est vnum ens independens. Et vlterius sequitur. ꝙ naturalis habet ponere naturaliter loquendo sine fide vnū primum independēs **Tercium** ¶Tertio notandū est. ꝙ vt in pluribus plante & animalia sunt nutrimenta ex quibus homo nutritur mediate vel immediate/que immediate transeunt in nutrimentum. **Quartum** ¶Quarto supponitur ꝙ natura non deficit in necessarijs/nec habundat in superfluis. ¶Ex quo sequitur correlarie. ꝙ natura nunq̄ intendit monstrum duodecimo methaphisice: quoniam natura ordinate agit. **Quintum** ¶Quinto sciendum est. ꝙ in aliqua specie quanto indiuidua sunt perfectiora tanto pluribus indigent ad sui perfectionē Patet. quia illa est causa quare post natiuitatem puer statim non ambulat. **Sextum.** ¶Sexto sciendum est. ꝙ natura semper in suis operationibus procedit a minus perfecto ad magis perfectum/vel ab imperfecto ad perfectum: ideo dixit philosophus ꝙ posteriora via generationis sunt priora via perfectiōis. Idem apparet in artificialibus. **Septimum** ¶Septimo notandum ꝙ natura semper in suis operationibus intendit ad decorem totius vniuersi ad quem decorem requiritur subordinatio entium totius vniuersi/& ob hoc natura abhorret vacuum.

Octauum. ¶Octauo supponitur. ꝙ inter entia illa que sunt cognitiua sunt perfectiora & nobiliora alijs non cognitiuis Et illa que sunt cognitia intellectualiter sunt nobiliora non cognitiuis tali modo. Patet quia cognoscere est principalissimum Modo quantum aliquid magis participat cū illo primo ente tantū dicitur nobili⁹. ¶Ex quo sequitur correlarie. ꝙ inter oīa animalia homo est nobilissimum. Patet. quia cognoscit intellectualiter.

¶Etiam sequitur correlarie ꝙ non valet consequentia. Hoc est magis durabile ergo est perfectius. Patet quia materia prima est infinite durationis quia est perpetua secundum philosophum: & tamen est minime perfectionis vt dicunt naturales philosophi.

Conclusio responsiua ¶Hijs notatis ponitur Conclusio responsiua ꝙ plante & animalia alia ab homine sunt gratia hominis & ꝓpter hominem. Probatur quia plante & animalia alia sūt res minus pfecte q̄ homo: igitur sequitur ꝙ ordinaꝰ ad hominē tanquam ad finem. Patet. cōsequētia per suppositionē. Et antecedens patet ex dictis. Secūdo probatur. Natura nunquam deficit in necessarijs: modo homo ad suum esse indiget nutrimentis: igiꝰ natura debuit ordinare nutrimenta pro ipso & talia sūt plante & aīalia igiꝰ &c.

¶Tercio sic. plante ordinantur in bruta vt in
de possint viuere. & bruta in animalia: & non
in alia q̄ in homines: igitur & cetera ¶Quar
to sic homo ordinatur ad plantas vel ad bru-
ta vel econtra sed homo nō ordinatur ad bru-
Correlaria. ta vel plantas: igitur & cetera. ¶Ex isto sequi
tur correlarie. ꝙ si homo ordinet plātas & a-
lia animalia ad alium finem: q̄ ad vitaȝ homi-
nis: ille homo non eis vtitur: sed abutitur. Pȝ
quia quis dicitur alio abuti quando non ordi
nat illud in proprium finem. ¶Secundo ꝙ si
homo vltra sufficientiam vtatur plantis vel a-
nimalibus brutis: ipse eis abutitur vt prius.
¶Tercio sequitur correlarie. ꝙ ille qui ven-
dit plantas & animalia bruta finaliter propter
habere pecunias eis abutitur. ¶Quarto se-
quitur ꝙ pecunia campsoria non est oatura-
lis. patet quia nō ordinatur in propriū finē na
turalem. ¶Quinto sequitur. ꝙ inter omnes
diuitias naturales plante & animalia alia sunt
ꝑfecto esdiuicie. Pȝ quia ordinantur in finē
Scd̄s arti culus. dubium in qua debent ordinari igitur. ¶Quantum
ad secundum videndum est vtruȝ vite anima
lium diuersificentur secundum ciboruȝ diuer
sitates. quia dicit philosophus secundo capi-
tulo ꝙ differentie ciborum differentea vitas
animaliuȝ fecerunt. Et Arguitur ꝙ non quia
Arguitur vite sunt priores diuersitate ciborum: igitur
& cetera. & patet consequentia quia priora nō
dependent a posterioribus. Et antecedēs ap-
paret quia semper prior est vita q̄ diuersitas
illius sȝ non causat per illud qd est in potesta
te sua: igitur. patet consequentia. Et maior &
In opposi tum minor apparet quia alimentū est in potestate
animalis. ¶Oppositum est de intentiōe phi-
losophi in loco preallegato. ¶Pro intellectu
Primū no- tabile triplici ter capitur vita questionis sunt aliqua notanda. Primo notan
dum est ꝙ hoc nomen vita tribus modis capi
tur. vno modo pro principio operationum vi-
talium. & sic anima est vita. secundo pro opa-
tione vitali. & sic dicit philosophꝰ scd̄o de aīa
ꝙ appetere est viuere prout appetitus viuētia
īclinat ad vite necessaria/ & sic capit Arist. qui
to ethicorum dicēs ꝙ illud quod aliquis ma-
xime appetit dicetur vita sua. Et exemplificat
sicut venator appetit venari: & philosophua
philosophari/ & hoc modo capitur in propo-
sito: scilicet vtrum viuentia habent diuersita-
Secundum tē inclinationum secundum diuersitatem ci-
borum. ¶Secundo notanduȝ est ꝙ nō ē pos-
sibile naturaliter aīal diu viuere sine cibo. Pȝ
ex philosophia. quia cito humidum radicale
consumeretur/ nisi alimentū prestaret. ¶Ex
Tercium isto sequitur ꝙ cibus ordinatur ad viuere.
¶Tercio notanduȝ est ꝙ animal naturaliter

appetit illud sine quo non potest diu viuere.
Patet per philosophum secundo huius. Et ꝓ-
batur ratione: animal appetit viuere & perma
nennam: ergo inclinatur ad illud sine quo nō
potest viuere. ¶Videtur secundo etiam anī-
malia pugnant propter cibuȝ: ergo & cetera.
¶Quarto sciendum est ꝙ animalia sunt du- Quartum duplicia aīa lia
plicia. quedam sunt que viuūt simpliciter vt
animata rapacia vt lupi vulpes/ & illa dicun-
tur animata vaga. Alia sunt que possunt con-
uiuere vt oues. Ex isto sequitur correlarie ꝙ
cum natura non deficiat in necessarijs. ex no-
tabili sequitur ꝙ natura diuersis animalibus
dedit diuersum modum acquirendi nutrimē
ta. Patet nā natura dedit aliquibꝰ aīalibus ꝙ
dn̄t simul viuere alijs oppositū ¶Quinto sciē Quintum de diuersita te cōplexio num
dum est ꝙ secundum diuersitatem complexi
onum sequitur frequenter diuersitas potenti-
arum inclinantium animam. Patet quia secū
dum diuersitatem complexionum sequitur
diuersitas inclinationum potentie anime. Et
hoc etiam dicit Seneca ꝙ educatio facit mo-
res. ¶Sexto notandum est. ꝙ secundum di- Sextum de diuersita te finium
uersitatem finium oportet esse diuersitatem
ordinatorū in illum finem patet quia secundū
exigentiam finis omnia ordinantur.
¶Septimo notandum est. ꝙ quanto vires a- Septimum
nime habent organa magis disposita/ tanto i-
clinantur magis ad virtuosas operationes con
cupiscendas. Patet per philosophum in litte-
ra quia anima sequitur corpus.
¶Istis notatis sit prima conclusio. Capiendo Pria ɔclo
vitaȝ primo modo vel secundo modo vita nō
diuersificatur secundum diuersitatem cibo-
rum. Ista propositio probatur per primam ra
tionem ante oppositum. ¶Secunda conclu- Secunda
sio. Capiendo vitam tercio modo vite anima
lium diuersificantur secundum diuersitatem
ciborū. probatur ista propositio. Naȝ secūdū
ciborum diuersitates diuersificantur comple
xiones anime. & ad diuersitatem complexio
num sequitur diuersitas inclinationuȝ: igitur
& cetera. Antecedens patet ex dictis. Correlaria.
¶Ex quo sequitur vlterius ꝙ quantum est ex
parte complexionum & ciborum/ illi qui deli
cate nutriuntur habent nobiliores & laudabi
liores operationes anime Et ideo dicit philo
sophꝰ. ꝙ filij diuitum et regum sunt nobilio-
res quo ad animam & corpus.
¶Secundo sequitur correlarie. ꝙ intellectus
humanus seu voluntas inclinatur aliquando
magis ad aliquas operationes q̄ ad alias.
¶Tercio sequit correlarie ꝙ bene natos si nu
triātur delicate facile est operatiōes bonas fa
cere. Et dicuntur bene nati qui iusti sunt. Vlte

rius concluditur ꝙ filij nobilium & diuitu; si vitiose operantur magis debēt increpari q̄ a-lij. Pat; quia sunt magis inclinati ad bene agere & sic cu; maiori motiuo peccant: q̄ alij qui non sunt filij diuitū.

Terci⁹ articulus

¶ Quantum ad terciū articulum mouende sunt dubitationes. Prima vtrum aliquis possit appetere malū. Secunda est vtrum qdlibet alatum quolib; iaiato sit pfecti⁹.

Primū dubium arguitur.

¶ Ad primū dubiū ar ꝙ sic. nā hō aliū appetit mori & taliter mori malū ē igit. cōna patet & ans apparet de obstinato. ¶ Scdo incontinens appetit fornicari & hoc est sibi malum: igitur. pt; cōna & ans est notum. ¶ Tercio aliquod agens appetit alicui⁹ effectus corruptionē igit. p; cōna quia generatio vnius ē corruptio alteri⁹. Et ans notū est.

In oppositum.

¶ In oppositum est philosophus primo ethicorū dicens ꝙ omia bonū appetunt.

Primū notabile

¶ Pro dubio est notandum ꝙ refert dicere malū appetere & appetere malum rōne mali de scdo videbit hic.

Scdm duplex malū

¶ Secundo sciendum est ꝙ duplex est malū sc; malū pene & illud bene stat cū virtute morali. aliud est malū culpe & illud non stat cu; virtute.

Tercium.

¶ Tercio est sciendū ꝙ qnq; aliqua duo adiuicē comparantur que sunt mala si se orsū capiant min⁹ malū habet rōnem boni in respectu scdi mali ideo dicit philosophus ꝙ de duobus malis min⁹ malum est faciendu;.

Quartum defectus iudicij in vicioso.

¶ Quarto sciendū est qd in hoie vicioso sēp ē defect⁹ in iudicijs ideo dicit philosoph⁹ secūdo ethicorū ꝙ ois mal⁹ est ignorās. qa in tali hoie ratio subicit appetitui & ideo ratio non dominat.

Quintum

¶ Quinto sciendū est ꝙ nihil est obiectū appetit⁹ nisi sub rōne bonitatis alicuius vel eligibilitatis apparet qa ois appetit⁹ vel ē naturalis vel est aialis: si aialis sic fit rōne eligibilitatis. si naturalis tunc sēp fit rōne bonitatis cū dirigat ab agēte infallibili.

Sextum

Sexto notandū est ꝙ lic; ens & bonū cōuertant tñ bonū denotat eligibilitatē & ens nihil cognotat.

Conclusio responsiua

¶ Hijs positis ponit cōclusio rñsiua null⁹ potest appetere malū sub rōne mali pt; quia null⁹ potest appetere nisi illud quod hab; terminare ꝑpriū obiectum appetit⁹ & illud est bonū rōne eligibilitatis: igit. Pt; cōna. & antecedēs ex dictis

Secund;.

¶ Secunda conclusio. appetitus frequēter fertur in malu; tñ hoc nō est sub ratione mali p; illa ꝑpositio de obstinato.

Ad ratiões dubij

¶ Ad rationes. Ad primā dīꝙ illud mori apparet sibi bonu;. igit illud mori appetit rōne eligibilitatis & boni. ¶ Ad secundā dicitur de incontinente ꝙ non est possibile ꝙ aliquis hēat actualem scientiā de hoc ꝙ fornicari est malus & ꝙ actu illo tēpore fornicetur. igitur dicitur ꝙ sibi videtur ꝙ fornicari est bonum. ¶ Ad terciam dicitur ꝙ natura est duplex. quedam est particularis scilicet forma hominis & illa appetit pmanentiam. alia est vniuersalis sc; intelligentia vl'is & illa bene appetit corruptionem entis particularis.

Scdm dubiū

¶ Secundum dubium. Vtrum quodlibet animatu; quolibet inanimato sit perfectius.

Arguitur

¶ Arguitur ꝙ non. quia celum circunscripta intelligentia est inanimatum & est pfectius quolibet animato: igitur &c. Consequentia & maior est nota. Et minor apparet quia circunscripta intelligentia adhuc celum est ppetuum & illud est nobilius.

In oppositum

¶ Oppositum Arguitur ex primo articulo ꝙ cib⁹ facit vitas differentes & cetera.

Primū notabile de duratiōe

¶ Pro quo notandu est. ꝙ diutior durano & permanentia non arguit maiorem perfectionem vt patet de lapide qui diutius durat q̄ homo tamen non est perfectior homine.

Secundum

¶ Secundo notandum est ꝙ quanto ens in plurib⁹ participat de primo ente tanto est perfectior. Patet satis.

Tercium.

¶ Tercio notandum est. ꝙ esse perpetuum non est predicatum simpliciter perfectionale. sed bene perpetuum independens & tale non est celū & sic sequitur correlarie ꝙ differunt primum ens siue deus & perpetuum & celum.

Conclusio responsiua

¶ Hijs positis fit cōclusio responsiua. quodlibet animatum quolibet inanimato est perfectius. Patet quia animatum in pluribus predicatis participat cum primo ente: quia inanimatu; est gratia animati: igitur & cetera.

Ad ratiões questionis

¶ Et tunc ad rationes ante oppositum. Patet solutio ex dictis. ¶ Ad primam negatur consequentia. Ad probationem dicitur ꝙ non est inconueniens ꝙ vnius & eiusdem sint plures fines sub ordinati. ¶ Ad secundam dicitur ꝙ est malū. quod negatur particulariter: sed non qd negatur vniuersaliter. ¶ Ad terciam conceditur ꝙ multa sunt animātia & cetera. Negatur cō sequentia. quia licet illa animālia homini noceant: tamen illa sunt gratia maiorum animalium que sunt gratia hominis immediate. ¶ Aliter dicitur ꝙ sunt propter homines. qa licet noceant tñ sunt propter hominem/eo ꝙ homo debet in hoc considerare suam fragilitatem vt cognoscat suum creatorem. ¶ Ad quartam negatur consequentia. Ad probationem dicitur ꝙ hoc non est inconueniēs ꝙ homo siue esse hominis dependeat ab alijs animalibus tanq̄ a causa māli/quia sunt nutrimēta hominis: sed nō in causa efficienti: quia sic solū dependent a deo. ¶ Ratio post oppositum est pro dictis in questione.

Questio .xi.

Arguitur

Q Vestio.xi. ¶ Vtrum mutatio & cõmutatio monetarum in policia bene recta sint licite. ¶ Et arguitur primo ꝙ mutatio monetarum sit illicita quia illud est illicitum per quod veniũt seditiones & iurgia: sed hoc est ꝑ mutationes monetarum/ ergo &c. Consequẽtia est nota& maior similiter/ minor pꝫ per experientiam quia tunc fiunt oblocutiones & murmurationes lites & guerre contra principem & dominum. ¶ Secundo sic illud est illicitum in policia per quod bonum commune diminuitur& bonum singularis persone augetꝰ: sed hoc est propter mutationem monetarum igitur. Maior est nota/ & minor patꝫ/ quia quandocunqꝫ est mutatio monetarum/ tunc bonum domini augetur/ & bonuꝫ cõmune destruitꝰ. ¶ Tercio sic illud est illicituꝫ in policia quo cessante seu non existente adhuc haberetur finis ad quem moneta ordinatur sed hoc fit per monetarum mutationem igitur &c. patꝫ cõsequentia maior est nota/ & minor apparet/ quia finis monete est commutatio bonorum/ & talis potest fieri mediãte vna sola moneta. ¶ Quarto sic: oĩs nouitas est nociua in policia que non fit propter necessarium: sed mutatio monetaruꝫ est nouitas que nõ fit ex causa optima & necessaria/ igitur pꝫ cõsequentia. & maior patꝫ in morali philosophia/ minor apparet quia mutatio monetarum fit ꝑpter vtilitatem dominoꝝ. ¶ Deinde arguitur ꝙ mutatio monetaruꝫ sit illicita/ & maxime campsoria & arguitꝰ sic/ mutatio campsoria fit preter vsuꝫ & ordinem nature pecunie igitur &c. consequentia patet/ & antecedens patꝫ quia ordo nature pecunie & ꝓprius finis/ est cõmutatio bonorum aliorũ: mõ campsoria ars siue cõmutatio de pecunia dat pecuniam ꝑ pecunia/ & per cõsequens fit abusus. ¶ Oppositum arguitur cõmutatio& mutatio monetaruꝫ ꝑmittuntur in policia bene recta/ igitꝰ &c. pꝫ cõseqñtia/ illicituꝫ nõ permittitur in recta policia. Et añs patꝫ per experientiam. In q̃stione erunt tres articuli. In primo videbuntꝰ aliqua de institutione monetaꝝ & eius esse. In secũdo videbitꝰ quot modis potest fieri commutatio & mutatio. In tercio respondebitur ad primum. ¶ Quantum ad primum articulũ. Est notãdum ꝙ sicut sunt quatuor cause aliorum effectuum ita monete sũt quatuor cause/ scilicet efficiens materialis &c. Causa materialis est illa de qua fit moneta/ & talis materia debet esse rara/ & preciosa: quia sub parua quãtitate debet esse magni valoris. Causa finalis est quatinus homo p monetam possit haberꝰ illa que sunt necessaria vite. Causa formalis est figura monete & signum ponderis monete tanti valoris. Causa efficiens est princeps ille qui habet policiaꝫ gubernare vel congregatio ciuiuꝫ. Ex istis sequitꝰ correlarie ꝙ ordinare monetas ad alium finem q̃ ad cõmutationem bonorum naturalium est monetã abuti. Secũdo sequtꝰ ꝙ materia que de facili reperitꝰ & in qua homines in plenitudine habundant nõ est sufficiens materia monete. pꝫ quia debet esse rara/ &c. Tercio sequitur ꝙ si moneta non sit de materia rara & preciosa/ & ꝙ nõ habeat tantum pondus & valorem quãtum debet habere: tũc moneta nõ est recte ordinata. ¶ Secũdo sciendum est ꝙ toti policie conuenit habere monetã diuersorum modorum & varie maneriei/ patet quia aliquãdo oportet ire mercatores ad lõginquas partes/ & sic oportet eos habere monetam nobilis materie cito portabilis. ¶ Tercio sciendum est ꝙ materia monete nobis dupliciter demonstratur. Vnomodo per naturam. vt apparet de mineris & auro qđ inuenitur. Aliomodo per artem alkimie que habet mutare vnam speciem in aliam. Et circa istud notabile sunt tres ꝓpositiones. ¶ Prima ꝓpositio est. Ars alkimie est simpliciter inutilis ad faciendum materias monete. pꝫ quia illud est inutile per quod materia monete perdit suaꝫ vim. & hoc est per artem alkimie. Patet cõsequentia/ & maior & minor apparet: qa sic materia monete fieret cõmunis & non rara. ¶ Secũda propositio. Ars alkimie merito a legislatore prohibetur. probatur quia illa ars est prohibenda per quã bonum cõmune tendit ad preiudicium: sed hoc est per artem alkimie. cõsequẽtia patꝫ Maior & minor apparet/ quia preiudicium policie ē ꝙ malus habeat pecunias multas. ¶ Tercia propositio. potest cõcedi/ ꝙ natura prohibet artem alkimie. Pꝫ quia naturaliter alkimiste multi sunt pauperes facti igitur &c. Patet cõsequẽtia/ quia natura multa ordinauit que nõ debent fieri. ¶ Sed tunc sunt dubia. Primũ est vtrum institutio pecunie & monete sit necessaria in policia. ¶ Secundum est. vtrum multitudo pecuniarum sint vere diuicie. ¶ Et arguitur de primo dubio ꝙ nõ/ quia si sic hoc maxime esset propter hoc ꝙ fieret cõmutatio bonorum: sed hoc nõ igitur/ patet cõsequẽtia & maior ex dictis & minor apparet quia hõ posset bladum ꝑ vino &c. Item institutio talis est voluntaria igitur &c. ¶ Pro illo primo Notandum est ꝙ licet necessarium capiatur multipliciter tamẽ capitur hic pro illo fine quo nõ potest bñ & ordinate finis acquiri. ¶ Secũdo notandum est ꝙ bene & ordinate per mutationem bonorum naturalium nõ fit finis monete. Patet quia mercatores habent ire ad di

Secundum. de vtilitate monete

Tercium.

Prima conclusio.

Secunda

Tercia.

Inoppositũ

Primus articulus

Primus notabile

Quatuor sũt cause monete.

Primũ dubium

Secundum.

Arguitur

Primus notabile necessariũ dupliciter.

Secundum.

uerſas partes ad quas nõ poſſunt ſemper por
Cõcluſio reſ tare ſecum bona naturalia. Ex his ſequitur cõ
põſiua cluſio reſponſiua ꝙ inſtitutio pecunie eſt ne-
Ad ratiões ceſſaria. patꝫ ex dictis. ¶ Et ad ratiões ad pri-
mam dicitur negãdo minorẽ / quia difficile eſt
ꝙ mercatores portarent bona ſua ſecum. Et
ad ſecundã dicitur ꝙ neceſſariuꝫ capitur alio
modo vt viſum eſt. ¶ Ad ſecũdum dubium.
Secundum dubium argˀ arguitur ꝙ ſic quia dicimus hominem diuitẽ
habentem diuitias eſſe felicem. ¶ Scdo ſic il-
le ſunt vere diuitie ſine quibus non poteſt ha-
beri bene finis pecunie. Ideo dicit philoſophˀ
In oppoſitum. ꝙ in vſura eſt fideiuſſor hominis. ¶ Oppoſi
tum arguiẽ. Illa nõ ſunt vere diuicie ꝑ quibus
ſtat hominem perire fame: ſed hoc eſt per mľ
titudinem pecunie igitur &c. Patet conſequẽ
tia / & maior & minor apparet de quodam ca-
libe qui petijt ꝙ quicquid tãgeret fieret aurũ /
Primuꝫ notabile. quo habito perijt fame. ¶ Pro illo eſt notan-
dum ꝙ ille proprie dicit diues qui eſt ſibiipſi
ſufficiens ad vite ſufficientiam. Ex hoc ſequit
correlarie ꝙ ad hoc ꝙ ſint vere diuicie / requi-
Secundum ritur ꝙ ordinent ad neceſſitatem vite. ¶ Se-
cundo notãdum eſt ꝙ titulus queſtionis põt
intelligi dupliciter. Vno mõ. vtruꝫ multitudo
&c. ſiot vere diuicie ꝑ ſe. Alio mõ vtruꝫ ſint ve
Pᵃ ꝓclo. re diuicie ꝑ accñs. Prima ꝓpoſitio multitudo
pecuniarum nõ ſunt vere diuicie per ſe. ptꝫ ꝑ
Secunda. rõem philoſophi poſt oppoſitum. Scda con-
cluſio. multitudo pecuniarum ſunt vere diui-
cie per accidẽs. patꝫ per rõnem ſecũdam ante
oppoſitum. Ex iſtis ſequit correlarie ꝙ ſolum
diuicie naturales ſunt vere diuicie de ꝑ ſe. pꝫ
Ad ratiões dubij quia ſufficiũt ad vite neceſſitateꝫ. ¶ Ad ratio-
nes poſt oppoſitum. Ad primaꝫ dicitur ꝙ ille
ſunt vere diuicie qꝛ a multis ſapiẽtibus & pru
dentibus appetũtur: ſed ſic nõ eſt de multitu-
Secundˀ articulˀ de mutatiõe monete. dine pecuniaꝝ. ¶ Ad ſcdam dcm̃ eſt. ¶ Quã
tum ad ſecundum articulum. Videndum eſt
de mutatiõe pecuniarum & quot modis fit &
Primuꝫ notabile circa materiã monete ſũt qnꝙ in quibus caſibus ſit illicita & licita. ¶ Et pri-
mo notãdum eſt ꝙ circa monetam ſunt quin-
ꝙ conſiderãda. ſ. materia / pondus / figura / ap-
pellatio / & vſus. Materia dꝫ eſſe ꝑcioſa & rara
& quãdoꝙ ſolũmodo a natura miniſtrat / aliñ
ab arte / figura fit impreſſione imagis / pondus
ꝙ ſit tanti ponderis & tãti / appellatio quia ſic
appellatur / vſus quo ipa vtunt homines in re
Secundum. mutatio duplex materie gione tali & tali. ¶ Secundo notandum eſt ꝙ
circa materiaꝫ monete poteſt fieri duobˀ mo-
dis mutatio. Vno modo totalis quando totali
ter mutatur & hoc fit dupliciter quandoꝙ ſo
lum propter volũtatem principis ſine hoc ꝙ
ciuitas melius ſe habeat. Alio modo propter
materialia nimis accreſcentia / ſcilicꝫ quia ma
teria nimis cõmunis eſt & vilis / & talis muta-

tio eſt licita. Secundo modo quãdo eſt muta-
tio partialis: ſcilicet quando materia nõ eſt pu
rum aurum: & hoc dupliciter. vno modo ſolũ
ꝓpter voluntatem principis ſine vtilitate com
munitatis & ſic eſt illicita cõmutatio. Alio mo
do ꝓpter vtilitatem reipublice. i. ad dandum
ſtipendia mercatoribus & illa eſt licita. ¶ Ter Tercium de mutatiõe põderis.
cio notandum eſt ꝙ etiam circa põdus poteſt
fieri multiplex mutatio. ſ. diminuẽdo & aug-
mentando. illa mutatio quo ad diminutioneꝫ
precij & ſine vtilitate cõmunitatis eſt illicita:
ſed ſi materia manet eadem / & pondus dimi-
nuitur cũ diminutione precij / tunc mutatio li
cita eſt & non alias vt patꝫ. ¶ Quarto ſciendũ Quartum. de impreſſione imaginis
eſt ꝙ circa impreſſioneꝫ imaginis de eius mu
tatione circũſcriptis alijs nõ eſt multum dam
num vel cõmodum pro vtilitate reip. veruꝫ ẽ
ſi ita eſt ꝙ ſi figura principis habeat maioreꝫ
valorem vel non / tũc figura eſt bona / alias non
¶ Quinto modo ſciendum eſt ꝙ de appella- Quintum
tione / & vſu monete: ſcꝫ ꝙ de mutatione eo-
rum non cõſurgit magnum damnuꝫ. ¶ Sex- Sextum
to ſciendum ꝙ mutatio monete etiam quan-
doꝙ poteſt fieri: quia quandoꝙ moneta dicit
fortis: ſcilicet quando precium augmentatur.
Et quandoꝙ debilis: ſcꝫ quando diminuitur
precium / & ſecundum hoc eſt videndum.
¶ Septimo notandum eſt ꝙ ex ſola mutatio- Septimum.
ne appellationis monete nõ cõſurgit magnũ
lucrum vel damnum niſi ſtipendia & impoſi-
tiones & tributa taxentur ſecundum taleꝫ no-
minationem. Prima pars ſatis patet / & ſecũda
patꝫ quia ſi ſic mutaretur nomen monete: fie-
ret deceptio & dolus. ¶ Octauo ſciendum eſt Octauum.
ꝙ mutatio monete ſoluꝫ poteſt fieri licite ab
illo qui habet poteſtatem ordinandi monetã
Ptꝫ quia moneta habet interpretationeꝫ a do-
mino. ¶ Nono notandum eſt ꝙ quicquid fit Nonum
in policia debꝫ fieri ad honorem: & bonuꝫ po
licie totius communitatis. Sequitur correlarie
ꝙ quicunꝙ vacat bono priuato in detrimẽtũ
boni communis peccat mortaliter. ¶ Sed tũc Duplex bonum
eſt ſciendum ꝙ duplex eſt bonum ſcilicꝫ bo-
num ſimpliciter id eſt bonum anime: & bonũ
ſecũdum quid id eſt bonum corporis ergo cõ
parando bonum proprium ſimpliciter bono
communi ſecũdum quid bonum priuatum ẽ
preferendum. Sed comparãdo bonum priua
tum ſecundum quid ad bonum cõmune ſcdꝫ
quid bonum commune eſt preferendum.
¶ His premiſſis quantum ad hoc ſit. Prima Prima concluſio
concluſio ad ſolum principem pertinet mone
tarum mutatio. Patet quia ad ſolum princi-
pem pertinet monetam ordinare igitur & ce-
tera. Patꝫ cõſequẽtia: quia cuius eſt cõſtitutio
eius eſt mutatio. Et antecedens notum eſt &

capitur ibi princeps nõ ꝓ vno homine solum: sed pro omnibus qui habent policiam regere.

Secunda

¶Scda cõclusio. In nullo casu propter bonuȝ priuatuȝ nulla mutatio monete est licita: siue apud principem: siue apud quẽcũq; alium. & hoc maxime vbi mutatio monete p̃iudicaret reipublice. patȝ quia illud est valde incommodum. Item ꝓpter hoc amicitia perit & lites generantur. Et dicit̃ notanter vbi preiudicaret vtilitati cõmunitatis: quia si fieret mutatio impressionis nõ inde magnum incõmoduȝ ꝓueniret.

Tercia.

¶Tercia cõclusio. Propter cõmune bonuȝ in multis casibus licita est mutatio monete. Ista cõclusio ptȝ/ quia alias mutatio monete non ꝑmitteret̃ in policia bene recta. Sȝ enumerare omnes modos ꝑticulares mutationis monete est difficile. ſȝ primo de materia quo ad mutationem licitum est q̃ mutet̃ materia: si ad aliquas partes est deffect⁹ materie ad habendum stipendia cõmunitatis totius pro vtilitate communitatis. Similiter de pondere/ si ꝓpter diminutionem põderis non possemus habere multos frãcos licitum est mutare pondus.

Dubium

¶Sed dubium est. nam dictum est q̃ ad solum principem spectat mutatio monete.

Arguitur

¶Contra hoc arguitur. stat principem eẽ iniustissimum/ & tendere ad bonum priuatũ igitur. &c. patȝ cõsequentia/ quia si sic policia nõ debet hec admittere & añcedẽs satis notũ est.

Primus notabile

¶Pro dubitatiõe primo notanduȝ est / q̃ loquendo de principe moraliter princeps potest se dupliciter habere.

Dupliciter efficitur princeps.

Vno modo ꝑ electionem. Alio modo per hereditariam successionem.

Secundum duplex princeps

¶Secũdo notãdum est q̃ duplex est princeps/ quidam est qui habet potẽtiaȝ non limitatam / qui nõ hȝ legẽ vt rex vel imꝑator. Ali⁹ est qui habet potẽtiam limitatam vt gubernator/ baliu⁹ & similes.

Tercium.

¶Tercio notãdum est q̃ in principe habito per electionẽ si est iniustissimus/ si cõstaret tali non esset obediẽdum: immo esset destituendus patȝ quia talis nõ est dignus honore/ quia solus bonus est honorãd⁹.

Prima conclusio.

Correlarie sequitur q̃ nullus est princeps nisi virtuosus: & est ꝓpositio philosophi dicẽtis/ q̃ oportet maiorem virtutem esse in principe q̃ in subdito. item princeps debet esse causa virtutis subditi.

¶Secũdo sequitur q̃ tirann⁹ nõ debet esse princeps.

Secunda

¶Secũda propositio. Ad solum principem habentem ꝓprietates boni principis spectat mutatio monete. patȝ quia talis est dignus

Tercia

¶Tercia propositio. Advocatum principem non habenteȝ conditiones boni principis non spectat mutatio monete. ptȝ ex prima.

Ad rõnẽ dubii.

¶Ad ratiões dicitur q̃ talis in illo casu solum est vocatus princeps/ & non est princeps &c.

Tercius articulus

¶Quantum ad tercium articulum. Respondẽdum est ad quesitum/ & specialiter de mutatione campsoria. vtrum illa sit licita.

Arguitur.

ꝓbatur primo q̃ nõ. illa mutatio non est iusta que est iuste vituperabilis: sed mutatio cãpsoria est huiusmodi igit̃ &c. ptȝ cõseq̃ntia & maior quia nullum iustum est vituperabile. & minor ẽ philosophi in lr̃a. ¶Scdo sic illa mutatio nõ est iusta vel licita in qua commutans plus accipit q̃ dat: sed mutatio campsoria est hmõi igit̃. pȝ cõsequẽtia & maior quia hoc nõ est iustum & minor pȝ per expientiam/ qa cãpsor plus recipit q̃ dat. ¶Tercio sic illa commutatio nõ est licita que ẽ p̃ter naturaȝ & violenta: sed mutatio cãpsoria est huiusmõi igr̃. cõseq̃ntia pȝ/ & maior & minor apparẽt/ quia vti re aliter & ad alium finem q̃ sit ordinata est abuti re: & p̃ter naturam sed sic facit ars campsoria: quia dat pecuniam ꝓ pecunia/ mõ pecunia est ordinata in alium fineȝ. s. ꝓpter vite necessaria scȝ vinũ/ blada &c.

In oppositum

¶Oppositũȝ arguitur cõmutatio campsoria est necessaria ad vite necessitatem igit̃ pȝ cõsequentia quia necessariũ ad vite necessitatẽ est licitũ. Et añs appet. qa mercatores tẽdẽtes i lõgiquã patriã nõ possunt carere cãpsore vt patȝ. ¶Scdo sic illa mutatio est licita in qua mutãs dat aliqd per suam voluntatẽ: sed mutatio cãpsoria est huiusmodi igit̃ &c.

Primus notabile

Mutatio cãpsoria duplex.

¶Pro intellectu est prio sciẽdum/ q̃ mutatio campsoria est duplex quedã est vbi cãpsor plus recipit q̃ dat. & alia est vbi cõmutans tm̃ p̃cise recipit quãtum dat.

Secundum

¶Secundo notãdum est/ q̃ prima cõmutatio ẽ duplex nam q̃dam est ad bonuȝ cõitatis policie. secunda est vbi pecunia quam cõmutans recipit nõ ordinatur in cõmune bonum /sed in bonum priuatum.

Tertium de valore rei.

¶Tercio notandum est q̃ valor rei non debet attendi scd̃m dignitateȝ rei: sed scd̃m q̃ venit in vsum humanũ: patȝ quia frumentum plus valet in dignitate rei q̃ pecunia. pȝ de se.

Quartum

¶Quarto notãdum est q̃ adhuc valor rei nõ debet attendi vel accipi scd̃m necessitatem ementis vel vendentis: sed scd̃ȝ necessitatem totius cõmunitatis. Prima pars ptȝ quia hoc preiudicaret cõmunitati/ eo q̃ emẽs plus daret q̃ debȝ erogare q̃ policia multis eẽt nociua. ¶Hijs premissis sit prima conclusio.

Prima conclusio

Commutatio campsoria vbi cõmutans plus recipit quam dat & ordinat illud ad necessitatem & bonum communitatis est licita. probatur conclusio quia illa commutatio est licita q̃ tendit in cõmune bonum: sed talis est huiusmodi igitur &c.

Secunda

¶Secunda conclusio cõmutatio campsoria in qua commutans plus recipit q̃ dat & illud ordinat in bonum priuatum est illicita & contra iustitiam. Probatur illa cõmutatio est illicita per quam aliquis habitua

tur in vitijs sed per talem cõmutationẽ fit hu-
Tercia iusmodi igit̃ &c. ¶Tercia conclusio commu
tatio campsoria in qua cõmutans plus recipit
q̃ dat/ & illud ordinat in bonum priuatum est
illicita & contra iustitiam. Pꝫ cõsequentia/ &
maior & minor apparẽt quia in tali commu-
tatione augetur cupiditas quotidie commu-
nitatis. Et hoc est quod dicit Sene. q̃to plus ar
descit in cõgregando pecunias ꝓprias/tanto
Quarta plus concupiscit. ¶Quarta conclusio. Cõmu
tatio campsoria vbi commutaus recipit tantũ
quãtum dat: si non fit in preiudicium cõmuni
tatis licita est/ ꝓbatur illa cõmutatio est licita
in qua seruatur equalitas/ & nõ fit in detrimẽ
tum cõmunitatis seu reipublice: sꝫ talis com-
mutatio est huiusmõi igit̃ &c. Consequẽtia pꝫ
& maior apparet quia ibi est iusticia distribu
tiua. Et minor pꝫ de se. Et dicit̃ notanter vbi
non fit in preiudicium cõmunitatis & ciuita-
Questio. tis quia staret alias ꝙ nõ esset licita ¶Sed tũc
queritur. Vtrum in cõmutatione commutans
Responsio. potest licite recipere minus q̃ dat. Respondet̃
ꝙ in casu iu quo fieret hoc ex ignorantia scilꝫ
ꝙ non aduerteret ad hoc vel ex malicia .s. ꝙ
non multum ditaret̃ scilꝫ vt sui successores nõ
haberent multa bona talis cõmutatio non est
licita Prima pars pꝫ. quia hoc fieret in preiudi
cium alterius. Secunda pars patꝫ quia in casu
in quo hoc facit scilicet ad subueniendũ pau
Questio. peribus est licita. ¶Secunda dubitatio. Posi-
to casu ꝙ moneta habeat certum valorem in
vna regione: & tamẽ in alia regiõe valeret mi
nus multo. Vtrum campsor habens monetaꝫ
que valet hic minus & alibi plus. in illo casu
Responsio. sit licitum plus accipere quam dare. Respon
detur ꝙ in talibus omnibus cõmutationibus
Ad ratiões dubij princi palis semp circumstãtie sunt attendende. Si facit ꝓ
pter subuenire alijs licitum est si ꝓpter auge-
re pecunias vel preiudicare cõmunitati illici-
tum est. His p̃missis respondet̃ ad ratiões pri
cipales dubitationis. ¶Ad primam concedit̃
ꝙ est illicita: si commutaus plus recipit & il-
lud ordinet in bonuꝫ priuatum: sed in alijs ca-
sibus scilicet ad vite necessitatem vel ad bonũ
commune est licita. ¶Ad secundam conce-
ditur. sed dicitur ad minorem ꝙ omnibus cõ-
pensatis campsor non plus recipit q̃ dat. Naꝫ
commutans emit bona/ & accõmodando ha-
bet laborem & diligentiam que valent aliqd.
Sed bene plus recipit in compatione pecunie
ad pecuniã. ¶Aliter potest dici negãdo ma
iorem cum talis commutatio fiat ad vtilitateꝫ
reipublice. ¶Ad terciam quãdo dicit̃ illa est
illicita que est preter naturã &c. nego minorẽ
¶Pro quo sciendum ꝙ ordinare monetam
in monetam potest dupliciter intelligi. Vno
modo ꝓpter ipsam conseruare: & talis est abu
sus. Alio modo non ꝓpter pecuniam: sed pro
pter vite necessitatem: vt pꝫ de mercatore qui
habet cambire. ¶Ad rationes post oppositũ
Prima arguit pro dictis. ¶Ad secundam ne-
gat̃ maior vniuersaliter ꝙ in casu vsurator ali
quis ex voluntate plus dat: vt patebit in que-
stione sequenti. ¶Ad rationes questionis. Ad ratiões questionis.
¶Ad primam quando dicitur illa sunt licita
per que/ & cetera. conceditur maior/ & etiam
minor quando talis commutatio fit per solam
voluntatem principis sine bono motiuo/quia
tunc homines murmurant. ¶Ad secundam
quãdo dicitur. Illud est licituꝫ & cetera/conce
ditur maior: sed negatur minor in aliquibus.
Nam commune bonum aliquando augetur
propter talem mutationem. ¶Ad terciã quã
do dicit̃ illud non est ponẽdum quo &c. con-
ceditur maior si eque bene haberetur. Et ad
minorem dicitur ꝙ non semper eque bene
quia aliquando materia est nimis vilis: vel mo
neta est minus grauis. ¶Ad quartaꝫ quando
dicitur omnis nouitas est nociua/&c. concedi
tur maior: & negatur minor. quia in aliquo ca
su est valde nociua. in alio non.

¶Ad quintam dicitur ꝙ illa ratio est soluta
per tercium articulum.

¶Questio duodecima.

Veritur duodecimo. Vtrum vsura
sit licita? ¶Et arguitur ꝙ sic. Reci
piendo precium vel pensioneꝫ pro arguitur.
pecunia concessa vltra eius valorẽ
committitur vsura: sed hoc est licitum igitur
&c. Minor probatur. quia omne instrumentũ
licite potest poni vel locari pro certo precio. vt
patet: sed pecunia est instrumentum mutatio
nis igitur &c. ¶Secundo sic pro aureo vase li
citum est aliquid recipere vltra valorem auri
igitur &c. tenet consequentia quia aurum est.
eiusdem speciei semper. Et antecedens est no
tum. ¶Tercio sic recipiens pecuniam ab ali-
quo tenetur illi a quo recipit ad retributioneꝫ
vltra valorem illius: sed sic committitur vsura/
igitur &c. Maior apparet quia omnis recipiẽs
ab aliquo beneficium tenetur sibi retribuere/
quia alias esset ingratus/modo concedens ali
cui pecuniam facit sibi beneficium igitur &c.
¶Quarto sic arguitur. Nullus potest aliquid
licite facere quod vertitur in suum damnum.
Sed in casu alicui concedere pecuniã sine lu-
cro vertitur in suum damnum scilicet conce-
dentis: ergo est illicitum & per consequens op
positum licitum. Maior patet quia illud est fa
cere contra caritateꝫ. & minor apparet/quia si

concendens pro tempore illo quo debitor pecuniam suam habet eãdem met haberet multum lucraretur iuste. ¶ Quinto sic Nullus patitur iniustum volens dare lucrum: sed debitor recipiens pecuniam ad vsuram vult concedenti dare lucrum: ergo illud est iustum. Maior patet quinto ethicorum. minor supponit ꝙ recipiens non cognoscitur a concedente. ¶ Sexto sic. Nihil quo alicui subuenitur est illicitum sed vsura est talis igitur. Maior patet quia cui conceditur pecunia pro lucro/sepius multis indiget/&ꝑpter hoc ditat̃. ¶ Septimo sic. In aliquo casu licitum est hominem interficere/igitur. Tenet consequentia quia multo peius est hominem interficere ꝙ̃ vsuram committere/quia in primo casu homo omnia bona perdit. in secundo vero non. Et antecedens patet quia latro iuste interficit̃. ¶ Octauo licitum est predari bona aliorum igitur. Consequentia nota est. & antecedens patet. quia dicit beatus Ambrosius in libro de officijs. ab illo exige vsuras. ¶ Nono sic. In communi casu ius suum redimere licitum est: sed quando ꝙ non potest fieri nisi committatur vsura igitur. Maior apparet. minor declaratur. posito ꝙ Sortes teneatur Platoni in aliqua pecunia nolens sibi satisfacere/nec Plato est potẽs probare quo stante videtur ꝙ Plato poterit exponere pecuniam suam faciendo vsuram/quia non videtur quomodo alias perdit tñ recuperabit. ¶ Decimo sic. Vsura in antiqua lege fuit precepta: ergo vsura de se non est illicita. Antecedens patet deuteronomij. vigesimo octauo vbi precipitur ꝙ iudei commodent pecunias gentilibus ad vsuram/non tamen alijs iudeis igitur. ¶ Oppositum arguitur per philosophum volentem ꝙ acquisitio pecuniarum ad vsuram est contra naturam & contra legem. ¶ Et arguitur ratione sic illud est illicitum per quod directe contempnitur preceptum diuinum: sed hoc fit per vsuram: ergo. Maior nota est de se. Et minor apparet cõtra preceptum diuinum est recipere rem alienas inuito domino/ modo hoc fit in vsura. ¶ In questione erunt tres articuli. In primo videbitur in quibus rebus committitur vsura. In secundo quibus communitatibus & quomodo & qualiter committitur. In tercio de quesito. ¶ Quantum ad primum articulum. Primo notandum est ꝙ in re possessa sunt duo consideranda: scilicet substantia rei & vsus rei: vt substantia domus: & habitatio domus in domo. ¶ Secundo notandum est ꝙ vsus rei possesse est duplex quidam est proprius ad quẽ talis res possessa ordinatur proprie. alius communis qui non est proprius illius rei: immo conuenit cuilibet alteri: vt commutatio equi est vsus communis equi. Proprius autem vsus eius est equitare: quia propter illum vsum est factus principaliter. ¶ Tercio supponendum est. ꝙ proprius vsus pecunie est commutare cum pecunia/res naturales necessarias ad vitam. ¶ Quarto sciendum est. ꝙ res possesse sunt duplices. Nam quedam est sic se habens ꝙ vsus ipsius potest concedi sine substantia illius rei concesse: sic scilicet ꝙ dominium non transfertur/ & hoc per vsum talem / substantia rei non consumitur. Alia est res concessa que non potest concedi nisi dominium transferatur/& hoc ideo /quia vsus illius rei consistit in consumptione illius rei / sicut de pane & huiusmodi. ¶ Sequitur correlarie ꝙ cum proprius vsus pecunie consistat in consumptione pecunie & dispersione / sequitur ꝙ pecunia non potest concedi alteri quin etiam dominiũ transferatur de vno ad alium. Secundo sequitur ꝙ si ego concederem Sorti quatuor albos & facta concessione illos q̃uor retinerẽ silenter committerem furtum / apparet quia iam dominium est translatum. Tercio sequitur. ꝙ vbi vsus non potest concedi sine substantia scilicet sine consumptione substantie illius rei concesse/ibi cum translatione vsus transfertur dominium. ¶ Prima propositio loquendo de re possessa/cuius vsus non potest transferri nisi dominium transferatur/si concedens aliquid recipiat vltra valorem talis rei concesse pro vsu talis: committit vsuram. Probatur quia si transfertur dominium tunc illa res amplius nullo modo est sua: & per consequens recipere aliquid pro vsu tali / est vendere tempus/ & non est vendere id quod suum est: quia ipẽ amplius nullam proprietatem habet de tali re. ¶ Secunda propositio loquendo de re possessa cuius vsus potest transferri sine eo ꝙ dominium transferatur. Si concedens pro tali vsu recipiat aliquid ipse non cõmittit vsuram. Patet quia ille vsus aliquid valeret: & sic illũ vsus potest vendere. Patet quia proprietas illius rei adhuc est sua / quia adhuc habet dominium super illa re/& per consequens pro vsu illo potest aliquid recipere vltra valorem illius. Et hec de primo articulo. ¶ Quantum ad secundum articulum. Videndum est in quibus contractibus vel in quo contractu vsura maxime committitur. ¶ Et est primo notandum ꝙ in generali sex sunt species contractuũ: scilicet venditio/emptio/mutuatio/pmutatio/locatio & accommodatio. Venditio & emptio sunt inter vendẽtem & emptorem. Mutuatio

Marginalia: In oppositum — Primus notabile in re possessa sunt duo — Secundum est duplex vsus rei. — Tertium de vsu pecunie — Quartum duplices sũt res possesse. — Correlarie de vsu pecunie. — Prima conclusio — Secunda — Secũdus articulus

inter illum qui mutuat/ & qui recipit Permutatio inter pactum facientes. ¶ Secundo notandum est q in quatuor primis species traſfertur dominium de dante in recipientem. In alijs autem non. Primum est notum scilicet de emptione & venditione/ & etiam de permutatione vt si aliquis permutet vinum contra bladum & etiam de mutuatione: quia mutuum dicitur quasi meum tuum. Secundum patet quia vsus ad dominium non transfertur. ¶ Tercio sciendum est q vsura sic describitur. Vsura est ex pacto secreto vel manifesto recipientē obligare vltra sortem. i. precium Vel vsura est obligatio ex tacito pacto vel manifesto qua recipiens obligatur &c. ¶ Quarto sciendum est q vsura ex triplici radice sine causa committitur. Prima vsurariorum cupiditas. Secunda recipientis paupertas. Tercia vtriuſq3 illiberalitas. ¶ Quinto sciendum est. q inter species contractuum: in specie contractus mutui maxime committitur vsura. Notabile apparet quia multum respicit pecuniam. modo vsura dicitur quasi vsus eris. ergo in vsu eris maxie committitur vsura. ¶ Sexto sciendum est q mutuum potest tribus modis fieri. Primo modo gratis/ scilicet quia creditor dat indigenti gratis. Secundo modo sub debita pena scilicet concedo tibi tantum per annum: si non solueris dabis mihi tanto plus. Tercio modo q pro pacto debitor obligetur vltra sortem. ¶ Istis notatis sit prima cōclusio. In mutuo facto pure gratis nulla fit vsura etiam si creditor recipiat aliquam lucrofitatem leuem a debitore si non cogitabat habere illā in dando sibi. Patet quia talis receptio est iusta & meritoria igitur. patz consequentia & antecedens notuz est. Secunda pars conclusionis patz quia creditor facit debitori magnam gratiam: ergo debitor tenetur ad aliquam remunerationez: sine obligatione tamen facta. ¶ Secunda propositio. In mutuo facto sub certa pena veraciter vsura committitur: sed est tamen vsura palliata vt dicit textus. Probatur quia quantum fuit in creditore non stāt quin libenter accipiat pecunias vltra sortem: ergo facit vsuram. Patet consequentia. Sed etiam ex parte debitoris committitur vsura nam forte depaupesatur sic q non potest reddere/ & sic obligatur Item in tali pacto debitor obligat se daturuz vltra sortem. ¶ Tercia propositio. In mutuo facto tercio modo vbi obligatus promittit dare vltra sortem committitur vsura. patet conclusio ex descriptione vsure. Et hec de secundo articulo. ¶ Quantum ad tercium articulum. Videndum est de quesito principali in se. scilicet vtrum vsura in aliquo casu sit licita Et secundo mouebuntur dubia. ¶ Primo notandum est q mala sunt in duplici differentia quedaz sunt mala licz non essent prohibita: vt dicere malum contra deum/ vt dicit philosophus. q quedam sunt mala eo q sunt de se talia alia sunt mala per accidens quia sunt prohibita sed non sunt mala ex se: vt non ieiunare in quadragesima/ & sic de similib9 singulis. Ex illo patet q titulus questionis potest intelligi dupliciter. vno modo vtrum vsura sit mala & illicita ex se: aut vtrum sit illicita & mala per accidens. ¶ Secundo notandum est q locatio proprie conuenit rei cuius vsus rei potest separari a substantia & dominio rei vt locatio domus. ¶ Ex illo sequitur correlarie q res cuius vsus non transfertur sine dominio non ē locabilis. ¶ Secundo sequitur q pecunia secundum rei veritatem non est locabilis: quia non transfertur vsus sine dominio. ¶ Tercio notandum est q recipere aliquid vltra pecuniam mutuataz potest intelligi dupliciter vno modo in releuationem damni. alio modo in acquisitionē lucri. ¶ Quarto notandum est. q vsura siue fenus accipit dupliciter. vno mō proprie vt descripta est. alio modo improprie & communiter. ¶ His positis sit prima conclusio. Propositio prima probabilis q in casu quo creditor reciperet pecuniam datam solum in damni releuationem non est vsura mala: licet sit mala quia prohibita. Et probatur quia secundum q habetur quinto ethicoruz iustuz est q damnū lucro equetur & econtra: sed in tali casu fit adequatio damni ad lucrum & econtra igitur &c. ¶ Secunda propositio in casu quo creditor recipita debitore vltra sortem propter acquisitionez lucri & pecunie est vsura illicita/ & secundum se mala. probatur primo. Ille contractus est de se illicitus vbi res que non est locabilis locatur: sed hoc fit in tali contractu igitur. Patet consequētia/ & maior nota est de se: minor apparet quia i tali cō tractu recipit pecuniam vltra Sortem.

¶ Secundo ille contractus est illicitus vbi aliquis recipit de eo q non est sui: sed talis contractus est huiusmodi igitur. patz consequentia/ & maior est nota & etiam minor. ¶ Tercio ille contractus est illicitus qui habet ortum ex malis causis & radicibus. Sed talis vsura est huiusmodi / igitur. patet maior de se & minor patet vt prius ex vno notabili.

¶ Quarto homo est animal ciuile & sociale: & animali ciuili naturale est q faciat sibi simile de intrinseco / quia si oppositum faceret non esset sociale. ¶ Quinto ex miseri-

cordia quia misericordia est tristicia de malo alterius ergo si potest debet remouere tristiciam. ¶ Sexto apparet quod ex parte liberalitatis .quia liberalitas est dare indigenti vbi.quādo/& qualiter oportet igitur & cetera. ¶ Septimo ille contractus est illicitus vbi non seruatur finis in appetitu/ sed per talem contractuȝ fit appetitus auaricie in infinitum igitur .maior apparet quia mala est operatio que caret

Dubitatio

fine. ¶ Sed dubitatur Vtrum appetitus diuitiarum sit in infinituȝ Quod sic patet per philosophū. ¶ Oppositum arguitur pecunie appetuntur propter aliud.igitur patet consequētia:& Antecedens apparet:per philosophuȝ: quia inuente sunt pecunie ad habendum vite

Primū notabile. duplr pecunia cōsideratur

necessitatem. ¶ Pro solutione primo notandum est ꝙ pecunia duobus modis consideratur. vnomodo provt ipsa ordinatur in finem propter quem instituta est: & sic pecunia est bonum vtile simpliciter. Aliomodo pecunia consideratur non in proprium finem sed propter delectationem & auariciam & sic est bo-

Secundum

num delectabile per similitudinem. ¶ Secundo notandum est ꝙ si magna inhonestas est appetere bonum honestum tanq̄ vtile/sic etiā magna peruersitas est appetere bonum vtile tanq̄ bonum delectabile per similitudinem.

Tertium dupliciter ꝯsideratur appetit⁹ i hoīe. Pria ꝓpo

¶ Tertio notandum:ꝙ appetitus in homine potest dupliciter considerari/quidam est conformis recte rationi:quidaȝ difformis. ¶ Pria propositio loquendo de appetitu bene regulato appetitus pecuniarum non est in infinitū patet propositio quoniam sic debet appeti si-

Secunda

cut bonum vtile. ¶ Secūda propositio.loquēdo de appetitu difformi rationi:appetitus diuitiarum est in infinitum patet quia in tali homine sic appetente est peruersitas & sic non ē inconueniens ꝙ ordinat bonum vtile in bonū delectabile. Et sic secundum istam conclusionem soluūtur rationes. Prima ante oppositū est pro prima conclusione. Secunda post oppositum est pro secunda cōclusione. Nunc sūt mouenda dubia aliqua secundum istam con-

Primū dubium. Arguitur.

clusionem. ¶ Et est primum dubium vtrum recipiēs pecuniam ad vsuram committit peccatum/ ¶ Arguitur primo ꝙ sic.omnis recipiens aliquid vtile seu comodum quādo non oportet/vbi non oportet committit peccatum: sed talis recipiēs pecuniam ad vsuram recipit comodum/quādo/& vbi nō oportet.igitur & cetera.maior est nota: & minor apparet/quia recipiens recipit pecuniam in cōtractu illicito & vsurario. ergo recipit vbi & quando non oportet.patet consequentia & antecedēs est notum. ¶ Secundo sic omnis dans operam rei illicite cōmittit peccatum.sed recipiens huius modi pecuniam dat operam rei illicite ergo. maior nota est de se minor apparet quia recipiens cōsentit in recipiēdo vsuras. ¶ Tercio sic omis ille committit peccatum qui facit ꝓximum suum peccare.sed recipiens pecuniaȝ facit proximum suum peccare igitur maior patet de se & minor apparet quia nisi ille reciperet pecuniam vsurarius non daret & sic nō faceret vsuram: & per consequens propter ipsum facit vsuram.consequentia patet per vnā regulā iuris qui per aliū facit ꝑ se ipȝ facere videt.

In oppositum

¶ Oppositū vnusquisq; potest sue necessitati succurrere: sed sic est ꝙ talis recipiens nō potest aliter succurrere necessitati sue igitur &c.maior nota est de se:minor supponitur.

Primū notabile sūt duo act⁹ i vsura.

¶ Pro intellectu istius primo sciendū ꝙ in cōmissiōe vsure:scilicet q̄ includit pecunie traditionem sunt duo act⁹ scilicet intrinsecus & extrinsecus. Intrinsecus est volitio illius vsurarij Extrinsecus est traditio pecunie.

Scdm de actu īterior

¶ Secundo supponitur ꝙ peccatum in quocunq; principaliter consistit in actu interiori & non exteriori ideo dicūt aliqui ꝙ actus exterior nihil facit nec addit ad actū peccati.

Tertium de recipiēte pecuniā ad vsuram

¶ Tercio sciēdū est ꝙ recipiens pecuniā ad vsurā illā pecuniā nō recipit mere volūtarie:nā libēti⁹ reciperet illā pecuniā sine vlteriori dono.

Quartum pcm consistit in actu libero.

¶ Quarto sciendū ē ꝙ peccatū pricipaliter cōsistit in actu non necessario: sed mere voluntario vt dicit Augustinus peccatum non est peccatum nisi quia volitum.

Quintum

¶ Quinto supponitur ꝙ concurrens pure passiue ad actum vel contractuȝ illicitum proprie non peccat. patet quia si aliquis verberatur inuoluntarie nō peccat. Nūc ponitur talis propositio probabilis recipiens pecuniam ad vsuram non peccat. patȝ primo quia recipiens pecuniam pure passiue concurrit igitur.patȝ consequentia & antecedens. Secundo quia non pure voluntarie concurrit. Tertio peccatum non consistit in traditiōe pecunie sed principaliter consistit in volūtate eliciente actum dandi & volendi dare & ad illum actum non cōcurrebat recipiens pecuniā igitur & cetera. Quarto nam si sic sequeretur ꝙ si homo clericum illicite verberaret & non cū suis demeritis sequitur ꝙ talis clericus peccaret.cōsequens est falsum & patȝ cōna: quia simili modo se habet sicut recipiēs pecuniaȝ.

Notandum

¶ Vnde notandum est ꝙ laicus aut clericus aut quecunq; persona percutit monachū presbiterum & cetera.talis censetur excommunicat⁹ vt habet i iure canonico titulo de excōicatōib⁹.

Obiectio.

sȝ si aliqs replicaret ꝙ recipiēs pecuniaȝ saltem occasionaliter cōcurrebat quia nisi fuis-

set recipiens vsurarius non dedisset pecunias
¶Respondetur ꝙ licet recipiens cōcurrat oc
Responsio. casionaliter: tamen hoc non arguit peccatum
quia nisi sic fecisset recipiens vsurarius non de
disset pecuniam eo ꝙ vsurarius non habet vl
habuit voluntatem liberam. ¶Ad rationes.
Ad ratiões dubij Ad primam negatur maior in casu ꝙ recipi-
ens pure passiue se habeat ad illum contractū.
¶Ad secundam quando dicitur omnis dans
& cetera. conceditur maior si det operam rei
illicite/ & si concurrat principaliter & actuali-
ter ad illum actum/ alias non oportet: vt dictū
est & notum. ¶Ad terciam quando dicitur
omnis faciens & cetera. negatur minor. Ad
probationem conceditur antecedens sed ne-
gatur consequentia quia peccatum non consi
stit in dando sed in dandi voluntate. ¶Secun
Secundum dubium. dum dubium est in quibusdam policijs quan
doqꝫ est consuetum ꝙ balliui & rectores poli-
cie recipiunt pecunias orphanorum: & tenēt
quousqꝫ fuerunt nutriti vsqꝫ ad certos annos:
& interim dant eis nutrimenta: & in fine tem-
porum reddunt totaliter integram pecuniam
Vtrum ille contractus sit vsura? Et videtur ꝙ
Arguitur. sic. quia ex intentione: ex tali pacto villa obli-
gatur ad reddendum vltra precium quia dant
nutrimenta & totam pecuniam. ¶Oppositū
In oppositum pars. quia ille contractus fit in policia & bene
Primum notabile. recta. ¶Pro intellectu est supponendum ꝙ
iuri naturali est consonum quod orphani carē
tes parentibus viuant de communi & a cōmu
nitate gubernentur q̄diu non habent vsum ra
tionis. probatur quia illud est consonum iuri-
naturali quod cedit ad honorem tocius poli-
cie. sed orphanos sic regi ē huiusmodi igitur.
maior est nota: & minor patet: quia orphani
consueuerunt habere bona a iuuentute: & sic
fierent miseri in senectute: & sic tandem non
bene fierent illa que debent fieri in policia.
¶Secundo dicendum est ꝙ nihil consonum
Secundum iuri naturali est illicitum. probatur quia natu
rale ius dirigitur ab agēte infallibili: & per cō
sequens ad debitum finem. ¶Tercio suppo-
Tertium nitur ꝙ secundum exigentiam & dispositio-
nes regionum aliqua sunt licita in vna regio-
ne que in alia regione essent illicita & cetera.
probatur quia legislatores debent regere se-
cundum exigentias regionum: sed ille exigen
Conclusio responsiua tie sunt diuerse igitur. ¶Conclusio responsa-
lis. In contractu expresso in casu posito non
committitur vsura. Probatur quia ille contra-
ctus est licitus igitur. patet consequētia: & an-
tecedens ex dictis. hoc tamen verum est ꝙ in
casu in quo daretur eis vltra vite necessaria: &
in fine tota pecunia: vsura committeretur ex

parte dantis. ¶Ad rationes ante oppositum **Ad ratiões dubij**
in tali casu conceditur antecedens sed nega-
tur consequentia nisi in casu in quo receptio
fieret ad superfluitatem. Ettam ibi dicitur ꝙ
orphani sunt de policia: ergo habent bonum
in policia. ¶Tercium dubium est. Quando- **Tertium dubium**
qꝫ visum est ꝙ indigentes pecunia ad pactum
vendebant vina diuitibus non statim traden-
da: sed post dimidium annum: & tunc si vina
plus valerent q̄ tempora pacti. Vtrum ille cō-
tractus est licitus. ¶Quartum dubium vtrum **Quartum**
contractus quo quis emit blada in herbis sit
vsurarius ¶Quintum dubium est/ quandoqꝫ **Quintum**
diuites habentes in bono foro vina dant mu-
tuando pauperibus vt rehabeant tantum in
alio tempore & anno credentes ꝙ tunc vina
erunt in caro foro. vtrum ille contractus sit li-
citus. ¶Pro solutione tertij dubij presuppo- **Primū notabile.**
nendum est ꝙ aliquis dans pecuniam mutuo
transfert dominium & vsum illius. ¶Secun- **Secundum**
do presupponitur quod recipiens lucrum de
re super qua non habet dominium nec vsum
& hoc ex pacto peccat. Patet quia talis recipit
lucrum de re que non est sua. ¶Tertio sup- **Tertium.**
ponitur ꝙ omnia commensurabilia sunt vno
scilicet humana indigentia/ Nam tantum res
valet quantum humana indigentia indiget. **Quartum**
¶Quarto sciendum est ꝙ emens tale vinum
non statim recipiens potest habere duplicem
considerationem. Vnam scilicet ꝙ tale vinum
tempore traditionis plus valebit quam nunc
aliam scilicet ꝙ tantum valebit & non plus.
¶Prima propositio probabilis potest dici ꝙ **Prīa ꝓpō.**
talis emens non considerans quod vinum plus
valebit q̄ quando dedit pro illo non commit-
tit vsuram patet. ¶Secunda propositio. si in **Secunda**
casu quo emens speraret vinum plus valere:
tempore traditionis quam quando dedit: cō-
mittit vsuram. patet quia in voluntate & affe-
ctu recipit lucrum super quo non habet domi
nium. Etiam patet quia talis in hoc sperat gra
uare suum proximum. ergo peccat & non ali
ter quam per vsuram. igitur & cetera. ¶Ad **Quarti dubij**
quartum dubium respondetur ꝙ probabili- **Responsio**
ter potest dici ꝙ emens blada in herbis non
credens decipere suum creditorem non com-
mittit vsuram. Patet quia non sperat habere
lucrum propter dominium & vsum. Item bla
da possunt peiorari. Item tunc blada non tan
tum valent sicut blada sicca. Item illa blada
possunt minus valere alio anno. ¶Ad quintū **Quinti**
dubium arguitur ꝙ non/ quia ibi videtur gra **dubij**
ciosa commutatio quia datur vinum pro vi- **obiectio**
no. Item potest seruare talis vinum suum & po
stea lucrari. Pro solutione istius dubij primo

Primū notabile. supponitur ꝙ talis potest habere duplicē considerationē vnam scꝫ ꝙ vinum suū putrefiet: vel ꝙ non tm̄ valebit secundū suā existimationē aliā scꝫ dando pure liberaliter. ¶Secundo sciendum est ꝙ de re cuius vsus sine dominio non transfertur pro solo lapsu tpis non potest licite recipi pecunia. patet quia oppositum facere est vendere tempus quod nō est venale.

Secundum

Tertium. ¶Tertia suppositio ꝙ de re cuius vsus sine dn̄io nō transfertur pro sola circunstantia loci non potest licite recipi pecunia vltra valorem Et dicitur narrantes sine dominio &c. ¶Pria propositio. si diuites dant liberaliter & absolute idest simpliciter blada ꝓ bladis: cōtra⁊ est licitus. patet. quia est mutatio graciosa. ¶Secunda propositio. diues sic videns: si consideraт ꝙ vinum plus valebit: tunc committit vsuram. patꝫ. quia tunc appetit defraudare proximum.

Pria pꝓo

Secunda

Ad ratiōes dubij. ¶Ad rationes. Ad primam concedi tur in primo casu. ꝙ est graciosa mutatio. & in secundo casu negatur vt notum est. ¶Ad secundam cū dicitur talis &c. conceditur ꝙ hoc non esset sine periculo & labore: & tunc absoluitur ab illis. & sic taliter considerādo vendēs committit vsuram.

Ad ratiōes questionis. ¶Ad rationes questionis. ¶Ad primā quando dicitur recipiendo pensionem: vel precium &c. conceditur maior. & minor negatur. Ad probationem. vnusquisqꝫ potest licite locare instrumentum & cetera. Dicitur ꝙ est duplex instrumentum quoddam est cuius vsus non consistit sine eius consumptione. & tale non potest locari. ¶Aliud est cuius vsus non consistit in eius consumptione &c. ¶Ad scdam quando dicitur pro vase aureo vel argenteo fabricato &c. negaт consequentia. & dicitur ꝙ non est simile. quia pecunie ordinatur per se ad vite necessaria ergo si talis pecunia vtatur ad aliuꝫ finem fit eius abusus. modo sic facit vsurarius. Sed finis vasorum est potare vel bibere & talis vsus transfertur sine dominio. ergo est diuersitas. ¶Ad terciā conceditur maior & quando dicitur recipiēs pecuniam ad vsuram recipit beneficium negatur illa. Vnde nota ꝙ in beneficio sunt duo consideranda: scꝫ materia & forma. Materia est res que datur. sed forma est modus dandi. vnde pactum interueniens permutat beneficium: quia beneficium dicitur quasi gratis datum & sic negatur minor: quia quicquid recipit/hoc facit ex pacto interueniente. ¶Ad quartam quando dicitur/ nullus potest alteri facere quod sibi vertitur in preiudicium: conceditur illa. Et quādo dicitur in casu sic est ꝙ concedēs pecuniam & cetera. negatur illa minor. Et quādo probatur & cetera. Dicitur primo ꝙ hoc est casuale: quia forte perderet. Sed in dando pecuniam in vsuraꝫ ipse est certus ꝙ non perdet. Iteꝫ ex alio quia recipit fructum de re super qua non habet vsuꝫ nec dominium ¶Ad quintam quando dicitur nulli patitur iniustum volens quinto ethicoruꝫ &c. cōceditur illa. sed negatur minor quia ille nō ē cōtractus voluntarius simpliciter quia recipiens liberaliter recipit pecuniam sine recipiendo lucrum. ¶Ad sextam quando dicitur nihil est illicitum & cetera. conceditur illa: si ille contractus fiat sine pacto expresso vel tacito. ¶Ad septimaꝫ quando dicitur. in bello iustum est predari & cetera. Pro illo videndum est quādo iusto bello recipiens aliquid potest dupliciter considerari. Vno modo ꝙ recipiat illa propter que bella sunt inita & tunc est licitum: quia illa sunt sua. Alio modo ꝙ recipiat ista bona propter que non sunt bella inita: & tunc non est licitum: & tunc dicitur ꝙ non est simile de istis. ¶Ad octauām cum dicitur in aliquo casu licitum est interficere hominem & cetera negatur cōna: & causa est quia vsura de se est mala/ & non potest bene fieri. Et licet interficere hominem sit maius malum: tm̄ interficere hominem potest fieri in aliquo casu licite. Ex quo sequitur ꝙ stat ꝙ a est malū per se: & b malum per accidens: & b peius ꝙ a: vt patꝫ ex dictis. ¶Ad nonaꝫ quando dicitur/ quilibet debet ius suum redimere & perdituꝫ recuperare &c. negatur cōna quia non sunt facienda mala vt inde bona eueniant. ¶Ad. x. quādo dicitur: in antiqua lege &c. negaт aña. Et ad auctoritatē in li. genesis dicitur ꝙ ibi vsura capitur īpropriē & metaphorice. Ratio post oppositum patet ex dictis.

¶DE VSVRIS QVESTIO. XIIII.

Arguitur. QVeritur. xiiij. Vtrum in policia bene recta & regulata sit admittenda vsura/ Et arguitur prio ꝙ nō. Illud non est permittendum in bona policia quod est de se prauuꝫ: vsura est huiusmodi igiт &c. pꝫ maior de se. minor apparuit in questione precedenti & in quarto ethicorum. ¶Secūdo sic rapina & furta nō sunt permittenda in bona policia igitur &c. patꝫ cōna: quia vsura est quedam species rapine: & antecedens est notum. ¶Tercio sic illud non est permittenduꝫ per quod policia diminuitur & etiam cōsumitur: sed hoc est ꝑ vsuraꝫ patꝫ maior: quia legislatores debent tēdere ad communitatē policie. & minor apparet quia iequalitas ī policia est diuisio policie. sed per vsuram fit inequalitas igitur & cetera: ¶Quarto sic in policia ecclesiastica vsura nō est admittenda ergo nec ī alia policia seculari. Patet consequentia quia

policia fecularis debet esse proporcionata po
licie ecclesiastice.& ātecedēs est notū. ¶Qui
to sic arguitur illud nō est ꝑmittendū ꝑ quod
ciues fiūt viciosi & deteriores: sed hoc est per
vsurā. igiᷓ &c.maior est nota:& minor appa-
ret quia scd̄m qd̄ dictū est vsurarij sūt mali/ ini
qui/& viciosi. ¶Sexto sic in policia nō est per
mittendū quod tendit in preiudiciū reip. sed
hoc est vsura igiᷓ &c.maior patꝫ de se. minor
apparet. quia qn̄q₃ per vsurā vna tota policia
depauperatur & policia ei cōtraria ditaᷓ. vt si
multi diuites venirent ad vnā ciuitatē alienaꝫ

In opposi tum

& post deportarent pecuniā ville. ¶Opposi-
tū arguitur per leges imꝑatorum Iustiniani&
aliorū/q in suis policijs permiserūt vsuras.Se-
cundo nō facere vsurā nō est p̄ceptū.sed con-
siliū.ergo oppositū eius nō est ꝓhibitū ptꝫ cō
sequētia ꝑ positū:&āñs ptꝫ: ¶In q̄stione erūt
tres articuli. Pri͠o videbiᷓ de q̄sito pricipali.
Scd̄o videbiᷓ vtrū accipiēs ad vsurā teneᷓ ser-
uare pactū de reddendo vsurā: sc₃ vltra sortē.
In tercio videbiᷓ de diuersis modis vsuraꝫ.

Primus articulus

¶Quātū ad primū articulū.Est vidēdū: vtrū
in policia &c.Primo sciendū est q̄ loq̄ndo ꝓ-

Primū notabile de quo sit ꝑmissio

prie de ꝑmissione:ꝑmissio nō est nisi de malo/
q₃ bonū nō ꝑmittiᷓ:sed p̄cipiᷓ.sed malū ꝑmit
tiᷓ ad euitādū maius malum. ¶Secundo sciē

Scd̄m notabile ad quē ptinet ꝑmittere.

dū est/q̄ ꝑmittere aliq̄d in policia solū ptinet
ad pricipē siue priceps capiaᷓ ꝓprie siue quo
cunq₃ mō. ptꝫ q₃ ꝑmissio debeᷓ illi qui potest
punire illū qui aliq̄d deliq̄d.Est ergo ꝑmitte-
re nō ꝓhibere q̄d pōt ꝓhibere: mō ꝓhibere

Tercium duplex ꝑmissio

ptinet ad principes. ¶Tercio notandū est q̄
duplex est ꝑmissio:quedā in spēali & q̄dā i ge
nerali.Permissio in speciali vt si aliq̄s magnus
in policia fecit homicidiū:& iudex ꝑmittit ne
moriaᷓ ꝓpter hoc ne fiat peius.Etiā q̄dā est ꝑ
missio specialis i certo tēpore.Alia est ꝑmissio
generalis quēadmodū mulieres cōes & mere

Quartum

trices ꝑmittūtur in policia.¶Quarto sciendū
est:q̄ frequēter aliq̄d est aliq̄bus ꝑmissū ꝓpter
vtilitatē earū ꝑsonarū/& miseriā & paupertatē
aliarū/quod alijs ē inhibitū vt miseris & ribal-
dis ꝑmittiᷓ cōuersari malis mulieribus & alijs
nō.Et de illo dicit Albertus q̄ ꝓpter hoc hōe

Quintum Regla q̄n sit aliq̄d ꝑmittendum.

stas alicuiꝰ pōt ꝑpendi. ¶Quinto sciendū est
pro regula generali q̄ illud est ꝑmittendū cū
ex eius ꝓhibitiōe notabiliter magnū malū e-
ueniret & i tali casu facere tale opꝰ esset ꝑmis
sū:& in alijs nō. Si ergo ad ꝑmissi inhibitionē
valde magnū malū sequeretur sic non esset ꝑ-
mittēdū nam magnū malū adhuc ꝓhibetur.
Sed si ibi contingant duo turpia diligere neu-
trū cōuenit sed quod minus est turpe diligere

Sextū tria mala ex permissione vsure

¶Sexto sciendū est q̄ ex ꝑmissione vsure in
policia tria mala concurrunt& eueniunt. Pri
mum est dantis malicia. Secunduꝫ est de pau
peratio recipientis. Tercium est inequalitas
diuiciarum in politia: vel nimia hominum
malorum ditatio.Sed ex prohibitione eius in
aliquo casu valde multa mala eueniunt & fur
ta. dissentiones & rapine/ diuisiones mortes
pestilentie & quidam non habentes pecuni-
as:& debentes alicui soluere furantur. ¶Sit

Prima p̄clo.

ergo prima conclusio. In aliquo casu in poli-
cia bene & recte ordinata vsura est permitten
da. Probatur quia in aliquo casu ad prohibi-
tionem vsure multo plura mala eueniunt q̄
de eius permissione igitur.consequentia ptꝫ.

Secunda

Antecedens satis notum est. ¶Secunda con-
clusio in aliquo casu vsura non est permitten-
da in policia bene recta probatur:quia ex eiꝰ
permissione plura mala eueniūt in aliquo ca-
su.cōña est nota :vt si policia esset magis fer-
tilis & diues q̄ ad eius prohibitionem igitur.
consequentia est nota.& antecedens etiaꝫ ex

Tertia

dictis. ¶Tercia conclusio de permissione vel
etiam prohibitione vsure in policia : oportet
procedere secundum diuersas circunstantias
locorum & temporum & hominum. Ista con
clusio sequitur ex duabus precedentibus. Ex
quo sequiᷓ correlarie q̄ oportet prohibentes
vsuras esse sapiētes:& ꝓcul vidētes de futuris

Quarta.

¶Quarta conclusio in nullo casu est ꝑmittē-
da vsura: nisi ꝓpter opprobriū malicie vsura-
rij.Probatur quia vsura est de se mala: & per-
mittitur q̄ vsurarij priuentur honoribus& bo
na fama:& etiam priuentur sepultura ecclesi

Quinta.

astica. ¶Quinta cōclusio:nō apud omnes ho
mines vsura in policia est permittenda in quē
cunq₃ hoc fuerit ptꝫ quia presbiteri nullo mō
possunt facere nec permittere:igitur.cōsequē
tia est nota:quia homines debēt insequi pres-
biteros.āñs est notuꝫ. Et hec de primo articu

Secundus articulus

lo. ¶Quantū ad secundum articulum. Vtruꝫ
pecunias recipientes ad vsuras teneantur pa-
ctum seruare de reddendo vltra sortem ¶Et

Arguitur.

arguitur q̄ non:quia de non dando vltra sor-
tem non obligat recipientē pecuniaꝫ ad vsu-
ram :igitur consequentia tenet. quia nullus te
netur aliquid reddere nisi ad illud obligetur.
Antecedēs apparet quia datio illius pecunie
non fuit licita:ergo nec permissio ad redden-
dum. Consequentia est nota. Et antecedens
est Hieronymi: dicentis.In male permissis re
scinde fidem in turpi voto muta decretum.

¶Secundo sic nullus tenetur soluere illud
quod promisit inuitus. sed accipiens pecuni-
am inuitus promisit:igitur & cetera. cōsequē
tia tenet.Et maior est nota quia tale nō est vo
luntarius. Et minor probatur quia accipiens
pecuniam libentius acciperet reddendo tan-

tum quantum ipse accepit. ¶Tercio sic nullus tenetur prestare alicui occasionē peccādi: igitur & cetera. consequētia est nota: & maior etiā. Sed minor probatur: quia recipiēdo dat occasionē peccandi ipsi danti. ¶Oppositum arguitur quia quilibet tenetur facere illud & implere quod sic se habet quod non faciēdo ipse committeret mendacium & periurium. sed talis accipiens est huiusmodi igitur. consequentia est nota & maior patet quia mendacium est contra naturam. minor est nota de se. In isto articulo primo videbitur si datio pecunie vltra sortem sit mala/ quocunq; iuramento posito vel circunscripto. Secūdo videbitur vtrum pactum & iuramentum illud ꝙ est de se illicitum fiat licitum & debitum. ¶Pro primo dubio dicenda sunt aliqua que dicuntur probabiliter. ¶Et est primo notandum ꝙ in datione pecunie vltra sortem dans pecunias vel scit illum cui dat publicum vsurarium vel non. ¶Secundo sciendum est ꝙ liberalitas inclinat ad dandum cui oportet quādo oportet/ & qualiter/ & quomodo oportet per philosophum patz. quia ille est habitus virtuosus. ¶Tercio supponit secundū dictamē recte rationis diuitie sunt instrumenta & organa virtutum scilz mediantibus quibus virtuosi exeunt in suos actus. Ista suppositio est philosophi primo ethicorū dicentis: impossibile est indigentem & non potentem tribuere esse felicem. ¶Quarto supponitur ꝙ dans pecuniam vel vtensilia homini malo quem scit esse malum/ peccat: quia talis facit proximum suum peccare/ quantum est de se/ & si sunt mali fiūt peiores. Item patet quia dat pecuniā vbi non oportet & sic facit illiberalitatem. Item ille qui abutitur re peccat: sed talis abutit pecunia/ quia diuitie sunt organa virtutis. Modo dans pecuniam male: ordinat pecunias in maliciam. ¶Istis premissis sit prima conclusio. In casu posito quo dans pecuniam non sciret illuz esse malum qui sibi pecuniam dedit: nec fuisse intentionis rehibendi vltra sortem in concedendo sibi pecunias licitū est dare vltra sortem. ꝓbatur quia talis accipit beneficium vel credit accipere. igitur. cōsequentia patz per philosophū quinto ethicorū dicentem famulari oportet ei qui gracias fecit & añs patz quia alter sibi concessit pecunias liberaliter. ¶Secunda cōclusio est ista. In casu quo accipiens pecuniam scit dantē esse malum: & publicū vsurarium reddere vltra sortem: non est licitum. imo est illicitum adhuc prestito iuramento patz primo: quia ibi est illiberalitas qa datur: cui non oportet. Secundo quia abutitur pecunia: & omnis abusio est mala. & ꝙ ab utatur pecunia patet quia pecunie sunt ornamenta virtutum. ¶Quantum ad secundum videndum est vtrum iuramentum illicitum faciat licitum ¶Primo notandum est ꝙ actus morales sunt triplices: quidam sunt simpliciter mali sic ꝙ nullomodo possunt bene fieri sicut interficere innocentem. Alij sunt de se boni sic ꝙ nō possunt fieri mali sicut diligere deum. Alij sunt actus indifferentes scilicet qui bene possunt & male fieri sicut dare elemosinam. ¶Secundo notandum est: ꝙ duplex est illicitum: quoddam est simpliciter malum in se & de se. Aliud est quod non est malū de se: sed quia prohibitum. ¶Conclusio responsiua nihil de se malum ex iuramento facto est licitum. Probatur quia malum de se nunꝙ potest bene fieri igitur consequentia est nota. & antecedens ex primo notabili. Ex illa conclusiōe sequitur probabiliter ꝙ nulla promissio de re simpliciter mala vel illicita est tenenda etiam quocunq; iuramento facto. patz aucto ritate Hieronymi vbi prius in male promissis & cetera. Ideo expositores redarguunt herodem de eo ꝙ dedit caput Iohannis puelle. Secund infertur ꝙ iurans adimplere rez de se malam/ & illicitam peccat/ quia tale iuramentum est illicitum & fatuum. Tercio infertur ꝙ iuramentum ad implendū rez simpliciter malam non est ligatiuum. patz quia alias nō liceret rescindere fidez in turpi voto. Quarto sequitur ꝙ mutans vel rescindens tale iuramentum non committit mendacium vel periurium & sic non oportet rescindere fidem. ¶Ex his sequitur conclusio respōsiua ad principale ꝙ accipiens pecuniā ad vsuram non tenetur soluere vltra sortem & hoc si sciret illuz cui daret esse publicum vsurarium. Ex dictis prius sequitur illa propositio ꝙ rationes ante oppositum sunt solute per predicta. ¶Ad rationem post oppositum dicitur ꝙ ipse non committeret mendacium/ nec periurium ex dictis apparet. ¶Quantum ad tercium articulum videndum est de diuersis modis vsurariorum & varijs: vt melius consideratio vsure videatur. Primo videndum est de comparatione vsure ad illiberalitatem. Secundo de modis vsuratum. ¶Quantum ad primam particulam illius articuli est prima dubitatio. Vtrū vsura sit peior illiberalitate/ quia primo supponitur ꝙ illiberalitas sit mala. ¶Arguitur primo contra suppositum probando ꝙ illiberalitas non sit mala quia si sic sequeretur ꝙ prodigalitas esset virtus: consequens est falsū. & ꝓbatur consequētia per regulā topicā si ꝓpositum in ꝓposito/ & oppositum in opposito. Secundo sic nihil inexsis a natura ē viciosuz sz

In oppositum — Primum dubium — Primus notabile. — Secundum — Tertium diuitie organa virtutis — Quartum — Prima pcło — Secunda — Secundum dubium. — Primū notabile — actus moralestriplices — Secundum duplex illicitum — Conclusio responsiua. — Correlaria. — Responsio ad articulum — Tercius articulus — Primū dubium de cōparatione vsure ad illiberalitatem. — Arguitur.

illiberalitas est inexistens a natura: igitur consequētia est nota & maior patet quia propter tale nullus debet laudari nec vituperari quia natura existentiū nullus aliter assuescit. Et minor pz per phm quarto ethicorū dicentē. videtur aūt senectus & omnis impotētia facere illiberales. modo senect° est a natura. ¶ Tertio omne vicium est faciabile: sed illiberalitas nō est faciabilis igr̄ non est vicium. consequētia est nota. Maior patet quia oē viciū per virtutem oppositā faciatur. Minor pars per phm quarto ethicorum dicentē q̄ illiberalitas est infaciabilis. ¶ Deinde arguit̄ cōtra quesitum. illiberalitas includit vsuras: & non ecōtra: igr̄ &c. consequentia est nota. Antecedens pbat̄: quia illiberales de facili plabunt̄ ad vsurā vt dicit eustrachi°: q̄ vt plurimū sūt vsurarij ¶ Secundo sic quia per illiberalitatē homo nō pficit sibi & alijs igitur consequētia est nota. enā per illiberalitatē homo nō pficit sibi. quia nō audet cōsumere quicq̄/quia est acquisitiu° & non datiuus. minor patet quia per vsuram homo fit diues. ¶ Oppositum patet per eustrachium quarto ethicorum & per expientiam. Pro intellectu dubij erunt duo puncta. Primū erit de supposito. Secundū erit de comparatione. ¶ Pro primo notandū est primo q̄ illiberalitas potest sic describi est habitus quo quis deficit circa pecunias vl̄ datione vel consumptione: vel superabundat in custodia vel acquisitione vel acceptione. Ex quo sequit̄ q̄ illiberalitas est circa pecunias tanq̄ circa suū obiectū: & capit̄ pecunia pro omni nūmismate tēporaliter compabili. Secūdo sciendū ē q̄ quatuor modis cōsiderat̄ illiberalitas. primo mō in nō dādo. Secūdo modo in deficiēdo in consūptione. Tertio modo in excessiue capiēdo. Quarto in excessiue custodiendo. ¶ Sit ergo prīa cōclusio pp̄ter illiberalitatē homo multipliciter errat in nō dando. Primo errat in corrūpendo amicitiā. nā per illiberalitatē cōmittitur inimicitia inter homines sicut per liberalitatē cōtrahit̄ amicitia. Ideo dicit philosophus quarto ethicorū. Maxime amatur liberales. Modo amicitia est optimū gd. Secūdo errat faciēdo contra nature regulā. Regula nature est q̄ habens sufficientiam ad nutriendū se debet tribuere alijs ad generationē sibi similis. Tertio errat cōtra naturā propriā quia dicitur primo huius q̄ homo est animal naturaliter ciuile. modo inciuilis est quasi esset bestia. qn̄ talis non est beatus. Secunda conclusio homo illiberalis in non consumendo vbi oportet &c. mltiplicïter errat. Primo errat qa ordinat diuitias in alium finē scilicet in idebitum. Secundo nec pficit sibi nec alijs. Tertio quia frustrat̄ intentione aie: quia intēdit esse diues & fit paup. ideo dicit Catho diues eger habet nūmos: sed nō habet seipsum. ¶ Tertia conclusio hō illiberalis in excessiue custodiendo pecunias multū errat. patet primo: quia se magnis periculis exponit quia fures & latrones possunt ipsū perimere propter pecunias suas. Secundo in sic custodiendo homo nō fit solicitus circa deū. ¶ Quarta cōclusio illiberalis in accipiēdo errat multipliciter: apparet cōclusio de se satis. ¶ Vlterius sciendū q̄ differentia est inter auariciā & illiberalitatē. Nā illiberalitas est circa pecunias proprias: sed auaritia est circa pecunias alienas. Ex hoc seq̄t q̄ auaricia nō est sine iniusticia: pz quia cupit. Secundo sequit̄: q̄ auaricia est adhuc peior illiberalitate. patz quia icludit iniusticiā ¶ Secundo notandū est q̄ licet viciū nō inexistat nobis a natura tamen inclinatio ad diuersa vitia inexistit nobis a natura. Prima pars patet de se. Secunda pars patz per philosophū/quia quidā sunt nati sub diuersis cōstellationibus talibus. ¶ Sit igitur conclusio responsiua ad primū punctū q̄ illiberalitas est viciosa patet quia inclinat hoiem hōtem cōtra dictamē recte rōnis/scz in deficiendo & in dando. Quantū ad secundū punctū. Est notandū: q̄ duplex est illiberalitas. quedā est simplex que cōsistit in aliquo cōtra dictamen recte rōnis/scz in deficiendo in dādo & sic de alijs: & hoc circa pecunias. Alia est composita/& propria: & componitur ex pdigalitate/simplici illiberalitate auaricia/& vsura. Vñ non est inconueniens q̄ idem sit simul illiberalis/pdigus/auarus & vsurarius. auarus in cupiendo vsurarius in mutuando: pdigus in dando quibus non oporteꝫ: illiberalis in non dando quibus oportet.

¶ Sit igitur prima cōclusio/loquendo de simplici illiberalitate vsura est simpliciter deterior. probatur quia vsura est multum vilior/igitur cōna est nota. & antecedens probatur per censurā ecclesiasticā: & sepulturam qua vsurarius priuatur: quia vsurarij priuantur bonis suis/illiberales aūt nō. ¶ Itē vsura non potest esse sine iniusticia. sed illiberalitas potest esse sine iniusticia vt notum est igr̄ &c. ¶ Secūda propositio loquendo de illiberalitate composita: illiberalitas est multō peior. Ista ppositio satis nota est ex iam dictis. ¶ Ad rōnes dubij. Ad primam dicitur q̄ consequentia non valet. ¶ Ad secundaꝫ potest dici dupliciter. vno mō q̄ illa regula intelligitur dū sit vniformis oppositio. modo vitium opponitur virtuti tā q̄ medio & nō tanq̄ extremo. Alr̄ potest dici q̄ regula itelligitur quādo extreme opposita nō cōtinēt̄ sub alio genere extremo. mō pdigalī

Marginal notes (left column): In oppositum. — Primum punctum — Primum notabile quid illiberalitas — Secūm notabile quatuor — Prīa cōclo de illiberali i non dando — Scda de illiberali i nō cōsumendo

Marginal notes (right column): Tertia in excessiue custodiendo — Quarta. — Aliud notabile de auaricia et illiberalitate — aliud notabile — Conclusio rinua ad primum punctum Scd̄z pūctū Duplex illiberalitas. — Prīa cclo. — Secunda — Ad ratiōes dubij

ꝙ philosophus noluit dicere ꝙ senectus est propria causa illiberalitatis: sed ꝙ senectus ē quod inchoat ad illiberalitatem. Et etiam cōceditur ꝙ vitia sunt a natura inclinatiue: sed nō formaliter. ¶ Ad quartam negatur minor Ad probationem dicitur ꝙ philosophus noluit dicere ꝙ illiberalitas esset insaciabilis simpliciter: sed voluit dicere ꝙ est saciabilis cum difficultate. ¶ Ad quintam dicitur ꝙ illa est pro prima conclusione. ¶ Ad sextam conceditur maior et ad minorem dicitur ꝙ vsura ꝑficit alijs in bonis corporalibus et fortune/et tñ in bonis anime proficit ideo ratio non concludit aliquod inconueniens. Nunc videndū est de varijs modis vsurarum: sed quia difficile est omnes modos in numero narrare: ideo aliqua recitabuntur in generali. ¶ Et est primo sciendum ꝙ in numero sextuplex cōmitti potest vsura: scilicet in cōmutatione pecuniarum. secundo in cōmutatione bonorū victualium. in seruicio/in societate/in venditione bonorū mobiliū et imobiliū. Primo in cōmutatione pecuniarum. et hoc tribus modis. Primus est quando ex pecunia mutuata per pactū recipiens obligatur ad aliquid reddendum vltra sortem. verbi gratia vt si vnus pecuniaꝫ cōcederet alteri/& i fine termini ex pacto certo aliquid daret vltra sortem tunc illa formaliter est vsura et est prohibita. & tales vsurarij sunt puniendi secundum iuris constitutionē. Secūdus modus est quando ex pacto tacito quis obligatur ad dandum vltra sortem verbi gratia. si concedens pecunias concedat illas vt habeat augmentum ab illo licet hec non exprimat. verum est tamen ꝙ illa vsura est in cōscientia & inmanifesta in foro iudiciali: et tamē in rei veritate est vsura in conscientia: quia intentio sufficit. Tercius modus est vt si pecunia locaretur vt dando decem francos pro vndecim/& causa est bona: quia pecunia non ē locabilis/& vocatur vsura palliata quia non vult expresse facere: ideo locat pecuniam que nō est locabilis. ¶ Sed hic est dubium. dicet diues nauiganti volenti ire vltra mare sic/concedo tibi centum francos/si perdas hos in mari nolo rehibere: sed si inuenias in mari bonas merces emas & ꝙ ego particepes tecum i medietate. vtrum ibi committatur vsura. Respōdetur ꝙ si dans non intendat dolum: sed simpliciter & voluntarie & gratiose facit hoc/ille contractus est licitus. Et causa est quia ille dines exponit pecunias in periculo. ¶ Secūdo videndum est de diuersis modis circa cōmutationem bonorum victualium: et est primus modus. vt si quis habeat blada antiqua & putrida/& det pro blado futuro bono se habendo in tempore futuro vbi tamen erit notabilis differentia. in valore ibi est vsura. Secundus modus est. si fortes habeat vestes minime valoris: & Plato vnam magni valoris/et si fortes fraudulenter laborat ꝙ Plato det sibi vestem suam pro veste fortis: tunc ille contractus est vsurarius. Tercius modus est. si diues habeat vina ad magnam habundantiam & videat vicinum indigentem vino et videat ꝙ talis vicinus habeat multas possessiones dando vinus sibi pro illis possessionibꝫ et si possessiones essent meliores vinis ille contractus est vsurarius. ¶ Circa terciā materiam querendū est de seruicijs. Et est primus modus. ꝙ si fortes det platoni summaꝫ pecunie sub illo pacto & facto ꝙ plato per annum seruiet forti et in fine anni integre haberet pecuniam ibi est vsura. Patet quia ille recipit vltra sortem. Secundus modus est ꝙ si pro mutuo accommodato et mutuato potest locari: vt si vnus diceret: concedam tibi decem francos et concedas michi domum tuam per annum/et post annuꝫ rehiberes pecuniaꝫ/ibi esset vsura. Tercius modꝰ est. vt si vnus famulo indigens videat famulū egenum et indigentem pro presenti/si ergo locagio daret et decem francos per annuꝫ vbi haberet merito duodecim hoc ē vsura. ¶ Circa quartam materiam de societate vel cōsortio. Est primus modus. Si vnus diues mercator concederet decem francos sub isto pacto ꝙ vult secum participare in lucro/et in damno ibi est vsura. Secundus modus est. si aliquis associet alteri sic eū ligās ꝙ ipse det pecuniam sub illo pacto ꝙ ipse magis de lucro et partem minorem in damno in casu in quo fieret vsura est. Tercius modus est. si in tali societate ille qui dat pecuniam non laborat: et alter habeat totum laborem sub illo pacto ꝙ inueniat bonas merces ille qui recipit pecunias cum quibus mercator esset lucraturus/& illud lucrum est dantis/et sibi non est lucrum: et sed dānum esset pro recipiente. ¶ Circa quintam materiam de venditione. Est primus modus vt si aliquis vēdat domum alteri vel agrū sub illo pacto. do tibi domum pro tanta pecunia vt soluas pecuniam infra tantum tempus: et si non solueris rehibebo pecuniam et totam domum: vel sic: emo totam domum tuaꝫ pro decem francis si non redimas infra tale tempus erit mea ibi est vsura. ¶ Sed est dubium. ille emet domum sic in habendo iterum et vt in fine termini rehibeat pecuniaꝫ et resumat domum. Et tunc petitur vtrum receptio pecunie sit licita. ¶ Dicitur ꝙ non quia primus contractus fuit illicitus. Secundus est/in habendo redditus ad vitam sic anti

Marginal notes: Secūdum dubiuꝫ ꝑncipale Sextuplex vsura. — Circa cōmutatiōes pecuniarū — Dubium. — Circa cōmutationē victualium — Circa seruicia. — Circa societatem. — Circa venditionem i mobilium — Dubitatio

quº hõ emẽs reddit' ꝑ magna pecunia etvr̃ ꝙ cito ds mori ibi ẽ vsura. ¶ Terciº modº ẽ. si vnº vẽdat alteri domũ ꝑ ducẽtis frãcis et reci piẽs ñ habeat pecuniã i pacto/et si vẽdẽs faciat pactũ tu dabis mihi quolibʒ ãno duosfrãcos vsq; ad quattuor ãnos/et in fine quarti anni tu dabis mihi totam summam i scilicet ducentos tunc est ibi vsura. ¶ Quartus modus ẽ. si aliquis vendat domum alteri plusꝙ valet/& hoc pro termino solutionis dando ibi est vsura. ¶ Circa sextam materiam scilicet de venditione mobilium. Primus modus est si aliquis emat blada in cremento pro minori precio ꝙ valebunt in tempore debito ibi est vsura.

Circa venditionem mobilium

¶ Secundus modus est si homo vẽdat alteri equum decem francis pro expectatione temporis q non valet in rei veritate medietatẽ. & alter iterum indigens pecunia pro decem frãcis vendat equum in primo contractu est vsura. ¶ Tercius modus est. vt si aliquis vendat vinũ vel bladum plusꝙ valet ratione magni termini ibi est vsura. ¶ Sed tunc est dubium. si vnus concedat alteri ad medietatem sic ꝙ bladum crescat: & habebit ibi lucrum. Vtrum talis contractus sit vsura. Dicunt aliqui ꝙ non qa bladũ ẽ augmẽtabile & crescibile: ergo ñ ẽ vsura & ita de alijs in tali modo. ¶ Ad rationes principales. ¶ Ad omnes dicitur ꝙ sũt solute ex dubijs & ex dictis in tota questione.

Dubitatio

Ad rõnes q̃stionis

¶ QVESTIO. XIIII.

QVeritur decimoquarto Vtruʒ loq̃ndo naturaliter virtuosus premietur sufficienter ex sola eius virtute morali. ¶ Et arguitur primo ꝙ non. Naʒ honor est premium quod debetur virtuoso ex sua virtute: igitur. Cõsequentia est nota/quia honor est quodammodo extrinsecus virtuti: quia virtus est in virtuoso: & honor est in honorante. Et antecedens patet per philosophuʒ quarto ethicorum dicentem ꝙ solus bonus est honorandus/ et honor est premium virtutis. Item honor ẽ exhibitio reuerentie in signũ virtutis ¶ Secundo sic felicitas est premium quod debetur virtuoso et felicitas est extrinseca virtuoso igitur. &c. Patet consequentia: quia homo operatur vt sequitur felicitatem. Et minor patet quia felicitas cõsistit in bonis et diuicijs exterioribus igitur. Patet consenquentia ꝑ boecium dicentem ꝙ felicitas est status omnium bonorum aggregatione perfectus. ¶ Iteʒ dicit Seneca sine bonis exterioribus quorũ fortuna domina est non dico aliquem esse feliceʒ Item philosophus primo ethicorum non omnino felix ẽ qui specie turpissimus ẽ/& ignobilis & sine prole. ¶ Tercio sic sequeretur ꝙ idem esset premium et meritum. cõsequẽs

Arguitur

est falsum quia meritum in premium ordinatur. & antecedens patet quia meritum est virtus: quia virtuosus meretur premium per aduersarium. ¶ Oppositũ est de intentione philosophi primo ethicoruʒ & secundo huiusvbi dicitur ꝙ virtus est per se eligibilis/esto ꝙ nichil inde aliud sequatur/ & hoc non staret nisi virtus esset premium virtuosi: quia ad meritũ sequitur suum premium. Et anteꝙ ad propositum descendatur premittitur/ ꝙ hic non fit mentio de premio eterno/& pena eterna: sed de premio & pena naturali prout naturalis philosophº considerat. ¶ In questione erunt tres articuli. In primo videbit de quesito principali. In secundo videndum est vtrum malicia moralis sit sufficiens pena homini vitioso Et in .iij. erunt dubia. ¶ Quantum ad primuʒ articulum Notandum est ꝙ virtus dupliciter accipitur. Vno modo ꝑ hitu virtuoso iclinante habentem appetitum ad prompte operandũ secundum dictamen recte rationis. Secundo modo capitur pro actu procedente ab illo habitu/& in isto articulo promiscue capitur virtus. ¶ Secundo notandum ꝙ loquendo pure moraliter aliquem premiari non est nisi ipsus bene et optime esse/ et talem attingere gradũ perfectionis optimum in sua specie. Illa suppositio patet per Boetium quarto & quinto de consolatione vbi dicit ꝙ premium non est nisi bene esse/& per oppositum dicit de puniri. Ex quo sequitur ꝙ quis non dicitur proprie homo nisi sibi cõpetat tale premium. ¶ Tercio supponitur ꝙ virtus moralis habentem ꝑficit: vt patet secundo ethicorum. ¶ Correlarium est ꝙ nullus actus dicitur bonus loquendo moraliter nisi a virtute eliciat. ¶ Quarto notãdũ ꝙ felicitas ñ cõsistit i bõis exterioribº siue bonis nature siue fortune: sʒ i opatiõe virtutis. ꝑma pʒ pʒ qa bõis exteriorib' cõtigit male vti .·. Correlatiũ. felicitas ñ cõsistit i hõre: pʒ. qa honor ẽ bonũ extrĩsecũ qa ñ ẽ i ptãte hõrati sʒ honorãtis/mõ felicitas dʒ eẽ i ptãte hõrãtis ¶ Quinto supponitur ꝙ tñc idiuiduũ alicuiº speciei ẽ pfcm̃ i illa spẽ cũ attigit illd ꝑpter qd opaẽ. Pʒ ꝑ Boeciũ i mltis locis: qa vnusq̃sq; in sua spẽ opaẽ ꝑpt finẽ/mõ qñ attigit finẽ faciaẽ appetitº. Cõclo rñsiua. hõ virtuosº pmiaẽ sufficiẽt ex sola eiº virtute morali accipiẽdo pmiũ & virtutẽ ꝑ actu/pʒ p dicta ꝑbaẽ cõclo sic. illd ẽ pmiũ hõi sufficiẽs ꝑ qd optie se hʒ: sʒ hoc ẽ ꝑ habitum & actum virtutis igitur: cõsequentia pʒ/& maior ꝑ gd nõis pmij. Vel sic illd est premiũ homini sufficiẽs i quo est felicitas & i quo cõsistit felicitas: sʒ virtº ẽ hmõi hº ẽ de actu virtutis/igẽ. &c. maior pʒ & minor ẽt qa i actu siue opatõe virtutis cõsistit felicitas. itẽ dicit seneca

In oppositum.

Primº articulus.

Primũ notabile

Virtus dupliciter capitur.

Secundũ quid sit pmiari.

Tercium

Quartuʒ i q̃ cõsistat felicitas

Quintum

Conclusio responsiua

ꝙ virtute ertas cuȝ queris propter quid quero
virtute vltra eam nihil est melius & nobilius.
ideo virtus est propter se eligibilis. ¶ Tercio
nisi premium virtuosi esset virtus sequeretur
ꝙ premium virtutis non esset in potestate ho
minis virtuosi: consequens est falsum: quia sic
premium debet esse in potestate hominis vir-
tuosi. Et patet consequentia: quia si poneret
ad extrinsecum illud posset ab eo remoueri
vt notum est. Ex istis probationibus sequitur
correlarie ꝙ loquendo proprie secundum di-
ctamen recte rationis fortis moralis pro bono
reipublice debet mortem expectare in trepi-
de antequaȝ fugiat. Secundo ꝙ loquendo pu
re moraliter pro collatione premij non debȝ
poni vita post istam vitam. Patet quia virtus ē
premium sufficiens homini virtuoso. ¶ Sed
Dubium. dubitatur. Vtrum vnusquisqȝ homini virtuo-
so teneat̃ honorē facer̃ seu p̄bere i premiū vir
In opposi tum. tutis. Arguitur ꝙ non quia virtus moralis est
propter se eligibilis. ¶ Oppositum patet per
philosophum primo ethicorum ꝙ honor est
Primū notabile. premium virtutis. ¶ Notandum ꝙ aliquem
alicui teneri p̄t itelligi dupl'r. Vno modo si ta-
Teneri dupliciter. lis q tenet̃ alteri ñ daret: & ille q daret depau
peret et recipiens ditaretur. Exēplū de honore.
Secundū notabile. secundo modo econtra. ¶ Secundo sciendūȝ
honorem deberi dupliciter. est ꝙ honoreȝ deberi homini virtuoso potest
intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ si sibi nō da
retur bonitas sua diminueretur. Secundo mo
do vt sit exemplūȝ in hominibus aliis sic ꝙ ip
se sit virtuosus vt alij incitarentur ad virtuteȝ
vt ipsi etiā honorentur. ¶ Sit conclusio prima
Prima cō clusio. Secundo modo capiendo honorem debetur
homini virtuoso. et aliquis dicitur teneri ho-
mini virtuoso. primo modo nullus debet tri-
buere honorem homini virtuoso / quia p̄pter
honorem bonitas virtutis diminuitur. Nec fit
Secunda. sibi iniuria in hoc. ¶ Conclusio secunda vnus
quisqȝ tenetur tribuere honoreȝ. secundo mo
do patet quia vnusquisqȝ tenetur hoc facere
per quod amici incitantur ad virtutem: sȝ hoc
est in tribuendo honoreȝ homini virtuoso igi
tur. &c. Vnde honor nō consistit essentialiter
in hoc vt patet ex dictis: sed hoc est accidētale
quia per hoc amici excitantur. Et sic patet rñ
Secūdus articulus. sio ad dubium. ¶ Quantum ad secundum ar
ticulum. Videndum est. Vtrum malus aut vi-
tiosus ex sua malicia morali sufficienter puni
Arguitur. tur. ¶ Arguitur primo ꝙ non quia per illū ho
mo malus non sufficienter punitur. quo habi
to delectatur et sine tristicia viuit: sed sic est ꝙ
malus habita malicia viuit delectabiliter igi-
tur. &c. consequentia est nota / et maior / & mi
nor probantur quia secundum veritateȝ ho-
mo malus cum sua malicia habet multa gau-
dia. ¶ Secundo sic. si per maliciam moralem
vel culpam homo iuste puniretur sequeretur
ꝙ non deberent esse suspendia & punitiones:
consequens est falsum quia hoc fit in policia
bene recta: cōsequentia patet. quia homo suf
ficienter puniretur per maliciam suam per ad
uersarium. ¶ Pro intellectu dubitationis. pri- Primum notabile
mo notandum ꝙ aliquem punire est ipsum aliquē pu
male & pessime esse in sua specie / & ipsū de- nire.
gradatum & depressum esse ad statuȝ infimū
illius speciei. Et hoc fit quando homo descen
dit de statu in quo est ad statum bestialē. Ideo
dicit philosophus ꝙ quedam sunt delectatio
nes sensuales habentis vitam pecudum eligē
tes. ¶ Secundo sciendum est ꝙ sicut est du-
plex infirmitas corporis ita duplex est ipsius Secundūȝ duplex in-
anime. quedaȝ est infirmitas corporis que tol firmitas.
lit sensum & cognitionem vt infirmitas capi-
tis alia est infirmitas que totaliter tollit cogni
tionem & sensum vt dementia. Sic etiam est
preuia infirmitas anime que tollit cognitio-
nem prudentie sic ꝙ non cognoscit bene quā
do male facit. alia est que totaliter tollit cogni
tionem & prudentiam quando homo est tota
liter obstinat᷒. ¶ Tercio notādum est ꝙ sicut Tercium.
secunda infirmitas corporis est periculosior q̄
prima: sic secunda infirmitas anime que tota
liter tollit cognitionē. Patet quia letargia que
consumit sensum in corpore est periculosior
& peior q̄ ifirmitas existēs in capite. ¶ Quar Quartuȝ
to notanduȝ est ꝙ duplex est perfectio anime duplex per
accidentalis / quedam est que dicitur virt᷒ mo fectio ani-
ralis / & alia que dicitur virtus intellectualis: et me.
illa infirmitas est maxima que tollit ābas istas
virtutes sicut obstinatio. ¶ Quinto notanduȝ Quintuȝ
est ꝙ ille pene exteriores que infliguntur ma de penis
liciosis publice: proprie non sunt punitiones: exteriorib᷒
sed medicine penales. Et est hec intentio phi
losophi dicentis ꝙ malus per illam penaȝ co-
gnoscit peccata sua: & etiam alij capiunt exē-
plum vt fiant meliores. ¶ Sit ergo conclu- Cōclusio
sio responsiua. loquendo pure moraliter / mo rñsiua
ralis malicia est sufficiēs pena per quam
homo deprimitur a statu perito in sua specie:
sed hoc est per maliciam igitur. Maior patet
ex quid nominis. Minor probatur. quia per
talem maliciam tollitur virtus anime tam mo
ralis q̄ intellectualis. ¶ Confirmatur quia vir
tus moralis est sufficiens premiuȝ homini vir
tuoso igr̃ Consequentia patet qa si oppositūȝ
in opposito / & propositum in proposito. An-
tecedens patet per precedentem articulum.
¶ Sed dubitatur quia sub mersio vel suspen- Dubitatio
sio per quam fit mors & finis vite videtur ꝙ il
la non sit medicina quia per illam omnia
bona tam corporis q̄ fortune & nature pdūt.

Responsio. ¶ Ad hoc respondetur negando antecedens quia perficit accipientes et illos de policia qa per hoc suspicientes cognoscont se male fecisse: & alij capiunt exemplum et hec est medicina & p hoc cognoscitur bona vita. ¶ Correlarium ē. q ille pene non sunt obstinatis medicine Obiectio. quia nihil proficiunt eis. ¶ Sed instatur quia malicia corporalis non est de se detestabilis & abhominabilis igitur. consequentia est nota et antecedens probatur quia malicie sont abhominabiles propter illas penas exteriores/ Responsio. et non propter se. ¶ Ad hoc dicitur q malicia quantum est de se est abhominabilis sicut virtus moralis est de se eligibilis quia sicut homo per virtutem moralem trahitur ad firmum statum in sua specie/ & habentem per ficit: sic propter maliciam homo deprimitur ad infimum statum/ & in sua specie punitur.

¶ Secundo notandum est. q apud homines non habentes vsum rationis malicia non est p pter se abhominabilis. Patet per rationem. Et ideo dicitur oderunt peccare mali formidine pene: oderunt peccare boni virtutis amore.

Ad rōnes ¶ Ad rationes Ad primam dicitur negando maiorem quia illa malicia tollit virtutem moralem anime & intellectualem. Et illi qui sic gaudent obstinati sunt et causa est quia nesciunt iudicare inter bonum et malum. ¶ Ad secundam negatur consequentia: quia illa non infliguntur eis tanq̄ pene: sed tanq̄ medicine.

Terti⁹ articulus ¶ Quantum ad tercium articulum mouende Dubium. sunt dubitationes circa secundum argumentum ante oppositum: in quo arguebatur quod Arguitur felicitas est premium virtutis. Et arguitur sic felicitas est premium virtutis igitur. &c. Consequentia est nota quia felicitas non est virtus sed operatio vt supponitur. Antecedens patet per primum argumentum. ¶ Secundo sic honor est premium virtutis igitur. &c. Consequētia tenet: quia felicitas consistit in honoribus. Antecedens est Alberti dicentis descriptionem honoris: quia honor est exhibitio reuerentie in signum virtutis. ¶ Tercio si sic sequeretur q virtuosus secundum dictamen recte rationis semper deberet perseuerare in felicitate. Consequens est falsum vt patet. Et consequentia apparet: quia felicitas est premium virtutis igitur si non daretur felicitas cuilibet virtuoso/ tunc aliquod meritum non premia In oppositum retur consequens est falsum. ¶ Oppositum arguitur. nam virtus ordinatur in felicitatem vltimate igitur consequentia est nota. et ante Primum no tabile duplex felicitas cedens probatur quia homines non querunt virtutes vltimate nisi propter felicitatem. ¶ Item felicitas est propter se eligibilis virt⁹ autem non. ¶ Pro euidentia huius notandum est q duplex est felicitas hominis. Nam quedam est meritoria. Alia est premiatoria. Premiatoria habetur i alia vita: sed meritoria habetur in presenti vita. ¶ Secundo notandum Secundum est inter illas felicitates est differentia. Prima est quia premiatoria excludit omne malum tā pene q̄ culpe: sed meritoria non excludit mala pene. Secunda differentia est q premiatoria includit omnia bona propter que homo ē dignus honore/ quod non facit alia. Correlarie sequitur q felicitas meritoria ordinatur i felicitatem premiatoriam. Patet quia premiatoria includit plura. ¶ Tercio notandum ē q Tercium. loquendo simpliciter de felicitate nunq̄ felicitas consistit in eo quo contingi male vel. probatur & supponitur q felicitas omnia mala excludit tam pene q̄ culpe. Tunc probatur sic quia si consisteret in malo tunc omnia mala si excluderentur. consequentia est nota & antecedens similiter. ¶ Quarto notandum est q Quartum felicitatem esse debitam homini virtuoso potest intelligi dupliciter. vno modo secundum quid id est secundum presentem statum. Alio modo simpliciter ¶ Quinto notandum est q Quintum premium multis modis capitur. Vno modo large/ & sic quādocunq̄ aliquis operatur propter finem talis finis est consecuturus & ē premium sue operationis & sic capitur ab Augustino nono de ciuitate dei. Alio modo capitur proprie & sic solum est in bono & est duplex. nam quoddam est vltimum scilicet quo nullum aliud melius potest consequi vt felicitas. aliud non vltimatum quo aliquid melius consequi potest: vt meritum virtutis.

¶ Sit ergo prima conclusio. felicitas non consistit in honoribus probatur quia felicitas nō Prima cōclusio consistit in illo quod faciliter potest remoueri Patet. quia felicitas est quoddam permanentissimum: sed honores faciliter possunt remoueri quia honor est in potestate honorantis. Secundo felicitas nō consistit i illo: quod nō est in potestate operantis. sed sic est de honoribus. Consequentia est nota et maior & minor probatur quia honor est in honorante. Item tercio honor non eligitur propter se. Sed obicitur. felicitas consistit in optimo: sed hon or est quid optimum: quia deo possumus offerre & offerimus honorem. Ad hoc respondetur concedendo maiorem / & negando minorem & tamen dicitur q est melius. &c. conceditur. sed tamen cum hoc negatur quod est simpliciter optimum. ¶ Secunda conclusio. felicitas non consistit in diuicijs exterioribus. Secunda. ¶ Pro quo notandum est q duplices sunt diuicie quedam sunt naturales vt vina blada. Alie sunt artificiales vt pecunie/ & il-

le ordinantur in diuicias naturales quia sũt in uentevt faciamus commutationes in diuicias naturales. Ex quo sequitur ꝙ quomodocũq; capiantur diuicie ordinantur in aliud. His positis probatur conclusio. quia felicitas non cõsistit in diuicijs exterioribus quia non sũt propter se eligibiles igitur. &c. consequentia est nota et maior/& minor patet de se.

Tercia ¶Tercia conclusio. felicitas non consistit in bonis corporis probatur quia felicitas non cõsistit in illo inquo contingit male vti: sed contingit male vti in bonis corporis igitur. &c. cõsequentia est nota & maior/& minor probaẽ: quia propter fortitudinem multi perierunt.

Quarta. ¶Quarta conclusio sumendo virtutem pro actu & loquendo de premio non vltimato virtus est premium sufficiens homini virtuoso & sic intelligitur conclusio responsalis primi articuli. probatur quia illo modo est propter se eligilis igitur consequentia est nota/ & antecedens similiter quia virtutes acquirimus vt virtuose agamus.

Quinta. ¶Quinta conclusio. non ponendo aliam vitam post istam: felicitas meritoria est premium virtutis vltimatum. Probatur quia felicitas talis est vltimus quod potest haberi in hac vita igitur. &c. Consequẽtia est nota/& antecedens patet quia perfectissimus status est felicitas.

Sexta ¶Sexta conclusio loquendo secundus fidem/& de premio vltimato felicitas premiatoria est premium vltimatũ virtutis probatur quia illa felicitas est status per fectissimus excludens mala omnia tam pene q̃ culpe. consequentia est nota / & antecedens etiam.

Ad rõnes dubii. ¶Ad rationes principales conclusionis conceditur loquendo de premio vltimato et non aliter. ¶Ad secundam quando dicitur honor est premiũ virtutis. &c. negatur. ¶Ad probationem dicitur ꝙ honor est premium accidentale virtutis. ¶Ad terciam dicitur ꝙ cuilibet virtuoso debeẽ felicitas/& hoc si perseuerauerit in illo statu in quo nũc est. ¶Alie rationes principales questionis sunt solute.

¶QVESTIO.XV.

Queritur. xv. Vtrum vsus campsorie sit contra iusticiam ita ꝙ campsoria sit illicita.

Arguitur Arguitur ꝙ sic/ quia omnis vsus iuste vituperabilis est contra iusticiam: sed vsus campsorie est hmõi igitur. &c. Consequentia est nota & maior/& minor est philosophi dicẽtis ꝙ vsus campsorie iuste ẽ vituperabilis. ¶Secũdo vsus campsorie est contra naturam igitur et contra iusticiam. consequentia patet quia omne illud quod est contra naturam est violẽtum & per consequens iniustum. antecedens est philosophi in littera: quia campsoria ordinatur de pecunia in pecuniam: & hoc contra naturam quia pecunia non ordinatur inpecuniã. ¶Tercio sic omnis vsus quo aliquis plus recipit q̃ dat est contra naturam: sed vsus campsorie est hmõi ergo est contra naturas & per consequens contra iusticiam: consequẽtia pts quia iusticia consistit in quadam equalitate. minor patet per experientiam quia nisi sic/nũq̃ fieret campsoria vt notum est.

In oppositum. ¶Oppositũ arguitur: qa nullus vsus qui ordinatur ad bonum communitatis & vtilitatem est contra iusticiam sed campsoria est hmõi igitur. consequentia est nota et maior quia iusticia intẽdit bonum commune/ & bonum q̃to communius tanto melius quia diuinius. Et minor ps quia campsoria est permissa in communitate propter eius vtilitatem scilicet propter mercatores q tendũt ad diuersa loca. ¶In q̃stione erũt tres articuli. In primo ponenẽ notabilia. In secundo conclusiones. In tercio mouebũtur dubia.

Primus articulus. ¶Quantum ad primum articulum. Est primo notandum ꝙ titulus questionis potest intelligi dupliciter. vno modo vtrum si cãpsor dat plus q̃ recipit Alio mõ vtrũ minus dat q̃ recipit. Primum notabile

Secũdum duplicater fit cãpsoria ¶Secũdo notandum est ꝙ campsoria potest dupliciter fieri. vnomodo quia cãpsor ordinat lucrum ad necessitatem vite & ad cõmunitatis vtilitatem. Alio mõ qa ordinat lucrũ ad ꝓpriã vtilitatẽ.

Tertium. ¶Tertio notãdũ est ꝙ quis abutitur re qñ illã i ꝓpriũ vsũ seu finẽ nõ ordinat. ps qa abutie ẽ finẽ ab aliq̃ re remoueri et p cõseq̃ns ei⁹ bonitatẽ: qa res sumit bonitatẽ ex pte finis. Correlarie sequitur ꝙ qvtitur re alio mõ q̃ i finẽ/& i quẽ ordinatur iuste opatur qa ñ dat vnicuiq; qd suũ ẽ: qa tollit fines & bonitatẽ rei.

Quartum in quo consistat iusticia cõmutatiua. ¶Quarto supponiẽ ꝙ iusticia cõmutatia cõsistit i q̃dã eq̃litate scdꝫ ꝓportionẽ arismeticã et ñ geometricã.

Quintum duplex iusticia. ¶Quĩto sciẽdũ ẽ ꝙ duplex ẽ iusticia scꝫ distributia & cõmutatia distributia fit scdm ꝓportionẽ geometricam.

Sextũ penes qd attenditur valor rei. ¶Sexto notãdũ ẽ ꝙ valor rei ñ dꝫ attãdi scdꝫ dignitatẽ rei: sꝫ solũ scdꝫ idigentiã humanas Pts quito ethicorum vbi dr̃. ꝙ oia vno mensurantur. Patet qa nisi sic seq̃retur ꝙ pessimum animal mundi plus valeret q̃ qdcunq; metallum ꝙ ẽ sim.

Septimus ¶Septimo notandum ẽ ꝙ valor rei nõ debet attendi penes necessitatẽ emẽtis vel vẽdẽtis: sed scdm vtilitatẽ & necessitatem totius cõitatis. ps qa qñ ꝙ venditor minus appreciatur rem q̃ valeat & ecõtra. Ex illo dicit aliq ꝙ magnũ ẽ i policia qñ idigens aliqua reemit illã pñ ꝑcio q̃ valer vl' istitutũ sit Secũdo seqtur ꝙ tota intentio legislatoris debet esse ad communitatis vtilitatem principaliter / et

nō ad bonum priuatum nisi illud referaſ ad bonū cōe. Patet qa alias esset tyrann⁹. ❡ Octauo notādū est ꝙ cāpsor recipiens ei⁹ cāpsoriā vendēdo plus ꝗ dat: pōt intelligi dupliciter: vno modo quo ad pecuniā sic ꝙ recipit plus ꝗdat. Alio modo cōparādo circūstātias ad in uicē. ❡ Vlteri⁹ supponiſ ꝙ psona cōis ipolicia intēdit bonum cōe rationabiliter: & pōt toti cōmunitati & psone priuate laborē suū vēdēre: patet: qa null⁹ teneſ ppriis stipendiis militare. Et diciſ notāter psona cōis: & enā bonū cōmune quia alias nō oportet. ❡ Quantū ad secundum articulū sit prima cōclusio si campsor vtendo pecunia ordinat pecuniam in pe cuniā ad propriā vtilitatē talis vsus ē illicitus. pbatur. Nā talis itēdit bonū pnuatū. Secūdo quia ordinat pecuniā cōtra naturā suā ❡ Secunda cōclusio. si cāpsor pecuniā ad vite necē sitatē ordinat & ad vtilitatē & bonū tonus cōmuni tatis talis cāpsor ē licit⁹. Pꝫ p primā rōeꝫ ante oppositū factā ❡ Tercia cōclusio. Incāpsoria in ꝗ cāpsor ordinat pecuniā in suū finē debitū oīb⁹ circūstāntiis pēsatis nō pl⁹ recipit ꝗ sortē quā dat oīb⁹ pēsatis adhuc ñ talis vs⁹ ē licitus. ❡ Correlarie seqtur ꝙ i cāpsoria i qua cāpsor plus recipit ꝗ dat. cōmittit vsura si non ordinat pecunias in debitū finē: sed i suū ppri um. Secundo sequitur ꝙ i cāpsoria i qua cāpsor pl⁹ recipit de pecunia oībus aliis compen sans et si ordinet pecuniā in debitum finem non cōmittit vsurā. pꝫ ex secūda & tercia con clusionib⁹. ❡ Quātū ad tertiū articulū dubita tur. An licitū sit ex obligatione p vsu & locatione rei pecuniā recipere. ❡ Arguitur ꝙ nō: seqreſ ꝙ licitū esset dare pecuniā ad vsurā, cōsequēs ē fſm. et pbaſ cōsequētia quia sic vsurarius reciperet pecuniā p vsu rei / & obligatione. Scdo seqreſ ꝙ aliquis pt plus accipere de sua re ꝗ valet. cōsequēs ē fſm quia ibi nō est cōmutatio iusta. Et pbaſ cōsequētia si ita sit ꝙ sortes platoni locet suū equum et qualibet die reciperet duos solidos per vnū annum: tūc haberet totam pecuniaꝫ ꝗtam equus valet et etiā haberet equū. Tercio seqreſ ꝙ illō eēt licitū quod caderet in piudiciū reipublice. Cōsequēs ē fſm. Et probatur cōsequētia qa p talē locatiōnē fierent pauperes. ❡ Oppositum ar guitur ꝙ in policia bene recta bene recipitur pecunia p locagio domorū equorum & cam psorie igitur. &c. ❡ Notandūꝫ ē ꝙ locatio de scribitur sic ē rei vel psone cōcessio: facta mer cede & certa pecunia numerata cōuentā / ita ꝙ si alias fuerit concessa non ē locatio. ❡ Secūdo notādū ē ꝙ duplex ē obligatio quedam est naturalis que obligat ad illa ꝗ recta rō dictat scdm exigētiā nature et sic conceditur ꝙ homo obligatur parentibus: alia ē obligatio legalis qua certis legibus alteri qs obligatur sic filius obligaſ pri et tercia potest eē obligatio ex naturali et legali composita et sic homo obligatur deo. ❡ Tercio notandum est ꝙ du plices sunt res quedam sunt que ordinantur i aliam reꝫ tanꝗ bona vtilia vt seculares & cete ra. alie sunt res que sunt fines in quos res ordi nantur vt deus / & de ista re nihil ad propositum: sed de prima. ❡ Quarto notandum ē ꝙ rei de qua est ad propositum est duplex vsus quidaꝫ est propter queꝫ illa res est facta & sic calciatio est vsus calciamēti. alius est commu nis / & est commutatio vnius rei pro alia secun dum necessitatem humanam sicut panis pro vino & diciſ cōmunis quia ē idifferenter pluribus. ❡ Quinto notandū est ꝙ vsus rei ppri us potest eē duplex. qdāꝗ ñ potest trāsferri si ne dominio ita ꝙ sicutvsus panis est comestio et panis destructio ita vs⁹ ei⁹ eēt cōsūpno illi⁹ rei Ali⁹ ē vs⁹ ꝗ pt trāsferri sine dominio ita ꝙ vsus eius non est consumptio rei vt vsus dom⁹ vel libri. ❡ Sit ergo conclusio prima loquēdo de re cuius vsus est cōsūptio illius rei & cui⁹ vsus non potest transferri sine dominio nō est licitum pro hui⁹ rei vsu pecuniā recipere vltra valorem quia recipere talem valorem ē re cipere bonū cōe / & est vsura / & cōsilr si homo concederet alteri pecuniā cuius vsus esset cōsūptio ipsius tūc recipere pecuniam p vsu pē cunie committeret vsurā. Sed quid diceretur de cāpsoribus qui sic recipiunt pecuniaꝫ provsu pecunie vt p franco .ij. denarios. Dicitur ꝙ si compensetur pecunia pecunie: tunc reci pit plusꝗ dat et sic est illicitum. Sꝫ omnib⁹ con pensatis scilicet labore & expensis non recipi pl⁹ꝗ dat. ❡ Secunda conclusio loquēdo de re cui⁹ vs⁹ potest trāsferri sine dominio licitū ē p vsu rei pecuniā recipere. patet per rationē pri us post oppositū. ❡ Ad rationes dubij. Ad pri mā negatur consequētia. quia pecunia est cu ius vsus non potest transferri sine dominio. ❡ Ad secundā negaſ cōsequētia. Ad pbatio nē ꝙ si aliqs habēs equū. &c. Dicitur ꝙ ñ pl⁹ dabit de equo ꝗ valebitvel simpliciter vl fcdꝫ quid qa opus pfuit sibi / & sic valuit sibi pl⁹ se cundum quid tamē lucratus fuit cum equo & sic cōmodum fecit sibi / si equus non valeat tā tum in se. ❡ Ad terciā cuꝫ dicitur sequeretur ꝙ non esset licitum. &c. negatur consequētia. Ad pbationē quando dicitur quia ex hoc ge nerantur paupeṙes negaſ hoc qa supponiſ ꝙ vsus rei profuit sibi habenti vsum rei illi⁹ & cū hoc dans alteri vsum rei sue hoc intendebat. ❡ Sed tunc queritur. Dato ꝙ sit vnus equus locat⁹ pri⁹ san⁹ et bene potens & loceſ p certa

Octauum. Nonum. Secund⁹ articulus. Prima cō clusio. Secunda. Tercia. Correlaria. Terti⁹ ar ticulus. Dubiuꝫ de locatione. Arguitur. In opposi tum. Primum notabile quid locatio. Secunduꝫ notabile duplex locatio. Tercium. Quartum. Quintum duplex vs⁹. Prima cō clusio. Secunda. Ad rōnes dubii. Questio.

pecunia & post duos dies debilitet sic q nō possit proficere illi qui conduxit quid faciendum sit. Dicendū q si ille qui locat equū sciuit equum non bene sanum/tenetur alteri remittere. Si vero non sciuit adhuc est distiguēdum: vł illa ipotentia adueniebat equo sepe & de per se: & sic tenetur remittere: vel aduenit sibi de mala custodia & sic non tenetur remittere. ¶ Ad rationes ante oppositum dicitur q possunt faciliter solui ex dictis.

Respōsio

Ad rōnes

¶ QVESTIO.XVI.

Queritur.xvi. Vtrū emere rem vilius & vendere vel cōmutare eā cōfestim carius sit licitū? Et arguitur q sic qa nisi sic seqret q nulla mercatura esset licita. cōsequēs ē fim & pbatur consequentia: qa omnis mercatura est ad illum finem vt res quā mercatores vili⁹ emūt/ carius vendunt. ¶ Secūdo sequeretur q superfluum factiuus mercationibus esset errare & ire. consequens est falsū. Et pbatur cōsequentia qa postq taliter emere & incōtinenti vendere est licitum sequitur ppositū. ¶ Tertio sic nisi sic sequeret meli⁹ esset q nō essēt mercatores q si essent consequens est falsū. quia ex hoc q finis mercature esset illicitus sequitur q meli⁹ esset ipsū non esse q esse. ¶ Quarto sic q secundū existimatiōem patrie temporis vel alterius circūstantie: licitū est rem vilius emere q vendere: sꝫ vendere carnes igitur consequentia est nota Et antecedens probaē nisi quia sic sequeret q nulla mercatura esset licita consequens est falsū. & cōsequētia est manifesta. ¶ Sexto sic nā in policia bene recta est licitum igitur &c. ¶ Vltimo sic illud est licitum qd nulli obest & multis pdest: sed omne vilius est hmōi igitur: cōsequētia pꝫ & aīs similiter notū est. ¶ Oppositum arguitur nam vilius est quādonō est possibile emere rem nisi etiam dando minus vel accipere plus q valeret Sed nullum istorum pōt dici: igitur cōsequentia est nota. Et aīs sufficiēti diuisione. sed minor ptꝫ quia vtrūq est licitum. ¶ In questione erunt tres articuli i primo erunt notabilia. In secundo cōclusiōes. Interciodubia. ¶ Quātū ad primū articulū. Primo sciendū ē q emere rē vilius & incōtinenti vendere carius pōt itelligi dupliciter. Vnomō q res non sit mutata vel meliorata. Aliomodo q illa res per artifices fiat melior: vt si faber emat ferrum & postea fabricet. ¶ Secūdo notandum est q duplex est mercatura. quedam est de rebus necessarijs ad vitam: vt vendere panem & vinum & illa est naturalis. Alia est que ordinatur ad congregationem pecuniarum & diuitiarum & illa sicut dicit Seneca est inaturalis & vituperabilis/& illicita. ¶ Quantum ad secundum articulum sit prima cōclusio. Loquendo de re nō mutata seu meliorata post emptionem emere rem vilius & inconti nendi vendere carius est illicitum & iniquū & viciosum. probaē quia vicium erat in emēdo vel vendendo illam rem igitur illicitum est. consequētia pꝫ & antecedēs. quia si emat rem pro duobus francis: & non valet tantum peccat vendens in vendendo. quia ibi non est equale pro equali sed si valet plus ideo ibi est peccatum in emendo. ¶ Secunda conclusio loquendo de re meliorata post emptionē licꝫ vendere rem carius & emere carius: & vendere huiusmodi & emere est licitum. Probatur: quia dare pro tanto quantum valet est licitū: sed sic est in proposito igitur. consequentia ē nota. & maior & minor probatur inspiciendo laborem meliorantes illam rem. ¶ Quantum ad tercium articulū sit prima dubitatio ponatur casus q sortes vēdat platoni aliquā rem que valet solum.x. francos & vendat sibi pro.xxx. sic q emptor iurauit q nunq reuocabit pactum & postea plato pcipiet se esse deceptum vltra medietatem iusti pretij. Queritur tunc vtrum plato licite potest reuocare pactū/Et videtur q sic. quia iuste pōt reuocare illud quod est contra iusticiam. vt patet p theologos. ¶ Oppositum patꝫ quia hoc est contra iuramentum ¶ Ad hoc respondetur dupliciter. quia vł talis emptor est vltra.xxv. annos: vel nō. Si nō pt reuocare. Si sic nō teneē reuocare: & ratio ē q a teneē eē prudēs: & causa ne decipiaē. ¶ Secundū dubium ē istud. sit ita q sortes habeat vnum equum qui valet sibi ducentos francos: & in casu quo perdiderit equum perdet ducentos francos plato multum indiget illo equo & sortes vendit illum equum. tamen non valet tantum platoni sicut sorti. queritur an ille contractus sit illicitus. & videtur q non. quia plato dat vltra sortem equi/scilicet plusquam valet ei. ¶ Oppositum patet. quia sortes plus perdet per casum. ¶ Ad hoc respondetur q contractus est iustus & licitus. & negatur quod plurі dat equum quam sibi valet imo plus valet sibi. ¶ Tercium dubium est. si venditor sciat vitium in re vēdenda. vtrum tenetur emptori hoc reuelare vel non ¶ Et videtur q nō quia proderet se ipsum. Secūdo noceret sibi ipsi & eēt i dānū sibiipsi: & hoc eēt iu diminutionē pmij si p hoc possꝫ pmiari ¶ Oppositū

Arguitur.

In oppositum

Prim⁹ articulus Primum. notabile vē dere carius Secundus dupleꝫ mercature.

Secūdus articul⁹ Pria cōclusio.

Secunda

Tercius articulus Primum. dubium

Respōsio

Secundus dubium.

Respōsio

Tertiū dubiū

D iiii.

Responsio. patet quia plus vẽdit rem q̃ valet. ¶ Ad hoc dupliciter respondetur, vnomodo quia vel ta le viciũ est patẽs vł non. Si esset patens: & ma nifestũ tunc venditor non teneť ad restitutio nẽ rei: nisi emptor habeat minus q̃ xxv. ãnos. Si non sit patens teneť sibi dicere: & teneť ad restitutionẽ. ¶ Ad rõnes. Ad primã dr̃ q̃ illud ẽ verũ sine lesione cõsciẽtie. ¶ Ad secundã dr̃ q̄ illd ẽ verũ si sibi noceat quo ad bona aie: & uo sẽp quo ad bona corpꝰ ¶ Ad tertiã q̄ nõ

Quartum dubium. sed dicitur pro tanto facere vt nõ noceant aie sue. ¶ Quartum dubium vtrũ quis licite põt vendere redditus minus: eo q̄ pecũia est pre manibus sibi tradita q̃ si pecunia expectareť. & videtur q̄ nõ. Nam recipe pecuniã p̄ dila tione temporis est committere vsurã: sed

Responsio sic est hic. igitur. ¶ Ad hoc dicunt aliqui q̄ in iustũ est iniquũ & illicitũ si indilate dareť & sine mora res vendita. sed in casu i quo fieret dilatio in re vendita & pro illa pecunia ime diate daretur esset licitum. ¶ Quintũ dubiũ:

Quintum dubium illi qui faciunt arma inuasiua vtrũ faciunt lici te. Et videtur q̄ sic qa dant alijs occasionẽ peccandi. ¶ Oppositũ patet quia ẽ permissũ in policia bñ recta. ¶ Et ad hoc r̃ndeť: q̄ du

Responsio plices põt esse tales opationes: qa vel intedũt vt alijs fiat nocumentũ: vel dãnum: vel inten dunt hoc proficere rei publice: & cum hoc lu crari necessaria vite. Si primomõ agerent illi cite. si secundo modo licite. ¶ Ad rõnes dici tur q̄ alijs non dat occasionem vt patet de se.

Ad rões pricipales ¶ Ad rões principales. Ad primã negať con sequentia: quia iste non est finis mercature naturalis que est licita: sed est alterius finis. scꝫ male mercature. ¶ Ad secũdã negatur cõ sequentia qa melius esset q̄ non esset merca tores de mercatura secundo modo dicta: sed alias non cõceditur. ¶ Ad terciam diciť q̄ est pro illa questione quia vicium est melioratus per accidens quia magis vtitur ad vitã. ¶ Ad quartam dicitur negando consequentiam. Et patet satis quid sit dicendum. Ad primam probationem negatur q̄ multis prodest: imo multis alijs nocet qa est pessimum nocumen tum: Ratio post oppositũ est pro dictis.

¶ SECVNDVS POLITICORVM LIBER

QVESTIO PRIMA

Irca secundũ librũ politi ce queriť Vtrũ sit expedi ens i ciuitate oẽs mulieres & filios esse cões & filias. Et arguiť prio q̄ sic. quia illud est expediens ad qd̃ natura inclinat: sꝫ hoc est ad cõitatẽ mulierũ igitur. cõsequẽtia ẽ nota: & maior. nã natura dirigitur ab agente infallibi li minor apparet: qa videmꝰ in brutis & alijs animalibus: q̄ est cõitas femellarũ & fetuum ¶ Item etiam nõ cõmunitas mulierũ est a vo lũtate ergo oppositum etꝰ ẽ a natura. ps cõse quẽtia: & añs similiter. ¶ Secundo sic: illud ẽ expediens per qd̃ hũana spẽs magis cõserua tur. sed hoc est per cõmunitatẽ mulierum igr̃ cõsequentia ẽ nota: & maior: qa cõicatio spẽi hũane facit bonũ. Et mior appet. quia tũc hõ possꝫ plures filios generare: nũc eũdo ad vnã & postea ad altã. ¶ Tercio illud est expediẽs p qd̃ dilectio seu amicitia inter habitantes in tali policia magis cõicatur. Sed hoc ẽ pp̃ter cõitatẽ mulierũ igr̃. cõseq̃ntia ẽ nota & maior ẽt qa aicicia est qd̃ optimũ in policia vt dicit phũs. & mior patꝫ: qa vbi sũt puelle & mulie res & pueri cõmunes vnꝰ equalr̃ amabit oẽs. ¶ Quarto sic illud ẽ expediẽs p qd̃ rixe & di uisiones: & dissentiones & iurgia separantur sed hoc ẽ pp̃ter mulierũ cõicationẽ igr̃ &c. cõsequẽtia est nota: & maior etiã: & mior ap pet de se: quia per hoc q̄ vnꝰ hꝫ mulieres de cẽtẽ alter rixatur sibi & inuidet & inde pueni unt iurgia. ergo ista cõitas dissipať per hoc. ¶ Quinto sic: illud est expediens per qd̃ ciui tas & policia maxie ẽ vna & vnica: sed hoc ẽ p cõmunitatẽ mulierũ & puerorũ. ergo expe diens est illos esse cõmũes. cõsequẽtia ẽ nota/ maior & mior pꝫ quia ex quo mulieres sũt cõ munes maior est cõcordia inter eas ¶ Oppo situ ẽ de intẽtiõe philosophi scd̃o huius capi tulo primo vbi contra platonẽ & socratẽ mul ta inconueniẽtia adducit eo q̄ hoc dixerunt In questione erũt tres articuli. In prio videbi tur de q̃sito. In scd̃o vtrũ mřimonium sit de iu re naturali. In tertio videbiť vtrũ cõmixtio cũ parentibꝰ carnaliter sit cõtra naturã ¶ Quã tũ ad primum articulum. Est primo notandũ q̄ illud dicitur expediens ciuitati vel policie quod maxime cogruit fini ciuitatis. Vnde fi nis ciuitatis est felicitas politica que consistit in amicicia: & concordia: & pacis tranquilita te totius communitatis/seu ciuitatis. ¶ Isto supposito sit conclusio responsiua. Non est expediens immo est illicitum omni no in ciuitate seu policia. omnes mulieres & pueros eẽ cõmunes. Probatur cõclusio pp̃ter

Arguitur.

In opposi tum

Primꝰ ar ticulus.

Primum notabile. de fine ciui tatis.

Conclusio responsiua Nõ expedit mu lieres esse communes

multa incõuenientia. Primũ est: quia illud est illicitũ per qd generatur litigia & rixe. ss hoc ẽ per cõmunitatẽ mulierũ & puerorũ. ergo nullo modo est licitum. cõsequẽtia ẽ nota. & maior & minor pz per experientiã videmus enim quod vbi sũt cõmunes mulieres ibi sũt cõtinue rixe/iurgia/& bella. Secundo illud est inexpediens p quod ciuitas fit confusa. sed hoc est p communitatẽ mulierũ. ergo. cõsequentia est nota: & etiam añs notũ est de se. Tertio illud est incõueniens i policia per quod amicicia diminuit sed hoc ẽ per cõitatẽ mulierũ & puerorum ergo &c. cõsequẽtia est nota: & maior: & minor etiã quia ex quo mulieres sũt cões amor vnius viri multiplicatur ad plures mulieres. modo virtus vnita fortior est seipsa dispsa. Quarto sic illud non est expediẽs per qd generatio plis deperit: sed hoc est per cõitatẽ mulierũ: igit. cõsequẽtia ẽ nota. & maior. & minor pats qa per hoc quod multi viri vadũt ad vnã mulierẽ. mulier nõ gignit. Quinto sic. Illud est inexpediẽs per qd fit plus incertitudo. Sed hoc est per mulierũ cõitatẽ ergo cõsequentia est nota. Et maior pz quia pter incertitudinẽ: ples nõ tm diligit. & ideo mulieres plus diligunt qñq filios q̃ patres. mior nota ẽ de se. Sexto illud ẽ inexpediens p quod homines mouentur ad magnã imtẽpantiam. sed hoc est p cõmunitatẽ mulierũ igit &c. cõsequẽtia ẽ nota: maior pz de se. minor pz per cõitatẽ mulierũ viri alterãtur. Septimo illud est inexpediens per quod hoiẽs mouent in abusionẽ: & in honestatẽ: sed hoc ẽ pter cõmũitatẽ mulierũ igit. cõsequẽtia est nota & maior. minor pats: qa sic pater cum filia & filii cum matre agerent carnaliter. Octauo sic. Illud est iexpediẽs p qd perit reuerentia paternalis: sed hoc ẽ p cõmunitatẽ mulierũ: quia si sic tunc homo nesciret quis sit pater eius plusq alter vel reliquus. Nono sic illud ẽ inexpediens per quod cessat istructio filiorũ in bonis moribus ss hoc ẽ p cõmunitatẽ mulierũ igitur. consequẽtia est nota: & maior & minor pbatur/quia filii instructi sunt a suis patribus.

Dubitatio an commixtio sit a natura. Arguitur quod non.

¶ Sed circa dubitationẽ istam est alia dubitatio. vtrũ cõmixtio viri & femelle sit a natura. Et arguit quod nõ: quia homo propter talẽ vituperat ergo nõ est naturalis. consequẽtia ts qa pter illud qd est a natura: nec laudamur nec vituperamur. & antecedens pats per experientiam. ¶ Secundo sic. nam hoc fit ex electione ergo non a natura. ¶ Tertio sic si sic sequeret quod homo nõ posset se assuefacere vel inclinare ad oppositum. consequens ẽ falsum. tenet cõsequentia quia omnium natura existentium non contingit aliter assuesci.

Notabile duplr aliquid ẽ a natura.

¶ Pro isto dubio nota: quod aliquid esse a natura potest dupliciter intelligi. Vnomodo initiatione seu inclinatone. Alio modo licet initiatione a natura tamen a voluntate cõpletiue.

Prima conclusio.

¶ Istis positis fit prima cõclusio. Commixno talis primo modo dicta est a natura. probatur quia finis est a natura. ergo ordinata in illum finem sunt a natura. Antecedens patet de generatione que est finis

Secunda conclusio.

¶ Secunda propositio. Commixtio talis secundo modo dicta nõ est a natura. pats quia est ab electione. Et tũc

Ad rõnes dubitatõis.

respondetur ad rationes. ¶ Ad primam cõceditur maior & dicitur quod homo non vituperatur propter appetitum seu inclinationẽ sed propter prosecutionem passionum. silicet propter complementum. ¶ Ad secundas dicitur quod non est a natura secundo modo.

¶ Ad terciam dicitur quod licet homo non possit se inclinare ad oppositum illius quod ẽ a natura primo modo: tamen bene potest abstinere a complemento operis. & in hoc meretur homo: quia sustinet passiones & cõuincit hoc modo.

Secũdus articulus de matrimõio. Arguitur

¶ Quantum ad secundum articulũ Est ista dubitatio: Vtrũ matrimonium sit de iure naturali. ¶ Et arguitur quod nõ quia quod non reperitur in omnibus animalibus non est de iure naturali. sed matrimonium non reperitur in omnibus animalibus, igitur. consequentia est nota: & maior patet per isydorum dicentem quod ius naturale est quod natura omnia animalia docuit. Et minor apparet/qa videmus fieri cõmutatiões in speciebus brutorum sine actu matrimonii. Secundo sic illud non est naturale homini quod non conuenit homini secundum quemlibet statum: sed sic est de matrimonio igit. maior patet et minor patet per experientiam apparet etiã per tullium in sua rhetorica dicentem quod homines a principio sunt syluestres. Scundo illud non est naturale quod non fit apud omnes eodemmodo ergo maior apparet de se. nam dicit phũs quod ignis ardet eodẽmõ hic & alibi. mrimoniũ nõ sic. ¶ Quarto illud nõ ẽ naturale sine quo pt saluari vl' adipleri intẽtio nature: ss sĩ mrĩonio itẽtio nature pt obseruari & adipleri: ergo &c. Pz maior/& mior ẽt qa intẽtio nature ẽ quod vnũ quodq ẽs pducat sibisile. ss hoc pt bene fieri sine mrimonio vt notũ ẽ ¶ Quito mrĩmoniũ ẽ de iure diuino: ergo nõ ẽ de iure naturali. ts cõsequẽtia qa illa iura distingũt. Antecedens est notum.

In oppositum

¶ Oppositũ vult philosophus primo huius & etiam secundo vbi dicit quod homo naturaliter est animal coniugale. ergo matrimonium est de iure naturali.

Primũ notabile dupliciter dicitur natura le.

¶ Pro isto dubio est sciendum quod secundum beatũ Thomam aliquid dicitur naturale dupliciter. vno mõ qa ĩpz est ex puris agentibus naturalibus

distinctis ab agentibus liberis seu voluntari-
is. Aliomodo aliquid dicitur naturale quia li-
cet cópleaẽ per liberũ arbitriũ tñ inclinatio na

Secũdum duobus a liis modis dicitur naturale

turalis erat ad hoc. ¶ Secundo notandũ est ꝙ
naturale adhuc dicitur duobꝰ modis. ¶ Vno
modo natura generis. sicut esse animal est na-
turale homini. Aliomodo natura spẽi: vel dif
ferentie vt esse risibile vel rationale est natura

Tertium I quo consistat cõmunicatio domestica

le homini isto modo ¶ Tertio notandum est:
ꝙ communicatio domestica que consistit in
cõbinatione maris & femelle est prior: & ma
gis naturalis q̃ cõmunicatio politica. pꝫ quia
cõmunicatio domestica est origo & principi-
um cõmunicationis ciuilis. Et hoc dicit phi-
losophus octauo ethicorum ꝙ viro & mulie-
ri videtur amicitia in existere secundũ naturã
vel a natura & subdit. Est enĩ homo aial ma-

Quartum

gis cõiugale scdm naturã q̃ politicũ. ¶ Quar-
to sciendũ est ꝙ scdm naturalẽ inclinationem
viri & mulieris in domestica cõmunicatione
sũt diuersa opa & officia vt pꝫ per phm̃ primo
huius. & ẽt quis homo idiget pluribus neces-
sarijs q̃ aliquod aliud aial: qa homo est aimal
pitissimum: ergo rationabile ẽ ꝙ i domestica
communicatione nature ordiet aliqua opa p

Quintum

tinẽtia viro/ & alia pertinẽtia mulieri. ¶ Qui-
to notandũ est ꝙ ad sufficientẽ ꝓpagatio-
nem prolis non sufficit vir sine muliere: nec e-
cõtra mulier sine viro. ¶ Sexto sciendũ est ꝙ

Sextum quid dicatur de iure naturali.

loquendo proprie illud ẽ de iure naturali qd
est dictatũ per iudiciuꝫ recte rõnis: & ad quod
natura inclinat. Ex quo sequitur correlarie ꝙ
de iure naturali est/ quod creatura diligat deũ
super oia: pꝫ qa homo est dictatus per rectaꝫ
rationẽ vt notuꝫ ẽ: & natura ad hoc inclinat ꝙ

Prĩa cõclusio

vnũquodqꝫ ens se habeat ad aliud eo mõ quo
se debet habere. ¶ Sit ergo prima cõclusio ca
piendo naturale primomodo matrimoniũ nõ
est de iure naturali/ nec naturale. Probaẽ quia
matrimonium completur p consensum & li-
berã voluntatẽ. igitur conclusio vera. ¶ Secũ

Secunda.

da conclusio capiendo naturale secundomo-
do matrimonium est de iure naturali ꝓbatur:
qa sic matrimoniũ est dictatuꝫ p iudicium re
cte rõnis: & ad illud natura inclinat. Quod ꝓ-
batur tripliciter. Prio qa cõmunicatio dome-
stica est naturalis sicut dictum est igitur natu-
raliter inclinat ad illud. Secundo ex operis di
stinctione: qa natura inclinat ad hoc ꝙ opera
maris & femelle sint distincta: & ꝙ vir iuuet
mulierẽ & econtra. Tertio ex prolis nutritiõe
qa ad hoc non sufficit vir sine muliere nec ecõ

Obiectio

tra. Sed dices omnia ista pñt cõseruari per cõ
cubinam in domo. scꝫ domestica communica

Respõsio aliquorũ

tio & operum distinctio. ¶ Ad hoc respõdent
aliqui: ꝙ vbi ista cõicatio seruaretur in domo
per concubinam potest dici matrimonium in
specie. Sed istud non valet quia ista cõmunica
tio non potest impleri nec bene seruari vbi fe
mina esset concubina. ¶ Secunda conclusio ẽ

Secunda conclusio

predictis non obstantibus matrimoniuꝫ est de
iure diuino. hoc satis patet per sacrã scripturã

correlaria.

per legem & per iura canonica. Correlarium
est qđ non est inconueniẽs aliquid esse de iure
naturali: & esse de iure diuio: apparet de actu
matrimoniali. Ex quibus sequuntur tria cor-
relaria que pñt probabiliter poni. Primum est

Primum.

ꝙ simplex fornicatio vt inter solutum & solu-
tam ẽ quodãmodo contra naturã. pꝫ quia per
simplicem fornicationem matrimoniniuꝫ im
peditur ad quod natura inclinat igitur. conse
quentia est nota & añs etiam. Secundum cor-

Secundus

relarium est si sit aliquis vir in competenti exi
stens etate non orbatus nec alijs impeditus/ &
non nubat nec alios velit nubere talis non vi-
uit vt homo sed vt bestia vel vt heroicus. Pro
batur quia vel abstinet se ab actu matrimonia
li vt posset libentius contemplationi vacare vl'
non. si sic talis non viuit vt homo: sed vt heroi-
cus. si hoc nõ est ꝓpter illã causaꝫ: sed propter
aliam vt forte propter fornicationeꝫ vel hmõi
& sic recedet a naturali inclinatione spẽi scili-
cet humane & per cõsequẽs tũc nõ viuit vt hõ
sed vt bestia. Vñ philosophus primo ethicoꝝ
dicit hoies volũtatẽ sequẽtes sũt vitaꝫ pecudũ
eligentes. Tertiuꝫ correlariũ est istud q̃tũ põt

Tercium

debet fornicationem repellere legislator. Pꝫ
quia legislator itendit ad hoc vt faciat bonos
ciues: & per consequens oẽ malũ repellere ab
eis. ¶ Ad rões huiꝰ dubii Ad primaꝫ illĩd nõ ẽ

Ad rões dubii

naturale &c. cõcediẽ natura generis & illomõ
mrĩmoniũ nõ dr̃ naturale hoi. sꝫ naturale hoi
rõne spẽi. ¶ Ad secundaꝫ cõcediẽ ista: si nullo
modo conueniat/ nec quo ad inclinationẽ nec
quo ad cõpletõnẽ & illomõ negatur mior: qa
qlibet hõ ad hoc inclinaẽ ex sua natura. ¶ Ad
terciã cõceditur totuꝫ de iure naturali priomõ
dicto. & istomodo mrĩmoniu m nõ ẽ naturale
¶ Ad quartam dicitur ꝙ natura nõ solum ad
hoc inclinat vt simile sibi generet simile. sed
etiam ꝙ vir iuuet mulierem & ecõtra. in ope-
ribus suis: & hoc non potest fieri nisi per ma-
trimonium. ¶ Ad quintam negatur cõsequẽ-
tia quia stat idem esse de iure naturali & de iu
re diuino: vt dictum est. ¶ Quantum ad ter-

Terciꝰ articulꝰ dubii Arguitur

tium articulum est videndum vtrum cõmisce
ri carnaliter cũ parẽtibꝰ sit cõtra naturã. ¶ Ar
guiẽ ꝙ nõ. Illud non est cõtra naturã qđ inue-
niẽ in natura. Sed talis cõmixtio cũ parẽtibus
inueniẽ in natura igiẽ. consequẽtia est nota. &
maior & minor patẽt. Primo quia in brutis ad
experientiã. pꝫ etiã de hoibus in quibusdam

religiosibus sez barbaris. ¶ Sc'do sic cōfricatio membrorum aliorum a genitalibus inter filium & parētes nō ē cōtra naturā. p3 cōsequētia: qa sicut se hñt alia membra quo ad vsᵘ sic etiā se habēt mēbra genitalia. Añs est notum igif. ¶ Oppositum est de intentione philosophi prio capl'o huius dicentis policiam male regi si talis cōmixtio esset licita & hoc arguit contra socratē & platonem. Pro intellectu dubij est sciendum q̄ patre se habente ad filium recte & secundū cursum naturalem filius recipit a patre nutrimentum vt patet per philosophum nono ethicorum. Correlarium q̄ patre se habente ad filium recte filius non potest sibi condignum reddere quod ab eo recipit & hoc saltem obligatione morali. Et dicit notanter patre se habente recte: qa solus bonus ē honorandus moraliter. ¶ Secundo est notandum q̄ ad bene viuere moraliter illud est summe fugiendum per quod concupiscentia carnalis augef. patet quia cōcupiscentia carnalis est mala: quia finaliter inclinat ad malum ideo dicit philosophus septimo ethicorum q̄ venus furata est intellectum spisse sapientis. ¶ Tercio notandū est q̄ inter actus naturales actus cōcupiscētie carnalis ē actus vilissimᵘ. p3 quia iste actus cōuenit brutis. Secūdo p3. q̄ per concupiscentiā carnalē intellectᵘ & rō absorbentur. Tamē nō est dicendum q̄ cōcupiscētia carnalis sit oino mala: qa bene & licite pōt fieri. ¶ Quarto sciendū ē q̄ inter oia que filius pōt tribuere patri maiora sunt honor & reuerētia. p3 qa iter omnia bona exteriora honor & reuerētia sūt optia. Ideo dicit Albertᵘ. q̄ honor est exhibitio reuerētie in signum virtutis. ¶ Ex quo sequitur correlarie q̄ secundū rectā rōnem filiᵘ debet honorare & reuerētiā exhibere patri. p3 quia debet ei maiora bona que potest tribuere. ¶ Quinto notādū ē q̄ illud ē cōtra naturā qd ē cōtra naturalē inclinationē. p3 per dicta. ¶ Sexto sciēdum est: q̄ questio potest intelligi dupliciter. Vnomodo de natura corrupta. Aliomodo de natura integra: & de ista intelligif questio seu dubium ¶ Conclusio responsiua ad dubium cōmisceri pentibᵘ carnaliter est illicitū: & cōtra naturā integrā. Probaf nam illud est maxime illicitum p quod augetur concupiscentia carnalis: sed hoc est per talē cōmixtionē. igif. consequentia est nota & maior minor pbaf: quia inter parentes & filios maxime est dilectio naturalis. & ratione commixtionis generatur alia amicicia & alia concupiscētia. Secundo illud est contra naturam: per quod inhonorantur parentes: sed hoc est per talem cōmixtionē. igitur maior est nota: & minor etiā

In oppositum

Primum notabile de patre ad filium

Secundum de carnali cōcupiscētia.

Tercium de actu eiᵘ

Quartum de reuerentia

Quintum

Sextum

Conclusio

Tercio illud est illicitū qd est abhominabile: sed talis commixto est huiusmodi igitur &c. Maior patet. & minor patet in historijs & per philosophum dicentem q̄ elephas primo cognoscit matrē suā carnaliter: & postea cognouit q̄ esset mater sua: propter abhominationē se pcipitauit ¶ Ad rationes dubij. Ad primam dicitur concedendo si reperiatur in natura integra. Et de brutis dicitur: q̄ nō habēt rationem. Et de barbaris dicif q̄ in illis patētibus natura est corrupta. ¶ Ad secundam negatur consequētiā: quia confricatio mēbrorum genitalium est vilissimus actus inter actus naturales: ideo nō est cōparatio ad membra genitalia ¶ Ad rationes principales questionis patet quid sit dicendum nunc & pcedunt ex prio articulo. Nā omnes arguūt & procedūt ex falsis. ¶ Ratio post oppositū est p dictis.

Ad rationes dubij

Ad rationes principales

¶ Questio secunda.

Verif secundo. Vtrū naturali iure: omnes possessiões sint cōmunes ¶ Arguitur q̄ sic quia si de iure naturales possessiões eēnt appropriate seqref q̄ inter bruta eēt appropriatio ad vite necessaria seu ad vitā necessariorum. cōsequēs ē falsū & cōtra experientiā. & p3 cōsequētia p illud q̄ ius naturale oibus aialibus est cōe vt ē illud quo aliqd est commune oibus aialibus ¶ Secūdo sic illud non est de iure naturali p qd aliquid vsurpat illud quod est soliᵘ dei: sed hoc est propter appropriatione possessionū igif. consequētia ē nota & maior etiam q̄ illud est illicitū minor apparet qa soli deo sunt omnia appropriata & iste ē soliᵘ dominus omnium. ¶ Tertio sic. Illud non est de iure naturali quod repugnat iuri diuino: sed talis appropriatio est huiusmodi igitur. maior patet ex conditione iuris naturalis. Patet etiam minor: quia iure diuino omnia sunt communia Vnde dicitur iure poli non iure fori cum cōmunia cōstant oia. ¶ Quarto sic. Arguif iure naturali vnus homo non habet dñium super vnā rem plus q̄ alter: ergo iure naturali omnes possessiones sunt cōmunes. Patet consequētia exterminis Antecedēs patet quia possessiones iure naturali sunt ordinate ad vite necessaria: & hoc vt hō possit adipisci vitam & felicitatem & hoc cōpetit omni hoi. ¶ Quinto sic. homines de iure naturali sunt amici: & tñ amicorum omnia sūt cōmunia igif &c. Cōsequētia p3 &

Arguitur.

maior:quia sicut habetur octauo & nono ethi corum.amicitia principaliter fit ratione simi litudinis & omne indiuiduũ applaudit suo si mili.Et minor patet qꝛ amicorum idẽ est vel le vt dicitur octauo & nono ethicorũ. ¶ Sex to si iure naturali omnes possessiones essẽt ap propriate sequeretur ꝙ communitas posses sionũ opposita illi appropriationi esset cõtra naturam.consequens est falsũ / quia commu nitati est licita tempore finis & tempore neces sitatis:& patꝫ cõsequẽtia quia si appropriatio esset cõtra naturam communitatis et opposi ta nõ eẽt cõtra naturaꝫ. ¶ Septimo sic arguit ex iure hũano & positiuo possessiões sunt ap propriate ergo iure naturali sunt cõmunes.tꝫ consequentia:quia ius naturale & hũanũ disti guntur. Añs patꝫ p beatũ augustinuꝫ sup illud de iure humano hec domus mea est & hic ser uus meus est.tolle iura imperatoꝝ qꝛ audꝫ di cere hec domus mea est:hic est seruꝰ meꝰ qua si velit dicere ꝙ nullꝰ. ¶ Octauo sic iure natu rali omnes possessiões nõ sũt appropriabiles. ergo.pꝫ consequentia.& añs declaratur qꝛ vt iam dictum ẽ possessiones sunt ordinate ad vi tam humanã:& sunt ordinate vt finaliter adi piscãtur & sic nõ sunt appropriabiles a natu ra. ¶ Nono sic de iure naturali debet fieri quod est melius simpliciter. sed melius ẽ oẽs possessiones eẽ cõmunes q̃ appropriatas igit consequentia pꝫ & maior qꝛ natura dirigit ab ente infallibili.Et maior patꝫ qꝛ bonũ q̃to cõ munius tanto melius & diuinius vt patꝫ prio ethicorum & etiaꝫ prio huius. ¶ Decimo sic. illud non est de iure naturali per quod simplr lites & dissẽtiones fiũt in policia:sed hoc est ꝑ pter appropriationem possessionũ. ergo &c. maior patet:& minor apparet quia videmus hoc manifeste.& ideo.dicit Seneca si hec ꝓ nois mea & tua tollerẽtur hoies quietissimaꝫ ducerent vitã.Et hoc cõfirmãt aliqui platoni corum per hoc quod omnia erãt communia.

In oppositum

¶ Oppositũ est philosophi dicẽtis scdo huiꝰ ꝙ incõueniens ẽ oẽs possessiones eẽ cõmũes

¶ In q̃stione erũt tres articuli.In prio videbi tur vtrũ expedit ciuitati oẽs possessiões ciuiũ eẽ equales.In secundo videbit ad quesitũ. In tercio erũt dubia ¶ Quãtũ ad primũ articulũ videtur ꝙ sic.Nam bonum est ciuitati ꝙ oẽs ciues sint equales igit.cõsequẽtia pꝫ qꝛ equa litas fit ratione bonorum,añs est philosophi.

primus ar ticulus an expediat oẽs ciuiuꝫ possessiões esse equales

Arguitur. ꝙ sic.

¶ Secũdo illud est expediens ciuitati per qđ pax seruatur.sed hoc est p equales possessio nes igitur.minor & maior note sunt. ¶ Oppo situm est de intentiõe philosophi qꝛ per hoc turbatur policia. ¶ Pro intellectu dubii ẽ sci endũ ꝙ possessiones omniũ eẽ equales adin uicem potest intelligi duplr. vno modo scdꝫ quantitatem possessionũ. Alio modo secun duꝫ ꝓportionẽ scꝫ ꝙ vnusquisqꝫ tantas habeat possessiones quãtas est dignus habere. ¶ Se cundo notandum est ꝙ possessiones sũt orga na quibus mediantibꝰ & hoies nitunt adipi sci suum finẽ & suas proprias virtutes & suas proprias opationes secundũ dictamẽ recte ra tionis.& ideo dicit philosophus quarto huiꝰ ꝙ diuicie sunt organa virtutũ. ¶ Tunc sit pri ma conclusio loquendo de equalitate posses sionum secunduꝫ quãtitatem non est bonuꝫ possessiones ciuiũ esse equales. ꝓbat p ratio nem post oppositũ:qꝛ p hoc piret pax & con cordia. ¶ Secũda cõclusio loquẽdo de equa litate possessionũ:secundũ ꝓportioneꝫ est ex pediens possessiones ciuiũ eẽ equales. Proba tur quia hoc est expediens ciuitati ꝙ vnusquisqꝫ habeat q̃tum dignus est habere. Ex isto se quitur correlarie ꝙ non oportet possessiones superiorũ & inferiorũ esse equales secundũ q̃titatem:sed solum scdꝫ ꝓportionẽ sic ꝙ tãta est proportio istius respectu eius boni q̃ta est alterius respectu sui boni ¶ Ad rationes.Ad primã dicit ꝙ verum est si sit equalitas secun dum proportioneꝫ. ¶ Et ad secundã dicitur similiter.

Pri. Secũdum

Prima cõ clusio.

Secunda.

Ad rõnes.

¶ Quantũ ad secundũ articulũ erũt notabilia.Secũdo cõclusiones:& in isto arti culo videbitur vtruꝫ expediat ciuitati omnia bona esse communia. ¶ Primo notandum ẽ ꝙ in proposito per possessiones intelligimus illa que sunt necessaria ad sustentationeꝫ qui bus homo potest vti ad vtilitatem ex quoruꝫ habundantia homo vulgariter dicitur diues & ex quorum penuria dicitur paup. Et dicit notanter vulgariter quia nullus dicitur diues nisi propter bona anime.

Secundus articulus.

Primũ no tabile quid possessio

¶ Secundo notandum ꝙ dominiuꝫ respectu possessiõis est potestas vtendi aliqua possessio ne ad libitũ pro vt natura rei illius patitur : & hoc licite. Ex isto patet ꝙ si aliquis vteretur re illicite non diceret habere dominium.

Scdꝫ quid dñium.

¶ Tertio notandum est ꝙ ad hoc ꝙ aliquis habeat dominium super possessionem duo requiruntur.Primo ꝙ nullus ꝑpter dominũ possit vti similiter illa re inuito dño Secundo reqrit ꝙ scdꝫ leges institutas iste qui vtit tali re inuito domino teneat ad restitutionẽ scꝫ ad restituendũ rẽ prio dño ¶ Correlarie igit seq tur ꝙ nullꝰ homo hꝫ proprie dominiũ super aquã vel aereꝫ:quia si sic nullus posset vti lici te illa aqua illo aere sine restitutione inuito domino signato.

Tertium duo requi runtur ad dñiũ super possessio nem.

¶ Quarto notandum est ꝙ dominia rerum tripliciter fuerunt instituta scilicet per violentiam/per successionem & per electionem per violentiaꝫ sicut multi ac

Quartum dñia tripl̃r fuerunt in stituta

quisierunt bona p electionem sc3 a deo vel ab homine/p successionem sc3 p hereditatē post mortem alicuius. ¶ Quinto sciendum est q aliquid dicitur de iure naturali tripliciter. vno modo quia naturali necessitate illd causis agētibus naturaliter ,pducitur pure vt esset mot⁹ grauis deorsum. alio modo quod sequitur naturalem inclinationem vel etiam effectum naturalem. ¶ Tercio qd est consonum dictamini recte rationis/& ad illud natura inclinat/& sic est naturale quod deus super omnia diligatur. ¶ Sed circa hoc dubitatur. Vtrum expediat ciuitati omnia bona in ipa existentia esse cōmunia/ ¶ Arguitur sic quia illud est expediens per quod seruatur vnio & concordia in ciuitate:sed hoc est ,pter communitatē bonorum igitur. consequentia est nota/& maior & minor etiam. ¶ Secūdo sic. illud est expediēs cuius oppositum est causa seditionis & discordie:sed hoc est cōmunitas bonorum igif. Patet maior & minor est Socratis dicentis si mea & tua tollerentur non fierent seditiões. ¶ Pro intellectu primo sciendum q omnia bona eē cōmunia potest intelligi dupliciter. Vno modo quo ad vsum. Alio mō quoad proprietatē ¶ Secundo sciendum est q triplicia sunt bona/quedā sunt bona anime q̄ sunt supma bōa alia sunt infima q̄ sunt ipi fortūe subiecta alia sunt media sc3 corporis vt fortitudo & robur. ¶ Tercio notādu3 est q omnia esse cōmunia in ciuitate potest intelligi dupliciter. Vno mō in articulo necessitatis. Alio mō sine articulo necessitatis. ¶ Sit pria cōclusio expediens est in ciuitate bona anime esse cōmunia. ,pbatur. Nam illud est expediēs quod ,pdest oībus ciuibus & nulli obest:sed cōmunitas talium bonorum est hmōi igif. maior pats minor ,pbaf de bonis anime cuiusmōi sunt scientia :prudētia:quia distributio talis boni est augmētatio dantis sicut pt3 de aliis. ¶ Secūda conclusio. non est expediēs bona corporis eē cōia ,pbaf quia nō est possibile q aliquis posset dare suā fortitudinem. ¶ Tercia cōclusio in casu necessitatis expediens est omnia bona exteriora eē cōmunia omnibus. ,pbatur illud est expediēs cuius oppositu3 est causa destructiōis s3 sic est de tali cōmunitate i tali casu. maior p3 & minor etiam in casu mortis. ¶ Quarta cōclusio quo ad vsum omnia bona exteriora sunt communia saltem loquendo de bonis que sunt ordinata immediate ad vite necessitatem ,pbatur nam talia sic ordinata sunt ad supplendu3 vite necessitatem & indigentiam igitur. Patet consequentia per Albertum dicentem q̄ sunt ad humanam indigentiam nō respiciunt indiuiduum sed totam speciem. ¶ Quinta cōclusio omnino est expediens omnia bona exteriora esse communia quo ad ,pprietatē sic q quilibet potest dicere hoc est meum. Ista propositio multipliciter ,pbaf. Primo ga nulli⁹ curaret plus colore & labore q̄ alter ga vnusqsq3 maxime curat de propriis: ¶ Secūdo non indigemus principe ,pbatur quia aliquis dicet hoc est meum/& alter etiā diceret hoc est meū & tunc nō indigeremus principe. ¶ Et tūc ad rōnes. Ad primam quādo dicif illud est expediens &c. ¶ Pro intellectu huius sciēdum est q dupliciter possumus loqui de vnitate ciuitatis primo ,pvt opponif multitudini ciuium eiusdem status diuersi/& ista vnio nō est bona quia bonum est q diuersi ibi artifices repiant Alio modo ,pvt vnitas dicit vnanimitatem & concordiam ciuium/& isto modo dicimus q ciuitas maxime debet esse vna & sic p3 solutio ad rationem. Non est bonum &c. Verū ē quo ad ,pprietatē vnde in articulo necessitatis est verum. ¶ Ad secundam conceditur maior & negatur minor apud homines vtētes rōne: ga vnusquisq magis curat augmētare bona sua. Et hec de primo puncto. Quantum ad secundum punctum huius articuli ponuntur notabilia & conclusiones. ¶ Et primo nota q ius naturale tripliciter capif. Vno modo ,p recta ratione nature ordinate sicut tectus ordo nature est q leuiora sunt supra grauiora. Scdo modo capif ,p illo quod est necessariū & expediens bono naturali. Tercio modo ,p naturali iudicio recte rōnis vel ,p illo quod est consequutiuum ipius Istis premissis ponunf cōclusiones ¶ Cōclusio prima. de iure naturali omnis possessio est cōmunis sic sc3/q sup possessiones non habetur dominium naturale. ptio ,pbatur ex humana idigentia. scdo ex dignitate & eminētia. tercio ex necessitate. Primo ex indigentia quia homo indiget diuersis quia non est per se sufficiens igitur: p3 cōseqntia ga natura nō deficit in necessariis. Ex dignitate ,pbatur: ga dicit Ari. in lib. de pomo q homo est dignissima creatura: ergo deb3 habere dominium sup res inferiores. & ideo dicit philosophus scdo phisicorum q nos sumus quodā modo finis omniu3. Et alibi posterius est gratia prioris. Tercio ,pbat ex naturali indigētia quia natura sollicita est circa animalia bruta: ergo maiori ratione debet esse sollicita circa homines. ¶ Secūda conclusio est q quedam sunt bona communia & nō simpliciter appropriabilia: ita scil3 q non possunt appropriari & hoc de iure naturali ,pbatur conclusio quia illa nō possunt debito modo appropriari que equaliter prodesse possunt omnibus tantum/ sicut alieni/sed aliqua bona sunt huiusmōi igi.

Quintum tripliciter d aliqd de iure naturali

Dubitatio i cidēs de cōitate bonorū

Arguitur

Primu3 notabile

Secundum triplicia sūt bona.

Tertium.

Pria cōclo.

Secunda

Tercia.

Quarta.

Quinta.

Ad ratiōes

Notandum

Secundum punctū pcedent; articuli.

notabile tripliciter ius naturale.

Prima cōclusio

Secunda.

tur cõseqntia & maior patent. oĩno enim esset
malum ꝙ sicut aliquid potest prodesse omni
bus tm̃/sicut aliqnibus ꝙ tm̃ appropriaretur
vni. minor pꝫ de se scꝫ de aqua & aere. ❡ Cor
relarium est ꝙ talia bona non sunt ꝓprie pos
sessiones. sumendo ꝓprie nomen possessiõis.
patꝫ qa ad hoc ꝙ sit possessio requiritur ꝙ il
lo bono possit ratione vti ad ꝓpriam vtilitatẽ
Tercia — solum & hoc licite vt dictũ est. ❡ Tercia con
clusio. de iure naturali nulla possessio est de
terminate istius vel illius sic ꝙ hoc sit meum
naturaliter/& hoc sit tuum naturaliter. pꝫ qa
secũdum rectaꝫ ordinationẽ nature/natura nõ
plus producit talem rẽ ꝓ isto supposito q̃ pro
illo igitur pꝫ consequẽtia ex terminis. ꝓbatur
quia ꝓducit tales res ad succurrẽdum huma
ne indigentie & non isti solum vel illi. ❡ Sed
Quid respiciat lex naturalis. — forte aliquis diceret ꝙ illa conclusio & prima
repugnant ex terminis earum. ❡ Pro quo sciẽ
dum est ꝙ lex naturalis nõ respicit ad indiui
duum. sed respicit ad totam spẽm. Vñ dicimꝰ
ꝙ omne reubarbarum est sanatiuuꝫ colere &
omnis lactuca est sanatiua febris Mõ clarum
est ꝙ illud nõ potest habere veritatẽ solum de
indiuiduo illius speciei. Mõ ita est in ꝓposito
ꝙ prima cõclusio loquit̃ secũdum speciem/&
tercia secũdum indiuiduum alicuius speciei.
Quarta. — ❡ Quarta cõclusio est ista. de iure naturali se
cundo mõ dicto nõ oĩa sunt cõmunia Ista cõ
clusio de directo respõdet ad q̃stionem. ꝓbat̃
nam secũdum ius naturale omnino expediẽs
Incõueniẽtia que sequũtur ex cõitate bonorum. — est non oẽs possessiones eẽ cõmunes igit̃. Cõ
seqnẽtia est nota & añs etiã pꝫ ex p̃dictis. Ex
isto seqnunt̃ sex magna incõueniẽtia. Primuꝫ
negligẽtia quia dicit philosophus ꝙ maxima
cura est de ꝓprijs: & etiam qd est cõmune plu
ribus cito per se vilipẽditur & destruit̃. Scdm
incõueniens est discordia scilicꝫ illa que fiunt
inter supiores & inferiores: quia supiores mur
murarent ꝙ minores haberent tantam pote
statem circa possessiones sicut ipsi. Terciũma
lum & incõueniens est deffectus honeste dele
ctationis. Nam honesta delectatio est labor/&
circa bonum ꝓprium vt dicit Tul. modo sic
nulla eẽt operatio circa bona propria. Quar
tum malum est intemperantia: quia sic nimis
habundarent in cibis & potibus: sed in nimis
sustinẽdo potus & cibos & sic ip̃is gulosis exi
stentibus destruerentur vt dicitur etiam.
❡ Quintum malum est defectus liberalitatis
quia vsus liberalitatis est in dando propriam
substantiam. ❡ Sextum malum est totius po
licie destructio: quoniam ad discordiam & li
tem & defectũ honestatis & delectationis seq
Correlariuꝫ — tur etiam destructio ciuitatis. Ex ista cõclusio
ne sequitur ꝙ appropriatio bonorum scilicet

possessionum non est solum expediẽs immo
naturalis: sumendo ius naturale large Scdo ꝓ
batur quia talis appropriatio est consona vel
cõsentanea iudicio recte ratiõis igit̃ cõsequẽ
tia pꝫ: & añs etiam quoniam illud est consonũ
recte rationi ꝑ quod tolluntur omnia mala in
policia: sed hoc fit per talem appropriationeꝫ
vt dictum est. secũdo sequeret̃ ꝙ dicẽtes oẽs
possessiones esse cões de iure naturali sunt vi
tiosi & non admittendi in policia. pꝫ quia pi
culosum est esse cum illis qui nõ facerent con
scientias in capiendo res alienas. ❡ Sed ponẽ
de sunt dubitationes. Per quã legem distincta
sunt dominia rerum. Ad hoc sunt tres ꝓposi
tiones. Prima est ꝑ naturalem legem primo
modo dictã dominia rerum sunt distincta ꝓ
batur quia differẽter ad vtilitatem omniũ re
rum res agit siue ꝓducit suos effectꝰ. ❡ Scda
ꝓpositio scdm legem diuinam dominia reꝝ
nõ sunt distincta ꝓbatur quia qcquid deus fe
cit ꝓpter indigentiam humanam fecit indif
ferenter ad illius vel istius vite necessitatem.
❡ Tercia propositio est ista scdm legem na
turalem humanaꝫ ciuilem dominia rerũ sunt
distincta. ꝓbatur quia ex ordinatiõe humani
tatis adinuẽta sunt dominia rerum distincta.
igitur. pꝫ cõsequentia: & antecedens etiam.
❡ Aliud dubium. Vtrum omnia esse commu
nia sit preceptum naturale de iure naturali. — Questiuncula.
❡ Ad dubium respondetur ꝙ loquẽdo de p̃ — Responsio.
cepto naturali ip̃a nõ sunt communia. ❡ Sed
quereret tunc aliquis quid est dicendum ad
alios Dicitur ꝙ si oppositum videatur aliquã
do esse p̃ceptum Debet hoc intelligi sic scꝫ ꝙ
appropriatio talis scilicꝫ ꝙ hoc sit meũ & hoc
tuum nõ sit de iure naturali. Ex quo sequitur
correlarie ꝙ quãdo queritur vtrum &c. debꝫ
intelligi de appropriatiõe tali. ❡ Quãtum ad — Tercius articulus.
terciuꝫ mouẽda sunt dubia siue dubitatiões.
Et primo. Vtrum ars acqsitiua possessionum
sit pars iconomice. ❡ Secũdo videbitur. Vtrũ
vita pastoralis sit ꝑfectior vita agriculture.
❡ Tercio de quibusdam documentis quibus
licitum est acquirere possessiones secundum
ius. ❡ Quarto quomodo legislator debet di
mittere aliqueꝫ abundare in possessione quã
tum potest. ❡ Quantum ad primum. Argui — Primuꝫ dubium
tur ꝙ non. Illud non est pars iconomice sine — Arguitur.
quo potest haberi vita iconomica: sed sine in
dustria acquisitiua possessionum potest habe
ri vita iconomica/igitur &c. Maior apparet
de se. Minor probatur/quia multi sunt qui ha
bent multas possessiones a suis predecessori
bus. ❡ Oppositum vult philosophus primo — In oppositum
capitulo huius vbi ponit oppositum: scꝫ im
possibile est iconomicam esse bonam nisi pa

terfamilias habeat artes acquisitiuam possessionus. ¶ Pro isto notādum ꝙ iconomica est ars seu prudentia practica seu industria qua paterfamilias scit regere domum. ¶ Secūdo notandum est ꝙ ibi domus nō capitur ꝓ habitaculo: sȝ pro omnibꝰ ꝑtibus reqsitis ad iconomicaȝ. ¶ Tercio notandū est ꝙ totalis iconomice sūt tres ptes que sunt: nuptialis: paternalis: & dominalis. Nuptialis ē ars qua paterfamilias scit regere vxoreȝ. Paternalis est qua pater scit regere filios suos. Dominalis est qua paterfamilias scit regere seruos & bñ se habere ad illos. ¶ Quarto notandum est ꝙ non est possibile patremfamilias bene regere domuȝ sine necessarijs: scȝ sine pane: vino: & nutrimēto. Et iō dicit̄ ꝙ nō tm̄ hominis est panis & aq̄ ¶ Quinto notādum est ꝙ paterfamilias indiget duplici industria ad bonum regimen. Prima cōsistit in vtendo bonis & talis dicitur vsura. Alia consistit in acquirendo & dicitur acquisitiua. Vnde prima est necessaria dicit in Cathone vtere quesitis pce &c. Scđa est necessaria: quia omne finitum per ablationem finiti tandem cōsumitur / ergo nisi acquireretur tandem totum consumitur & fieret paucitas. ¶ Sexto notādum est ꝙ acquisitiue possessionis sunt quatuor modi. Primus modus est laborando circa terram in bladis & vineis. Secūdus modus est laborādo circa ministeria corporalia vt edificare &c. Tercius modus est circa administrationem seu industriam habitus ad animam. Quartus modus est cōgregādo pecunias. Primo modo dicit̄ ꝙ agricultura est triplex scȝ pastoralis / agrestis & venatiua De scđo modo dicitur ꝙ indiget sciētia datiua doctrine & etiam de tercio dicitur ꝙ indiget iusticia / & sic de alijs. Et istis quatuor modis correspondēt quatuor virtutes cardinales. Quartus modus est multiplex. Nam quidam ponunt pecuniam ad vsuram & alij ad artem campsorie igitur & sic de alijs. ¶ Tunc sit prima conclusio rñsiua. industria possessiua ē ꝑs iconomice sine quo iconomica non potest bñ esse: sed sic est de industria possessiua igit̄. maior ptȝ de se / & minor ex dictis quia paterfamilias indiget duplici industria vt dictum est. ¶ Et tunc ad rationes. Ad primam concedit̄ maior & negatur minor. Ad ꝓbationem dicitur ꝙ si tales nunq̄ laborēt per se vel per alios adhuc non possunt diu habere diuitias vt notum est. ¶ Ad secundum punctum Arguitur ꝙ vita pastoralis sit perfectior. Illa vita ē perfectior que accidit ad statum perfectiorem: sed vita pastoralis est huiusmodi igitur maior est nota / & minor etiā: quia tales pastores sunt contenti paucis vt herbis lacte &c. & non curant de pecunijs. ¶ Oppositum vult philosophus secundo huius. ¶ Pro euidentia huius supponitur ꝙ status innocentie respicit aliq̄s prudentias inducentes ad statum innocētie. vnde fatuus nō debet dici in statu innocentie Vñ ille est in simplicitate asinina q nō diligit diuicias ex libera industria & ex ꝑcognitione bona. ¶ Secūdo notādum est ꝙ inter oēs diuicias diuicie naturales sunt diuicie simpliciter. probatur quia ille sunt diuitie simpliciter cum immediate ordinātur ad vite necessitatē vt sunt bladavinum: sȝ nō oēs alie sunt hmōi ergo ille sunt diuitie secūdum qd. Nam dicit philosophus ꝙ stat hominem mori in illis diuitijs. ¶ Tercio sciendū est ꝙ ille qui recedit a cōuersatione humana & ciuili nisi hoc fecerit ꝓpter deuotionem est brutalis homo: ptȝ per predicta. ¶ Sic ergo prima cōclusio. Agricultura est simpliciter perfectior vita pastorali. ꝓbatur naȝ illa est perfectior que magis recedit a vita brutali: sȝ agricultura ē huiusmōi igitur &c. maior apparet de se / & minor patet quia pastoralis contētatur in cibis brutorum Item illi qui viuunt vita spirituali recedūt a vita humana. Item magis distant a vita solitaria que nō est laudanda. ¶ Ad rationes dubij ante oppositum dicitur ꝙ illa simplicitas nō arguit statum innocētie. ¶ Secūda conclusio principalis est inter omnes industrias acquisitiuas possessionum agricultura est principalior. Patet quia magis imediate ordinatur in diuitias naturales. ¶ Quantum ad tercium dubium notandum est ꝙ sunt sex documenta acquisitionis possessionum. ¶ Primum est ex parte vēdentis: scilicet cum vendens nōvedit rem carius q̄ valet. secundum documentū est ꝙ emens propter suam ignorantiam non emat rem plus q̄ valet: tercium preceptum est ꝙ ex parte medij scilicet ꝙ pōdus & alie differentie mensure qbus res venduntur sint vere. quartum documentū est ex parte rei vendite scȝ ꝙ res vēdita nō habeat defectū. Quintū documētū est vitare malā laudationē de revēdita. sextum documentum est vitare monopolium vñ monopoliū cōmittit̄ qñ vnꝰ solus emit oīa mercimonia ad finem vt ipse solus vendat & lucretur vel quādo faciunt conditiones simul venditores vt non dent rem nisi vendant plus q̄ valet. ¶ Quantum ad quartum dubiuȝ sciendum est primo ꝙ legislator non debet aliquid permittere in policia nisi illud sit ad bonum commune ordinatum vel nisi illud sit vtile. ¶ Secūdo supponitur ꝙ appetitus diuitiarum artificialium est infinitus loquēdo de appetitu inordinato sicut dicitur primo huius. ¶ Tercio supponitur ꝙ homo de quo

Primus notabile quid iconomica.
Secundum notabile
Tercium de partibus iconomice
Quartum
Quintum paterfamilias duobꝰ indiget.
Sextum de modis acquisitiue possessionis
Prīa pclo. et respōsīus
Ad ratiōes
Secundum dubium. arguitur.
In oppositū
Primū notabile de statu innocētie
Secundū de diuicijs simꝰ pliciter.
Tercium.
Prima conclusio
Ad ratiōes dubij
Secūda conclusio.
Tercium dubium. Notabile responsiuum
Quartū dubium
Primus notabile.
Secundum.
Tercium

fit sermo vel est bonus vel est malus. Si bonus
tunc non appetit vltra modum & debitum or
dinem. si malus tunc facit oppositum. ❡Tūc
Prima conclusio
sit conclusio prima rñsiua φ talis homo si sit
bonus & diligēs bonum commune: debꝫ per
mittere ipsum ditari ꝓbatur: quia iste est per
mittendus ditari p quem bonum cōmune po
test meliorari: sed sic est de isto igitur &c. to-
Secunda.
tum est manifestum. ❡Secunda ꝓpositio in
casu in quo talis homo ē malus non est pmit-
tendus ditari. ꝓbatur quia legislator hꝫ ordia
re φ est bonum in policia. Patet per secundaꝫ
suppositionem. secūdo quia hoc esset in preiu
dicium totius cōitatis scꝫ φ malus ditaretur.
Ex istis cōclusionibꝰ sequitur correlarie φ le-
gislator habet videre scire & inquirere societa-
tes & conuersationes ciuiles. ❡Et tunc ad ra
Ad rōes pn cipales.
tiones principales questionis solute sunt ex
dictis.

❡Questio tercia.

Arguitur.
Q Veritur tercio. Vtrum meliori lege
inuenta sit antiqua lex ei incompos
sibilis abolenda ❡Et arguitur φ
sic. Illud semp est acceptādum qd
est melius & illud refutandum quod ē minus
bonuꝫ: ergo lege meliori inuēta alia debꝫ abo
leri cōsequētia est nota. Et antecedēs pꝫ per
omnes. ❡Secūdo sic sicut est in scientijs & ar
tibus ita debet esse in policijs: sed sic est in sciē
tijs & artibus φ melioribus sciētijs adinuētis
aliqua eis impossibilia abolenē igitur. maior
apparet & minor etiam ex arte medicine qa
postq̄ noua meliora inuēta sunt antiquā sunt
abolita. ❡Tercio sic mala eueniunt que non
possunt p antiquas leges corrigi igitur. conse-
quentia pꝫ/& antecedēs notum est. ❡Quarto
sic insequēdo leges antiquas & derelinquēdo
nouas meliores insurgunt dissentiones in po-
licia igitur &c. Patet consequētia ex terminis.
añs patet quia lex antiqua ē φ nō erat licitum
aliquid vendere nec etiaꝫ possessiones immo
biles. patet ex textu. Modo si nulli venderent
vel emerent sequerentur magna inconuenien
tia & magna fieret dissentio & periret tota po
licia. ❡Quinto antiqui posuerūt leges & mul
tum rudes quas philosophus vocat barbari-
cas: & illas leges posuerunt propter deffectuꝫ
experientie: ergo tales leges sunt abolende.
consequentia est nota & antecedens est phi-
losophi in littera in isto secundo. ❡Sexto sic
multi principes construxerūt leges nouas an
tiquas destruendo & non ē dicenduꝫ φ in hoc
errauerunt igitur. cōsequētia pꝫ & maior /sed
minor ꝓbatur quoniam hoc fecerunt cuꝫ ma
gno cōsilio prudentum. Itē videmus φ antiq̄
leges sunt destructe & noue fiunt quare sequi

tur &c. ❡Oppositum est de intentione phi-
In oppositum
losophi in isto scdo vbi ꝓhibet leges antiquas
mutari. vñ mutare leges ē facere virtutes legū
esse debiliores. ❡In questiōe erūt tres articu
li. In primo videbitur vtrū aliqua lex licite sit
mutabilis. Et vtrū licitū sit subdito legi/cōtra
ire legi. In scdo videbitur ad q̄situm. In tercio
Primus articulus.
erunt aliqua dubia. ❡Quātum ad primū ar-
ticulum. Est primo notādum φ triplices sunt
Primuꝫ notabile de triplici lege.
leges scꝫ diuine & humane seu positiue & na
turales. ❡Scdo notādum est φ lex hūana sic
Secūdū notabile.
describiē est enūciatio vniuersalis ab hoie vel
hoibꝰ posita & agibilium directiua. Vñ vide-
mus φ hmōi leges vniuersales sunt ab hoibꝰ
Tercium de bonitate legis noue.
inuente & directiue agibiliū. ❡Tercio notā
dum ē φ noua lex pōt esse melior antiqua du
pliciter. Primo qa antiqua lex nō fuit optima.
Scdo qa antiq̄ lex fuit optima ꝓ illo tpe: sed
Quartum lex mutatur tripliciter.
ꝓ tpe moderno nō. ❡Quarto notandū est φ
antiqua lex pōt mutari tripliciter i nouā legē.
prio ꝓpter mutationē policie in aliā. scdo pro
pter mores & cōplexionū humanaꝝ mutatio
nem qa hoies sunt mutati in moribꝰ. tercio ꝓ-
pter possessionuꝫ indisproportionē: qa expe-
dit oīs possessiones eē equales nō in q̄titate
sed in ꝓportiōe igiē ꝓpter disproportionē pi-
Quintū lex ex quibꝰ habeat robur.
ret policia ❡Quinto notandū est φ lex hūa-
na vigorē/vim/& robur hꝫ ex principijs duobꝰ
scꝫ ex principe & cōsuetudine. Ex pricipe scꝫ
a quo fit. A cōsuetudine qa hoies antiquis tē-
poribus sunt cōsueti tali lege/& opꝫ videre de
Sextum
consuetudine & mutatiōe eiusdem. ❡Sexto
sciendū est φ in policia illō est faciendū quod
est melius & qd est cōuenientius ad finē totius
policie: scꝫ ad defentionē & cōseruationē eius
❡Sit igiē prima cōclusio. lex naturalis nō est
Prima conclusio.
licite variabilis. ꝓbatur . qa lex naturalis ē con
sona dictamini recte rōis/& ad illā legem natu
ralem habemus inclinatiōeꝫ: ergo nō ē muta-
bilis. Patet cōseq̄ntia qa natura nunq̄ ex inten
tiōe errat: qa ordiatissime agit ex. xij. metha.
vt natura dat naturalē inclinationē ad diligē-
duꝫ patrē. Scdo nōq̄ lex naturalis ē mutabilis
vt dicit philosophus/qa natura existētiuꝫ nūq̄
cōtingit aliter assuesci. mō sic est de tali lege.
Secunda
❡Scda cōclusio lex pure diuina a puro hoie
nō ē licite mutabilis auctoritatiue. Ista cōclu-
Tercia
sio satis pꝫ ex terminis. ❡Tercia cōclo ē ista.
lex hūana seu positiua in multis casibꝰ ē licite
mutabilis. ꝓbaē nā principiū talis legis ē mu-
tabile licite/igē. Patet cōseq̄ntia & añs etiā qa
hmōi principiū ē ala Vñ sic volo sic iubeo sit
ꝓ rōne volōtas. Scdo nā si leges antiq̄ seruarē
tur multe fierēt dissentiones in policia: vt paꝫ
de lege Socratis. & Platonis & sic de alijs. Et
de istis casibus specialiter videbitur in scdo ar

Dubium. ticulo. ¶ Tunc videndum est de secūdo puncto. Vtrum sit licitū subdito legibus cōtraire & cōtra legē facere. verba legis interpr̄tādo. Et

Arguitur arguitur q̄ nō. illius nō est cōtra legē ire cui⁹ non ē legem cōdere: sꝫ subditi nō ē legē cōdere: igr̄. maior pꝫ qa vnius solius est legē condere: & destruere. Et minor nota ē de se. ¶ Scd̄o sic nō est licitū subdito ire cōtra verba legislatoris igr̄. cōseq̄ntia pꝫ. qa supponit q̄ legislator sit sapiēs. Modo oportet qd̄ ille legislator sua verba exprimat q̄verba sūt verba legis igr̄. &c.

In oppositū cōseq̄ntia pꝫ de se. ¶ Oppositū arguit̄. nam in multis casibus licitū est hoc: vt posito q̄ sit lex in ciuitate q̄ porte sint semp clause: q̄n inimici eēnt ante portas & q̄ princeps sit extra porta a casu/ & q̄ fugiat ꝓpter inimicos tunc porte sunt in illo casu apiende quia alias tota policia piret. Pro ista materia & solutiōe est sciē

Primū notabile dum q̄ multū refert ꝓcedere cōtra verba le

differunt ire cōtra verba et cōtra intētionem gis & cōtra intentionē legislatoris. Pꝫ nam intentio legislatoris est cōseruatio & vtilitas policie. ¶ Secūdo sciēdū q̄ subditū legi ire con

Secundum tra legem pōt intelligi dupliciter vno mō au

Pria ꝯclo. toritatiue. Alio mō de paccidēs & pticulariter. ¶ Sit igit̄ prima cōclusio. In multis casib⁹ licitum est ire cōtra verba legis legē interpr̄tando Patet q̄a manifestum ē q̄ in casu iā posito: tota policia piret. ¶ Secūda cōclusio in nullo ca

Secunda su licitum est cōtra intētionem legislatoris veri ire. Patet q̄a intētio talis est iusta & bona &c.

Tercia ¶ Tercia cōclusio autoritatiue & principaliter licitū est soli principi ire contra verba legislatoris legem interpretādo. ꝓbatur illius/ est solum ire contra legem/ cuius est legem cōdere. autoritatiue solum: sed sic est de principe igr̄.

Quarta. ¶ Quarta cōclusio. in aliquo casu particulari & de paccidens licitum est subdito legi cōtra ire/ verba legis interpr̄tando. Patet. Nam si ita esset lex posita q̄ q̄ncūq̄ inimici sunt añ portas q̄ porte clause sint: & princeps a casu exiuerit/ & postea redeat ad portam ciuitatis. Et clarum est q̄ ianitor habet portas apire principi ergo in hoc nō vadit contra intentionem

Ad ratiōes dubii legislatoris. ¶ Tunc ad rationes. Ad primaꝫ quando dicitur. illius solum &c. concedit̄ illū cuius est autoritatiue & principaliter legem condere. ¶ Ad scd̄am rōnem negatur cōseq̄ntia. Et ad ꝓbationem dicitur q̄ exp̄ssit legislator intentionem suam in vniuersali & illa intētio est bona: nec est interimenda sua intentio: sed secūda intentio eius fuit in particulari scꝫ q̄ aliter est faciēdum vbi maius malum incū

Secūdus articulus. beret. ¶ Quantum ad secundum articulum. Restat respondere ad quesitum & erunt due partes. Primo respondebitur ad quesitum in forma. Secundo videbitur vtrum contingat

ciues peccare posito q̄ nulla lex sit posita a principe. ¶ Quantum ad primū primo notandum ē q̄ legislator qui debet homines in finem suum dirigere nō debet finem cōsiderare absolute: sꝫ in respectu ꝓut est applicabilis hominibus ordinatis in talem finē. Verbi gr̄a legislator vult q̄ homines sint boni: non debꝫ illum finem absolute cōsiderare q̄a aliqui sūt indociles aliqui rudes & sic de alijs. Ideo opꝫ respicere ad finem ꝓut applicabilis est hominibus. Ex hoc sequit̄ correlarie q̄ legislator in cōstituendo leges debꝫ respicere ad hoies & ad loca: scꝫ ad cōditiones hominum & patrie. ¶ Secūdo notādum est q̄ sicut in corpore humano subita mutatio multum nocet sic etiam subita mutatio legis multū nociua est. Patet quia efficacia a principe & cōsuetudine est: ergo si ex cōsuetudine antiqua fieret mutatio oriretur suspicio: quia ex quo longo tp̄e tenebatur lex. signum est q̄ fuit bona. ¶ Tercio notandum est q̄ in generali triplices sunt leges humane quedam sunt que respiciunt leges humanas. Nam quedam lex est in aliqua patria qua prim⁹ filius debet obtinere omnes possessiones vt in patria de caleto. Alie sunt q̄ respiciūt homines & dignitates. Alie sunt que respiciūt iudicia vt qui furabitur debet suspēdi. Et secundum diuersas leges sunt mutationes legis diuerse & male & magis periculose. Patet. nam si est lex in patria q̄ filij post patris mortem diuidant equaliter possessiones & bona relicta: si ista lex mutetur piculosum est Quarto sciendum est q̄ mutatio legis antiq̄ in mutatione noue legis melioris potest duobus modis fieri Vno modo subito & nō conuocando & quasi sine consensu. Alio modo paulatim & conuocando populum & cum eorum consensu. ¶ Quinto sciendū est q̄ si legislator debeat mutare legem antiquam in legem nouam/ debet videre que mala sequuntur sequendo primam: scꝫ antiquam legem. & tunc videre quot bona sequūtur tenēdo legem nouam & ista adinuicem per prudentiam cōparare. ¶ Sexto supponitur. q̄ legislator in omnibus suis actibus debet timere tumulum populi quia talis tumultus est causa dissentionis populi. ¶ Sit igitur prima conclusio. In casu in quo bona que sequūtur ad nouam legeꝫ nō sint multum meliora q̄ mala que sequūtur ex lege antiqua. Isto casu stante non est antiqua lex ei, incompossibilis abolenda sine conuocatione & consensu tocius populi. Patet per. Aristo. dicentem q̄ mutatio legis non est bona probatur etiam ratione: quia per hoc periret policia & p hoc oriretur dissentiones / iurgia/ & lites in policia. ¶ Secūda conclusio. In

Primū notabile de cōsideratione finis.

Secundū de subita mutatione legis

Tercium de triplici lege humana.

Quartū de mutatiōe legis antiq̄ in nouam

Quintū qd in illo considerandum

Sextū timēdū est a legislatore tumultus ppli

Prima conclusio

casu quo bona que sequūtur ad nouā legem
sunt multum maiora q̄ alia sint mala que con
sequūtur ad antiquam legē paulatim meliori
lege noua inuenta antiqua incompossibilis ei
cum consensu & cōuocatione populi est abo-
lenda.p3 cōclusio satis per rationem philoso-
phi in littera. Correlarie sequitur ꝙ non semp
illud quod est melius est faciēdum. Patet na3
capiatur lex āti qua & noua capiatur que me
lior est l3 nō multum in isto casu nō est antiq̄
lex abolenda & noua acceptanda. Patet quia
lex antiqua diu est seruata: ergo populus iudi
cat eam a patribus antiquis bonis & veris eē
Dubium
positam & ideo diu est seruata. ❡Quantū ad
secundum punctum est dubium supposito ꝙ
non sit aliqua lex posita a principe Vtrū possi
bile est ciues peccare & male agere. Arguitur
Arguitur.
ꝙ non quia in tali casu ciues ad nihil obligan
tur igitur cōsequētia patet quia nunq̄ aliquis
peccat nisi dimittat id ad qd̄ obligatur. Et an
tecedēs notū est. ❡Secūdo illo casu posito nl̄
la esset ꝓhibitio igitur. cōsequētia tenet quia
nullus peccat nisi faciendo ꝓhibitum. añs p3:
quia ibi nullum est preceptum nec affirmati-
In opposi-tum
uum neq3 negatiuum. ❡Oppositum arguit̄
illo casu stante possibile esset aliquem ciuiu3
victualia auferre ab aliquo existente in extre-
ma necessitate/& ibi esset peccatum igitur. p3
consequētia & maior/& minor quia hoc est fa
cere contra iusticiam & caritatem aliquem in
terficere & sic de alijs Secūdo staret aliquē pec
care cōtra legem nature: sc3 aliquē3 odire seip
Primū no-tabile.
sum vel aliquem interficere seipm̄. ❡Pro quo
Triplex est differētia le-gis hūane & naturalis
sciendum est ꝙ inter legem humanam & na-
turalem triplex est differentia. Prima est. nam
lex naturalis omnes homines habētes vsu3 ra
tionis obligat: siue sint iudei siue pharisei pu
ta ad amorem suiipsius: sed lex humana non
obligat homines indifferēter: sed hic & nō ali
bi. Secunda differentia est/quia in lege natu-
rali nō cadit dispensatio vt notū: sed cōtra le-
gem humanam bene cadit. Tercia differētia
est qm̄ lex naturalis nullo modo est mutabilis
Secūdum
sed lex humana est bene mutabilis. ❡Secun
Duplex pre-ceptū in po-licia.
do notandum est ꝙ in policia sunt duo prece
pta sc3 affirmatiuum & negatiuum Affirma-
tiuum est vt quilibet faciat quod licitum ē fie-
ri & sic de alijs. Preceptu3 negatiuu3 est quod
nullus faciat id quod non est licitum facere.
Tercium
❡Tercio notandum est ꝙ preceptum nega-
tiuum semp obligat ad actum exteriorem: s3
preceptum affirmatiuu3 non obligat ad actū
exteriorem: sed bene obligat quo ad habitu3
Quartum sunt dupli-ces act⁹
interiorē. ❡Quarto notādu3 ē ꝙ actus hūani
sunt duplices: qdam sunt mali q3 ꝓhibiti. Alij
sunt prohibiti quia mali: & isti non possunt fie
ri bene saltem moraliter. Et ideo dicit philo-
sophus ꝙ aliqua sunt que cōfestim mala sunt
Quintum
& circundata malicijs. ❡Quinto supponitur
ꝙ loquēdo pure moraliter quotienscunq3 vo-
luntas humana elicit actum humanu3 diffor
me3 dictamini recte ratiōis peccat moraliter
Prima con-clusio.
quia facit contra conscientiam. ❡Istis positis
sit prima conclusio. posito ꝙ nulla lex sit posi
ta possibile est ciues peccare moraliter & ma
le agere. ꝓbatur. nam casu stante possibile est
aliquem ciue3 recte iudicare & formare rectū
iudiciu3 de aliquo faciēdo & stat cōtra illd̄ iu-
dicium aliquem obuiare & facere oppositu3.
maior patet & minor apparet quia si dicat ali
quis ista elemosina est facienda pro deo & nō
facit peccat. & hoc casu stante aliquis pōt pec
care contra legem naturalem scilicet seipsum
Secunda
interficere. ❡Secunda cōclusio posito ꝙ nul
la lex sit posita a principe non ē possibile pec-
care contra legem humanam seu contra illa3
male agere. pat3 ex terminis quia nulla lex est
Ad rōes dubii
posita. ergo nō est peccare cōtra ipsam. ❡Ad
rationes dubij quādo dicitur nulla est obliga-
tio &c. cōceditur de obigatiōe humana: s3 ne
gatur de obligatione naturali cōtra quam nō
est dispensatio. ❡Ad secūdam quādo dicitur
nulla esset &c. negatur cōsequētia quia aliqua
sunt ꝓhibita quia sunt mala & illa sunt simpli
citer mala. sed ratio bn̄ arguit de malis q̄ sunt
mala ꝓhibita & non de alijs vt satis apparet.
Tercius ar-ticulus
❡Quantum ad tercium articulum dubitatur
vtrum licitum sit in policia furari aliquid. &
Arguitur
Arguitur ꝙ sic q3 oē bonum ē licitū: sed in ali
quo casu furari ē bonū ergo est licitum. conse
quentia pt3 & maior. Et minor declaratur q3
in casu quo aliquis furaretur ꝓpter adiscere
vel dare pauperibus sequitur ꝓpositum Secū
do capere rem non sua3 est furari: sed capere
rem nō suam in aliquo casu est licitum: ergo li
citum ē furari. maior patet Et minor declarat̄
quia secundum omnes leges si lapis precios⁹
reperiret̄ in fundo maris licitum est ipsum ca
pere & retinere & tamen non est sui. similiter
si inueniatur in campo siluestri. Tercio sic ca-
pere rem propriam est omnino licitum sed in
aliquo casu capere rem ꝓpriam est furari er-
go licitum est furari maior patet de se. minor
probatur quia posito ꝙ alicui librū meum cō
cesserim & tamen recipiam librum meum il
lo nesciente sic facerem furtum & tamen cape
In oppositū
rem rem meam. ❡Oppositum arguit̄ q3 ali-
quid furari est cōtra iustitiam cōmutatiuā er-
go ē illicitū. cōseq̄ntia p3 q3 oē tale ē illicitū vt
Primu3 no-tabile
p3 p philosophū q̄nto ethicoꝝ añs pt3 q3 hoc
nō ē dare alicui qd̄ suū ē. ❡Pro itellectu hui⁹
qd̄ furtum
sciendū ē ꝙ furari siue furtū sic describit̄. Fur

tum est fraudulosa rei aliene constructio inui
to domino non lucrandi gratia siue sit in vsu
rei: siue in rei possessione. ¶ Secundo notan-
dũ est ꝙ scd̃m ꝙ legit̃ ex dictis philosophorũ
naturaliũ & in tertio huius aliqs potest fieri p
ticeps alicuius furti nouem modis qui noue3
modi habentur in his versibus. Iussio consiliũ
consensus/palpo recursus/participans mutus
non obstans/non manifestus. ¶ Primus mo-
dus est in iussione/clarum est si dominus iube
at seruo vt furetur ipse efficitur particeps illi-
us furti. Secundus modus consistit in cõsilio:
vt si quis det consilium furandi. Tercius mo
dus consistit in consensu vt si quis prebeat cõ
sensum ipse est particeps furti & est puniend⁹
Iuxta illud agentes & consentientes pari pe-
na puniuntur. Quart⁹ modus est circa palpo-
ne3 & est palpo communis generis significãs
illum vel illam quis vel que adulatur vt ipsu3
furtum committatur. Quitus modus est in re
cursu vt quando fur haberet recursum ad ali-
quem hospitem suum. Sextus modus fit in p-
ticipando vt ille qui dicitur particeps tñ dici
tur particeps furti. Septimus mod⁹ est: in hoc
ꝙ aliquis fit mutus/& non vult obuiare loquẽ
do vel clamando. Octauus modus est quãdo
aliquis nõ obstat vbi tñ bene potest & qñ põt.
Non⁹ mod⁹ est quãdo aliquis scit aliqu3 fu-
rem & non manifestat. & isti sunt nouem mo-
di. ¶ Tercio notandum est ꝙ secundum om-
nes morales philosophos duplex est furtum
quoddam est occultum. aliud est manifestu3.
Manifestum est quando aliquis comprehen-
ditur in actu. Occultum est quando aliquis
non comprehenditur in actu sed scitur per cõ
iecturationes. ¶ Quarto notandum est/ꝙ res
sunt in duplici differentia quedam sũt que nũ
q̃ fuerunt ab aliquo possesse vt lapides precio
si in mari. Alie sunt que fuerunt possesse ab a-
liquo. ¶ Quinto sciendum est ꝙ secundum
omnes philosophos & theologos nunq̃ mala
sunt facienda vt inde bona eueniãt eo ꝙ non
est possibile ꝙ malum sit in bonum ordinatũ
quia si esset in bonum ordinatũ tunc esset bo-
num. ¶ Sexto sciendum est ꝙ secundum ve-
ritatem non solum committitur furtum in re
mouendo rem alienã inuito domino sed etia3
vtendo illa re aliter q̃ dominus permittit. Vñ
aliqui volunt ꝙ si concedam alicui libru3 me
um solum vt ip̃e vtatur eo: & si ip̃e alicui alte
ri concedat tunc ipsa concessione cõmittit fur
tu3 quia ip̃e capit vsũ inuito domino: & frau
dat eum contra voluntatem suam. ¶ Sit ergo
conclusio responsiua. In nullo casu est licitu3
furtum committere seu furari. probatur con-
clusio per phm̃ tercio ethicorũ dicentẽ: nihil

Secundum de pticeps furti et quot mo-dis

Tertiu3 no-tabile duplex fur tum

Quartum res sunt in duplici dña

Quintum

Sextum

Conclusio responsiua

prohibet aliqua esse que confestim nominata
circundata sũt malicijs. & exemplificat de fur
to. Item hoc est contra iusticiam commutati-
uam & legem diuinam sc3 non furtum facies.
¶ Sed tunc dubitatur. vtrum pro vite necessi
tate licitum sit furari panem vinum vel aliqd
huiusmodi. Pro isto sciendum ꝙ in isto arti-
culo necessitatis omnes res naturales q̃ sũt ve
re diuitie sunt communes Ex quo sequitur ꝙ
in casu necessitatis recipiẽdo illa que sunt ne-
cessaria ad vitam non capiuntur res aliene. Se
cundo sequitur ꝙ recipiendo vinu3 vel panẽ
in casu necessitatis nõ committit̃ furtũ. ¶ Ex
istis sequitur conclusio rñsiua ad dubiũ: ꝙ in
casu necessitatis licitũ est capere illa q̃ sunt ad
vitã necessaria pt3 p predicta. ¶ Dubitatur se
cundo si sortes cõcedat platoni equũ suũ p eũ
do p̃cise ad sc̃tm̃ dionysiũ & vadat p. x. leucas
vltra vtrũ plato cõmittat furtũ: cũ ibi sit frau-
dulosa res. ¶ Rñr ꝙ tenẽdo dicta in sexto no
tabili ibi cõmittit̃ furtu3 qa ibi est fraudulosa
rei aliene seductio: quia vs⁹ equi nõ est platõis
vltra sanctũ dyonisiu3: & fit gr̃a lucrãdi. ¶ Du
bitat̃ tercio si sit vnus vsurarius multũ pcus &
diues: & alius capiat. x. libras ex bonis suis &
det pauperib⁹ vtrũ sit furtũ. Et apparet ꝙ nõ
quia nõ facit hoc gr̃a lucrãdi: igit̃ cõna tenet
qa vna pticula diffinitionis impedit alicui cõ-
petere diffinitũ. ¶ Ad hoc dicit̃ ꝙ scd3 verita
tẽ cõmittit furtũ: & hoc facit gr̃a lucri veri vel
appentis Quia vel hoc facit pricipaliter pp̃ter
dare paupib⁹ vel simplr̃ p nocendo vsurario.
Si det paupib⁹ lucrat̃ illud qd̃ intẽdebat & fa-
cit bonũ non tñ bene quia elemosina debet eẽ
de pp̃rijs bonis Si facit pp̃ter nocere vl' pp̃ter
aliã causã ipse lucrat̃ & peccat qa pficit suã in
tẽtionẽ. ¶ Quartũ dubiũ si sint tres socij in ta
berna: & potãt vnũ potũ vini inter plures: qui
nõ sit solutus vtrũ si vadãt non soluto poto: q-
libet teneat̃ ad restitutõnẽ seu solutionẽ. Et vi
det̃ ꝙ nõ qa nõ ẽ bonũ ꝙ tabernari⁹ de vno po
to nimis lucret̃ qñ satis lucratur de solutione
aliorum potoru3. ¶ In oppositũ videtur ꝙ sic
quia quod nõ soluerunt illud debẽt ¶ Respõ
detur ꝙ potantes tenentur soluere potũ vini.
Sed dicitur ꝙ nõ qlibet tenetur in poto. s3 so-
lum pro rata & scoto. ¶ Ad rõnes tercij arti-
culi. Ad primã quando dicitur oẽ bonum est
licitũ negetur illud: quia licitũ plus importat
q̃ li bonum: nã licitu3 importat ꝙ licite fiat &
sic bene verum est ꝙ omne bonum bñ & lici-
te factũ est licitũ. Et neget̃ mior. ad pbationẽ
dicitur ꝙ illud est bonũ cuius finis est bon⁹ &
bñ factus. modo ita nõ est de illis. Ad secũda3
qñ dicitur: capere rem alienam est licitum ve
rum est si illa non fuerit in possessione alicui⁹

Primum dubium

Conclusio responsiua.

Secundum dubium

Responsio

Tertium dubium

Responsio.

Quartum

In opposi tum

Rñsio.

Ad rationes tercij articuli

vel sic vt dictum est: & circa tales res nō committitur furtum. ¶ Ad rationem quādo dicitur capere rem propriam est licitum. verum est si res propria capiatur cum debitis circunstantijs. ergo si res propria capitur inuito illo cui ē concessa non capitur cum debitis circunstantijs. ¶ Ad rationes principales ante oppositū dicitur q̄ omnes sunt solute per ea que dicta sunt in questione.

Ad ratiōes principales.

QVESTIO QVARTA

Queritur quarto & vltimo. Vtrum in bona policia princeps potest licite iniuriari alicui seu punire aliquem sine culpa sua. ¶ Et arguitur q̄ nō quia in bona policia princeps non potest aliquem premiare sine suo merito: igitur. patet consequentia quia sicut se habet premium ad meritum: ita punitio ad culpam & esset cōtra conscientiam si aliquem premiaret de bono communi sine aliquo merito. Secundo nihil contra conscientiam est licitum. sed iniustum est q̄ princeps alicui iniurietur sine culpa sua igitur. maior patz de se/quia nullum iniustum est sine suo demerito. quia dicit Albert⁹ q̄ iniustissimum est innocentem punire sine sua culpa. ¶ Tertio sic nam habetur in alia facultate scz quarto decretalium. Si alter coniugum sit innocens & alter nocens tunc innocens nō dēt priuari suo iure si vellet ipsum tenere. Sed hoc nō esset si aliquis posset puniri sine causa. igitur & cetera. ¶ Quarto si sic sequeretur q̄ in casu equaliter puniretur culpabilis & non culpabilis consequens est falsum & contra iusticiam. probatur consequentia. nam si fortes innocens puniatur pena certa per aduersarius & plato demereatur sic q̄ sit puniendus de iure tanta pena sicut fortes/tūc in casu fortes nō culpabilis & plato culpabilis equali pena puniuntur de iure ergo propositum. ¶ Oppositum arguitur nam in casu princeps vel iudex potest innocentem ad mortem condemnare seu iudicare igitur. patz consequentia & antecedens probatur quia si plato sit bonus & probus homo & sit accusatus coram principe vel iudice. & hoc ꝓbetur per. xij. testes tūc in isto casu communi princeps potest innocentem condemnare. In questione erunt tres articuli In primo videbitur de quesito. In secundo qs plus peccat vel iudex corruptus vel corrūpens vel iudicans In tercio erunt dubia. ¶ Quātum ad primum articulum Notandum est. q̄ iniuria capitur cōmuniter pro omni illo quod nō fit secundum ordinationem iuris. sed tn̄ in ꝓposito capitur pro contumelia vel pro quocū q̄ damno illato. ¶ Secundo notandum est q̄ aliqui sunt quibus alij possunt iniuriari: & alij non. Exemplum de primis vt sunt prudentes & sane mentis & consilij: & alij sunt furiosi & amentes qui non possunt alijs iniuriari quia non habent vsum rationis & alij possunt ipsis iniuriari. ¶ Tercio notandum est q̄ aliquis potest alicui iniuriari tripliciter. Vno modo verbo scilicet diffamando ipsum. secūdo mō scripto. Tercio modo opere scz verberando. Et isti modi diuersificantur secundum circunstantias personarum. Vnde grauius est verberare prelatū q̄ simplicem sacerdotem. ¶ Quarto sciendum q̄ triplex est iniuria/quedam est grauis & enormis/sicut si quis verberaret aliū in presentia iudicis. Alia est iniuria leuis vt si quis verberetur in loco secreto. Alia est leuissima vt si quis in modico offēderit. ¶ Quinto notandum est: q̄ principem punire aliquem iniuste potest duob⁹ modis intelligi. Vno mō q̄ sine culpa & sine causa hoc est q̄ in isto qui punit non sit causa culpe nec alia causa. Scdo mō sine culpa nō tn̄ sine cā vt scz q̄ causa sit i puniēdo. vt si esset due ecclesie parrochiales que non sufficerent ad victualia sacerdotis ꝑlatus constitueret ex illis duabus vnā vt essent sufficientia victualia in illo casu hoc esset licitum & tamen fit iniuria vni curato sine culpa non tn̄ sine causa. ¶ Prima propositio in vna policia princeps licite non potest punire aliquem seu iniuriari alicui sine culpa & sine causa Ista propositio satis probata est per rationem ante oppositum. nam omnino est contra conscientiam q̄ aliquis punitur sine culpa & causa. ¶ Sed tunc dubitatur & ponitur cas⁹ q̄ fortes existens bonus & iustus sit delatus & sit accusatus apud principem sic q̄ sit homicida: & quod accusās hoc probet per. xij. testes. Tūc queritur vtrum princeps potest licite cōdemnare fortem seu punire. Et videtur q̄ non: quia est iustus & bonus. Videtur etiam q̄ sic quia nisi sic erit contra iusticiam. Respondetur probabiliter q̄ ipse puniendus est. Et tamen cum arguitur q̄ ipse puniretur sine causa & culpa Dicitur q̄ punitur cum causa/& ista causa est est ordinatio iuris quia sic est ordinatum. Sed in casu quo iudex sciuit stante casu predicto q̄ fortes fuerit illa hora alibi: & ipe iudex scit bene q̄ interfectus non fuit a forte. ¶ Respōdetur secundum aliquos q̄ iudex adhuc debet ipsum punire: & hoc inquantum iudex/ quia secundum hoc habet sufficientem ordinationem. Et inquantum homo priuatus vel persona priuata non. Sed dicitur alibi q̄ nullus debet contra propriam conscientiam agere quia sic agens edificat ad gehennam.

Arguitur

In opposi tum

Primus articulus

Primū notabile quid iniuria

Secundum de iniurijs

Tertium tripliciter alicui iniuriatur.

Quartum

Quintum punire iniuste

Conclusio responsiua

Dubium de innocēte.

Responsio.

Alij respondent sic quia vel iudex est inferior
vel superior: si inferior retēto casu ꝙ sciat op
positum illius quod deponunt testes debet re
remittere iudicium ad suum superiorem. si iu
dex sit superior vt rex vel imperator retēto ca
su eodem ipse licite potest reuocare iudiciuȝ
quia princeps est supra legem ideo potest lici
te eū nō cōdēnare. Et si dicatur ꝙ iudex dȝ iu
dicare secundum allegata & cetera. Respōde
tur hoc debere intelligi iuste ꝓbata & cetera.
modo hoc non proponebatur iuste sed false.
Similiter secundum theologos iudex inferior
vt balliuus si pars sequens homicidium vellet
ipsum cogere de iure ad iudicandum: melius
esset ei se destituere ab officio iudicis si non
posset aliter fugere ad iudicandum illū iustū
q̄ iudicare eum. Secunda conclusio est ista ꝙ
in bona policia iudex potest aliquem punire
sine culpa probatur per multos. nam si sit ali-
quis cecus a natura: & sit bonus clericus si ipē
faceret malum puniendus esset & tamen ha-
bet defectum in membro: & non ex culpa. Si-
militer patet in cōmutatione & constitutione
duarum parochialium ecclesiarum in vnam.

Secundus articulus

¶ Quantum ad secundum articulum viden-
dum est quis plus deliquit vel iudex corrupt⁹
ferens sententiam iniquaȝ pro parte corrum-

Arguitur

pente. vel pars ipsum corrumpēs. ¶ Et argui
tur primo ꝙ pars corrumpēs ipsum plus pec-
cet quia pars corrumpēs in ordine ipsius pec-
cati est sicut causa primaria & iudex corrupt⁹
est sicut causa secundaria. ergo plus peccat ps
corrumpens q̄ iudex corruptus. consequentia
tenet: quia causa primaria plus influit in effe-
ctum q̄ secundaria. Antecedēs notum est / qa
ipsa mouet iudicem. ¶ Secūdo pars corrum
pēs deliquit in plures defectus q̄ iudex corru-
ptus i͛. cōsequētia patet. & antecedēs probať
quia pars corrumpens peccat contra iudicem
ipm damnando in partem corrumpentem &
lesam iniuste: & etiam in seipsū. ¶ Tercio sic
ps corrūpēs peccat pctō ꝓprio & pctō iudicis
ergo plus peccat. cōsequētia est nota. & ante
cedens probatur Primu de peccato ꝓprio no
tum est. Sed de peccato iudicis patet quia est
causa corruptionis iudicis: ergo est causa pec-
cati ipsius. consequentia patet quia per illud
commune dictuȝ quicquid est causa cause est
causa causati. Quarto sic pars corrumpēs au-
fert bona anime: & iudex corruptus soluȝ bo
na corporis & fortune igitur. consequētia ptȝ:
quia sicut bona anime sunt multo meliora bo
nis corporis: ita plus delinquit pars corrum-
pens respectu eorum. Antecedens est notum
quia pars corrumpens condamnat animaȝ iu
dicis & propriam animam / & iudex soluȝ tol-
lit bona corporis quia nō oportet ꝙ pars cor-
rupta moriatur. ¶ Oppositum est de intentiōe
omnium philosophorum. Apparet etiaȝ per
philosophum quinto ethicorum: & p Alber-
tum secundo huius reprehendenteȝ iniquos
iudices. & apparet ratione. quia ille plus pec-
cat in cuius potestate est facere & non facere
q̄ ille qui solū occasionaliter peccat. patȝ quia
iudex potest ferre & non ferre sententiam.

In oppositum

¶ Pro intellectu est sciēdū ꝙ iudex quatuor
modis potest ferre iniustam sententiā scilicet
timore cupiditate odio & amore / scȝ quando
timet cupit odit vel amat: & sic est differētia
inter istas causas / quia in primis duabus cau
sis respicit ad aliā psonaȝ. sed in tercia & quar
ta respicit ad seipsum. ergo iudex corrumpi-
tur in duabus primis causis. & non in duabus
vltimis: ergo de duabus primis causis est di-
cendum. De alijs videbitur in quinto huius.

Primū notabile. quattuor modis ferť sentētia iniusta

¶ Secundo notandū est ꝙ quidam est timor
cadens in virum constantem qui talis est ꝙ il-
le vir constans habet istos timere. Alius est ti-
mor non cadēs in constantem virum: quo vir
prudens nō habet timorē. ¶ Item adhuc du-
plex est timor scȝ seruilis: & alius filialis. Filia
lis stat cū amore ideo debemus isto modo ti-
mere deum & patrem nostrū: & sic quandoq̃
ꝓpter timorē & ꝓpter p̄ceptū dn̄i debem⁹ ali
qd facere

Secundum de timore duplici

¶ Tertio notaodū ē ꝙ ex dictis phi
losophorum potest intelligi ꝙ peccatum quā
to est magis voluntarium tanto est magis gra
ue. patȝ quia quanto peccatum est magis vo-
luntariuȝ tanto fit ex maiori malicia.

Tertium de grauitate peccati

¶ Quar
to sciendum est ꝙ quāto peccatum fit ex mo
tiuo minori tanto est intollerabilius & per op
positum quanto fit ex maiori motiuo tanto ē
tollerabilius patet in octauo ethicorum.

Quartum,

¶ Quinto sciendum est ꝙ secundum rei veri
tatem nunq̄ potest esse aliquis causa alterius
peccati idest quantumcunq̃ aliquis moueat
aliquem non potest dici causa peccati sui. Ptȝ
quia supponitur ꝙ vnusquisq̃ habeat liberū
arbitrium: quia dicit philosophus non sem-
per sumus domini sensuum nostrorum a pri-
cipio vsq̃ ad finem. Sed bene voluntatis ergo
nullus potest cogi ad peccandum. ergo ista cō
sequentia est bona plato est causa principalis
peccati sortis. ergo sortes non peccat: & econ
tra sortes peccat ergo plato non est cā pecca-
ti sortis.

Quintum

¶ Sit igitur prima conclusio. Iudex
corruptus cupiditate plus peccat quaȝ iudex
corruptus timore. Probatur cōclusio quia iu-
dex corruptus cupiditate magis peccat volū-
tarie q̄ iudex corruptus timore cum peccet i
uitus & quasi seruus. Sed qui cupiditate pec-
cat tanquam domin⁹ peccat. Modo ille q̄ tan

Prīa ꝯclo

quas dominus peccat magis peccat q̄ ille qui tanq̄ seruus peccat. Secundo iudex corruptus cupiditate peccat ex leuiori motiuo igitur. Patet consequentia. & antecedens apparet quia dicit philosophus q̄ multum tristius est sustinere tristia: quā a delectationibus se abstinere. verum est tamen q̄ cōclusio est moderanda vbi obiectum timoris est multum fortius quam obiectum cupiditatis cum obiectus cupiditatis possit esse magnum & obiectum timoris modicum scilicet si timor cadat in cōstantem virum. quia tunc conclusio non esset vera. ¶ Secunda conclusio est ista iudex corruptus cupiditate ferendo sententiam iniquā plus peccat q̄ pars corrumpens. Probatur nas maius malum est auferre rem proximi quam ablatam rem recipere. Modo iudex aufert rem proximi scilicet ius partis aduerse & pars corrumpens recipit rem illam ablatas. maior patet ex terminis. minor nota est de se. Secundo opus iudicis corrupti est vendere rem non propriam & pars corrumpens emit rem alienam. sed hoc est illicitum emere rem alienam suo modo & vendere rem non propriam est similiter illicitus. ¶ Tertio iudex sic corruptus est magis obligatus ad iusticie complementū q̄ pars corrumpens igitur prs consequentia. quia quanto quis magis obligatur & deficit tanto plus peccat si oppositum faciat. Et antecedens patet primo ratione sui officij quia habet videre & facere iusticiam veras & sic obligatur de lege propria. ¶ Confirmatur ille plus peccat q̄ alijs maiorem occasionem peccandi prestat seu dat. sed iudex corruptus est huiusmodi: igitur magis peccat. Maior patet de se ex dictis. & minor patet quia ipse habet alios regere: & esse exemplum aliorum. Et est conclusio moderanda nisi pars corrumpēs iudicem per cupiditatem intendat maiorem maliciam quam iudex qui reciperet dona. patet in facili casu. ¶ Tercia cōclusio iudex corruptus timore cadente in constantem virum: minus peccat ferendo sententiam iniquam q̄ pars corrumpens. apparet quia corruptus minus peccat voluntarie igitur. patet consequentia. & antecedens est notum quia sic iudex cogitur: & sic facit coacte. Item causa principalis huius peccati est plus in parte corrumpente: ergo non magis peccat iudex. consequentia patet & antecedens quia sic timor est notabiliter cadēs in constantem virum. Sed aliqui tenent oppositum. Et primo supponūt q̄ melius est omnia mala pati q̄ malum facere & aliquod turpe committere. Ista suppositio est philosophi & multorum sapientum. Secūdo supponunt multum verius & melius & virtuosius est pauco tempore viuere virtuose q̄ aliter viuere longo tempore. Tertio supponunt q̄ pars corrumpens a iudice corrupto non potest remouere bona anime sed solus bona corporis vel fortune. Ex istis dicunt aliqui q̄ quātumcunq̄ sit timor cadens in constantem virū iudex timore corrupt⁹ plus peccat q̄ pars ips corrumpens. patet quia ipse a parte corrumpente non potest remouere nisi bona corporis. sed ferendo sententiam iniquas perdit bona anime & ipsam animam: modo bona anime sūt bona simpliciter & magis debet eligere mori q̄ illud committere. scilicet nō iudicare secundum suam conscientiam & veritates. Respondetur q̄ prima opinio est communior. ¶ Ad rationes quando dicitur in ordine peccati & cetera. negatur ista maior. & q̄n dicitur q̄ hoc est verum quando ista causa prima est principalis & non occasionalis sicut est in proposito. Aliter dicitur q̄ hoc intelligitur quando causa secūdaria non est libera: modo in proposito ipsa causa est libera. ¶ Ad secundam q̄n dicitur pars corrumpens peccat peccato implens & cetera. negetur illud quia nō peccat in iudicem. Et quando dicitur: est causa peccati iudicis. negatur hoc quia ipsemet & sua volitio est causa principalis peccati. ¶ Ad terciam q̄n dicitur pars corrumpēs auferret bona anime sue non aie iudicis sed iudex plus aufert quia corrumpit bona anime partis corrumpentis. quia habet ipsum ir struere & iformare: & aufert bona anime ꝓprie: & sic iudex plura bona anime aufert ¶ Quantum ad tercium articulus. Sit ista prima dubitatio. Vtrū licite & iuste subditus possit puniri propter delictum sui principis. Et arguitur q̄ sic propter delictum principis tota terra interdicitur: & in tali terra subditus punitur pro delicto principis & iuste ergo illud est licitum igitur. maior pats de se. & minor probatur ex quo terra totalis est sic interdicta quilibet existens in tali terra esset priuatus omni sacramēto & penitentia: & sic iuste & licite punitur. ¶ Secundo sic vnus iuste excommunicatur propter alterius excommunicationes ergo sequitur q̄ subditus potest puniri iuste propter delictum sui principis. consequentia est nota. & antecedens patet nam si vnus sit excommunicatus & alter participet secum participans est excommunicatus. ¶ Tertio sic: vnus laudatur & premiatur propter merita alterius: ergo punitur propter demerita alterius scilicet principis: patet consequentia & antecedens apparet: quia videmus q̄ puer multociens laudatur & premiatur vel punit̄ ꝓpter merita vel demerita suorū parentū

Secunda

Ad ratiōes articuli

Tertia.

Tertius articulus. Dubitatio

In opposi tum ¶Oppositum arguitur nullus proprie punit nisi propter propria demerita: & propriā culpam igitur patet consequētia ex terminis. qa delictum principis non est delictum subditi. & antecedens patet quia puniri ꝓpter aliena peccata vel delicta est contra iusticiā. ¶Pro intellectu huius sciendum est ꝙ ad istaꝫ dubitationē dupliciter possumus respōdere. Vno modo loquēdo de statutis ecclesiasticis. Alio modo loquendo moraliter pure: vt moralis philosophus loqueretur. ¶Secūdo notanduꝫ est ꝙ duplex est delictum quoddam est enorme & est illud a quo solꝰ papa potest absoluere: vel de quo non potest absolui ille qui fecit nisi per restitutionē vt patet de simonia in qua oportet resignare. Aliud est peccatum mediocre de quo simplex presbiter potest absoluere vt esset fornicari. Tercium est leue peccatū a quo absoluitur quis per confessionem generalem in principio misse. ¶Tertio notanduꝫ est ꝙ pena est duplex quedam est eterna alia est temporalis. Et est duplex quedā est in bonis corporis. Alia est spiritualis que est in bonis anime secunduꝫ statuta ecclesiastica: & est quadruplex quedam est excommunicatiua. alia est interdictiua/alia est remotiua beneficij/alia est non promotio ad ordines. ¶Quarto notandum est ꝙ duplex est excommunicatio scilicet maior & est illa qua quis est priuatus a communicatione fidelium & societate. Alia est minor & est illa qua quis est priuatus sacramentis ecclesiasticis non tamē a communicatione fidelium. ¶Quinto notandum est: ꝙ subditus duobꝰ modis potest se habere ad delictum pricipis. Vno modo ꝙ nullo modo cōsentit in delicto principis. Alio modo ꝙ principaliter consentiat in tali delicto. ¶Istis positis sit prima conclusio. Ad penam eternam nūꝙ punitur subditꝰ pro delicto principis in casu in qua subditus non consentit in delicto tali. patꝫ conclusio per rationem ante oppositū ¶Secunda propositio est ista quo ad spiritualem penā excommunicationis nunꝙ vnus punitur iuste/propter delictum alterius. patꝫ qa si loquamur de maiori excōmunicatione patꝫ de se ꝙ non. Item ex alio patꝫ quia tunc puniretur sine culpa & causa & hoc simpliciter illicitum est. ¶Tercia propositio principalis loquendo de alijs tribus penis spiritualibus iuste subditus punitur/propter delictū sui principis. patꝫ de pena interdicti. quia videmus sepe ꝙ tota terra interdicitur. Similiter patꝫ de pena remotionis beneficij: quia verisimile est ꝙ si vnꝰ presbiter male faciat ꝙ propter hoc oblationes sibi auferentur. Tertio patꝫ de pena tercia: quia si clericus contrahat matrimonium cum vna muliere/& mulier fornicetur eum vno alio: & stet ille clericus cum muliere vsꝙ ad mortē mulieris sue: ipse non potest ad sacramenta ecclesiastica promoueri. ¶Quarta conclusio & responsiua in casu in quo subditus nullo modo consentit delicto principis non punitur iuste propter delictuꝫ principis loquendo moraliter: & loquendo de punitiōe que respicit culpam moralem. patet conclusio quia nullus nisi propter mala opera dicitur puniendus & nullus virtuosus dicitur premiandus nisi propter bona opa. ¶Sed dubitatur circa predicta: quia dictum est ꝙ nullus punitur propter delicta alterius: & tñ aliquis punitur & excommunicatur ꝓpter communicationem cum alio excommunicato. ¶Respondetur ꝙ talis excommunicatur ꝓpter ꝓprium delictum scilicet ꝙ talis transgreditur precepta dñi. ¶Ad rationes ante oppositum. Ad primaꝫ dicitur ꝙ ratio bene arguit quo ad ecclesiasticam cōstitutionem ꝙ aliquis iuste punitur ꝓpter delictum principis. tñ loquendo moraliter non punitur aliquis nisi propter ꝓpria demerita. ¶Ad secundam: cum dicitur vnus excōmunicatur & cetera. dictum est satis de hoc in vltimo dubio. ¶Ad terciaꝫ quādo dicitur vnꝰ laudatur & premiatur propter merita altertꝰ. dicitur ꝙ proprie nō laudatur propter parentuꝫ bonitates. sed propter speꝫ bonitatis future: quia speratur ꝙ iste erit bonus filius quia de bona arbore producitur bonus fructus. ¶Ad rationes questionis dicitur ꝙ sunt solute ex dictis in primo & secundo articulis Nam nullo modo potest aliquis puniri sine culpa & causa. sed licet aliquem puniri sine sua culpa: tamē punitur cum causa. Et hec de secundo libro politicorum.

¶Sequuntur questiones super tercium librū Politicorum Aristotelis.

Marginal notes (left): Primū notabile. — Secundum duplex delictum — Tertium duplex pena — Quartum duplex excōicatio. — Quintum — Prīa pclo — Secunda — Tertia

Marginal notes (right): Quarta. — Dubium — Responsio. — Ad ratiōes articuli. — Ad ratiōes questionis

¶PRIMA QVESTIO TERTII

Circa inicium tercij libri politicorum queritur. Utrum in policia seu ciuitate licite possit quis & sine peccato honorem appetere.

Arguitur ¶ Arguitur q sic quia nisi sic sequeretur q magna nimitas esset viciosa cõsequens est falsũ & cõtra Aristotelem secundo ethicorum qui ponit magnanimitatem esse virtutem. & pars cõsequentia quia magnanimus est qui magna dat & honores appetit. ¶Secũdo sic quilibet potest honorem appetere quãdo oportet & vbi oportet: cum alijs circunstantijs debitis igit. Pars cõsequentia & ans probatur: quia circa honores contingit viciose appetere sicut facit tyrannus: & cõtingit viciose deficere sicut pusillanimis. ergo videtur q ibi possit esse medium & sic sequitur propositũ. ¶Tertio sic honor est finis ergo quilibet potest honorem appetere licite. consequẽtia probatur quia sicut habetur primo hui⁹ & primo & secundo ethicorũ finis est ꝓpter se appetibilis. ꝓbatur ãncedens quia honor est finis virtutum vt pars per diffinitionẽ honoris. ¶Quarto sic nisi sic seqretur q nullus licite posset aliquã scientiã studere vt posset gradũ & honorẽ accipe. cõseqns est fĩm et pars cõsequẽtia de se. ¶Quinto sic honor est melior virtute: igit pars. cõna ex terminis. maior ꝓbatur quia in essentialiter subordinatis semp primus termin⁹ est melior suo posteriori: mõ honor & virtus subordinantur essẽtialiter: & honor sequitur virtutẽ & est posterior virtute: quia virtuosi sunt honorandi. ¶Sexto sic quodlibet vitupiũ sine peccato ẽ licite fugibile: ergo videtur q quilibet honor est licite & sine peccato appetibilis. cõna pars. & ans ꝓbaẽ qa vnusq̃q debet totaliter fugere suũ vitupium. ¶Septimo sic qlibet potest appetere licite illud cui⁹ est dignus. sed multi hoĩes sunt digni honore igiẽ. maior pars de se & minor ꝓbatur. qa multi sunt virtuosi & honorãdi & honore digni. ¶Octauo sic. nã quilibet potest licite appetere illũ quo habito ip̃e delectatur virtuose. sed sic est de honore. maior pars de se/quia postq̃ tali habito virtuose gaudet illud est licitũ & minor pars de virtuosis q gaudẽt in hoc q dãt alijs bonũ exẽplus. Etiã gaudent quia bene faciũt.

In oppositum ¶Oppositum arguiẽ quia honor non est virtus nec op⁹ virtutis. igiẽ. cõna pars de se: quia nihil est appetibile nisi virtus vel opus virtutis. Et ans deducit philosoph⁹ qñ felicitas nõ consistit in honorabilibus. ¶In questione erunt duo articuli. In primo ponenẽ notabilia quedã. In secũdo conclusiones & respondebitur ad questitum.

Prim⁹ articulus. Primũ notabile. ¶Quantum ad primum articulũ. sciendũ est q duplex est honor seu dignitas quedã est tẽporalis: sicut ẽ prepositura & sic de alijs. Alia est dignitas virtualis seu spiritualis que solum cõsistit in virtutib⁹ & solum intelligiẽ questio de honore tempali vt sit sensus questiõis. vtrũ licitum est alicui appetere honores tempales seu dignitates tempales. Duplex honor. ¶Secundo notandũ est q aliquẽ appetere honorẽ potest intelligi dupliciter. vno modo q honorem appetat ꝓpter se. Alio mõ nõ ꝓpter se sed tanq̃ cõseqns ad illũ quod est per se appetibile. & sic honor dicitur dupliciter appetibilis. vno mõ propter se. Alio modo tanq̃ cõseqnens illud quod est per se appetibile. Scĩẽ aliquẽ appetere honorem dupliciter intelligitur. ¶Tertio notandũ est: q aliqui sũt ita ambiciosi q ipsi honores appetunt quib⁹ non sunt digni: & tales sũt caymi. Et alij sunt qui honores quibus sũt digni nõ appetũt & tales sunt viciosi & pusillanimes. Ex isto sequitur q circa materiam honoris contingit excessiue appetere & in appetendo deficere: & etiam esse medium in illo quod est bonum. Tertium. ¶Quarto notandum est q omnino est puersitas minus bonum maiori bono ꝑferri/& per cõsequens preferre bonum eligibile pro alio bono eligibili propter se. Et ideo dicit philosophus q bonum cõmune est ꝑferendũ bono priuato. Et hoc de primo articulo Quartum. ¶Quantũ ad secundum articulũ sit prima cõclusio null⁹ potest honorẽ seu dignitatẽ appetere temporalẽ licite & sine peccato tanq̃ bonũ appetibile ꝓpter se. Probatur conclusio ista illud non potest quis sine peccato eligere quod non est ꝓpter se eligibile. sed dignitas tẽpalis non ẽ propter se eligibilis. Igitur. cõsequentia pars & maior. & mior ꝓbatur: quia honor tempalis consequitur illud. Item honor quãdoq debetur malis igitur. Item honor est in honorante ergo male appetit illũ. Item contingit male vti honore. Secundus articulus. Prima cõclusio. ¶Secunda conclusio quilibet homo in policia potest licite appetere honorẽ tãq̃ cõseqns ad bonũ eligibile ꝓpter se Probaẽ qa secũdũ dictamẽ recte rõis honor est aliquid qd cõsequiẽ bonũ ꝓpter se eligibile igiẽ. cõna pars. ans ꝓbatur. quia virtus est ꝓpter se eligibilis: & etiã oppatio ei⁹ modo honor cõsequitur virtutẽ/quia honor sit in signum virtutis. Secunda. ¶Tertia conclusio quilibet homo põt honorẽ temporalẽ appetere & sine peccato: si nõ sit obstaculũ & si sit ꝑceptũ a suo supiori ꝓbatur. nam qlibet scdm dictamen recte rationis vbi nõ est obstaculũ debz obedire suo supiori: igiẽ cõna pars: & ancedens quia dictũ est secundo hui⁹ q naturalis ordo est inter superiorem & subditum. & hoc non est nisi per virtutẽ obedire Tertia conclusio

Questiuncula ❡Si quis quereret qđ obstaculum esse potest respectu supioris ꝑpter qđ nō potest inferior
Rñsio. licite appetere honorem esto ꝙ sit preceptū. dico ꝙ ē i multis casibus. Primo si inferior pcipit vitā suā malam et nō posset se retrahere a mala vita. Secundo in casu in quo est ignorans sic ꝙ non posset subditos sufficienter instruere. Et si inferior scit se esse idoneum pōt tales hōres licite acceptare. Et ideo dicit philosophus ꝙ nullus est puniendus vel promouendus propter suas proprias supplicationes
Dubium ❡Sed dubitatur. vtrum superior potest licite cōpellere inferiorem/vt acceptet beneficium
Rñsio vel honorē. ❡Respondetur ꝙ in talibus ñ potest responderi secundū responsiones vtiles: sed secundum circūstātias debitas. nā si superior faciat vt assuescat inferiorem in operibus bonis & moribus sic est licitū. sed si faciat propter alios inferiores vt inde capiant exemplū etiam est licitum: sed si faciat simpliciter propter arrogantias non est licitum. Et hoc de se
Ad rōnes cundo articulo. ❡Ad rationes. Ad primaȝ dicitur negando cōsequētiā qa magnanim⁹ non appetit honores tanq̄ ꝑpter se sed tāq̄ consequēs ad bonum eligibile de per se seu ꝑpter se: si aliter faceret tunc esset caym⁹. ❡Ad secundā negatur cōsequētia/et aūs/si hoc fiat ꝑ vt dictū ē in scđa cōclusione. ❡Ad terciā quādo dr̄/honor est finis. negatur ātecedēs. ❡Ad probationē qñ dicitur est finis virtutis. negat̄ hoc proprie. quia virtus non fit propter honorē sed bene est finis designatiue. qa est signuȝ virtutis. ❡Ad quartā dr̄ ꝙ si talis solum studeat propter gradum simplr̄ peccat. & si studeat propter gradum vt cōsequens. sc3 vt doceat et vt sit exēplū aliorū tūc est licitū. ❡Ad quintaȝ
Rñdetur p3 qui sit dicēdū. ❡Ad sextam rñdetur ad cōsequētiā & aūs iuxta modū q dicitur in scđa cōclusione. ❡Ad aliā qñ dr̄. quilibet p̄t appetere. &c. verū ē et hoc si appetat ex mō quo d3 appetere sc3 ad bonū ꝓximi sui et vt sisr̄ agat. ❡Ad aliā dr̄ ꝙ illa ratio nō arguit ꝙ quilibet virtuos⁹ p̄t appetere honorē tāquā cons ad illud. ❡Ratio post oppositū ē ꝑ pria cōclusiōe

❡QVESTIO II.

Venit. scđo. Vtrū in iustis
Arguitur. bellis liceat vti insidijs. ❡Et ar̄ prio cōtra suppositū nā qō p̄suppōit prioq̄ aliqđ bellū sit iustū & hoc sic. Illđ ñ ē iustū qđ opponit licito & iusto: s3 bellū hmōi igr̄. Maior ē nota. & minor declarat̄ qa bellū pati/& pax ē honestū bonū. ❡Scđo sic. illđ nō est licitum cuius exercitiū nō ē licitū: sed bellū ē hmōi: ergo, maior ē nota/et minor probatur vt in torneamentis: quia scđm ecclesiasticas sententias si homo ibi moriatur nō sepelietur i ecclesia seu cimiterio. ❡Tercio sic. Illud nō est iustū cuius finis est iniustus: sed finis belli est iniustus ergo. Maior patet per illam maximam. cuius finis bonus est ipsū quoq̄ bonū est/ergo/ꝑ oppositum. cuius finis malus est ipsuȝ quoq̄ malum est. Minor p3 quia finis belli est homicidiū. Modo vt dicit philosophus quedam sūt de se mala que statim nominata mala sūt: & exēplificat de homicidio. ❡Deinde ar̄ cōtra quesitum. Insidie sūt fraudes s3 i nullis casibus licitū est vti fraude ergo. maior patet de se. Et minor patet. Naȝ ꝑ fraudes homo efficitur inhumanus. ❡Secūdo sic Naȝ insidie opponuntur felicitati ad quā quilibet homo tenetur: ergo. Consequētia patet quia ē cōtra iusticiam. Antecedens est notum ex terminis. ❡Tercio sic. Nullus homo secūdum dictamen recte rationis vellet insidias sibi parari ergo null⁹ d3 isidias alteri vele. Patet
In oppositum. consequentia per dictum Apostoli dicentis. Quod vultis vobis fieri hoc alijs faciatis.

❡Oppositum ar̄ contra suppositum Nam philosophus ponit ꝙ bella aliqua sūt iusta dicensq̄ iustū est contra subditos qui nolūt subici bellare. Oppositum quesiti patet quia non est visum quin licitum sit defendere rempublicam et hoc pro communi vtilitate. ❡In que-
Prim⁹ articulus. stione duo erunt articuli. In primo ponuntur
Primum notabile notabilia. In secundo conclusiones. ❡Quantum ad primum articulum. ❡Primo notādū est ꝙ ad hoc ꝙ aliquis actus fiat bene moraliter requiritur recta ratio/& debita ordinatio/et intentio. Ex quo patet ꝙ licet aliquod op⁹ sit bonum de genere boni potest tamen male
notabile Secunduȝ fieri: quia non cuȝ recta ratione siue intentiōe. ❡Secundo notandum est ꝙ ad nullam personam priuatam vt sic spectat bellum inire. ❡Patet suppositio per Albertum tercio hui⁹ Confirmatur ratione quia ad quem non spe-
Tertium. quid requiritur ad hoc ꝙ bellū sit iustum. ctat populum conuocare ad illuȝ non spectat populum molestare. ❡Tercio notandum est ꝙ ad hoc ꝙ aliquod bellum sit iustuȝ tres cōditiones requiruntur. Prima est ꝙ fiat cuȝ precepto principis. Secūda ꝙ causa propter quā fit bellum sit iusta Tercia ꝙ intentio pricipis in tali bello sit bona vt respublica seruetur.
Quarto Quintum ❡Quarto notandum est ꝙ insidie ordinātur ad deceptionem inimicorum. ❡Quinto notandum est ꝙ aliquis potest decipere alteruȝ multipliciter vno modo vt dicendo sibi falsū cū itētiōe fallēdi: vt si dicat̄ veniatis nobiscuȝ et vobis nihil mali fiet/ & si veniat interficiatur. vel potest fieri quia nō seruabitur ꝓmissū Secundo modo potest fieri quia ꝓpositū suū

Secund⁹ articulus. celat et non manifestat vt si princeps vellet eū
debellare et non diceret ei. ¶ Quantū ad se
Prima cō clusio cundum articulum Sit prima conclusio. ali
quod est bellum iustum. probatur quia est ali
quod bellum quod fit principis auctoritate ꝓ
pter bonam causam cum recta ratione/et cuꝫ
bona intentione principis igitur. Patet conse
quentia quia non plus requiritur. Et anteces
Secunda. dens patet per experientiam. ¶ Secūda con
clusio. Sumēdo hoc nomen insidie primo mo
do in bellis iustis non est licitum vti insidijs.
Patet quia in nullo casu licitum est non obser
uare promissum & proferre propositionē fal
Tercia. sam cum intentione fallendi. ¶ Tercia cōclu
sio. sumendo insidias secundo modo scilicet
quando quis non manifestat propositū in istis
bellis iustum est vti insidijs. probatur conclu
sio. Nam secundum ordinem recte rationis in
isto bello non tenetur reuellare alteri parti ꝓ
positum/ergo. Patet consequentia. Et antece
dens probatur per beatum Augustinum et sā
ctum Thomam in determinatione questiōis:
quia hoc esset contra seipsum ordinare quod
non est faciendum. ¶ Sed contra predicta.
Dubium Est vna dubitatio vtrum homicidium in ali
quo casu bene posset fieri et licite. Et videtur
ꝙ sic. Nam ab executore iusticie fiunt homi
Arguitur cidia/& hoc non esset nisi esset licitum. ¶ Op
In opposi tum positum patet per philosophum. ¶ Pro intel
lectu est sciendum ꝙ homicidium secunduꝫ
Primum notabile quid sit ho micidium. aliquos sic describitur est interfectio hominis
sine causa et culpa ipsius & non a suo superio
ri. Ex quo sequitur primo ꝙ quando quis in
terficitur ab executore iusticie ibi non est ho
micidium quia hoc fit causa & culpa sua.
Secunduꝫ ¶ Secundo supponitur ꝙ in nullo casu per se
Tertium malum potest bene fieri patet satis ¶ Tercio
supponitur ꝙ homicidium est per se maluꝫ
et iniustum. Patet quia omnino est iniustuꝫ ali
quem interficere sine causa & culpa sua.
Cōclusio Rñsiua. ¶ Et tunc sit conclusio responsiua. Homicidi
um non potest fieri licite. Patꝫ ex dictis. Et ex
Ad rōnes autoritate post oppositū. ¶ Ad rationes di
citur ꝙ ibi non est homicidium vt dictum est
quia hoc est cum causa & culpa. Et hec de se
cundo articulo. ¶ Ad rationes questionis.
¶ Ad primam. illud est omnino licituꝫ quod
opponitur iuste. Negatur quia non est incon
ueniens ꝙ bonū opponatur bono scilicet ma
lefacto: sed negatur loquendo de bello iusto
quia non opponitur vt dictum est paci & con
cordie. ¶ Ad secundam quando dicitur. &c.
cōceditur maior: sed negatur minor si sit bel
lum iustum. ¶ Et quando dicitur finis belli ē
homicidium. Dicitur ꝙ non immo pax dici
tur finis. Vel dicitur ꝙ interfectio hominis di
citur finis belli saltem finis immediatus & ta
lis finis non est homicidium. ¶ Ad quartā ne
gatur illa capiendo insidias secundo modo.
licet sit capiendo insidias primo modo: quia
non est licitum dicere intentionem suam par
ti aduerse ¶ Ad quintam dicitur. negando an
tecedens si insidie non capitur secundo mo
do: quia tunc vnusquisqꝫ vellet secundum di
ctamen recte rationis insidias sibi fieri capien
do secundo modo non tamen primo modo &
hoc est verum

¶ QVESTIO III.

Vestio tercia. Vtrum sit melius po
liciam regi a pluribus q̄ ab vno.
¶ Et arguitur primo ꝙ a plurib⁹ Arguitur
quia melius est policiam regi ab il
lo qui est magis potens. Sed multitudo ē ma
gis potens regere policiam q̄ vnus homo: er
go. Maior patet de se. minor probatur qa mul
titudo hominum est magis potens expugna
re malos rebelles ¶ Secundo sic melius ē po
liciaꝫ regi ab illo in quo est maior prudentia:
sed prudentia maior est in pluralitate: ergo &
cetera maior patet per philosophum dicentē
ꝙ ad bonum regimen reip. est summe prudē
tia necessaria. et minor apparet: quia plures
possunt certius iudicare q̄ vnus. ¶ Tercio sic.
expediens est policiam regi ab illo qui diffici
lius frangetur vel corrumpetur ī iudicio q̄ ab
illo qui facilius frangitur & corrumpitur: sed
multitudo hominum difficilius frangitur &
corrumpitur. Maior patet satis. minor nota ē
de se. ¶ Oppositum arguitur quia sequeretꝰ ꝙ In opposi tum.
inter omnes principatus regalis non esset op
timus consequens est falsum et contra philo
sophum in littera/& consequentia patet quia
in regali principatu vnus solus principatur scꝫ
rex. ¶ In questione erunt duo articuli. in pri
mo ponentur notabilia. In secundo conclusio
nes. ¶ Quantum ad primum articulum. Est Prim⁹ ar ticulus.
primo sciendum ꝙ sicut potest colligi ex di Primum notabile.
ctis philosophoruꝫ. multiplex est principat⁹:
scilicet politicus quo princeps policie prin
cipatur. secundus est principatus regalis quo
scilicet rex regit policiam. Et est differentia ī
ter istos. Nam princeps in principatu politico
non est liber: sed eius potestas dependet a su
periore: sed rex est liber. tercius est iconomi
cus quo scilicet paterfamilias regit familiam
et est triplex quidam est despotic⁹ alius pater
n⁹. ali⁹ nuptialis. Iconomic⁹ pricipat⁹ ex istis
trib⁹ pricipatib⁹ cōstituitꝰ. Mō questio presēs
intelligitꝰ de principatu regali vl̄ iconomico. Secunduꝫ
¶ Secūdo notādū est ꝙ homines ī policia sūt
duplices: quidam sunt prudentes recta rōne
et scdꝫ rōes opātes. alij sūt brutales/et in hoc

Tertium. questio potest intelligi dupliciter. ¶ Tercio
notandū est ꝙ policiam regi ab vno potest i-
telligi dupliciter. Vnomodo ab vno solo ope-
rante/de proprio sensu et capite sine concilio
aliorū & non ex potestate ac consilio alio-
rum magnatum & prudentum. Aliomodo si
vtente proprio consilio sed consilio aliorū sa-
Quartū. pientum ¶ Quarto notandum est ꝙ tota in-
Arguitur tentio boni principis debet esse ꝙ ciues sint
reducti in concordiam & pacem. ¶ Sed cōtra
hoc dupliciter: quia dicit philosophus ꝙto ci-
uitas est magis vna tanto plus recedit a ratio-
ne ciuitatis. Et recitat opiniones aliquorū q
Rñsio. dicunt ꝙ ciuitas debet esse vna Respondetur
ꝙ ciuitas dicit vna dupliciter. vnomodo vni-
tate concordie. aliomodo multitudine homi-
num in vna policia consimilium statuū. Mo-
do dicitur ꝙ philosophus intellexit ꝙ malū
est ciuitatem esse vnam secūdo modo quia ꝑ
ꝙto homines sunt magis consimilis status tan
to minus ciuitas dicitur vna: quia in ciuitate
debet esse sufficientia. Modo hoc non posset
esse si omnes homines essent status consimilis
quia tunc non possent dare elemosinam cum
Secund' omnes essent diuites/nec laborare vnus pro
articulus. alio. ¶ Quantum ad secundum articulum.
Prima cō ¶ Sit prima conclusio. Non est bonum ciuita
clusio tē regi a pluribus pauperibus. probatur per
dictum phi. in isto tercio. Et etiam probatur
ratione sic. Non est bonum ciuitatem regi ab
illis qui facile corrumpunt iudicium/& flectū
tur: sic est de pauperibus: ergo. &c. Maior pa
tet de se & minor: quia pauperes statim insi-
sterent paupertati proprie subleuande l'iē ta
lis pauper statim corrumpitur. Item stati fie-
ret diues & alios deprimeret. Et hoc dicit Al-
bertus. asperius nihil est paupertate cum con
surgit in altū. Ex ista conclusione sequitur ꝙ
non est bonū seu expediens policiam regi a
pluribus diuitibus non virtuosis. patet per phi
losophum in isto tercio. Et probatur ratione
sic: quia tales statim despicerent pauperes &
alios & essent superbi. Item appetitus diuicia
rum est inordinatus & tendit in isinitum ergo
ex quo tales non essent virtuosi appeterent di
uicias in infinitum ¶ Secunda conclusio. Nō
Secunda. est conueniens policiā regi a pluribus homi
nibus bestialibus. probatur quia ad rempubli
cam maxime requiritur prudentia: sed secun
dum multitudinem talium hominum non est
prudentia: ergo. ¶ Tercia conclusio. Bonū est
Tercia ciuitatem regi a pluribus virtuosis. probatur
quia nisi sic sequeretur ꝙ aristocratia esset ma
la policia. Consequens est falsū. Vt patet per
philosophum qui ponit eam in tercio gradu.
Et patet consequentia ex quid nominis.

¶ Quarta conclusio responsiua melius ē sim Quarta.
pliciter loquendo policiam regi ab vno solo q̄
a pluribus & hoc in casu quo talis nō vtatur so
lum consilio proprio: sed sit associatus a pluri
bus prudentibus & alijs bonis viris. probatur
quia ꝙto pricipatus principis magis assimila-
tur principatui vniuersi tanto est melior: sed
talis principatus est magis similis principatui
vniuersi igitur est optimus Minor probaī per
philosophum dicentem pluralitas principatu
um mala vnus ergo princeps. ¶ Secundo sic
ille principatus est melior quo prudentia ma
xime redditur vna: sꝫ ita est de policia vbi p̄n-
cipatur vnus solus: ergo. Maior patet de se/&
minor nota est: quia dicit philosophus primo
ethicorum ꝙ vnus princeps concordiat sibi
ipsi. Et dicitur notanter ꝙ talis vtatur consilio
prudentum: quia nisi vteretur non sequeretur
Et hec de secundo articulo. ¶ Ad rationes.
¶ Ad primā negatur minor loquendo de isto Ad rōnes
solo: qui vtitur consilio maiorum sapientum:
quia sic est prudentior. ¶ Ad secundum con-
ceditur maior: loquendo de isto solo qui vtiī
consilio proprio & capite proprio solum et
de isto non loquitur conclusio responsalis.
¶ Ad terciam conceditur maior. Et ad mino
rem consimiliter respondetur sicut dictum est
in precedenti ratione. ¶ Ad quartaꝫ quando
dicitur melius est policiam regi ab illo qui est
melior conceditur illa Et ad minorē dicitur
concedendo de illo qui vtitur solum consilio ꝓ
prio: sed non loquendo de illo sapiente vten-
te consilio aliorum sapientum. Ratio post op
positum, est prodictis.

¶ QVESTIO.IIII.

Veritur quarto. Vtrū me
lius sit ciuitatem regi bo
no pricipe sine lege q̄ bo
na lege sine principe/hoc
est vtrum sit melius ꝙ ci
uitas regatur per bonū
principeꝫ q̄ per bonas le-
ges? ¶ Arguitur primo ꝙ melius sit bona le-
ge sine principe: quia melius est citatem regi Arguitur.
ab illo quod est dignius: sed lex ē dignior pri-
cipe igitur Patet consequentia et maior. Etiā
minor patet/quia lex est principe cōmunior.
Modo bonum quando communius tanto di
gnius vt dicitur primo ethicorum. ¶ Secūdo
sic melius est ciuitatem regi ab illo quod ē iu
stius: sed lex est principe iustior: ergo Maior
patet quia ad bonam ciuitatem maxime req-
ritur iusticia. minor est nota quia omnes indif
ferenter respicit quia nemini parcit. Modo

communiter pricepsnon est ita iustus / quia
frequenter flectitur amore vel odio vel pecu-
nia/modo non sic est de lege ¶Tercio sic me
lius est ciuitatem regi ab illo quod est cômo-
dius & vtilius in ciuitate:sed lex est vtilior pri
cipe bono igitur & cetera.maior patet/ minor
probatur quinto ethicoru3 vbi habetur ꝙ lex
iubet omnem maliciam fugere/ & secundum
omne3 virtutem viuere. Modo hoc non facit
bonus princepsquia non tantam habet me-
moriam:ꝙ omnia mala posset prohibere / &
omnia bona precipere. ¶Quarto sic. Illo est
melius ciuitatem regi quod est securius : sed
lex bona securior est bono principe:ergo. ma
ior patet Et minor probatur quia certum est
ꝙ lex statuta bene posita non potest esse pe-
ior:sed bonus princeps bene potest fieri ma-
In opposi tum lus igitur.&c. ¶Oppositum arguitur ꝙ mul-
to melius est ciuitatem regi a principaliori.er
go a principe bono. Antecedens patet qa lex
dicitur bona a principe vel a principis bonita
te.ergo patet consequentia per illud propter
quod vnum quodq3 tale/ & illud magis.
¶In questione ponentur duo articuli. ¶In
primo ponentur aliqua notabilia. In secundo
conclusiones. Quantum ad primum articulû
Prim^9 ar ticulus Primum notabile. Est primo supponendum quod sit vna lex scri
pta & promulgata communiter que habe-
at vnum ministrum qui habeat exequi istam
legem sine propria prudentia premiando bo
nos et puniendo malos.& quod sit ex vna par
te vnus bonus princeps sine aliqua lege & sit
firmus & prudens qui per suam prudentiam
puniret malos/ & premiaret bonos. ¶Tunc q̄
ritur. Vtrum melius sit talem ciuitatem regi
cum principe sine lege: q̄ cum lege bona sine
Secundû. tali principe. ¶Secundo notandum est ꝙ ad
hoc ꝙ aliquis sit bonus princeps seu exequu
tor legis non oportet ꝙ procedat secundum
verba legis:sed oportet ꝙ procedat secundû
intentionem legislatoris . Vnde clarum est ꝙ
secundum verba iuris multa turpia et inhone
sta fierent. Vnde lex sit posita ꝙ nullus extra-
neus debeat ascendere muros ciuitatis & ve-
niant ante ciuitatem inimici sic ꝙ intranei ci
uitatis non possent defendere ciuitate3 i illo
casu/ & vadant peregrini super muros pro de
fensione ciuitatis in illo casu nô oportet ꝙ pe
regrini illi interficiantur. Ex hoc sequitur cor
Correla ris. relarie ꝙ licite subdit^9 contrariari potest ver
Primum. bis legis:sed non posset contrariari intentioni
Secundus legislatoris siue ire contra itentionem legisla
toris. Secundo sequitur ꝙ princeps i policia.
debet necessario esse bonus et clari ingenij &
magne prudentie ad sciendum intentione3 le
Tercium. gis. Tercio sequitur ꝙ ad bonum principê ne
cessario requiruntur due virtutes.scilicet pru-
dêtia et iusticia. Iusticia quidem quo ad alios
dâdo alijs quod suu3 est et prudentia quo ad
seipsum vt faciat exequi iudicium et iusticiâ.
et quomodo & quando et qualiter oportet.
¶Tertio supponitur ꝙ multo melius est ci- Tertium notabile.
uitatê regi operante vel principante & princi
pe simul q̄ a principe vel principante solum.
Vnde principiu3 ciuitatis est regula eius siue
illa regula sit lex siue princeps. Vnde lex solû
habet precipere et non operari sed princeps
habet facere duo scilicet precipere et exequi
scilicet premiando bonos et puniêdo malos
Et hoc de primo articulo. ¶Quantum ad se Secund^9 articulus.
cundum articulum. Sit prima conclusio. Si es Prima cô clusio.
set aliquis bonus princeps & firmus etia3 ma
xime prudentie & scientie non habens legem
scriptam humanam melius est ciuitatem regi
tali principe sine lege q̄ bona lege sine princi
pe. Probatur nam melius est ciuitate3 regi il-
lo quod est iustius & prudentius sed talis pri
cepsest prudentior et iustior tali lege igitur.
Maior nota est ex terminis quia iusticia et sa
pientia requiruntur ad bonu3 principem. Et
minor patet quia oportet quod sit prudentior
tam intensiue q̄ extensiue quia vbi lex deficit
ibi princeps implet quia pricipis est condere
legem Sed ꝙ intensiue probatur quia lex da-
tur vniuersaliter non particulariter modo iu-
dex seu bonus priceps respicit virtutes parti-
culares modo particularia sunt certiora. Sed
ꝙ iustior patet quia bonus princeps non solû
precipit sic facere sed sic operatur & precipit
Sed lex solum precipit ergo videtur ꝙ postq̄
princeps est talis sequitur qd̄ sit iustior & me-
lior igitur consequentia est nota. Maior patet
quia bonus princeps diligit subditos suos qa
inter principem et subditos est naturalis dile
ctio & lex non sic diligit. ¶Secûda côclusio tê Secunda.
poribus modernis simpliciter melius est ciui-
tate3 regi bona lege sine principe q̄ quocum-
ꝙ principe sine lege. Ista conclusio satis pro-
bata est per quinq3 rationes factas ante oppo
situm et intelligitur ꝙ lex talis haberet mini-
stru3 qui exequeretur eam Patet quia lex est
securior & perfectior & sic de alijs particulis
tactis ante oppositum. ¶Sed est dubitatio. Dubium.
Cui debet subditus magis obedire. vel legi vl̄
principi stantibus in ciuitate lege et principe
posito ꝙ lex et princeps discordent. Et vide-
tur ꝙ magis obediendum est principi quia Arguitur
lex non habet vigore3 nisi propter bonitate3
principis igit. consequentia patet similiter ex
dictis. ¶Oppositû p3 qa priceps q̄tûcûq3 bo
n^9 et prudês & magne côsciêtie ê flexibilis & si
lex Respôdet ꝑ ꝑtiu3 i casu i quo priceps sit

bonus et iustus & prudens & magne conscien-
tie. Et ad vtilitatem reipublice magis est obe-
diendum ei q̄ legi. Patet quia aliquando lici-
tum est ꝙ subditus vadat contra verba legis
¶ Secūdo dicitur ꝙ si princeps appareat ma
lus homo et iniquꝰ et subditus sciat tale editū
esse contra legē scriptam debet obedire legi.
Patꝫ quia lex bona est: quia aliter nō esset lex
eo ꝙ lex ꝓhibet omnem maliciam. ¶ Ad rō-
nes añ oppositū q̄stionis sūt ꝓscd̄a cōclusione.

¶ QVESTIO.V.

Arguitur Q Veritur quinto Vtrum cō
silium mulierū sit inua-
lidū? ¶ Arguitur primo
ꝙ nō. Illud consiliū est
firmum validū / & ratū
quod est per prudentiā
factum: sed consiliū mu
lierum est hmōi: ergo. Maior patet per philo
sophum sexto ethicorum dicentem. ꝙ consi-
lium est actus prudentie. Patet minor. q2 mu
lieres sunt prudentes, alias non committerēt
eis res domus & sunt tenaces. ¶ Secundo si
sic sequeretur ꝙ nulla esset differentia inter mu
lieres liberas et seruas. Consequens est contra
philosophum primo huius vbi in hoc repre-
hendit barbaras. Consequentia patet q2 sicut
dicitur ibidem consilium serui nihil est & per
consequens est inualidum/si ergo consiliū mu
lierum est inualidum sequitur propositum.
¶ Tercio sic. consilium virorum est validum
ergo & mulierum. Patet consequentia quia q̄
dam sunt mulieres viragines. Et antecedens
est philosophi primo huius dicentis. Consili
um virorum validum est ¶ In questione erūt
duo articuli. In primo videbitur de quibus ē
consulendum et de quibus non. In secundo vi
Primꝰ ar ticulus. debitur de quesito. ¶ Quantum ad primum
articulum. Supponendum est ꝙ consiliū est
Primum notabile qd sit consilium actus prudentie requirens longum processū
et prolixū. Prima pars patet per philosophū
sexto ethicorum. secunda pars patet consiliū
debet per ratiocinationē fieri & talis ratiocina
Prima cō clusio. tio successiua debet esse. ¶ Sit ergo prima cō
clusio. non est consulendum de hijs que sunt
necessaria. probatur quia non est consulendū
de hijs que non sūt in potestate nostra: sed ne-
cessaria non sunt in potestate nostra. maior pa
tet similiter minor quia necessaria eueniunt
siue velimus siue non/quia non est consulēdū
Secunda. si sol est necessarius. ¶ Secunda conclusio. nō
est consulendum de his que sunt naturalia. pa
tet: quia naturalia non sūt in potestate nostra
Arguitur et libertate/puta. vtrum sol orietur cras. ¶ Sꝫ
contra arguitur. solēt aliqui querere ab astro-
nomis. vtrū erit pulchrum tempus cras & hoc
per consilium. ¶ Tercia conclusio de casibus Tertia cō clusio.
fortuitis non ē consulēdum. Patet quia de illis
non est consiliandum que eueniunt preter in
tentionem; sed talia non eueniunt ad proposi
tum: ergo. Maior patet de se. & minor est phi
losophi in tercio. ¶ Quarta conclusio. Nullꝰ
debet petere consilium de his que sunt in po- Quarta.
testate alterius: sic ꝙ non sunt in potestate sui. Quinta.
Patet conclusio de se. ¶ Quinta conclusio &
ostensiua. Consulendum est de his que sunt i
potestate nostra & quorū sumus domini. Ista
conclusio satis patet inductiue: quia non ē cō
sulendū de necessarijs & sic de alijs: ergo. &c.
¶ Sexta conclusio. Non est consulendum de Sexta.
factis repentinis: scꝫ que subito fiunt & eueni
unt. Patet quia consilium requirit magnā de
liberationē et ratiocinationem que fiunt. suc
cessiue. ¶ Septima conclusio Consulendum Septima.
est de hijs que sunt ad finem/& non de fine pꝫ
quia ordinata in finem sunt in nostra potesta
te/finis autem non nisi iniciatiue quia nullus
consiliaretur de felicitate: sed bene consiliare
tur per quē modum debet acquiri felicitas.
Et hec de primo. ¶ Quantum ad secundum Secundus
articulum Videndum est de quesito principa articulus.
li. ¶ Pro quo notandum est ꝙ consilium mu- Primum notabile.
lierū esse validum potest intelligi dupliciter.
Vno modo ꝙ sit validum/constans/firmū/et
permansiuum / & ratione firma valatum. Se-
cundo modo ꝙ sit consonum dictamini recte
rationis saltem quo ad rectitudinem veri vt si
mulier det consilium ꝙ eundum est ad talem
locum quemadmodum vir prudens faceret.
¶ Secundo supponitur ꝙ diuersitas comple Secundū
xionum multum facit ad diuersitatē iudicio
rum. Patet nam per hoc ꝙ alia est complexio
in asino q̄ in homine ideo asinus iudicat car-
dones esse dulces & homo non. ¶ Tertio sup
ponitur ꝙ complexio mulierum est multum Tertium.
fluxibilis/humida/fleumatica/& ꝑ cōsequēs ē
valde variabilis. Patet suppositio ex philoso-
phia naturali. ¶ Tunc sit prima conclusio su- Prima cō clusio.
mendo consilium mulierum esse validū pri-
mo modo/consilium mulieris non est validū
patet ꝑ experientiam/quia mulier modo ha-
bet vnum in ore/& in mēte gerit aliud seu co
gitat. Probatur ratione. quia complexio ē mul
tum variabilis & fluxibilis: ergo. Consequen
tia patet. iudicia sequūtur complexiones. An
cedēs patet ex suppositione. ¶ Secūda cōclu Secunda.
sio Sumendo consilium mulierum esse validū
secundo modo patet conclusio quia consiliū
mulierum est validum quia quandoq; mulie
res consiliantur de agendis recte & ordinate
igitur Consequentia patet de predictis. Ante
cedēs apparet: quia mulieres quandoq; enū-

ciant quemadmodum ẽ faciendus: licet non sit consilium multum permansiuum. ¶ Sed dubitatur. Vnde prouenit si mulieri preponatur veritas/mulier primo dicet veritatẽ citius q̃ si diu consideraret & forsan postea decipietur ¶ Pro quo nota intellectus naturaliter inclinatur ad assentiendum cuilibet veritati. ps quia naturaliter assẽrit primo principio. Item quia veritas est perfectio intellectus. ¶ Scdo supponitur q̃ diuersitas complexionum quãdoq̃ iuuat quãdoq̃ nocet ad hoc q̃ intellect⁹ vere iudicet. Patet quia intellectus q̃ diu est in materia nõ põt exercere suas operationes nisi mediãte iuuamine sẽsuũ exteriorũ. Iõ dicit phũs scdo de aĩa moles carne aptos mẽte dici m⁹. Et tũc respõdet q̃ cũ est ista qa q̃cito ppo nit veritas mulieri tũc itellect⁹ ei⁹ iclinat ad assẽtiẽdũ sed si cõsideraret diu de veritate illa statim itellect⁹ mulierũ variat ppter fluxibilitatẽ materie fleumaticevel ẽ varia pturbatio i tellect⁹. In viro aũt ñ sic ẽ qa i viro ẽ materia disposita meli⁹ & ẽ melior cõplexio in ipso & p manẽtior. ¶ Ad rationes questionis. Ad primas conceditur maior & negatur minor. Ad probationẽ quãdo dicitur mulieres sũt prudẽtes negatur hoc quia ad prudẽtiã requirit stabilitas & cõstãtia. Et cum dicitur nõ cõmitteretur ei res/domus. Dicitur q̃ hoc non ppter prudentiã: sed quia sunt tenaces. Et hoc non arguit prudentiam: quia bestia custodit pullos suos. ¶ Ad secundã negatur illa: qui a set uus a natura dicitur ille qui nullo mõ põt mẽte prouidere: sed mulieres aliquãdo ratione vtẽtes consiliantur. Ad ,pbationem dr̃ q̃ i hoc phũs reprehendit barbaros: quia vtebãtur cõsilio mulierum & seruorum. ¶ Ad terciam negatur consequẽtia/& cã ẽ prius dicta. Et q̃n dicit aliq̃ mulieres sũt viragines. Dr̃ q̃ hoc ñ est q̃ ad prudẽtiã vl' cõsiliũ. ¶ Rõ post op. ẽ p dictis.

Dubium. *Primum notabile. Quõ itellectus inclinat adveritatem* *Secundus Quõ diuersitas cõplexionum iuuat aut nocet.* *Ad rõnes*

¶ QVESTIO. VI.

Queritur sexto. Vtrum res q̃cunq̃ turpis sit de pfectione vniuersi? ¶ Arguitur q̃ non qa sequitur q̃ mala essẽt de pfectione vniuersi. cõsequens ẽ fl'm qa mala deturbant vniuersum et non faciunt eius pfectionẽ. cõsequẽtia pats q̃ i vniuerso sũt mlta mala & scãdalosa ¶ Scdo sequeretur q̃ homicidia & furta essent de pfectione vniuersi: cõsequẽs ẽ fl'm qa tũc licite fieri possẽt. pats cõsequẽtia qa tũc homicidia sunt res turpes i vniuerso. ¶ Tercio sic illa non sũt de pfectione vniuersi q̃ puertũt ordinem vniuersi: s3 mlta mala sũt hmõi igr̃ /cõsequẽtia ps. Et maior pbaf qa null⁹ hõ poneret hoc eo q̃ peruersio vniuersi est maximu3 malum vniuersi Minor patet clare. quia sicut in corpore humano turpitudo consurgit ex i ordinatione partium ita in vniuerso. ¶ Quarto sic. Si sic esset sequeretur q̃ nihil a casu fieret et fortuna. Consequens est falsum sicut patet scprimo ethicorum. Consequẽtia patet: quia illa que eueniunt a casu et a fortuna eueniũt preter naturam. Modo illa que sunt preter naturã non sunt de perfectione vniuersi. ¶ Oppositum est de intentione philosophi in isto tercio. Nam diuersitas & variationes partiu3 in ciuitate sunt de perfectione ciuitatis vl' politie/& faciunt ad eius pfectionem igitur. &c. Etiam de varietate partiu3 vniuersi que sunt in mundo. Et antecedens patet/quia i hoc reprehendit philosophus alios qui volunt q̃ ciuitas debet esse vna: quia si sic statim piret politia. ¶ In questione erũt duo articuli. In primo ponentur notabilia. In secundo cõclusiones ¶ Quantũ ad primũ articulũ Nota q̃ de toto vniuerso imaginandum est sicut ẽ de aliquo instrumẽto musicali quod debet armoniam causare. Et quia sic videmus q̃ in aliquo instrumẽto musicali adhoc quod debeat causare armoniam requirit diuersarum cordaru3 subordinatio. Ita d3 eẽ de reb⁹ i toto vniuerso. In quo primo est de⁹ qui ẽ causa oĩm. deinde sunt alique creature secũdũ dignitates maiores & minores subordinatas. ¶ Secũdo notãdum ẽ q̃ aliquid ẽ secũdũ se bonũ quod tamẽ est alteri malũ Patet: nã aliquis scdm se ẽ bon⁹ et tñ ẽ mal⁹ homini existienti in eo. ¶ Tercio notãdũ ẽ q̃ aliq̃d ẽ turpe tripliciter Vnomõ simpliciter/et ẽ illũ q̃d ẽ malũ culpabiliter & dicit phũs. ii. ethicorũ. melius ẽ oĩa mala pati q̃ aliq̃d turpe cõmittere Terciomõ dicitur turpe scdm q̃d et ẽ ppter ñ debitã pportionẽ ptiũ i toto. et illomõ diceret q̃ hõ esset turpis. ¶ Quarto notãdũ ẽ q̃ totũ dr̃ tripl'r pfc̃m. vno mõ scdm sitũ. altomõ scdm debitã pportiões ptiũ potẽtiarũ actiuarũ & passiuarũ. tercio quo ad debitã pfectioris ordinatiões & ipfectioris primo dr̃ pfc̃m qa ptes pricipales sũt ordinate scdm suas naturas & inclinationes naturales. Secũdomõ qa potẽtie actiue sũt ordiate respectu potẽtiarũ passiuarũ Terciomõ qa ptes ordinãt scd3 rõs pfcõris vl' ipfectioris ¶ Quito notãdũ ẽ q̃ sicut dicit q̃dã doctor aliq̃d pt dici pfc̃m q̃drupl'r vnomõ capit ,p,pfecto cui ñ deficit aliq̃ ps reqsita ad sui pfectionẽ & sic hõ dr̃ pfect⁹ qa h3 oĩa sua mẽbra. scdo dr̃ pfc̃m. q̃d ẽ optimũ i suo gñe & sic dr̃ pfc̃m scd3 q̃d. et sic Sortes pt dici pfcũs sutor Tercio modo q̃d est ordinatũ i suũ finẽ debitũ dicitur perfectum et pro tanto si aliquod ordinet et non ordinet in finẽ debitũ dr̃ iperfectũ. q̃rtomõ aliq̃d dr̃ p fectum cui non potest fieri diminutio neq̃

Arguitur *In oppositum.* *Primus articulus. Primum notabile.* *Secundu3* *Tercium Turpe dicitur tripliciter.* *Quartum totũ dicitur tripliciter pfectus* *Quintum aliqd dici tur pfectũ quadrupliciter*

Septum. additio & sic solus deus dicit pfectus. ℭ Sexto notandum est q titulus questionis dupliciter potest intelligi. Vnomodo q omnis talis res ptineat ad pfectionē vniuersi directe. Secundo modo indirecte & sic homicidiuʒ dicitur pertinere ad perfectionem vniuersi idirecte: quia ad homicidiuʒ sequitur punitio & i tali punitione actus iusticie complet : & talis iusticia est perfectissima virtus & hec de primo articulo.

Secundus articulus. Prima cō clusio ℭ Quantum ad secundum articulum est prima conclusio. loquendo de perfectione q̄ est quo ad debitum suum prtiu vniuersi/ totum vniuersum est perfectū. pʒ qa in toto vniuerso debito modo possunt ptes pricipaliores vniuersum cōstituentes sumi: quia primo deus/ postea celū & quatuor elementa

Secunda ℭ Secunda cōclusio loquēdo de perfectione vniuersi quo ad debitaʒ proportionem potētiarum actiuarum & passiuarum vniuersū est perfectum quia in vniuerso potentie actiue sūt bñ applicate potētiis passiuis

Tertia. ℭ Tercia cō clo. de perfectōe quo ad debitā ordinationeʒ pfectioris & ipfectioris vniuersū ē pfectuʒ. Pʒ quia omnes res ponūtur i illo secundū eē pfectius & imperfectius.

Quarta. ℭ Quarta conclusio probabile est dicere q non omnis res q̄tumcūq3 turpis pertineat ad perfectionem vniuersi directe & simpliciter: & hoc loquendo de turpi secundum quid/ nō de turpi simpliciter: Illa conclusio videtur patere satis/ quia ois res illo mō turpis ē res iperfecta sʒ ois res ipfecta ptinʒ directe vl ptcipat de perfectōe vniuersi alicui⁹ entis. pʒ inducēdo in sigulis entib⁹ turpibus.

Quinta ℭ Quinta conclusio. ois res qtūcumq3 turpis aliquo modo siue directe siue indirecte ptinet ad perfectionem vniuersi: illa ppō est de intentōe Augustini in. v. libro qui vocatur euchiridion vbi post cōclusioneʒ in forma. rōe pbatur: quia res turpis secundū qd posita iuxta rē perfectā & pulchrā de sua spe reddit illā rē magis pulchrā igit. cōsequētia ē nota & añs pʒ. qa opposita iuxta se posita magis elucescūt. Sʒ pbat de turpi simplr qa malū culpe ptinet ad pfectionē vniuersi qa pp̄ter malū culpabiliter qs punit & in tali punitiōe iusticia exercet & pp̄ter talē punitionē ciues pficiunt & occasionē capiūt bene opandi : & & sic per hoc homies boni retrahunt se a malis: & per hoc fit perfectio vniuersi. Itē sicut dictū ē in diuersitate entiuʒ siml aggregatoꝝ cōsistit delectatio armonica: & alie delectatiōes & in hoc fit decor vniuersi & perfectio. Ex hoc sequit q mōstruositates nō oino frustra fiūt: qa faciūt ad decorationē vniuersi. Et hoc de secundo articulo.

Ad rōnes ℭ Ad rōnes. Ad primaʒ dicitur primo q simpliciter loquendo nihil ē malū quia quicqd est/ est bonū. Si ergo loquamur de bono moris adhuc dico q talia ptinēt ad decoreʒ & pfectionē vniuersi. Et ad probationem de homicidio/ negetur hoc quo ad totā speciē Ad scdaʒ cōcedit cōña et silr cōns. Añs etiaʒ saltē indirecte & non imediate. Et cum dicitur oē quod est de perfectiōe vniuersi licite pt fieri veruʒ ē de si illā ē perfectōe directe. Ad tertiam dicitur consimiliter negando minorē sicut dictū est nisi ad sensum dictū Ad quartam conceditur consequentia & hoc respectu dei quia in ordine ad deū nulla eueniunt a casu vel a fortuna. sed beneverum est quo ad nos: Et dicitur q illa que fiunt preter naturam bene sunt de perfectione vniuersi & non immediate. Ratio post opp. est pro dictis

ℭ QVESTIO SEPTIMA.

QVeritur septimo. Vtrum secundū cuiuslibet boni excessum principatus debeant distribui id est quanto quis habundat in bonis tanto melius debeat principari.

Arguitur. Et arguitur q sic. diuites debent magis principari q̄ alii ergo. consequentia est nota & antecedens probatur quia diuites hñt sustinere paupes & sustinere totā ciuitatē ne ad alios transferat. Et confirmat antecedens nam diuites sunt aliis fideliores quia bono totius communitatis multum cōfert fidelitas Antecedēs probatur qa diuites nō ita cito frangunt pacta. Ideo dicit philosophus quod pauperes & miseri cito flexibiles sunt. Probatur quia secundum excessum ingenuitatis debent principatus distribui. Nam ingenui sunt magis apti principari igitur Consequentia est nota. Et Antecedens est philosophi dicentis q ingenuitas reddit hominē bonum. ℭ Secundo sic quia secundum virium corporalium mensuram principatus debent distribui. Et Aristoteles dicit expedit principem esse pulcherrimum & robustuʒ bene cōplexionatum igitur. Cōsequentia est nota ex terminis. Antecedens probatur per albertuʒ primo huius dicentem quod multis expedit quod princeps sit robustus quia propter hoc subditi magis obediunt & timent. ℭ Quarto sic quia secundum bonum excessum anime debent principatus distribui. Probatur quia secūdum bona anime meliores sunt aliis prudentiores. consequentia est nota. & ātecedēs patet quia alias non haberent bona anime.

In opposi tum ℭ Oppositum arguit autoritate philosophi 3° huius ponentis quod non secundū cuiuslibet boni excessum principatus debent distribui. In questione erūt duo articuli. In primo ponētur notabilia In scdo cōclōnes.

Prim⁹ articulus Primum notabile Quātū ad primū arti. nota q sicut colligit ex dictis

philosophi in isto tertio quatuor sūt partes in ciuitate bene recta & regulata: sc3/ diuites no biles liberi/ & virtuosi. ita q ciuitas nunq̄ est bene regulata & ordinata nisi sint ille quatuor partes: primo q ibi requirunt diuites. Pat3 quia alias ciuitas periret. Et debent esse nobiles q debēt eā defendere: & liberi q liberi nō debent regere: & q debent esse virtuosi satis

Secundū. constat. ¶ Secundo notandum q iuriste aliter capiūt ingenuos q̄ philosophus moralis. vocant enim illos ingenuos & liberos qui sūt ex parentibus liberi procreati. & cum hoc q sint boni virtuosi. Et philosophus moralis vocat illos ingenuos & liberos qui sunt ex parē-

Tercium tibus liberis procreati. ¶ Tertio notandum est q titulus questionis intelligitur vtrus quā to plus aliquis habundat in bonis tanto magis debet principari. Et dicitur q distinguendum est de bono quia triplicia sunt bona scilicet anime: & illa sunt simpliciter bona. Alia sūt bona corporis. Alia sunt bona fortūe sub-

Quartum iecta & illa sunt bona secundū quid. ¶ Quarto notandum est q cum bono fortune & bono corporis bene stat malicia moralis: patet de bono fortune quia aliqui tales sunt latrones & huiusmodi. Patet etias de bono corpo-

Secundus articulus ris: quia ppter ipsum multi perierunt primo ethicorum ¶ Quantum ad secundum atticu-

Prima cō clusio lum. sit ista prima conclusio secundum diuitiarum excessum non debent principatus distribui probatur nam secundum illorum bonorum excessum. non debent principatus distribui cum quibus stat malicia moralis etias que prebet multis occasionem delinquendi. sic est de diuitiis ergo maior pars exdictis. minor probatur quia sunt diuites clari superbi: & contentiosi pauperum. Ex quo sequitur q princeps non debet eligi secundus suarū diui

Secunda. tiarum excessum. ¶ Secunda conclusio secū dum bonorū corporus excessum non debent principatus distribui. probaſ sicut precedens quia illa bona possunt toti ciuitati nocere & p

Tertia bent aliis occasionē peccandi ¶ Tertia cōclusio secundum bonorūaie excessus principatus debent distribui id ē q̄to aliqui abundant plus i bonis aie tāto meli⁹ debēt pricipari. Probaſ qa scd3 illo❜ bonorū excessū pricipat⁹ debēt distribui que bona reddūt principē aptus principari: sed bona aie sūt hmōi igitur. Maior p3 qa ad principandum requirit prudētia

Quarta. mior p3. ¶ Quarta conclsio responsiua nō secundum cuiuslibet boni hois excessū principatus debent distribui quia non debēt distribui principatus scdm bona corporis & fortune.

Arguitur. ¶ Sed cōtra scdā3 conclusionē arguiſ q non: quia sic sequereſ q q̄to aliqs eēt virtuosior tā to meli⁹ deberet pricipari. cōsequēs ē fim ga q̄to aliqs virtuosior tanto est magis speculatiuus dinoru3 & cōtēptiuus terreno❜: & talis nō valet ad interesse mūdanis. cōsequētia p3.

¶ Ad hoc respōdetur concedendo cōsequētiam & cōseques. & dī distiguendo de virtutibus: ga qdā sūt virtutes itellectuales: & alie sūt virtutes morales. Modo dicit q cum virtutibus intellectualibus bene stat malicia & nou cū virtutibus moralibus. & sic dicitur cō cedendo q q̄to aliquis est virtuosior intellectualibus virtuti bus tāto est magis speculatiuus. sed questio intelligit de virtutibus moralibus. ¶ Ad rōnes questionis. Ad primā concedit de virtuosis diuitibus. s3 loquēdo de diuitibus secundum qd. negaſ hoc. s3 bñ verū ē īngtum sūt virtuosi. Et negaſ etiā q sūt virtuosiores & fideliores. ¶ Ad scdā3 cōcedit cōsequētia: & cōsequēs loqndo de igenuitate qua vocāt phi ingenuos moralr: & non de igenuitate de qua loquūt iuriste. ¶ Ad terciā dicit: ad Albertū q hoc voluit nō tamē pricipaliter q sit virtuosus & sapiens. ¶ Quarta est p tercia conclusione. ¶ Rō post oppositū ē p dictis.

Responsio

Ad rōnes

QVESTIO OCTAVA.

Q Veritur octauo. Vtrū cōdēnat⁹ ad mortē p principē licite possit abire si tēpus & locū habeat ¶ Et arguit q nō qa cōdēnatus ad mortē nō h3 dñiū supra corpus suum: imo ē pricipis: igr. cōsequētia p3: qa tunc in illo casu cōdēnatus subitrahe ret qd ē pricipis mō hoc est illicitū. Añs pa3 qa ppter illā cōdēnationē corpis pprietas secundum ius est deuoluta ad pricipē imo ad cōitatē ¶ Secundo si sic seqretur q nō eēt dif ferentia inter cōdēnatū & nō cōdēpnatū. consequēs est falsū. vt p3 de se. p3 cōseqūētia si ita bñ nō cōdēnatus ad mortē posset recedere sicut condemnatus sequiſ ppositu3. ¶ Tercio sic si sic sequereſ q cōdēnatus ad mortē poss3 licite velle iusticiam/ nō fieri. cōsequēs ē falsū Et p3 cōsequētia quia postq̄ talis cōdēnat⁹ est ad mortem licite & iuste puniteſ: si ergo poss3 licite recedere seqſ ppositū ¶ Quarto sic vnusq̄sq tenet obedire suo principi in licitis & honestis. sed honestū & licitū est q condēnatus ad mortem puniaſ ergo. maior p3 de se mior probatur: quia si est iuste cōdemnatus vt supponitur videtur q iuste puniatur: quia sicut iustum est si bene fecerit q premietur. ita econtra: si male q puniatur ¶ Quinto sic illud non est licitum in quo tota res publica lederetur sed i tali recessu tota res publica lederetur ergo non est licitum. cōsequētia est nota. maior p3 de se. Et minor pbaſ: qa bonus

Arguitur.

rei publice est ꝙ malefactores & lesores rei-
publice a iustis separantur & a bonis.
In opposi tum ¶ Oppositum arguitur autoritate antiquo-
rum super tertio huius. Et probatur ratione.
Omne illud est licitum ad quod lex naturalis
inclinat: sed ad tale lex naturalis inclinat er-
go &c. maior patet quia natura dirigitur ab
agente infallibili. minor patet quia naturale
est ꝙ vnusquisq; appetat suam permanentiã
quantum potest. In primo articulo responde-
Prim⁹ articulus bitur ad questitum. In secundo erunt dubia.
¶ Quantum ad primum articulum. notandũ
Primum notabile. duplex est mors est ꝙ duplex est mors quedam est naturalis:
& illa vocatur a philosopho dulcis vt quan-
do homo morietur per extinctionem caloris
naturalis & talis fit raro vt dicit philosophus.
Alia est mors violenta: que est amara vt esset
Secundũ. mors que fieret per interfectionem & illa est
periculosa. ¶ Secundo notandum est ꝙ
aliquis dupli. põt dici condẽnat⁹ ad mortẽ.
vno modo iuste. Alio modo iniuste: quia non
Tercium. demeruit/ & vtroq; modo intelligitur questio
¶ Tertio notandũ est ꝙ duplex est princeps
quidam est summus: qui non artatur legibus:
vt iperator. Ali⁹ ẽ ifer̃ior qui subicit̃ legib⁹ vt
est prepositus vel baliuus. Vnde aliquis po-
test habere ius super aliquam rem tripliciter.
Vno modo quo ad vsum tantum. Alio mo-
do quo ad dominium tantum. Tertio modo
Quartum notabile differũt fas et licitum. quo ad vtrumq; scilicet tam quo ad vsum q̃
quo ad dominium. ¶ Quarto notandum
est ꝙ differentia communiter assignatur in-
ter fas ius & licitum. Vnde fas est quo quis
vtitur re aliena sine damno illius cuius est il-
la res sicut fas esset quod vteretur libro alteri-
us. Sed licitum est ius quo scilicet quis vtitur
re aliena cum aliquali dãno paruo illius cuius
est res. vt licitum est capere tres aut quatuor
spicas si homo transeat per blada alterius.
Sed ius est equitas que dat actionem vendi-
candi illam rem/ sed verum est ꝙ sepe permi-
scue vtimur illis nominibus. ¶ Quinto no-
Quintum tandum est ꝙ si aliquis posset impedire pec-
catum alterius: & non impedit ipse peccat.
Probatur quia talis quantum est de se dam-
nat animã proximi sui & sic est iniquitas im-
mo inhumanitas. Ex quo sequitur quod agẽ-
Prima cõclusio. tes & consentientes rationabiliter pari pena
puniuntur. Sit ergo prima conclusio condẽ-
natus ad mortem iniuste licite potest abire si
tempus & locum habeat. Probatur quia ni-
si sic faceret sequeretur ꝙ ipse peccaret con-
tra legem naturalem & contra legem diui-
nam. probatur primo quia peccaret contra
gem nature quia talis potest euitare mortem
suam & saluare vitam suam. Sed quod pec-

caret contra legem diuinam patet. quia ipse
posset impedire ne princeps eum interficiat
in quo casu valde peccat et quia ipsum iniu-
ste condemnauit & hoc est contra legem in
qua dicitur diliges proximum tuum sicut te-
ipsum. ¶ Secunda conclusio probabilis Secunda conclusio.
est ista condemnatus ad mortem iuste potest
abire & licite si tempus & locum habeat.
Probatur sic illud est licitum ad quod natura
inclinat seu naturalis lex sed ad hoc natura in-
clinat ergo est licitum. consequentia patet. &
maior de se nota est & minor probatur quia
natura inclinat ꝙ vnusquisq; seruet & custo-
diat vitam suam quantum potest. ¶ Secũ-
do homo sic recedendo potest de multis pre-
meditari: & virtuosus fieri: & penitere & per
consequens potest proficere reipublice igi-
tur. consequentia est nota. & antecedens pa-
tet quia posset intrare religionem: & fieri vir-
tuosus & alia multa facere bona. Tertio nõ
est licitum se exponere periculo seu morti cũ
detrimento anime sed in tali casu homo se ex-
ponit detrimento anime. ergo. maior est no-
ta. & minor probatur. quia in periculo mor-
tis sensus tantũ tristantur & patiuntur ꝙ ho-
mo non potest habere bonam contritionem
& aduertere ad bona anime etiam forsam fi-
eret periculum anime. Sed verum est ꝙ plu-
res tenent conclusionem oppositam ergo cõ-
clusio est satis dubia. Quantum ad secun- Secundus articulus
dum articulum erunt aliqua dubia circa ar- primus dubium
gumenta ante oppositum facta. ¶ Primũ
dubium est. vtrum homo ad mortem condẽ-
natus habeat dominium supra corpus suum
¶ Arguitur primo ꝙ sic quia nisi sic sequere-
tur ꝙ homo non posset licite recedere si locũ
& tempus habeat. Antecedens est falsum ex
dictis in primo articulo. tenet consequentia.
quia sic recedendo abstraheret aliquid quod
non esset sui. & committeret furtum quod nõ
est licitum.
¶ Oppositum arguitur. quia homo condem- In opposi tum
natus ad mortem iuste propter sua demerita
perdit dominium & proprietatem supra cor-
pus suum. consequentia tenet et antecedens
probatur quia talis ledit rem publicam.
¶ Pro intellectu huius notandum est Primum notabile.
de homine iuste condemnato ad mortẽ pos-
sumus loqui dupliciter.
¶ Vno modo ꝙ non sit adhuc vincula-
tus a iudice: sed vinculabitur postea.
¶ Alio modo ꝙ iam de facto sit vincu-
latus a suo iudice. Exemplum primi vt si
sit aliquis condemnatus vel dicat princeps
ꝙ postea vinculabitur ãt capietur. Exem-
plum secundi vt si sit vinculatus anteq̃ con-

Secundu3 notabile demnetur. ¶ Secundo notandu3 est/ q aliqs potest habere locum & tempus abeūdi quando scilicet non est vinculatus & hostia carceris sunt apta/& custos sui non est ibi vel saltē dormit.

Tertiū notabile. ¶ Tertio notandū est q iuste condēnatus ad mortem/per suum superiorem non potest contra suum superiorem vt sic contrarie/scilicet inuadendo seu ledendo. Nam secundu3 q dicit albertus lesio talis aliqualiter respiceret ad crimē lese maiestatis.

Prima cōclusio. ¶ Sit ergo prima conclusio. condemnatus ad mortē iuste anteq̄ sit vinculatus & icarceratus a suo principe habet dominiū & proprietatē supra corpus. Probatur quia non videtur quomodo perdiderit ꝓprietatem & dominiū sui corporis:sed beneusum & isto modo intelligebatur.

Scda conclusio. ¶ Secunda conclusio vbi dicebatur q cōdemnatus iuste ad mortem illo tempore quo est vinculatus non habet dominium:& ꝓprietatem supra corpus suum/nec etiam vsu3. p3 conclusio. primo:quia non habet vsum vt satis notum est. Sed q non habet dominiū patet;quia ipse statim demeruit & condēnatio ē totaliter completa. & loquendo de totaliter cōdemnato ad mortem a principe non est licitum q ipse recedat si locum & tempus habeat. Et hoc arguebat prima ratio ante oppositum.

Secundu3 dubiu3. ¶ Secundū dubium vtrum in aliquo casu licitum sit substrahere rem alienam. Et arguitur q non/quia sic abstrahere est committere furtū sed hoc non est licitu3 ergo.

In opposi tum. ¶ Oppositum arguitur quia vt dictū est condemnatus potest licite recedere:& ita in casu necessitatis licitū est rem aliena3 substrahere.

Primum notabile. ¶ Pro quo primo notandum est q duplices sunt res qdam sunt res possesse vt vinea/dom⁹/bladas cibus. Alie sunt non possesse: vt sunt lapides preciosi in profundo maris.

Secundu3 duplices sūt res. ¶ Secundo notādū q duplices sunt res. quedā sunt immediate ordinate ad vite necessitatem. Alie non sūt ordinate immediate ad vite necessitatē. Prime res sunt vere diuitie secunde non.

Tercium ¶ Tertio notādum est q omnes res ordinate ad vite sustentationē in casu necessitatis sunt toti⁹ communitatis quia tales res non sunt ordinate a natura magis ad necessitatem fortis q̄ platonis.

Quartum ¶ Quarto notandum est q quando q̄ritur vtrum aliquis licite &c. posset intelligi de aliqua re ab illo possessa.

Prima cō clusio. ¶ Et tunc sit prima cōclusio in nullo casu licitu3 est recipere rem non suā loquendo de re possessa ab aliquo. p3 quia taliter accipere est furtum cōmittere. Et quando dicitur de casu necessitatis. Respondetur q in casu necessitatis illa sūt sui:quia tunc oia sunt communia:& etia3 sui. Et qn̄ dicitur de iusto condēnato. Dicitur q ipse non perdidit corpus suū:nisi sit vinculatus.

Secūda cō clusio. ¶ Scda cōclo in aliquo casu licitū est capere seu recipere rem aliquā:loquendo de re que non est ab aliquo possessa. p3 cōclo de lapide precioso existente in ꝓfundo maris: nā lapidē capere non est furtum quia nō est possessio alicuius igit̄ &c. ¶ Ad rationes dubij satis dictū est.

Tertiū du bium. ¶ Tertiū dubium vtrū in omnibus licitis & honestis inferior tenetur suo superiori obedire.

Arguitur. ¶ Arguitur q nō. qa si sic sequeretur q filius posset esse inobediēs patri. cōns est fłm & incōueniens & cōtra phm̄ octauo huius. Et cōna p3 quia si superior preciperet suo filio ire ad ecclesiam & pater precipiat oppositū tunc iste obediret superiori & nō patri.

In opposi tum. ¶ Oppositū patet per omnes philosophos morales/quia vult phūs q omnis inferior debet duci scd̄m impetū sui superioris. Ad istud respondet̄ ponēdo istā cōclonē. In oibus licitis:& honestis inferior tenetur obedire suo superiori. patet ista cōclo ex dictis. Etiā patet quia lex obligat inferiorē suo superiori & ius est ergo cōclo vera. Añs ꝓbatur qm̄ lex iubet hoiem maliciā fugere.

Ad rōnes. ¶ Et tūc ad rōes qn̄ dicitur. quia tunc staret &c. conceditur cōna & cōns/& hoc in isto casu sc3 i quo preceptum superioris sit licitū & preceptum patris illicitum

Dubitatio vnde precipiat pater filio suo vt vadat ad cāpu3 pro necessitate iconomice sue/& princeps precipiat oppositū :queritur cui magis debet obedire/

R̃ndetur. Respondetur q in illo casu in quo precipiet pater filio suo in illis qui essent de suo dominio:& de iconomica sua:tunc tenetur patri obedire & in hoc ꝑceptū superioris est illicitum. Et si princeps preciperet in illis que essent de dominio suo ipse tenetur obedire principi/& si pater precipiat oppositū illius filio suo/tunc preceptum suū est illicitum.

Ad rōnes. ¶ Ad rōnes. Ad primam cōceditur consequentia:& cōns/si cōdemnatus sit incarceratus & ligatus a principe & aliter non. ¶ Ad secundam negat̄ cōna: quia ille q nō ē icarcerat⁹ & ligat⁹ a pricipe licite pōt fugere añ icarcerationē si pōt:sed cōdēnat⁹ iuste post incarcerationem nō ꝑ licite recedere ¶ Ad tertiā qn̄ dr̄ si sic seq̄ret̄ q aliqs seipsū deberet ꝑdere: qa nō d3 nō velle iustitiā fieri. negat̄ cōna & Ad ꝓbationē cōceditur añs: & negat̄ cōna:qa nisi ipse sit icarcerat⁹ nō est totalr̄ condēnat⁹. ¶ Ad quartā qn̄ dicitur i omnibus licitis &c. Dico ad minorem q hoc potest esse licitum dupliciter. Vnomodo ante vinculationem. Alio modo post. si primo modo negatur. si secundo modo cōcedit̄. ¶ Ad quistā cum dicitur sequeretur q talis potest iuste recedere. negatur consequentia. Et dicitur q

illa ratio nichil cōcludit vt p3 ex dictis. ¶Rō
post oppositū est pro dictis.

¶QVESTIO NONA.

QVeritur nono. Vtrum minus suffici
ens altero debeat velle preferri in
honore & dignitate sufficientiori se
Arguitur. ¶Arguitur primo q̧ sic nisi talis vellet licite
preferri sufficientiori se: hoc esset quia opor=
tet meliorem principari cōns est fl̄m igit̄. ma
ior patet quia non videtur alia ratio. minor
p3 quia nō semp scd̄m veritatē ille q ē melior
debet principari: sicut habetur in alia facul=
tate. ¶ Itē si sic sequeretur q̧ heremite & alij
sancti viri deberent principari qđ nō est bo=
nom policie. ¶Tertio sic minus sufficiēs de=
bet velle qđ est sibi multo melius. Sed multo
melios est sibi q̧ alijs preferretur ergo cōna ē
nota: & maior & minor ꝓbatur: quia meli⁹ est
semper principari & dn̄ari q̄ subici. ¶Quar=
to nisi sic sequeretur q̧ multi ꝓmoti ad digni
tates & honores valde peccarent in ꝓmotiōe
dignitatis & honoris. cōns est fl̄m: quia nō est
dicendū q̧ tam multi valentes viri peccarēt.
cōna patet: quia clarū est q̧ sunt ꝓmoti ad di
gnitates & tn̄ sciūt alios sufficientiores. Ans ē
In opposi tum notū. ¶Oppositū arguitur quia minus suffi=
cientem se preferre i dignitate & honore suf
ficientiori se est cōtra ordinationē3 vniuersi &
contra totū ꝓcessum philosophi igitur non ē
licitum. cōna patet quia null⁹ potest licite vel
le illud quod est contra iustitiam distributiuā
& contra dicta philosophi & sapientum. & an
tecedens patet quia ordo vniuersi est q̧ illud
qđ est melius principetur alijs. & ideo de⁹ gu
bernat omnia quia est melior. Sed qđ sit con=
tra iustitiā distributiuam Patet: quia secundū
iustitiā distributiuā illi qui ē melior debetur
maior honor & dignitas. Sed q̧ sit contra ꝓ=
cessum philosophi patet: quia dicit philoso=
phus q̧ ille qui scit mente ꝓuidere debet gu
bernare: & principari. & etiam est de intentio
ne Alberti. ¶In questione erunt duo articuli
Prim⁹ articulus In primo eruntnotabilia. In secundo conclu=
siones. ¶Quantum ad primom notandū est
Primum notabile. quis dr̄ mi nus suffici ens altero dupl'r. q̧ aliqs potest dici minus sufficiens altero du
pliciter. Vnomō q̧ sit simpliciter ignorans &
idiota & inscius. & sic ly minus nō capitur cō
paratiue sed potius negatiōe. Secūdo modo
q̧ ipse prudens & sapiens est: tn̄ non est in ta=
Secundū li gradu sicut alter est. ¶Secundo notandum
est q̧ titulus questionis potest intelligi dupli
citer ¶Vnomodo q̧ minus sufficiēs laboret
et ꝓcuret preferri sufficientiori se in honore
& dignitate. Aliomodo q̧ nō laboret ad hoc.
sed hoc velit ex precepto sui superioris: quia
superior princeps vult & precipit q̧ talis ad
talem honorem ꝓmoueatur. ¶Tertio notā Tertium.
dum est q̧ secundum q̧ colligitur ex dictis
sexto ethicorum ad hoc q̧ aliquis debeat vel
le preferri alteri requiritur q̧ ipse habeat pri
cipaliter duas virtutes/vnam sc3 intellectiuā:
aliam moralem. vel saltem commonem scili
cet sapientiam & prudentiam. ¶Quarto no Quartum.
tandum est q̧ secundum dictamen recte rati
onis honores et dignitates solum sunt assu=
mende sub spe honorandi deum & ecclesia3.
Et si aliomodo assumat quis: ille peccat.
¶Quinto notandum est q̧ aliquis potest ꝓ= Quintum quō quis
moueri ad honores quatuor modis. Primo ꝓmouetur
ex diuina ordinatione vt legitur de beato ni= ad honores
cholao: & dauid/& saole. Secundo ex ecclesie quadrupl'r
collatione & diuina auctoritate/sicut papa cō
fert beneficiū. Tertiomodo ex militum & po
puli vnanimi electione & sic imperatores eli
guntur & multi alij. Quarto ex paterna & le=
gitima soccessione: & sic semper reges fran=
cie promoouentur ad honores & dignitates.
Alij modi q nō reducuntur ad illos sunt illici
ti. Et ideo dicit metrificator. Vivere sine pa=
tre qui non noscit a/b/c/ fit hodie filius eccle=
sie. ¶Quantum ad secundum articulum sit Secundus articulus
prima conclusio nullus ignorans & impru= Prima cō
dens d3 velle preferri alijs honore & dignita clusio.
te. probat̄. quia talem preferri honore & di=
gnitate est licitum fieri. ergo non est bonum.
consequentia patet. quia nullum tale est lici=
tum. Et antecedens patet. ¶ Confirmatur p
beatum Bernardum in quadam epistola rex
fatu⁹ i solio sedens symea est. qa quāto symea
ascēdit alti⁹: tāto magis ostēdit suas turpitudi=
nes sic etiā de fatuis ¶Scđa cōclusio est null⁹ Secunda
quicunq̧ sit potest licite eē ambitiosus ad ho
nores & dignitates obtinendas. Probatur qa
in talibus honoribus & dignitatibus secundū
se non est aliquod bonum nec causa bonita=
tis: ergo. consequentia est nota. Et antecedēs
probatur per Boetium secundo de consolati=
one prosa quinta dicentem. Si in dignitatib⁹
et honoribus inesset aliquid boni naturalis vl'
causa boni non misceretur malis etiam ip=
sis non contingeret male vti. ergo diligere
deum secundum se est bonum/quia non con=
tingit eo male vti. ¶Secundo confirma=
tur quia ly ambitiosus connotat aliquod illi=
citum. ¶Tertia conclusio minus sufficiens Tertia.
altero debet preferri sufficientiori se in ho=
nore & dignitate si hoc habeat ex pre=
cepto sui superioris. Probatur quia in

omibus licitis & honestis inferior debet obe-
dire suo superiori vt dicebatur in questione p
Dubium cedenti. ¶ Sed dubitatur quō est licitū q̄ ille
preferatur. Respondet q̄ conclusio supponit
q̄ superior habeat potestatē ordinandi & p-
mouendi ipsum ad honorem & dignitatem.
& q̄ sciat ipsum vtilem ad tale officium licet
etiam alter sit melior & magis sciens. quia si
Quarta non eēt vtilis non oporteret. ¶ Quarta ppositio.
nullus debet principari seu dn̄ari propter
esse in quiete vel in potestate. Probatur primo
q̄ non in quiete. quia non licet q̄ bonus prin
ceps sit in quiete: sed debet semper laborare
ad vtilitatem communitatis rei publice & po
licie vt prefertur & ob hoc scribit papa in bul
lis. seruus seruorū. Secūdo pbatur quia nō p
pter potestatem. quia illud appetit qd non est
de se bonū. quia illud non habet ratiōnē ordi
natā in finē. quia appetit qd non est de se bo-
Ad rōnes nū tanq̄ finē non licitā ¶ Ad rōnes. Ad primā
dr̄ q̄ nō oportet meliorem semp sed pruden-
tiorem pricipari oportet & dn̄ari alijs. & hoc
de istis q̄ sunt prudētiores ad negocia policie
¶ Ad scdam negatur minor. quia pessimū ē
q̄ fatuus principetur. qa q̄to fatuus est altior
tātomagis suas miserias & turpitudines ostē-
dit. ¶ Item talis perdit aīam suā & aīas alio-
rū. Nam si cecus cecū ducat ambo i foueā ca-
dūt ¶ Ad tertiā cōcedit añs & cōna. si nō sint
pmoti altero quatuor predictorū modorū.
Ratio post oppositū est p dictis.

QVESTIO DECIMA.

Queritur. x. Vtrū principi licitum sit
occidere viciosos & malefactores.
Arguitur. ¶ Arguitur primo q̄ nō. Quia illd
non est licitū q̄ nō est conforme dictamini ra
tiōis & diuine iustitie. sed occidere hominem
est huiusmodi ergo &c. maior patet. qa iusti-
tia humana debet esse cōformis diuine iusti-
tie. minor pbatur quia dicitur in altiori facul
tate. s. i theologia. nolo mortē pctōris: sed ma
gis vt cōuertatur & viuat. ¶ Secūdo sic illud
non est licitū qd est scdm se malum. Sed occi-
dere hominē est viciosum & malū scdm se igi
tur. maior patet qa illd qd ē scdm se malū nul
lo modo potest esse bonū. mior ps. quia vnus-
quisq̄ debet appetere oēs amicos suos esse &
habere caritatē & dilectionē. ¶ Tertio sic illd
non est licitum per quod anima sue exponit
damnationi. sed per hoc fit huiusmodi. ergo
maior patet de se qa vnusquisq̄ ds pximū su
um diligere sicut seipsum. minor ps in hoc qa
qn̄ princeps facit mori viciosum anima vitio
si dānationis exponitur periculo. ¶ Quarto
sic. nam quocūq̄ viuente dato non est licitū
ipsum occidere: ergo cōna est nota. & añs p-

baī quia quodcunq̄ viuens det: illud p̄seruaī
ordinatiōe. Modo quicūq̄ illd interficit resi-
stit ordinatōi diuie & p cōns peccat. & io di-
cit apls q ordinatione dānationē sibi acquirit.
¶ Oppositū arguit uā princeps ds ordinare In opposi
policiā & ciuitatē ad optimū inq̄tū pōt sz hoc tum.
est optimū q̄ mali in policia occidanī maior
est phylosophi tertio hui⁹. minor ps: quia po
licia nō bn̄ regereī nisi mali separenī a bonis
In questione erunt duo articuli/ In primo vi
debit de q̄sito principali. In secundo mouebi
tur vna dubitatio scz. vtrū sit priuate persone
occidere viros viciosos. ¶ Quātū ad primus Prim⁹ ar
articulū. Primo notandū est q̄ aliquis pt eē i ticulus
policia malus dupli. vnomō q̄ viciū suū no- Primum
ceat soli cōmunitati. Aliomō q̄ vitiū suū no notabile.
ceat sibi soli/vt qñ aliqui sunt mali in corde &
illi tegunt se & oñdūt extra se eē bonos sic q̄
alijs bonum exēplū prebent: licet sint mali.
Modo questio intelligitur de malefactore cu
ius viciū nocet rei publice & toti cōmunitati.
¶ Scdo notandū est p modū suppōnis q̄ q̄lz Scdm de
pars ad suū totū ordinaī sicut imp̄fectū ad p ordinatiōe
fectū ps qa q̄lz ps totius q̄cq̄ toti seruit. & iō ptis ad to
dicit phūs tertio de aia: man⁹ est organū orga tum
norum: & ideo est licitum partē putridā absci
dere ne totū corpus pereat. ¶ Tertio suppo- Tercium
nitur q̄ q̄lz persona priuata ordinatur ad to-
tam cōmunitatē sicut pars ad totum. apparet
quia dicit phylosophus tertio huius/ q̄ ciui-
tas est multitudo ciuium cōgregata per se ad
sufficientiam. ¶ Quarto supponiī q̄ tota in- Quartum
tētio principalitatis in pricipatu ciuili vel po-
litico debet versari principaliter circa ciuita-
tem & vtilitatē reipublice: & communitatis.
patet per phm̄ tertio hui⁹ capitulo tertio vbi
ponit drn̄am inter dispoticū principatū: & po
liticū quia i principatu dispotico principans
intendit bonum propriū: & in principatu po
litico non sed bonum cōmune. ¶ Quinto sup Quintum
ponitur q̄ homo in peccando ab ordine rati
onis recedit & plus ab humana salute: & di-
gnitate: & in bestialem seruitutem incidit. pa
tet suppositio: quia aliquis non dicitur homo
scdm partem sensualem & sensualitatē: sed se
cundum ptem rationalem operantem secun-
dum rationem. ¶ Correlarie sequiī q̄ sicut li Correlari-
citum est occidere propter vsus hominis bru um.
ta animalia: ita licitū est ppter vtilitatē homi
nis hoīes bestiales occidere quia nō sunt nisi
bestie loq̄ndo moraliī. ¶ Sit cōclo rn̄siua affir
matiua. Licitū est principi occidere homines
viciosos quorū viciū nocet toti communitati.
Probaī: nā licitū est abscindere oē illud quod
nocet cōmunitati igitur. consequentia ē nota &
añs patet per quartā suppositionē: quia sectio

principis debet eſſe circa vtilitatem totius cō-
munitatis. Confirmatur nam ſicut licitum eſt
medico membruȝ putridum et aridum a cor
pore remouere ne totuȝ corpus pareat. ſic eti-
am licitum eſt principi occidere et abſcindeꝛ
membrum putridum ſcilicet homines vicio-
ſos a corpore ſcilicet a tota communitate Et
Secund⁹ articulus. hec de primo articulo. ¶ Quantum ad ſecun
Dubium. dum articulum. Sit hoc dubium ¶ Vtrum pſ-
Arguitur ſone priuate ſit licitum occidere malos de qui
bus eſt queſtio preſens Et arguitur quod ſic
cuilibet perſone priuate licitum eſt illd faceꝛ
quod eſt toti cōitati vtile ſed ſic eſt in propoſi
to. maior patet. minor probatur quia abſcin-
dere tales eſt multum vtile toti communitati
In oppoſitum. ¶ Oppoſitum arguitur. quia occidere malefa
ctores in policia ſolum licitum eſt illi cui cō-
miſſa eſt cauſa totius communitatis & policie
ſed hoc eſt ſolum principi igitur. maior patet
de ſe. minor patet quia perſone priuate nulla
Prima notabile. cura policie cōmiſſa eſt. ¶ Pro quo ſciendū
eſt ꝙ non eſt licitum in policia malefactores
occidere niſi in quantum talis occiſio ordina-
tur ad bonum commune et ad eius vtilitateȝ.
Ex quo ſequitur correlarie ꝙ non eſt licitum
principi occidere malefactores propter odiū
priuatum vel cōſimile niſi ordinetur imediate
Secundū ad bonū cōmune. ¶ Secundo ſupponitꝛ ꝙ ſo-
li principi cōmiſſa eſt cura policie. patet ſup-
poſitio quia dicitur tercio huius ꝙ policia ſo
Tercium. lus debetur principi vt ſic & non alijs ¶ Ter
cio ſupponitur ꝙ cuilibet perſone priuate il-
lud ē licitū qđ reſpicit vtilitatē rei publice ſi
ne nocumēto & leſiōe pſone priuate alteri⁹ &
ſi oppoſitum fuerit non eſt licitum. patet ſup-
pō qa perſona priuata non poteſt alicui licite
inferre nocumentum quia vna perſona priua
ta non eſt alteri perſone priuate ſub ordinata.
Item nullum bonum debet fieri vt inde eueni
at malum nec econuerſo. Ex his patet cōclu-
Concluſio reſponſiua ſio reſponſiua. Perſone priuate vt ſic non ē li-
citum occidere malefactores q̄tumcunqꝫ ſint
mali patet ex dictis. Sed contra ponatur caſ⁹
ꝙ ſortes videt platonem qui plato ꝓcurat ma
lum toti communitati / ita ꝙ vult eam prodeꝛ
vel cōburere & ſortes non poteſt principē in-
uenire tunc eſt licitum ſorti interficere plato
nem. Dicitur probabiliter ꝙ in illo caſu licitū
eſt ſorti īterficere platonem / et in illo caſu hoc
non facit tanquam perſona priuata ſed vt per
ſona communis ſcilicet princeps et illud dici
tur probabiliter igitur dicebatur notanter in
concluſione vt ſic. Ad rationem dicitur quod
hoc eſt verum quando fit ſine nocumento al-
Ad rōnes queſtionis terius perſone. ¶ Ad rationes queſtionis. Ad
primam quando dicitur. &c. conceditur ma-
ior & negetur minor vnde alibi dicit xp̄us iu-
ſte iudicate filij hominū. Et cū dicit de⁹ nolo
mortē pctōris mortē īngrum eternam / ſed bñ
vult mortē ſortis. ¶ Ad ſecundaȝ conceditur
maior Et dicitur ꝙ de p ſe eſt malū īterficere
hominē manētē in humana dignitate ſꝫ occi-
dere hominē deſcendētē ab humana dignita
te in beſtialitatem eſt bonum de pſe reſpectu
principis. ¶ Ad terciam negetur minor. quia
talis poteſt mereri vitam eternam in breui tē-
pore. ¶ Ad quartam negetur illa Ad proba-
tionem dicitur ꝙ omne viuēs a diuina ordina
tione reſeruatur nō propter ſe ſed propter ho
minem loquendo de hominibus viuentib⁹ vt
bruta. ¶ Ratio poſt oppoſitum ē pro dictis.

¶ QVESTIO.XI.

Q Veritur. xi. Vtrum in aliquo caſu
licitum ſit interficere innocentem
Arguitur ſiue alium iuſtum Arguitur ꝙ ſic
in aliquo caſu licitum eſt interfi-
cere nocentem ſeu malum ergo & innocentē
conſequentia patet quia maius malum infer
tur vicioſo ſi dānetur q̄ iuſto & bono quod pꝫ
quia eſt in periculo pdendi animam ſuam &
corpus & ſi iuſtus interficiatur ſtatim vadit de
hac vita ad gloriam dei. Antecedens patꝫ ex
dictis. ¶ Secundo ſic illud eſt iuſtum quod ꝓ
cedit ſecundum iuſticie ordinationem ſed ſic
eſt quod quis ſcđm iuſticie ordinationem co-
gitur interficere innocētem ergo eſt licituȝ ma
ior patet minor probatur quia accidit quan-
doqꝫ quod iudex tenetur occidere innocentē
vt ſi probatum fuerit per teſtes quibus ē cre
dendum quod eſt reus mortis: & tamen ſtare
poterit quod erit innocens. Confirmatur nam
videm⁹ per experientiam quod executor iuſti
cie tenetur reum ſibi pñtatum punire. ¶ Ter
cio ſic illud eſt licitum ad quod quis ex prece
pto diuino obligatur. Sed in tali caſu poteſt eſ
ſe huiuſmodi ergo maior eſt nota & minor ꝓ
batur. Nam abraham obligatur ad filij ſui in- In oppoſitum.
terfectioneȝ & tamen erat iuſtus. ¶ Oppoſitū
eſt de intentione alberti ſuper iſto tercio Et pa
tet ratione ſic ꝙ hoc eſt contra iuſticiam quia
eſt dare innocenti quod non eſt ſui quod ē cō
tra leges. ¶ In queſtione erunt duo articuli in Prim⁹ articulus.
primo ponentur notabilia. ¶ In ſecundo con
cluſiones. ¶ Quantum ad primum notandū Primum
eſt quod homo dupliciter conſideratur vno notabile.
modo ſecūdum ſe prout eſt creatura dei alio
modo in comparatione ad aliquid vt ſi nō cō Secundum
ſideretur ad vtilitatem rei publice. ¶ Secūdo notabile.
notandum eſt quod iudex dupliciter conſide
ratur Vno modo prout eſt perſona priuata Tercium
alio modo prout eſt perſona publica et com- notabile.
munis ſcilicet in q̄tum eſt iudex. ¶ Tercio no

tandum est ꝙ multa sunt simpliciter licita iu
dici inq̃tum persona publica que non sunt li-
cita ipsi inq̃tũ persona priuata/patet quia fer-
re sententiam iudici est licitum et condemna
Quartum notabile. re alium sed hoc non est sibi licitum inq̃tũ est
persona priuata. ¶ Quarto notandum est ꝙ
quattuor mala Interficiens Innocẽtẽ. Incurrit. interficiens innocentem quattuor mala icur-
rit. ¶ Primo quia priuat cõitatẽ magno bono
eo ꝙ tollit innocentem de cõitate. Secundo
quia talis facit iniuriam illi quem debet dili-
gere. Tercio quia talis interficiens infert nocu
mentum illi qui non est dignus nocumento.
Quarto quia ibi est secundum rei veritatẽ cõ
Quintum notabile. temptus dei maxime. imo sicut scribitur Luce
secundo. qui vos spernit & me spernit. ¶ Qui
to notandum est ꝙ iudex cõdemnando inno
centem duobus modis potest se habere. Vno
mõ seruãdo verũ ordinẽ iusticie scilicet faciẽ
do tantum q̃tum potest de inquisitione verita
tis Alio modo quia est circa hoc de facto ne-
gligens/& quia statim credat & non curat vtrũ
Secund⁹ articulus. testes sint mali vel boni ¶ Quantũ ad secũdus
articulũ sit prima cõclusio cõsiderãdo hoiem
Prima cõclusio. absolute scd̃m se in nullo casu licitũ ẽ hominẽ
iterficere. pbaẽ qa i nullo casu licitũ ẽ effectũ
dei scd̃m se cõsideratũ corrũpere & destruere
igitur. cõsequẽtia ẽ nota ex termis: quia inq̃tũ
ille homo cõsideratur inq̃tum est creatura dei
Secunda conclusio. est ordinatio dei ꝙ n̄ moriaẽ & q resistit ordi
nationi dei aĩam suã damnat. ¶ Secunda cõ-
clusio. pro aliquo casu licitũ ẽ homi interficeẽ
hominẽ aliũ cõsiderãdo ipm in ordine ad aliũ
pbaẽ qa licitus ẽ iterficere hoiem in casu quo
viciũ suũ noceat toti cõitati: ergo cõsequentia
est nota. similiter ex prima cõclusione qa lici
Tertia cõclusio. tũ ẽ mẽbrũ lesũ & putridũ abscindere a toto
corpe/ne totũ corp⁹ peat. ¶ Tercia conclusio
nõ ẽ liciũ pricipi iq̃tũ est persona priuata iter
ficere innocẽtẽ quẽ scit esse iustũ. Patet cõclu-
sio satis per illa quattuor mala dicta in quarto
notabili/quia in hoc illa quattuor mala incur
Dubium. rit. Sed tunc est dubium vtrũ sit licitũ principi
iterficeẽ iustũ/quẽ scit eẽ iustum i casu quo iu-
dex nõ sciret ipm eẽ reũ licet oppositum sibi
Duplex ẽ iudex probaretur. De ista dubitatione dẽ ꝙ duplex
Rñsio ad dubiũ est iudex/subditus vt prepositus vel baliuus.
Alius ẽ n̄ subdit⁹/vt iperator vel rex. ¶ Et tũc
dicitur probabiliter ꝙ iudex subdit⁹ anteq̃ il
lũ cõdãnaret quẽ scit eẽ iustũ dꝫ renũciare offi
cio iudicis: si iudex nõ scit veritatẽ quãuis ali
que leges dicãt oppositũ. Et de ista dubitatiõe
diceẽ post/& dictũ ẽ i scd̃o libro i quarta q̃one
Quarta conclusio. et vltia. ¶ Quarta cõclusio licitũ ẽ iudici iquã
tũ iudex ẽ iterficere innocẽtẽ/i casu quo iudex
procedit scd̃m debitũ ordinationẽ iusticie qa
ingrẽdo veritatẽ inquãtũ p̃t scꝫ p allegationes
et probationes de inq̃sitione veritatis proba-
tur qa i casu i quo iudex sic pcedit cũ tãta dili
gẽtia nõ ẽ cã iudex illius iudicij principalis er
go cõsequẽtia ẽ nota Et ans̃ pbatur quia cau
sa principalis illius mortis est falsitas testium
Confirmatur quia nisi sic sequeretur ꝙ illicitũ
esset iudici reprehendere testes idoneos fal-
tem apparenter idoneos consequens ẽ falsũ
cõsequentia satis patet Ad rationes principa Ad rõnes
les Ad primam conceditur antecedens si vici
um eius noceat cõitati et negetur consequẽtia
Ad probationẽ dicitur ꝙ hoc non est ex parte
iudicis quia iudex nõ itẽdit interficere animã
sed corp⁹ & si sequatur damnatio anime hoc
est de per accidens ꝙ iudex iferret quattuor
mala vtriq; & tamen inferret plura mala quia
iudex i hoc ꝙ interficit innocentem facit ma
lum toti cõitati. ¶ Secunda ratio est pro secũ
da conclusione. ¶ Ad terciam negetur minor
Ad probationẽ dicitur ꝙ nõ est presentis spe
culationis. ¶ Ratio post oppositum ẽ p dictis

¶ QVESTIO. XII.

Queritur duodecimo. Vtrum licitũ
sit multitudinem principem elige
re et postea ipsum puniri si deliq̃-
rit Arguitur primo quod non ad electionem Arguitur.
principis maxime requiritur prudentia sꝫ sic
est quod multitudo populi frequenter deficit
in prudẽtia igẽ Maior pꝫ qa opꝫ qd̃ eligẽs sit
prudẽs minor patet. Nã dicit sapiẽs stultorũ
infinit⁹ est numer⁹. ¶ Scd̃o illũ nõ expedit in
policia quod est maximum in policia sed ma
ximum in policia est eligere pricipem ergo.
maior patet de se quia illud quod est cõmune
nullius cause curam sortitur. minor patet.
¶ Tercio illud nõ ẽ licitũ in ciuitate p qd̃ viles
persone pmouentur ad dominãdum et prin
cipandum sed per eligere pricipem & puniẽ
eum si deliquerit persone viles et inutiles pro
mouerentur ergo patet maior quia viles per-
sone postq̃ sunt promote multis nocent ideo
dicit philosophus ꝙ magnorũ dñi cõstituti si
viles fuerit multis nocẽt & ledũt et leserũt iã ci
uitatẽ caldeorũ. minor patet qa mltitudo ho-
minũ continet in se multas psonas. ¶ Quarto
sic illũ nõ ẽ cõueniẽs i policia p quod mouenẽ
lites & iurgia ergo & .maior patet qa oppo-
situm policia est pax & cõcordia et ideo dicit
xp̃us oẽ regnũ in se ipsũ diuisũ desolabitur mi
nor patet qa in tali electione qlibet vult defen
dere & pmouere suum amicum ¶ Oppositũ In opposi
est de intentiõe phi tercio huius et ideo dice- tum.
bat solum quod maxime est nociuũ populo
tribuere potestatem scilicꝫ ꝙ habeat eligere
principem et corrigere ipsũ si deliquit. ¶ In q̃
stione erunt duo articuli. In primo ponuntur

Primus articulus. Primum notabile. Tria requiruntur ad principem

notabilia In secundo conclusiones. ¶ Quantum ad primum articulum Notandum est primo quod ad hoc quod aliquis sit verus princeps requiruntur tres conditiones. ¶ Prima quod sit virtuosus moraliter. Secunda est quod sit prudens prudentia morali siue ciuili. Tercia quod sit potens Et declaratur quia prius requiritur quod sit bonus in se modo homo non dicitur bonus in se nisi sit virtuosus quod patet quia illi debetur honor. Secundo requiritur prudentia quia debet habere directiuam regulam suorum actuum & suorum subditorum. Debet etiam esse potens ad repugnandum malis & corrigendum eos et ad premiandum bonos. Verum est tamen quod philosophus prohemio metaphisice ponit sex conditiones sapientis quibus debet esse ornatus princeps verus. ¶ Primo requiritur quod sit sapiens vnum primum opus est regere et non regi. Secundo difficilia cognoscere. Tertio reddere causas suorum agibilium. Quarto habere gratiam seu scientiam. Quinta alijs preesse Sexta habere prouidentiam de futuris. In primo elenchorum ponit philosophus duo opera sapientis scilicet non mentiri de quibus nouit. & mentientem manifestare posse ¶ Secundo notandum est quod duplex est multitudo quedam est bestialis que est constituta ex hominibus vilibus. Alia est ordinata: & bene regulata que est constituta ex potentibus viris/virtuosis/& sapientibus. ¶ Tercio notandum est quod duplex est multitudo bestialis quedam est sensualis que nullomodo participat ratione. Alia est bestialis que est aliquo persuasibilis et corrigibilis et cum hoc participat ratione quo ad supremam. Quarto nota quod ad electionem principis et eius correctionem si delinquat maxime requiruntur due conditiones. Prima est prudentia. Secunda est potentia scilicet quod sint homines ita prudentes quod eligant bene etiam quod sint potentes vt in casu quo noluerunt facere secundum ius posset compellere ex officio Et ideo dicit philosophus quod non solum eligendus est princeps qui vult esse sed debet cogi ad principatum si fuerit ad hoc aptus et virtuosus. ¶ Quinto notandum est quod electus a bona multitudine et bene ordinata maxime apud illam est dilectus. Ista suppositio est alberti in forma. Et causa est quia dicitur nono ethicorum omnes maxime diligunt suum opus modo talis electio si sit populi est electio scilicet opus ipsius populi ergo talis multitudo maxime diligit illud opus scilicet principem. ¶ Sexto notandum est quod principans in policia Duobus modis debet principari. vno modo secundum leges positas in policia. alio modo omittendo tales leges & hoc dupliciter quia vel tales leges ignorat vel contemnit si tales ignorat non est bonus princeps quia princeps debet maxime leges interpretari si contempnit tunc debet puniri vel deponi ab officio principatus Et hoc de primo articulo. ¶ Quantum ad secundum articulum. Sit prima conclusio Non est licitum multitudinem videlicet bestialem eligere principem et post punire si delinquerit. probatur ex dictis quia dictum est prius quod magnorum domini constituti si viles fuerint multis nocent & ledunt et leserunt ciuitatem caldeorum. Secunda conclusio expediens est multitudinem bene ordinatam eligere principem Et hoc in policia in qua princeps maxime est eligendus ab illa multitudine in qua requiritur prudentia requisita ad electionem principis sed hoc est in policia bene ordinata igitur. maior est nota et minor probatur per quid nomen multitudinis bene ordinate. Item patet ex alio quia in multitudine bene ordinata requiritur dilectio totius communitatis Item illis est expediens eligere principem in quibus reperiuntur priora requisita ad electionem sed hoc est in multitudine bene ordinata ergo maior est nota et minor similiter quia si princeps deberet punire aliquem & alij illius vellent resistere opus est quod fiat remedium per residuum communitatis. Item in tali electione seruatur pax & concordia ergo est bene licita. consequentia est nota Et assumptum patet per predicta quia multitudo diligit suum opus proprium Tercia conclusio expediens est multitudinem bene ordinatam eligere principem et punire principem si deliquerit et non principetur secundum leges: siue hoc fit per ignorantiam siue per contemptum. probatur quia ad multitudinem bene ordinatam expedit facere illud cuius oppositum esset destructio totius communitatis. sed hoc est in non puniendo principem si deliquit. ergo maior est nota. Et minor patet quia talis princeps potest facere quod talis principatus esset tirannicus Et illud totum debet intelligi de principe qui eligitur & non de illo qui est per successiuam hereditatem. Et nota quod plus debet puniri talis princeps ignorando leges si deliquerit quam si peccaret leges contemnendo patet per predicta Et hec de secundo articulo. ¶ Ad rationes questionis. ad primam dicitur concedendo maiorem loquendo de multitudine bestiali Et etiam conceditur quod illa multitudo bestialis non habet eligere principem. sed multitudo bene regulata & ordinata. ¶ Ad secundam conceditur illa quod si multitudo sit bene ordinata tunc debet fieri quia multi oculi magis possunt videre quam pauci. ergo conueniens est quod multitudo bene ordinata eligat principem Ad .iij. negatur minor quod talis multitudo bene ordinata eligat principem Ad quartam negetur minor quia talis multitudo includit plures prudentes & bonas personas. ¶ Ad quintam negetur minor quia si talis multi-

Secundum notabile. Duplex multitudo

Tercium notabile.

Quartum notabile.

Quintum notabile.

Sextum notabile

Secundus articulus Prima conclusio.

Secunda conclusio

Tercia conclusio.

Notabile.

Ad rationes

titudo sitbene ordinata tūc seruatur pax et cō
cordia et commune bonum communitatis.
¶Ratio post oppositum est pro dictis.

¶QVESTIO.XIII.

Veritur.xiij. Vtrū tātū sex sunt spe
cies policiarū & n̄ plures neqꝫ pau
ciores scilicet regnū aristrocratia
democratia tirānis obligarchia et
Arguitur tymocratia. Aī primo ꝙ n̄ qm̄ cōicatio ycono
mica n̄ diuidit̄ i tot species ergo nō sūt tot po
licie cōsequētia patet ex simili Aīs ꝓbat̄ qa.
phi. nullā mētionē facit de illa. Secūdo sic tyrā
nis n̄ ē policia igitur. aīs probat̄ qa policia sic
describit̄ Policia ē pricipātiū ordo optīe se ha
bētiū ad rē publicā mō nō sic ē de tyrānide qa
ibi n̄ ē talis ordo. Tercio sic plures sūt species
policiarū q̄ sex. aīs. pꝫ p platonē ponētē poli-
cias mixtas ex istis policijs. Vnde ipē pōit poli
ciā mixtā ex aristocratia & timocratia & sic de
In opposi tum alijs. ¶Oppositū ē de ītētione philosophi in
isto tercio capitulo qnto vbi pōit tm̄ tres spe-
cies politie scilicet policias rectas et alias tres
que sunt trāsgressiones illarū triū politiarum.
¶In questione. erūt duo articuli. In primo vi
debit̄ an cōmunicatio yconomica cū singulis
Secund⁹ articulus. speciebꝰ possit distingui. In scdo rn̄debit̄ ad
Primum notabile. quesitū. ¶Quātū ad primū articulū nota ꝙ ī
isto tercio libro capitulo quito solū tractat phi
Secūdum losophꝰ de politijs simplicibꝰ et nō de cōposi
tis sicut plato ponebat. ¶Secūdo notādū ē ꝙ
ois cōicatio seu policia ad aliq̄ finē ordinatur
ꝑꝫ suppositio primo ethicorū vbi dicit omnis
Tertium. notabile. actꝰ hūanus ordinat̄ ē i finē. ¶Tertio notan-
dū ē ꝙ ad hoc ꝙ multitudo cōposita ex diuer
sis voluminibꝰ & varijs attigat finē ad quē vl-
timate ordinat̄ requirit̄ aliqd̄ pricipale ordi-
nans ipsā multitudinē ad talē finē pꝫ supposi-
tio p albertū i suo cōmēto. Et etiā satis ꝓbat̄
quia n̄ vr̄ quomō diuerse volūtates concorda
Quartum rent nisi p superiꝰ regēs & iō concedit ꝙ om-
duplex est nis priceps dꝫ eē multū prudēs. ¶Quarto no
vltimatum tādū ē ꝙ huiusmodi dirigēs varias volūtates
in finē vltimatū ē duplex quoddā ē supremus
qd̄ ad nullā legē restringit̄ vt ē iperator. Aliū
est subordinatū & illud restringit̄ a superiori.
Quintum ¶Quito notādū ē qd̄ distinctio policiarū po-
test sic haberi. Nā in omni policia vel est vnus
princeps vel plēs. Si vnꝰ solus vel intēdit bonū
cōe & sic ē regnū vel itēdit bonū ꝓpriū & sic
vocat̄ tyrānꝰ Si plures vel tales sūt diuites vel
pauperes. Si diuites aut sic dn̄ando intēdunt
bonū cōe & sic ē aristocratia vel bonū priuatū
et sic est obligarchia. Si pauperes āt intēdunt
Septum. notabile. bonum commune & sic est timocratia vel pri
uatum & sic est democratia. ¶Sexto notādū
est ꝙ politia simplex est ordo principātum et

principatuum q̄ ordine principantes optime
se habent secundum leges ad rem publicam
Ex quo sequitur quod tyrannis non est poli-
cia patet ex vna ratione ante oppositū facta correlariū.
Sit ergo conclusio responsiua ad quesitūꝫ sex Conclusio responsiua
sunt species policiarum ad istum sensum qd̄
sunt sex termini specifice distincti in quibus
ille terminus policia simplex diuiditur. Ista
conclusio satis probata est ex sufficientia. Et
hec de primo articulo. ¶Quantum ad scdm̄ Secundus articulus.
articulum est videndum vtrum cōmunicatio Dubium.
yconomica possit diuidi per istas species itaꝙ Rn̄sio
possit esse regnum et sic de alijs. Respōdetur
quod sic sicut habetur nono et decimo ethico
rum diffuse. Nam si in communicatione yco-
nomica pricipet̄ pater vxori & filijs & intēdāt
bonū cōmune sic ē regnū Si ad bonū priuatū
sic ē tyrānis Si pater et vxor pricipet̄ & filij aūt
intēdūt bonum cōe aut ꝓpriuꝫ. Si commune
sic ē timocrachia Si propriū sic est democra-
chia Si pater vxor & filij fratres et sorores pri
cipētur āt intēdūt bonum commune & sic est
aristocrachia aut propriū & sic est obligarcia
Secunda dubitatio quis pricipatꝰ est melior Secunduꝫ Dubium.
et laudabilior scꝫ an regalis aut politicus sci-
licet vbi vnꝰ solus pricipat̄ vel vbi plēs. ¶Et Arguitur.
arguit̄ primo vbi plēs quia ille pricipatus est
melior vbi reperit̄ maior prudētia sed sic est
in pricipatu politico igr̄. cōña ē nota et maior
pꝫ ex dictis in ꝓcedenti cōclusione minor pa
tet qa multitudo diuersa icludit magnam sa-
pientiā. ¶Oppositū arguit̄ qa principatꝰ rega In opposi tum.
lis pricipalissimo pricipatui assimilatur scili-
cet monarchie totiꝰ vniuersi & ideo dicit phi
losophꝰ pluralitas pricipantium mala vnꝰ er
go princeps. Ad hoc dicitur qd̄ principatꝰ re- Rn̄sio
galis ē melior & pfectior q̄ pricipatus politi-
cus. Ista ꝓpositio ē de itentione philosophi se
cūdo huius et patet per rationem post oppo-
situm ad rationes ante oppositūꝫ conceditur Ad rōnes dubii.
maior nisi per talem pluralitatem redderetur
dissimilior talis policia principalissimo prin-
cipatui. Sed vbi cetera sunt paria veruꝫ ē si es-
set in eadem specie principatus. Modo sic nō
est in proposito. Et hoc de secundo articulo.
¶Ad rationes questionis ad primaꝫ negatur Ad rōnes
antecedens pro vt est satis dictum in primo
articulo et conceditur capiendo proprie poli
ciam et loquendo proprie de policia sed est
policia secundum quid et vocata policia scili
cet apud transgressores licet secundum veri-
tatem non sunt nisi tres policie scilicet regnū
aristocrachia & timocrachia. ad secundaꝫ ne
getur antecedens Et ad probationem dicitur
ꝙ nos loquimur hic de simplicibꝰ & de cōpo
sitis ex istis n̄ ē hic ad ꝓpōitū rōes ꝑt oppīū s̄

pro dictis.

❡QVESTIO.XIIII.

QVartadecima questio. Vtrū homo
iterficiēs aliū casualiter icurrat ho
micidij reatū sic ꝙ talis dicaẛ homi
Arguitur cida Arguiẛ ꝙ sic nā sicut habeẛ geñ. secundo
lamech credens interficere bestiā hominem i
terfecit scilicet caym et homicida reputatus ē
et tamē talis interfecerat casualiter igitur ma
ior pȝ ibidē et minor nota est qa hoc fecit pre
ter intentionem. ❡Secundo sic nam sicut ha
betur exodi.xx. primo. si quis pcusserit mulie
reȝ pregnāteȝ & abortiuū fecerit et mors sub
secuta fuerit animam ꝑ aīa reddet & hoc est
preter intentionem percutientis igẛ maior pȝ
ex textu et minor est nota. ❡Tercio sic nā si-
cut habetur digestis primo ponuntur multi
casus in quibus ponuntur homicide casuales
❡Quarto sic iterficiens hominem casualiter
peccat et non alio peccato q̄ homicidij igitur
maior patet quia talis facit alteri quod nō vel
let sibi fieri et etiaȝ facit nocumētū proximo.
minor patet quia non videtur quo alio pecca
In opposi-tum. to ipse peccaret. ❡Oppositum est de intentio
ne quorūdā expositorū tercio huius. Et patet
per beatum augustinum diceteȝ. quod si ali
quod bonum facimus si ad illud bonum seq
tur mors alterius absit vt tale malum nobis i-
putetur. In questione erūt duo articuli. In p̄-
mo poneẛ notabilia in secundo conclusiones
Prim⁹ ar-ticulus. ❡Quātū ad primū articulum Notanduȝ est
Primum notabile. quod sicut habetur ex dictis philosophi scdo
ethicorum nullum casuale vt sic ab agēti par-
ticulari saltem ipsum producente intenditur
patet quia casus est effectus preter intentio-
Primum correlariū nem. Ex quo sequitur ꝙ nullū casuale vt sic ē
pctm̄ patet quia nullum casuale vt sic est iten
tū nec volūtariū. mō pctm̄ ē volūtariuȝ vt dicit
augustin⁹: qa si non esset volūtariū non esset
pctm̄. Dicit etiam philosophus ꝙ hō nō facit
pctm̄ i illo qđ nō p̄t vitare. Scdo seqtur ꝙ ca-
sualis iterfectio hominis vt sic & scdm se cōsi-
Secunduȝ notabile. derata n̄ ē pctm̄ pȝ clare. Secundo notandum
est qđ aliquid p̄t dici volūtariū dupliciter vno
mō de ꝑ se & directe qa voluntas imediate &
directe ipsū dirigit. alio mō idirecte & de ꝑ ac
cidens scilicet cōsecutiue vel antecedēter vel
interpretatiue cōsecutiue: vt si quis actū com
mittat & postea hēat cōplacētiā in hoc tunc il
lud est voluntarium cōsecutiue antecedenter
vt si quis voluntarie fieret ebrius & in tali ebri
etate faceret malum. Dẛ etiaȝ interpretatiue
vt si sortes posset impedire pctm̄ alicuius per
verbum & non facit ipsemet committit vo-
luntarie illud Ex quo patet ꝙ non sequitur
sortes illum actum committit et non est pro-
tūc actus impatus igẛ n̄ peccat. patet quia po-
test ille actus esse voluntarius apud ipsum a-
ctualiter vel interpretatiue. Secundo sequiẛ
ꝙ si quis voluntarie fiat ebrius et in tempore
ebrietatis ip̄emet cōmittit actū turpē talis est
hoicida & puniendus est sicut voluntarie vi-
ciosus patet qa volūtarie facit licet non actua
liter ideo dicit philosophus ꝙ ebrio debētur
duplices passiones. ❡Tercio notandū est ꝙ Tercium. notabile.
aliqs pōt interficere hominem casualiter duo Duobus modis qs interficit
bus modis vnomodo dādo operam rei licite
scilicet qa facit opus licitū ad qđ sequiẛ mors
alteri⁹ verbi grā si aliqs ecclesiā ruinosā edifica
ret: et ad illius ruinā seqẛ mors alterius. alio
mō dādo operam rei illicite verbi gratia si ali
quis ꝓiceret lapidē i vico vbi cōtingit ꝙ mlti
transiēt. Quarto notādū ē ꝙ interficiens ho Quartum notabile
minem casualiter dādo operā rei licite siue il
licite p̄t duobus modis se habere vnomodo
si adhibet totā diligētiā quā p̄t ne ad op⁹ suū
licitū siue illicitū sequatur mors alteri⁹. alio-
modo ꝙ n̄ adhibet diligētiā bonā sed in hoc
est negligens & n̄ facit diligētiā suā. Quantū Secund⁹. articulus
ad scdm articulū Sit prima cōclusio iterficiēs Prima cō-clusio.
hominē casualiter dādo operā rei licite & nō
adhibēs diligētiā quā p̄t ne ad op⁹ suū sequaẛ
mors alterius incurrit hoicidij reatū & ē ver⁹
homicida pȝ cōclusio ex terminis pȝ ꝙ peccat
quia dat operā rei illicite & hoc volūtarie. Se-
cūdo n̄ adhibet diligētiā quā p̄t nec tātā quā-
tā dȝ quātū ad opus suū. & talis iterpretatiue
vult ipsū iterficere patet qa posset hoc impedi
re si vellȝ ꝑ suā diligētiā Scda cōclusio interfi- Secunda. conclusio.
ciens hominem casualiter dando operā rei li
cite nō tamen adhibita diligētia ne ad opus
eius mors alterius sequatur incurrit hoicidij
reatuȝ verbi gratia ꝓiciens regulas de eccle-
sia quā edificat non faciens signū quādo ꝓi-
cit & i tali ꝓiectione iterficiat aliquē ille ē ve
rus homicida pȝ qa iterpretatiue facit maluȝ
et ꝑ cōsequēs ip̄e peccat. Tertia cōclusio inter Tercia conclusio.
ficiens hominē casualiter. dādo operam rei li
cite & adhibita diligentia debita ne ad opus
suū sequaẛ mors alteri⁹ nō incurrit homicidij
reatū. Nec ē homicida reputādus. patet quia
talis interfectio ē casualis et non volūtaria di-
recte nec indirecte igitur patet consequentia
Et aūs pȝ. ꝙ nō directe notū est nec indirecte
nec aūcedenter nec cōsecutiue nec interpreta
tiue tamē postea displiceat sibi si ip̄e sciat. et
istā conclusionē voluit augustin⁹ & expositor
alberti in rōne post oppositū. Sȝ aliqs peteret. Dubium.
Si aliqs interficeret hominē casualiter dando
operā rei illicite et tn̄ adhibeat tātam diligen
tiā quātā post ne mors alterius seqtur. ❡Vtrū
sit homicida. ❡Rn̄deẛ ꝓbabiliter ꝙ talis in Rn̄sio
hoc qđ dat opā rei illicite vt supponiẛ peccat

tūc & est viciosus & p cōns mal⁹. licet sit ignorās qa ex hoc sequitur q̄ ignorat circunstantias et sic rō sua ē īpedita & sic n̄ pt adhibere tātā diligētiā sicut d₃ & sic nō ē possibilis cas⁹. Et etiā p₃ q̄ ipse peccat et sic añcedenter & iterpretatiue vult. ❡ Ad rōnes. ad primam de lamech gen̄. dī q̄ verū ē q̄a licet daret operam rei licite n̄ tñ bñ cōsiderauit vtrū esset hō vel bestia et sic non adhibuit tātā diligētiā q̄ntā debuit Ad scdā₃ de muliere pregnāte: cōceditur: & dī q̄ i hoc casu ipe daret oprā rei licite ❡ Ad tertiā cōcedit̄ q̄ dant̄ multi casus vbi puniūt̄ tales si ñ apponāt diligētiā debitam: vel si dant operā rei illicite Rō post oppo. ē p dictis ❡ QVESTIO. XV.

Ad rōnes

Verū. xv. Vtrū liceat alicui hoīem interficere se defendendo? Et arguitur q̄ nō q̄a n̄ licet alicui simpliciter fornicationē vel adulteriū vel q̄dcunq̄ aliud pc̄m pro conseruatione vite sue facere ergo patet cōna qa homicidiū est maius pc̄m q̄ simplex foricacio vel adulteriū. añs p₃ quia q̄ncunq̄ cōmittitur pc̄m ineſt mors anime modo vita spūalis preferenda ē vite corporali ❡ Secundo defēsio ē illicita. ergo vr̄ q̄ non ē licitū alicui occidere aliquē se defēdēdo: ergo p₃ consequētia & añcedēs patet p ap̄lm ad romanos secūdo dicētem. non vos defendentes carissimi vbi inuit q̄ vnus contra aliū non d₃ se deffendere. ❡ Tercio arguitur per illd q̄d habetur ab augustino. iij. li. de arbitrio vbi dicitur: quomodo p diuinā potētiā liberi sunt a peccato q̄ p rebus spm̄ q̄s op₃ hōa ua cede poluti sūt ac si diceret q̄ tales a peccato non sunt imunes & p humanā cedē intelligit̄ deffensio nē. ❡ Quarto sic. illd nō ē homini licitū ad q̄d in istanti sequit̄ mors ppria: s₃ i tali deffensio ne fit huiusmodi. igr̄. maior p₃. qa illicitū ē se ipsū iterficere: & p consequēs facere actū₃ ad quē sequit̄ mors vel interfectio & minor ē nota: qa sepe tales iterficiūtur vel a iudice vel ab alio. ❡ Oppositū arguitur nā p conseruatione pprie domus licitū ē interficere homines igr̄: & p conseruatiōne vite proprie per locu₃ a minori. añs p₃ p illd exo. xxij. si fur domū fodiens fuerit inuentus & accepto vulnere mortuus fuerit percussor non erit reus sanguinis et ē text⁹. ❡ In questione erūt duo articuli. in primo videbitur vtrū defensio sui ipsius sit defensio licita in secundo vr̄ de q̄sito principali tercio propter terciam & quartā ratiōnē: ante oppositū videbr̄ vtru₃ licitu₃ sit se ipsu₃ interficere. ❡ Quantum ad primum articulu₃ est primo notandum q̄ deffendens seipsum est duplex. Nam vel est persona priuata / vel persona publica vt miles volens defendere rēpublicam. ❡ Secundo notandum est q̄ aliquis potest se defēdere dupliciter. vno modo intendendo pricipaliter conseruationē vite pprie. Scdo refferēdo deffensionē₃ sui ipsi⁹ & sui bonū aut ad bonu₃ toti⁹ communitatis sicut facit strennuus miles. Nā hoc facit ppter bonu₃ cōmune sc₃ q̄ pugnat contra inimicos. ❡ Tūc sit prima conclusio deffensio sui ipsius solum liuore vidictē n̄ est licita p₃ qa finis ei⁹ est illicitus ergo et talis deffensio p₃ consequentia quia ordinata ī fine₃ hūt bonitate₃ vl̄ maliciā ex fine. Et añs p₃ quia faciens vidictā ex mala intentione pcedit sc₃ ex ira & rācore ❡ Secūda cōclusio deffēsio sui ipsi⁹ p cōseruatione vite si n̄ sit ex malicia. est licita appet qa certu₃ est q̄ si n̄ se deffēderet posito q̄ aliqua deffensio esset debite circunstātionata quod eēt causa sue mortis ❡ Tertia cōclusio deffensio sui ipsius p conseruatione pprie vite maxime referendo deffensionē vite sue pprie ad bonu₃ publicū est multum laudabilior q̄ sit deffēsio sui ipsius pro conseruatione vite sue solū. Probatur quia talis defensio ordinatur ad finem nobiliorem q̄ deffensio sui ipsius solu₃ igitur patet consequētia et añcedens pat₃. quia vna deffensio refert̄ ad bonu₃ commune. Alia ad bonum priuatū Ex quib⁹ p₃ quod apostolus ad. ro. ij. itellexit de deffēsione sui ipsi⁹ que fit liuore vidictē & maxie si sit persona priuata. ❡ Quātū ad secūdū articulū. Primo notādu₃ est q̄ ex actu hois se deffēdētis duplex est effectus vel pt̄ sequi frequenter sc₃ cōseruatio vite pprie & mors siue occisio inuadētis. ❡ Secūdo notādu₃ ē q̄ iterficiens hoiem se deffendendo pt̄ se habere vno mō qa deffendens se vtatur violētia maiori repellendo violentiam inuadētis q̄ op₃. alio mō q̄d talis vtatur violētia debita & moderata scilicet quia potest deffendere violentiam suam moderate et de ista deffensione intelligitur auctoritas vi vi repellere licet. ❡ Tercio notādum est q̄d iterficiēs hominem deffendendo se potest dupliciter se habere vno modo q̄ intendat vite proprie cōseruationem solum alio modo quod intendat principaliter interfectionem inuadentis & q̄d ipse in vita conseruetur. ❡ Sit ergo prima cōclusio interficiens hominum se deffendendo vtens maiori violentia q̄ oportet sine cōparatione peccat et illicite facit. p₃ quia postquā vtitur maiori violentia q̄ oportet videtur q̄d intendit mortem alteri⁹. et quod hoc facit ex malo motiuo. ❡ Secunda conclusio nulli est licitum deffendendo se hominem interficere in casu quo deffēdēs se principaliter intendit occisiō₃ inuadētis patuit satis ex dictis imo tal̄ est dicēd⁹ ver⁹ homicida & simpliciter puniēd⁹

Arguitur

In oppositum.

Prim⁹ articulus
Primum notabile.

Secundus notabile

Prima cōclusio.

Secunda conclusio.

Tercia cōclusio

Secund⁹ articulus.
Primum notabile.
Secundus notabile.

Tertium notabile.

Prima cōclusio

Secunda conclusio.

Tertia cō clusio.

¶Tertia cōclō rñsiua.hoi licitum est hoiem
interficere se defendendo dūmodo vtaẽ mo-
derata violētia & dūmodo principaĺr inten-
dat vite ꝑprie cōseruationẽ. Ista ꝑpō satis pȝ
per rationẽ factā añ oppositū. Ex istis pȝ ꝙ vi
& violētiā inuadētis violētia moderata repel
lere lȝ.verū ẽ ꝙ illa cōclō idiget moderamie.
Nā ista conclō intelligenda est de ꝑsona pri-
uata & dūmō defensio sua sit solū ꝑpter vtili
tatẽ suā ꝑpriā/ & hoc dicẽ ꝑpter milites strē-

Tertius articulus. conclusio. responsiua

nuos:quia si referet ad bonū commūe essȝ lici
tum ¶Quātū ad tertiū.ponēda est conclō rñ
siua.in nullo casu illud est licitū qđ ẽ contra le
gẽ & contra deū:sed occidere seipȝ est hmōi:
igiẽ. Maior patȝ/ & minor ꝓbaẽ. quia mors &
vita nr̄a depēdent principaĺr a deo/ & sic seq-
tur ꝙ interficiēs seipsum vsurpat dñiuȝ ꝑpri
um deo de re aliena. ¶Sed si quis diceret ꝙ
similiter argueret ꝙ iudex non deberet hoieȝ
interficere. Rñdeẽ ꝙ non est simile quia sic ẽ
ordinatū per veras leges. ¶Secūdo illud non
est licitū qđ ẽ contra legẽ naẽe: sed sic est ibi
qa qđlȝ ens diligit naturaĺr ꝑmanentiam.
¶Tertio illud est illicitū per qđ tolliẽ aliqd
de bono communi sȝ sic ẽ i ꝑposito:igiẽ. Ma
ior pȝ/ & minor est nota.qa talis homo aufert
seipsum q ẽ qđdā bonuȝ & suppositū commu
nitatis. Et de ista materia videbiẽ postea Et si
dicaẽ ꝙ aliq patres ātiq se iterfecerūt Dr̄ ꝙ
hoc fecerīt ex dispēsatiōe spāli & īfluētia diui

Ad rōnes

na dequo nō est ad ꝑpositū ¶Ad ratiōes. Ad
primā diciẽ negando conseq̄ntiā qa defensio
suiipsius & occisio inuadentis imediate ordi-
naẽ ad conseruationẽ vite ꝑprie/ & sic non ẽ
de illis pc̄tis. ¶Ad scđaȝ diciẽ. ꝙ verū ẽ si fiat
liuore vidicte & a ꝑsona priuata. & hoc voluit
Apoſ.ad Ro.ij.non vos defendētes &c.sit ra-
tione vindicte. ¶Ad tertiā qñ diciẽ ab Augu
sti.in lib. de libero arbitrio &c.diciẽ ꝙ illa ꝓ
positio intelligiẽ iuxta dicta.s.ꝙ non ẽ licituȝ
interficere hoiem se defendēdo ꝑpter vindi-
ctā a ꝑsona priuata & hoc principaĺr qñ defē
dēs itēdit interfectionẽ alteri⁹. ¶Ad quartaȝ
concediẽ ista si sequaẽ mors tanq̄ seq̄la. vt non
ẽ licitū ꝙ cū gladio magne q̄ntitatis ꝑcutiat ca
put inuadentis ꝓ parua iniuria vt dictū ẽ sa-
tis ¶Ratio post oppositū est ꝓ dictis & pro
conclōne rñsiua.

¶QVESTIO.XVI.

QVeriẽ.xvj. Vtrum licitū sit hoi con
dēnato ad mortem contra iudiceȝ
se defendere quatin⁹ a morte libe-

Arguitur.

retur. ¶Arguiẽ qđ sic. Illud ẽ licitū ad quod
natura inclinat sed ad talem defensionẽ natu
ra inclinat:ergo Maior pȝ/ quia supponiẽ ꝙ
natura non nisi ad bonum inclinet.minor no
ta est:qa natura semꝑ appetit manere. ¶Se-
cūdo sic nā condēpnatus ad mortẽ si ip̄s & lo
cum habeat p̄t recedere vt dictū ẽ. conseq̄ntia
est nota & añs ꝓbaẽ p illa q̄ sunt alias dicta.
Confirmaẽ ratio p autoritatẽ q̄ dicit. sis longe
ab eo/q potestatẽ hȝ te interficiēdi. ¶Tertio
sic.accusatus coraȝ iudice licite p̄t negare ve
ritatẽ vt non cōdēpneẽ igiẽ. conseq̄ntia est no
ta:& añs ꝓbaẽ p Isi. dicentẽ non tibi dico vt
te ꝓdas in publico. ¶Oppositū arguiẽ.nā il-

In opposi tum

lud non ẽ licitum ꝑ qđ qs acqrit sibi dāpnatio
nem:sed per talem defensionẽ contra iudiceȝ
acquirit sibi dāpnationem igitur. maior patȝ
per Apoſ.ad Ro.dicentem.qui potestatis di
uine ordinationi resistit dāpnationem acqui
rit. ¶In questiōe erunt tres articuli. In primo
poneñ notabilia. In secundo cōclusiones. In
tertio vtrū accusatus coram iudice licite pos-
set negare veritatem ꝑpter quā dampnareẽ
si eam confitereẽ. ¶Quantum ad primuȝ ar

Primus articulus. Primum notabile.

ticulum.primo notandum ꝙ aliquis dicitur
cōdempnatus ad morteȝ duobus modis.vno
modo iuste & secundum ordinationem iuris.

Secundus notabile.

alio modo iniuste. ¶Scđo notandū est.ꝙ in
iuste cōdēpnat⁹ ad mortem dupĺr pōt se de-
fendere vno mō sine scādalo.alio modo non
nisi cū scandalo & maxia turbatione ciuitatis

Tertium notabile

¶Tertio notādū est ꝙ illa oīa licita sunt bōa
ad q̄ quis inclinatur pȝ quia si hō procederet
secūdū inclinationem nature multa mala per
petraret. patȝ qa dicit Apoſ. Scio in corpore
meo legẽ cōtrariā legi nature. Itẽ natura hūa
na ꝑmpta ad malū ẽ:& iō data est hoi rō & li

Quartum notabile.

berū arbitriū. ¶Quartū notandū ẽ ꝙ natura
liter loq̄ndo eligibili⁹ est subire morteȝ tp̄aleȝ
q̄ aliqđ turpe cōmittere simpĺr. patȝ. qa sicut
aīa ẽ p̄ciosior corpe ita & dispositio & ꝑfcō aīe
est ꝑfectior ꝑfctiōe & dispōe corpis/ & hoc p

Quintum notabile.

phm̄.vij. Ethi. &.x.ēt. ¶Quito notandū ẽ ꝙ
hō iuste cōdēpnat⁹ ad mortẽ & i viclo posit⁹
per suū iudicẽ nullū dñiū hȝ supra corp⁹ suū:
nec quoad vsū:nec quo ad ꝑpetatẽ si nō sit in
iuste cōdēpnat⁹ & iō qñ ẽ cōdēpnat⁹ & detēt⁹
p iudicẽ suū tūc ptās iui corpis ẽ cōitat̄ & h⁰

Secundus articulus Prima cō clusio.

đ prio arti. ¶Quātū ad scđȝ arti.sit pria ꝑpo
sitio.licitū est hoi iiuste cōdempnato ad mor
teȝ se defendere si possit q̄tinus a morte libe-
tur & hoc si p̄t fieri sñ scādalo cōitatis:patȝ qa
p⁹q̄ tlis est iiuste cōdempnat⁹ p̄t vti corpe suo
ad plȝ suū. Itẽ nisi sic seqẽ ꝙ cōdēpna⁰ eẽt cā

Secunda conclusio.

sue mortis & cā cōdēpnatōis aīe iudicis. itẽ qa
scit se eẽ inocētẽ iō p̄t se đfēdeẽ. Zª cō⁰ ꝓbaẽ
bil̄r p̄t dici ꝙ illicitū ẽ hoi ad mortẽ.iiuste cō-
dēnato se đfēdeẽ. ꝯ iudicẽ si hoñ possȝ fieri sñ
notabili scādalo ꝯitatis ꝓbaẽ qa bonū cōe sp ẽ
ꝑferēdū bono ꝑticlari/loquēdo ñ solū đ bono

honesto sed etiã de bono fortune seu casuali/ sed talis sic faciens prefert bonũ priuatũ bono cõi. ¶ Tertia cõclusio non est licitũ hoi iu ste ad mortẽ cõdẽpnato se defendere cõtra iu dicẽ q̃tn⁹ a morte liberet / & hoc dicendo q̄ possit. pbat autoritate Apli post oppositum. ¶ Secundo talis vellet iustitiã non fieri. Tertio frangeret ordinatiõnẽ iustitie/ & preferret bonum priuatũ nõ honestũ bono cõi & honesto quia bonũ cõe & honestũ est / q̄ malefici moriant. Item melius est oia mala pati q̃ alis qd turpe cõmittere vbi nõ esset alia vita post istam vitã qd cõtra fidẽ nostrã. ¶ Quantu ad tertiũ arti. Arguitur sic quia aliquis p̄t cõmittere mẽdaciu m officiosum ꝓpter cõseruatio nem vite alteri⁹ igit magis p̄t ꝓpter cõseruatione vite ꝓprie. cõna est nota. Et añs pbatur pcasum cõe3. quia si aliqui quererent aliquẽ quẽ vellent interficere illi qui viderunt licite p̄nt dicere q̄ nõ viderũt. ¶ Scdo sic illud non est licitum q̄ nõ est cõtra dei dilectionem/ et cõtra dilectionẽ p̄ximi sui: igit. P3 cõna. quia ois lex dei & ꝓphetie pẽdẽt in illis duob⁹ mãdatis. ¶ Oppositũ at. Nam mẽdaciũ est p se malũ: igit & nullo mõ d3 cõmitti igit. cõna est nota. Et añs est phi quarto ethicorum de ista materia sunt difficultates vt postea magis dicet. ¶ Sed tñ ad p̄ns sciẽdum est primo q̄ iudex apud suum accusatum in sua presẽtia p̄t dupliciter se habere. Vnomodo debite secundum qd iura dicunt inquirendo veritatẽ. Alio mõ non tenendo rectum ordinẽ iuris. ¶ Notandũ est secũdo. q̄ in quoi3 mẽdacio tria ma la cõmittunt: s3 peruersitas/inhumanitas/ & iniquitas. peruersitas est qñ aliqua ordinatur ad aliquẽ finem alium q̃ ad illum ad quẽ3 debẽt ordinari & sic est in mẽdacio. quia date sunt nobis voces vt possimus exprimere illa q̃ in mẽte habemus cõtra qd est mendaciũ. peruersitas ẽ qñ p voces non exprimim⁹ illud qd habemus in mente. Secundo committitur inhumanitas. quia inhumanũ est q̄ homo decipiat proximum suum & animã proximi sui quia facit ipsam assentire falso. Tertio cõmittit iniqtas/ quia vox debet consonari mẽti & qñ dissonat est iniquitas. Ex isto sequit pbabiliter q̄ in nullo casu est mentiendu3. ¶ Ex quibus sit conclusio responsiua. i casu in quo iudex se habet ad accusatum secundu3 rectũ ordinẽ iuris accusatus nõ p̄ot licite negare veritatẽ ꝓpter quã cõdempnabit eã confitẽdo. patet quia si iudex se habet secundũ rectũ ordinem iuris & presentetur sibi / ille accusatus est subditus iudici tali ergo si iudex recte procedit tenetur sibi obedire in casibus licitis & honestis. Item quia si non/ sequeretur q̄ talis nollet iustitiam fieri. Itẽ si accusat⁹ fuerit nocens & q̄ possit cõuinci ipse cõdẽpnat. ¶ Ad rationes dubij. Ad primã dicitur q̄ nullus se debet ꝓdere in publico: sed si fuerit accusat⁹ iuste & publice corã ipso iudice/ tenet dicere veritatem. ¶ Ad scdam dicit cõcedendo añs iuxta dicta/ & di q̄ nec seipsum talis accusatus ꝓdit nec aliũ. ¶ Ad rõnes q̃stionis. ¶ Ad primã negat illa vniuersalis nisi natura ad illud inclinet scdm rectum iudicium rationis. ¶ Ad secundam negat añs. Et qñ dicit sta lõge ab illo. &c. i. sta longe ab illo qui p̄t te iniuste occidere. ¶ Ad tertiã p3 et solutio ex tertio articulo quid sit dicendũ ¶ Ratio post oppositum est p dictis. ¶ QVESTIO. XVII.

Q Veritur decimo septimo. Vtrum perhibere falsum testimonium in quocunq̄ casu sit vitiosum? ¶ Arguitur q̄ nõ. quia in casu quo quis ex ignorãtia inuincibili vocet i testimoniu3 in p̄ntia sui superioris & requirat ab eo testimoniu3 scd3 rectum ordinem iuris in loco illo si talis faciat diligentiam suam ad dicendum veritatem q̃tum potest & dicat falsum testimonium nõ peccat: ergo &c. ¶ Secũdo sic illud non est vitiosum quod nulli nocet & alicui prodest: sed perhibere falsum testimonium est huiusmõi igitur maior p3 de se. & minor p3. in casu quo quis phiberet falsum testimoniũ qñ ꝓdest alicui & nulli nocet. ¶ Tertio sic. si in quocũq̄ casu perhibere falsum testimonium est illicitum sequeret q̄ non esset conueniens dicere testi q̄ non periuret. cõns est falsum/ & p3 cõna q̄ posti̇ vitiose ageret sic q̄ perhiberet falsum testimoniũ sine piurio. ¶ Quarto sic perhibere falsum testimonium ad liberandũ patrem vel p̄ximum suum est licitum ga non ẽ vitiosũ: ergo licitũ. cõna p3 de se. Añs pbat. Nã illd ẽ licitũ c⁹ oppm ẽ cõtra caritatẽ vl veritatẽ: s3 nõ phibere fl̄m testioniũ ad liberandũ pr̄ẽs/ mr̄ẽs/ vl̄ p̄ximũ ẽ cõtra caritatẽ: ergo ẽ licitũ maior p3 de se: minor pbat: qa hoc ẽ contra discõem p̄ris ad quã3 obligamur. ¶ Oppositũ ẽ de intentione Alberti i suo. li. sup istũ. iii. vbi dicit q̄ nõ ẽ licitũ f̄m̄ testioniũ phibere. Itẽ hẽt puer. ij. falsus testis nõ erit ĩpunit⁹ In q̃ne erũt duo arti. In primo videbit de q̄sito. In. ij. videbit vtrũ i aliquo cãu licite aliqs p̄t reuelare illd qd ẽ sibi dictũ i secreto ¶ Quãtũ ad primũ arti. notãdũ ẽ primo q̄ i sto testio nio cõmittũt tres notabiles diffõrmitates. i⁹. est piurium. 2⁹. est corruptio iustitie. 3⁹ est mẽdaciũ. primo reperitur periurium quia si quis vocetur ad testificãdũ ip̄e iuramẽto astrigit dicere veritatẽ. 2⁹ ibi ẽ violẽtia iustitie ga iustitia est reddere vnicuiq̄ qd suũ ẽ. 3⁹ ibi cõmittit mẽ-

Tertia conclusio.
Tertius articulus.
Arguitur.
In opposi tum.
Primum notabile.
Scd3 nota bile.
In menda cio tria sũt
Conclusio responsiua
Ad rõnes dubij.
Ad rõnes questiõis.
Arguitur
In opposi tum
Primus articulus pri mum nota bile
In falso te stimonio, sũt tria

dació/quia in falso testimonio aliter est in voce q̄ in mente. Vnde dictum est alias in questione precedenti ꝙ in mẽdacio sunt tria mala.s.peruersitas/inhumanitas/ & iniquitas qa non est equitas vocis ad mentem. Secūdo notandū est. ꝙ aliquis potest dicere dupliciter falsum testimonium.vno mō cum intentione fallendi fraudulenter.scđo modo contingit si eri cum ignorantia inuincibili exhibendo tātam diligentiam ad sciendū veritatē q̄tam sibi possibile est. ℂ Tertio notandum est ꝙ secundū aliquos afferens aliquod dubium tanq̄ certum incurrit mendacium et falsū testimoniū dato ꝙ faciat diligentiam sicut potest/tñ mentitur. Patet quia cum sit dubius exponit se periculo. ℂ Quarto notandū est ꝙ in nullo casu mala sunt facienda vt inde bona eueniāt. Appat et quia nō est possibile ꝙ malum sit in bonum ordinatum ergo si finis est malus medīū nō potest esse bonum. Correlarie sequit̄ posito ꝙ falsum testimoniū sit vitiosum propter nullum bonū naturale vel fortune est cōmittendū falsum testimonium. ℂ Tertio sequitur ꝙ stante primo correlario non est licitum ꝓ liberatione patris vel matris vel ꝓximi sui falsum testimonium phibere. Patꝫ ex primo correlario. ℂ Tunc sit prima conclusio respōsiua phibere testimonium falsū vbi est ignorantia inuincibilis/& vbi requiritur a suo superiori cui debet obedire scđm iura nō est vitiosū seu illicitū. ꝓbatur cōclo quia si sequeretur ꝙ aliquis vitiose ageret faciendo illud qd̄ non pōt vitare.cōns est falsum/& ꝓbat̄ cōsequētia.quia supponit̄ ꝙ iste tenet̄ obedire suo superiori/& ꝙ faciat omnē suam diligentiam ꝓ dicendo veritatē quia nō dicit falsum testimonium cū intentione fallendi. Correlarie sequitur ꝙ ꝓbabile esset concedere ꝙ falsum phibere testimoniū est licitū & non vitiosum. ℂ Secunda cōclusio in tali casu perhibere falsum testimonium non est licitum immo simpliciter est illicitum & hoc si phibeas falsum testimonium cū intentione fallendi/ & sciat hoc esse falsum. ꝓbatur quia in nullo casu illd̄ ē licitū i quo tres maxie difformitates cōmittuntur:sed hoc ē in falso testio igit̄. maior pꝫ de se. Et minor ꝓbat̄ primo nā talis se periurat. scđo violat iustitiā. tertio committit mēdaciū in quo etiā sunt tria mala cōmittenda. Et hoc de primo articulo. ℂ Quātū ad secundū arti. primo supponendū est pro euidētia dubij ꝙ aliqs ꝓt recipere aliquid i secreto dupliciter. vnomō ꝙ recipiat illud signo confessionis seu confessoris & tanq̄ cōfessor in foro penitētiali. Aliomō ꝙ recipiat illud solū in secreto & sine iuramento. ℂ Scđo notandū ē qd̄ cōfessor scit ꝑ cōfessionē scit inqtū cōfessor:sed hoc nō inqtū hō:sed inqtū minister dei cui in hoc & in alijs debet obedire. Iō dicit Aug. qd̄ ꝑ cōfessionē scio minus scio q̄ qd̄ nescio. ℂ Tertio notandū est ꝙ illud qd̄ ē alicui reuelatū ꝑt dupl̄r habere. Vno modo ꝙ esset nociuum cōitati si nō reuelaret. Alio modo qd̄ nō esset nociuū ei. ℂ Tūc sunt tres cōclones. prima. In nullo casu pōt hō reuelare illud qd̄ est dictū sibi in secreto/& sub sigillo cōfessiōis. ꝓbat̄ quia i nullo casu hō ꝑt reuelare illud qd̄ nō est sibi notū:sed hmōi est i tali casu:ergo sequit̄ ꝓpositū. Cōfirmatur quia obligatio per quā hō obligat̄ a deo maior est q̄ obligatio facta ab hoie:sed obligatione diuina obligat̄ quis ad nō dicēdum illa q̄ sibi tali modo dicta sunt:igitur nō est licitū. Maior pꝫ de se. minor ꝓbat̄ qa vnusquisqꝫ tenet̄ i secreto nō reuelare illud qd̄ est dictū sub sigillo confessionis. ℂ Scđa cōclo hō ꝑt licite reuelare illud qd̄ est sibi cōmissū secrete sine sigillo cōfessionis & sine iuramento/& hoc si illd̄ cadat in preiudiciū cōitatis & toti⁹ xpianitatis. ꝓbat̄. qa nisi sic sequeret̄ ꝙ aliquis posset licite eē cōsentiēs alicui corruptioni/& malo totius cōitatis. Cōns est fl̄m. Et pꝫ cōna qa si nō iurauit nec scit sub sigillo cōfessionis. dicet̄ ꝙ erit cōsentiēs tali malo. ℂ Tertia cōclo hō nō pōt reuelare illud ꝙ est sibi in secreto cōmissum/& hoc si nō sit in ꝓiudicium reip. vel toti⁹ cōitatis aut xpianitatis/vel si nō possit reuelare sine infamia illi⁹ q sibi dicit ꝓbat̄ quia nullus pōt licite reuelare illud qd̄ est ad diffamationē sui ꝓximi:sed sic eēt hic: igit̄. ℂ Ad ratiōes prima est ꝓ prima cōclusione. ℂ Ad scđam dr̄ qd̄ mēdaciū nec officiosū nec iocosum est licitum. ℂ Ad tertiā negat̄ cōna. Nam plus est falsum testimoniū q̄ simplex piuriū. ℂ Ad quartā negat̄ añs/ & dicitur ꝙ in scđo casu debet cōmittere fl̄m testimonium. ℂ Ratio post oppositum est pro dictis.

ℂ QVESTIO.XVIII.

Veritur.xviij. Vtrum ingenuitas sit virtus? ℂ Et arguit̄ ꝙ sic. Nā ingenuitas est bonū honorabile: igit̄ Pꝫ cōna. quia nullus est bonū honorabile nisi virt⁹ vl' op⁹ ipi⁹: igit̄. Añs est phi dicentis ꝙ ingenuitas apud quēcunqꝫ honorabilis est. ℂ Scđo sic. Ingenuitas est virtus igitur. Patet cōna ex terminis. & añs est phi tertio huius vbi expresse ponit ꝙ ingenuitas est virtus generis. ℂ Tertio sic nisi sic sequeretur ꝙ distribuens principatus in ciuitatē non deberet respicere ad ingenuitatem

Marginalia: Secundus notabile. | Tertium notabile. | Quartum notabile. | Prima cōclusio. responsiua | Secunda conclusio. | Secundus articulus Primum notabile. | Secundū. notabile. | Tertium notabile | Prima cōclusio. | Secunda conclusio. | Tertia cōclusio. | Ad rōnes questionis | Arguitur.

cõns est falsum / & patet consequẽtia: quia dicitur in isto tertio q principatus sunt distribuendi secũdum bonorum anime excessus / & illa bona sunt virtutes. ¶ Quarto sic: ille habitus est virtus qui habentem perficit / & opus eius bonum reddit: ingenuitas est huiusmodi igitur. maior patet per diffinitionẽ virtutis secundo ethicorum. Et minor pbatur. Nam ad hoc q aliqs sit ingenuus requiritur q opera sint bona & virtuosa. Modo hoc non esset nisi quia ingenuitas habentes perficit / & opus eius bonum reddit. ¶ In oppositum arguitur quia nulla virtus moralis inest a natura: sed ingenuitas inest a natura igit. Patet cõña & maior per phm secundo ethicorum: quia virtus moralis dicitur a more. Itez Albertus dicit q tunc pter virtutem nemo laudaretur. Et minor pz. quia aliquis est ingenuus a natura / & aliquis seruus vt dictum fuit in primo huius. ¶ In questione erunt duo articuli. In primo erunt notabilia. In secundo conclusiones.

In oppositum

¶ Quantũ ad primũ articulum. Supponẽdũ est primo q in posito non ponitur differentia inter ingenuitatem nobilitatem & generositatem: sed proprie loquendo est bene differentia. ¶ Secundo notandũ est q pprie loqndo & vtendo terminis differentia est inter ingenuitatem & liberalitatem. Vnde ingenuitas ẽ naturalis inclinatio qua aliquis secundũ quãdam parentum antiquitatem ad bona & virtuosa opera inclinatur scz quia sui parentes abaui paui & aui fuerunt boni. Sed liberalitas est iclinatio qua aliquis ad bona opera & virtuosa inclinatur siue a natura siue aliunde. Correlarium q licet oĩs ingenuitas sit liberalitas non tñ econuerso. Secundo sequitur q ingenuitas seu generositas solũ consistit in bonis interiorib⁹. s. in bonis aie vt patz ex dictis.

Primus articulus primum notabile

Scdz notabile.

Differũt ingenuitas et liberalitas.

Correlarium

¶ Tertio notandum est q ingenuitatẽ eẽ virtutem potest dupliciter intelligi. Vno modo secundũ perfectum actum & completuz statum. Alio modo q sit scdm imperfectũ & incõpletum: sed q solum sit inclinatio ad opera virtuosa ex quibus acquirit virtus moralis ¶ Quarto supponit q nulla virtus moralis completiue inest nobis a natura licz bene initiatiue prima pars patet quia si sic pter virtutem moralẽ non laudaremur. Similiter nõ esset in potestate nostra acquirere virtutẽ moralem: quia natura existentium nullũ aliter assuescit. Itẽ virtus moralis acquiritur ex more secunda pars patet quia aliquando aliqui sunt bene nati & aliqñ male. ¶ Quinto supponitur q lz non opz necessario ex bonis parentibus pcreari bonos filios tñ vt in pluribꝰ ex bonis parentibꝰ inclinatiue virtuosis & iiciatiue pcreantur bõi filij. prima pars pz. qa nisi sic virtꝰ inesset nobis a natura. Itẽ aliq sunt degeneres. secunda ps pz qa boni parẽtes solẽt filios instruere in moribus. Secũdo quia si parentes sũt boni signũ est q sunt bona ex complexione: qa aie insequunt corpora & iõ pmptius sunt ad bonũ faciendũ iclinati.

Tertium notabile.

Quartum

Quintum notabile.

¶ Quãtum ad scdm arti. sit prima cõclo sumẽdo virtutẽ p aliquo esse cõpleto ingenuitas non est virtus quia ingenuitas est inclinatio naturalis qua quis inclinatur ad virtutem moralem: ergo non est virtus in esse incõpleto virtutis. Pz quia sicut dispositio non est habitus: ita nec hic. añs pz per qd nominis igenuitatis. ¶ Cõfirmat nam si sic seqretur q virtꝰ moralis cõpletiue nobis inesset a natura. cõns est fĩm & pz cõña qa aliquis ex bonis opibꝰ fit bonꝰ & virtuosus. ¶ Scda cõclo sumẽdo virtute moralem p inclinatione quadã naturali scdz quã dã parentũ antiquitatẽ ingenuitas est virtus generis. Itẽ dicit philosophus q ingenuitas apud quoscũq est laudabilis. ¶ Sed dubitaf vtrũ aliquis pp nobilitatẽ sui generis sit honorandꝰ & in honoribus exaltãdꝰ. Et arf q non qa stat aliquẽ eẽ nobilẽ loqndo de nobilitate gñis scdz vulgares & q cũ hoc sit vitiosus igitur cõña pz qa solꝰ bonꝰ est honorãdꝰ. Et añs est notũ. In oppositũ arf qa videmꝰ pricipẽ pter sui gñis nobilitatẽ honorari & exaltari in policia bñ recta igif. cõña ẽ nota. añs etiã ptz p experientiã. Pro itellectu hꝰ sciendũ est. q aliq pcedẽtes nimis scdz sensualitatẽ dixerũt nobilitatẽ cõsistere I bonis corporis & fortune / & scdz Alber. tales sunt rephẽdẽdi / & hoc ẽ qa vulgares blãditiose loquunf qa volũt alios peruertere. ¶ Tertio sic notandũ est q pcessio ex vocatis nobilibus & generosis est signũ nobilitatis saltẽ inclinatiue vel etiã ingenuitatis quia signũ est q tales sunt vocati nobiles / quia faciũt suos pueros benefacere / & informant etiã vt valeant honorari / & q pueri non faciant scandala ex quibus psapia possit deturpari. Vñ tales nobiles vocat arif. in libro de bona fortuna bñfortunatos. ¶ Istis predictis sit prima concło loquẽdo simplr qs ex nobilitate vocata in genere non est honorandus nec in honoribus exaltandꝰ sup alios pbatur cõclo per rationẽ ante oppositũ: qa stat q talis sit vitiosus / & pricipatꝰ sũt distribuẽdi scdz bonoꝝ aie excessꝰ. ¶ Scda cõclo loqndo simplr quis pter nobilitatem gñis est sup alios honorandus & sup alios exaltandus. pz qa talis excedit alios i bõis ale simplr dictis. ¶ Ad rõnes añ oppositum. Ad primã cõcedif añs iniciatiue. s. q est dispositio vel inclinatio ad bonũ honestũ. ¶ Ad scdaz cõcedif maior ad

Secũdꝰ articulus. Prima cõclusio.

Secunda conclusio.

Dubium. Arguitur.

In oppositum.

Primum notabile.

Tertium notabile.

Prima cõclusio

Secunda

Ad rões.

hõc sensus q ingenuitas ē inclinatio ad opa bona. ¶ Ad tertiam negatur cõna. quia licet virtus moralis inesse completo non sit ingenuitas tamen bene initiatiue ¶ Ad quartam cõceditur maior/ & negatur minor quia ingenuitas perfecte non perficit habentem simpliciter sed bene initiatiue. ¶ Ratio post oppositum. est pro dictis.

¶ QVESTIO DECIMANONA.

Veritur. xix. Vtrum principatus in policia debeat distribui secundum dignitatē diuitiarũ sic q diuites debeant citius pmoueri q̃ pauperes. Arguitur primo p sic. In distribuendo principatus ops respicere ad illud p quod in ciuitate multa expediuntur. sed sic est q distribuendo diuitibus multa expediũtur igitur. maior patet de se. minor est phi primo ethicorum dicẽtis q p diuitias & amicos multa expediuntur. ¶ Secundo sic. in distributione principatuum ops respicere ad illud p quod omnia habentur sed hoc est p diuitias igitur. ps maior. quia illud est maxime necessarium. minor pts p phm primo rhetorice dicentes. diuitie videnẽ esse optimũ qd omnium. Item dicit phũs quinto ethicorũ q nũmisma est fideiussor omnium. Tertio in distributione principatuum ops respicere ad illud per quod ipsa policia defenditur & dirigitur in suum bonũ. sed hoc est per diuitias. ps maior quia ad defensionem ciuitatis requiritur defensio contra hostes. minor patet. nã dicit phũs q quando ciuitas constituta est ex egenis de facili trãsfertur ad alienos. ¶ In oppositum arguitur p phm in isto tertio vbi dicit q distribuendo principatus in policia non ops respicere ad diuitias sic q solũ diuites debeant principatum habere. & confirmatur. nam principatus non sunt distribuendi secundum dignitatem illius per quod homines inclinãtur ad contumeliam superbiam & iniurias. sed hoc est per diuitias. igitur maior et minor patent per philosophum secundo rhetorice dicentẽ. diuites pp suas diuitias sunt elati superbi credentes suas diuitias omnia possidere. In questione erunt duo articuli. In primo ponentur notabilia in scdo cõclones.

¶ Quantũ ad primũ articulũ notandũ est primo q duplices sunt diuitie. Quedã sunt naturales & sunt que immediate ordinanẽ ad vite humane sustentationem vt vinũ blada. &c. Alie sunt artificiales vt sunt pecunie. ¶ Secũdo notãdũ est q diuitie non sunt bone nisi in q̃tũ ordinanẽ ad aliqd meli⁹ & pstantiꝰ pbaẽ qa tales diuitie nõ sunt bone nisi inq̃tũ ordinãtur ad aliquid pp se acquirendũ igiẽ. cõna est nota. & añs sili. qa tales diuitie ordinanẽ i aliud. vñ Catho. Dilige denariũ sed parce dilige formã. Ex quo seqtur correlarie q diuitie nõ sunt bone simplr/ nec sunt bonũ honestũ sed sunt bonũ vtile. ¶ Tertio notandũ est q diuitie nõ naturales nõ sũt de p se bone. ap patet qa talibꝰ diuitijs cõtingit male vti: igiẽ Ps cõna qa nõq̃ cõtingit male vti illo qd est p se bonũ añs ps qa pp diuitias multi perierũt. ¶ Quarto notandũ est q duplex est policia qdã ē qua princeps aliquã vtilitatẽ recipit tẽporalẽ a cõibus diuitijs policie. alia est in qua princeps policie nullũ bonũ recipit a cõibꝰ bonis policie. Et ergo titulus q̃stõis itelligi pt dupli. vno mõ de policia prima. alio modo de policia scda. ¶ Quito notãdũ ē q policia est ordinata ad bene viuere scz vnanimiter. Est ergo tota intẽtio principis vl' eẽ dz vt ciues gat ciues ad bñviuere politice. ¶ Quantũ ad scdz arti. Est prima cõclo principatꝰ i policia non sunt distribuẽdi de p se scdz dignitatẽ diuitiarũ ita. s. q sp ditior debeat principari. pbaẽ. Nã principatus sunt distribuẽdi scdm dignitatẽ illiꝰ p qd policia ordinatur suum in finẽ debitũ: sed hoc est scdm virtutes/ & non secundũ diuitias: igitur. Maior pts: & minor est phi dicentis q distribuendi sunt principatus scdm virtutũ moraliũ excessũ. Scdo pbatur Nã principatus distribuendi non sunt scdz dignitatem illius per quod principatus redduntur vituperabiles/ & per quod homines reddũtur auari: sed hoc est per diuitias igitur. Maior patet. Et minor pbatur. Nã si principatus distribuantur secundum excessus diuitiarum vnusquisq tũc laborabit ad bonũ pprĩũ/ & ad diuitias vt possit ad honorem principatũ pmoueri. ¶ Secũda cõclusio principatꝰ in policia sunt distribuendi saltẽ per accidẽs secundũ excessum diuitiarũ. Nã est dare aliquã policiam in qua princeps nõ ordinaret suum principatũ in suum finem/ nec etiam ciues nisi ipsemet haberet diuitias igitur. Patet consequentia. Et antecedens probatur de policia in qua princeps nullũ retinet emolimẽtũ de bonis cõmunibus policie. Et sic oz ipsum vacare proprio comodo. ¶ Sed dubitatur. Ponatur q tunc in ciuitate sunt duo virtuosi/ & vnus sit pauper/ & aliꝰ diues. Queritur quis eorum debet eligi in principem / & ponatur q sit policia in qua princeps retinet emolimentum aliquod de bonis communibus. ¶ Pro illo dubio supponendum est ex nono et decimo ethicorum q beneficians naturaliter diligit suum benefacto-

Arguitur.
In oppositum
Prim⁹ articulus
Primum notabile. duplices sũt diuitie.
Secundũ. notabile.
Tertium. notabile.
Quartum duplex est policia.
Quintum notabile.
Secundus articulus Prima cõclusio.
Secunda conclusio.
Dubium.
Primum notabile.

tē q̄ bñficiatus a bñfactore recipit suū eē ali qualiter & ad tale esse naturaliter inclinatur. ¶Secundo supponit̄ φ q̄titas beneficij non mēsuratur secundū qualitatē doni vel dati im mo potius secundū indigentiam egentis. Vn de si vnus daret vni pauperi duos francos/& alteri decē nō esset equale beneficiū. Ex quo sequitur correlarie φ q̄titas beneficij attendi tur penes duo/scilicet penes materiam/ & in ordine recipientis & penes formam id est in tentionē dantis. Ideo dicit Catho. Exiguum munus cū dat tibi pauper amicus. Accipito placite plene laudare memēto. ¶Tertio sup ponitur φ q̄to princeps plus diligit bonū ra tione tanto diligentius vacat ad conseruatio nem illius boni. ¶His notatis sit cōclusio re sponsiua. In principio dubitationis stante ca su pauper debet citius promoueri ad princi patum q̄ diues probatur. Nam ille debet citi us p̄moueri ad dignitatem principatus q dili gentius & melius vacat ad conseruationem reipublice: sed sic est de paupere: ergo debet eligi in principatum & p̄moueri. Maior p̄t3/ & minor p̄batur/quia ex quo talis p̄nceps re cipit emolimentū a bono communi/tunc est beneficiatus ab illo igitur plus naturaliter di ligit & q̄to plus diligit tanto diligentius vacat ad conseruationē illius. & illud est magis be neficium pauperi q̄ diuiti/quia plus indiget pauper q̄ diues. ¶Ad rationes dicitur. ¶Ad primā cōceditur illa saltē de paccidens/& sic ratio ista bene arguit p̄ secunda conclusione. ¶Ad tertiā eodemmodo dicit̄. ¶Ratio post oppositum est pro dictis.

Secundus notabile.

Tertium notabile

Prima cō clusio rñsi us.

Ad rōnes.

¶QVESTIO.XII.

Queritur .xij. Vtrum homo exce dēs alios in aliquo bono in ciuitate inciuilis sit dicendus & non ciuis/ ¶Et arguit̄ primo φ non. Nā si sic sequeret̄ φ de bono suo aliquod incōmodum reporta ret. Cōns est fl̄m. Probatur cōña: quia talis p̄ pter suam bonitatem priuaretur dignitate. ¶Secundo sic si talis p̄pter habundantiam bonorū suorum esset non ciuis sequeretur φ alius propter defectum in talibus bonis esset dicendus ciuis. cōns est fl̄m. Patet cōña p̄ vnā regulam topicā. Si oppositum in opposito & p̄positum in p̄posito. ¶Tertio sic. Non est dicendus non ciuis qui maxime tendit ad cō seruationem boni communis: sed habundans in bonis est huiusmodi: ergo. Maior apparet de se. Nam talis sic excedens alios in bono/& maxime in bono virtutis est exēplum & regu la omnium aliorū & p̄cōns est admittendus in policia. ¶Quarto sequeretur φ si in ciuita te esset homo virtuosissimus & heroicus de beret expelli a ciuitate Cōns est fl̄m. Et p̄bat̄ consequētia quia talis heroicus est virtuosissi mus omnes alios excedens in aliquo bono igitur talis non debet esse politicus homo.

Arguitur.

¶Oppositum arguitur p̄ ph̄m in isto tertio vbi ponit φ homo excedens in aliquo bono omnes alios non est ciuis dicendus. Secundo p̄batur ratione. Nam ciuitas est cōmunicatio ciuium similium & equalium. igitur sequitur φ ille q est dissimilis et inequalis non est dicē dus ciuis: cōña est nota/& añs p̄batur per ex positorem primo & secundo huius vbi ponit̄ illa p̄prietas ciuitatis. ¶Secundo sic ille non est pars ciuitatis nec est ciuis qui nō subest le gi: sed excedēs omnes in aliquo bono est hu iusmodi igitur. Maior patet quia lex cōmu nitatis datur p̄ omnibus ciuibus. minor pat3 quia ille q sic excedit alios est sibiipsi lex igit̄. Patet cōña. Et minor p̄batur per Platonem dicentem φ lex p̄pter malos & nō p̄pter bo nos est posita & instituta. Et añs est philoso phi in forma Ideo dicit ph̄s φ iusto non est lex posita. ¶In questione erunt duo articuli. In primo videbitur vtrū excedens omnes ali os in aliquo bono sit de ciuitate expellendus Et in secundo videbit̄ de quesito principali. ¶Quantum ad primum articulum. ¶Pri mo notandū est. φ duplex est policia large su mendo policiā. Nam quedam est recta & be ne ordinata. Et alia est transgressa que vocat̄ trāsgressio recte policie. Vnde ciues de recta policia intendunt bonum cōmune principali ter/priuato bono postposito. Sed oppositum est de policia transgressa: quia ibi est tirannis quia omnes intendunt p̄prium & priuatum. Correlarie sequitur φ secūdū dictamen recte rationis. in recta policia ceteris paribus prin ceps debet eē diues quo ad diuitias priuatas: quia alias princeps cogeretur ad viuendum de bonis priuatis/& est intelligendum vbi p̄i ceps non habet emolimenta de policia. Secū do sequitur. φ inter ceteros nocentes policie tirannus maxime nocet. patet quia principa liter intendit bonum proprium. Tertio sequi tur φ interficiens tirannum in policia esset cau sa maximi boni in policia. ¶Secundo notan dum est φ in omni policia siue bene recta si ue non expellendus est ille qui destruit finem ad quem policia ordinatur si ibi maneret. P̄t3 sufficienter ex dictis: quia si maneret fieret de rogatio & depauperatio policie. Et probatur ratione sic: quia in omni ordinato ad finē de bitum debet remoueri ille per quem finis de strueretur. ¶Tertio notandum est. φ quis potest excedere omnes alios in ciuitate tripli citer. Vnomodo in bono anime. scilicet in

In opposi tum.

Primꝰ ar ticulus pri mum nota bile duplex po licia.

Correlaria

Scdm̄ nota bile.

Tertium notabile. tripl̄r aliq̄s excedit ali os.

virtutibus.alio modo in bono nature scʒ in fortitudine & robore corporali. Tercio modo in bono fortune scʒ amicis & bonis tēporalib⁹ verumtamē ille dicitur excedere simplr omnes alios in bono qui excedit eos in bonis anime patet quoniaʒ bonum aie est simpliciter bonū honestum & omnia alia dicuntur bona secundum quid. Vnde bonū simpliciter ē quod nos sua dulcedie allicit & sua vi nos trahit ❡Quarto notandum est quod aliquis simpliciter bonus & heroycus si aliquis est talis non est subditus legi humane seu policie: patet per philosophum qui dicit ꝙ ipsemet ē sua lex. Et apostolus ad thimo. dicit iusto non est lex imposita. Et causa est quia nullis datur lex nisi quatin⁹ per eam suos actus in debitos fines dirigāt: sed ex quo talis est simpliciter heroicus non indiget aliquo extrinseco p quod dirigat suos act⁹ & ob hoc dicitur ꝙ in bono homine oīa consonant rationi & quod omnis malus ē ignorās.

Quartū notabile

❡Istis pmissis fit prima cōclusio loquēdo de policia transgressa que scilicet non est ordinata homo qui excedit omnes alios in ciuitate in aliquo bono: est ab illa ciuitate expellēdus seu a policia. Probatur conclusio naʒ ille est expellendus a policia qui corrumperet fines ad quē policia ordinatur si ibi maneret. Sʒ iste est huiusmodi. maior patet ex vna suppositione p̄posita & minor patet discurrēdo seu transcurrendo per singula bona scilicet in bono anime & sic de aliis. Et supponitur quod ista policia sit male ordinata seu in malum finem. Primo quia talis nō potest pmittere ꝙ politia ita regatur sicut regeretur & sic instaret quantum posset & sic forte interficeretur & male tractaretur & sic est sibi expediētius vt recederet ꝗ ꝙ maneret.

Prīa pclo

❡Scda ꝓposito loquendo de policia bene ordinata homo excedēs omnes alios in aliquo bono & maxime anime non est ab ea expellendus. Probatur quia ille non est expellendus qui ad conseruandum finem ad quem policia maxime ordinatur intendit sed iste est huiusmodi ergo est admittendus in policia. ❡Secundo sic ille non est expellendus qui est regula omnium aliorum de policia sed sic est de hoc igitur &c. Et hoc loquēdo de bona policia minor probatur quia alij capiunt exemplum ab eo. ❡Tercio sicut est in toto vniuerso ita est in policia bene recta & ordinata. Sed sic est quod in toto vniuerso ille qui excedit alios non est expellendus igitur. Maior patet per philosophum septimo ethicorum dicentem quod sicut est in macocrosmo ita est in micocrosmo & minor est nota per experientiam. Ex isto sequitur probabiliter quod talis si sit in policia debet eligi in principem & hoc si in tali policia princeps habeatur per electionem, patet quia sicut in maiori mundo ille est princeps qui omnes alios excedit ī bonitate ita debet esse in minori mundo & hoc si cetera sunt paria ꝙ dicitur notanter scilicet supposito ꝙ talis virtuosus habet prudentiam & sapiētiam quibus sciret debite regere & gubernare suos subditos & ciues in policia.

Secunda cōclusio

❡Quantum ad secundum articulum. Supponendum est ꝙ quā docunꝗ species vel forma alicuius consistit in proportione si sit aliquid ꝙ illam ꝓportioneʒ excedit illud nō attingit ad istam formaʒ. Ista suppositio solet demonstrari in naturalibus qa mixta non dicuntur simplicia quoniam excedunt ꝓportioneʒ simplicium.

Secund⁹ articulus Primum notabile

❡Secundo supponendum est ꝙ amicitia cōsistit in quadam ꝓportione & similitudine amicorum. Ista suppositio est philosophi octauo ethicoꝝ. Ex suppositiōe sequitur primo ꝙ q̄diu est similitudo inter amicos saltem in hoc secundum ꝙ sunt amici tandiu manet amicitia. Secundo sequitur ꝙ quanto vnus amicorum excedit alterū ita quod talis ꝓportio excedit talis nō est amicus. Tercio sequitur ꝙ talis amicus non debet velle alteri maxima bona. patet octauo ethicorum quia quācito talis esset sic promotus esset dissolutio proportioni.

Secundum notabile.

❡Tercio supponēduʒ est ꝙ ratio ciuis secundū quā aliquis dicitur ciuis consistit in quadam proportione hominuʒ habitantium in ordine ad principantem. patet quia homo non dicit ciuis absolute sed in respectu.

Tertium notabile

❡Quarto notādum est quod homo dicitur ciuis respectiue in ordine ad policiam. pʒ ex diffinitiōe eius posita supra in isto tercio in quo dicitur ꝙ ciuis est homo cui est potestas communicandi principatu consiliatiuo & iudicatiuo. Correlarie sequitur ꝙ nullus seruus est ciuis. patet quia non est sibi potestas cōsiliādi &c. Secundo sequitur quod puer anteꝗ veniat ad annos discretionis non dicitur ciuis. Tercio sequitur ꝙ nullus ciuis est carens vsu rationis. Quarto sic sequitur ꝙ policia est ordo siue proportio plurium hoim simul habitantium inuicē secūdum debitam ꝓportioneʒ multitudinis ad per se sufficientiam. Correlarie sequitur ꝙ si aliquis est qui excedit talē proportionē in policia nō est pars policie nec ē ciuis pʒ ex prima suppositiōe.

Quartū notabile

❡Quinto supponitur ꝙ ad bonam policiam requiritur amicitia quia philosophus tercio hui⁹ dicit quod in policia debet maxie esse concordia.

Quintū notabile

❡Sed hic est dubium cum omnis amicitia sit inter bonos & virtuosos si suppositio eēt vera sequeretur ꝙ omnes essent boni & virtuosi consequens est falsum & patet consequentia quia amicitia est bonum inter bonos vt patet p philosophus

Dubium

Triplex amicitia. octauo ethicorum. Respondetur quod triplex est amicitia quedam est propter bonum simpliciter quedam propter bonum vtile & quedam propter bonum delectabile & inter istos tres modos sola amicitia prio modo dicta dicitur amicitia simpliciter. alie non sunt proprie amicitie. Isto premisso respondetur ad dubitationem quod si policia sit optima & bene regulata tunc omnes sunt boni simpliciter & sic non requiritur amicitia. Si autem policia sit transgressa tunc non omnes sunt virtuosi & sic requiritur amicitia semper in quacumque policia. Istis positis sit conclusio responsiua ad quesitum. (Prima conclusio responsiua) homo excedens omnes alios in aliquo bono de policia ille est dicendus non ciuis. Probatur quia talis excedit proportionem hominum & etiam habitudinem in qua consistit ratio ciuis igitur. probatur consequentia ex terminis & antecedens probatur quia ex quo ratio ciuis est in quadam proportione hominum ad inuicem ex quo excedit omnes alios sequitur quod ibi non est proportio. (Dubium) Sed dubitatur vtrum eadem ratione sit non ciuis si excedat in bono honesto in policia optima. respondetur quod tunc non est ciuis quia excedat omnes in bono simpliciter. sed diceretur non ciuis in policia transgressa non quia excederet omnes alios in bono simpliciter sed in bono secundum quid sicut in fortitudine vel pulchritudine membrorum. (Secunda conclusio.) ¶ Secunda conclusio homo excedens alios in aliquo bono in policia est dicendus superciuis. Probatur quia ille non est dicendus ciuis sed superciuis cui subicitur lex & ipse non subicitur legi patet consequentia & antecedens est philosophi dicentis quod talis non indiget lege mediante qua dirigat suas operationes & actus suos. Vnde sicut excedens omnes alios in scientijs & virtutibus debet dici heroicus ita etiam ille qui non subicitur legi & ei subicitur lex debet dici superciuis. (Ad rationes.) Et tunc ad rationes. ad primam negetur consequentia quia in hoc quod priuaretur a ciuitate sibi fit magnum bonum & magnus honor. ad secundam negetur consequentia. ad probationem per illam regulam dicitur quod illa regula intelligitur sic quando extrema vnius oppositionis non continentur sub vno extremorum sicut si arguetur sic illiberalitas est vicium ergo prodigalitas est virtus. Ita est in proposito quia superabundantia in bono est malum & vicium & etiam defectus in bono. ¶ Ad terciam negetur minor nam talis ad vtilitatem reipublice non operatur quia si sic in policia transgressa etiam laborabit ad vtilitatem propriam sed in policia optima est ita sed talis debet regi in monarchia quia policia optima etiam excedit eius proportionem. ¶ Ad quartam dicitur consimiliter.

¶ Ratio post oppositum est pro dictis.

¶ Questio .xxi.

Queritur vigesimo primo. Vtrum in pecunijs consistant vere diuicie. (Arguitur) Arguitur quod sic quia in illis consistit vere diuicie policie per quas policia habet quicquid vult quando & qualiter & quomodo & vbi oportet sed pecunie sunt huiusmodi igitur. maior ipsius & minor probatur quoniam nummisma est fideiussor pro omnibus. v. ethicorum modo in policia nihil aliud est quam aggregatio ciuium. Secundo sic in illis consistunt vere diuicie quas politicus appetit secundum dictamen recte rationis sed hoc est pecunie igitur. maior patet quia politicus alias non secundum rectam rationem illas appetet & minor apparet quia politicus secundum rectam rationem habet illas appetere. Tercio sic in illis consistunt vere diuitie quibus ablatis periret policia sed diuitie policie sunt huiusmodi ergo maior patet & minor patet quia videmus quod si non haberent homines contra inuasores ipsius policie sic policia transferretur ad alios vsus. Quarto sic in illis consistunt vere diuicie policie que sunt ad sufficientiam & indigentiam humanam sed pecunie sunt huiusmodi igitur. maior patet de se & minor probatur per experientiam & ideo dicit poeta dilige denarium &c. (Inoppositum) ¶ Oppositum arguitur sic quia sequeretur quod principatus essent distribuendi secundum diuiciarum excessum consequens est falsum & contra determinationem philosophi in isto tercio. Et patet consequentia quia postquam in pecunijs essent vere diuicie sequeretur propositum. Item patet per albertum dicentem quod in pecunijs non sunt vere diuicie quia appetitus diuitiarum est in infinitum. In questione erunt duo articuli In primo respondebitur ad quesitum. In secundo erunt dubia. ¶ Quantum ad primum articulum. (Primus articulus.) Primo notandum est quod sicut philosophus innuit primo huius (Primus notabile) duplices sunt diuicie quedam sunt naturales & sunt que immediate ordinantur ad vite necessitatem & sustentationem humane vite vt vinum bladum &c. (Duplices sunt diuitie.) alie sunt diuicie artificiales vt sunt pecunie. (Secundum notabile) ¶ Secundo notandum est quod pecunie possunt dupliciter considerari. vno modo inquantum homo appetit illas propter se. alio modo inquantum appeteret illas propter aliud. Primus appetitus est irrationalis quia est contra dictamen recte rationis appetere aliquid propter se quod est tantum propter aliud. Secundus est virtus. (Tertium notabile) ¶ Tercio notandum est quod pecunie non sunt vere diuicie patet quia variata hominum dispositione non variarentur patet quia propter hoc dicit philosophus quod pecunie non sunt vere diuitie (Quartum) ¶ Quarto notandum quod proprie loquendo vere diuicie siue ciuiles sunt ille que ordinantur ad vtilitatem totius reipublice etiam que sic se habent quod per illas policia ordinatur ad rectum finem. patet suppositio per albertum. ¶ Quinto (Quintum)

Duplex portio in hoie — notandū est ꝙ in hoie ē duplex portio queda; est portio inferior que ē sensualitas, alia ē portio superior que ē recta ratio & de hoc in fine primi ethicorū. Ex quo sequit ꝙ illud ē simplr appetibile qđ ē appetibile scđ; potētia; supiorem & aliud nō. Istis notatis fit pria cōclusio.

Pria cōclusio — Pecunie nō sunt vere diuicie ꝓbatur quia ille sunt vere diuitie q̄ variata dispositiōe hoim nō variarentur sed pecunie nō sunt hmōi igitur. Secundo ille nō sunt vere diuitie que sic se habent ꝙ cum illis abūdanter staret hoiem perire fame sed pecunie sunt hmōi igit &c. maior est philosophi. Et minor pt; quia staret bene quod nō posset habere nutrimēta p pecunias Item pecunijs cōtingit male vti nā ꝓpter pecunias multi perierūt. Tercio sic ille nō sunt vere diuicie quibus habitis nō dicit homo diues vere sed habens pecunias ē huiusmodi igitur Vnde dicit poeta: eger diues habet nūmos sed non habet ipm. Quarto ille nō sunt vere diuicie q̄ immmediate nō ordinant ad vitā humanam sed pecunie sunt hmōi igit cōsequētia pt; & maior & minor pro vtraq; parte. Quinto sic ille nō sunt vere diuitie q̄ sic se habent ꝙ appetitus eorum est in infinitū sed sic ē de appetitu pecuniarum. maior patet qa appetitus vera; diuitiarum non ē in infinitum quia natura modico fouet. Et minor pt; primo huius. Ex his patet differētia inter diuitias naturales & artificiales.

Secunda conclusio — ¶ Secūda cōclusio in pecunijs nō sunt vere diuicie politice ꝓbatur nam pecunie non sunt vere diuitie igitur. Et pt; consequentia Et añs ꝓbatur p cōclusionē p̄cedētem s; in quib' sunt vere diuicie postea videbitur.

Dubium. — Et tūc dubitat ex quo in pecunijs nō consistunt vere diuicie politice quomodo ergo politicus secūdū dictamen recte rōnis appetit eas.

quare politicus appetit diuitias — Ad hoc dicitur qđ politicus habēs iudiciū rectum non appetit illas diuicias i policia nisi de per accidēs & ꝓvt ordinantur ad aliud scilic; provt de tali pecunia habeant defensores reipublice. Secunda causa est ad honorandum ciuitatē. Tercia est ne transferantur pecunie de regione in regionem. Quarta est ad ostendēdum excellētiam principis scilicet ꝙ ꝓpter imaginem regis habeatur nutrimētum quod ordinat ad vitam humanam. Quita causa ē vt policia reddatur magis vnita & concors & ideo cōgregātur pecunie pro vtilitate ciuium. Sexta causa ē vt ostendatur ꝙ nō oēs ciues in policia equaliter sunt honorandi saltem honore politico. Istas sex causas assignat albertus & ipsis non obstantib' in ipsis nō sūt vere diuicie politice quēadmodum probatum est sufficienter per conclusiones predictas.

Ad rōnes — ¶ Ad rationes ante oppositum procedūt vijs suis & satis patet per cōclusiones predictas quid sit dicēdum ad ip'as.

¶ Ratio post oppositum est pro dictis.

¶ Questio.xxij.

Queritur.xxij. Vtrum in illis in quib' lex nō determinat meli' sic ciutatē regi per vnum q̄ p plures vel ecōtra

Arguitur ꝙ melius p vnum sic. Nō melius est ciuitatem regi per illum in quo est maior dissētio q̄ per illum in quo nō est sed in multitudie est maior dissentio q̄ in vno ergo &c. maior p; quia dissentio est multum mala in policia. Et minor pt; quia vnus homo nō dissentit sibiipi sed in multitudine hominum sunt multe discordie. ¶ Secūdo sic in vno quoq; genere q̄nto plus accedit ad principium in illo genere tanto melius ē. Sed in policia vbi vnus solus regit plus accedit ad principium in illo genere igitur. maior p; de se quia quāto creatura plus participat cum deo tāto est pfectior. Et minor pt; quia optima policia ē regimen in quo vnus solus dominat sc; rex ¶ Tercio in ciuitate nulla sunt expedienda nisi illa lege determinētur ergo videtur ꝙ questio supponit falsum cōsequētia est nota quia q̄stio supponit ꝙ aliquib' lex deficit & añs ꝓbatur p philosophum & albertum magnu; dicētes qđ nihil obuiās legi ē licitum.

¶ Oppositu; arguit de intētione phi tercio huius capitulo tercio dicētis ꝙ i illis est melius regi pluribus q̄ vno — In oppositum

¶ In questiōe erūt duo articuli. In primo erūt notabilia. In scđo cōclusiones ¶ Quantū ad primum articulum — Primus articulus

Primo notandū est ꝙ in illis in quibus lex non determiat sunt casus pticulares de nouo emergentes de quibus legislatores nō posuerunt legem nec potuerūt ꝓuidere. — Primum notabile

Ex quibus sequit correlarie ꝙ non ē cōtra p̄rogantiam legis ꝙ in policia sunt aliqua de quibus hic nō determinat quia lex datur vniuersaliter. ¶ Secūdo notandum est ꝙ ad iudiciū duo requirunt pricipaliter sc; appetit' & cōsilium appetitus hic accipitur ꝓ actu appetendi sicut sit appetitus voluntatis siue intellectualis siue sensualis sed consilium est deliberatiuum. — Secundum duo reqrūt ad iudiciū

¶ Tercio notandum est quod iudicium secundu; vocabuli impositione; importat rationem determinatiuā iusticie ciuilis. — Tertiu; notabile

Ex quo sequitur quod nullum iudicium est peruersum ideo dicitur vi. ethicorum ꝙ homines fugiunt ad iudicem tanq̄ ad iusticiam animatam quia talis actus est per rectam rationem & iusticiam.

¶ Sed dubitat vtrum alicui homini liceat vel licitum sit iudicare. — Dubium

¶ Arguitur quod non illud non est iustū pro quo iuste imponitur pena & culpa sed hoc est iudici quia dicitur nolite iudicare & non iudicabimini. ¶ Secūdo sic nulli peccāti ē licitū iudicare sed omnis homo est peccās ergo pt;

per apostolum dicentem in excusabilis es homo quia alium iudicas teipsum condenas & minor est nota. ¶ In oppositum arguitur quia sequeretur ꝙ oes leges essent irrationabiliter posite.

In oppositum.

¶ Primo notandum est quod ad rectum iudicium tria requiruntur. Primo requiritur ꝙ talis actus pcedat ex intentione iusticie. Secundo requiritur ꝙ pcedat ex caritate iudicantis scilicet sine ira & fauore. Tercio requiritur ꝙ pcedat secundum rectitudinem iusticie scilicet quod homo cognoscat circunstantias rei iudicande.

Primum notabile. Tria requiruntur ad verum iudicium.

¶ Secundo notandum est ꝙ ppter triplices causas oppositas iudicium est iniquum. prima est qn non est secundum ordinationem iusticie & tale dicitur iniustum. secunda est quando aliquis iudicat de his de quibus non habet auctoritatem. tercia est qn aliquis iudicat ppter ignorantiam & tale iudicium est temerarium.

Secundum notabile.

¶ Tercio notandum est ꝙ cum queritur vtrum alicui homini secundum dictamen recte rationis sit licitum iudicare hoc intelligitur dupliciter. vno modo vtrum sit licitum iudicare inquantum psona priuata. alio modo inquantum psona cois. Tunc sit prima conclusio homini licitum est iudicare inquantum psona publica. ps per rationes an oppositum factas.

Tertium notabile.

Prima conclusio.

¶ Secunda conclusio non est licitum alicui iudicare inquantum est psona priuata ps p pdicta. Ex quo seqꝰ ꝙ si iudex viderit platonem interficere sortes & si oppositum manifestaretur per testes non debet iudex condenare platonem quod si sic faceret non ageret secundum alegata & probata.

Secunda conclusio.

Et tunc ad rationes ad primam negatur minor loquendo de iudicio recto. Et quando dicitur nolite iudicare dicitur ꝙ hoc intelligitur de iudicio temerario & iniusto & vsurpatiuo. Ad secundam rationem concedit illa de illo qui est in grauibus criminibus & eius criminalitas publica

Ad rones.

¶ Quarto notandum est ꝙ multitudo est duplex quedam est ciuilium personarum. alia est ciuilium personarum. Et secundum hoc homo potest intelligi dupliciter. ¶ Quantum ad secundum articulum sit prima conclusio loquendo de pluralitate psonarum vilium in illis in quibus lex non determinat non melius est ciuitatem regi pluribus ꝙ vno solo. Patet per rationes factas ante oppositum quia in illa multitudine est differentia.

Secundus articulus. Prima conclusio.

¶ Secunda conclusio loquendo de pluralitate personarum ciuilium in illis in quibus lex non determinat melius est ciuitatem regi pluribus ꝙ vno. tripliciter. Probatur triplici medio philosophi. Primo melius est ciuitatem regi illo quod est magis indifferens ꝙ illo quod est minus. sed sic est in multitudine igitur. Patet maior quia differentia multum facit ad bonum iudicium & commune bonum quia odium & fauor peruertunt iudicium & minor nota est de se. Secundo in illis in quibus lex non determinat melius est ciuitatem regi illo quod est minus corruptibile sed multitudo est minus corruptibilis vt notum est igitur. maior patet de se quia ad corruptionem iudicis sequitur corruptio iudicii. Tercio sic melius est ciuitatem illo regi in quo melius reperiuntur illa que requiruntur ad iudicium sed hoc est in multitudine igitur & sic patet conclusio tribus medijs positis.

Secunda conclusio.

¶ Ad rationes ad primam conceditur maior si in illo solo eque bene regeretur ad iudicium sicut in multitudine. aliter respondetur negando minorem loquendo de multitudine virtuosorum quia illi semper sunt concordes. ad secundam conceditur maior sed negetur minor quia illi multi virtuosi faciunt vnum quia habent vnum consensum quia in hoc preualet aristocrachia regno vt dicit philosophus. ad terciam negetur antecedens quia multi sunt casus particulares emergentes de nouo de quibus lex non determinat seu iudicat sed prudentia regentis habet de illis determinare & ordinare vel potest concedi maior saltem implicite vel explicite & sic est verus. Ratio post oppositum est pro conclusione responsali.

Ad rationes.

¶ Questio. xxiii.

Veritur vigesimo tercio. Vtrum melius sit regem vel principem assumi per electionem. Arguitur ꝙ sic quia melius est illum per illam viam assumi principem per quam contingit meliorem accipi sed hoc est per viam electionis igitur. patet consequentia. Et maior apparet de se quia semper expedit ꝙ princeps sit optimus. Et minor probatur quia electio fit cum consilio ratione & deliberatione. Etiam electio habet preferre magis bonum minori.

Arguitur.

¶ Secundo sic periculosum est maxima bona fortune vni soli committere igitur. consequentia est nota & antecedens pbatur quia non est necessarium immo contingens quod ex bono patre nascitur bonus filius. ¶ Tercio sic melius est principem eligi per illam viam que nunꝙ deficit a nostra potestate sed electio nunꝙ deficit a nostra potestate successio autem generis deficit igitur. maior patet quia modus assumendi principem debet esse deliberatiuus & minor est nota quia rex non semper habet filium. ¶ Quarto sic melius est regem per illam viam assumi per quam cedunt rixe & dissentiones in ciuitate sed hoc est per electionem igitur. Consequentia est nota & maior patet quia principatus quanto est concordior tanto est conformior principalissimo principatui. Et minor probatur quia verisimile est ꝙ filij insequuntur dispositiones & mores parentum suorum sed quando eliguntur p successionem tunc hnt diuersos modos & mores

Primus articulus. Primu notabile. Quid eligibile electio.

regendi. In questione erunt duo articuli. In primo erunt notabilia. In secundo conclusiones. ¶ Quantum ad primum articulum. Primo notandum est quid est eligibile & quid electio. vnde eligibile sic describitur secundo ethicorum. Eligibile est bonum possibile per nos operabile cum alio bono incompossibili, propositio sed hoc considerato secundum quod in eius consecutionem natus est fieri appetitus. Sed electio est desiderium tendens in bonum possibile per nos operabile cum alio bono incompossibili propositio. Ex isto sequitur correlarie primo quod electio est solum boni veri vel apparentis. apparet quia dicitur intendens in executionem boni possibilis. Secundo sequitur quod electio non est impossibilium. patet quia dicitur bonum possibile. Vnde in hoc est differentia inter volitionem & electionem. patet quia volitio est bene impossibilium. Tercio sequitur quod electio non est nisi de illis que sunt in potestate nostra quia dicitur in diffinitione per nos operabile. Vnde clarum est quod nullus eligeret quod esset papa antequam cardinalis quia oportet quod essent bona duo simul quorum tamen vnus est post aliud. Quarto sequitur quod illa bona inter que est electio debent esse incompossibilia saltem incompossibilia sic quod voluntas non posset prosequi ambo. Patet cum dicitur in diffinitione cum bono incompossibili. Quinto sequitur quod omnis electio supponit consilium rationem & deliberationem circa obiectum electionis: ideo dicitur propositum consilium quia oportet antequam ratio indicet quod illa bona sint incompossibilia & vnum melius alio & sic de aliis. Sexto sequitur quod electio nunquam est ipsius finis sed est eorum que ordinantur in finem. patet quia nunquam fit consilium de fine sed de ordinatis in finem. vt patet tercio ethicorum sed hoc presupponit electio scilicet bonum consilium & bonam ratiocinationem. ¶ Secundo notandum est quod frequenter ex bonis parentibus & virtuosis boni filii & virtuosi procreantur & alias ista causa fuit assignata. Ista suppositio est philosophi primo huius qui ex duobus progenitoribus id est nobilibus radicibus vtique designabit producere seruum quod nullus diceret nullus. ¶ Tercio notandum est quod ad hoc quod populus obediat principi multum iuuat diuturna consuetudo. patet per philosophum secundo rethorice dicentem consueta delectant inconsueta tristiciam generant

Secundum notabile

Tercium

Quartum

¶ Quarto supponitur ex dictis philosophi tercio huius quod sola prudentia est virtus appropriata principi ita quod prudentia vt sic est principis nec requiritur ad seruum & causas reddit quia princeps debet dirigere & regere seruum & ideo dicit quod oportet principem esse optimum.

Quintum

¶ Quinto notandum est quod secundum intrinsecam rationem electionis semper per electiones maius bonum prefertur minori bono. patet ex dictis diffinitionibus. Quantum ad secundum articulum Sit prima

Secundus articulus.

conclusio de per se & simpliciter melius est regem vel principem assumi per electionem quam per generis successionem probatur per primam rationem ante oppositum factam quia per illas viam contingit melio rem accipi. Secunda conclusio melius est de per accidens & per aliquas circumstantias principem assumi per successionem generis quam per electionem. Ista conclusio demonstrari potest quadruplici fundamento. Primo considerando paternam nobilitatem. Secundo obedientiam subditorum. Tercio inspiciendo eligentium dissentionem. Quarto inspiciendo regni vacationem. Primo nam si pater sit rex & bonus & sciat quod filius suus post ipsum erit rex instruit & informat filium suum cum sit eius pars & melius conseruabit regnum suum quam si alius succederet sibi & magis curabit de subditis. Secundo patet respiciendo ad obedientie difficultatem. Nam si sit consuetum quod sit rex per successionem generis tunc subiecti sunt consueti obedire sibi & parentibus quia populus dirigitur ad obedientiam patet per philosophum dicentem scilicet diuturna consuetudo facit obedientiam. Tercio patet inspiciendo eligentium dissentiones quia forte eligerent ex fauore vel odio & tunc forte eligerent malum principem ita cito sicut bonum. Quarto patet inspiciendo regni vacationem quia tempore electionis regnum caret regimine & hoc si non fieret per successionem generis quia immediate filius post obitum patris acceptat regnum. ¶ Ad rationes ad primam dicitur quod arguit pro prima conclusione. ad secundam negetur minor quod vt in pluribus ex bonis parentibus nascitur bonus filius vel boni filii & virtuosi. ad terciam dicitur quod arguitur pro prima conclusione. ad quartam conceditur maior sed negatur minor propter causam dictam quia sunt magna pericula si princeps eligeretur per electionem. Et ad probationes dicitur quod in casu in quo fuerit bonus & de bona stirpe verisimile est quod eius filius sit bonus & similiter populus vbi est talis consuetudo quod rex assumatur per successionem erit contentus sed si non esset consuetudo quod assumeretur per successionem tunc forte non esset verum quia fieret dissentio in populo.

Prima conclusio. Secunda

Ad rationes

¶ Questio xxiiii.

Queritur vicesimo quarto Vtrum ad bene viuere moraliter necessarius sit ablatum per furtum vel per rapinam restituere. Arguitur primo quod non nam secundum nullam legem homo obligatur ad impossibile. Sed sic est quod quandoque est impossibile ablatum per furtum restituere &c. maior patet quia nisi sic sequeretur quod ipse peccaret in vitus & sic non peccaret & minor probatur quia manifestum est quod si aliquis aliquem mutilauerit

Arguitur

rit non est possibile ꝙ fiat non mutilatus. secū do sic illud nō est necessariū ad bene viuere moraliter qd non pōt fieri nisi cum peccato ꝫ ablatum quādoqꝫ nō potest restitui sine pecca to. maior pꝫ de se: minor pꝫ qm̄ si aliqs aliquaꝫ diffamauerit dicēdo verum manifestum est ꝙ ipe non pōt famam restituere nisi dicendo ꝙ ipse falsum dixerit & qa omne mēdaciuꝫ ē pec catum vt supponitur. sequitur propositum.

¶ Tercio sic nā si aliquis alium impediat a bo no obtinendo seu etiaꝫ cōsequēdo ipe tale bo num aufert ab illo. Sed in casu nō est possibi le ꝙ hoc restituat sibi. igit̄. maior patꝫ p philo sophum scdo ethicoꝝ qa illud qd modicū de est non deesse videt̄ & minor pꝫ qa si vnus ho mo infimus ipediat alium de obtinēdo ēpatuꝫ est manifestum ꝙ sibi non pōt restituere epi scopatum. Quarto sic illud nō est necessariū ad viuere moraliter p qd nocumētum infertur ꝓ ximo suo sed in casu p ablati restitutionē nocu mentum suo ꝓximo inferretur igit̄ maior pꝫ quia hoc est cōtra legē diuinā naturalē & mo ralem. Et minor ꝓbat̄ quia si aliquis abstulerit gladium a furioso vi & violentia claꝝ est ꝙ si ipse gladium furioso restitueret ipe faceret no cumentū ꝓximo suo scꝫ vel sibi vel alteri. Qui to sic Si hoc esset verū aut ergo tale ablatuꝫ dꝫ restitui illi a quo ē ablatū vel alteri. Sed nō po test dici primū qm̄ qn̄qꝫ ē impossibile quia for te est mortuus vel remot⁹ vel ignotus. Nec po test dici scdm̄ eo ꝙ ille qui hꝫ ablatum alteruꝫ non damnificauit sed illum a quo abstraxit er go &c. ¶ Oppositū arguit̄ p expositorē huius libri. Nam manifestum est ꝙ ptinet ad pacē ci uitatis vel cōitatis. Nō eni dimittit̄ peccatū ni si restituat̄ ablatū. In questione erunt duo arti culi in primo respōdebit̄ ad q̄situm. In secūdo erunt dubia. ¶ Quātum ad primum articuluꝫ Est primo sciendum ꝙ quātum ad nois impo sitionē restituere nō est aliud q̄ aliū iterato sta tuere ad possessionē sue rei. Ex isto sequitur ꝙ in restitutione attenditur equalitas iustitie se cundū recompēsationē rei ꝓ re. Secūdo sequi tur ꝙ restitutio ē actus iusticie cōmutatiue seu cōicatiue. Vnde iusticia cōmutatiua vt habet̄ quinto ethicorū consistit in equalitate rei ꝓ re saltem scdm̄ existētiam vel existimationem & secundum certam impositionē. ¶ Secūdo no tandum est ꝙ aliquis pōt tripliciter aliū diffa mare. vno modo dicēdo veritatē & secundū or dinem & rationem ita ꝙ non est ex odio. Sic ut si aliquis videat alium furari vel aliquid ra pere & quod adiuraretur prodicendo verita tem. secundo modo dicendo falsum scilicet im ponendo alteri crimen. tercio modo dicendo

In opposi tum

Primus ar ticulus

Primū no tabile.

Secundum notabile.

verum non recto ordine sed motus sit vel odio vel inuidia vel quod se ingerat vel ꝙ non voce tur. In primo casu est licitum diffamare. In se cundo non est licitum aliquo modo. In tercio non est licitum etiam imo tenentur ad restitu tionem omnimodam. ¶ Tercio notandum ē quod ablatum per furtum vel per rapinam de beri restitui potest intelligi dupliciter. Vno mo do quod illud in propria forma restituatur vt si quis rapuerit decem florenos restituat decem florenos. alio modo in valore. Tercio modo q̄tum est sibi possibile iuxta arbitrium bonorū virorum quia nullus moraliter ad impossibile obligatur. Istis notatis sit prima cōclusio ad be ne viuere moraliter necessarium est ablatum per rapinam vel per furtum restituere proba tur. Nam ad bene viuendum moraliter requi ritur quando materia se offert operari secūdū iusticiam commutatiuam sed hoc fit restituen do aliter talis non faceret actum iusticie igit̄. maior patet de se & hic capitur materia ꝓ ob iecto. Et minor nota est quia si habeat ablatuꝫ materia se offertur ꝙ debet restitui illi a quo ē ablata. Secundo illud est necessariū ad bene viuendum moraliter per cuius oblationē per turbaretur res publica & grauaretur. Sed hoc esset per non restitutionem igitur maior patꝫ. quia attendenda est semper res publica. Et mi nor nota est quia illi fit iniuria & fit scandalum in iudice. Et est preceptum negatiuum ad qd homo semper obligatur scilicet non furtuꝫ fa cias alijs. Tercia conclusio ad bene viuere mo raliter vel simpliciter est necessarium ablatuꝫ per furtum vel per rapinam restituere vel in ꝓ pria forma vel equiualenti vel q̄tum est possi bile per arbitrium bonorum virorum. Patet quia semper restitutio debꝫ fieri per primā cō clusionē & debet fieri aliquo istoꝝ modoruꝫ trium prius dictorum. ¶ Quantum ad secun dum articulum. Est ista dubitatio vtrum quis cunqꝫ alium damnificauerit teneatur illi resti tuere illud in quo damnificauerit ipsum. Et vi detur quod sic quia aliās non obseruaretur iu sticia cōmutatiua. ¶ Oppositū apparet quia si quis retineat pecuniā creditorū vltra tēpus pre fixum ipse eum damnificat & non tenetur ad restitutionem quia hoc nulla lex ponit. ¶ Pro dubio sciendum est quod aliquis potest dam nificare aliū dupliciter. Vno mō in illo qd ipe a ctu habet. Alio modo in illo quod non habet sed tamen est in via habendi vt aliquis homo debeat habere beneficiuꝫ & alter eum impe diat. ¶ Secundo notandum est ꝙ secunduꝫ veritatem ex parte rei ablate non requiritur ꝙ plus restituatur quam fuerit ablatum quod

Tercium.

Prima con clusio.

Scda ꝯclo

Tertia

Scds articu lus

Dubium

Arguitur.

In opposi tum

Primus no tabile.

Secundum

patet. quia aliter non fieret iusticia commutatiua. Et dicitur notanter ex parte rei ablate. quia ex parte illius qui fecit tenetur plus restituere Et hoc pertinet ad iudicis discretionem

Prima pclo ¶ Sit ergo prima conclusio. Si quis alium dãnificauerit in bono nondum habito non tenetur ad restitutionem. patet quia quãdoq; hoc esset sibi impossibile vt alias dictum est. Nec esset ibi equalitas quia ipe nihil abstrahit & tamen restituit quod potuisset non habuisse & potuit non accidisse: sed verisimile est q; talis tenetur alteri benefacere & subueñire si posset. Et sic rationes solute sunt.

Secundum dubium ¶ Secundum dubium est. Vtrum ablatum solum debet restitui illi a quo est ablatum. Et videtur q; non: quia hoc est quandoq; impossibile. Arguitur q; sic quia non fecit alteri nocumentum in hoc.

Prima põ ¶ Quantum ad hoc sit prima conclusio. talis tenetur restituere ablatu; illi a quo abstraxit tale bonum ablatum si possit illud habere. & si sibi adest facultas. & si nõ adsit facultas debet petere dilationem vel absolutionem.

Scda põ. ¶ Secunda conclusio ille qui per rapinam vel per furtum abstraxit ab aliquo aliquid non tenetur idem bonum restituere. Patet quia quandoq; hoc est sibi impossibile: sed si possit facere & alter non sit presens debet committere i pios vsus ablatum.

Tertium dubium ¶ Tercium dubiu; est vtrum ille qui abstraxit aliquid per rapinam teneatur immediate restituere. ¶ Et videtur q; sic. quia perseuerantia aggrauat peccatum. Oppositum patet quia qñq; hoc est impossibile.

Prima conclusio ¶ Sit ergo prima cõclusio probabilis. q; talis immediate non tenetur restituere saltem quo ad actum exteriorem. Pat; quia forte ille cui deberet restituere est absens mortuus vel non habet vnde.

Secunda conclusio ¶ Secũda conclusio. quo ad actum interiorem talis tenetur immediate vel saltem post ablationem velle restituere. patet quia actus interiores arguunt mentem.

Ad ratiões ¶ Ad rationes. Ad prima; dicitur q; non est sibi impossibile q; ablatus restituatur in propria forma vel equiualenti vel secundum arbitriũ bonorum virorum. Et negatur minor. Et ad probationem dicitur q; in tali casu potest ablatũ per furtum restituere aliquo modo. scilicet dicendo ego dixi hoc iratus & sic restituit secũdum rectu; ordinem. Et quando dicitur. si aliquis & cetera. negatur hoc & vlteri⁹. Ad tertiam negatur minor. Et vlterius quando dicitur. q; modicu; deest & verum est omnino: s; tñ rapit sibi aliquid scilicet bonum habendu; contingenter. Ad quarta; dicitur q; sibi tenetur si potest.

QVESTIO.XXV.

Queritur. xxv. Vtru; licitũ sit vitioso homini homine; delinquentẽ corrigere

Arguitur ¶ Arguitur prio q; sic. quia nisi sic sequeretur q; vitiosus ꝓpter vitium excusaretur de precepto obseruãdo cõns ẽ falsũ: qa tũc malefactor de suis maleficijs cõmodũ reportaret. Et patet consequentia qa correctio fraterna cadit sub precepto. modo si non liceret corrigere delinquentem sequeretur ꝓpositum. ¶ Secundo sic vitiosus propter peccata sua non debet omittere elemosina; temporalem: ergo nec spirituale;. tenet consequẽtia/qa spiritualis ẽ maior multo Et antecedẽs est notum. ¶ Tertio nisi sic sequeretur in casu q; malum dimitteretur impunitum. consequens est falsum quia quilibet vitiosus est peccator. Et patet consequentia. quia si sit vitiosus nõ potest corrigere cum igitur quilibet vitiosus sit quia peccator: sequitur propositum ¶ Quarto sic. licitum est homini vitioso facere ordinatu; a natura: sed hoc est corrigere vitiosum: igitur. Patet maior de se. Et minor nota est. quia ad voluntatem reipublice est: q; mali puniantur.

In oppositum ¶ Oppositum patet per Isidorum in de summo bono dicentem non debet aliorum vitia corrigere qui vitijs est subditus. Et in decretis non debet eijcere festucam de oculo fratris sui qui trabem gestat in oculo suo. Idem patet per Cathonem. turpe est doctori/cum culpa redarguit ipsum. Et ideo dicit Apos. O homo inexcusabilis es in quo alium iudicas teipsum condemnare.

Dubium ¶ In questione erunt duo articuli. In primo videbitur de quesito. In secundo. vtrum ille qui corrigit alium debeat a tali correctione abstinere se. si ille quem corrigit fiat deterior.

Primus articulus ¶ Quantum ad primum articulum.

Primum notabile Sciendũ est q; homo vitios⁹ potest dupliciter se habere vno modo q; in ipso ratio totaliter est peruersa: s;; sic. q; sensus simpliciter dominatur. Alio mõ q; Modo nondũ in ipso ratio sit totaliter extincta. Modo questio intelligitur de illo i quo ratio non totaliter extincta est.

Secundum notabile ¶ Secũdo notandum est. q; de tali vitioso adhuc possumus loqui dupliciter. vno modo si eius vitiũ sit occultum iusticie. alio modo q; sit manifestum.

Tertium notabile ¶ Tertio notandum est q; duplex est correctio. nam quedã est actus iustitie per pene coactiones alia est que est actus caritatis q est vera correctio & fraterna.

Quartum notabile ¶ Quarto notandu; est q; inter istas duas spes correctionis sũt tres drñe. prima est principis. qa pria correctio solũ ptinet ad pricipes. scda ptinet ad quẽlib; re

spectu vniuscuiusq;. secunda differentia est q̄ prima correctio ordinatur in bonū cōmune: secunda ordinatur in bonum persōe priuate. tertia differentia est quia prima nō fit per monitionem sed per punitiones: secunda vero fit per ammonitionem. ex quo sequitur correlarie. ꝙ loquendo de correctione q̄ est actus iustitie ad inferiorem non spectat corrigere superiorem.

Quintum notabile

℃ Quinto notandum est. ꝙ correctio fraterna propter tria potest esse indebita vno modo ratione scandali. secundo propter superbiam corrigentis. tertio propter indignitatem ipsius. primo propter scandalum: quia si homo corrigens sit vitiosus/scandalum est si bi eo ꝙ ipsemet est vitijs aggrauatus. secūdo propter superbiam corrigentis cum superbit & vilipendit. tertio propter indignitatem. scilicet propter peccata publica & manifesta.

Prima conclusio

℃ Sit ergo prima conclusio. loquendo de correctione que est actus iusticie homini vitioso cuius peccata nō sunt manifesta licitū est corrigere delinquentem. pz per rationes factas ante oppositū & maxime per tertiam & quartam.

Scda pclo

℃ Secunda conclusio. loquendo de correctione fraterna licitum est homini vitioso delinquentem corrigere. loquendo de vitioso cuius peccata non sunt manifesta/& hoc cum debitis circunstantijs: scz cum bona humilitate & ad bonum finem. Patet quia per hoc potest cōmouere ad virtutes & se & etiam alius.

Scdo articulus

℃ Quantum ad secundum articulum. Sit prima dubitatio. vtrum ille qui corrigit alium si ipse per correctionem deterioratur debeat a tali correctione desistere.

Dubium

Primū notabile

℃ Pro isto sciendū ꝙ dubitatio potest intelligi vel de correctione fraterna vel de illa que est actus iusticie.

Secundum notabile

℃ Secundo notandum est ꝙ ille qui corrigit alium potest se habere dupliciter ad illū Vno modo ꝙ corrigat verbis & sermonibus bene persuasiuis/ & non propter inuidiam & malū finem. Alio modo ꝙ corrigat illum verbis turpibus & duris & non intendendo ad malum. Modo questio intelligitur de primo mēbro.

Tertium notabile

℃ Tertio notandum est. ꝙ ille qui corrigitur dupliciter potest intelligi. vno modo ꝙ verisimile sit corrigēti ꝙ correctus per verba sua se emendabit. Alio modo ꝙ non sit verisimile si bi.

Prima pclo

℃ Sit ergo prima conclusio. loquendo de correctione ciuili que est actus iusticie ille qui alium corrigit nō debet a correctione desistere quantumcunq; displiceat illi quez corrigit. patz quia alias periret pax totius policie si talis non puniretur.

Secunda cōclusio

℃ Secunda cōclusio. loquēdo de correctione fraterna in casu quo corrigens videt ꝙ ille quem corrigit deterior fieret & ꝙ verba sua nō proficerent ipse debet a correctione desistere. patz quia alias esset alijs occasio peccādi.

Tertia conclusio

℃ Tertia cōclusio. In casu quo corrigens videret ꝙ correctus vitā suam emēdaret/& in hoc verba sua proficerent non debet desistere a tali correctione: licet forte primis motibus correctus habeat aliquam displicentiam patet conclusio quia hoc est preceptū in lege. Conclusio etiam patet per Cathonem dicentem cumq; moues &c. Ex quo sequitur ꝙ ille qui vult alium corrigere fraterna correctione debet esse prudens & virtuosus & perspicacis igenij ad hoc vt sciat videre ꝙ verba sua proficiant. Et etiam quid est faciendū & vidindividuum.

Ad ratiões

℃ Et tunc ad rationes. Ad primaz negatur consequentia. Ad probationem quādo dicit ꝙ hoc est verum si fiant ab illo a quo debet fieri & cuz debitis circunstātijs vt dictū est. Modo vitiosus non est in tali statu. Ad secundaz conceditur maior & minor si talis correctio fiat ab illo a quo debet fieri & cum debitis circunstantijs. Ad tertiā negatur consequētia. loquendo saltem de correctione prima Et dicitur ꝙ talia vitia non debent impedire correctionem quia sunt mala venialia. Ad quartā dicitur. ꝙ illa arguit de prima correctione.

QVESTIO. XXVI.

Arguitur

Q Veritur. xxvj. Vtrum expediens sit in policia mulierē eē iudicē? Arguitur primo sic. Nā nisi sic hoc maxime esset quia mulier priuat ratione vel prudentia sed hoc nō igitur Maior patz de se. Et minor patz ad sensum. quia videmus multas mulieres prudentes & multam prudētiam in ipsis: quia sciunt bene dirigere operationes suas in suum finem. ℃ Secundo sic Nā expedit virum in ciuitate esse iudicem: ergo & mulierem. Consequentia tenet quia vir & mulier sunt socij/& socij dicuntur equales Antecedens notum est. ℃ Tertio sic. mulier licite potest esse princeps: igitur. tenet consequētia quia princeps habet iudicare de factis subditorum. & antecedens patet de nobilibus viduis. ℃ Quarto sic. Naz mulieres participant virtutibus/igitur Patet consequentia. quia virtus habet sedare passiōes & dirigere iustos/ & sic posset iudicare. Item alique mulieres sunt caste & temperate. ℃ Quinto sic illorum que sunt eiusdez speciei debet esse vna operatio: sed vir & mulier sunt eiusdez speciei: igitur & cetera. Maior patz de igne qui similiter ardet hic & persis. & minor nota est. ℃ Sexto sic. si illud quod minus videtur inesse inest & illud quod magis: sed minus videtur ꝙ ille qui est subditus mulieribus principantib⁹ potest eis

gi iudex:sed hoc sit iust? igitur. Maior patet quia est maxia. Patet minor quia quando mulier nobilissima principatur solet ordinare suos subditos in iudices.

In opposi tum

¶Oppositum est de intentione philosophi secundo iconomice dicētis. ꝙ mulieres non debent se intromittere de negocijs ciuilibus. Et primo hui⁹ dicit. ꝙ mulier habet consilium inualidum Item patet p expositores secundo huius & tertio qui omēs in hoc conueniunt ¶Vnde dicit philosoph⁹. ꝙ non refert mulierem principari & viru3 regere populu3 secundum consilium mulierū: sed secundu3 non est bonum igitur. ¶In questione erunt duo articuli. In primo respondebitur ad quesitum. Et in secundo videbitur vtrum mulier tenetur obedire viro virtuoso in omnibus.

Primus ar ticulus

¶Quantum ad primum articulu3

Primū no tabile duo requirū tur ad iudi cem

Est primo notandū. ꝙ ad hoc ꝙ aliquis sit iudex duo principaliter requiruntur. Primum est ꝙ vigeat ratione: sc3 ꝙ habeat ratione3 & cognitionē agibilium que recta ratio est met prudentia vt habetur sexto ethicorum & ad hoc maxime requiritur consilium. quod est actus prudentialis. Vnde septimo ethichoru3 dicitur ꝙ prudentia est omnibus alijs virtutibus annexa. Secūdo requiritur. ꝙ ille qui est iudex non debet esse subditus passionib⁹ que sunt/ira/gaudium/fauor &c. quia secundū veritatem passiones mirabiliter peruertunt iudicium vt pat3 secundo rhetorice/sed iudex debet esse recta regula agibilium. Ideo dicitur quinto ethicorum. homines recurrunt ad iudicem tanq̄ ad medium. Et capitur ibi mediū pro medio morali: sc3 pro virtute.

Secundum notabile

¶Secundo notandu3 est. ꝙ vt in paucioribus/& rarissime mulier viget ratione. i. habet rectam ratione3 agibilium & hoc prouenit frequenter ex parte complexionis/& causa est: quia ad agibiliū rationem requiritur consilium preuium ideo dicitur ꝙ mulier habet consilium inualidu3. & dicitur inualidum: quia licet sit secundum rationem tamen est fluxibile & non firmu3 nō tū quando mulieres consilium dant secundū ꝙ recta ratio dictat.

Tercium notabile.

¶Tertio notandum est. ꝙ vt in pluribus/mulier est maxime passionabilis id est passionibus subiecta. Et ista est ꝓprie causa quare mulier non est continens. qa non dominatur super suos affectus & passiones secundum ꝙ dicitur in septimo ethicorū ¶Ex quo sequitur. ꝙ quanto vir de facili est passibilis ipse potius est muliebris q̄ virilis.

Prima con clusio

¶Sit ergo prima conclusio. Non expedit in ciuitate muliere3 esse iudicem. probatur quia mulier nō habet conditiones requisitas ad bonum iudicem: igitur. patet consequētia. & antecedens ꝓbatur. quia iudex debet habere duas conditiones vt dictum est in primo notabili. & iste conditiones non reperiuntur in ratione mulieris. Nam mulier non vtitur ratione. quia habet consilium malum & subito subicitur passionibus.

Scd̄a ɔclō

¶Secunda conclusio. Nullo modo ad reipublice vtilitatem expedit mulierem principari. probatur. quia ad mulierem nullo modo spectat iudicare: igitur. Conseq̄ntia probatur & antecedens notum est.

Tertia con clusio.

¶Tercia conclusio. In qualibet ciuitate seu policia seu iconomica est inexpediens omnino viru3 regi a muliere probatur. quia sic tunc esset expediens in aliqua communicatione humana mulierem principari. Consequentia est manifesta de se. & intelligitur conclusio de homie perfecto seu viro perfecto.

Quarta cō clusio

¶Quarta conclusio. omnino inexpediens est virum iudicare & principari in policia secundum consilium mulierum. probatur quia tunc hoc esset idem qd̄ mulierem principari: igitur: sed hoc nō est bonu3: igitur. Et hoc de primo articulo.

Secund⁹ ar ticulus.

¶Quātum ad secundum articulū questionis. Arguitur ꝙ sic/quia mulier est viro subdita in omnibus. Modo subditus in omnibus tenetur obedire domino suo. Maior patet secundo huius & minor nota est de se. ¶Secundo mulier caret recta ratione & cognitione agibiliu3 & vir non caret: ergo debet ei obedire pat3 cōna. qa carens ratione tenetur obedire habenti rationem. & antecedens ꝓ vtraq3 parte notum est & pat3 secundo huius. ¶Tertio mulier debet illud facere per quod acquirit gratiam & honorem apud virū suum: sed hoc est in omnib⁹ obedire eidē viro igitur debet hoc facere. maior pat3 per ph'm secundo iconomice. Et minor nota est de se. ¶Quarto. mulier deb3 esse vnanimis cu3 viro suo: sed hoc non esset nisi ei in omnibus obediret: igitur. maior pat3 secūdo iconomice. & probatur ratiōe. quia in illicitis & inhonestis nemo debet obedire alteri. probatur etiam quia nisi sic sequeretur etiam ꝙ vir principaretur mulieri pricipatu seruili: quia staret ꝙ preceptum viri esset inhonestū

Primum notabile

¶Pro istis est notandum ꝙ l3 mulier habeat rationem debilem/tamē habet tantam ꝙ potest discernere inter bonum & malum probatur quia alias mulier non differret a seruo Cōsequens est falsum & contra philosophum secundo huius: quia ille est seruus qui non hab3 vsum rationis: sic ꝙ non sit quid sit agendum & dimittendu3.

Secundum notabile

¶Secundo notandum est. ꝙ secundum veritatem vir non principatur mulieri principatu dispotico seu seruili sed principatu politico vel nuptiali/ quia in principatu dispotico dominus principatur seruis propter comodū proprium. & secundario ꝓpter

comodum seruorum suorum & sic non principatur mulieri vir. ¶ Tunc sit cõclusio respõsiua. ad dubium non in omnibus tenetur mulier viro suo obedire probatur quia si sic esset sequitur q vir principaretur mulieri principatu dispotico. consequens est falsum. consequētia patz de se. ¶ Secundo sic mulier habet rationem boni & mali & cognoscit quid sit agēdum. & quid dimittendum. ¶ Sed dubitatur vtruz in aliquo casu turpi mulier tenetur obedire viro. Respondetur q aliquis actus potest dici dupliciter turpis. Vno modo turpitudine moris. Aliomodo q sit turpis turpitudine nocumenti/vt si vir vellet vendere bona mulieris/vl' q noceat bonis corporis scilicet fortitudini & sic de alijs. ¶ Secundo notandum est. q actus primo modo est duplex. Nam quidā est act⁹ turpis maxima turpitudine morali vt occidere proprios filios & matrem. Alius est turpis turpitudine leui: vt si mulier aliqua nubat viro qui tenetur alicui i pecunijs/ dicat viro suo/ noli soluere pecunias ¶ Tertio supponitur. q si duo mali adinuicem compararentur quorum vnum est deterius alio minus maluz aliquo modo habet rationez eligibilis licet tamen improprie. Et ideo dicitur communiter De duobus malis minus malum est eligendū & maius est fugiendum. ¶ Quarto notandū est. q illud intelligitur secundū q diceret philosophus moralis. ¶ Sit ergo prima cõclusio. loquēdo de actu turpi turpitudine morali uo cumenti corpalis rei vel fortune subiecte mulier tenetur viro obedire in aliquo. patet quia ex quo est malum culpe vt supponitur. Et vir & mulier sunt amici/& amicorum idez est velle & nolle sequitur propositum. ¶ Secunda cõclusio. loquendo de maxima. turpitudine morali In nullo turpi mulier tenetur obedire viro suo/ immo secundum veritatem melius est q substineret mortem quia dicit philosoph⁹. q quedaz confestis nominata circūuoluta sūt malicijs. ¶ Tertia conclusio. loquendo de actu turpi turpitudine leui. tunc in aliquo casu mulier tenetur obedire viro suo. persuadetur quia duobus malis datis minus maluz est eligenduz. sed melius est q mulier in aliquo turpi obediat q̄ non: igitur. maior patet ex dictis Et minor patet in casu quo vir precepit mulieri q non solueret pecuniam in tempore certo: mulier debet persuadere oppositum si potest & inquantum potest & si non potest tunc tenetur ei obedire. ¶ Ad rationes dubij. Ad primaz conceditur maior. loquendo de licitis & honestis maxime si non esset turpitudo moralis maxia & ideo philosophus intellexit de subiectione in licitis & honestis. ¶ Ad secundam conceditur. consequens/ & cõsequentia in casu in quo simpliciter mulier careret ratione/ modo mulier non caret simpliciter ratiõe. ¶ Ad tertiam negatur minor. quia si sit illicitum preceptuz a viro: & mulier obediat viro mulier non acquirit honorem viri quia vir in hoc diffamatur/& cum hoc ipsa met diffamatur. ¶ Ad quartam dicitur. q hoc est verum in actibus licitis & honestis. ¶ Ad rationes q̄stionis. Ante oppositum. ¶ Ad primā conceditur maior quia non habet rectam rationem sufficientem ad iudiciū. Et tunc dicitur q ibi non est prudētia sed astucia/ quia vel intendūt ad bonum priuatum vel ad bonuz commūne tendunt hoc est a fortuna. ¶ Ad secundaz negatur cõsequentia & dicitur q nō sūt similes similitudie q̄ est sufficiēs ad principatū politicum: sed bene alia similitudine. ¶ Ad terciaz negatur antecedēs. & dicitur q ille vidue nō sunt proprie principes: sed principatus principalis attribuitur ordinatis & subditis sicut vidue ad iudicandum. & ideo dicit philosoph⁹ secundo iconomice. q mulieres non debēt se intromittere de negocijs ciuilib⁹. ¶ Ad quartam negatur antecedens. loquendo de virtute pfecta/ quia mulier non dicitur continēs/ qa non dominatur super affectus suos & sic nec virtuosa a maiori. ¶ Pro quinta ratiõe est notandū. q duplices sunt operationes in aliqua specie. quedam sunt q̄ consequuntur totā speciem & ad quodlibet indiuiduum illius speciei/ vt videre comedere alie sunt q̄ non consequuntur totam specie3 & quodlibet indiuiduum: sed propter eatem & conditionem: sc3 principari & iudicare. Et per hoc patz solutio rationis. Ad quintam dicitur q veruz est de primis operationibus sed non est verum de secūdis operationibus. ¶ Ad sextam negatur minor: quia viri subditi mulieri excedunt eaz in conditionibus requisitis ad principandum & iudicandum. ¶ Ratio post oppositum est p dictis in questione.

QVESTIO. XXVII.

Veritur. xxvij. Vtruz sit licitum in policia bene recta iudici/ reo penam relaxare/ Arguitur primo q sic. quia illud est licitum quod est conforme diuine iusticie: sed penam relaxare reo est huiusmodi: igitur. maior patz/& minor quia de⁹ qui est sūmus iudex remittit peccata peccatori. ¶ Secundo sic. illud est licitu3 in policia qd alicui prodest & nulli obest: sed talis relaxatio pene est huiusmodi igitur Maior pts de se/ &

minor probatur. quia iudiciũ prodest puniendo/remittendo/& nulli obest: ergo & cetera. ¶ Oppositum patet & arguitur. sic illud est malum per quod nocumentũ reip. infertur: sed huiusmodi remittere penam infert nocumentum reip. igitur. maior patet. quia omne bonum politicum est circa bonũ reip. Et minor nota est. quia generatur scandalũ vel quia sibi non attribuitur quod suum est. ¶ In questione erunt duo articuli. In primo videbitur de quesito. In secundo vtrum iudex possit iudicare vel condempnare aliquem sine accusatione. ¶ Quantum ad primũ articulum Primo notandum est φ in policia circa iudicem duo sunt consideranda. primum est. φ iudex vnicuiq; conferat quod suum est. secundũ est. φ iudex vtatur publica persona & non priuata in sententiando. Correlarie sequitur. φ iudex inquantum est persona priuata non debet iudicare. ¶ Secundum correlarium est. φ iudex inquantum est persona priuata/ licet cognoscat aliquem fore factum. & non sint alij accusatores non debet secundũ quod scit iudicare. ¶ Secundo notandum est φ duo sunt que impediunt iudicem vt ne reo relaxet penam primum est ex parte accusatoris quia accusator fuit valde lesus Aliud se tenet ex parte rei publice quia in relaxando penam res publica lederetur: vt si reus voluisset defraudare rem publicam. ¶ Tertio notandũ est φ iudex ad humanum iudicium est duplex. quidã est superior & ille non subicitur legibus humanis. alius est inferior qui legibus humanis subicitur/ & habet potentiam limitatam: vt prepositus vel balliuus: & secundum hoc titulus questionis potest dupliciter intelligi. ¶ Quarto notandum est. φ in nullo casu iudex inferior debet procedere contra leges iudicis superioris sic intelligendo φ non debet ire contra intentionem ad quam superior leges posuit. Et hoc dicitur notanter quia in multis casibus licitum est iudici inferiori ire contra leges iudicis superioris: vt secundum litterã/ non tamẽ secundum intentionem & intellectum legislatoris quia ille semper optimum intendebat. ¶ Quinto notandum est. φ quantumcunq; potest iudex semper debet bonum priuatum ad bonum commune ordinare: tanquam minus bonum ad magis bonum/ quia bonũ priuatum est minus bonum Patet. quia semper bonum commune est preferendum bono priuato. ¶ Sit ergo prima conclusio. Inferior iudex non potest licite penam alicui reo relaxare cõtra leges principis superioris/ & hoc quãtumcũq; accusator sit lesus. probatur. quia in nullo casu iudex inferior potest procedere licite contra intentionem superioris: igitur Cõsequentia est nota. Et antecedens patet ex primo notabili. ¶ Secũda conclusio Iudex supremus non potest alicui penã relaxare vbi talis relaxatio noceret reipublice. pbatur quia nullus iudex debet facere licite illũ quod procedit in detrimentũ reipublice: igitur. Patet cõsequentia. Et antecedens similiter/ quia si iudex non ordinaret debite bonum reipublice: sed ei nocumentum inferret/ tunc non amplius esset iudex supremus. probatur. quia actus humani ordinari debent in aliquod bonũ commune: scilicet conferens. ¶ Tercia conclusio. Iudex supremus potest alicui penam relaxare/ & hoc si ille qui passus est assentiat/ & non noceat reipublice. pbetur. quia hoc nulli obest & alicui prodest/ & nulli fit detrimentum. Et in hoc iudex superior differt a iudice inferiori. ¶ Sed tunc est forte dubium. Vtrũ iudex potest alicui relaxare penã vbi non nocet reipublice/ & vbi lesus non assentiret? ¶ Respondetur distinguendo. φ ille qui passus est vel ẽ persona publica vel ẽ persona priuata. Si priuata vel est vilis cuius absentia nulli noceret vel persona honesta. Si honesta: sic φ eius presentia multum prodest reipublice/ & eius absentia multum noceret Si sit persona publica etiam dicitur sicut prius. ¶ Tũc sit prima cõclusio responsiua. si ille qui passus est iniuriã sit persona publica probabile est dicere. φ iudex nõ potest sine eius assensu penam relaxare alicui. Patet conclusio: quia hoc esset in detrimentum reipublice. ¶ Secunda cõclusio. si passus iniuriam sit persona priuata vilis iudex potest relaxare penam sine eius assensu. Patet quia si illa persona sit vilis tunc nullum bonum sequitur ab ea. ¶ Tercia conclusio. si passus iniuriam sit persona priuata honesta & non vilis cuius presentia prodest reipublice & absentia eius noceret non esset licitum iudici penam relaxare reo sine eius consensu. Patet quia hoc esset manifeste contra vtilitatem reipublice. ¶ Quantum ad secundum articulũ. Dubitatur. Vtrũ iudex potest condempnare aliquẽ sine accusatione? ¶ Et arguitur φ sic. Nam iusticia humana consequitur iusticiam diuinã: sed iusticia diuina aliquẽ condẽpnat sine accusatore. ¶ Secundo sic Nam accusator non requiritur ad iudicium nisi ad detegẽdum peccatum: sed sic est φ peccatũ potest esse ita publicum ita φ non indigeat manifestatione. Patet consequentia. Et antecedens notum est. ¶ Oppositum arguitur quia actus iudicandi debet esse inter duos quorum vnus est actor & alter reus igitur. Patet consequentia. & antecedens est notum. quia iudicare nõ

est nisi discernere inter duos homines dando

Primũ notabile.

vnicuiq; quod suũ est. ¶ Sit igitur prima suppositio. Iudex proprie est iusticie interpretatio. Probatur autoritate philosophi dicentis quinto ethicorum. ꝙ homines currunt ad iudicem tanquam ad iusticiam animatam.

Secundum notabile.

¶ Secundo supponitur ꝙ actus iudicandi nõ est ad seipsum. sed ad alterum tanquam ad alterum.

Tercium. notabile

¶ Tertio supponitur. ꝙ iusticia solũ exercetur inter duas personas. quarum vna ẽ pars accusatiõis vel tanquam accusatio. Et alia est pars rea vel tanquam rea.

Conclusio responsiua

¶ Sit ergo cõclusio respõsiua. nullus iudex humanus licite potest aliquem condempnare sine accusatione vel aliquo tenente locuʒ accusationis. Probatur. quia iusticia vt dictum est exercetur solum inter duas personas. quaruʒ vna est accusans/ & alia accusatur. ¶ Ad rationes dubij.

Ad rõnes dubij

¶ Ad primã negatur minor/ & dicitur ꝙ in iusticia diuina est quod se habet per modum accusantis. scʒ conscientia vel ad aliud. ¶ Ad secundam negatur maior quia accusator tenet̃ ad exercendum verum iudicium Et tunc.

Ad rõnes questionis

¶ Ad rationes questionis. Ad primam negatur minor: sed bene verum est. ꝙ si iudex inferior humanus non plus astringatur legibus q̃ supremꝰ: vt iudex qui est deus/ quia ille iudex illis legibus astringitur: ergo non est simile.

¶ Ad secundam negatur minor/ quia si ille q est lesus sit persona publica/ & etiam si est persona priuata & nobilis cuius presẽtia prodest reipublice Si tunc pena relaxaretur hoc esset in preiudicium reipublice & cetera. ¶ Et sic habetur finis tertij libri politicorum.

¶ INCIPIT QVARTVS

QVESTIO PRIMA

CIRCA inicium quarti libri politicoruʒ. Queritur. Vtrum iudicium sit ferendum secundum leges scriptas? ¶ Et arguitur quod nõ

Arguitur

Nam leges q̃nq; continẽt iniusticiam/ & illud quod est contra dictamen recte rationis igitur. Cõsequentia patet. Et antecedens patet: quia leges dantur vniuersaliter/ & ita casus de nouo emergẽtes sunt contra hoc/ & ideo dicitur in altiori facultate. Ve vobis qui conditis leges iniquas. ¶ Secundo sic. Iudiciuʒ est de singularibus casibus: sed nulla scripta lex omnes tales comprehendit: igitur. Maior patet de se. Et minor probatur per philosophum quinto ethicorum dicentem. ꝙ nũq̃ legislator imponendo leges potest respicere ad omnes casus particulares. ¶ Tertio sic. nam si leges scripte essent vtiles/ hoc esset quatinus per illas expli caretur sententia iudicantis seu iudicis. Sed propter hoc non est dicendum: igitur. Maior patet quia notum est ꝙ in iudicijs iudex est p̃ sens/ & sic potest exprimere sententiam suaʒ sine lege scripta & intentionem.

In oppositum

¶ Oppositum arguitur quia dicit philosophus in quarto huius. ꝙ politicus in policia habet leges ponere scʒ secundum ordinem policiarũ & non econtra & hoc non esset nisi secundũ leges scriptas in policia licitum esset iudicare. ¶ In questione erunt duo articuli. In primo videbitur de quesito. In secundo videbitur vtrum iudiciuʒ suspiciosũ sit licitũ. i. vtrũ aliquo mõ sit licituʒ iudicare per suspitiões.

Primus articulus

Primus notabile.

¶ Quantũ ad primũ articulum. Notandum est primo ꝙ iudicium non est aliud q̃ diffinitio vel determinatio illius quod est iustum idest sententiatum per intellectum practicum/ & secundum debitaʒ rationem & dictamen recte rationis/ sic ꝙ intellectus primo inquirit per discursuʒ: & postea concludit secundum intellectum veruʒ.

Secundum notabile duplex iustum.

¶ Secundo notanduʒ est. ꝙ duplex est iustũ/ quoddam est iustum ex natura rei/ & non ex pacto seu cõstitutiõe facta inter homies sicut diligere deum/ diligere patrem non furari & sic de alijs. aliud est ex pacto solo seu institutione facta inter homines: vt quando regule ordinantur ab hominibus. primum iustum est naturale: sed secundum ius est positiuum/ licet vtrũq; quandoq; scribatur/ & in hoc differunt. Nã ius naturale non habet robur & firmitateʒ ex scriptura & auctoritate legislatoris impositis. scilicet ꝙ si tales leges scribantur a principe: sed ius positiuum est econtra Correlarie sequitur. ꝙ ius naturale nullomodo est immutandum per voluntatem humanã. Patet quia

non potest aliter se habere. Et ad hoc dicit philosophus/scdo ethicorum natura existētiū contingit aliter assuesci scdm correlariū q per humanam voluntatē ius positum pōt mutari patet quia hmōi ius habet robur & firmitatē ex voluntate hūana. ¶ Tercio notandū est q aliquem iudicare secūdum legem scriptā pōt intelligi dupliciter. vnomō ferendo sentētiam secundum leges scriptas & non scdm intētionē legislatoris. alio modo secūdum intentionē legislatoris & non secūdum verba legis etiā cōcedendo litterā q̄tum facit ad intētionem legislatoris ¶ Itē sciēdum ē quarto q ad hoc qd aliquis fit ver⁹ legislator opꝫ qd sua intentio versetur circa bonum cōmune & circa bonū proprium inq̄tuꝫ ordinatur ad bonū cōe ptꝫ quia alias nō esset verus legislator quia talis positio nō esset lex sed corruptio. ¶ Sit igiť pria cōclusio: non semp est licitum ferre sententiam siue iudicare secundū scriptum legis primomō scꝫ non ꝓcedēdo scdm intētionem legislatoris. ꝓbatur quia alias bonus & iustus puniretur in aliquo casu de nouo emergēte ¶ Secunda cōclusio: licitū est semp iudicare scdm leges scriptas secūdomō & hoc semp endo secundū intētionem legislatoris ptꝫ quia legislator debꝫ se habere sic q bonum suum versetur circa bonum cōmune. Ex isto pꝫ quod licite subditus in casu potest cōtraire legi scripte. ptꝫ quia si lex loquitur vniuersaliter qd nullus debꝫ ascendere muros ciuitatis nichilominus tñ aliquis in aliquo casu potest ascēdere muros ciuitatis. Secūdo sequiť qd licite subditus nō potest cōtraire legi scripte ad sensuꝫ ad quē legislator scripsit patet ex dictis. Ex isto sequiť qd ista nō est vera q illius est solum legem interpretari cui⁹ est condere apparet quia nō est dubium q subditi non possunt legeꝫ cōdere & tñ possunt leges interpretari eundo cōtra literam legis & eundo ad intentionem legislatoris. ¶ Quantū ad secundum articulum vidēdum est Vtrum per suspicionem licitum sit iudicare. Arguitur qd sic quia nisi sic sequeretur quod nullum iudicium humanū esset licitum cōsequēs est falsum Et patet cōsequētia quia suspicio sum vt habetur octauo ethicorum nō est opinio iuncta de re aliena mala. Modo in quocunq iudicio humano est opinio incerta quia iudicium est circa malos act⁹ singulares & particulares in quibus multa sunt dubia. Secundo iudicium illud est licitum quod fit sine hoc quod fiat alteri iniuria sed sic est de iudicio suspicioso ergo. Maior patet Et minor ꝓbatur quia iudicium suspiciosum est in intellectu solum mō & in hoc non fit alicui malus. ¶ Pro dubio est primo notandum quod suspicio videtur importare malam opinionem ex leuibus iudicijs ꝓuenientem leue enim iudiciuꝫ est quādo homo iudicatur sine preuia cōsideratione. Secūdo notādum est q triplex est suspitio vel suspitium. Nam quedam est que ꝓuenit eo q homo qui suspitionem habet est malus & ex hoc faciliter habetur iudicium de hoc qd sit malus qa ipsemet est cōscius malicie sue. Secunda suspicio est quando aliqs ad alterum male afficitur vt ex inuidia ira & odio. Tercia suspicio que causatur ex longa experiētia & secunduꝫ hoc dicit philosophus secūdo rethorice. senes sunt maxime suspiciosi quia sunt. experti defectus aliorum multotiēs & quantum est diuturnior experientia tanto minus habet de rōne suspitionis & ideo oportet isto modo qd iudex sit suspiciosus & ista nō est oino mala suspitio & istomō sumēdo suspitionem potest verificari illud dubium q vehemēs suspicio potest esse causa sufficiens ad hoc q aliquis torculari ponatur. ¶ Tercio notandum est qd triplex est gradus suspitionis. Primus est quando aliquis ex leuibus iudicijs de bonitate alterius icipit dubitare & sic est peccatum veniale. Secund⁹ est quādo aliquis pro certo maliciam alterius existimat & hoc tantum ex leuibus iudicijs & si talis malicia sit mala de qua sic existimat & habet talem existimationem tunc tale peccatum est graue & magnum. Tercius gradus est quādo iudex per solam suspitionem procedit ad aliquem condemnandum vt si iudex solum procederet secundum suspitionem & nō haberet aliam viam. ¶ Sit igitur prima cōclusio iudicium suspiciosum quod sit solum per suspitionem est malum & iniquum. probatur quia tale iudicium importat dubium & sic est semper malum iudicare secundum illud quia incertum est sed debet fieri per testes. ¶ Secūda conclusio: licet iudicium suspitiosuꝫ sit malum & illicitum ex modo quo dicit conclusio precedens tamen suspitio tercio modo dicta potest esse sufficiens causa ad inquirenduꝫ veritatem alicuius facti. Prima pars patet ex cōclusione precedenti. Secunda pars patet. quia semper debet fieri inquisitio veritatis ex modo quem decet. ¶ Et tunc ad rationes dubij. Ad primam negetur consequentia & negetur quod in quolibet iudicio sit ambiguitas quando sit bono modo scilicet per probationes bonorum testium. ¶ Ad secundam conceditur maior. & ad minorem dicitur quod si talis suspicetur ex facilibus iudicijs leuibus & nō operetur ad extra suspicio malum tunc est licituꝫ tamen est peccatuꝫ veniale & si non operetur ad extra tunc est valde malum. ¶ Ad rationes questionis ad primam negetur minor los

Marginalia (left): Tercium notabile. / Quartum notabile. / Prima con clusio / Scda ꝯclo / Secund⁹ articulus Dubium Arguitur / Primū notabile
Marginalia (right): Secundum notabile Triplex est suspitio. / Tertium notabile Triplex gradus suppōsi / Prima con clusio / Secunda cō clusio / Ad rōes dubij. / Ad ratiōes

quendo de lege secundum intẽtionem legisla
toris secũdum quam debent capi leges scripte
Ad secundam conceditur maior & dicitur ad
minorem quod omnes casus particulares con
tinentur secũdum leges scriptas virtualiter scʒ
ostendendo & iudicando secundum intentio
nem legislatoris quia legislator voluit qđ casꝰ
particulares de nouo emergentes dñt disponi
secundum intentionem iudicis & discretionẽ
Ad terciam ad minorem dicitur quod ad huc
debet lex esse scripta licet iudex sciat ꝓmulga
re sententiaʒ ad hoc vt nullus sciat se excusare
Ratio post oppositum est ꝑ dictis. in questiõe

¶ Questio secunda.

Arguitur ueritur secundo. Utrum inter omnes policias tirannis sit peior. Et arguitur primo ꝙ non. nam illa policia non est pessima que cõtinet in
se aliquid boni sed tirannis est huiusmodi. maior patet quia pessimum nihil boni continet. minor patet quia tirannis continet bonum ꝓprium scilicet tiranni. Modo bonum sub ratione boni est finis policie. ¶ Secundo sic tirannꝰ vehementer reprimit aduersarios ergo sua policia continet aliquid boni. patet cõsequentia & antecedens est philosophi. Et patet etiam per experientiam. ¶ Tercio sic democratia & obligarcia sunt peiores tirannide igitur. Consequentia est nota. Et antecedẽs probatur/qa illud est peius quod in se plura mala continet q̃ quod pauciora mala continet/modo obligarcia & democracia plura mala continent q̃ tirãnis igitur &c. ¶ Quarto sic obligarcia & tirannis est vnus & idem modus ergo tirãnis non ẽ peior. patʒ consequẽtia ex terminis Et antecedens est philosophi quarto huius idem dicentis in forma ¶ Quinto si sic hoc maxime esset eo quod tirannus in tirannide male consideraret/sed propter hoc nõ est dicenduʒ. maior patet quia non videtur alia causa minor probatur quia politicus nullo modo se habet intromittere de legibus nec quãtum ad constitutionem nec quantum ad complemẽtum eius qa principes leges constituunt & tamen non habent istam scientiaʒ igitur sequitur propositũ

In opposi tum ¶ Oppositum est de intentione philosophi quarto huius in principio & probatur ratione sic. Nam tirannis in policia omnia possibilia mala inueniẽs continet ergo est peior cõseq̃ntia est nota & antecedẽs patet per philosophũ quinto huius dicenteʒ ꝙ tirannis excellentes perimit studia destruit animam ciuium dissoluit & destruit & vniuersale omnem potestateʒ a communitate & excellentia virtutis emollit. In questione erunt duo articuli. In primo videbitur de quesito. In secundo vtrum politicꝰ habeat se intromittere de legibus. ¶ Quantũ ad primũ articulũ. Primo notandũ qđ differentia est inter regẽ & tirãnum quia rex in suo regno est monarcha & omnia que intendit ordinat ad bonum cõmune & ad bona suorum subditorum. Ex quo patet ꝙ rationabiliter dicitur quod rex in sua policia non debet habere potestatem limitatam imo debet esse summus. Sed tirãnus est quivocatus est monarcha in sua policia & omnia que considerat considerat ad bonum ꝓprium & nullomodo ad bonum commune. Primus articulus Primũ notabile. Dĩa regis & tiranni

¶ Secundo notandum est quod quanto aliquis plus distat ab optimo in aliquo genere tãto illud est peius. patet suppositio quia quanto plus distat tãto habet minꝰ de bonitate Secundum notabile.

¶ Tercio notãdũ est qđ inter oẽs policias rectas regnum est principalissimuʒ & optima policia pʒ quia q̃to aliqua policia plus assimilatur prime policie ẽ melior sed regnuʒ est huiusmodi igitur vnde regnum maxime assimilatur vniuersali machine mundi in qua vnus solus principatur scilicet deus gloriosus Etiã dicit philosophus pluralitas principatuũ mala vnꝰ ergo princeps. Tercium. notabile Quartuʒ.

¶ Quarto notãdũ est quod quãto aliqua policia plꝰ distat ab illo qđ intendit in recta policia tãto est deterior. vnde illud qđ principaliter intendit in recta policia est bonũ cõmune ¶ Istis positis sit prima conclusio & respõsiua inter oẽs policias tirãnis est pessima policia pʒ quia in tirannide plus fit recessus ab illo qđ intẽdit in recta policia. igitur. conseq̃ntia est nota ꝑ notabile. Et añs notum est ꝙ tirãnus in tirãnide semꝑ intendit bonuʒ priuatum & bonũ ꝓprium sed in obligarcia licet plures intendãt bonum priuatũ illud tñ fit ad bonum commune. Secũdo illa est policia pessima que maxime distat ab optima policia sed tirannis est hmõi igitur est pessima minor patet quia dicit philosophus ꝙ tirãnis ẽ transgressio regni modo inter oẽs policias regnum est optima propter qđ dicit philosophus quinto huius quod minus malũ est interficere tirãnum q̃ homicidã qa homicida nõ facit immediate cõtra bonum cõmune. sicut facit tirãnus Prĩa ꝯclo responsiua

¶ Quantũ ad secũdum articulum. Scientum est quod sicut colligitur ex dictis philosophi. lex ẽ enũciatio vniuersalis enũcians de agibilibus ordinatis in fineʒ policie. Ex quo sequitur ꝙ ad bonum regimen policie necessarie sunt leges. Scđs articu lus Primuʒ no tabile. Quid lex

¶ Secundo notandum est qđ ad rectaʒ legis institutionem & ordinationẽ primo requiritur prudentia & scientia ex parte imponẽtis. Secundo requiritur virtus coerciua rebellium & nolentium legibus obedire. Secundum notabile

¶ Tercio notãdum est ꝙ ad eandem scientiam pertinet ordinare de fine & de medijs ad finem quia or- Tercium no tabile

Prima conclusio — dinata ad finem non habent bonitatem nisi ex
parte finis. Istis premissis sit pria cõclusio, quã
tum ad primũ reqsitũ ad leges instituẽdas po
liticus & habens sciẽtiã politicã habet leges
condere pbatur qa ad hoc qd leges bñ institu
antur requirit prudẽtia & sciẽtia ꝙ ois sciẽtia
condere habẽs leges & cõstituere supponit isti
scientie quia hec sciẽtia est radix & fundamen
tum legũ ergo debet habere debita principia
Scda pclo — & debitam scientiã. ¶ Scda conclusio quãtũ
ad secundum reqsitum ad leges instituẽdas &
corrigẽdas vir politicus vt sic nõ habz leges cõ
stituere. Sed princeps habet ista curare pz qa
secundum reqsitum est virtus coerciua mõvit
politicus de hoc nõ habz cõsiderare nec cura-
Tercia conclusio — re. ¶ Tercia conclusio nõ obstante secũda cõ-
clusione vir politicus habet legem cõsiderare
ꝗtum ad cõstitutionem scz dando principia &
consilia circa ista tria. pz quia ad legis istitutio
nem requirit prudẽtia. Secũdo requirit ad di-
rectionem apparet quia lex est enũciatio vni-
uersalis modo oportet ꝙ talis dirigatur sz quo
ad correctionem. pz quia licet nõ habeat corri
gere malefactores tñ bene habet dare consilia
& media vt corrigãtur secũdũ leges posita.
Ad rões — ¶ Tunc respondetur ad rões. ad primã cõce-
ditur maior & hoc modo si habeatur aliquid
boni. ad minorẽ dicit ꝙ tirannus habet bonũ
pprium modo hoc nõ est bene. ad secundam
negetur añs ad pbationem negat quia licet in
obligarcia sunt multi homines intendẽtes bo-
num pprium tñ ex illis bonis resultat vnũ bo
num cõmune. Item virtus vnita fortior est se-
ipsa dispersa modo in tirãnide est malicia vni-
ta. Sed in obligarcia est dispsa & nõ est ita po-
tens ad nocẽdum. Ad quartaz dicitur qd vere
est quo ad aliqua tñ quo ad aliqua alia tirãnis
plura cõtinet tamẽ est idez quo ad pcurare bo
num priuatum & pprium. ad quintaz cõcedit
ꝙ ibi deficiunt multa ad legem requisita scili
cet prudẽtia & virtus coerciua & sic rõ nõ pce
dit neqz aliquid concludit contra dicta.

¶ Questio tercia.

Arguitur — QVeritur tercio. Vtrũ in aliquo lici-
tuz sit irasci. Arguitur ꝙ nõ in nul
lo casu est licitum illud qd ẽ cõtra
dictamen recte rõnis sed irasci est huiusmodi
igitur. maior patet de se minor pbatur. Nam
secundum omnes morales & poetas ira impe
dit animum ne possit cernere verum & per cõ
sequens animum impedit a recta ratione.
¶ Secundo sic illud non est licitum a quo mul
ta mala & enormia veniũt sed hoc ẽ ex ira qa
inde veniunt dissentiones & homicidia igitur.
¶ Tercio sic illud non est licitum quod est cũ
tristicia sed ira est huiusmodi igitur. Maior pz
per philosophum dicentem qd corrumpit ani
mã. Minor patet ex diffinitione ire. ¶ Quar-
to sic & est ratio Senece in libro de ira illud nõ
est licitum quod est contra naturam hominis
sed irasci est huiusmodi igitur. maior patet p
philosophum secũdo hu⁹ & minorẽ pbat Se
neca per longum processuz dicens qd homini
mitius est si in recto animo habitus est ¶ Qui
to sic nullus bonus seu virtuosus gauderet de
punitione alterius quia si irasci licitũ esset etiã
licitum esset gaudere de punitiõe alterius igi-
tur. maior patet per eundẽ & minor patet qa
irasci includit vindicte appetitum. ¶ Sexto qa
si sic hoc maxime esset in actibus bellicis sed
hoc nõ quia fortitudo est virt⁹ mõ absit quod
virtus vicio commisceatur & patet cõsequen-
tia quia dicit homerus virtutem immitte furo
ri. ¶ Oppositum arguitur illud est bonum cu — In opposi-tum
ius oppositum est illicitum sed nunq̃ vel raro
irasci est illicitum ergo. maior patet de se. Et
minor patet naz dicit philosoph⁹ quarto ethi
corum expresse iniuriantem sustinere & nũq̃
moueri ad vindictam seruile est modo seruili-
tas est pessima cõditio vt habetur primo hu⁹
per albertum hoc dicentez. In questione erũt
duo articuli. In primo ponentur notabilia. — Prim⁹ articulus
In secundo conclusiones. ¶ Quantum ad pri
mum articulũ. Primo notandum ꝙ ira apud — Primuz notabile.
morales & politicos est passio appetitus per — Quid ira
quem quis appetit punitionis vindictam sibi
facte ira quod ira nõ est nisi motus ad vindictã
paruipensionis illate. Ex quo sequitur primo
ꝙ ira est passio appetitus sensitiui apparet ex
alio quia est accensio sanguinis circa cor.
¶ Secundo notandum est quod duplices sunt — Secundum notabile duplices sũt passiones.
passiones quedaz sunt circũuolute maliciis sic
quod non possunt bene fieri vt tristari de bono
alterius. Alie sunt que non sunt male nisi secũ-
dum defectum vel superabundantiam & ille
non sunt male de se & est differentia inter istas
& illas nam in passionbus dictis primo modo
non reperiũtur vicia annexa vel extrema inter
que sit medium virtuosum. patet quia nisi sic
de se nõ essent male sed inter passiones secun-
do modo reperitur medium virtuosum patet
satis. ¶ Tercio notandum est ꝙ contingit du- — Tertium notabile dupliciter irascitur
pliciter irasci. vnomodo preueniendo iudiciũ
rationis. alio modo imitando iudicium ratiõis
& intellectus primo modo est verũ illud scriptum.
Ira impedit animum ne possit cernere verum
Et causa est quia dum intellectus est in homie
licet non sit virtus organica tamen semper iudi
get aliis sensibus que impediũtur per commo-
tionem sanguinis. ¶ Quarto notãdum est qd — Quartum notabile.
semper ira tristitiã cõcomitatur & delectatio
respectu appetitus vindicte & licet ꝙ ibi sint

duo opposita respectu tamen diuersorum.

Quintum notabile.

¶ Quinto notandum est qd ira nō est formaliter tristitia secundum veritatem. pbatur nā cōtingit tristitiam esse sine ira igitur. antecedens pbatur quia si vnus magnus dominus forsecerit vni pauperi tristaior & nō irascitur quia nō appetit vindictam nec pauper sperabit vindictam.

Sextum notabile.

Sexto supponitur quod ira nō est formaliter nec realiter delectatio probatur qa i actu vindicte ira diminuitur & tamen delectatio intenditur ergo ira nō est delectatio. patet consequentia & prima pars antecedētis p3. Nam dicit philosophus quarto ethicorum ꝙ punitio quietat impetum anime. Et secūda pars ancedētis apparet de se quia q̄diu aliqs appetit aliud & obtinet illud tunc delectatur.

Prima cōclusio Scdi articulus

¶ Quantū ad secundum articulus. Sit prima cōclusio irasci preueniendo iudicum rationis est illicitum pbatur quia irasci cōtra dictamen recte rōnis est illicitum sed irasci est huiusmodi igitur. maior p3/ & minor qa actus bonus debet presupponere iudicium recte rationis & actus ille est viciosus qui hoc impedit. Secundo illicitum ē irasci illomodo quo pbetur alijs occasio peccādi sed hoc est/ si aliqs irascitur preueniendo iudicium rationis. quia facit rationis dispositionem ad hoc ꝙ fit peruersa ad cuius peruersionem multa mala sequuntur postea.

Secunda cōclusio

¶ Secūda conclusio oppositum irasci est viciosum & malum. pbatur qa illud est malum per quod aliqs appareret imprudens sed hoc est si aliquis nunq̄ irascitur igitur & p cōsequēs consequētia bona quia dat occasionem malignādi & peccandi. Et pbatur minor quia homo tunc nōq̄ cognosceret iniurias sibi factas. Et ex hoc p3 ꝙ homo esset brota. Secundo sic non est bonum nunq̄ esse vindicatiuum seu punitiuum alicuius mali sed si homo nunq̄ irascitur est huiusmodi igitur. ¶ Tercio sic illud est illicitum quod est seruile pats quia seruilitas est pessima cōditio seu passio s3 nunq̄ irasci est huiusmōi vt ponit philosophus ergo. ¶ Quarto sic illud est illicitum per qood daf alijs occasio delinquēdi sed hoc est per nunq̄ irasci ergo. maior patet de se minor patet quia sic nunq̄ fieret punitio & sic non eēt timor de malo. ¶ Quinto sic irasci de se nō est passio intrinsica mala ergo irasci nunq̄ ē illicitum. tenet consequentia quia inter duo extrema est dare medium. Et antecedēs pbatur qa ira nihil aliud est quam appetitua vindicte propter parutpensionem factam & hoc est licitus in casu. Item dicit homerus virtutem immitte furori qa vires sunt aliquando ira lese quod nisi fortificarentur per sanguinem deficerent.

Tercia conclusio

¶ Tercia conclusio. in aliquo casu est licitum irasci scilicet vbi quando quomodo & qualiter oportet. patet quia nunquā irasci est malum ergo irasci est licitus. Secundo illud est licitum & bonum quod est natum iuuare virtutem s3 ira est huiusmodi igitur patet per predicta. Tercio sic deus & natura nihil faciunt frustra prio celi & mundi & tercio de anima modo aliquibus animalibus ira inest a natura & vindicta igitur. maior patet quia nulla naturalis inclinatio mala est de se Et minor patet de multis animalibus que irascuntur a natura. Verum tamē Seneca oppositū determinat in libro de ira scilicet ꝙ virtuosum est hominem se ostēdere iratum vel talem qoalem ostenderet se ille qui est iratus quo ad actus exteriores.

Rationes

¶ Ad rationes ad primam cōceditur maior & etiam minor loquendo de ira que fit preueniendo iudicius rationis. ad secundā negetur minor si fiat ira cū debitis circunstantijs scilicet quando vbi quomodo & qualiter oportet & si fiat cu3 deliberatione & sapiētia. Ad terciā negetur antecedēs & dicitur ꝙ circa malum obiectum sunt habitus virtuosi vt fortitudo est licita & tamen ē circa periculum mortis. ad quartam que est ratio Senece negetur minor quia natura quibusda3 brutis iram ordinauit sed bene irasci preueniē do iudicium rationis vel aliter q̄ debet est contra naturam hominis. i. cōtra naturalem inclinationem. Ad quinta3 negetur minor quia homo appetens correctionem alterius potest mereri in casu qa stat quod idem actus in essentia fiat bene & male moraliter & etiam ꝙ nec bene nec male. Ad sextam negetur minor & Senecam cōcedendo dictum senece sc3 ꝙ virtus nunq̄ vicio immiscet. Et dicitur quod ratio supponit falsus sc3 ꝙ ira sit viciū. ¶ Ratio post oppositum est pro dictis in questione.

¶ Qoestio quarta.

Queritur quarto Vtrum adulatio sit mala & illicita. Et arguitur qd non/ nā adulatio est indicatoria amicitie ergo non est illicita consequentia tenet quia amicitia est virtus vel saltem non est sine virtute antecedens patet. Nam videmus quod adulatores multū diliguntur ab illis quibus adulantur.

Arguitur

¶ Secundo nam adulatio consistit in sermone laodis alteri attribuendo intētionem placendi. sed talis sermo laudis non est viciosus ergo nec illicitus ergo adulatio nō est illicita. consequentia est nota. Et minor etiam/ videmus enim ꝙ adulatio talis secundam veritatem non est aliud q̄ talis sermo. Et minor pbatur quonia3 quandoq3 talis sermo est virtuosos. ¶ Tercio sic vituperare malum quandoq3 est bonum & licitum. ergo laudare bonum ad virtuosum spectat igitur maior patet quia malum est repellendum minor nota est.

¶Quarto sic detractio illicita est & viciosa ergo adulatio est virtuosa. patet consequētia qa detractio & adulatio cōtrariantur quia detractio est vituperare aliū in absentia adulatio est ipsum laudare in presentia. ¶Quinto sic illud est principium boni quod est boni indicatiuus sed adulatio est huiusmodi igit &c. maior p3 quia per adulationem homo famatur & p talē famam notificat bonitas.

In oppositum

¶Oppositu3 arguitur quia adulator nō est bonus neq3 virtuosus igitur. cōsequētia est nota & anš est philosophi secundo rethorice dicentis q adulator est qui apparet esse amicus & non est. In q̄stiōe erunt duo articuli. In primo ponunt notabilia In secundo conclusiones.

Prim⁹ articulus
Primu3 notabile.

¶Quantū ad primu3 articulum. Notandum est primo qd in sermonibus & actibus humanis tripliciter se potest habere homo Primomodo quia omnia facta sua refert ad hoc q alteri placeat. Nec facit aliqd quod sit indicatiuus tristicie. Sed alij sunt qui omnia verba & facta q̄tum possunt cōuertunt in tristiciam sic q omni faciunt qd sit indicatiuus leticie & complacētie. Sed sunt alij homines qui faciunt delectabilia qñ quomodo vbi & qualiter oportet & tales vocantur eutrapeli & sunt homines virtuosi. Mō in pposito adulatores sunt in primo genere & ooo de secundo vel tertio.

Secundum notabile

¶Secundo notandum est quod aliquis omnia dicta sua & facta potest referre ad complacentiam dupliciter vnomodo solus sub intentiōe placendi & talis homo vocatur placidus. alio modo ad placidum alijs & tandē ad aliquod lucrum cōsequendum & talis proprie vocat adulator.

Quid adulator

Vnde adulator potest sic describi. Adulator est qui oia dicta sua & facta refert ad placendu3 illi cui adulatur siue bona siue sint mala & hoc propter lucrum consequndum. Ex isto apparet q adulator est auarus & malus. patet de se.

Tertium notabile
Dupliciter capit adulato2

¶Tercio notandum est q adulator dupliciter capitur. vnomō pro quodas habitu quo quis eligit oia que dicit & que facit operari & dicer alteri cui adulatur ppter commodum consequendū. secundo mō capit p actu pcedente ex tali habitu.

Quartum notabile.
In adulatione triplex malum

¶Quarto notandum est q in adulatione triplex malū reperitur & hoc secūdum q dicit beatus augustinus primo ex parte materie circa q̄ est adulatio. secundum malū ē ex parte intētionis qa intēdit cōmodum cōseq̄ndum. tercius est ex parte occasionis primū p3 qa laudat falsū & aliū in suo forefacto. Nam sicut virtus laudata crescit ita vicium laudatum crescit. Secūdum malum ex parte intentionis sc3 q intendit commodum conseq̄ndum & sic ibi est auaricia que ē multi. malum. Tercium est ex parte occasionis quia prebet occasionem peccandi illi cui adulatur scilicet q supbiat & capiat vanam gloriam.

Quintū notabile

¶Quintum notandum est q aliqs pōt aliquē laudare dupliciter vnomodo de bono ope. alio modo de malo. S3 de malo hoc est cōtra amicitiam & caritatem quia fouet alium in malo. Si primo modo hoc potest esse dupliciter aut vt laudatus pseueret & pficiat & hoc est bonū & virtuosum. alio mō quatinus ipsu3 de bono retrahat & peruertat ppter cōmodum obtinēdum & est iniustum & viciosum. Ex quo etia3 sequitur quod tunc circa laudem hois etiā de bono contingit deficere viciose & supabundare & virtuose agere. patet ex notabili.

Secundū articulus
Prima conclusio

¶Quantum ad secundum articulum Sit prima cōclusio sumendo adulationem p tali habitu oīs adulatio ē mala. pbatur quia omnis talis adulatio icludit in se tria mala igitur est illicita. cōsequentia est nota & antecedēs etiā. ¶Secūdo sic omnis habitus naturalis quide se inclinat voluntatem ad actus illicitos est viciosus & malus. Sed aduatio est huiusmodi igit consequētia est nota ex terminis. maior pars ex quid nominis adulationis.

Scd̄a ɔclō

¶Secunda cōclusio sumēdo adulationem pro actu pcedente a tali habitu omnis adulatio est mala & illicita. Probatur quia omnis actus procedens ab habitu vicioso est malus/sed adulatio capta sic est huiusmodi ergo est mala. patet quia actus dicitur bon⁹ vel malus secūdu3 q procedit ab habitu malo vel bono. Et minor oota est de se. ¶Secūdo sic omnis ille actus est viciosus & illicitus quo anima proximi damnatur quantum est in eliciente actum illum/sed adulatio est huiusmodi ergo est mala & illicita. maior patet quia inhumanum est aggrauare animam pximi.

correlarie.

Et minor probatur quia in tali actu ē triplex malum sicut dictum est. Ex ista conclusione seqt correlarie quod si aliquis alique3 laudat de bono opere solum gratia placendi illi quem laudat talis actus vocatur placidus & non adulatio. patet quia ad adulationem adhuc oporteret quod laudaret propter aliquod lucrum cōsequendum. ¶Secundo sequitur quod affabilitas & patientia non sunt actus adulatoris. patet quia affabilitas ordinat & facit ad complacendum alijs solum. ¶Tercio sequitur quod non est inconueniens duo extrema opposita esse illicita & viciosa. ¶Tunc ad rationes.

Ad rōes
Triplex est amicitia

¶Ad primam conceditur illa de vera amicitia. Vnde triplex est amicitia. Nam quedam ē propter vtile & illa reperitur in adulatione. ¶Secunda est proter bonu3 delectabile & sic illa est mala. Alia est propter bonum honestū que sua virtute nos trahit & sua vi nos allicit. ¶Ad secundam negetur antecedens & dicitur quod hoc non sufficit ad propriam rationē

adulationis immo oportet q̃ fiat propter bonum inde consequdum/ & in laudando contingit deficere & superabundare & medio modo se habere ut dictum est. ¶ Ad terciam concedi tur antecedens & hoc si fiat cum debitis circūstancijs vt si sciam q̃ proximus meus sit malus & dicam illud vituperādo eum in cōmunitate non bñ facio & contingat in medio se habere. ¶ Ad quartam negetur consequētia quia opponitur & non est incōueniens quod ambo opposita sint mala imo multotiēs hoc reperitur in moralibus. ¶ Ad quintam negetur minor ad probationem conceditur sed hoc non facit cum debitis circumstātijs quia excedit in hoc quod omnia dicta sua & facta ordinent ad placendum alteri. Et etiam quod hic facit propter malum finē. Ratio post oppositū est p̄dictis.

¶ Questio quinta.

Queritur quinto. Utrum expediat in ciuitate & policia mulieres contractus facere ciuiles. Arguit̃ prio quod sic. Nam mulieres participāt iusticia igitur &c. p3 consequētia quia per habitum iusticie quis dirigitur in contractibus ciuilibus. Et antecedens patet per philosophū quinto ethicorum dicentem q̃ inter virum & mulierē est ius cōiugale. ¶ Scdo sic in mulieribus est iniusticia ergo & iusticia tenet cōsequētia qa opposita sunt circa idem & ans p3 p philosophum quinto huius dicentem mulieres frequēter patiuntur iniustum. ¶ Tercio sic mulieres participant prudentia igitur patet consequētia qa per actum prudentialē vt dicit̃ sexto ethicorū quis dirigitur in agibilibus & antecedens est notum per experientiam. ¶ Quarto sic mulieres participant ratiocinationem igit̃ p3 consequentia quia prudentia est habitus ratiocinatiuus. & antecedens est notum. ¶ Quinto sic mulieres sunt viris equales igitur pat3 cōseqn̄tia. & antecedens ex secūdo iconomice. ¶ Sexto sic vir & vxor sunt eiusdem speciei ergo eorum sunt eedem operationes tenet consequentia quia que sunt eiusdem speciei debent participare eisdem operationibus vt patet in naturalibus. Et antecedens est notum. ¶ Septimo sic mulieres participant iusticia cōmutatiua igitur mulieres expedit facere contractus ciuiles. Antecedēs patet quia mulieres faciūt opera iusticie cōmutatiue. ¶ Octauo sic licitum est seruis facere contractus ciuiles ergo & mulieribus. p3 cōsequentia per locū a maiori. antecedēs p3 per experientiam quia serui a natura mittuntur ad longinquas partes ad faciē dum cōtractus ciuiles. ¶ Oppositum est de intentione philosophi dicētis q̃ vir & mulier habēt distincta officia. modo. ij. yconomice dicitur quod viri opus est facere cōtractus ciuiles et mulieris non hoc etiā dicit albertus. In que stione erunt duo articuli. In primo erunt notabilia. In scdo cōclusiōes. ¶ Quantū ad primū primo notandum est q̃ cōtractus ciuiles sic se habent q̃ habent cōsistere in emptionibus & venditionibus rerū ptinentiū ad ciuitatē qa ciuitas debet esse per se sufficiēs & ideo oportet q̃ ciuitas constituatur ex pluribus dissimilib⁹ quia si non tunc statim ciuitas non esset per se sufficiens ¶ Scdo notādum est quod opinio aliquorum fuit q̃ licitum est mulieres contractus facere ciuiles probatur qa illud est licitu3 quo posito mulier nō esset serua quia magna seruitus est q̃ mulieres non possunt facere cōtractus ciuiles. ¶ Tercio notandum est q̃ cōtractus ciuiles maxime si sint notabiles & intricati indigent magna prudentia & magna preconsiliatiōe ergo si faciētes tales cōtractus nō essent prudentes & p̄consiliati frequēter deciperentur & hoc esset in malum totius ciuitatis & reipublice. ¶ Quarto notādum est q̃ sicut dicitur primo huius nunq̄ idem organum debet ordinari ad diuersa officia quorum vnū est impeditiuum alterius & sic vnū organum habet solum vnū finem. ¶ Quinto sciendum est q̃ contractus ciuiles mulieres facere pōt intelligi dupliciter. vnomō q̃ faciant fine auctoritate & licentia viri sui. alio modo cu3 licentia viri & consensu eiusdem. ¶ Sexto notandu3 est q̃ de rōe cōtractus ciuilis liciti est qd̄ principaliter ordinet̃ ad bonum cōe l3 de paccidens ordinetur ad bonū priuatum. Et iō dicit philosophus quarto huius diuitie sunt vna parsnecessaria in ciuitate quia ciuitas debet eē p se sufficiens. ¶ Septimo notandū est qd̄ contract⁹ ciuiles sunt duplices. quedam sunt magni & nobiles. alij sunt parui & debiles. ¶ Quantu3 ad secundum articulum. Sit prima conclusio: in contractibus ciuilibus facilib⁹ & remissis quādoq3 expedit mulieres facere contractus ciuiles. Ista cōclusio ē de intentiōe phi & illorū de opinione recitata in secundo notabili quia alias mulier esset totaliter serua. Etiam in casu si vir non esset sufficiens & potens. ¶ Secūda cōclusio licitu3 est in ciuitate mulieres facere cōtractus magnos & notabiles si fiant cū cōsensu viri patet quia in casu mulier habet locu3 viri Et ideo dicit philosophus qui p alium facit p seipsum facere videtur & ideo vir dicitur illud facere verumtamen vir in tali casu omnino assensum prebet quia mulieres de facili decipiūtur. Et ideo dicit philosoph⁹ prio yconomice Natura debilem facit mulierem tam ad motū copis q̄ ad motum rationis. ¶ Tercia cōclusio & respōsiua. Nō expedit mulieri facere cōtra

Margin notes: Arguitur — In oppositum — Primus articulus — Primum notabile. — Secundum notabile. — Tercium notabile — Quartu3 notabile — Quintum notabile. — Sextum notabile. — Septimum notabile — Scd̄s articulus — Prima pcl.o — Secunda cō clusio — Tercia conclusio risiua

ctus ciuiles in ciuitate vbi sūt notabiles intricati maxime sine cōsensu viri. Probaē ex quadruplici fundamento. Primū fundamentū est ꝙ vir & mulier habent distincta officia. Nam mulier debet vacare circa illa que sunt in domo facienda/ & in signum huiꝰ natura ordinauit lac in muliere ad nutriendū pueros in domo. Vir autem aliud habet officiū facere: scꝫ contractus ciuiles/ & hoc est officiū viri vt dicit philosophꝰ. Secundū fundamentum/ vnū organū nō debet ordinari in distincta opera quorū vnū est impeditiuū alterius. modo mulier est vnum solum organum & ordinatur ad nutriendū pueros/ & ideo si ordinaretur ad cōtractus ciuiles tunc non posset filios nutrire. Tertium fundamentum est ex defectu prudentie mulieris: quia mulier habet consilium infirmum & inualidum: vt dicit philosophꝰ primo huiꝰ. Quartū fundamentum est ex fluctibilitate & fragilitate mulieris: quia ipsa statim decipetur/ eo ꝙ sunt multa considerāda in contractibus ciuilibus. Ex ista conclusione sequitur ꝙ si mulier faceret contractus aliquos sine cōsensu viri/ vir licite potest reuocare illos. Patet. quia non sunt firmi & rati. Secūdo sequitur ꝙ princeps in policia nō deberet admittere ꝙ mulieres i policia faciant cōtractus ciuiles. ptꝫ quia periret regimen in domo vbi mulier dominaretur quod est incōueniens. Tertio sequitur ꝙ si aliquis vxorem alliciat vt det sibi bona domꝰ auctoritate ꝑpria talis est causa principalis furti/ quia ibi est recipere rem alienam inuito domino/ quia mulier non habet dominiū nisi passiue. Ex isto sequitur ꝙ talis quicquid recipit ab illa muliere tenetur restituere. ¶ Sed dubitaē primo ponatur. ꝙ vir sit idiota & videat mulier verisimiliter ꝙ nisi faciat contractus ciuiles pibit res domus. querit quid in hoc mulier debet facere. ¶ Respōdetur ꝙ si tales contractus sint leues mulier poterit exercere sine consensu viri. Dicitur secundo ꝙ si sint cōtractus notabiles & difficiles debet mulier recurrere ad amicos viri & consilium petere & secundū eorū cōsiliū opari. Tertio dicitur ꝙ hoc accidit vt in paucioribus ꝙ vir sit idiota/ & mulier prudentior viro. modo sermones in moralibꝰ intelligi debent vt in pluribus. ¶ Secundo dubitatur. posito ꝙ vir sit absens/ & videat mulier ꝙ sit piculum nisi faciat cōtractus ciuiles. quid habet facere mulier. dicitur ꝙ debet facere sicut prius dictū est scꝫ accedere ad amicos viri sui & secundum eorum consilium operari. ¶ Ad rationes Ad primā negatur ꝙ participent iusticia cōmutatiua actiue sed solum passiue vt vi[s] tis suis complaceāt & etiam participant in iusticia passiue eodem modo Ad scdam negaē antecedens: sed potius debent dici astute qꝛ prudentia dicit firmitates & robur in consilio ¶ Ad tertiam ngatur antecedens quo ad aliqua: scꝫ quo ad procreationes prolis: sed non quo ad dominium. ¶ Ad quartā conceditur consequentia & antecedens loquēdo de opationibus species consequentibus vt ꝙ ambo debent esse risibiles: sed non quoad operationes consequentes indiuiduū/ & earum dispositiones. ¶ Ad quintā dicit. ꝙ illa ratio nō concludit de cōmutationibus ciuilibus & arduis sed remissis & puis. ¶ Ad sextā dicitur. ꝙ hoc nō faciunt actiue sed solū passiue/ & hoc etiā licitum est mulieribus ¶ Ratio post oppositū est pro dictis.

Primū corelarium
Secundum
Tertium
Primū dubium
Respōsio
Scdm dubium
Responsio
Ad rōnes questionis.

¶ QVESTIO.VI.

Queritur sexto. Vtrum ad pfectionē principātis requiratur dilectio policie & potentia/ ¶ Arguitur ꝙ nō dilectio policie i aliqua politia ē mala ergo ad pfectionē principatus non requiritur dilectio tenet cōna quia nullum malum est eligendū Et antecedens patet de policia transgressa. ¶ Secundo tirannus est principans in tirannide & tamen non diligit tirannidem igitur. patet cōsequētia & maior quia sicut rex principatur in regno: ita tirannus in tirānide. Et minor patet: quia quicquid facit illū facit ad bonum priuatum & ad nocumentū policie. Deinde arguitur ꝙ non requiratur potētia/ quia illud non requiritur ad perfectiones principātis per quod multa mala oriuntur vt notum ē sed hoc est per potentiam principantis/ quia per eam multe oppressiones & exactiones ꝑueniunt ex potentia principis ¶ Secundo sic: si sic hoc maxime esset de principatu nobilissimo. consequens est falsum. nam in regno non requiritur ꝙ rex sit potens & robustus in corpore: quia robur tollit rationem liberalitatis. Vnde seruus a natura est robustus corpe & non mente prouidens vt patet primo huius. ¶ Oppositū vult tertio huiꝰ & qrto Aris. vbi ipse innuit ꝙ ad principem esse perfectū requiritur ꝙ diligat policiā & populū & ꝙ ipse sit potens. ¶ In questione erunt duo articuli. In primo videbiē vtrū requiratur dilectio policie ad perfectionē principis. In secūdo videbitur vtrū reqratur potētia. ¶ Quantū ad primum articulū. Primo notandū est ꝙ duplex est policia. naꝫ quedā est recta & bene ordinata. Alia est transgressa. ¶ Secundo notandū est. ꝙ duplex est principans: scꝫ supremus nō habens potentiaꝫ limitatam alius est inferior hñs potentiā limitatā scꝫ secūdū leges. ¶ Tertio notandum est ꝙ ad perfectionem princi-

Arguitur
In oppositum
Primus articulus.
Primū notabile duplex est policia
Secundum notabile
Tertium notabile

pantis requiritur rectus appetit⁹ finis policie ita q̄ princeps appetat policiam ordinare in debitum finem siue policia sit recta siue transgressa. ¶ Quarto notandū est q̄ amor cōiter est circa duo/sc3 circa bonu3 quod aliqs alicui vult & circa illu3 vel illos cui vel quibus amās vult tale bonum. ¶ Quinto notandū est. q̄ existētia principū siue duratio in policia potest esse bona dupliciter. vnomodo simpliciter. alio mō scd̄m quid. si sit bona principanti & habitantibus in ea ad finem ad quem ordinatur sic duratio tirannidis est bona quia per talem tirannus pseuerat tirannidē ordinādo ad finē suū. ¶ Sit ergo prima cōclusio. Ad pfectionē principantis inferioris nō requiritur dilectio policie. Patet quia policia bene potest gubernari sine hoc q̄ principans inferior diligat eā ergo dilectio eius non requiritur. Cōña est nota. Et antecedens pbatur quia principans inferior non regit policiā ex sua mera voluntate: sed ex certis legibus: ergo siue diligat siue non diligat sed odiat policiā oportet q̄ regat secundū legem sibi impositā3. ¶ Secunda cōclusio & responsiua. Ad pfectionē supmi principantis requiritur dilectio policie. Pat3 quia rectus appetitus talis policie requiritur ad pfectionem talis principantis: ergo &c. Consequentia est nota/ & antecedens probatur quia rectus appetitus alicuius non fertur nisi in bonum. & antecedens notum est. ¶ Qnantū ad secundum articulū Notandum est. q̄ triplex reperitur potentia principantis: sc3 naturalis: rationalis: & ciuilis. Naturalis ē robur corporale/ & talis nō auget pfectionē imo diminuit libertatē vt pt3 de seruo. Potētia rationalis attēditur penes prudentiā & sciētiā. Ciuilis attēditur penes amicos: vt q̄ princeps habeat plures amicos & sit multum potens. ¶ Secundo notandum est q̄ possumus loqui in titulo questionis vel de principatu milicie vel de principatu ciuili. ¶ Tertio notandum est q̄ popul⁹ debet principanti promittere potentiā moderatam & regulatā. & q̄ maior sit potentia vnius & minor potētia totius populi. ¶ Et tunc sit prima cōclusio responsiua. ad perfectionē principantis non requiritur pontentia naturalis. vt pat3 quia diminuit libertate3 aliquomō vt dictū est. ¶ Secunda conclusio. Ad pfectionem principantis requiritur potentia rationalis. pat3 quia requiritur prudentia q̄ est ppria virtus principantis Mō prudentia habet oēs alias virtutes sibi annexas. ¶ Tertia cōclusio. ad pfectionem principantis principatu milicie requiritur potentia ciuilis. pat3 quia illud requiritur ad perfectionem eius sine quo non potest attingere finē principat⁹: sed sine potētia ciuili nō potest hoc q̄tum ad bene esse &c. igitur. ¶ Quarta conclusio. ad pfectionē principantis supremi reqritur potētia ciuilis recta ratione regulata. pat3 quia in policia interdu3 sunt aliqui rebelles contra principē: ergo reqritur potentiā ciuilem sibi inesse ad reprimendu3 tales. Et dicitur recta ratione regulata quia debet esse minor potentia respectu totius populi in policia ad euitandū exactiones & multa hmōi mala que possunt sequi ex excellenti principis potentia vel ptāte. ¶ Ad rōnes. Ad primā negatur cōña capiendo amorem p vt est circa illos quibus vult circa bonū apparēs vti vnde malus princeps debet amare policiam suā sic q̄ debet eam ordinare ad finem ad quē debet ordinari. ¶ Ad secūdā negatur añs eodē modo quo dictū est. Ad tertiam dicitur q̄ illa bñ pbat q̄ nō requiritur potentia ciuilis & immoderata ac excessiua ad pfectionem principantis & hoc bñ cōceditur. ¶ Ad quartā3 dicit̄. q̄ bene pbat q̄ nō reqritur ista potentia naturalis & hoc est cōcessum. ¶ Rō post oppositum est pro dictis in questione.

Quartum notabile.

Quintum notabile.

Prima conclusio

Secūda conclusio responsiua

Secundus articulus

Primus notabile triplex ē potētia principantis

Secundum notabile

Tertium notabile

Prima conclusio responsiua

Secunda cōclusio

Tertia conclusio

Quarta cōclusio.

Ad ratiōes

¶ QVESTIO. VII.

QVeritur. vij. Vtrū in contractu ciuili vel alio prestitū iuramentū sit semper obligatoriū. i. vtrū iuramentu3 semp obligat iurantes. ¶ Arguitur q̄ nō: quia si sic sequeretur q̄ nullum iuramētū esset de re impossibili. cōnsē falsū quia frequenter homo iurat de futuro/ & aliqñ impeditur sic q̄ non pōt adimplere. cōña est nota quia nōq̄ quis obligat̄ ad ipossibile/ q̄a nullu3 ipos. est obligatiuū. ¶ Secundo si sic sequeret̄ q̄ in casu aliquis ad peccādū obligaret̄. cōns est fīm quia tunc nō esset peccatū. Et pt3 cōña quia si aliquis iurauit q̄ mortaliter peccabit puta q̄ interficiet prēm suum: tūc in isto casu obligaretur ad peccādū. ¶ Tertio sic. q̄nq̄ iuramentū est violentū: sed tale nō ē obligatiuū: igit̄ pat3 maior. quia aliqnotiēs vsū est q̄ aliq cogebant̄ ad malum iuramentū. & minor pt3 q̄a coactio soluit obligationē. ¶ Quarto sic. si sic seqretur q̄ in aliquo casu aliqs obligaretur ad opposita. cōns est fīm & impossibile. Et pt3 cōña. in casu quo intētio iurātis & intētio illi⁹ cui sit iuramētū sōt opposite. ¶ Oppositū pt3 nā vī i ciuilib⁹ & policijs q̄ iducunt̄ iuramēta i cōtractib⁹ ciuilib⁹ & policijs & hoc nō eēt nisi eēnt obligatoria ī maior pt3 de se: & mior pt3 q̄a alias frustra fieret. In questiōe erūt duo articuli. In primo videbit̄ de q̄sito. In secūdo mouebūt̄ dubia. ¶ Quātū ad primū articulū. Primo notandū est. q̄ loquendo pprie de obligatione/ obligatio est solum respectu illi⁹ qd̄ est faciendū vel dimittendum vt respectu futu

Arguitur

In oppositum

Primus articulus. Primum notabile cui⁹ sit obligatio

ti. Ex quo patz. q nulla obligatio est respectu preteriti. patet ad preteritum nulla est potentia. vt patet primo celi & mundi. ¶Secundo notandum est. q iuramentum debet esse de illis que sũt in nr̃a ptãte vl' i ptãte iurãtis & hoc si sit licitum. ¶Tertio notandũ est. q triplex est iuramentum quia quoddam sit de re preterita. aliud de re p̄senti. aliud de re futura vel possibili. ¶Quarto notandũ est. q inter istos duos modos iuramentorũ est differentia. quia iuramentum quod est de re preterita vel presenti est respectu intentionis iurantis sed iuramentum quod est de re futura cadit supra res & non super intentionem. primo modo quis obligatur ad dicendum veritatez. secũdo mõ aliquis obligatur ad faciendum aliquid scz rẽ de qua est iuramentum. ¶Quinto notandũz est. q iuramentum esse obligatorium potest intelligi dupliciter. vno modo q tale iuramentuz obliget ad faciendum illud de quo est iuramentũ. alio mõ q obliget aliquo alio modo. ¶Sexto notandum est q adhuc de iuramento possum' loqui dupliciter. vno modo q fiat ab habente vsũ rõnis. scdo modo q fiat a non habente vsum rationis. modo titul' intelligit̃ de habente vsũ rationis. ¶Sit ergo prima cõclusio. iuramentum non est semp obligatoriũ ad faciendũz illud de quo est iuramentum factum vel ad omittẽdũ illud. Ptz quia si homo iurauerit q occider patrem suum non oportz q impleat iuramentũ suũ. Propter quod dicit Hieronymus. q in male p̄missis rescinde fidẽ & in turpi voto muta decretum. ¶Secũda cõclusio iuramentum est aliquo modo obligatoriũ loquendo de hñte vsũ rõis patz Nam in oi iuramento fit aliqualis p̄missio vel ergo talis p̄missio est licita & sic ligat/ vel illicita & tunc peccat. & si peccat manifestuz est q obligatur ad penã: ergo est aliqualiter obligatoriuz ¶Quantũ ad scdm articulũ dubitatur vtrũ si iuramentum sit de aliquo impossibili, iurans peccat. ¶Pro cui' solutione est primo notandũ q illud de quo iuratur dupliciter põt esse impossibile. vno mõ q tpe iuramẽti p̄stiti erat impossibile et hoc iurans sciebat/ & in isto casu iurans peccat & nõ excusat̃ de peccato. alio mõ q licet sit possibile tpe iuramẽti p̄stiti tñ p̄pter cãm de nouo emergentẽ post iuramentũ tale fit i possibile/ & sic iurans excusatur & hoc si nõ fuerit in causa p̄pter quã iuramẽta fit i possibile/ & q faciat dilationem vl' diligentiã q̃tũ põt: vt si quis p̄mitteret soluere. x. frãcos infra certuz tẽpus & infra illud temp' oia bona sua rapent̃. ¶Sed si quis diceret q hoc esset contra secundã conclusionẽ tertii capituli. Respondetur q nõ patz i spiciendo qa ip sa intelligitur de habente vsum rationis. ¶Secundũ dubiũ vtrũ iuramentũ quod vertitur in exitũ deteriorẽ sit obligatoriũ. hoc est vtrum si aliud de quo iuratur sit malũ iuramentũ de illo sit obligatoriũ. ¶Pro quo notandũ est q illud de quo iurat̃ duplr̃ potest dici malum. vno mõ de p se malũ. alio mõ q nõ est de p se sed bene posset fieri & fit malũ p̄pter cãm de nouo emergentẽ post iuramentũ ¶Tũc dicit̃ q in primo casu iuramentũ nõ est obligatoriũ: scz ad cõplẽdũ: vt si quis iuraret q interficiet patrẽ suũ nõ debet iplere: sed vbi illud de quo iurat̃ nõ est de se malũ: in scdo casu potest dici q illud iuramentũ obligat ad faciendũz cõpletionẽ iuramenti maxĩe si iurans tpe iuramenti nullũ malum intendebat nec fuit in cã p̄pter quã illud iuramentum fuerit malum p̄pter causam emergentez. & hoc p̄babiliter dicitur tñ si fuerit magnũ malũ nõ oportz ¶Tertiũ dubiũ. vtrũ iuramentũ p coactionẽ vel violentiã sit obligatoriũ sic q iurans obligetur ad faciendũ illud de quo est iuramentũ. ¶Rñdetur q duplex est obligatio. vna ẽ qua iurãs obligat̃ illi cui aliquid p̄mittit̃. alia est obligatio q̃ obligatur deo ad cõplendũ illud qd qs p̄misit p nomen ei'. Tunc dicit̃ loquẽdo primo mõ de obligatiõe obligatio violẽta tollit rõnẽ obligatiõis: sed loquẽdo de obligatione scdo mõ dicta obligatio violenta nõ tollit rõem obligationis. ptz qa homo nullo mõ habet vel debet nomẽ dei omittere propter perdere bona tpalia: qa semp debz habere nomẽ dei in venerationẽ & excellẽtia: qa si oppositũ faceret tũc p̄poneret bona tpalia noi dei siue dino. ¶Ad rões. Ad primã dicit̃. q nullũ iuramẽtũ licituz est ad i possibile qd sciebat̃ eẽ i possibile a iurãte tpe iuramẽti p̄stiti. ¶Ad scdaz negat̃ cõnã in casu quo id de quo iurat̃ ẽ de se malũ/ & ita iuramentũ nõ obligat ad cõplendũ. ¶Ad tertiã negatur mior qa obligatur obligatiõe q̃ aliquid p̄mittit adiplere per nomen dei: sed nõ primo mõ. ¶Ad quartã dicitur. q scdm veritatẽ iuramentũ nõ debz capi scdm intentionẽ dantis iuramẽtũ nisi in casu itentiões iurantis & recipiẽtis fuerit similes & eedẽ. ¶Rõ post oppositũ ẽ p̄ dictis. ¶Questio. viij.

Queritur. viij. vtruz in bona policia bñ recta & bñ ordinata diuinatio sit pmitiẽda ¶Arguit̃ p̄io sic. illud qd ẽ licitũ ẽ pmittẽdũ i policia bñ recta & ordinata. & quod dictũ est a deo: sed diuinatio est hmõi: igit̃. Maior patz. & minor p̄bat̃: quia diuinatio dicitur a diuino. ¶Secũdo sic si sic sequeret̃ q astrologi nõ essent pmittẽdi in policia bene recta. Cõsequens est falsum & patet cõsequẽtia. qa tales faciunt diuinatiões

Secundum notabile.
Tertium notabile triplex est iuramentuz
Quartũ notabile
Quintum notabile
Sextum notabile.
Prima p̄clo
Scda p̄clo
Primus articulus.
Dubium primum
Notabile
Scdz dubiũ
Notabile
Rñsio ad p̄mũ dubium
Tertiũ dubium
Responsio duplex ẽ obligatio
Ad rõnes.
Arguitur

de futuris. Tertio si sic sequeretur q phi non essēt in suis sciētiis recipiēdi: igif. cons est fim. & pbatur cōsequētia. quia in vna parte phie determinatur de diuinatiōe. scз i libro de somno & vigilia. ¶ Quarto illud est pmittēdū ad qd hoies naturaliter inclinantur: sed sic est de diuinatiōe igitur. maior patз quia diuinatio nō inclinat nisi ad licitum cum natura dirigatur ab agente infallibili. Et minor patet per expiētiam: quia multi diuināt de futuris &c. ¶ Oppositum arguitur. Nā omnis diuinatio est ꝓhibita: igitur. Patet consequentia. quia in bona policia bene recta nullum ꝓhibitum est pmittendum. Antecedens probatur. quia videmus q sortilegi & diuinatores puniuntur ab ecclesia. & non est dicendum q ecclesia errat.

In opposituм

¶ In questione erunt duo articuli. In primo ponentur notabilia. In secundo conclusiones

Primus articulus.

¶ Quantum ad primum articulū. primo notandum est. q hoc nomen diuinatio videtur

Primuз notabile

importare quandā prenunciationem futurorum ita q qui habet diuinare habet prenunciare quedā futura. ¶ Secundo notandū est.

Secundum notabile

q effectus futuri dupliciter possunt cognosci Vno modo in seipsis. Alio modo in suis causis. si ille cause presciuntur ad quas sūt nati sequi tales effectus: vt astrologus cognoscit causas ad quas sequitur eclipsis lune. ¶ Tertio

Tertium notabile

notandum est. q cause futurorum effectuum tripliciter possunt se habere ad tales effect⁹ vnomō quia effectus tales sēper & de necessitate sequuntur vt ad interpositionem terre iter solem & lunā sequitur eclipsis de necessitate. Secūdo quia illi effect⁹ vt i plurib⁹ isequūtur illas cās vt astrologi sciūt ad talē cōstellationē cōiter seqr pluuia vl vēt⁹ & sic de alijs. Tertio se hñt cāe futurorū mere cōtingenter ad vtrūlibet/ita q tales cause nō sūt plus determiate ad illos effectus q̄ ad oppositos vt adire ecclesiam sequitur qñq repertio alicuius homis vel

Quartum notabile.

inuentio alicuius pecunie. ¶ Quarto notādū est. q precognoscere effectus futuros contingentes ad vtrumlibet anteq̄ fiant est solius dei proprium. Patet quia ex quo talis effectus est contingens ad vtrumlibet & non habet determinatas causas sequitur propositum. Ex quo sequitur. q si aliquis presumat se cognoscere tales effectus futuros contingentes ad vtrum q talis vsurpat quod est solius dei propriuз & hoc sibi non reuelante. & dicitur notāter. q si aliquis presumat: quia aliquis dicitur se presu-

Secundus articulus

mere: qñ asserit sibi aliquid ignotum. ¶ Quā-

Prima conclusio

tum ad secundum articulum. Sit ergo prima conclusio. prenuntiare seu precognoscere illa que possunt cognosci humana cognitione nō est diuinare. patз quia si homo sciat illud siue illa que potest cognoscere per humanas rationes talia prenuntiando non peccat: igitur Cōsequentia patet. quia diuinare est vsurpare illud quod est dei proprius. Et antecedens no-

Diuinare quid.

tum est. Ex quo sequitur q prenuntiare futura q̄ semper vel vt in plurib⁹ eueniūnt per causas a nobis cognitas humanitus non est diuinare. Patet Cōsequentia quia talia possunt cognosci hūana cognitiōe. ¶ Scdo sequit. q astrologus prenuntians eclipsim lune non peccat/nec diuinat. Patet quia est per ratiōnē naturalem siue humanam ¶ Tertio sequitur q pluuias per coniecturas prenuntiando non presumendo non diuinat patet quia vt in plurib⁹ ad tales constellationes sequitur pluuia vel vētus & sic de alijs. ¶ Secunda conclusio. prenūtiare seu precognoscere effectus futuros con-

Secūda conclusio

tingentes ad vtrūlibet non est diuinare & hoc deo reuelante. patet quia talis illa qui prenūtiat non cognoscit de se: sed hoc habet a deo. Item alias philosophi essēt diuinatores/quod est falsum. ¶ Tertia conclusio prenuntiare effectus futuros contingentes ad vtrumlibet ex

Tertia conclusio

proprijs viribus & deo non reuelante est diuinare. patet quia in tali casu potest vsurpare illud quod est dei proprium & hoc maxime si talis ꝑnuntiatio fiat cū ꝑsūptiōe & quadā certificatiōe Ex quo seqt q diuinatio ē respectu effectuū contingentiu ad vtrumlibet. Secundo sequitur anteq̄ prenuntiatio futuri sit diui-

Ad diuinationē tria requiruntur

natio requiruntur tres conditiones. Prima est q sit futuri contingentis. Secunda q prenunciatio sit cum quadam prescriptione prenunciantis: scз q ille qui prenūtiat presumat hoc facere & cognoscere ex proprijs viribus. Tertia conditio. q tale futurum contingens non sit a deo reuelatū. ¶ Quarta conclusio principalis. omnis diuinatio est vitiosa & illicita. pтз

Quarta cōclusio.

quia in qualibet diuinatione vsurpatur illud quod est dei propriuм a quadaз humana ꝑsumptione: ergo est illicita. Consequentia est nota. & antecedens etiam ex dictis. Item quelibet diuinatio est pars cuiusdam superstitionis. ¶ Quinta conclusio. In nulla policia de-

Quinta cōclusio

bita & recte ordinata est licite diuinatio permittenda. Patet quia illud non est permittendum quod est simpliciter vitiosum. Ex quo sequitur q sortilegi & sortilege sūt de iure a policia eiciendi. patet ex dictis. ¶ Ad rationes.

Ad ratiōes

Ad primam negatur minor. Ad probationeз negatur. q diuinatio dicatur a deo: quia non est prenunciatio futuri effectus deo reuelante: sed magis dicitur a quadā vsurpatione illi⁹ quod est solius dei ꝓprium. ¶ Ad secundam negatur consequētia/& dicitur q astrologi nō sūt diuinatores vt dictū est. ¶ Ad tertiam ne-

quia illi non sunt diuinatores qui pronuntiāt esse& futuros qui pueniunt vt in pluribus a talib9 causis. ¶Ad quartū negaē mior: sed su m9 naturaliter iclinati ad precognitionē futu rorum eo modo quo est possibile rationib9 na turalibus & nostris sensibus.

QVESTIO NONA

Arguitur

Q Veritur nono. Vtrū in policia bene recta licitum sit seruos ociosos nu trire? ¶Et arguiē q sic. Nam si sic sequeretur q in policia bene recta nō deberēt histriones & tales hmōi sustineri. cōns est fl̄m vt notum est. & pat3 cōna. quia tales histriōes sunt ociosi & cōtēr sine labore. ¶Secūdo sic in policia bene recta vir politic9 debet dare vi ctum subditis suis: sed serui sunt subditi respe ctu legislatoris: igitur. maior pat3 de se. & mi nor pt3. quia ī policia bene recta serui sūt sub diti principi. ¶Tertio sic. si illud quod min9 videtur inesse inest: & illā quod magis: sed mi nus videtur q bruta ociosa debent nutriri in policia bene recta: & tamen nutriunē ergo m' tomagis serui. Maior pt3 per maximā. minor patet per experientias: de canibus: auibus: & cattis. ¶Quarto sic. Illud est licitu3 in policia bene recta qd pertinet ad liberalitate3: sed ser uis dare victū pertinet ad liberalitatē. Pt3 ma ior de se: & minor similiter. ¶Oppositū argui tur sic. Nā in regimine iconomico seruis ocio sis paterfamilias non debet victu3: igiē. Patet cōna. quia sicut dicitur primo hui9 domus est sicut vna parua policia & aīs ē philosophi se cūdo rethorice & primo vbi maxie dicitur q iconomicus nō debet dare seruis ociosis victū sine labore. ¶In questione erunt duo articu li. In primo erunt notabilia. In secundo cōclu siones. ¶Quantū ad primū articulū. Notādū est q sicut in primo hui9 triplex est seru9. qui dam est a natura: & est ille qui nō potest men te puidere & tamē est robust9 corpe. i. qui nō vtitur pte cōsiliatiua prudentie scit tū bñ exe qui illa que sibi pcipiuntur a domino suo. Et opposito mō dicitur princeps a natura. ali9 ē seru9 vi & violentia & est ille q quis ratione vi geat: tū per quandā violentiā & coactionē cō pellit ad opa seruilia. tertius seruus est electio ne: quia quis vigeat rōne & non cōpellatur tñ eligit p certo tpe seruire pter lucrū. Mō di citur q questio itelligiē de seruis a natura: qa de alijs verisimile est q nō sunt ociosi ¶Scdo notandū est q seru9 a natura vt pat3 ex dictis naturaliter inclinatur & ordinatur ad opa ser uilia & grossa: & vt adimpleat pcepta imācta & ideo dicit philosoph9 q natura ordinauit differentiā inter dnm & seruū ex parte corpis. ¶Tertio notandum est q vir politicus in po

In opposi tum

Primus ar ticulus. Primum notabile triplex est seruus

Secundum notabile.

Tertiu3 no tabile

licia bene recta deb3 laborare pro posse sic q remoueat omnes casus malignandi a suis sub ditis. pt3 per philosophum primo huius dicē tem q hoc est opus principis & non subditi. ¶Quarto notandū est q opa seruilia sunt du plicia. nā quedam sunt vilia multū: quorū ope rū exercitatores dicuntur bānausi q nō possūt exerceri sine corpis maculatione. alia sūt que non sunt omnino vilia: sed tñ necessaria in po licia bene recta & secūdū hoc duplices sūt ser ui. ¶Quantum ad secundum articulu3. sit cō clusio responsalis. nō est licitū in policia bñ re cta seruis ociosis victū administrare: & intelli gitur de seruis a natura. pbatur. illud non est licitū p quod apud quos hoc fieret pmoueren tur ad supbiā & rebellionem & inobedientiā: sed hoc cōtingit seruis ociosis igiē. Maior pa tet quia pter dissentionē policia destruiē vt dicit Albert9. Et minor pat3 clare quia postq̄ nō attingūt rōnem sunt brutales & sine ratiōe vigentes q̄ semper deprecatur ad optia. ¶Se cūdo illud omnino est illicitū quod omnino ē contra iusticiā & quod est inequale & iniustū: sed dare victum talib9 est contra iusticiā & cō tra equitatem quia vnicuiq tribuendū est se cundū iusticiam distributiua3 secundū q me rita sua extenduut se: mō tales nō habent me rita. ¶Tertio illud est illicitu3 quod est cōtra naturā: sed dare victū talib9 est cōtra naturam ergo illicitum: maior pt3 quia natura ab agēte infallibili dirigiē. & minor pat3: qa tales serui sūt naturaliter ordinati ad opa seruilia: & ideo differunt a liberis in robore corpali. ¶Quar to sic priceps in policia bene recta se hab3 ad illā policia3 sicut deus ad totum vniuersū: sed de9 i toto vniuerso nō pmitteret aliqd qd ess3 simpliciter frustra quia deus & natura nō defi ciunt in necessarijs nec habundārin superflu is primo celi & mūdi. ¶Ad rationes. Ad pri mas conceditur consequentia. & dicitur q ta les nō sunt oio ociosi imo aliquid opantur: l3 nō sint multum vtiles. ¶Ad secundā cōcediē maior si tales sint subditi scdm dictamē recte rōnis: & debito mō & sic negatur minor. qa ta les nō sunt debito mō subditi quia nō faciunt aliquid ad quod sunt ordinati. ¶Ad tertiam negatur minor. quia talia bruta in debitum fi nem sunt ordinata scilicet ad delectationem: vt canes & aues ad venādum. ¶Ad quartam negatur minor: & quādo dicitur dare sine spe remunerationis est actus liberalitatis. Nega tur illa: sed dare sine spe remunerationis vbi: quādo: quomodo: & qualiter pertinet ad libe ralitatem: & sic non est in proposito: Non enim est dandum talibus seruis ociosis inutilibus. ¶Ratio post oppositum est pro dictis.

Quartū no tabile

Secund9 ar ticulus Vnica pclo responsalis

Ad rōnes.

QVESTIO DECIMA

Arguitur

QVeritur.x. Vtrum in regimine bone policie licitum sit iuramentum prestare? ¶ Arguitur primo ꝙ non. Nam illud est simpliciter illicitum quod est diuina lege prohibitum/sed tale iuramentum est hmõi: igitur. Maior patet quia supponitur. ꝙ lex diuina nihil ꝓhibet nisi iniustum. minor patet per discursum sacre scripture. ¶ Secundo sic. Illud est illicitum per quod damnatur anima exercentis tales actũs sed hoc est per iurare igitur. Maior pats ex terminis/minor patet Nam videmus propter pericula que causantur in iuramentuʒ sunt homines periuri. ¶ Tertio sic. Iurare nõ est nisi de um in testem sumere: ergo sequitur ꝙ in regimine pŏlicie bone non est licitum iurare vel iuramentuʒ prestare. maior patet ex quid nominis. Et minor patet. quia quandoqꝫ iuramentum versatur circa materiaʒ viles. Modo quando circa materiam vilem deus in testem assumitur est illicitum: ergo & cetera. ¶ Oppositum arguitur. Nã si sic seqeretur ꝙ multe policie errarent. Consequens est falsuʒ/ & nõ est dicendum Et patet consequentia. quia videmus ꝙ in multis policijs fiunt iuramenta.

In opposi tum

Primus articulus. Primuʒ notabile

¶ In questione erunt duo articuli. In primo erũt notabilia. In secũdo cõclusiones. ¶ Quã tum ad primũ articulum. primo notandũ est. ꝙ iuramentum ordinatur ad confirmationeʒ alicuiꝰ. Vnde cum facta piculosa & particularia non possint confirmari ab homie. rationabile est ꝙ confirmentur per aliũm modũ quatinus cessent obiurgationes/ & fiat iusticia.

Secundum notabile q̃re sit iuramentũ introductum

¶ Secũdo notandũ est. ꝙ iuramentũ duplici de causa est introductum. primomõ ꝓpter defectuʒ humane cognitionis. secũdo ꝓpter defectum humane volitionis.

Tertium notabile

¶ Tertio notãdũ est ꝙ iurare non est aliud q̃ in deum testem sumere Vnde iuramentum dicitur a iure introductũ vt illũ qđ sub voce nominis dei dicitur ꝓ vero habeatur. Ex quo sequitur. ꝙ non est licitum per creaturã iurare nisi attendat diuinitatẽ dei in creatura relucere.

Quartum notabile.

¶ Quarto notandũ est. ꝙ qñqꝫ adducitur iuramentuʒ per deum ad assentiendum presentibus & preteritis: & tale vocatur assertoriuʒ aliomodo ad futura & sic vocatur iuramentum ꝓmissoriuʒ

Quintum notabile.

¶ Quinto notandum est. ꝙ nonq̃ iuramentũ debet prestari respectu impossibiliũ & necessariorum & impossibiliũ aliter se habere. patʒ quia hoc esset ridiculum.

Sextũ notabile tria reqrũtᷣ ad iuramentum.

¶ Sexto notandum est ꝙ ad iuramentuʒ tria requiruntur: scilicet veritas iudicium & iusticia. primo requiritur iudicium. quia homo non debet iurare nisi ꝓpter arduam causam/ & sic indiget iudicio rationis & discretionis. qꝛ oportet distribuere que + at & discernere. Ex hoc sequitur. ꝙ pueri ante annos pubertatis non sunt apti ad iurandum ¶ Secundo sequitur ꝙ amentes & ebrij non debent prestare iuramentum. secundo requiritur veritas: qꝛ oportet ꝙ illud circa qđ iuramentum versatur sit verum. Ex quo sequitur ꝙ ille qui iurat dubium pro vero cõmittit periurium. tertio requiritur iusticia. Patet quia ꝑ iusticiam redditur vnicuiqꝫ ꝙ suum est/ & sic oportet ꝙ illud iuramentuʒ sit iustũ. Ex quo sequitur. ꝙ si aliquis iuret de aliquo illicito non tenetur adimplere iuramentum/ & sic nõ est iuramentum sed periuramentum: quia ibi deficit iusticia & ille qui iurat est grauiter puniendus.

¶ Septimo notandum est. ꝙ non est inconueniens secundum se aliquid esse bonũ & tamen vergit in detrimentum illius qui eo vtitur & recipit vt patʒ de eucharistia. quia receptio illius est licita/ & si recipiens illius sit in peccato mortali tunc recipiens peccat & dãnat animam suam. — Septimum notabile

¶ Octauo notandum est. ꝙ non est inconueniens aliquid esse licitum secundum se quod tamen redditur illicitum ꝑ pter aliquam circunstantiã. Patet de dare elemosinam. — Octauum notabile.

¶ Nono notandum est. ꝙ radix & origo iuramenti recti est ꝙ iurans credit deũ habere infallibilitatem veritatem/ & omniuʒ rerum infallibilem cognitionem/ & ideo assumit eum in testem & finis propter quem iuramentum sit est concordia hominum & iustificatio vt finiantur iurgia/ dissentiones/ & lites propter ipsum. Ex quo sequi ur ꝙ tam radix a qua procedit iuramentum ꝗ finis ad quẽ ordinatur ioramentum licita sunt satis. Patet ex dictis. — Nonum notabile

¶ Quantum ad secundum articulum. sit ista prima conclusio. Iuramentuʒ secundũ se est licitum. Probatur quia iuramentum naturaliter procedit ex licita radice: & finaliter ordinatur ad bonum finem: ergo est licitum. Consequentia patet. & antecedens patet ex quinto notabili. — Secundus articulus Prima conclusio

¶ Secunda conclusio & principalis Iuramentũ de peraccidens & propter malas circunstantias redditur illicitum & malum. Ista propositio satis patet quia si aliquis iuret per creaturam ibi sistendo iuramentum est illicitum. Et etiam tria requiruntur ad iuramentum rectum: si ergo aliquod illorum deficiat reddditur illicituʒ. — Secũda conclusio principalis

¶ Sit ergo conclusio responsiua. ꝙ in regimine policie licitum est iuramentum prestare. Ista conclusio sequitur ex predictis: tamen si inspiciamus radicem bene est licitum/ & etiam respiciendo fineʒ bene est licitum. Ex quo sequitur ꝙ caosa propter quã iuramentũ eligitur est dubietas quã — Conclusio risiua.

habet ille qui petit iuramentum ex verbis p̄-
dictis perficientibus iuramentum. Ex quo se
quitur ꝙ quodāmodo exigens iuramentum
ab alio honorē illius hominis deprimit. patet
quia ē signum ꝙ modicum in ipso confidit et
ꝙ dubitat an sit verus homo vel ñ. ¶ Tertio
seqtur qđ irrationabiliter ab hominibus bo-
nis & virtuosis petit iuramentum et ideo pres
biteri nisi pro multum arduis non debent fa-
Ad rōnes cere iuramenta. ¶ Ad rationes ad primaʒ cō-
ceditur maior vel de p se vel de per accidens
ad minorem dicitur ꝙ iuramentum a lege di
uina ñ ē prohibitū si sit debite circunstantio-
natum scilicet a bona radice & ad bonū fineʒ.
¶ Ad secundam negetur minor & hoc de se
scilicet si iuramentum sit debite circunstātio-
natum. ¶ Ad tertiam dī qđ homo non debet
iurare nisi pro causa ardua & notabili & etiaʒ
de rebus mundialibus nisi in casu necessitatis
Et sic bene arguit ratio ꝙ non in omnib⁹ de
bet esse iuramentum & si est debet esse veri-
tas iusticia et iudicium quibus deus licite po
test sumi in testem si necesse fuerit. ¶ Ratio
post oppositum est pro dictis.

¶ QVESTIO.XI.

Verit̄ vndecio Vtrū ī po-
licia bene recta sit ābitio
permittēda. Aī ꝙ sic illđ
Arguitur est permittendū ī policia
bene recta quod est circa
bonū sʒ ābitio ē huiusmo
di ergo est permittenda:
qm̄ est circa bona exteriora oprīa. maior patʒ
de se qm̄ admittēdū est bonum immo eligen
dum. minor patet quia ambitio importat ap
petitum honoris: modo honor iportat qđ est
quid optimum inter bona exteriora & ideo
dicitur quod solum honesti sunt honorandi.
¶ Secundo sic illud est pmittendum ꝙ licite
homo potest habere sed licite homo pōt ha-
bere ambitionē igitur. maior patʒ de se & mi
nor ꝓbatur qm̄ virtuosus debet appetere ho-
norem qm̄ solus virtuosus honore est dignus
¶ Tertio sic illud ē pmittēduʒ p ꝙ homines
boni ꝓuocāt ad hoc quod fiāt meliores & per
qđ mali retrahūt a sua malicia sʒ hoc est per
ambitionē ergo est licita et permittēda. ma-
ior pʒ & minor ꝓbat̄ qa p ābitionem virtuos⁹
fit melior quādo videt qđ talis sic honoratur
In opposi- et cōsimiliter facit vir mal⁹ q̄re. &c. ¶ Oppo-
tum. sitū aī sic viri ābitiosi sūt mali ī policia igitur
ambitio nō dʒ pmitti ī policia bene recta con
sequentia patet ex terminis. aīs ꝓbat̄ qa si-
cut dī quarto huius priceps debet esse vir po
litic⁹ coicatiuus & dʒ esse fauorabilis & virtu
osus: sʒ p oppositum est de ambitioso. ¶ In q̄
stione erunt duo articuli In primo erunt nota
bilia. In secundo conclusiones. ¶ Quantum Prim⁹ ar-
ad primum articulum. Notandum est primo ticulus.
quod honor iportat quādā excellētiā siue re- Primum.
uerētiam alicui exhibitā in signum virtutis & notabile.
hoc pʒ ex eius descriptione. Ex quo sequitur
ꝙ null⁹ vicios⁹ vt sic ē honorād⁹ seu dign⁹ ho
nore nec etiā principatu. Patet ex eius descri
ptione Scđo seqtur qđ scđm veritatem iste q
alijs pricipatur & sup alios hʒ dominiū ñ est
dignus honore nec etiā pricipatu q̄diu est vi
cios⁹ apparet ex dictis. ¶ Scđo notanduʒ est Secunduʒ
quod circa excellētiā honoris sunt duo consi- notabile.
derāda. Primū ē ꝙ talis nō habet talē excellē-
tiā in qua excellit alios a se sed a deo secundū
quod illđ in quo excellit nō est sibi collatū ni-
si inq̄tum potest alijs prodesse per hoc scilicet
alios a malo retrahere & trahere ad bonū &
facere ipsos virtuosos. ¶ Tertio notandū ē ꝙ Tercium.
appetitus honoris p̄t tripliciter eē inordinat⁹ notabile.
vno mō qñ aliquis cupit sibi honorem referri Appeti⁹
pro aliqua excellētia quā tñ ñ hʒ licet illa vi- hōnoris ē
deatur habere. Secundo mō ē inordinatus si tripliciter ī
aliquis cupit sibi honorem referri nō tamē re ordinatus
ferendo illum in deū. Ex quo videtur multis
quod sūt honorādi ꝓpter se seu ꝓpter se digni
hōrē Tertio mō acceptādo hōrē & ñ referēdo
hōre ad vtilitatē ꝓximi sui & aliorū nec vt sci
licet alij fiāt virtuosi & sic vt possent hōrari si
igī referat hōrē ad se peccat. ¶ Quarto notā
dū ē ꝙ ad hoc ꝙ bonū appetatur recte reqrit̄ Quartum
qđ talis appetitus reguleī rōne quia hō po-
test abūdare et deficere viciose & tenere me-
diū. Ex quo patet ꝙ bonuʒ potest appeti ma
le et viciose. ¶ Quinto notādum ē ꝙ honorē Quintum
eē p̄miū virtutis p̄t intelligi dupliciter primo notabile.
modo quoad virtuosos sic scilicet qđ sit sufici
ens premiū virtuoso quo ad salutē et sic nō est
verū qa honor ñ ē premiū virtutis sed virtutis
felicitas est sic p̄miū. ¶ Scđo mō quātum est
ex parte illorū qui honorem faciunt quia ta-
les dāt hominib⁹ maximū bonū qđ inter bo-
na exteriora possunt dare et sic verum est ꝙ
honor est p̄mium virtutis. Non primo modo
quia honor non est eligibilis propter se quia
contingit homines male vti honore ꝙ nō con
tingit de fine vltimato. ¶ Sexto notandū est Sextū dif-
quod diferentia est inter magnanimum pre- ferunt ma-
sumptuosum et ambitiosum Nam magnani- gnanimus
mus tendit ad maximum siue in facto siue in ꝓsūptuos⁹
honore et secundum proportionem sue pro- et ābitios⁹
prie facultatis ita scilicet ꝙ licet ad maximuʒ
tendat tamen illud non habet excedere suaʒ
facultatem. Sed presumptuosus est ille qui at
temtat maximum bonum quod excellit pro-
portionem sue facultatis immo aliquā assumit

que excedunt vires suas proprias sed ambitiosus dicitur ille qui habet appetitum inordinatum circa honores. scilicet qui non ordinat honorem suum ad deum: vel quia assumit honorem quo dignus non est vel quia non refert honorem suum ad vtilitatem proximi sui. Ex quo sequitur q magnanimitas est virtus moralis. ¶ Quantum ad secundum articulum Sit prima conclusio appetitus honoris est licitus probatur nam secundum appetitum honoris contingit aliquem se bene habere cum debitis circunstantijs vt patet igitur est licit. patet consequentia et antecedens est notum. Etiam probatur. quia circa materiam circa quam contingit se habere male contingit etiam se habere bene & virtuose. ¶ Secundo sic ille appetitus est debitus qui est pro re debita alicui pro sua virtute sed sic e de appetitu honoris quia rōnabiliter virtuosus bebet honorem appetere. ¶ Secunda conclusio. Omnis ambitio est mala & illicita probatur quia ambitio est appetitus honoris inordinatus igitur est illicita. tenet consequentia & antecedens probatur per differētiā positam inter magnanimum & ambitiosum. ¶ Tercia conclusio in policia bene ordinata nō est ambitio permittenda. probatur quia est illicita vt dicit cōclusio precedens. Sed tunc aliquis diceret q aliquod illicitum de se est permittendum vt patz de mulieribus communibus ribaldis et gentibus infamibus Pro isto nota q aliquid potest dici illicitum tripliciter. vno modo absolute et sic non contingit tale bene fieri & tale nullo modo est permittendum. alio modo respectiue quia licet sit licitum de se tamen non ordinatur ad bonum reipublice vt solitudo ē bona secundum se & licita & in ordine ad bonū commune est illicita. Et ideo dicitur q heremita nec est bonus neq est malus in policia. Et isto modo potest dici quod nullum illicitum est permittendum in politia patet quia non est ad vtilitatem rei publice Tercio modo vtroq simul et de tali adhuc aliquod illicitum isto modo est permittendum secundū quid ne maius malum inde sequatur Sed ex propria ratione ambitio est appetitus honoris inordinatus. modo omnis inordinatio ē resecanda in policia. ¶ Ad rationes. ad primā conceditur si sit circa bonum debite & bene appetitum & ordinatum Sed sic negetur minor quia ille appetitus non est debite circunstantionatus. Ad secundam dicitur consimiliter q honor debet appeti secundum rectam rationem et secundum debitas circumstātias Ad tertiā dicit concedēdo illā & dī q ñ cōcludit eo q tūc est appetit rectus honoris & sic non est ambitio vt dictum est. Ratio post oppositum est pro dictis. ¶ QVESTIO. XII.

Secundus articulus. Prima cōclusio

Secunda conclusio.

Tercia conclusio.

Notabile aliqd dicitur illicitū tripliciter.

Ad rōnes

Veritur. xij. Vtrum in bono regie policie hō cuilibet hoi bñ facienti grās agere teneat. aī q ñ qa homo pt sibi bñfacer & ñ pt sibi grattas ager ergo. &c. ps cōna. & maior p3 qa hō pt sibi nocere igitur et benefacere et nō potest grās sibi agere. minor p3 qa gratiarū actio est de vno ad alterū. ¶ Secundo sic nulli debetur gratiarū actio pro eo q sibi pcurat vtilitatē s3 multi dādo alijs bñficia pcurāt sibi vtilitatē ergo ñ tenentur grās agere bñfactori igr. maior p3 de se & minor p3 p expiētiam qa multi dāt bñficia et non nisi ad suā vtilitatem. ¶ Tertio sic seruo nō pt fieri gratiarum actio a dño & tamen pt bñfacere dño igitur maior pat et quia seruus est dñi seruus. et minor patet in casu quo seruus faceret domino suo vltra id ad q tenetur de iure facere. ¶ Quarto sic homo non tenetur facere illud q non potest honeste & vtiliter facere sed homo non potest in multis casibus grās agere benefacienti honeste & vtiliter igr. maior p3 de se qa nemo teneē nisi ad honestū & licitū. minor probatur in casu i quo bñfactor ē pmot ad maximū statū. secundo si bñficiat post beneficiū fieret viciosus. Tertio si bñficiat depauperaretur. ¶ Quinto sic hō nō teneē facere p altero id q ei noceret & sibi nō pdest s3 aliqñ noceret bñficiatori reddere grās suo bñfactori ergo ē illicitū consequētia ē nota & maior sed minor pbaē i casu in quo bñficiator supbiret ex eo q sibi tribuū tur grē. igiē nō ē licitum ¶ Oppositum p3 rōe Et aē sici regie bone poicie hō tenēē facēē illd in quo seruaē trāqlitas & cōcordia ciuiu3 s3 hoc est in tribuendo gratias benefactori igitur ē licitū. pbaē qa nisi sic talis esset ingratus q ē viciū maximū i policia. ¶ In qstione erūt duo articuli. In primo ponūtur notabilia & cōclusiones In secūdo erit vna dubitatio. vtrum hō teneē stati ad regratiādū sibi benefacienti ¶ Quātū ad primū articulū. Primo notandū est q pprie loqndo null pt sibiipsi bene facere. ista suppositio est senece in libro de bñficijs hō non ē liberalis si ipse det nec clemēs si se nescit sed alios quia nemo potest sibi ipsi benefacere. ¶ Et dicebatur notanter proprie loquēdo qa metaphorice loquendo potest cōcedi q hō pt sibiipsi bñfacere cōparādo ptes homis adiuicē vt ptē rōnalē ad ptē sēsitiua3. Secūdo notādū ēq i bñficio sūt duo notāda & cōsiderāda sc3 materia & forma Materia bñficij est res que daē mō recipiēs bñficiū secundum omnes phōs morales nō d3 attēdere ad materiam bñficij sed ad formam. Forma autē est

Arguitur

In oppositum.

Primus articulus. Primum notabile.

Secundum

modus quo talis res datur Ideo dicit Seneca non respicies ad illud qd est datũ sed ad affectũ dantis. Tertium ¶ Tertio notandu3 est qd secũdu3 veritatem quilibet effectus aliquomodo sue cause obligatur ꝓbatur qa quelibet res obligatur illi a quo dependet. Quartum ¶ Quarto notãdũ est ꝙ beneficians alterum est causa beneficiati quodã modo p3 quia est causa ipsius vt habeat tale bonũ quia beneficiat⁹ in esse tali dependet a beneficiante Corellarium est quod nullum beneficium potest impendi deo. Secũdo seq̄r ꝙ inferior vt sic ꝑ͛t suo supiori bñfitiũ cõferre qa tũc oporteret qd inferior esset superior. Prima conclusio. ¶ Istis notatis sit prima conclusio Homo cuilibet homini sibi benefacienti tenetur gratias agere probatur nam homo cuilibet homini sibi benefacienti est aliquo modo sibi obligatus igitur sequitur ꝙ debet sibi aliquid retribuere sed non potest aliquid melius retribuere q̃ gratias agẽdo igitur. &c. maior patet de se Et minor apparet quia in multis non expediret ꝙ retribueret bonum vtile quia forsam benefactor illo non indiget Ista cõclusio est de intẽtione senece dicentis ingratus quidem est qui beneficium acceptum negat se accepisse. Secunda. ¶ Secunda conclusio in regimine bone policie homo tenetur benefacere illi qui sibi bene facit probatur per conclusionem precedentem et etiam per rationes post oppositum in forma. Secundus articulus. ¶ Quantum ad secũdũ articulum arguitur ad partem affirmatiuam dubij. Arguitur. ¶ Nam quilibet tenetur illud facere statim ad quod homo obligatur sine termino ꝑfixo sed sic est in proposito igitur. maior pat3 quia alias homo se exponit periculo & minor probatur quia ibi non est terminus prefix⁹ vt prius ponitur et est obligatus ad tunc retribuendum. ¶ Secundo sic beneficiatus tenet͛ bñfactori beneficium recompensare pro tẽpore pro quo feruor est maior retribuentis sed hoc est statim post collationem beneficij & nõ expectando igitur maior & minor note sũt de se ¶ Tertio sic quia dicit seneca secundo de beneficijs proprium est beneficiatori libenter et cito facere et retribuere. Modo recompẽsatio debet beneficium proporcionare. In oppositum. ¶ Oppositum est de intentione senece in libro de beneficijs dicẽtis qui festinat reddere non habet animum grati hominis sed debitoris magis. Primum notabile ¶ Pro solutione primo notandum est ꝙ duplex est debitum quoddam est morale aliud est legale. legale debet statim persolui si non sit terminus prefixus & ad hoc potest quis cõpelli iure scripto. Si autem est debitum morale non tenetur quis statim ad retribuendum nec potest cõpelli iure scripto. Secundum ¶ Scdo notãdũ est quod in recompensatione beneficij sunt duo consideranda scilicet affectus et effectus Et sic potest itelligi dupliciter Vno modo quo ad effectum. Alio modo quo ad affectum.

Prima cõclusio ¶ Sit igitur prima conclusio beneficiat⁹ quo ad affectum beneficianti tenetur statim ad retribuendum sibi quando vbi quomodo & qualiter oportet. Secunda. ¶ Secunda conclusio quo ad effectum beneficiatus non tenetur statim recõpensare beneficium. Patet quia tunc homo si haberet animum grati hominis sed potius debitoris vt vult Seneca in libro prius allegato. Ad rõnes dubij ¶ Et tunc ad rationes dubij. ¶ Ad primam conceditur illa. et hoc quo ad effectu3 vel quo ad affectum Modo verum est quo ad effectũ ¶ Ad secundam conceditur si sit fet uor bene circumstantionatus. et nihil plus arguit ratio illa. ¶ Ad Tertiam conceditur dictum Senece & hoc quo ad effectum vel affectum sed sufficit quod velit sibi benefacere quo ad effectum et retribuere. Ad rõnes questionis ¶ Ad rationes Ad primã negetur maior nisi methaphorice loquendo comparando partes hominis ad inuicẽ et hoc dictum est in vno notabili. ¶ Ad secundam dicitur quod homo debet aspicere ad effectũ et modum dandi igitur si beneficiatus sciret quod benefactor dat ei beneficium sub spe retributionis tunc non tenetur ad gratiarũ actiones. sed ad faciendum quod in se est. ¶ Ad tertiam conceditur quod seruo vt sic non debet gratiarum actio: & ideo dicitur ꝙ seruus faciendo domino suo quod debet non facit beneficium domino suo sed si faciat vltra debitum suum non sub spe remunerationis vt sic nõ est seruus domini sui sed tenet locum superioris. ¶ Ad quartam conceditur maior. Sed negetur minor et hoc loquendo quo ad affectum licet non quo ad effectum nec oportet. ¶ Ad quintam conceditur maior et vlterius dicitur quod beneficiatus debet facere illud quod in se est. et retribuere benefacienti & licet quandoq3 hoc noceat benefacienti hoc tamen est per accidens. et hoc non obstat similiter esset de scientia quia aliquando de per accidẽs nocet haberti Ratio post oppositum ẽ pro dictis.

¶ QVESTIO.XIIII.

Queritur tredecimo Vtru3 democracia vbi totus populus principatur secundum proprias intentionẽ et non secundu3 leges est policia simpliciter. Arguitur ¶ Arguit͛ quod sic policie pessime sc3 obligarcia et tirãnis sũt policie siplici ter. ergo & democracia. p3 cõña. qa policia nõ est nisi ordo pricipãtium. cõns est philosophi

¶Secundo sic in tali policia est ordo princi-
pantium igitur. patz cõsequētia qa policia nõ
est aliud q̄ ordo principātiū. Et añs pz qa ma
nifestum est qd vbi homines principant se-
cundum ꝑpriam intentionem et scientiā ibi
est ordo. ¶Tertio sic omnis democratia ē po
licia simpliciter igitur. patet consequentia qa
policia diuiditur in democratiam tanq̄ in vnā
eius speciem. et añs notum est. ¶Quarto sic
nisi sic hoc maxime esset ex eo quod ad poli-
tiam requiruntur leges. cõsequēs est falsū qa
monarchia regalis est optima policia et tamē
ibi non principantur scd̄m leges. qa rex prin-
cipatur scd̄m proprium iudicium eo ꝙ ñ sub
In opposi tum. icitur legibus igitur. ¶Oppositum est de iten
tione philosophi quarto hui⁹. ¶In questiõe
erunt duo articuli. In primo respondebit ad
quesitum In secundo videbitur vtrum ad bo
nam policiam requirātur leges secundū quas
Prim⁹ ar ticulus reguletur. ¶Quantum ad primum articulus
notabile. Notandum est ꝙ in vno quoq; genere debet
Primum esse aliquod supremum qd̄ sit metrum et men
sura omnium aliorum de illo genere patz sup
positio per philosophum secundo methaphi
sice Ex isto sequitur ꝙ in genere policiarum
est vna que ē perfectissima policia a qua om-
nes alie policie habent perfectionem et voca
tur policia regalis vbi vnus solus principatur
secundum propriam scientiam seu sentētiaz
libere subditus ordinans principaliter omnes
actus suos ad vtilitatem rei publice. ¶Secun
Secundū do notandum est quod quanto aliqua policia
plus accedit ad primam policiam tanto est ꝑ-
fectior et quanto plus distat tāto est deterior
hoc etiam videmus in vniuerso quia quanto
entia plus conueniunt cum deo tanto sūt per
Tertium fectiora ¶Tertio notandum est quod iste ter
minus policia prius dicitur de policia recta
cuiusmodi est regalis & aristocrachia et mi-
nus principaliter dicitur de policia transgres-
sa et viciosa. Correlarie sequitur ꝙ nunq̄ iste
termin⁹ policia sine addito verificatur nisi de
Quartū q̄ttuor sūt spēs demo cracie. policia recta. patet ex logica. ¶Quarto notā-
dum est quod quattuor sunt modi seu speci-
es democracie. Prima vbi multi principantur
et hoc propter aliquas eorum dignitates seu
diuicias vel amicos et hoc secundum leges.
Secunda est vbi omnes homines qui ratione
ducuntur principantur secundum legē. Ter-
tia vbi tota multitudo principatur secundū
leges. Quarta vbi tota multitudo secundū ꝓ
Quintum priam sententiam et intentionem principatur
et non secundum leges. ¶Quinto notandū
est ꝙ ad rectam policiam si debeat seruari in
sua rectitudine requiritur aliq̄ regula que est
principium viuendi et ordinandi actus & ope

rationes ad debitum finem illius policie et ta
lis regula dicitur lex. vnde lex est enuncia
tio vniuersalis ostendens modum ordinandi
actus suos & modum viuendi. Ex ista suppo
sitione sequitur correlarie ꝙ securius est rege
re policiam lege q̄ voce principis maxime vbi
multi principantur. pz quia volūtas hominis
non est securus canon sed lex est perpetua et Prima cõ
firma. ¶Sit igitur prima conclusio nulla po- clusio
licia transgressa est simpliciter policia. patz ex Secunda
dictis quia policia principaliter supponit pro
policia recta. Secunda conclusio mod⁹ demo
cracie vbi totus populus principatur secūdū
intentionem suam et sententiam & non secun
dum leges non est policia simpliciter. Proba-
tur quia talis vocata policia non habet certaz
regulam ostendentem modum viuendi & or-
dinandi actus & operationes ad debitum finē
policie. igitur non est policia simpliciter. añs
est notum. Secundo talis vocata policia in nul
lo participat cuz prima & optima policia pu
ta cum regali. igitur non est policia consequē
tia est nota ex terminis. antecedens patz quia
dictum est quod ad primam policiam tria re-
quiruntur Primum est quod ibi sit solum vn⁹
princeps. Secundum est quod subditi volun-
tarie sibi subiciantur. Tertium est ꝙ priceps
ordinet omnes actus in debitum finem totius
policie modo nullum istorum est in policia il Secund⁹.
la igitur. &c. ¶Quantū ad scd̄m est dubium articulus
Vtrum ad rectam policiam requirantur leges Dubium.
secundum quas reguletur. Et arguitur ꝙ non Arguitur
quia ad policiam regalem non requiritur lex
ergo. &c. patet cõsequentia quia illa ē policia
optima. Et antecedens est probatum. ¶Op In opposi
positum arguitur per predicta prius quia i re tum.
cta policia requiritur regula viuendi et ordi-
nandi omnes actus suos in debitum finem.
¶Pro quo notandum est ꝙ duplex est lex nā Primum
quedam est scripta et est enūciatio vniuersalis notabile.
ostendens modum viuendi et modum ordi- Duplex est
nandi omnes actus suos in debitum finem po lex.
licie que enūciatio est redacta in scriptis. Alia
est lex mentalis et est debita intentio cuz pru
dentia & recta ratiocinatione principantis cir
ca subditos scilicet quando princeps habz de
bitam prudentiam sufficit ad regimen bone
policie. ¶Secundo notandum est ꝙ quanto Secundū
est maior vnio in policia tanto est melior con
cordia & sic princeps potest melius precipere
necessaria populo. Tertio notandum est ꝙ Tertium
quanto ē maior discordia tanto est peior po
licia patet consequentia per locum ab oppo-
sitis. Correlarie seq̄t ꝙ quāto priceps ē virtuo
sior tāto ē policia melior Sit g̅ ꝑma cõclusio ad
policiā rectaz si debeat seruari requirūt leges

vel scripte vel mentales.patet satis per primũ
Ad rõnes articulum.¶ Et tunc ad rationes.ad primam negetur antecedens sed sunt policie trangres se vt dictum est in primo articulo.¶ Ad secũdam quando dicitur in tali. &c.negetur hoc. quia ordo denotat quod ibi sit recta habitudo et debita circumstantia seu proportio in illũ finem debitum illius policie ad inuicẽ. ¶ Ad tertiam negetur antecedens. ad probationes dicitur quod ibi est diuisio analogi i significata sua modo in tali diuisione non oportet qd diuisum verificetur de quolibet membro diuidentium. ¶ Ad quartam conceditur consequens Ad improbationẽ dicitur: ꝙ non ẽ lex scripta q̃rum ad principem: sed est lex menta lis quia ibi est debita intentio cum prudentia et ratiocinatione recta: & si oppositum sit nõ est regalis sed tirannis. ¶ Ratio post oppositũ est pro dictis. ¶ QVESTIO.XIIII.

Arguitur Q Veritur decimoquarto. Vtrũ i principatu nuptiali vir et vxor debeant esse vnanimes Et arguitur qd non quia vir et vxor in tali principatu habẽt diuersas voluntates ergo non sunt vnanimes.tenet consequentia quia non dicuntur vnanimes nisi quorum mens est eadem añs patet quia sicut vir et vxor sunt diuersa supposita etia3 habent diuersas voluntates. ¶ Secundo si sic eẽt sequeretur ꝙ vir vellet facere omnia pertinentia ad vxorem et econtra. consequens ẽ falsũ quia viri et vxoris sunt duo diuersa opera .patet consequentia quia ex quo sunt vnanimes sunt eiusdem voluntatis. ¶ Tertio in principatu nuptiali bene ordinato vir viget ratione & mulier ñ igitur.consequentia patet qz volũtas sequitur rationem & non fertur in incognitum Et añs patet per philosophum in principio huius dicentem ꝙ vir ratione viget & mulier non & ideo dicitur ꝙ consilium mulieris est inualidum & infirmum. ¶ Quarto sic viri et vxores diuerse sunt cõplexionis igitur.&c. patet consequentia quia voluntas consequit̃ complexionem et per consequens si sint diuerse complexiones erunt diuerse voluntates. S3 ꝙ voluntas consequitur complexionem pat3 per empedoclem hoc dicentem.antecedẽs est notum. ¶ Quinto sic viri & mulieres sunt distincta opera igitur.&c.patet consequẽtia ex
In opposi tum eo quod opus ad extra est signum voluntatis. Et añs patet ex dictis in primo yconomice
Primum ar ticulus ¶ Oppositum ẽ de intentione philosophi secundo yconomice dicentis & patet per expositores in isto quarto & per albertum maxime
Primum notabile. ¶ In questione erunt duo articuli. In primo
voluntas ca pitur du pliciter. erũt notabilia In scdo cõclusiones. ¶ Quantũ ad primũ articulũ. Primo notãdũ ẽ qd volũtas

capit̃ dupliciter.vno modo ꝓ potẽtia volitiua Secũdo pro actu volendi seu volitionis. Si primo modo capiatur conceditur quod volũtas est libera & sic anima intellectiua dicitur voluntas respectu actuum volendi & nolendi. Et dicitur intellectus respectu actuum intelligibilium & in proposito capitur voluntas secundo modo scilicet pro actu volendi. ¶ Secũdo notandum est quod virum et vxorem esse vnanimes potest itelligi dupliciter vno mõ quod actus eorum sint eedes volitiones omnino et equales respectu eiusdem actus alio mõ qd eorum volitiones sint concordes & proportionabiles. Secundus virũ et vxo rẽ eẽ vnani mes dupli citer capi tur.
¶ Tertio notandum est ꝙ principatus nuptialis est quo vir in communicatione yconomica principatur vxori. Tertium
¶ Quarto notãdum est quod voluntas pricipantis vt sic debs ad maiora tendere q̃ voluntas serui vel subditi Et sic patet ꝙ voluntas inferioris vt sic debet ordinari a volũtate principantis et superioris Quartum
¶ Quinto notandum est ꝙ voluntatem sequi complexionem potest intelligi duob⁹ modis Vno modo quod sequatur de per se & necessario sic quod varietatem complexionum de per se & necessario sequitur diuersitas volontatum & sic est falsum quia voluntas de se libera est & de se nõ potest necessitari.alio modo potest intelligi ꝙ voluntas sequitur complexiones naturales de per accidens sic scilicet ꝙ secundum diuersitatem complexionum sequtur diuersitas voluntatum aliquo modo non tamen inducendo necessitatem sed inclinatio nem que tollit libertatem. Ista suppositio quo ad tertiam partem patet quia diuersi diuersimode inclinantur et aliquando est volũtas recta & aliquando non Nam certum est qd voluntas sequitur iudicium rationis siue rõ sit puersa siue sit recta quia voluntas non fertur in incognitum.modo ratio indiget iuuamine sensuum exteriorum in iudicando secundum ꝙ sensus sunt magis et minus viuaces et secũdum hoc etiam ratio aliter regitur et disponitur ad volendum quia tunc ratio indiget sensibus exterioribus quia necesse est quemcunq̃ intelligibilem fantasmata speculari tertio de anima. Quintum
¶ Sexto notandum est quod vniuersaliter in quocumq̧ principatu siue politico siue seruili vel dispotico vel nuptiali siue patерno requiritur quod semper prompte libere et debito modo subditus obediat superiori ad hoc quod talis principatus remaneat in suo vigore. Ista suppositio patet per albertu3 i multis locis. Sextum.
¶ Quantum ad secundum articulũ. Sit prima conclusio capiendo virum et vxorẽ esse vnanimes primo mõ i principatu nuptiali bñ ordinato vir et mulier non debent eẽ vna Secundus articulus. Prima conclusio

nimes. patet q3 illo modo vnanimitas viri et vxoris esset si haberent voluntates equales et consimiles Modo hoc non debet esse in principatu nuptiali in quo vir dominatur vxori mo voluntas principantis vt sic debet intedere ad magis ardua q voluntas subditi vt sic/& causa dicta est & per consequens sequitur quod volitio viri debet esse nobilior et perfectior quo ad obiectum q voluntas vxoris ¶ Secunda co clusio loquedo de vnanimitate viri & vxoris secundo modo in principatu nuptiali bene ordinato vir et mulier debet esse vnanimes. Probatur quia sic voluntas vxoris debet esse concors i principatu tali et debito modo proportion ita voluntati viri igitur debent esse vnanimes. patet consequentia ex terminis. Ans patet ex dictis i vna suppositione quia oportz qd subditus libere & pmte obediat principati mo do hoc non potest e nisi sit concordia et intelligitur conclusio de vnanimitate quo ad virtuosos iustos & honestos actus & non viciosos Vnde concordia proprie non est nisi respectu obiecti boni vel apparentis boni. patet quia qdiu obiectum est bonum vel apparens bonu concordia nutritur et permanet et si opposito modo concordia perit & non permanet. & isto modo intellexit albert9 ista conclusiones. ¶ Ad rationes ad primam conceditur antecedens loquendo de voluntate prout capitur voluntas pro potentia volitiua et quod illorum sint diuerse volitiones in numero sed tamen ille debent esse concordes secundu3 proportionem. ¶ Ad secundam conceditur consequentia si vir & vxor sunt vnanimes primo modo/ sed hoc non oportet & ideo nihil concludit ro ¶ Ad tertiam conceditur quod mulier no ista ratione viget. et sic ratio bene arguit quod vir & mulier non debent habere volutates omnino equales sed sunt equales secundo modo Et etiam dicitur quod consequetia non valet vt dictum est in primo articulo quia voluntas de p accidens sequitur complexionem vel diuersitate complexionum. ¶ Ad quartam conceditur ans & etia cons sic. sc3 quod non habet voluntates omnino equales s3 bn habet concordes & proporcionabiles & hoc sufficit Ratio post oppositum est pro dictis.

Secunda.

Ad rones

¶ QVESTIO. XV.

Arguitur

Verit decioquinto. Vtru ois ebrietas sit viciu ¶ Arguit qd n ebrietas si b3 vi ciu sibi opposita cu3 o is virt9 sit iter duas malicias et ans p3 qa a nullis phis posita e tale viciu. Scdo sic ebrietas e inolutaria ergo n e viciu. p3 quia oe viciu e volutariu qa ho n peccat faciedo illud q n pt euitare. ans p3 qa ebri9 i ebrietate perdit viu ronis mo null9 volutarie pdit vsum ronis igitur. ¶ Tertio na si sic sequr qd q alicum inuitaret ad couiuium peccaret coseques est falsum. et patet cosequentia quia coui uiu est causa talis peccati. ans pat3 qa quicq est causa peccati peccat. ¶ Oppositum arguitur quia ebrio debentur duplices increpationes igr ebrietas e viciu patet cosequetia quia nulli actui debetur icrepationes nisi sit viciosus actus & ans p3 per philosophum tertio ethicoru vbi dicit q ebrijs debetur duplices icrepationes igr ebrietas est vicium. ¶ In questione erunt duo articuli. In primo videbitur de que sito. In secudo vtru ebrietas excuset peccatu3. ¶ Quatu ad primu articulu. Primo notandu3 est q ebrietas capit duob9 modis. vno mo p defectu peali cosequete ex culpa sc3 put ebri etas est caretia vs9 ipsi9 ronis que caretia sequtur ad actu ex quo talis inebriabatur. Secudo mo capitur p actu illo per quem incidebat in tale defectu penalem scilicet quod ho incidebat in carentia vsus ronis. ¶ Secundo notandum est quod dupliciter aliquis potest cadere in tale defectu penalem. vno modo ex vini fortitudine preter opinione sua. alio mo ex actu potadi et hoc ex nimia concupiscentia et gula vini primo modo dr qd loth iebriatus fuit quado comiscuit se filie sue ¶ Tertio notadu est qd cum aliquod vicium no reperit in hominibus vt in pluribus sed vt in paucioribus tali vicio n est nomen ipositum nisi p quanda circolocutionem. Ista suppositio p3 p phm tertio ethicorum q ibi loquit de isesualitate quia raro reperitur homo qui non moueatur secudu appetitu3 sensus ergo non valet consequetia a non est nomen impositum ergo a non est vicium. ¶ Sit ergo prima conclusio sumendo ebrietatem primo modo scilicet pro defectu penali consequente ex culpa no est viciu. pbat na ista e minia pea & certum est q talis defectus penalis no e voluntarius quia talis defectus est pea que cosequitur ad culpa & talis n est culpa. ¶ Secunda coclusio sumedo ebrietate p actu illo p que ho incidit in statu i quo no habet viu rationis si hoc sit ex ignorantia bibetis et ex nimia fortitudine vini & ex ignoratia inuincibili ebrietas no est vicium probatur quia ille actus non est voluntarius. ¶ Tertia conclusio sumendo ebrietatem pro actu in quo homo cadit in statum per quem caret vsu rationis & hoc maxime ex nimia cupiditate cocupiscetia & vsu vini ebrietas e viciu seu peccatu p3 qa ebrietas i isto casu e volutaria sait e3 ans cedeter & ecouera ¶ Quatu ad s3 articulu

In opposi tum.

Prim9 articulus

Primum notabile

Ebrietas dupliciter capitur

Secundu

Tertium

Prima co clusio

Secunda

Tertia

Secundus articulus.

Dubium videndum est vtrum ebrietas excuset a pctō ita scȝ si vnus in policia tēpore ebrietatis aliquem ledat. Vtrum ebrietas eū excuset.

Arguitur. ¶ Arguitur quod non autoritate philosophi secundo ethicorum dicentis. ꝙ ebrio debentur duplices increpationes. ¶ Secundo sic. Ebrietas est vitium: igitur. Tenet consequentia. quia vitiuȝ vini non excusat a peccato: immo potius aggrauat. Antecedens patet ex dictis. ¶ Tercio concupiscentia non excusat a peccato: ergo nec ebrietas. Patet consequentia quia sicut dicitur secundo ethicorum ꝙ sicut per cōcupiscētiā rō ligatur ita per ebrietatem et econtra. Et antecedens notum est. uaȝ dicitur ꝙ concupiscentia furata est animum spisse sapientis septimo ethicorum. ¶ Pro isto notandum est. ꝙ duplex est ebrietas. quedaȝ est que facit omnino carere vsu rationis. alia est que non totaliter obfuscat: sed habet vsuȝ rationis multū pturbare. Modo dicitur ꝙ dupliciter itelligitur de prima ebrietate quia de secunda non est dubium. ¶ Secundo notandum est. ꝙ quando aliquis libere & voluntarie facit aliquem actuȝ ad quē de p se velut i pluribus sequitur carētia vsus rōnis: si p tēpore quo caret vsu rōnis faciat actuȝ de genere mali talis peccat: qa talis actus aliquo mō fit volōtarie pȝ qa hō offerebat se volūtarie ad talē actū antecedētē & p cōns ad actū cōsequētē. ¶ Tertio notādū est pricipaliter ꝙ aliquis pōt eē ebrius dupliciter. vnomō qa sine pctō .i. vitio ad illū actū & statum deuenit: scȝ vī ga moderate potauit: sed vinū erat nimis sibi forte. alio modo cum peccato suo .i. cum gula & cōcupiscētia. ¶ Tūc sit prima cōclusio. loquēdo de ebrietate ad quam hō non deuenit ex vitio suo ebrietas excusat a peccato pȝ quia si aliquod malum fuit tpe ebrietatis hoc est i uoluntariū. Pȝ cōña quia peccatū adeo ē voluntariū ꝙ si nō sit volūtariū nō ē pctm̄. antecedens pȝ quia nec antecedenter: qa si sciuisset ipse non fuisset ebrius vt supponit ꝙ modice potauit de vino nec etiā cōmūiter vt notum est: & de illa ebrietate fuit loth ebrius. ¶ Scda cōclusio de ebrietate ad quaȝ homo ex culpa sua deuenit ebrietas nō excusat ipsū a pctō. pbat ꝙ qa si tēpore ebrietatis talis ebrius committat aliquod turpe hoc est voluntariū igitur patȝ cōña. & añs pȝ etiā. qa licet actus non sit mal⁹ formaliter antecedēter: tñ bene consequenter quia cōmisit actū volūtarie ad quem sequitur talis actus vt patȝ ex vna suppositione. ¶ Et tūc ad rationes dubii Ad primam. ad auctoritatē phi dicitur. ꝙ intelligit de ebrietate ad quaȝ homo deuenit ex culpa sua: scilȝ. q̄si hō nō habet vsum rōnis. ¶ Ad secundam concedit cōns & cōña. & hoc quando ebrietas ꝑuenit ex culpa viri ebriosi. ¶ Ad terciam dicitur ꝙ nō est simile de cōcupiscentia & ebrietate. pȝ quia ebrietas offuscat totaliter vsum rationis: concupiscentia autem non si tñ esset ita ꝙ concupiscentia offuscaret vsū rōnis bene concedit. ¶ Ad rationes questionis. Ad primā negat añs. quia non mē illi vitio non est impositū vt dictum est. ¶ Ad secundam dicitur. ꝙ ebrietas non ē voluntaria concedit quando non ꝑuenit ex culpa: sed quando prouenit ex culpa tunc fit volūtarie. ¶ Ad terciaȝ dicitur ꝙ in casu in quo inuitans sciret inuitatū esse male cōplexionis & ꝙ libenter se inebriaret & ꝙ auide potaret & ꝑpinaret sibi forte vinū talis peccaret: sed si non esset aliqua istarum circunstantiarū tūc nō peccaret igitur in talib⁹ oportet respicere ad diuersas circunstātias & sic difficile est ponere vniuersales eo ꝙ actus hoīȝ sūt singulares & diuersimode ꝑuenientes scȝ ex diuersis intentionibus.

Primum notabile. duplex est ebrietas.

Secundū

Tertiū qd pōt fieri ebri⁹ duplī

Prīa conclusio

Secunda

Ad rōnes dubii

Ad rōnes questionis.

QVESTIO DECIMASEXTA

Q Veritur decimo sexto Vtrū in regimie politico seu ciuili solus rex vī princeps habeat vim legis coercitiuā. ¶ Et arguitur ꝙ non. quia pater respectu filiorum suorū in regimine iconomico habet vim legis coerciuam igit tenet consequentia. quia multi sunt patres qui non sunt reges vel principes. Añs patet .ix. ethicorum. vbi dicitur ꝙ sicut se habet rex ad subditos suos ita se habet pater ad filios. ¶ Secundo. in principatu tiocratico glibet de pplō hēt viȝ coercituā legis nō ergo rex sol⁹. pȝ cōña exterminis qa nō glibȝ i pricipatu thimocratico ē rex & añs patȝ quia timocracia est principatus vbi multitudo populi dominatur & principaliter ꝑpter bonū cōe. ¶ Tertio sic rex nullo mō habet vim coercituam legis ad suos subditos: igitur patet consequentia. quia questio hoc supponit Consequentia patet. quia vbicunqȝ est coactio ibi est violentia & inuoluntariū vt videt mō in regimie regali nō debet eē violētia qa subditi debēt ꝓpte & libeꝛ firmiter obedire principi. Vñ inter oēs principatus regal' est magis voluntarius. ¶ Oppositū ē de intētione phi .x. ethicorū: & pȝ p expositores multis in locis seu passib⁹ istius libri. ¶ In q̄stione erūt duo articuli. In prio videbit de q̄sito. In secundo. vtrum sermōes ad virtutē acquisitionē multū conferant. ¶ Quantum ad primuȝ articulum. ¶ Primo notandum est. ꝙ lex potest sic describi. Lex est enūtiatio vniuersalis de agibilibus facta ex rōe & volūtate ꝓcedēs Correlarie sequitur ꝙ si aliquis cogat ad ali

Arguitur.

In opposītum

Prim⁹ articulus. Primum notabile. descriptio legis

quam enuntiationem vniuersalē factā de agi
bilibus hūanis tl'is enuntiatio respectu illi'nō
ē lex. patet quia dicitur ex voluntate ꝓcedēs.
Secūdo sequitur ꝙ omnis enuntiatio vniuer
salis facta ex rebus agibilibus extra dictamē
recte ratiōis est trāsgressio legis pꝫ ex descrip
tione. quia dicitur ex ratione ꝓcedēs. Tertio
sequitur ꝙ i tirānide vt sic non est aliqua lex
respectu subditorū. pꝫ quia ibi ē violentia: ita
ꝙ violenter obediūt subditi tunc quia illa iu-
sticia est contra dcāmen recte rōnis. ¶ Secun
Secundus do notandū est. ꝙ ille dicitur habere vim co-
erciuam legis: scilicet qui pōt cōpellere virtu
te legum operantes contra tales leges haben
tes vim coerciuam. pꝫ quia non potest coge-
Tertium re nisi virtute legum igr̄ &c. ¶ Tertio notan-
duplex vis dum est. ꝙ aliqs potest habere dupliciter viꝫ
coerciua
legis legis coerciuam. Vno modo pricipaliter & il
Quartum limitate Alio modo minus principaliter & li-
mitate. ¶ Quarto notandum est ꝙ ille prin-
cipaliter dicit̄ habere viꝫ legis coerciuā cuius
est leges vel legē interpretari. vel leges appli-
care ad actus & casus particulares de nouo e
Prima cō- mergētes. Ista suppositio nō est dubia. ¶ Sit
clusio. ergo prima conclusio. solus rex vel princeps
principaliter & illimitate habet vim coerciuā
legis. ꝓbatur. quia solius regis vel principis ē
legem condere ergo consequētia est nota. Et
antecedens probatur. quia sol' rex habet po-
tentiam illimitatam/vl' principaliter: ergo so
lus rex habet potentiam illimitate & pricipa
Secunda. liter: ergo solus potest legem condere. ¶ Se-
cunda conclusio. loquendo de habere vim le
gis coerciuam limitate et minus principali
ter non solum rex vel princeps habet vim co-
erciuam legis patꝫ propositio quia multi sūt
subordinati regi vel principi qui minus prin-
cipaliter habent regere & dirigere errātes cō
tra legem puniendo secundum debitas circū
Secund'. stantias a c etiam premiando. ¶ Quantuꝫ ad
articulus. secundum articulum. Videndum est vtrū ser
Dubium mones multum conferunt ad virtutum acqui
Arguitur. sitionem & operationeꝫ. ¶ Et arguitur ꝙ nō
solum operationes faciunt ad virtutū acqui-
sitionem sed sermones non sunt operationes
igitur. Patet consequentia & maior septimo
ethicorum. quia actus faciunt ad habitus ac
quirendū vel quia multi multa dicunt & pau
ca faciunt. ¶ Secundo sic. si sic sequeretur ꝙ
equaliter sermones omnibus proficerent ad
virtutum generationem. Consequens est fal-
sum. quia aliqui sunt & fiunt boni per verba
& aliqui mali. Et patet consequentia quia ser
mo inest homini a tota specie. Et ideo sermo
nes similes debent habere effectus. & sic simi
liter omnibus hominibus proficerent cū ob-
iecta sunt similia/quia omnes homines sunt
eiusdem speciei. ¶ Oppositum arguitur.
quia nisi sic sequeretur ꝙ in policia bene re- **In opposi**
tum. cta & ordinata fierent frustra castigatiōes ver
bales & persuasiones. Consequens est falsum
igitur. Patet consequentia quia ex quo tales
persuasiones nihil ad virtutum generationeꝫ
faciunt videtur ꝙ frustra fierent.
¶ Pro isto sciendum est ꝙ homines sunt in **Primum.**
triplici differentia. quia quidam sunt ratione **notabile.**
ducibiles & castigabiles seu corrigibiles & p- **Triplex dif**
suasibiles. alii sūt homines qui sunt vitiosi: ita **ferētia ho-**
ꝙ tales non corriguntur a pricipe nisi per pe **minum.**
nas & punitiones citra exterminium. alii sunt
ita indurati & firmati in maliciis ꝙ non pos-
sunt corrigi nec castigari per penas & punitio
nes citra exterminium: sed oportet eos vltra
modicum ire: & istorum primi vocātur a phi
losopho bene nati. secundi vero vocantur ma
lefactores. tertii autem indurati & pessimi.
¶ Secundo notandum est ꝙ licet complexio **Secundus**
de per se non facit ad acquisitionem virtutuꝫ
& bonitatem tamen multum facit inclinati
ue quia secundum diuersitatem complexio-
num de facili vel difficili aliqui sunt virtuosi
¶ Tertio notandum est ꝙ in bono principa **Tertium**
tu quicunqꝫ sit ille ad principantem pertinet
auferre oē illud qd obuiat debito fini ad quē
talis policia ordinatur. Patet quia talis prin-
ceps debet subditos suos ordinare & eligere
ad finem ad quē ordinatur politia & etiaꝫ di-
rigere. Ista suppositio est de itentione philo-
sophi quarto huius. quia subditi debēt dirigi **Conclusio**
a principe tanq̄ a regula. ¶ Sit ergo prima **responsiua**
conclusio. Sermones multum faciunt ad acq
sitionem virtutis quo ad illos qui sunt corri-
gibiles & ducibiles. Probatur per rationē nūc
factam. quia frustra essent tales persuasiones
in policia & rationes. Item per sermonem ho
mo manifestat alteri q̄li premii & dignitatis
sunt virtutes. Vnde hō ducibilis qui est vtens
ratione statim inclinatur ad acquisitioneꝫ vir
tutum modo tales inclinationes sunt causa
virtutum. quia circa operatiōes iusti fiunt ho
mines. Sed apud alios non sufficiunt sermo-
nes seditiones & pene/& hoc citra extermi-
nium: sed apud immoderatos & induratos
totaliter non sufficiunt/sermones punitiones
& pene: sed requiritur exterminium. Ex istis
patet quomodo vtile est vti persuasionibus
in policia. ¶ Rationes dubii sunt solute fa- **Ad rōnes**
tis ex dictis. ¶ Ad rationes ad primam ne **questionis**
gatur antecedens: scilicet ꝙ pater super fi-
lios habeat vim coerciuam legis/quia si fi-
lius esset nequam ꝙ peccaret contra rempu.
pater nō habet viꝫ ipsū puniēdi sed bn̄ pt̄ hr̄e

vim coerciuaʒ legis patrine & causa est quia propter naturalem generationem/pater non habet cor ita durum & ita malum q ipse pro pria manu filium suum interficeret. ¶Ad se cundam negatur consequentia.quia totus po pulus ille in policia reputatur p vno rege vel pro vno principe. ¶Ad terciaʒ dicitur.q rex nunq dicitur habere vim coerciuam legis ni si cotra rebelles & malos quia non est lex po sita iusto.& ideo tales rebelles debent corrigi per violentiam vt benefaciant& apud tales li cita est coactio/& violentia q e respectu rebel lium & inobedientium. ¶Ratio post oppo situm est pro dictis.

QVESTIO DECIMA SEPTIMA.

Arguitur. Queritur decimo septimo. Vtrum amicitia sit causa pacis in regimie politico? Arguitur primo q non. Inimicitia no e causa dissensionis in policia: igitur.patʒ consequentia quia pax & dissesio opponuntur. Et ans probatur quia dissensio est causa inimicicie igitur non est causa pacis Cona patʒ quia pax & dissensio sunt effectus oppositi. Ans patet. quia dissesio generat ini micitiam. ¶Secundo arguitur. amicitia est aliquando causa dissensionis.ergo non est ca pacis. Cona tenet quia pax & dissensio sunt effectus oppositi. Modo nulla est causa natu ralis eadem oppositorum Ans patet ex eo q alter diligit alium in actibus malis & vitiosis habet dissentionem propter talem amicitiaʒ quia non vult sibi assentire. ¶Tercio.si sic fe queretur q in aliquo genere cause esset tunc amicitia causa pacis sed non potest assignari genus/quia si sic maxime esset in genere cau se efficientis vt notum est quoniam non vide tur aliud genus. Modo hoc est falsuʒ. quonia amicitia non facit pacem/imo voluntates ho minum faciunt pace. ¶Quarto sic.si sic seq retur q qto policia esset magis vna tanto eet melior.consequens est falsum. quia vt habet

In opposi tum. secundo huius.qto policia est magis vna tato magis accedit ad prima policia. ¶Opposita e de intetioe phi in isto quarto:quia vnio ciui um in policia e causa pacis. Ptʒ quia vnio no est nisi amicitia & concordia. Et antecedens

Primum notabile. Triplex a micitia. patet.pax consistit in vnione ciuium. ¶Pro intellectu conclusionis est notandum q sicut patet octauo et nono ethicorum Triplex est amicitia:scilicet amicitia propter bonum vti le.amicitia pter bonum delectabile/& ami citia propter bonum honestum:que est ami citia simpliciter: sed due prime amicitie non sunt vere amicitie: quia ille reperiuntur in vi tiosis.sed tercia amicitia est simpliciter virtus Et ideo dicit philosophus q amicitia est vir tus vel non est sine virtute. ¶Secundo notan

Secundoʒ notabile. dum est q pax est quietatio ciuium in debi tum finem policie ciuitatis & principatis.

Tertium ¶Tertio notandum est q ad talem quieta tionem multa requiruntur. primum est q ci ues sic se habeant q quilibet attendat ad bo num commune.secundum est q tales no sut nimis diuites nec etiam multum egentes seu pau peres sʒ mediocres/quia si esset nimis di uites alios contempnerent : & si essent nimis pau peres aliis inuiderent Modo amicitia & quietatio non stat cum contemptu &inuidia. tertium est q tales ciues sint virtuosi pʒ quia oportet q obediant rationi modo solum vir tuosi obediunt rationi Ideo dicitur primo e thicorum q omnia consonant rationi in vir tuosis. quartum est q in policia reperiantur omnia illa que sunt necessaria ad vitam hūa na ducendam.patet quia ciuitas debet esse per se sufficiens.patet quia alias non esset q etatio ciuium imo quilibet tenderet ad pro priam vtilitatem. ¶Quarto notandum est q

Quartum nullum est inconueniens dissensione esse cau sam inimicitie & econtra. quia hoc est in di uersis generibus caūrum vel saltem diuersimo de.quia in eode genere tūc bene dissensio est effcūs inimicitie & econtra.& ideo dicit scdo phisicorū cāe sunt sibi inuicē cause. ¶Quin

Quintum to notandū e q ciuitatem esse maxime vnaʒ potest intelligi dupliciter. vno mō quo ad si militudinē statuū hoim habitantiū in illa po licia.scdo mō quo ad trāquillitatē & cōcordiā & quietationē ciuiū. Et tunc querit quare di cit philosoph scdo hui q policia quāto ma gis accedit ad vnitatē tāto magis recedit a tō ne policie Dī q phūs itellexit de ciuitate q eēt vna prio mō & non scdo mō ¶Et tunc sit

Prima cō clusio. prima cōclusio.amicitia pter bonū vtile nō semper est causa pacis patet quia talis amici tia stat bene cū vitio inter vitiosos & cuʒ illis difficiliter stat amicitia/quia cessante tali bo

Secunda. no cessat amicitia. ¶Secunda cōclusio. Ami citia propter bonum delectabile frequenter est causa dissensionis & intelligit de delecta bili quo ad sensum/& non quo ad rationem. Conclusio satis est nota. ¶Tercia conclusio

Tertia responsiua. Amicitia propter bonum hone stum est cā pacis.pʒ qa talis amicitia nō e sine virtute/& inter solos bonos & virtuosos ergo est causa pacis.cōsequentia pʒ.& antecedens e phi/& capit hic cā satis large.nam posita a micitia ponitur pax & econtra. ¶Sed tūc du

Dubium. bitatur.quia dictum est q amicitia est cā pa cis/& hoc secundum bonum honestum.vtrū pax stet inter aliquos cum vitio : scilicet cum

Arguitur. culpa? ¶Et arguitur q non. Quia si sic eadē

ratione amicitia staret cum vitio ¶ Cōsequēs est falsum. & patet consequentia. quia pacifici sunt communiter amici & consequētia manifesta est de se. ¶ Oppositum arguitur. quia si sic sequeretur ꝙ innocentes ebriosi vsu rationis carentes generaliter inter se non haberent pacem adinuicem. Consequens est falsū & pꝫ consequētia. quia tales non sunt virtuosi ¶ Pro solutione notandum est. ꝙ pax capiē dupliciter. Vno modo pro vnione voluntatū siue secundū dcām en recte rationis/ & ad debitum finem cum debitis circunstantiis/ & sic capitur communiter. Alio modo capitur pro vnione voluntatum siue sit secundum dictamen recte rationis: siue non et sic capitur improprie. ¶ Secundo notandum est. ꝙ aliqui possunt dici dupliciter virtuosi. Vno modo formaliter & in esse completo. Alio modo accidentaliter & in esse incōpleto. Formaliter dicuntur virtuosi quia habēt habit⁹ morales ipsos inclinantes quomodo oportet agere & qualiter/ & quando/ & sic de aliis. secundo virtualiter sicut qui non habent tales habitus: sꝫ sunt bene dispositi ad tales habitus acquirendos vt sunt iuuenes bene nati & alii. Et hoc dicit philosophus secundo ethicorum vbi dicit ꝙ virtus inest a natura hominibus inchoatiue. ¶ Sic igitur prima conclusio. sumendo pacem primo modo & proprie inter virtuosos est solum pax. patꝫ quia inter solos virtuosos est vnio voluntatum secundum dictamen recte rationis: quia omnis malus est ignorās/ & ignorat circunstantias ad bene agere requisitas. ¶ Secunda conclusio. sumendo pacem secundo modo inter vitiosos repitur pax patꝫ quia inter vitiosos reperitur vnio voluntatū siue sit cū recta rōne/ siue non ergo &c. Cōsequētia est nota & antecedens similiter. ¶ Ad rationes. Ad primam negatur antecedens Ad probationem negatur consequentia. quia nō est inconueniens ꝙ dissentio sit causa inimicitie & econtra & hoc diuersimode. ¶ Ad secundā quando dicitur amicitia &c. negatur hoc. Ad probationem dicitur ꝙ illa dissentio non est actus inimicitie: sed vsus malefactorꝫ ¶ Ad terciā dicitur. ꝙ potest esse in genere cause efficientis. Ad probationē negatur antecedens: nec hoc apparet. ¶ Ad quartā cōceditur consequēs & consequentia. de vnitate concordie/ amicitie/ pacis/ & tranquillitatis sed non de vnitate similitudinis statuum hominum habitantium in ea.

In oppositum

Primum notabile. pax dupliciter capitur

Secundū

Prima cōclusio.

Secunda

Ad rōnes

QVESTIO DECIMAOCTAVA.

Q Veritur decimooctauo. Vtrū in iudicio dubia sint sp in meliorē partē interpretanda/ ¶ Arguitur ꝙ nō iudicium humanum debet esse in illis que in vt in pluribus accidunt: sed hoies vt in pluribus sunt mali igitur &c. Maior ptꝫ. qa homo alias iudicaret casualiter. Minor patꝫ. quia a natiuitate sumus prompti ad malum ¶ Secūdo sic ille non est integer extimator ad rem q alteram ptēꝫ declinat: sed sic facit ille qui interpretat dubia ad meliorem partē: igitur &c. Maior patet per Augus. dicentē. ꝙ ad vnam partem non debet magis inclinare q̄ ad aliaꝫ Minor nota ē. ¶ Tercio sic. homo suos proprios actus in suo iudicio debet ad partēꝫ deteriorē iudicare vel iterpretari: ergo etiaꝫ act⁹ alienos vbi est dubium debet sic interpretari cōsequentia est nota quia debet proximum suuꝫ diligere sicut seipsum. Antecedens patet. quia homo non debet tm̄ de se presumere ꝙ act⁹ suos laudet. ¶ Quarto sic. illud non est faciē dum quod non potest sine scandalo fieri: sed homo non potest dubia interpretari ad partē meliorem sine scandalo: ergo non est licituꝫ Consequentia est nota. Et maior etiam. quia quilibet tenetur non facere illud quod est fugiendum. Minor pꝫ. qa sic interptādo presūeret de alio qd ē pctm̄ & ē occasio peccati: quia laudaret aliquē de actibus suis/ & aliū vitupa ret. In oppositū ē cois sētētia ¶ In q̄stiōe erūt duo articuli. In prio videbitur de quesito. In secundo vtrū in quodā casu scandalum sit vitādum. ¶ Quantū ad primum articulum prio notandū est ꝙ scandalum sic describit. est dictum vel factū minus rectū prebēs aliis occasionem peccandi seu ruine vel delinquēdi qd idē est. Homo enim dicit alium scandalisare quando dat illi occasionem peccandi p scāuī dicta. Ex quo sequitur correlarie ꝙ nunq̄ scādalū generaliter ē sn̄ aliqua difformitate seu vitio. patꝫ qa dicitur ꝙ scādalū ē dictū vel factū min⁹ rectū. ¶ Secundo notandū ē ꝙ duplex est scandalū. Quoddā est actiuū Aliud ē passiuum. Scandalum actiuum se tenet ex pte illi⁹ qui facit opera/ vel etiam dicit verba q̄ sunt de se mala vel saltē speciem mali habēt vt alium trahāt ad ruinā vel ad peccanduꝫ/ & talis multū peccat. quia quantum est de se deprauat animam pximi sui. Scandalū passiuū se tenet ex parte illius qui ex dictis alteri⁹ capit occasionem peccandi & ruine Et quo ptꝫ ꝙ scandalum actiuū possibile est esse sine scādalo passiuo & econtra. Patꝫ. quia esto ꝙ vn⁹ malus homo dicat vel faciat mala vt ꝙ ducat alterum & trahat ad peccanduꝫ tamē poterit esse ꝙ alter erit talis sic ꝙ non peccabit

Arguitur.

In oppositum.

Prim⁹ articulus.

Primum notabile. descriptio scandali

Secunduꝫ duplex est scandalum

Similiter est possibile q̄ vnus homo bon⁹ dicat verba bona vt alium non trahat ad peccatum/et tamen vnus malus eliciet occasionem
Tertium notabile. peccandi iuste. ¶ Tercio notandũ est. q̄ quocienscunq; aliquis malam habet presumptionem de aliquo sine motiuo sufficienti talis facit iniuriam alteri: & maxime si talis proaulget opinionem suam Pat; quia ex quo habet sufficiens motiuum male iudicat. patet quia
Quartum errat & peccat mortaliter. ¶ Quarto notandum est. q̄ aliud est iudicare de hominib⁹ & aliud de alijs rebus. Nam iudicare de alijs rebus fit ab hominibus sic q̄ si est bonum iudicium vel malum non attenditur ex parte rerũ sed ex parte iudicantis & si sit malum iudiciũ tunc est imperfectio ipsius intellectus iudicãtis. si bonum tunc est perfectio itellectus sed in iudicio facto de homine bonum vel malũ attenditur ex parte illius de quo est iudicius. Nam si talis est malus/tunc talis redditur despectibilis: si bonus tunc redditur honorabilis
Quintum notabile. ¶ Quinto notandum est q̄ iudicantes de alijs rebus ab hominibus debent semper iudicare prout sunt. Patet quia in hoc consistit perfectio sui intellectus. sed iudicando de hominibus debent niti vt non iudicent aliquo modo sine motiuo sufficienti quia aliter crimen iniuste diceret. ¶ Sexto notandum est. q̄ iu
Septum. dicare ad partem meliorem vel peiorem dupliciter intelligitur. vnomodo suppositiue. alio modo diffinitiue. Si suppositiue: vt si aliquando esset licitum q̄ interpretaret̃ pprios actus & alienos vt inde fiat bonus remedium
Septimus aliquid dicitur dubiũ dupliciter. Sed diffinitiue debet videre vt nullum malũ inferatur inde. ¶ Septimo Notandum est q̄ aliquid dicitur dubium alicui dupliciter Vno modo simpliciter. quia vna pars non est magis sibi nota q̃ alia. Alio modo quia licet non habeat motiua sibi concludentia ad vnã ptẽ vel aliam habet tamen argumẽta ve
Prima cõclusio. risimilia. ¶ Et tunc sit prima conclusio vbi aliquid est dubium non tamen simpliciter: s; secundo modo tunc dubia essent interpretanda in partem deteriorem etiam iudicando de homine Probatur quia si homo non ha
Secunda conclusio. beat motiua sufficientia licet verisimilia licite potest interpretari ad deteriorem partẽ ad finem vt talis melioretur ¶ Secunda cõclusio vbi aliquid esset dubium simpliciter iudicando de homine. Dubia sunt semp interpretãda in meliorem partes. Probatur. quia oppositum facere esset malum & culpam alteri inferre sic q̄ inde fieret despectibilis/& e
Secund⁹ articulus. dubium tias haberet falsas de alio opiniones sine motiuo sufficienti: ergo facit alteri iniuriam.
¶ Quantum ad secundum articulum Dubitatur. Vtrum omne scandalum sit peccatum.
¶ Arguitur q̄ non. Nam illud non est peccatum quod aduenit de necessitate: sed scandalum est huiusmodi: ergo. Consequẽtia est nota & maior/quia peccatum debet esse voluntarium, & minor patet. quia dicit cristus necesse est vt veniant scandala. ¶ Secundo sic. si sic sequeretur q̄ non esset in potestate hominis quin faceret peccatum. Consequens est falsũ quia talis tunc non peccaret. Probatur consequentia quia scandalum est dictum vel factũ minus rectum prebens alijs occasionem peccandi Modo non est aliquis actus quin ex illo aliquis possit elicere occasionem peccandi & talis non est in potestate facientis vel dicentis ¶ Tertio sic. si sic vel esset speciale peccatum distinctum contra alia: vel non. Nõ primum quia scãdalum est dictum vel factum minus rectum. Modo omne peccatum est huiusmodi. Nec potest dici secundum. quia speciali virtuti opponitur scandalum: scilicet fraterne correctioni. ¶ Oppositum arguitur sic. In opposi
Nam scandalum est semper cum aliqua dis- tum
formitate vitiosa & impura/igitur. Consequẽtia patet. Et antecedens probatur ex dictis & ex ei⁹ diffinitione/quia est dictũ vel factum minus rectum. ¶ Secundo sic. nisi sic sequeretur q̄ in policia frustra punirentur qui scandalose agunt & qui scandalizant alios. Consequẽs est falsum. Et patet consequentia. quia non ẽ aliquis puniẽdus in policia nisi faciat aliquid quod secundum rectam rationem est vitandũ ¶ Pro solutione dubii resumendũ est. q̄ scandalum est dictum vel factum minus rectum Et est duplex scandalum scilicet actiuum & passiuum: vt dictum est prius. ¶ Sit ergo pri- Prima
ma conclusio. Scandalum passiuum est pecca- conclusio.
tum & vitium. In illo cui est scandalum. Probatur quoniam in omni scandalo ille qui scãdalizatur deficit in rectitudine & aliquo modo se habet vitiose: igitur patet consequentia & antecedens patet ex quid nominis scandali passiui. ¶ Secunda conclusio. scanda-
lum passiuum potest esse sine vitio illi⁹ ex cu Secunda.
ius dicto vel facto alius scandalizatur. proba conclusio.
tur quia possibile est q̄ aliquis cum recta ratione & intentione & debitis circunstantijs faciat bona opera vel dicat verba bona & q̄ aliquis ex eis propter maliciam propriam trahatur ad occasionẽ peccandi. ¶ Tertia cõclu
sio. oẽ scãdalũ actiũ ẽ pctm̃ i illo q̃ scãdalizat Tertia cõ
ga omnis talis vl̃ facit opa de se mala vl̃ dicit clusio.
bona de se vl̃ nõ facit cum debitis circunstantijs: sed quomodocunq; dicat talis homo peccat. Patet consequentia ex sufficienti diuisione Minor probat̃. quoniã qualitercunq; ipse

Quarta conclusio. faciat peccat & facit contra amicitiam fraternalem dando alteri ruinam. ¶ Quarta conclusio. Scandalum actiuum pōt esse sine peccato illius qui scādalizatur probatur & ponatur casus q̄ vnus dicat male & faciat vt aliqs scandalizetur & tamen alter sit ita prudens q̄ non capiat occasiones peccandi ex illis dictis tunc in illo casu manifeste patet q̄ talis non peccat. ¶ Quinta conclusio Omne scandalū siue actiuum siue passiuum est peccatum Pz ex conclusionibus precedentibus Ex quibus sequitur conclusio responsalis q̄ in quocunq̄ casu peccatum est vitandum. Probatur quia melius est omnia mala pati q̄ aliquod turpe committere ¶ Sed tunc dubitatur de illo qui est perplexus iter duo mala que equaliter pōderant. & de ista perplexitate videbitur post ea. Et forte diceretur q̄ hoc non esset possibile q̄ aliquis sit perplexus iter duo mala equalia: quia tunc homo necessitaretur ad peccandum. Sed de isto videbitur postea vt dictum est. ¶ Sed tunc est dubium circa tercium articulum primi dubii: scilicet vtrum scādaluz sit peccatum specialevel non. ¶ Pro quo notandu3 est q̄ scandalum actiuum est duplex. quoddam est per accidens & est quando aliquis facit opera vel dicit verba/ex quibus verbis vel factis alter accipit occasionem peccādi vel ruine: du3 tamen ille dicens illa hoc mō non intendebat/sed vt satisfaceret sue voluntati. Aliud est scandalum actiuu3 de per se/& est quando quis dicit vel facit opera cum tali operatione & intentione vt alius capiat occasionem peccandi. ¶ Sit igitur prima cōclusio. Scandalum passiuum nō est peccatu3 speciale contra alia distinctum. ꝓbatur quia scādalum passiuum est quando quis capit occasionem peccandi ex dictis vel factis alterius/ & quoniā hoc potest fieri secundum quodlibet genus peccati ideo non est speciale peccatum. ¶ Secunda conclusio. scandalu3 de p accidens actiuum non est peccatum speciale. Patet ex dictis. ¶ Tercia conclusio. scandalum actiuum de per se est speciale peccatu3: quia hoc fit quando aliquis ex intentione dicit malum vel facit facta scandalosa. Modo hoc est contra dilectionē fraternam. ¶ Et tūc ad rationes dubii. ¶ Ad primā negaṫ minor. ¶ Ad probationem dicitur. q̄ ibi capitur necesse pro vtili id est vtile est q̄ eueniant scandala vt honesti viri approbentur & fiant manifesti. ¶ Aliter dicitur. q̄ necesse est vt eueniant scandala & hoc secundum conditiones hominum si non mutent suam conuersiones Et ponit exemplum si medicus infirmum capiat vt videat q̄ talis nimis voluptuose viuat

Multa cō clusio.

Conclusio responsiua

Dubium.

Dubium.

Primum notabile.

Duplex scādalū actuū

Prima cō clusio.

Secunda conclusio.

Tertia

Ad rōnes. dubii

Dicitur q̄ necesse est q̄ iste infirmetur & ita dicitur in proposito. ¶ Ad secundam negaṫ consequentia. ¶ Ad probationem conceditur q̄ ibi non est scādalū actiuū/& in hoc ille dicēs verba vel faciens facta nō peccat. ¶ De tertia aūt ratiōe dcm̄ est satis i vno dubio ¶ Ad rationes questionis. ¶ Ad primā dicitur q̄ ē verum de iudicio diffinitiuo & determinatiuo/ideo conceditur q̄ interpretando aliqua dubia in partem meliorem frequentius decipe retur q̄ ad ptem oppositā/quia multo melius est habere opinionem bonā de hoie malo & q̄ rarius deciperetur q̄ habere malas opinionem de homine bono. ꝓbaṫ quia in habēdo bonam opinionem nullā facit iniuriā/ & i secundo casu facit iniuriam. ¶ Ad secundas conceditur illa loquendo de aliis rebꝰ ab homine. ¶ Ad terciam dicitur q̄ īterpretari potest intelligi dupliciter. Vno modo ex suspitione: scilicet. si malum debet remediare debet semp in peiorem ptes interpretari. Aliud est interpretare diffinitiue. & sic debet in meliorem partē interpretari. ¶ Ad quartā negatur minor & hoc loquendo de interpretatione passiua. Ratio post oppositum est ꝑ dictis

Ad rōnes questiōis.

QVESTIO DECIMA NONA.

Queritur decimonono. Vtrum in policia bene recta beneficiatus debet magis recompensare benefactori q̄ amico vel e contra. Et arguiṫ q̄ magis benefactori & hoc sic. quia beneficiatꝰ illi debet magis recompensare cui necessarium est recōpensare/q̄ illi cui gratuitum est recōpensare: sed beneficiatus habet necessario recōpensare beneficiu3 benefcōri & amico gratuite. igitur maior patet de se. Et minor ꝓbatur. quia dicit philosophꝰ nono ethicꝫ q̄ beneficians se habet ad beneficiatum sicut mutuans ad illū cui mutuatur: mō ille qui recipit mutuatu3 ab alio teneṫ mutuanti recōpensare: q̄a alias ꝑ iudicē cōpelletur ¶ Secundo sic Beneficiatus debet magis illi recompensare apud quē plura vitia committeret /si nō recompēsaret q̄ alteri apud quē nō cōmitteret tot vitia: sed si nō recōpensaret beneficiāti plura vitia cōmitteret q̄ si nō recōpensaret amico: igitur Maior est nota Et mior ꝓbatur. qm̄ si nō recompensaret beneficiāti incurreret iniustitiam & ingratitudinem quia dicit Seneca. q̄ ingratus est qui nō reddit: sed si nō reddat amico solum incurrit vitium impietatis. Terciomō sic. q̄libet teneṫ magis recōpensare virtuoso q̄ amico. Mō stat q̄ benefactor sit virtuosꝰ & possibile ē q̄ amicus sit viciosus. quia benefactor vt sic sēper ē virtuosꝰ. Maior pꝫ

Arguitur

quia non tenetur retribuere vicioso minor ꝓbatur quia quandoq̄ est aicus propter bonum vtile & null' ē viciosꝰ qui vt sic sit benefactor. In opposi tum ❡Oppositum arguitur auctoritate philosophi nono ethicorum & probatur ratione quia illud est faciendum in policia sine quo policia non bene staret sed sic est in proposito. quia si beneficiatus non bene recompensaret amico statim inter eos oriretur dissensio. Confirmat̄ beneficiatus tenetur magis recompensare patri q̄ benefactori igitur. patet consequentia et añs probatur quia beneficiatus recipit esse a patre suo. & tō dicitur nono ethicorum ꝙ pars est filij. & beneficiatus a beneficiante recipit esse tale vt̄rū bene esse. In questione primo erunt notabilia. deinde conclusiones.

Primꝰ articulus Primum notabile. Duplex est amicus ❡Quantum ad primum articulum primo notandum est ꝙ duplex est amicus. quidam est propter bonum honestum. & nullus est talis nisi virtuosus sit. quoniam talis amicitia ē virtus vel non sine virtute. Alius est amicus non propter bonum honestum & talis bene est viciosus. Secundum ❡Secundo notandum est ꝙ beneficiantes sunt duplices. quidam sunt boni. alii Tertium sunt mali. ❡Tertio notandum est ꝙ si benefactor sit virtuosus adhuc potest se habere dupliciter. Primo vt virtuosus scꝫ vt sic. Secūdo Quartum modo non vt virtuosus. ❡Quarto notandum est ꝙ in nullo casu aliquis debet dare alicui occasionem peccandi vt fiat deterior. hoc patet quia esset simpliciter inhumanum & iniustum Quintum ❡Quinto supponitur scd̄m albertum ꝙ q̄to mali & viciosi plura bona fortune habēt tāto sunt peiores. patet quia eis male vtūtur. eo ꝙ oīs malus est ignorans Ex isto infert albertus ꝙ bona fortune non sunt bona simpliciter. pꝫ nam bono simpliciter non contingit male vti. Sextum. ❡Sexto notandum est ꝙ beneficiatū teneri bn̄factori duobus modis potest intelligi. vno modo ꝙ teneatur sibi de iure positiuo siue ciuili. Alio modo ꝙ sibi teneatur de iure moris et gratitudinis. modo manifestū est ꝙ si non fuerit aliquis contractus inter beneficiatū et beneficiātē beneficiatus nō tenet̄ de iure positiuo recōpensare benefactori. pꝫ qa si sic tunc benefactor posset per iudicē cōpellere beneficiatū ad recōpēsandū ❡Ex isto datur differentia inter mutuātē & beneficiātē. ❡Secūdo sequitur correlarie ꝙ qn̄ phūs nono ethicorū dicitꝰ ꝙ sicut se habet mutuatus ad mutuantē sic beneficiatus ad beneficiantem hoc ē verum quo ad aliq̄ sꝫ quo ad aliqua n̄ ē vera. Est ei similitudo eiꝰ hoc ꝙ sicut bn̄factor ē bn̄faciēs bn̄ficiato. ita mutuās mutuato. Sꝫ ē differētia. qa bn̄ficiatus nō tenetur reddere beneficianti. sic ꝙ possit cōpelli per iudicē. sed sic nō ē de mutuante & mutuato ideo nō est similitudo quo ad omnia. ❡Quantum ad secundum articulum sit prima conclusio si benefactor & amicus sint equaliter virtuosi beneficiatus magis tenetur recompensare amico quam benefactori. Secundus articulus. Prima conclusio probatur quia bn̄ficiatus ī tali casu pluribus modis obligatur amico quam bn̄factori igitur patꝫ cōsequētia. Et añs patet quia beneficiatus est obligatus amico tam ꝓpter bn̄ficium q̄ propter virtutem & etiam propter vinculum aicitie plus valet multo q̄ bn̄ficium qa est causa quare bn̄ficium est collatum. ❡Secūda conclusio Si bn̄factor sit malus et viciosus & amicꝰ sit virtuosus bn̄ficiatus magis debet recōpēsare amico q̄ bn̄factori. Secundum probat̄ qa nisi sic sequeretur quod ipse prebere deberet occasionem peccandi benefactori quia haberet plura bona fortune. ❡Tertia conclusio in Tertium casu quo amicus sit viciosꝰ & bn̄factor virtuosus bn̄ficiatus plus dꝫ recompensare bn̄factori q̄ amico probatur quia talis non ē amicꝰ ꝓpter bonum honestum. Scd̄o quia daret sibi occasionem peccandi. ❡Prima dubitatio. Si Primum Dubium aliquis bn̄ficiatus habeat amicum virtuosum sic tamen quod suus benefactor sit magis virtuosus quem istorum debet ipse preferre in recompensando Dicitur cum distinctione quia vel benefactor excedit amicum multum ī virtute vel modicum. Si primo modo debet bn̄ficiatus magis recōpensare benefactori q̄ amico propter beneficium & propter excellentiā virtutis magis tenetur ei. Si secundo modo tunc magis debet recompensare amico ꝓbat̄ quia postq̄ talis non multum excedit verum ē quod vinculum amicitie est multum magnum

❡Secundum dubium posito quod talis puta Secundum Dubium benefactor & amicꝰ sint equaliter virtuosi sic tamen qd̄ benefactor habuit pactū cum beneficiato ad recōpensandum. querit̄ cui magis debꝫ recōpēsare an benefactori vel amico. respondetur qd̄ benefactori & hoc de iure ciuili et positiuo. Pꝫ quia nisi recompensaret posset cōpelli per iudicem dicendo secundo quod loquēdo de iure morali & gratitudinis talis debet magis recōpensare amico patet quia filiꝰ in comparatione ad patrē per nullam recompēsationē mundi habꝫ tāto obligari patri quo ad obligationē moralem lꝫ bene quo ad obligationem politicam. ❡Tertium dubium Si Tertium Dubium pater & benefactor sunt in necessitate constituti tunc queritur cui filius beneficiatus debet prius recompensare aut patri aut benefactori Responsio pꝫ ex dictis qa si contractus nō fuerit factus iter benefactorē & filiū tenet̄ magis patri sꝫ si fuerit factꝰ cōtractꝰ iter eos tūc dꝫ priꝰ dꝫ recōpēsare bn̄factori quā patri. Et hoc

de iure ciuili dico tertio q simpliciter i tali ca su quoad mores nō obstante etiam secūda ꝓ portione filius beneficiatus d3 magis recōpē- sare patri q̄ benefactori. S3 dubitatur vlterius cui magis tenet aliqs succurrere in necessitate vel amico vel virtuoso. Dr sub distinctione vl' talis est amicus ꝓpter bonum honestū vel pro pter bonū vtile vel delectabile. Si primo mō tūc magis tenetur recōpensare amico nisi i ca su iquo benefactor multū excederet amicū i virtute sc3 in tali bono honesto. Dicitur secun do q̄d i casu in quo quis nō esset amic⁹ ꝓpter bonum honestum s3 ꝓpter bonum vtile tunc magis tenetur recōpensare benefactori virtuo so q̄ amico. apparet satis ex dictis. ❡Ad ratio nes ad primā dicitur concedēdo maiorem et negādo minorem. ad ꝓbationē p phm̄ nono ethicorum visum est quomō illa auctoritas ē i telligēda qa dictū ē qd dictū phi est verū quo ad aliqua et quo ad aliqua non. ❡Ad secūdā negeē mior i casu i quo bñfactor & amic⁹ es- sent eq̄liter virtuosi. ❡Ad tertiā concedit ma ior sc3 q magis tenet recompensare virtuoso q̄ amico ꝓpter bonū vtile vel delectabile. cum hoc tñ stat q̄d magis tenetur amico virtuoso q̄ amico propter bonum vtile vel delectabile. cū hoc tamen stat quod magis tenetur amico vir tuoso propter bonum honestu3 q̄ benefactori Ratio post oppositum est pro dictis in q̄one.

Dubium.

Distinctio pro rñsione

Ad rōnes

❡QVESTIO VICESIMA.

Queritur vicesimo. Vtrū igratitudo sit vitiū toti politie nociuū. Aī ptio q ñ igratitudo ñ sp est in potestate hominis igit non est viciū. consequentia tenet qa ñ est vicium nisi volūtarium. & antecedens probatur quia dicit seneca ingratus est qui nō reddit & per consequens igratitudo est q̄d ali quis nō reddit seu non recompensat suo bñfa ctori modo manifestū est q illud nōn est i po testate hominis q semper sit memor bñficij quia q̄nq3 deficit igitur. ❡Secundo sic nō est in potestate hominis q semper sit memor bñ ficij ergo quilibet potest dici ingratus t3 conse quentia quia ingratus est qui est oblitus bene ficij sibi collati Vnde dicit sen. tertio de benefi cijs ingratus est q dissilat igrat⁹ ē q ñ reddit s3 ingratissim⁹ ē q oblit⁹ ē bñficij accepti ante- cedens patet quoniam memoria est virtus na- turalis que non est semper in potestate homi- nis. ❡Tertio sic in aliquo casu beneficiatus ñ tenetur benefactori recompensare igitur con sequentia patet & antecedens apparet primo in casu quia si beneficiat⁹ esset in tanta paup- tate q nesciret nec haberet vnde recompensa re poss3 illo i casu nō habere nisi illū q debs re

Arguitur

tribuere ñ tenet immo in casu quo illa retribue ret preberet occasionem peccādi vel ruine be nefactori. ❡Quarto sic si sic esset aut esset vi- cium generale aut speciale sed nullum illorū potest dici igitur maior patet sufficienti ratio ne Primo non potest dici quod sit generale qa opponitur speciali scilic3 gratitudini Nec spe ciale quia dicit seneca ingratus est qui dissimu lat. modo illud non spectat ad vitiu3 speciale ❡Quinto arguitur quod non sit nociua quia si sic sequeretur quod bonus legislator non de beret ingratos in sua politia sustinere conse- quens est falsum. vt patet per experientias. et consequentia manifesta est de se igitur seqtur. ❡Oppositum est de intentione senece dicen tis quod ingrati sunt mali & odiosi omnib⁹ et hoc non esset nisi ingratitudo esset vitium Et quod sit nociua patet quia est contra dictamē recte rationis. In questione primo respōdebi- tur ad quesitū Secundo vtru3 ingrato debeat beneficium substrahi ❡Quantum ad primū articulum. Primo notandu est quod oblinio in nobis duobus modis causatur scilicet ex le sione virtutis memoratiue vel fantasie sicut vi sum est. & videbitur de multis qui sunt lesi in capite. Alio modo ex non considerare nota il lud quod homo tenet considerare. Prima obs liuio non est nobis imputabilis vt vitium nisi in casu quo talis esset causa lesionis. sed secun da est nobis imputabilis vt vitium. ❡Secun- do notandum est q beneficium recompensa ri benefactori potest intelligi dupliciter. vno modo in actu interiori quia vult & libenter vel let in casu quo posset. Secundo in actu ex- teriori quia non recompensat sibi in muneri- bus. Vnde in primo casu nullus homo excu- satur de vicio nisi recompenset. Secundo mo- do excusatur. ❡Tertio notandum est quod gratitudinis tres sunt gradus. Primus gradus consistit in recognoscendo scilicet quando ho mo recognoscit quod ab alio multa bona rece pit. Secundus gradus consistit in laudando quia ipsum laudat propter beneficium acce- ꝑtum. Tertius gradus in recompensando be- neficium secundum statum suum. ❡Quarto notandum est quod per oppositus triplex est gradus ingratitudinis. Primus con sistit in hoc q benrficiatus non recognoscit beneficium quod recepit. ❡Secund⁹ quan- do beneficiatus dissimulat & non regratiatur Tertius quando beneficiatus non recompen- sat vbi quando & qualiter oportet Et isti gradus tanguntur in auctoritate senece in li bro de beneficijs vbi ipse dicit ingratus est qui nō reddit. ingratus ē qui dissimulat. ingratissi mus oim est qui oblitus est beneficij suscepti

In opposi tum.

Prim⁹ ar ticulus

Primum notabile oblinio cā tur duob⁹ modis.

Secundu3 notabile.

Tertium tres sunt gradus gratitudis

Quartum tres grad⁹ igratitu di nis.

Quintum dupliciter dicitur ingratus bñficiatus. ¶Quito notandũ est quod aliquis beneficiatus põt dici dupliciter ingratus. vno modo per obliuionem. sc3 ꝙ ipse omittit gradus requisitos ad gratitudinẽ quia nec reddit nec regratiatur. alio modo non solum omittendo s3 etiam faciendo contra benefactore3 aliqua que sunt cõtra gradus gratitudinis & cũ hoc ipõit sibi malũ. ¶Sexto notandum est qd generaliter oẽ illd ẽ viciũ & culpabile quod est contra dictamẽ recte rõnis & qd est contra iudicium ꝓpriũ itellect⁹ recte dictãtis seu rõcinãtis ¶Septimo notãdũ ẽ ꝙ scdm dictamen recte rõnis beneficiatus est obligatus benefactori suo nõ solũ obligatione morali immo etiam obligatione legali & hoc vbi est contract⁹ fact⁹ iter bñfactorẽ & beneficiatũ ¶Istis positis sit pria cõclusio. Ingratitudo ẽ vitiũ. ꝓbatur quia est cõtra dictamẽ recte rationis igit̃ coña ẽ nota Et antecedens p3 quia qlibet obligatur recõpensare benefactori apparet quia ingratus facit cõtra tres gradus gratitudinis. patet quia nõ recõpensat nec regratiatur. ¶Secunda cõclusio Ingratitudo importat in policia magna3 difformitatẽ ꝓbaẽ qm̃ p igratitudine3 omnes ciues adiuicẽ sunt dissigati & sic fit dissolutio amicitie ad quã sequit̃ diuisio & dissẽsio mõ illud ẽ simpliciter nociuũ. Ex quibus cõclusionibus seqtur ꝙ igratitudo est vicium toti policie nociuũ. p3 ex dictis prius Et si dicatur ꝙ homines in policia igrati nõ puniũẽ potest dici ꝙ postq̃ nõ est cõtractus iter bñficiatũ & bñficiantẽ ideo nõ est obligatio legalis de recõpensando & p cõns i3 talis facit contra legem moralẽ qa tñ iudex & policia non puniunt nisi faciẽtes cõtra legẽ ideo non puniunt igratũ

Septum.

Septimus

Prima conclusio

Secunda ꝯclusio

Secundus articulus. Dubium Arguitur. ¶Quantum ad scdm articulũ. Est vidẽdum Vtru3 ingrato sit bñficiũ sustrahẽdũ. arguit̃ ꝙ sic quia nisi sic seqret̃ ꝙ aliquis licite põt aliũ sustinere & nutrire i sua malicia consequẽs est fl̃m vt patet qa null⁹ d3 dare alijs occasionem peccãdi. ꝓbatur coña qa igratus continue recipiẽdo bñficia sumit occasionẽ igratitudinis immo in suo seruitio erit igrat⁹. ¶Secũdo ui si sic sequeretur qd aliquis peccans contra bñficiũ non esset beneficio priuãdus consequẽs est fl̃m: quia secundu3 cõem maximam i quo quis peccat per illud castigatur & consequentia ẽ nota. qm̃ talis peccaret contra beneficiatũ ipsi bñficiũ auferẽdo. ¶Tertio sic igratus meret̃ bñficiorum substractionem igitur. pat3 consequẽtia quia alias non esset act⁹ iusticie nec etia3 tribueretur vnicuiq3 quod suũ ẽ añs est notũ. ¶Quarto sic na3 scribitur sapientie sexto igrati species quasi hiemalis glacies tabescit modo notũ ẽ ꝙ species non tabescit nisi ingrato esset beneficium substrahendum.

In oppositum ¶Oppositum arguitur secũdum dictamẽ recte rationis quilibet d3 voluntatem suã voluntati diuine conformare Modo sic est ꝙ deus non vult bñficia igratis remoueri igr̃ cõsequẽtia ẽ nota & maior p3 ꝓ̃ato qa diuina voluntas est regula p quã omnes debẽt regulari & minor patet de multis igratis qb⁹ de⁹ cõcessit bñficia. ¶Produbio ẽ notãdũ prio qd circa igratũ sunt duo consideranda. Primo ꝙ cõsideremus quibus vel quo i gratus est dignus pati propter suã igratitudine3 Scdo qd oportet bñficiantem facere circa bñficia q ẽ igrat⁹.

Primum notabile.

Secundũ circa igratitudinem due conditiones ¶Secundo notandum ẽ ꝙ beneficiatus circa igratitudinẽ d3 habere duas considerationes vel conditiones. Prima est ꝙ non de facili iudicet aliquem esse igratũ. p3 qm̃ manifestum est qd si ad talem ingratitudinem ingrat⁹ sit ꝓnus sepe decipitur qm̃ dicit seneca de beneficijs ꝙ non omnis est igratus qui non reddit quia non omnes habent. Secunda conditio ẽ quod laborat q̃tũ poterit. vt de ingrato possit facere gratũ apparet qm̃ beneficiato eueniũt bona a beneficiante ex amore.

Tertium ¶Tertio notandum ẽ quod qñ q̃rit̃ vtrũ sint beneficia ingrato substrahenda potest intelligi dupliciter vno modo vtrũ ingrati mereanẽ & sunt digni ꝙ bñficia eis substrahenẽ alio modo vtrũ bñficiãs ingrato debeat statim bñficiũ sustrahere

Prima cõclusio. b⁹dubii. ¶Sit igit̃ pria cõclusio quo ad primũ sensum questionis seu dubitationis ingratis sũt beneficia substrahẽda idest igrati sunt digni quod patiãtur bñficiorũ substractionẽ p3 satis p auctoritatẽ añ oppositũ allegatã vbi dẽ ꝙ ingrati spẽs q̃si hiemalis glacies Etiã p3 p rõnes añ oppositũ factas qm̃ tũc ñ ẽ dubiũ qm̃ tũc talis mutaret̃ i suis malicijs. Similiter ois igrat⁹ ẽ viciõ s⁹ mõ viciõso ñ sũt bñficia ꝓmittẽda s3 solum bonis qm̃ talib⁹ bñficia sibi mutuata mutuanẽ tertio ethicorũ

Secunda conclusio. ¶Scda cõclusio iuxta scd3 mo dũ igratitudinis ñ sũt stati bñficia substrahẽda apparet qm̃ i3 talis sit igrat⁹ tñ ipe deb3 laborare ita ꝙ de igrato seu de igratis faciat gratos & vt dictũ ẽ si d3 stati credere ipm fore igratũ.

Tertia ¶Tertia cõclusio si bñficiat⁹ ꝓpter multitudinẽ bñficiorũ nesciret de igrato facere gratũ tali sũt bñficia substrahẽda p3 qm̃ tũs vt non tũ ẽ. ẽ iduriat⁹ & ñ põt desistere & obstinatus in malicia. modo talis non est dignus aliquo bono.

Aliud dubium Arguitur. ¶Sed tunc est dubium vtrum viciosus d3 recompensare illi qui auxiliatus est ei in peccando. Arguitur quod sic quoniam alias talis est ingratus modo ingratitudo maxime ẽ detestabilis probatur secundo quia homo in dubio semper debet facere quod primo est melius modo dubium est illi beneficiato vtrum alter assistebat sibi sub bono vel malo.

In oppositum ¶Op

positum arguitur non est dubium quin talis viciosus nõ potest recompensare sine peccato

Primum notabile. Dui° oub ũ ¶ Pro quo sciendum est q qui alteri auxilia tur in peccando potest dupliciter se habere. Vno modo quod talis pure voluntarie auxi liatur alteri vt peccet. alio modo preter intentionem

Secundus ¶ Secundo notandum est quod ex intione dare alteri occasionem peccandi nõ est sibi beneficium aliquod conferre patet quia beneficiu3 consurgit ex recta amicitia modo ibi non est amicitia.

Prima cõ clusio ¶ Sit ergo prima propositio in casu in quo ille qui auxiliatur alteri in peccando esset viciosus non tenetur eum recompensare si ipse fecerit cum intentione pa tet quia ille non est nec fuit ab alio beneficia tus

Secunda. ¶ Secũda propositio in casu quo talis q alteri auxiliatur non intendebat anum trahere ad peccandum. nec sibi dare occasionem peccandi si illud constat vicioso debet sibi recompensare sed verum est quod talis viciosus non tenetur sibi recompensare per aliquod vicius sed per iustum pactum & nullo modo de suis vicijs.

Ad rõnes dubii ¶ Ad rationes dubij principales. Ad primam negatur cõns & cõna ad probationem quia talis beneficiatus. &c. Dicitur quod hoc prouenit ex malicia sua & non ex malicia bñ ficiantis. Vnde clarum est q si aliquis tribuat alteri bonum et alter male vtatur ille non est causa iniustificans sed ipse qui est male vtens. ¶ Ad secunda3 dicitur quod ratio bene argu it q talis ingratus est dignus pati talem substractionem beneficiorum. ¶ Ad tertiam dicitur primo q est dignus quod priuetur s3 tamen benefactor non debet eu3 priuare nisi ad sensum dictum. Ad auctoritatem que est igra ti species. &c. dr quod ipsa bene arguit q qñ aliquis est ingratus tunc ipse est dignus q oia bona sibi subtrahantur quia perdidit totum dominium Ratio post oppositum bene argu it q beneficiatus non debet conferre benefici um ingratis quantum est ex parte illius.

Ad rõnes questionis Ad rationes principales questionis Ad primam ne getur antecedens & dicẽdo q in potestate ho minis est quo ad actus interiores quia vt dictũ est aliquis dupliciter est ingratus Ad secũda3

Dupliciter prouenit obliuio negetur maior & dicitur q obliuio dupliciter potest euenire vno modo propter lesionẽ vir tutis memoratiue. & talis obliuio hominem a peccato excusat si ipse non sit causa lesionis Alio modo propter defectu3 considerationis et sic est viciosus Ad tertiam negetur illa. & dicitur q in omni casu tenetur quo ad certã differentiam temporis & cum debitis circunstantijs retribuere & hoc quo ad actus interiores Ad quartam cum queritur quomodo est vicium generale vel speciale. Solet dici q ingratitudo dupliciter consideratur. vno modo q tum ad eẽ materiale & tunc non esset inconue niens q reperiatur in multis vicijs.

Dupliciter igratitudo cõsideraĩ. Alio modo loquendo de esse formali & tunc opponiĩ gratitudini & sic est vicium speciale. Ad vltimam dicitur quod non oportet quod puniaĩ vel priuetur in tali casu in quo non esset factꝰ contractus.

Aliud dubium Arguitur 3n o pposi tum. ¶ Quartum dubium est vtrum ebrietas esset mala posito q non esset prohibita ab aliqua lege & videtur quod non quia ebrietas vt sic non est mala. Item in oppositu3 videtur quod vt sic est peccatum. igitur est de se mala

Primum notabile duplex est ebrietas Pro intellectu notandum est quod duplex est ebrietas. Nam quedam est que totaliter tollit rationem & vsum rationis de qua intelligitur dubitatio Alia est que non totaliter tollit vsum rationis.

Secundus duplicia mala. ¶ Secundo notandu3 est quod duplicia sunt mala. quedam sunt que fi sunt mala nisi quia prohibita. alia sunt pro hibita quia sunt mala.

Prima cõ clusio ¶ Sit ergo prima conclusio: ebrietas que totaliter tollit vsum rationis ẽ illicita & mala. probatur primo quia ponit hominem in statu in quo non habet liberũ arbitrium seu vsum rationis igitur Secundo quia recedit a medio quod consistit in assumẽ do vinum secundum dictamen recte rationis Tertio nam per illud redditur vituperabilis & ideo dicitur tertio ethicoru3 quod ebrio debentur duplices increpationes. Quarto p hoc homo exit statum humanum & assumit statũ bestialem cum per ebrietatem priuatur vsu rationis.

Secunda ¶ Secunda conclusio concedendũ ẽ qd aliquis in aliquo casu inebriando se non agit viciose. patet de illo qui non est expertus virtu tem vini & qui ex appetitu naturali instigatus comederet & biberet ad sobrietatẽ ex parte vi ni cupiti licet esset defectus in sua complexio ne propter quas non ex sua culpa seu malicia caderet in ebrietatem

Alia cõclu sio rñsiua. ¶ Sit ergo conclusio re sponsiua. Ebrietas adhuc esset mala & illicita potatio q̃uis nulla esset lex humana de hoc p batur nam posito q nulla esset lex humana il licitum est animam & corpus suum destruere sed hoc per ebrietates faceret igitur. Et sic pa tet quid sit dicendum ad dubitationem.

¶ QVESTIO. XXI.

Veritur vicesimoprimo: Vtrum homini ciuiliter viuenti expediat habere plures amicos. Et ar-

Arguitur guitur q sic illud est expe diens homini ciuiliter vi uenti per quod bona vitalia sua conseruantur melius sed hoc fit per cõ gregationẽ & pluralitatẽ aicorũ. maior pts de se. & mior pts q3 illi q sũt aici adiuicem quo

ad bonum vtile tribuũt sibi bona vtilia. ❡Se
cundo sic illud est expediens homini viuẽti ci
uiliter per qd̄ homo habet plures delectatio-
nes sed hoc ẽ ꝓpter habere plures amicos igr̃
maior patet. & minor apparet qa hõ habꝫ mľ
tas tristicias & cõtra illa sidiget delectatiõib⁹.

❡Tertio sic similitudo est cũ aicitie nono
ethicorum mõ cõueniens est quod homo ha-
beat plures sibi similes igitur patet cõsequen-
tia de se & añs patet pro prima parte ex dictis
Etiam pro secunda parte patet quia quanto
sunt plures virtuosi tanto policia est melior.

❡Quarto sic illud est expediens p quod bo-
nuꝫ policie augmentatur & conseruatur. sed
hoc est ꝓpter habere plures aicos igitur. ma-
ior patet de se. & minor pꝫ qa quãto sũt plures
amici tanto est maior concordia in policia.

In opposi tum ❡Oppositũ ai sic quia non est expediens ho
mini plures habere amicos igitur. patet cõse-
quẽtia & añs pꝫ quarto huius & nono ethico-
rum & p expositorẽ dicentẽ qd̄ ꝓpter amoreꝫ
carnalẽ frequẽter pĩ eligi i principẽ filiũ: In q̃-
stione primo erunt notabilia. In secũdo cõclu
Prim⁹ ar ticulus. siones. ❡Quantum ad primũ articulum No
Primum notabile. tandũ ẽ primo quod triplex ẽ amicitia scilicꝫ
vtilis q̃ est ꝓpter bonum vtile. alia delectabi-
triplex ami citia. lis q̃ est ꝓpter bonum delectabile. & honesta
que est ꝓpter bonũ honestũ. ❡Scd̄o notãdũ
Secunduꝫ qd̄ loquẽdo de aicitia vtili opꝫ amicum p bo
no vtili bonũ vtile recõpensare pꝫ qa finis ami
Tertium. citie ẽ vt vn⁹ alteri faciat vtilitatem. ❡Tertio
notandũ ẽ quod in aicitia delectabili oportet
vnũ amicum alteri p delectatione bonum de
lectabile recõpensare. Et causa est qa finis hu
iusmodi est delectatio & sine acceptione illi⁹
Quartum finis amicitia ñ potest diu durare. ❡Quarto
notandũ est ꝙ secundũ diuersitateꝫ cõplexio
nũ hominum diuersa sunt delectabilia qa qd̄
est vni delectabile ẽ alteri tristabile & econtra
Quintum et hoc ñ ꝓuenit nisi ex causa iã dicta. ❡Qui-
to notãdũ ẽ quod amicitie ꝓpter bonum hõe
stũ virtus non est sola sufficiẽs causa sed cõti-
ctio amicorũ delectabilis adinuicẽ & commu
nicatio bonorũ suorũ adiuicẽ iter se ita scꝫ ꝙ
cũ oibus istis sit virtus. qa p virtutem sit mode
Sextum. ramen cuiuslibꝫ. ❡Sexto notanduꝫ est ꝙ qñ
queritur vtrũ conueniens sit homini viuenti
ciuiliter hoc potest itelligi dupliciter. vno mo
do de magno numero aicorũ. alio mõ de pau
Secund⁹ articulus. co nũero. ❡Quãtũ ad scd̄m articulũ. Sit pria
Prima cõ clusio cõclusio ñ est conueniens homini viuenti ci-
uiliter habere plures amicos propter bonuꝫ
vtile. patet quia illud non est expediẽs p qd̄ vl
tra modũ hõ esset solicitus circa amicos sꝫ hoc
esset propter plures aicos habere propter bo
num vtile ita ꝙ tantũ esset solicitus circa ami
cos qd̄ ñ curaret de se Et itelligiẽ cõclusio de
magno numero amicorum adinuicẽ. ❡Secũ Secunda conclusio
da cõclusio non est conueniens homini viuẽti
ciuiliter habere plures amicos ꝓpter bonum
delectabile. ꝓbaẽ qa illud non ẽ expediẽs per
qd̄ homo obligatur ad illũ qd̄ est sibi valde dif
ficile sed hoc ẽ ꝓpter plẽs amicos habere pro
pter bonũ delectabile qa diuersis diuersa sũt
delectabilia scd̄m eorũ cõplexiones: Mõ ñ es
set possibile oĩbus illis delectationes facere.

❡Tertia cõclusio ñ ẽ cõueniẽs homini viuen Tertia cõ clusio.
ti ciuiliter habere plures amicos ꝓpter bonũ
honestũ & hoc loquẽdo de magno numero ai
corũ ꝓbatur qa cuꝫ voluntas sit variabilis in
illo casu quo amicus laborat et oibus bñfaceẽ
vñ nõ esset possibile quod ꝑmaneret in eodeꝫ
ꝓposito qui se expõeret dissẽsiõi & diuisiõi bo
norũ. Sꝫ si dicatur ꝙ expediẽs ẽ omnes homi- Obiectio.
nes de policia esse virtuosos igitur. Respõdeẽ Solutio.
qñ bene esset cõueniens si posset cuꝫ securita
te illius & bono ꝓposito tñ etiã amicitia alicu
ius eẽt nimia diffusa & circa vnũ hoieꝫ ñ esset
amicitia magna. Itẽ ñ obstãtib⁹ oib⁹ istis dicit
eustraci⁹ sup nono ethicorũ qd̄ phũs ; non po-
suit certũ numerũ amicorũ dicẽ respondẽdo
ad hoc ꝙ cert⁹ nũer⁹ amicorũ ꝓpter bonum
honestũ debꝫ eẽ ad q̃ternariũ numerum qui ẽ
prim⁹ numer⁹ crescẽs nõ quo ad vnũ qa ami
citia eẽt nimis intensa nec quo ad duos qa est
satia intensa. nec quo ad tres quia tunc nume-
rus excresceret. ❡Ad rõnes. ad primam diciẽ Ad rõnes
qd̄ p bono vtili tenetur bonũ vtile recompen
sare. & sic cõsumeretur substantia alicuius

❡Ad secũdã diciẽ cõcedendo minorẽ sic hoc
sit possibile mõ nõ est bene possibile ꝙ sic ha-
beat plẽs amicos ❡Ad tertiã cõsimiliter: & di
citur ꝙ oriẽ p hoc dissẽtio & discordia iter mľ
tos. ❡Ad quartam negetur minor. ad proba-
tionem diciẽ quod non qa nec ad bonũ dele-
ctabile nec ad bonũ vtile & sic de alijs. ❡Rõ
post oppositũ ẽ p dicta. QVESTIO.XXII.

Q Veriẽ. xxij. Vtrũ i policia vir debet
magis viduã ducere q̃ virginem &
ecõtra Et aẽ primo ꝙ vir dꝫ magis Arguitur
illã ducere i vxorẽ que melius scit regere do-
mũ. & illa que ad domum pertinent Sꝫ vidua
multum magis scit talem rem q̃ virgo maior
patet quia ad talem policiam multum valꝫ ta
le regimẽ. & minor patet quia vidua est exper
ta virgo autem non. secundo sic vir illam ma-
gis debet ducere in vxorem que de ipso plus
curat. sed vidua plus curat de ipso q̃ virgo igiẽ
maior patet quia per hoc conseruatur p̃fami
lias. minor pꝫ quia postq̃ est vidua magis scit
quomõ debeat gubernare q̃ virgo. ❡Tertio
sic illã vir magis debet ducere i vxoreꝫ q̃ me-

llius potest ducere & generare pfectos filios sz
vidua est huiusmodi igitur.maior patet qa p
les est maximum bonuz in regimine politico
et yconomico.minor patet quia vidua est ma
gis apta & idonea ad procreandum filios per-
fectos q̃ virgo. ¶Quarto sic vir politicus de-
bet eam eligere in vxorem que est prud enti-
or.sed vidua est huiusmodi igitur maior patz
et minor apparet quia vidua est magis exper-
ta in regimine yconomico q̃ virgo modo dici
tur sexto ethicorum · quod experientia facit
prudentiam. ¶Quinto sic vir politicus ma
gis debet eam ducere quam scit aptam ad p
lificandum q̃ illam de qua dubitat.sed viduaz
scit aptam & virginem non/immo de ipsa du
bitat igitur.maior patet quia maius bonum ē
yconomico plificatio.Et minor nota est quia
dubium est de virgine vtrum sit sterilis vel nō

¶Sexto sic si vir deberet ducere in vxorem
magis virginem q̃ viduam hoc esset ex eo ꝙ
virgo esset aptior promptior & habilior ad bo
nos mores Sec hoc non igitur.maior patz per
philosophū secundo yconomice qui assignat
illam causam & minor nota est quia cum vir-
go sit eiusdem sexus cum vidua non videt̃ qd
In oppositum. aptior esset ad bonos mores q̃ vidua. ¶Oppo
situm est de intentione philosophi primo yco
nomice dicentis quod in bono regimine yco-
nomico seu politico vir debet magis virgines
invxorem ducere q̃ viduam. In questione erit
duo articuli. In primo erunt notabilia. In secū
Primus articulus. do conclusiones ¶Quantum ad primum ar-
Primum notabile, ticulum. Primo notandum est ꝙ vir rationabi
lior potest & debet magis illam ducere in vxo
rem quam facilius ducere potest in suos mo-
res.patet quia ex illo erunt concordes et vna-
nimes & ex illo oritur totum bonum policie
Secundus ¶Secundo notandum est ꝙ ceteris paribus
virgo facilius ducitur in mores viri q̃ vidua.vt
verisimile est que habuit virum vel viros ad-
huc mores priorum retinet:& sic faciliter nō
potest ad mores trahi sequentis. vnde philo-
sophus dicit quanto aliquod passum est ma-
gis inconforme tanto minus recipit disposi-
tionem agentium applicatorum & econtra.
q̃to passum est magis conforme ꝙ magis reci
pit dispositionem agentium applicatorū mō
mens virginis est magis conformis cum mēte
Tertium viri q̃ mens vidue. ¶Tertio notandū est ꝙ du
pliciter possumus loqui de vidua.vel quia vi
dua illa est faciliter trahibilis ad mores poste-
rioris viri.alio modo ꝙ nō est faciliter trahibi
Quartum lis. ¶Quarto notandum est ꝙ in moralibus
in his que sepissime eueniunt & quorum op-
posita raro eueniunt loquitur philosophus vni-
uersaliter Et cā est quia difficile esset causas p-

ticulares & casus particulares preuidere quia
lex est enunciatio vniuersalis. ¶Quinto notā Quintum
dum est ꝙ viri & vxoris in regimine yconomi
co sūt realiter diuersa officia. vnde mulier de-
bet considerare i domo de his que ptinent ad
corpus in ordine ad virum & filios & pueros
et hoc adhuc in paruis operibus que si regrūt
magnam prudentiam. Si vero requirant ma
gnam prudentiam quo ad rem puerorum in
ordine ad habitus intellectuales piculosū est
mulierem regere & informare quo ad animaz
Et causa est quia consilium mulieris est infir- Secūdus articulus
mum & inualidum. ¶Quantum ad secundū
articulum sit prima propositio. In casu quo vi Prima propositio
dua haberet mores conformes moribus viri
vel ꝙ faciliter esset trahibilis ad mores ipsius
in bono regimine politico vir debet magis du
cere vxorem viduam q̃ virginem. patet pro-
positio per rationes ante oppositum factas. qa
est aptior ad regendum domum & magis cu-
rat tuz quia est prudentior tum quia aptior ad
prolificandum. ¶Secunda conclusio vt in plu Secunda,
ribus vir debet magis virginem in vxorē duce
re q̃ viduam. probatur quia melius debet illā
in vxorem ducere que facilius trahitur ad su-
os mores sed sic est de virgine respectu vidue
vt patet in vna suppositione. ¶Tertia conclu Tertia
sio: loquēdo simpliciter sicut aristoteles loqui
consueuit in suis moralibus vir debet magis i
vxorem ducere virginem q̃ viduam patet qa
accidit raro quod vidua sit faciliter ducibilis
ad mores viri posterioris vel quia retinet mo-
res prioris viri vel quia est informata firmiter
suis moribus & inueterata in eis ergo vniuer-
saliter vir ducere potest. &c. patet consequen-
tia ex dictis in vna suppositione & ista est de-
terminatio philosophi in primo yconomice.
¶Ad rationes ad primam negetur minor vt Ad rōnes questionis
in pluribus ad probationem vidua magis. &c.
conceditur tamen quod cum hoc stat ꝙ sic si
faceret. ¶Ad secundam conceditur maior
et ad minorem dicitur ꝙ rarissime euenit. tū
quia habet mores prioris viri. tuz quia vult re
gere gubernare & dominari. Ad tertiā conce-
ditur maior si posset perfectiores filios produ
cere quo ad mores & quo ad corpus. nam li-
cet vidua bene produceret perfectos filios
quo ad corpus nō tñ produceret quo ad mo-
res conformes viri posterioris. Ad q̃rtā neget̃
ad pbationē dī ꝙ ibi capit̃ prudētia large p-
ut se extēdit ad astutiā. Ad qntā dī ꝙ i cāu ali-
quo quo vidua hr̃et mores cōformes moribus vi
ri vl̃ facilit̃ ducibiles vir dz magis ducet̃ viduā
i vxorē q̃ virginē & hoc rarissie euēit Ad q̃rtā cō
cedit̃ maior sz neget̃ mior ad pbationē dī ꝙ li
cet sint eiusdē spēi essētialis tamē sūt diuersa

rum dispositionum specierum accidentalium & cōplexionū ex quibus diuersis cōplexionibus faciliter vel difficulter est quis informabilis, quia molles carne aptos mente dicimus secundo de aīa. idō dicit philosophus primo hui⁹ q̄ natura posuit differētiā īter seruū a natura & dn̄s seu liberū a natura. Rō post oppo. &c.

QVESTIO XXIII.

Arguitur.

Queritur. xxiii. Vtrum in hūana cōicatiōe vn⁹ homo possit alteri maledicere. ¶ Arguit primo q̄ non quia vnus hō in cōicatiōe humana nō potest licite malū de alio referre igiť patet cōna: qa maledicere non est aliud q̄ malū de alio referre. Et antecedens patet quia hoc pertinet ad detractionem. modo omnis detractio est illicita vt notū est. ¶ Secundo sic in tali cōicatione homo non potest malum pene vel culpe licite alteri optare: igitur patet consequētia qa maledicere alteri est sibi malū optare. Añs pz quia maledicere alteri est cōtra amicitiā que semper debet seruari ad pximum. ¶ Tertio sic in hūana cōmunicatiōe nullus potest alteri ipare malū & infligere ¶ Quarto sic in hūana cōmunicatiōe hō nō pōt alteri licite facere quod sibi fieri non vellet ab alio sed nullus vult maledici ab alio igiť Maior patet de se quia hoc est contra iusticiam. Et mior pts ex terminis. ¶ Oppositū arguiť: quia nisi sic sequeretur q̄ in tali cōicatione humana nō pmitterenť humane maledictiones. Cōns est falsum quia pmittunť iudices ecclesiastici: q̄ anathematizant: & maledicūt: ergo Patet cona de se

In opposi tum.

¶ In questione In primo erunt notabilia. De inde conclusiones ¶ Quantum ad primus articulum Notandum est q̄ maledicere accipitur dupliciter vnomodo large & sic idem ē q̄ malum dicere de alio. alio modo pprijssime & sic est malum dicere cum circunstātijs reddentibus actuum vitiosus. ¶ Secundo notandum est q̄ dicere habet se ad illud quod dicitur tripliciter. vno modo per simplicis viā enuntiationis: scilicet sicut aliquid enūciatur modo idicatiuo & adhoc sūt reperta verba indicatiua & sic maledicere non est aliud q̄ malum referre sicut si vnus homo malus de alio narraret. secundo modo se habet per modus cause & est quando tale malus dicere mouet hominē vel hoīes ad faciendum aliquid vel aliqua facienda & sic dicitur q̄ tale dicere fit mō imperatiuo & sic sūt verba imperatiua reperta & sic maledicere nihil aliud est q̄ alteri ipare penā vel eidem aliquod malus infligi vt quando iudex precipit q̄ aliquis decapitetur tertio mō se habet quasi quedā expssio affect⁹ de signātis quod verbo exprimiť: & hoc fit per verbū optatiui mōi: & sic maledicere ē alicui malus optare culpe vel pene. ¶ Tertio notandū ē q̄ in pposito li maledicere capitur primo mōo scz prout ē malū dicere & hoc put cōtigit prio⁹ vl scdo aut tertio mō Et causa est quia si capiať maledicere pprijssie tunc omne maledicere esset vitium & peccatum. ¶ Quarto notandū ē q̄ aliquis impando alteri potest meledicer̄ dupliciter. vno mō sub ratione mali & sub mala intentiōe. alio mō sub ratione boni vt si quis preciperet comodum suum alteri maledicendo. ¶ Quinto notandum est q̄ impando alteri maledicere sub ratione boni contingit dupliciter vno mō sub ratione boni iusti. alio mō sub ratiōe vtilis vt si aliquis oret deū vt talis infirmeť ad hūc finem vt emendet vitā suā tunc infirmatio vtilis est sibi. ¶ Sexto notandū est q̄ in moralib⁹ velle & facer̄ se inicē cōsequunť & cōcomitāť se inuicē i bonitate & malicia ita q̄ si velle ē bonū similiter facere ē bonus & si velle malefacere est malū & facere est malus vt velle dare elemosinam est bonum & velle dare alapā ē malū Et causa est quia velle pertinet ad actū imparantem & facere ad actum imparatū. Modo actus imperati nō habēt bonitatē vł malicias nisi ratione actuum impantiū eorū ¶ Quantum ad secundū articulū Sit prima conclusio capiēdo maledicere primomodo vt est de alio malū referre in hūana cōicatione hō non potest alteri licite maledicere & hoc maxime nisi hoc fieret p ordinationē iuris verbi gratia si vnus esset vocatus per iudicē vt perhibeat testimoniū tunc si referret de alio malū: hoc nō est malū secundū ordinationē iuris. Probatur cōclo sic in hūana cōmunicatione null⁹ pōt licite alium diffamare ergo maior & mior patent de se ¶ Scda conclo capiēdo maledicer̄ duobus vltimis modis sub ratione mali null⁹ pōt licite alteri maledicere in hūana cōicatione Patet cōclo quo ad secundum quia secundus mod⁹ maledictionis est quando vn⁹ ipesat alteri penā infligi. Mō clarū ē q̄ si hoc faciat sub ratione mali male fit. pts conclo etiā quo ad tertium modū qui ē qn̄ vnus optat alteri malū fieri & quādo hoc fit sub ratiōe mali male fit. ¶ Tercia cōclo capiendo maledicere in ist⁹ duob⁹ mōis in hūana cōicatiōe vn⁹ pōt alteri male dicere & hoc rōe bōi iusti vel vtilis. pts quo ad scdz modū qa iudex male dicit illi cui pcipit ppt bonū iusti īfligi penā & si qs opts iurioso & vitioso penā & īfirmitatez vt nō malefaciat sz vt vitā emēdz tūc maledicere est licitum nec policie est detrimentum. similiter pōt pbari quo ad terciū modū. Istis

Prim⁹ articulus. Primum notabile. maledicere dupliciter accipitur Secundus

Tertiū notabile.

Quartum dupliciter iperādo qs alteri male dicit

Quintum

Sextū nō² bile et facer̄ i moralib⁹ seinuicē cōsequūtur

Secundus articulus. Prima conclusio

Secunda conclusio

Tercia

non obstantibus verum est in casu quo vnus optet alteri malum infligi: & hoc ppter bonu vtile non debet dici maledictio nisi valde large ¶ Ad rationes Ad primas in humana &c. conceditur hoc nisi fiat secundum ordinatio nem iuris immo alii casus pertinent ad detractiones. ¶ Ad secundam nullus &c. verum e ad istum sensus q nullus debet vel potest alteri malus optare licite sub ratione mali: sed bene sub ratione boni & iusti vel boni vtilis. ¶ Ad tercias conceditur illa & hoc sub ratione mali quia sub ratione boni non oportet. ¶ Ad quartã concedit maior & negatur minor & hoc si fiat iuxta secundum modum vel tercium modũ maledictionis & hoc si talis faciat secundus dictamen recte rationis q alt roget pro eo vt sibi pena vel malum infligat & hoc vt vitam emẽdet: & hoc debet sustinere patiẽter. Ideo dicit Catho quod merito pateris patienter ferre memẽto Ratio post op. est prodictis in questione.

Ad rões.

QVESTIO.XXIIII.

Arguitur.

Queritur xxiiij. Vtrum aliquis de illicite acquisitis possit alicui licite subuenire? Arguitur prio q sic de diuitiis illicite acqsitis licite potest quis aliis subuenire igitur cõsia ps de se. Et ans pbatur quia habet Lu.xvi. dicit saluator facite vobis amicos de mãmona iniquitatis & per hoc intelliguntur diuitie: & sic sensus est facite vobis de pecuniis male acquisitis amicos. ¶ Secundo sic turpe lucrum est illicite acquisitus: sed sic est q de turpi lucro potest qs licite alteri subuenire igitur Maior pats de se primo de meretricio secundo de simonia tercio de pecunia acquisita per ludum taxillorũ. In omnibus istis est turpe lucrum & tamen de istis bene fit elemosina vt videtur. ¶ Tertio sic ni si sic sequeretur q quis licite potest incurrere homicidius in casu aliquo. Consequẽs est falsum: quia homicidiũ est de se malus. Et pbatur cõsequentia quia si quis habens diuitias male acquisitas videat proximũ suum in necessitate pre nimia paupertate. vel ergo talis subuenire põt licite & sic habetur ppositum vel non & sic debebit expectare mortẽ alteri us & sic erit homicida. ¶ Oppositum patet & arguitur sic. nullus põt alteri subuenire nisi de proprio: sed illud quod est licite acquisitũ non est sui igit maior patet quia i moralibus nihil debet fieri boni nisi in proprio. Et minor nota est ex terminis ¶ In questione erũt duo articuli. In primo respondebitur ad questius In secundo videbitur vtrum ille qui est sub alterius potestate possit licite facere elemosinã ¶ Quantum ad primum articulum prio notandum est q diuitie possunt dici inique acquiri tripliciter. Vno modo inique quia sunt iniquitatis vel inequalitatis. Secundo modo apud illos qui scilicet suam spem in diuitiis ponunt. Tercio modo dicuntur inique ex eo q heredes hñt diuitias pdecessorũ suorũ qui male & illicite illas diuitias acquisiuerũt & de oibus istis diuitiis potest intelligi dictũ saluatoris ¶ Secundo notandum e q aliqd põt dici male acqsitus tripliciter. Vno mõ sic q ille qui male acquisiuit illud non põt licite retinere immo tenet restituere vt acquisitum p furtũ vel rapinã & tenet restituere illi a quo acquisiuit & nulli alteri. secundo quia est acquisitũ cõtra iusticiã & eiã datũ est ab illo qui acquisiuit contra iusticiã ita q nec ille potest retinere nec licite potest restituere illi a quo acquisiuit: vt acquisitum per simoniam. tertio mõ is acquisitio in se sit licita: tamen illud per qd acqrebat est illicitũ vt acquisitio pecunie per meretriciũ. ¶ Tũc sit prima conclusio. de illicite acquisitus iuxta primũ modũ null licite alteri subuenire põt nisi habeat licentiã ab illo a quo erat acquisitũ. Probat. quia illud sic erat acquisitũ licite q ipsemet non poterat retinere: immo tenetur restituere illi a quo acquisiuit ¶ Scda cõclusio de illicite acquisitis iuxta modũ secundũ licite põt quis alteri subuenire: imo tenet pbat quia per casũ ille qui acquisiuit illa non põt tennere nec restituere illi a quo acquisiuit & sic date de illis elemosinã licite põt ¶ Tercia cõclo de illicite acquisitis iuxta terciũ modũ licite põt qs subuenire alteri pbat quia ista acquisitio de se erat licita: sed mod p quẽ acquirebat erat illicit is de illo nõ possit fieri oblatio vt dicitur in theologia ppter scandalũ & hoc ppter verba mala. ¶ Quantũ ad scds articulũ Arguit ad ptẽ affirmatiuã nã viri religiosi sub aliis sũt cõstituti & tñ pñt facere elemosinam qa nisi sic te portaret dãnũ de statu religionis ¶ Scdo sic vxor est constituta sub viri potestate & tñ licite põt facere elemosinã: vt legit de sancta Lucia &c. ¶ Tercio sic pueri sũt sub ptãte patris & tamen possunt facere elemosinas licite qa bonorũ parentũ sunt boni filii. ¶ Oppositius arguit quia elemosina ds fieri de pprio. Pro intellectu dubii notandum est q ille qui e sub ptãte alterius ds se regere & gubernare seu regulare scds regulas ipius. ps quia naturale est q inferiora regũt a supiorib Scdo notãdũ e q aliqu existente sub ptãte alteri facere elemosinam pt intelligi dupli. vnc mõ q faciat elemosinam de re secundum quam est alteri subdit. aliomõ per oppositũ ics de re de q nõ est subdit ¶ Sit igit ptia conclusio qui e sub

Arguitur.

In opposi tum

Prim articulus

Primum notabile. diuitie tri pliciter ini que acqui runtur

Secundus aliqd dici male acqui sitũ triplicit ter

Prima cõ clusio

Secunda

Tercia

Secundus articulus Arguitur.

In opposi tum Primum notabile

Secundus

Prima cõ clusio

potestate alterius non potest licite facere ele
mosinam de re secundum quaꝫ est alteri sub
ditus.probatur qa nõ habet talem reꝫ sub do
minio Ista conclusio non intelligitur i tribus
nota restri casibus primus casus est quãdo talis subiect⁹
ctionẽ pri- haberet licentiam a suo supiori.secundus ca-
me ꝯclonis sus est nisi talis subditus haberet verisimileꝫ
opinionem seu coniecturationem ꝙ domino
suo placeret.tercius casus est in necessitatis ar
ticulo quia in necessitate omnia bona sũt cõ
munia & sic potest recipere & dare. ¶ Scda
Secunda cõclusio ille q ẽ sub ptãte alteri⁹ cõstitutus põt
licite facere elemosinam de re secũdũ quã nõ
est subditus & hoc si habeat proprium ,pbaꝶ
qa potest facere elemosinaꝫ de propro. ¶ Et
Ad rõnes tunc ad rationes dubii. Ad primã negatur mi
dubii nor in tribus casib⁹ dictis.& qñ dicitꝶ.ꝙ rẽ por
tãt dañũ. Dicitꝶ ꝙ nõ.qa forte essẽt paupiores
si non essent religiosi. ¶ Ad secundam dicitꝶ
similiter nisi de illis rebus secunduꝫ quas est
subiecta mulier viro & nisi in ilꝶ trib⁹ casibus
Ad rõnes ¶ Ad rationes pricipales q̃stionis Ad primã
questionis qñ dr̃ diuitiis acq̃sitis negatꝶ añcedẽs iuxta pri
mũ modũ acquirendi rẽ illicite. tñ iuxta alios
duos modos conceditꝶ. Et ad dictũ saluatoris
põt dici ꝙ intelligitur de diuitiis iniquitatis
i.inequalitatis:vꝶ si filio nõ cõstat quõ pentes
acquisiuerũt. ¶ Ad secundam conceditur qc
quid ratio concludit. ¶ Ad terciam negatur
cõña. Ad ,pbatione dicitur ꝙ licite potest si-
bi subuenire & nõ dicunꝶ male acq̃site respcũ
illius existentis in necessitate. Etiã tũc oĩa sũt
coĩa & ideo rõ nihil concludit Ratio post op-
positum est pro dictis.

QVETIO XXV.

Arguitur. QVeritur vicesimoquinto & vltimo
vtrũ in policia bene recta virgini-
tas sit licita Arguitur ꝙ non .qa il-
lud non est licitum quod est cõtra preceptũ
nature:sed virginitas est huiusmodi igiꝶ. Ma
ior ptꝫ de se quia preceptum legis nature est
de se licitum.quia natura dirigiꝶ ab agente in
fallibili vt dicit commẽtator duodecimo me-
thaphisice. Et minor patet quia lex nature p̃
cepit ꝙ conseruetꝶ quodlibet ens i pmanẽtia
hoc autem esse non potest cũ virginitate.
¶ Secundo sic. Nam virginitas a medio virtu
tis recedit ergo in quodlibet casu est licita. pꝫ
consequentia.quia omne tale est vitiosum &
antecedens patꝫ.quia per virginitateꝫ homo
abstinet se ab omni delectatõe.modo vitiosũ
est ab omnibus delectionibus se abstiere. qa
talis est agrestis & insensibilis ¶ Tertio sic il
lud est illicitum:cui licite pena debetur:sꝫ vir
ginitati de se pena debetur igiꝶ. maior patet
de se quia nunq̃ infligiꝶ pena iuste & licite ni-
si pro illicito. minor patet. nam apud ãtiquos
pena virginibus infligebatur:vt patꝫ in anti-
quis historiis. ¶ Quarto sic illud est illicitum
per qd̃ tota policia piret.sꝫ in casu p virginita
tem tota policia periret:igitur maior patꝫ de
se. & minor probatur in casu quo princeps eli
geret virginitatem & ꝙ policia postea debe
ret peruenire ad tirannos puertentes policiaꝫ
tunc periret. ¶ Oppositum arguitur naꝫ om In opposi
ne illud est licitum quod cadit sub consilio: sꝫ tum.
virginitas est huiusmodi igitur Maior ptꝫ de
se quia nullum malum cadit sub consilio: &
minor patet de se. ¶ In questione erunt duo
articuli. In primo ponentur notabilia & cõclu Prim⁹ ar
siones In secundo dubitationes ¶ Quantuꝫ ticulus.
ad primum articulum primo supponendum Primum
est ꝙ in actibus hũanis ille est simpliciter ma notabile.
lus & vitiosus qui fit contra rectã rationẽ. ap-
paret quia dicicitur secundo ethicorũ ꝙ nul-
lus actus dicitur virtuosus nisi sit recta ratiõe Secundũ
regulatus Scd̃o supponiꝶ ꝙ quilibꝫ vti dẽt se
cundũ rectã rõnẽ illis qui sunt ad finẽ secũduꝫ
illã rõeꝫ & mẽsurã qua cõgruit illis taliter vel
taliter vtiscꝫ ꝙ vtatur scd̃ꝫ exigẽtiã ad finem
patꝫ quia si aliquis aliter vtatur ille non vtitur
sed magis abutitur :quia non vtitur illis ad fi
nem secundum queꝫ ordinate sunt vtende sic Tertiũ:ho
etiã ille qui mentitur dicitur abuti voce sua. minis tria
¶ Tercio notãdũ est & supponiꝶ ꝙ ho:s tria sunt bona
sunt bona scilicet exteriora vt diuitie & ami-
citia sũt bona nature & corpis vt sanitas. alia
sũt bõa aĩe vt sciẽtie & virtutes:& talia sũt sim
pliciter bõa ¶ Quarto notãdũ ẽ ꝙ scd̃ꝫ rectũ Quartum
ordinem bona exteriora ordinantur in bona
corpis & illa vlteri⁹ in bona aĩe:sic ꝙ semper
deterius est gratia melioris ¶ Sit ergo prima Pria con
cõclusio. quilibet secundum rectũ ordinẽ dẽt clusio
vti bonis exterioribus eo mõ quo cõgruit frui
illorum & bonis corporis ꝓut congruit bonis
anime Probatur cõclusio ex dictis correlarie
sequitur. ꝙ licite potest quis se abstinere a bo
nis exterioribus si congruat corpori: & a bo
nis corporis si congruat bonis anime. Pꝫ cor
relarium ex questione precedẽti. ¶ Secundũ
correlarium simpliciter virginitas ẽ licita. pa-
tet quia virginitas consistit in illo in quo qs li
cite potest se abstinere: si congruit aĩe Mõ libe Secunda
rius corpus potest seruire anime per virginita conclusio
tẽ ¶ Secunda conclusio. licet virginitas per se
sit licita/tamẽ in casu staret ꝙ virginitas esset
illicita scꝫ i casu quo oẽs homines abstinerẽt
a delectatione carnali Probaꝶ prima pars ex
correlario p̃cedenti. Secunda patet ex quar- Secundus
ta ratione ante oppositum. ¶ Quantum ad articulus.
secundum articulum. Sit prima dubitatio. Primum
Dubium

Vtrum in aliquo casu aliquis potest facere cõtrarium ipsius quod ẽ sub precepto ❡Secunda dubitatio. In quo consistit vera virginitas. Tercio. vtrum per delectationem veneris corrumpatur vera virginitas. ❡Quantuȝ ad primam dubitationẽ. Arguitur ad partẽ affirmatiuam/quia cadit sub precepto capere potũ & cibum/& tamen aliquis põt se abstinere ab illis scȝ ieiunando. ❡Oppositum patȝ de se. Pro intellectu huius dubitationis est notãdum ꝙ omne illud quod cadit sub ꝑcepto debito est debitũ. ptȝ. quia omne preceptũ tam affirmatiuum q̃ negatiuum est obligatoriuȝ. ❡Secundo notandũ est ꝙ preceptũ ẽ duplex quoddã est quod ab vno debet impleri. aliud quod debet impleri per totam multitudineȝ. ❡Sit ergo prima conclusio. loquendo de debito quo vnus obligatur nullus põt facere licite oppositum illius quod sub precepto cadit & hoc simpliciter. ptȝ. quia si sic sequeret ꝙ aliquis posset simpliciter a cibo abstinere Consequens est falsum. ❡Secunda cõclusio loquendo de debito ꝑcepto quatinus implea tur a tota multitudine: non tamen a quolibet illius quis potest facere oppositũ illius quod sub consilio cadit patet quia postq̃ vni soli nõ est preceptum impositum sequitur ꝙ non tenet adimplere licȝ tota multitudo obliget ad hoc ꝙ fiat commixtio seminalis vt conseruetur species humana & etiam preceptũ est vt adimpleãtur ꝑcepta dei vt castitates seruare &c. ❡Secunda dubitatio est. In quo consistit vera virginitas. ❡Pro quo notanduȝ est ꝙ in commixtione venerea sunt tria consideranda primum est corruptio signaculi virginalis. secundũ delectatio corporis in emissione seminis. tertium ex parte mentis propositũ deueniendi ad talem delectationem. ❡Secundo notandum est. ꝙ in virginitate tria sunt consideranda. primum est integritas carnis secundum imunitas delectationis in semis emissione. tertium est perpetuum ꝓpositum abstinẽdi a tali delectatione venerea ❡Sit ergo prĩa conclusio. virginitas non consistit ĩ carnis integritate ꝓbatur qa virginitas stat cũ carnis corruptione igitur Patet consequẽtia. & antecedens. quia si mulier aliqua corrumpet cũ violentia & ipsa inuicta magis esset ad suam gloriam. ❡Secunda conclusio vera virginitas cõsistit in vero proposito abstinẽdi se a delectatione venerea patȝ ex dictis. Ex quo patet ꝙ per solum consensum ad corruptionem carnis vel ad delectationem veneream corrumpitur virginitas ❡Tercium dubium est. vtrũ per delectatione in seminis emissione corrũpatur virginitas ❡Pro cuius solutione notãdum est. ꝙ talis delectatio potest fieri dupliciter. vno modo sine cõsẽsu mẽtis cõtra ꝓpositũ eiꝰ: vt ex nature fragilitate: vel ex infirmitate: alio mõ cũ ꝓposito mẽtis ❡Sit ergo prima ꝓpositio. si talis delectatio fiat cũ cõsẽsu mentis & cum proposito tunc corrumpitur virginitas. Conclusio ista patet de se. Nam virginitas consistit in proposito perpetuo abstinendi se ab actu venereo. ❡Secunda propositio. si talis delectatio fiat sine consensu mentis tunc non corrumpitur virginitas. ptȝ conclusio de se ❡Ad rationes. Ad primam non est licitum &c. conceditur illa si sit preceptuȝ & debitum: quatinus ab vno solo impleat sigillatim. modo preceptum de commixtione viri non est positum vt impleatur ab vnoquoq̃ sigillatim. ❡Ad probationem negatur illa quia mens multo habet nobiliores operationes & delectationes q̃ sit carnis delectatio qa delectatur in vita sua speculatiua & in multis alijs. ❡Ad tertiam dicitur ꝙ leges ordinant penas pro illis que vt in pluribꝰ eueniũt. Modo forsan ita fuit antiquitus ꝙ multi voluerunt seruare virginitatem vt possent liberius alijs malis vacare & dicitur ꝙ proprie illa nõ est virginitas quia abstinuerũt se sed quia ita erant dediti alijs erroribus & vitijs/ꝙ sic non poterant virginitatem corrumpere & talis intentio est mala. ❡Ad quartam dicitur ꝙ bene concludit ꝙ virginitas de per accidens potest reddi illicita: sed hoc est per aliquam circunstantiam vt ratio arguebat. ❡Ratio post oppositum est pro dictis. ❡Et hec dicta sunt de omnibus questionibus quarti li. po.

Margin notes (left column): Tria dubia / Ad primũ arguitur / Primum notabile. / Secundũ / Prima cõclusio / Secunda conclusio / Secundus dubium. / Primum notabile / tria sũt cõsideranda ĩ cõmixtiõe venerea / Scdõ tria ĩ virginitate cõsiderãda / Prima cõclusio / Secunda / Tertiũ dubium / Primum notabile

Margin notes (right column): Prima cõclusio / Secunda / Ad rõnes

❡FINIS.

❡QVESTIO PRIMA QVINTI LIBRI POLITICORVM ARISTOTELIS.

Arguitur.

Irca inicium Quīti libri
politicorum Aristotelis
Queritur Vtrum omnis
seditio sit vitiosa? ¶Et ar
guitur ꝙ nō. Aliqua sedi
tio est licita igitur. Patet
consequentia qa nullū vi
tiosum est licitum Antece
dēs patet quia seditio importat quendam tu
multum ad pugnandum seu pugnaȝ. Modo
aliqua pugna ē licita: quoniaȝ alias fortis pec
caret exercendo actum fortitudinis. ¶Secū
do sic. Non omnis discordia est vitiosa igitur
Consequentia patet. & antecedens etiam qa
i bello ꝓ republica est discordia & tamē cla
rum est ꝙ ista discordia est licita. ¶Tertio sic
illi laudantur qui liberāt populum a tiranni
ca potestate/ & hoc difficulter potest fieri sine
seditione: igitur seditio est laudanda & ex cō
sequenti sequitur ꝙ non omnis seditio est vi
tiosa. Maior patet quinto huius quia qui in
terficiunt tirannum sunt laudandi. minor no
ta est. ¶Quarto sic. Non omnis rixa est vitio
sa: igitur Patet consequentia exterminis quia
seditio est quedam rixa. Et antecedens patet
quia rixa denotat quandam contentioneȝ in
ter partes modo omnis cōtentio est vitiosa.
¶Quinto sic non omne bellum est vitiosum
igitur. Patet consequentia. Et antecedens ꝓ
batur. quia bellum pro bono publico est lici
tum alias fortis moraliter non potest exerce

In opposi
tum

re actum fortitudinis sine vitio. ¶Oppositū
tamē arguitur seditio est causa corruptionis
policie ergo. Consequentia patet exterminis
Et antecedens est philosophi secundo huius
capitulo primo. ¶In questione erunt duo ar
ticuli. In primo videbit̄ de quesito pricipali.
In secundo videbitur vtrum rixa sit vitiosa.

Primꝰ ar
ticulus.
Primum
notabile.
differunt ⁊
cōueniūt ri
xa bellū et
seditio

¶Quantum ad primum articuluȝ primo no
tandum ꝙ rixa bellum & seditio quodāmo
do conueniunt & quodāmodo differunt. Cō
ueniunt in hoc ꝙ quodlibet illorū nominum
importat seu significat quandam cōtradictio
nē & repugnātiam & rebellionē. Sed duobus
modis differunt inter se primo differūt: quia
rixa & bellum iportant q̄dam repugnātiā mu
tuā in actu: sed seditio importat nō talem mu
tuā repugnātiā actualē: sȝ q̄dā dispōnē ꝓxiā &
dispositionē ad talē pugnā scd̄o differt qa bel
lū ē iter duas multitudines ad iuicē extraneas
sed rixa est vnius vel paucorum ad vnū vel ad
paucos: sed seditio est vniꝰ partis multitudi

Secundū
notabile.
quid sit po
pulus.

nis ad aliam partem multitudinis eiusdeȝ ex
quo sequitur ꝙ omnis seditio opponitur vni
tati populi. patȝ ex quid nominis de seditio.
¶Secundo notandum est ꝙ omnis cetꝰ mul
titudinis est populus: sed populus ꝓprie est
cetus vno consensu sociatus & consensu vtili
tatis communis Et sic due conditiones requi
runtur. prima ꝙ ibi sit iusticia & concordia.
secunda ē ꝙ illa multitudo intēdat vtilitateȝ
communem. & hoc est de intentione Augus.
decimo de ciuitate dei dicentis populum de
terminatum sapienter non omnem multitu
dinis cetum: sed consensu iuris & vtilitatis
communis sociatum. Tertio supponitur
ꝙ omnis seditio opponitur iusticie & vtilitati

Tertiū no
tabile.

communi. ¶Tertio notanduȝ est ꝙ sicut bo
num cōmune ceteris paribus est amabiliꝰ bo
no priuato ita illud quod opponitur bono cō
muni est fugibilius illo quod opponit̄ bono
priuato. patȝ quia quanto aliquid est melius
tanto suum oppositū est peiꝰ & detestabilius

Quartum
notabile di
scordia du
pliciter ca
pitur.

¶Quarto notandum est ꝙ discordia duplici
ter accipitur. Vno modo pro illo quod ē cōtra
aliquid manifeste bonuȝ in communitate &
talis non stat sine vitio. Secundo mō prout ē
cōtra illud quod nō ē manifeste bonuȝ & ista

Quintum

nō pōt esse vitiosa. ¶Quinto supponitur ꝙ
bonuȝ cōmune simpliciter & maxime est bo
num Patet quia bona priuata semp in bonuȝ
cōmune ordināt̄ur. quod patet quia semp de
terius est gratia melioris: vt patȝ primo ethico
rum ¶Correlarie sequitur ꝙ omnis seditio
est discordia a maxio bono Patet quia omnis

Prīa con
clusio
rñsiua

seditio opponitur bono communi & vtilita
ti eiusdem. ¶Sit ergo prima conclusio & res
pōsiua. Omnis seditio est vitiosa simpliciter
Probatur omne illud quod opponit̄ simplici
ter bono est simpliciter vitiosum: sed seditio
est huiusmodi: igitur maior & minor note sūt
exterminis. Et conclusio patȝ de se. ¶Quan

Secundus
articulus
dubium
Primum
notabile.

tum ad secundum articulum. Videndum
est vtruȝ omnis rixa est vitiosa. ¶Pro quo no
tandum primo ꝙ sicut contentio dicit quan
dam contradictionem & repugnantiam i ver
bis ita rixa i factis. patȝ suppositio per multas

Secunduȝ
quō rixosꝰ
diffinitur.
Tria sunt i
honesta in
rixa

glosas. Ex quo sequitur ꝙ omnis rixa est bel
lum priuatum. ¶Secundo notandum ē ꝙ se
cundū Isido. in li. ethimologiarū rixosꝰ sic dif
finitur. Rixosus est homo qui semper ad con
tradicendū est paratus/ & qui iurgio delectat̄
& ꝓuocat cōtendentē ad iram. ex quo patȝ ꝙ
in rixa sunt tria in honesta. primum est deor
dinatio: quia rixosus semp est patus ad cōtra
dicendū scd̄m est ꝙ talis delectatur in iurgio

Tertiū no
tabile ad
hoc ꝙ bellū
sit iustum
tres cōditio
nes requi
runtur

qd̄ est cōtra bonum pacis. tertium ē quia pro
uocat cōtendentē ad iram/ & ad malefaciēdū
& sic reddit aliū malefactoreȝ. ¶Tertio notā
dū est ꝙ antequam fiat aliquod bellum requi
runt̄ tres cōditiones. pria est ꝙ fiat autoritate
principis vel totiꝰ cōmunitatis ex quo sequit̄

ꝙ persona priuata non potest licite ꝓuocare aliquod bellum. ¶ Secunda ꝙ causa sit iusta. Tertia ꝙ sit recta itētio belliantiū scʒ ꝙ intendant consequi ad bonum commune vel propter magnum malum fugiendus. ¶ Quarto supponitur ꝙ ꝓprie loquendo rixa est contētio vel contradictio in factis contra personas priuatas sine auctoritate publice potestatis vel principis ¶ Ex quibus oībus sequit̄ conclusio responsiua ad questiō scʒ ꝙ omnis rixa est vitiosa probatur quia omnis rixa malum importat vt patet per prius dicta.

Quartum notabile qd rixa ꝓprie

Conclusio responsiua

Ad rōnes questionis

¶ Ad rationes. ad primā quādo dr̄ aliqua seditio &c. negat̄ illud. Ad ꝓbationem dicit̄ ꝙ contradictio & repugnātia est licita si fiat ꝓpter iustam causam & autoritate principis.

¶ Ad secundam dicitur ꝙ si discordia est de illo qd nō est manifeste bonum non est multū mala sed sic nō est de seditione. ¶ Ad tertias dicitur ꝙ talis multitudo que est sub potestate tiranni in ordine ad ipsum nō est populus & non est ibi seditio. qa seditio debet esse in populo constituto cum consensu iuris & vtilitate cōi. Et ex hoc sequit̄ ꝙ i nulla policia transgressa est populus ¶ Ad quartam negat̄ illa. Ad probationē qñ dicit̄ ꝙ rixa dicit quādam contentionē conceditur quia multa mala importat sicut pʒ ex diffinitione rixe & ręsosi posita ab isidoro quarto ethimologiarū nam tria mala magna concurrunt in rixa.

¶ Ad quintam non omne malum &c. conceditur ꝙ ibi sūt tres cōditiones requisitead iustū bellum modo sic non est in seditione. ¶ Ratio post oppositum est pro dictis.

¶ QVESTIO SECVNDA

Arguitur.

Q Verit̄ secundo. Vtrū solicitudo circa bona temporalia sit licita ¶ Arguitur primo ꝙ sic. quia adquēlibet ꝓsidentem ptinet licite solicitari de illis q̄bus presidet. sed omnibꝰ temporalibus bōis presidet homo igitur &c. maior pʒ & minor ꝓbatur quia dicitur secundo phisicorū ꝙ homo ē quodāmodo finis omniū aliorū. Et etiā dicitur in alia facultate. oīa subiecisti sub pedibus eiꝰ &c. ¶ Tertio sic homo pōt licite solicitari de illo fine ꝓpter quē operatur: sʒ homo operatur licite ꝓ bonis temporalibꝰ quatinus ipse licite habeat sustentamētū igitur maior patet de se. & mīor patet quia alias homo sine illis bonis non potest diu permanere ¶ Tertio sic solicitudo circa bona temporalia est laudanda & laudabilis ergo patet consequentia. quia omne laudandum siue laudabile est licitum. Antecedens apparet. quia solicitudo pro pueris suis & pupillis est opus misericordie & ordinatur in ipsum. ¶ Quarto sic. In cōmunicatione politica illud est licitum sine quo non potest diu permanere bonum publicum vel res publica: sed sine solicitudine circa bona temporalia non potest diu respublica permanere ergo consequentia patet. Et maior patet de se. Et minor probat̄ qa si legislator vel princeps esset negligens circa bona temporalia pticularia: policia stati periret. ¶ Oppositum Arguitur nā illud nō est licitum per quod homo impeditur a maiori bono ad quod maxime bonum obligatur sʒ hoc est per solicitudinē circa bona temporalia ergo maior est nota. & mīor probatur per experientiam quia videmus ꝙ homo per talem solicitudinem impeditur a diuino seruitio: quia non potest in cultum dei intendere.

In opposi tum.

¶ In questione erunt duo articuli. In primo erunt notabilia. In secundo conclusiones.

Primus articulus Primum. notabile. qd solicitudo

¶ Qantum ad primum articulum primo notandum est ꝙ solicitudo est studium circa aliquid ad illud consequendus. patʒ quia ille dicitur solicitarius qui magnam diligentiā habet ad aliquid faciendum. ¶ Secundo notādum est ꝙ in solicitudine circa bona temporalia tria sunt consideranda. primuꝫ est illud de quo solicitamur. secundum est timor deficiendi tertium est studium ad habitum vehementissime & fortiter circa acquisitionē bonorum temporalium. ¶ Tertio notandum ē ꝙ solicitudo circa bona tp̄oralia potest reddi tripliciter illicita. Vnomō ex pte bonorum temporalium de quibus solicitamur: quia scilicet appetimus illa prosequi tanq̄ fines propter se & etiam in illis bonis poni͏̄mꝰ finē nr̄m ita ꝙ felicitas nostra consistit in diuitiis vt aliqui posuerunt. Secundo ex parte timoris superflui scilicet quando excessiue & superflue credit deficere & credit nunq̄ satis habere & propter hoc toto suo conatu querit diuitias. Tertio ex parte sui studii vehemētis superflui ita scilicet ꝙ homo ita fortiter studet & nititur circa bona temporalia ꝙ non occupatur in cultu & seruitio diuino & negligit bona sp̄ualia.

Scōʒ tria solicitudie

Tertiū solicitudo circa tē poralia est tripliciter illicita

¶ Quarto notandus est ꝙ anteq̄ aliquod studium circa bona tp̄oralia sit licitū oʒ attēdere maxime ad circūstātias scilicet ꝙ cura illa sit tp̄e quo debet esse vt ꝙ homo sit solicitus ꝓ videmus suis est licitū/ & sic de aliis rebus ¶ Quinto notandus est ꝙ bona tp̄oralia nō sūt hoi subiecta nisi inquantū homo ipsis vtitur secundum rectā rōnē non ponendo i ipsis finē suū scilicet ordinando ipsa in vite necessitatē & hoc potest facere. quia diuicie & bona tp̄alia scd̄m veritatem sunt bona vtilia/ & talia ordinantur in bonuʒ honestum Et ideo di

Quartum notabile.

Quintum

cit catho dilige denarium sed patce dilige formam. Ex quo inferuntur aliqua correlaria φ

Primus correlarium

q̃cito sic ē φ aliquis querit diuitias propter se ponendo ipas in finem suum ipe perdit dominium super ipas ps ex notabili quia nō sunt ei subiecte nisi vt eis debite vtaꝛ. Secūdo infero

Secundum

quod q̃cito homo agit viciose & culpabiliter ipse pdit dominium sup omnia bona sua tpalia:&hoc dicit probabiliter qa in tali rō est peruersa quia omnis malus ē ignorans &quasi bestia.modo bona tēporalia nō sunt homini subiecta nisi inquantū est homo. Itē q̃cito hō agit viciose ipe peruertit ordinē vniuersi quātū est in ipso. Modo ordo vniuersi est φ bona tēporalia sint homini subiecta &talem ordinem ipse peruertit ergo talis ordo nō plus inest ei.

Secundus articulus *Prima conclusio*

¶Quantum ad secūdum articulum. Sit prima conclusio/frequēter in cōmunicatiōe politica solicitudo circa bona tēporalia est illicita pats conclusio ex dictis in tercio notabili primi articuli. ¶Secunda cōclusio in cōmunicatiōe politica solicitudo circa bona temporalia de quibus solicitamur est licita stantibus tribus conditionibus. Prima est quod bona temporalia de quibus solicitamur querantur pꝑter vite necessitatem solum nō stando in ipsis tanq̃ in finem. Secunda conditio quod homo sit sollicitus nō excessiue: vel superflue timeat deficere in bonis temporalibus ita quod talis semp habeat spem φ deus sibi prouidebit si bene facit iuxta posse suum:iuxta illud primum querite regnum dei & iusticiam eius:& omnia adijciētur vobis. Tercia cōditio φ talis nō adhibeat circa bona temporalia curam tantam &studiū φ impediatur a cultu diuino/& eius seruitio. Et istis stantibus solicitudo nulli ꝓhibetur nec in lege canonica nec in lege morali.

Ad rōes

¶Ad rationes.ad primam conceditur maior si hoc fiat cum debitis circumstantijs. Et cum dicitur homo &c.conceditur iuxta dicta in quinto notabili primi articuli. ¶Ad secundam conceditur maior & quando dicitur in minore hō licite &c. conceditur si operetur vt decet vt dictū est prius. ¶Ad terciam sollicitudo est laudabilis cōceditur illa si fiat vt dictū est in secūdo articulo. ¶Ad quartam conceditur maior & negetur minor si talis solicitudo sit debite circumstantionata. Ratio post oppositum est pro dictis.

¶Questio tercia.

Veritur tercio/ Vtrum dissimilitudo ciuiū in policia sit causa dissensionis in ciuitate. Arguitur φ non.

Arguitur

dissimilitudo ciuium in ciuitate est necessaria & ad ciuitatis conseruationem igitur patet consequentia quia dissensio ē corruptiua ciuitatis. Et añs ꝓbatur per philosophū tercio huius dicentē φ ciuitas debet cōstitui ex dissimilibus. ¶Secundo sic multitudo non est causa pacis in ciuitate igitur. pꝫ cōseq̃ntia quia oppositoꝝ opposite sunt cause. & añs pꝫ quū si sit maior similitudo erit causa maioris pacis per regulam positam in thopicis si simpliciter ad simpliciter & magis ad magis & maximum ad maximum:cōns est falsum vt pꝫ quia ciuitas non cōponeretur ex dissimilibus qd est contra philosophū. ¶Tercio sic in bona policia siue in bona ciuitate oportet ciues esse dissimiles siue dissimilium statuum igiꝰ pꝫ consequentia satis & etiā añs patuit in tercio huius & etiam in quinto huius quia in qualibet ciuitate debet esse subditus & principans. ¶Op-

In oppositum

positum arguitur sic:similitudo est causa pacis igitur patet cōsequentia & añs pꝫ per philosophum quinto huius dicētem φ amicitia ē causa pacis quia in amicitia est maxima similitudo vel saltem amicitia nō est sine similitudine. In q̃stione erunt duo articuli. In primo videbiꝰ de q̃sito. In secundo vtrū pax sit finis ciuitatis vel policie. ¶Quantum ad primum articulū

Primus articulus *Primum notabile.*

Primo notandū est qd in policia seu ciuitate. duplex potest esse ciuium dissimilitudo. vno modo inter se cū qua tñ stat vnitas &similitudo voluntatum ciuium in ciuitate.vt si ciues essent

Duplex ciuium dissimilitudo

dissimilium statuū & haberent diuersas operationes & tenderent ad vnum finem ciuitatis. aliomō est dissimilitudo inter se & in statu & in operationibus & in ordine ad diuersos fines ciuitatis.quidam ad bonum priuatum alij ad bonum cōmune.alij ad policie lesiones. ¶Secū

Secundum notabile

do notandū ē φ in bona policia seu ciuitate debet esse reipublice quicquid est necessarium ad vitam humanam quantum est possibile. pꝫ ex

Quid ciuitas

descriptione ciuitatis tercio huius vbi dicitur quod ciuitas est mītitudo ciuiū sufficiēs ad antiquarciam.& diciꝰ antiquarcia ab anti quod ē per se &quarcia sufficiētia quasi p se sufficiētia Correlarie sequiꝰ φ bona ciuitas debꝫ cōstitui ex ciuibꝰ dissimilibus inter se scꝫ qd debeāt eē dissimilium statuum & operationū. ¶Tercio

Tertium notabile

notandum est quod vniuscuiusq; policie ē vnꝰ finis principaliter intentus ꝓpter quē omnia alia in tali policia fiunt & ideo ex diuersitate finium policie sunt distincte : vel distinguuntur secundum veritatem vel secundum apparentiam. Secundum veritatem vt in regno. Secundum apparentiā vt in policijs malis & trāsgressis. ¶Quarto notandum est qd dissimilitudo

Quartum notabile. *Tribus modis prouenit dissimilitudo*

potest euenire ex triplici ratione. Prima ex natura diuersa.nā aliqui ex naturali inclinatiōe inclinanꝰ ad verecūdiā.alij ad aliū modū viuēdi. Secundo ex diuersa cōsuetudine. Vnde ali

qui inclinantur ad vnum modum viuendi. alij ad vnum alium. Tercio ex habituum diuersitate. ¶ Sit ergo prima conclusio: capiēdo dissimilitudinem ciuium primo modo dissimilitudo non est causa dissensionis in ciuitate. immo potius est causa saluationis eius. probatur quia sicut dictum est. illa est dissimilitudo ciuium inter se quo ad status & operationes & tamē est similitudo quo ad finem vltimate intentum in illa policia & operatur propter illum finem. Modo hoc est salus policie quia in hoc ciuitas sit per se sufficiens vt dictum ē. ¶ Secunda conclusio: capiendo dissimilitudinem primo mō dissimilitudo ciuium est causa dissensionis in ciuitate. probatur nam talis dissimilitudo ciuium est quando ciues sunt diuersi & intendunt ad diuersos fines policie. vnus ad bonum priuatum & alter ad lesionem policie & inde sequitur destructio & corruptio policie & diuersitas & dissentio. ¶ Quantum ad secūdum articulum videndum est. vtrum pax sit finis ciuitatis. Et arguitur primo ꝙ sic quia in ciuitate pax querit̄ propter se & omnia queruntur propter ipsam pacem. igitur patet consequentia & ans notum est. Secundo sic sicut se habet quies ad motum ita se habet pax ad turbationem in policia. vel saltem ad omnia que fiunt in policia. Sed quies est finis motus igitur. maior patet ex sufficienti similitudine & minor nota est quia mobile mouetur propter quiescere. ¶ Oppositum arguit̄ quoniam felicitas est finis policie ergo pax non. consequentia quia felicitas est quedam operatio. Ans notū est. ¶ Pro intellectu huius sciendum est primo ꝙ pax sic describitur. Pax est quietatio ordinis ciuium in suum finem siue tranquilitas bona ciuium inter se & in ordine ad finem policie. Correlarie sequitur ꝙ pax non est operatio sed est quedam quietatio opposita turbationi ordinis ciuium. apparet ex dictis. ¶ Secundo notandum est ꝙ finis policie propter est illud propter qd ciues operantur vt in policia habeāt illud qd propter seipsum acquiritur. ¶ Tercio notandum est ꝙ finis policie est bene viuere vel secundum veritatem vel secundum apparentiam. Ex istis sequitur prima conclusio qd pax non est finis policie. probatur quia pax ordinat̄ ad finem policie igitur. patet consequentia. & antecedens probatur ex diffinitione pacis vbi dicitur ꝙ est quietatio pacis. ¶ Secunda conclusio: licet pax non sit finis policie tamen sine pace non habetur finis policie. probatur quia non potest acquiri finis policie puta felicitas si ne quietatione ordinis ciuium inter se & talis quietatio nō ē aliud q̄ pax. ¶ Ad rationes dubij. Ad primam negetur ꝙ pax propter se q̄rat̄ tamen bene queritur propter aliud sine quo nō potest acquiri illud quod propter se queritur. ¶ Ad secundam sicut se habet &c. negetur illa quo ad aliqua. Et negetur minor loquendo de fine vltimato. & quādo dicitur mobile mouetur negetur ꝙ sic moueatur propter quiescere tanq̄ propter finem vltimatum. sed propter conseruari in loco suo naturali. Et tunc ad rōnes questionis. ¶ Ad primam dicitur quod ratio bene arguit de similitudie primo modo dicta & non secundo modo. ¶ Ad secundam similitudo ciuium &c. verū est loquendo de omnimoda similitudine & inter ciues & inter status similes quia tunc nō esset in ciuitate per se sufficientia cum similitudo ciuium in ordine ad finem policie est causa pacis in policia. ¶ Ad terciam dicitur q̄ arguit ꝙ bonum ciuitatis requirit quod ciues sint dissimiles inter se tamen est similitudo in ordine ad fines policie. Auctoritas post op. est pro dictis.

Prima pclo — Secunda cō clusio — Scdo articu lus — Dubium — Arguitur — In opposi tum — Primum no tabile. — Quid pax — Secundum notabile. — Tercium. notabile — Prima pclo — Scda pclo — Ad rōnes dubij — Ad rationes questionis

¶ Questio quarta.

Veritur quarto. Vtrū in policia vindicatio sit licita. Arguitur ꝙ nō soli deo pertinet vindicta ergo sequitur quod policie nō est vindicta licita. ergo est illicita saltem homini patet consequētia. quia vsurpare quod est proprium deo ē illicitum & viciosum. Et antecedens patet quia habetur deutro. secundo michi vindictam & ego retribuam. ¶ Secundo sic ille de quo sumit̄ vindicta non tolleratur sed mali sunt tollerādi igitur. igitur patet consequētia. & maior & minor probantur quia mali permittuntur viuere inter bonos. ¶ Tercio sic si vindicatio eēt licita saltē in lege noua seq̄retur ꝙ lex noua esset lex timoris & non amoris. conseq̄ns est falsum & probat̄ cōseq̄ntia q̄ vidicta fit per penas ex qbus causatur timor seruilis. ¶ Quarto sic Si ita eēt ꝙ vindicatio eēt licita sequeretur quod quis iniurias sibi illatas deberet vlcisci. consequēs est falsum. Nā sicut dicit chrisostomus: discamus exemplo nostras christi iniurias & grauitates pati & sustinere patet consequētia de se. ¶ Quinto sic pro forefacto multitudinis non est vindicta sumēda de falsi multitudine ergo nec in policia patet consequētia. Et antecedēs patet quia multitudo sic se debz habere quod de ipsa non debet capi vindicta. ¶ Oppositum arguitur quia nisi sic sequitur quod que ibz policia esset trangressa. patet consequētia quia in qualibet bona policia sunt vindices & vindicatores. Item hoc esset in preiudicium totius bone policie & ciuitatis quia alias bonum cōmune periret & per cōseq̄ns quelibet policia. In questione eruut duo articuli. In primo videbitur de q̄sito. in scdo videbitur vtrū licite vnꝰ hō pro alio pōt puniri. ¶ Quātū ad primū articulū

Arguitur — In opposi tum — Primus ar ticulus.

Primus notabile. Quare fit vindicatio. Primo notandum est qd vindicare fit pprie ppter aliquod malum penale inflictum peccati vt esset mutilatio. Ex quo sequitur correlarie qd vindicatio nō fit licite cōtra iustos pts quia dicitur malum penale inflictum peccati. Secundum. ¶Secundo notandum est ꝙ maxime in vindicatio ne animus vindicātis est considerādus. Vnde in vindicatione duo reperiunt scilicet vnū materiale & vnum formale. Duo sunt in vindicatione. materiale est malum penale inflictum illi de quo vindicta sumitur. formale est intentio seu animus vindicantis. Correlarie sequit ꝙ quo ad rem inaiatam nūq̄ pertinet vindicatio actiua scʒ sumere vindicta patet quia ibi debet esse animus vindicantis ¶Tercio notandum est ꝙ animus vindicātis potest se dupliciter habere. Tertium notabile. Vno mō ꝙ ille vindicans pricipaliter intēdat malū illius de quo sumit vindictam ibi qescēdo vel sistendo: alio modo quod intēdat aliqd bonum ad qd peruenitur per malum penale inflictuʒ peccāti: vt eēt melioratio vite ad emēdationem alioꝝ vt alij capiant exēpluʒ. ¶Quarto notandū est ꝙ iniuria alicui illata dupliciter cōsideraт vno mo Quartum notabile. Dupliciter cōsideratur iniuria. ingtum redūdat in deum vel ecclesiam aut bonum cōe & sic de alijs. alio mō ingtum recipiт ab illo cui iniuria est illata tanq̄ persona priuata. Primo mō dicitur ꝙ iniuria nō est tolerāda pvt scʒ redundat in deum & ex dictis philosophi in hoc quinto apparet/& etiaʒ apparet de helya & helisco pphetis. Sed iuxta secunduʒ modum iniuria est bene toleranda. & hoc est quod dicit chrisostomus exēplo xpi. Sit ergo prima cōclusio. Prima conclusio. Si intentio vindicantis principaliter feratur super malum illius de quo penalis vindicta sumitur ibi stando. nulla vidicatio est licita. probatur qa sic tendit in odium & in inuidiam & cōtra amicitiā veram igiт pʒ cōsequētia & aňs pʒ dictis. Scda pclo ¶Secunda cōclusio Si intentio vindicātis principaliter feraт supra bonum qd principaliter puenit per malū penale inflictum peccāti tunc vidicatio ē licita: probatur qa aliqui ob hoc incarcerātur & puniuntur vt sit eis bonum & alijs in exemplum. Ideo solet dici qd vindicatio est medicina. pʒ rō nem post oppositū & etiā pertinet ad iudices qui nō possunt hoc facere sine vindicatiōe igт &c. ¶Quantum ad secūdum articulum vidēdum est vtrum licite quis pro alio possit puniri. Secundus articulus. Dubium. Pro quo notandū est ꝙ duplex est punitio. Notabile duplex ē punitio. quedam est spiritualis que ad deū ptinet. alia est temporalis & corporalis magis. ¶Prima conclusio loquēdo de punitione spirituali vnꝰ non punitur p alio licite saltem ingtum est psona priuata. Prima pclo &etiam in qtum punitio pertinet ad personam priuatam & etiam pvt illa persona priuata puniт. probatur qa si sic sequeretur ꝙ aliquis puniret spiritualiter sine demeritis cōsequens est falsum & pts consequētia quia sine hoc ꝙ aliquis deuiaret suo more puniretur. ¶Secunda cōclusio de punitiōe temporali & corporali potest cōcedi qd vnꝰ pro alio potest puniri corporaliter ingtum ille est res alterius Scda pclo sicut filius est res patris ergo ratione patris pōt filius puniri temporaliter. Item filius habet eē a patre & per cōsequēs bene esse. Secūda ratio est quod vnus potest puniri pro alio tēporaliter pvt peccatum ipsius redundat in alium & ad peccatum alterius condescendit. quia vnus potest faciliter cadere in peccato alterꝰ ¶Tercio quo advnitatem humane societatis qa quilibet debet videre vt pximus nō peccet igitur.

Ad rationes. ¶Ad primam cōcediт maior originaliter & principaliter. tñ aliqñ iudices & alij possunt licite iudicare secundum exigētiaʒ sui gradus principatꝰ & dominij si aliter fieret tūc grauiter peccarent. Ad rōes questionis. ¶Ad secundam negaт ante cedens quia licet nō tolleretur totaliter sic qd in sua malicia conseruaretur tamen ppter hoc non sequitur ppositum: ita quod tolerare capitur dupliciter vno modo sic qd conseruaretur ab alijs in malicia & sic nō toleratur. Dupliciт capitur tolere alio modo quia sibi aliquod maluʒ penale infligendū est vt sint meliores. & isto modo mali homines sunt tolerandi. De tercio argumēto dictuʒ est in secundo articulo quia debemus sustinere iniurias inquātum redūdant in personam priuatam sed pvt redundāt in deum & in rem publicam nō debemus eas sustinere. ¶Ad quartaʒ negeт cōsequētia nisi cōcedaт qd de lege amoris est talis vindicta & negeт qd ex talibꝰ penis generet timor seruilis qa debet sustinere amore iusticie: & ita per tales penas generaт amor filialis ¶Ad quintam dicitur ꝙ imo in multis certis casibus videlicet in casu in quo multitudo inde melioraret. vel in casu in quo nō insurgeret principi. Etiam a multitudine debet capi vindicta secundum exigētiam multitudinis & secundum cōsilium legislatoris sed non vniuersaliter. Ratio post oppositum est pro dictis

¶Questio quinta.

Veritur quinto. Vtrū locus sit causa seditionis vel dissensionis in bona policia. Arguiт ꝙ nō nā locus ē principium & causa conseruationis ciuitatis igiт pts consequētia & aňs pbaт p porphirium dicentem ꝙ locus est causa generationis & cōseruatiōis sicut pater filij. Item pʒ p philosophum. iiij ethicoꝝ dicentē ꝙ locus ē cōseruatiuus locati. Arguitur ¶Scdo sic si sic hoc maxie eēt propter diuersitatē locoꝝ in ciuitate sʒ hoc nō est dicendū igт patet maior qa nō videт alia cā. & minor pʒ qa ad ciuitatē eē ordinatā hoc reqriт

nam dicit philosoph⁹ in prio huius in ciuitate bene ordinata locus & bona ciuiũ distingui debent. ¶ Tercio sic diuersitas locoꝝ in ciuitate non est causa diuersitatis voluntatis in ciuitate igitur pts consequentia quia nunq̃ orit̃ seditio in ciuitate nisi ex voluntatum diuersitate scilꝫ ciuium. Et añs ꝓbatur qa tunc volũtas nõ esset libera sed voluntas ciuium necessitaret̃ vt discordarent.

In opposi tum

¶ Oppositum arguit̃ per philosophũ quinto hui⁹ capitulo secũdo vbi expresse ponit oppositum. In questiõe prio erunt notabilia. In secũdo cõclusiones.

Primus articulus. ¶ Quantũ ad primum articulum: primo notandũ est ꝙ loc⁹ naturalis est supficies corporis continẽtis ipsum corpus existẽs in tanta ꝓpinquitate ab ipo corpore celesti ꝙ recipiat dispositiões secundum quas potest agere in ipsum locatum ipsum cõseruando Ex quo sequit̃ correlarie ꝙ supficies secundũ illã rõnem scdm quam dicit̃ supficies talis vel talis corporis nõ dicit̃ locus ipsius naturalis.

Primus notabile.

Secundum notabile. ¶ Secũdo notãdum est ꝙ locus põt dupliciter cõsiderari. vno mõ scdm dispositiones qualitatiuã. alio mõ scdꝫ dispositionẽ q̃titatiuã Vnde dispositio q̃litatiua loci attendit̃ penes hoc ꝙ locus recipit dispositiões a celo secũdũ quas agit in ipsum locatũ ipsum conseruando Sed dispositio q̃titatiua in ꝓposito attenditur penes diuersitatem locorũ ciuiuꝫ in ordine ad locum principalem in ciuitate.

Tercium notabile ¶ Tercio notãdum ẽ ꝙ secundum ꝙ corpora hũana recipiũt dispositiões diuersas a locis in quib⁹ sunt secũdum hoc etiã recipiunt diuersos appetit⁹ & cõsequẽter intelligit itellectus diuersimode & ꝑ cõsequẽs de per accidens variant̃ diuersitates hominum & diuersificantur iudicia sensuũ exteriorum. Dicit̃ notanter cõsequẽter & de per accidens qa nulla causa naturalis põt sic agere in volũtate qd ad aliam partem possit necessitare illam qa volũtas est ita libera ꝙ si nõ esset libera non esset voluntas.

Quartum notabile ¶ Quarto notãdum est ꝙ secunduꝫ vnitatem & diuersitatem volũtatum ciuium in ciuitate disponũtur homines in vnitate vł discordia sic scꝫ ꝙ si sit discordia quo ad finem ciuitatis tũc est dissensio: si sit cõcordia quo ad finẽ ciuitatis tunc ẽ pax

Quintum notabile. ¶ Quinto notandum est ꝙ frequẽter secunduꝫ quod loca ciuium diuersimode situant̃ in ordine ad locum principalẽ. scdꝫ hoc diuersimode disponuntur homines ad pacẽ & seditionẽ. ꝓbat̃ nã si vulgares videant ꝙ ciues habeãt loca multũ eminẽtia in loco principali ciuitatis tũc vulgares murmurãt si habeant loca nimis distantia tunc nõ curãt nec murmurãt ideo dicit̃. vij. huius ꝙ in ciuitate bene ordinata locus ciuiuꝫ debet diuidi & hoc intelligi debet scdm debitum ordinem ad locum principalem in ciuitate.

Sextum notabile. ¶ Sexto notãdũ est ꝙ locus esse seditionis potest intelligi dupliciter. vno mõ ꝙ locus sit causa de per se dissẽsionis. alio mõ de per accidẽs & cõsecutiue secundum eius situs.

Scds articulus ¶ Quantũ ad secundum articulum: sit prima cõclusio: locus de per se nõ est causa seditionis seu dissensionis in ciuitate probatur quia nõ est dissensio in ciuitate nisi propter diuersitates voluntatũ ciuium in ordine ad finem policie: sed nec dispositio q̃titatiua nec qualitatiua sũt necessaria causa mutationis voluntatum igit̃ maior patet & minor ꝓbatur. qa qualitercunq; se habeant loca & eorum dispositiones q̃titatiue & qualitatiue semper voluntas est libera quia non potest necessitari.

Prima cclo ;

Scda cclo ¶ Secunda cõclusio est de mẽte philosophi locus de ꝑ accidẽs est cã dissẽsionis in policia ꝓbatur qa dispositio q̃litatiua & etiam dispositio q̃titatiua sunt cause ꝑ accidẽs ꝓpter quas frequẽter in ciuitate variant̃ voluntates ciuium igr̃. apparet cõsequẽtia & añs pts ex dictis quia sunt diuerse cõplexiones vel dispositiões & motus corporis & secundũ hoc voluntas quandoq; mutatur de ꝑ accidens & tũc secundum hoc ciues commouerẽtur ad ira: vt patet ex diuersis circunstantiis.

Ad rõnes ¶ Ad rationes Ad primam cõceditur si fiat secundum dispositionem consequentem qualitatiuam & quantitatiuam & secundum exigentiam partiuꝫ in in ciuitate.

Duplex diuersitas locorum ¶ Pro secunda ratione sciendum est quod diuersitas locorum ciuiuꝫ est duplex nam quedam est diuersitas locorum inter se q̃ stat cum habitudine & vnitate habitudinis partium locorum principalium in ciuitate. Et ista reperitur in ciuitate bene ordinata & secundũ debitam exigentiam & ita intellexit philosophus septimo huius. ¶ Alia est diuersitas locorum inter se & cum hoc diuersitas habitudinis illorum locorum in ordine ad locum principalem in ciuitate. Et ista est destructio policie & secundum hoc diuersimode respõdetur ad illas rationes. ¶ Ad terciam diuersitas &c. Dicitur ꝙ illa ratio bene arguit pro prima conclusione. tamen nõ arguit cõtra illam cõclusioneꝫ que est responsalis. ¶ Ratio post oppositum ẽ pro dictis in conclusione.

¶ Questio sexta.

Veritur sexto. vtruꝫ tirãnis sit alicui expediens? ¶ Arguitur primo qd sic. Illud est expediens alicui quod est naturale sibi. Sed tirãnis est huiusmodi maior pts quia natura nihil agit frustra minor patet quia finis tirãnidis est finis ad quem homo habet naturalem inclinationem puta ad propriam cõmoditatem. Secundo sic quia tirãnis comparatur pricipatui despotico vt dicit philosophus modo talis est naturalis Arguitur

vt habetur primo huius. ¶Tercio sic princi-
patus despoticus est alicui expediens ergo &
principatus tyrannicus. tenet consequētia quia
tyrannis ꝓporcionaꝛ pricipatui despotico. an
tecedēs ꝓbatur qa omnino est expediens pri-
cipatus yconomicus in domo. modo talis ē pꝫ
principatus despotici quia principatus ycono
micus cōtinet tres principales principatus scꝫ
despoticum nuptialem seu coniugalem & pa-
ternum. ¶Quarto sic tirannis est expediens
tiranno seu alicui principi igitur. patꝫ cōseqn-
tia & añs ꝓbatur quia illud est expediēs tirā-
no vel principi per quod attingit finem inten-
tum. Vnde finis intētus ipsius est ꝓficere in bo

In opposi-
tum

no priuato & ꝓprio. ¶Oppositū arguiꝛ illud
nō est expediens alicui ꝑ quod recedit ab ope
ratione & dictamine recte rationis: sed per ti-
rannidē homo recedit ab operatiōe humana
& a recta ratione: ergo pꝫ maior de se & mi-
nor patet: quia per tirānideꝫ principatus rece-
dit a fine intento principaliter in recta policia.
que est bonum cōmune & perfectio ipsius cōi
tatis. ¶Secundo sic: tirānicꝰ principatus ē pre
ter naturaꝫ immo cōtra naturam quia natura-
liter homo est animal ciuile domesticum & cō
municabile & sic vnus homo debet tendere ad
vtilitatem alterius. In questione erunt duo ar-
ticuli. In primo erunt notabilia. In secūdo cō-

Primus ar-
ticulus

clusiones. ¶Quantum ad primum articulum

Primus no
tabile

Quid tiran
nis.

Primo notādum est quod tirānis est principa
tus quo principans principaliter intendit prin
cipari ꝓpter bonum priuatum & proprium &
propter diuitias cōgregādas & voluptates vel
propter tangētia personam priuatam. Ex quo
sequitur correlarie quod tirānis in extremo re
cedit a rege quia rex est qui principatur prin-

Secundum
notabile

Expediens.
dupliciter ac
cipitur

cipaliter propter bonum commune. ¶Secun
do notandum est ꝙ li expediens dupliciter ca
pitur: vno modo large & sic est idē quod opor
tunum ad aliquem finem intētum: siue tale sit
aliquid malum siue bonum & sic diceretur qđ
furi vel latroni est expediēs tempus obscuruꝫ.
aliomodo capitur proprie & sic dicitur opor-
tunum ad aliquem finem intentum: sic tamen
quod est decens illi cui est opportunum. & sic

Tertium no
tabile

nihil est alicui expediens nisi sit bonum & or-
dinetur ad finem vltimatū boni. ¶Tercio no
tandum est quod tirannidem alicui esse expe
dientem potest intelligi dupliciter. Vno mo-
do quod sit expediens tiranno vel principi.
Alio modo quod sit expediēs populo vel mul

Quartum
notabile.

titudini. ¶Quarto notandum est ꝙ tiranni-
dem expediri principanti dupliciter intelligi
tur. vno modo quod sit expediens simpliciter

Quintum

alio modo quod sit expediēs scđm quid quia
secundum finem quem intēdit. ¶Quinto no-
tandum est ꝙ semper voluntas tiranni & vo-
luntas populi cōtrariātur & sunt discordes pꝫ
quia alias principatus esset volūtarius. ¶Sex

Sextum no
tabile

Drā int̄ pri
cipatum des
poticum &
tirannicum.

to notādum est quod differentia est inter prin
cipatum tirānicum & principatum despoticū
Vnde licet principatu despotico princeps in-
tendat bonum priuatum/ tamē secundario in
tendit bonum commune secunduꝫ quid inqn
tum ordinatur ad vtilitatem suam. In princi-
patu tirānico principās solum & principaliter

Scđa drā

intendit bonum priuatum. Secundo differunt
quia in principatu despotico princeps inten-
dit bonum priuatum nemini preiudicando.
Sed in principatu tirannico princeps intendit
bonum proprium alteri preiudicando scilicet
populo communi faciens preiudicium: ta-
men in hoc conueniunt quia quilibet vult pro

Tercia dif
ferentia

prium. Tercio differunt quia principatus des
poticus est licitus: sed tirānicus est simpliciter
illicitus. Primū patet quia sine principatu des
potico nō potest eē yconomicus quia est pars
eius: sed secundum pꝫ: eo ꝙ est contra bonuꝫ
policie & cōtra bonum communitatis ycono

Secūdus ar
ticulus.

Prīa cōclo

mice. ¶Quantum ad secundum articulū Sit
prima conclusio: tirānis nullo modo est expe-
diens populo seu multitudini ꝓbatur conclu-
sio qualitercunqꝫ capitur li expediens. Nō pri
mo modo quia populus nō intendit finem ad
quem ordinatur tirānis quia populus ordina-
tur ad conseruationem boni communis. Mo-
do tirānis ordinatur ad bonū proprium. Nec
secundo modo quia tirānis nullo modo est de

Scđa cōclo

cēs populo quia tirānis est per se mala. ¶Se-
cunda cōclusio tirānis nō est simpliciter expe
diens tirāno. ꝓbatur quia licet tirānis sit opti-
ma tirāno ad finem obtinēdum quē intēdit tñ
non est sibi decens igitur. pꝫ quia nichil ē de-
cens nisi illud quod est simpliciter bonum. Et
antecedēs pꝫ quia secūdum rectam decentiā
principans debet p̄ferre bonuꝫ commune bo-
no priuato: vt diciꝛ primo huius & tercio ethi
corum ꝙ fortes ꝓ necessitate rei publice tenē
tur se exponere in periculo mortis. Correlarie
sequitur ꝙ per tirānideꝫ tirānus amittit rectā
rationem secundum quam debet dici hō & est
pars ciuitatis ergo patet cōseqntia. Et añs pro
batur per predicta quia hō naturaliter est aial
cōmunicabile modo hoc nō potest eē nisi ab
alijs diligatur & nō diligiꝛ nisi benefaciat alijs

Tercia con-
clusio r̄siua

¶Tercia cōclusio responsiua: tirānis est expe
diens secundum qđ tirāno ꝓbatur quia tiran-
nis est expediēs seu oportunum ad attingēdū
finem intentum a tirāno. Et sic diciꝛ ꝙ homi
nꝰ volenti ditari expediēs est furtum secūdum
quid igiꝛ pꝫ cōseqntia qa ꝑ tirānidē tirānis de
ueniet ad suum finem scꝫ ad cōgregationem

bonorum vel alterius vtilitatis nõ est tamẽ me dium decẽs vt dictum est prius. Sed quis quereret & argueret quod tirãnis est mediũ oportunum ad finem tirãni: quia illud qd̃ intẽdit a tiranno nõ hz fines quia nõ habet bonitatis rationem modo omnis finis debet habere bonitatem quia appetitus fertur in finem & nõ fertur nisi in bonũ vel apparẽs bonuz. Et añs pbatur quia simpliciter maluz est ꝙ principãs bonum proprius intẽdat in policia. Respõdetur ꝙ nõ semp ẽ verum qd̃ finis semp realiter debeat habere bonitatem in se sed sufficit quod sit bonus vel appareat habere rõnez bonitatis apparẽtis alicui. Vnde interficiẽs seipsum male facit. tñ finis pter quem facit apparet sibi bonus. Et in hoc daẽ differẽtia inter appetituz naturalem & aialẽ: qa appetitus naturalis semper fertur in bonum quia dirigit ab agẽte isalibili. Sed appetitus aialis aliqñ fertur in malum quia habet aliquid aduersans ratiõi sic ꝙ aliquãdo ratio deuincit. & superat & hoc dicitur tercio ethicoꝝ. Et per hoc pz solutio ad rationem factaz. ¶ Ad ratiões questiõis. Ad primam qñ dicitur &c. cõcedit si hoc sit naturale est tamen a natura corrupta. verbi gratia febricitãs habet inclinationem ad amarũ. sed hoc ẽ a natura corrupta. ¶ Ad secũdam negetur cõsequẽtia quia licz in aliquo cõueniãt non tamẽ in oibus. Sed in multis differũt vt dictuz est in primo articulo. ¶ Ad terciam negetur cõsequẽtia quia nõ omnis monarchia est licita. ¶ Ad aliam neget similiter. quia li expediẽs quãdo non restringitur icludit in se decentiam simpliciter. ¶ Rõ post oppositum est pro dictis.

Questio est obiectione.

Responsio obiectionis.

Ad rõnes questionis

¶ Questio septima.

Arguitur

Veritur septimo. Vtrũ ille qui peccat cõtra policiam ex certa malicia grauius peccet q̃ ille qui peccat ex passione. Arguit qd̃ ille qui peccat ex certa malicia nõ grauius peccet quia qui ex ignorãtia peccat minus peccat q̃ qui ex passione. sed qui peccat ex certa malicia ẽ huiusmodi ergo. Maior pz quia ignorãtia a pctõ excusat. Minor pz quia sicut dicit tercio ethicoruz omnis malus est ignorans & per cõsequẽs qui ex malicia peccat ex ignorãtia peccat. ¶ Secũdo sic quãto aliquis malus habet impellẽs & motiuuz ad peccãdum. minus peccat sed ille qui peccat ex malicia certa habz maius impellens & motiuum ad peccãdum igit. pz cõsequẽtia & maior qa quãto aliquis ex maiori motiuo peccat tãto magis excusatur. Et minor probatur quia qui ex malicia peccat paccat ex certo habitu sed nõ ille qui ex passiõe modo habitus malus fortiter iclinat ad peccãduz. ¶ Tercio sic tam ille qui peccat ex certa malicia q̃ ille qui ex passiõe peccat peccat ex electiõe mali & ꝑ cõsequẽs vnus nõ peccat magis q̃ alter. consequẽtia est nota. Et añs pbatur quia ille qui peccat ex certa malicia peccat ex electiõe mali & similiter qui ex passione. ¶ Oppositum arguitur sic ille qui peccat ex certa malicia diuturnius peccat q̃ ille qui ex passione ergo videtur quod q peccat ex malicia grauius peccat consequẽtia pz quia quãtuz peccatũ est diuturnius tãnto est grauius: & añs patet quia habitus est diuturnior. In questione erunt duo articuli. In primo videbit de q̃sito. In secũdo vtrũ passio totaliter habeat a peccato excusare.

In oppositum

¶ Quãtum ad primum articulum. Primo notandum est ꝙ quãto motus peccati est magis proprius volũtati tãto peccatũ est grauiꝰ ceteris paribus pbatur qa peccatum est volũtariũ igitur quãto actus est intimior & ppior voluntati tãto est magis voluntarius. ¶ Secũdo notãdum est ꝙ peccatum qd̃ fit ex habitu ceteris paribus ẽ grauius multum q̃ illud qd̃ fit ex passione. pbatur qa peccatum est diuturnius: eo qd̃ habitꝰ est de difficili mobilis a subiecto suo: sed passio est faciliter mobilis & ideo cuz ratio ad optima deprecat & volũtas nõ fertur in incognitum sequit qd̃ q̃to ex minori motiuo voluntas peccat tãto pctm̃ est grauiꝰ & maius iõ cito reuertit a pctõ quãdo fit ex passione sz nõ quãdo ex habitu. ¶ Tercio notãdum est ꝙ quãto pctm̃ est ex maiori motiuo tãto est minus imputabile & quãto ex minori motiuo tãto est magis imputabile: & maius & grauius est pctm̃ & magis peccat peccãs. pz quia si est ex maiori motiuo tãto est minus volũtatium. ¶ Quarto notãdũ est ꝙ differẽtia est inter eligentem peccare & peccare ex electiõe. vñ qui peccat ex electione bene peccat eliges: tamen non dicitur peccare ex electiõe qui nõ peccat ex passione: immo electio est principium principale pctĩ & ideo grauius peccat peccans ex electione q̃ qui peccat ex passione. ¶ Prima conclusio: generaliter ille q peccat ex malicia peccat ex habitu. qui est de difficili mobilis a subiecto suo sed nõ ille qui peccat ex passione Ideo dicit apostolus. Sentio legem in mẽbris meis contrariam legi mentis mee & intelligitur conclusio in eodem genere peccati. ¶ Secunda cõclusio: qui peccat ex malicia contra policiam grauius peccat q̃ ille qui ex passione patet per cõclusionem pcedentem. ¶ Quantum ad secundum articulum. Arguitur ad partem affirmatiuam dubij illud habet totaliter excusare a peccato ꝙ causat omnino inuoluntariũ passio est huiusmõi ergo pz cõseqñtia qa passio pueñit ex rebelliõe sensualitatis ptis inferioris cõtra ptem principalem & rationem

Primus articulus.

Primuz notabile.

Secundum notabile.

Pctm̃ ex habitu factum grauius est q̃ ex passiõe

Tercium notabile

Quartuz notabile

Drã ẽ inter peccat eligẽtem ꝛ ex electione

Prĩa pclo

Scda pclo

Scdo articulus

Arguitur

& tamen non consentit ideo non obedit volũtas. ℭ Secundo sic. Nam passio causat quãdã pticularem ignorantiam: ergo patz consequẽtia: quia ignorantia inuincibilis omnino excusat a peccato. Et ꝓbatur antecedens: quia tẽpore quo homo peccat ex passione nõ habet finẽ directiuũ nec etiam noticiam de agibilibus. ℭ Tertio sic. Infirmitas anime seu mor⁹ est multo maior q̃ ĩfirmitas corpis: sz ĩ casu ĩfirmitas corpis hz totaliter a peccato excusare: igr̃. Pz maior qa sicut aĩa excedit corp⁹ ita passiões aĩe excedũt passiones corpis. Et minor patet de freneticis & demoniacis.

Primũ notabile. duplex est voluntariũ

ℭ Pro dubio notandũ ẽ primo ꝙ duplex est voluntarium: scz secundum se & est illud in quo voluntas directe fertur: vt qñ homo vult ire ad ecclesiam. aliud est voluntarium secundũ suã cãm vt qñ voluntas fertur in causam nõ tñ in effectũ: vt si hõ inebriaretur volũtarie secundũ suam causã nõ tamen secũdum se & facit multa mala: tũc oia mala vult volũtarie secũduz suã cãm nõ tamen secundum se quia in ebrietate homo nõ habet vsum rõnis. Et cõformiter debet dici volũtarium improprie.

Secundum notabile duplex est voluntariũ

ℭ Secũdo notandũ est. ꝙ duplex est volũtarium. Nã quoddam est directe voluntariũ: & est qñ quis directe vult aliquid. Aliud est indirecte volũtariuz vt qñ aliquis potuit impedire malũ fieri & ꝓhibere & tñ nõ prohibuit.

Tertium notabile duplex est passio.

ℭ Tertio notandũ est ꝙ passio ẽ duplex. quedã est que totaliter aufert vsũ rõis. alia est que nõ totaliter aufert vsum rõnis Exemplũ primi vt si quis esset inanimatus/ & valde intense iratus/ & quasi insensatus. Exemplũ secundi vt quando hõ habet vsum rationis tamen aliqualiter impeditum.

Quartum notabile dupliciter se hz passionatus ad passionem

ℭ Quarto notãdum est. ꝙ passionatus potest dupliciter se habere ad passionez. Vno modo quia fuit in causa ꝙ talez passionẽ incurrit: vt forte ex sua mala vita. Alio mõ quia non fuit causa ꝙ ad illũ statum deuenit.

Pria ꝯclo responsiua

ℭ Prima conclusio. illa passio que totaliter aufert vsuz rõis sic tñ ꝙ talis fuerit causa ꝙ ad talem statũ deuenerit: non totaliter excusat a peccato. ꝓbat̃ quia lz excuset̃ in effectuz & nõ in causa tamẽ est culpabilis in causa illius effect⁹ ꝓpter quã ille effectus fiebat.

Secunda cõclusio

ℭ Secũda cõclusio. Illa passio que nõ totaliter aufert vsum ratiõis nõ totaliter excusat a peccato. patz tũc in potestate voluntatis est ꝙ tunc precipias intellectui & rationi ꝙ se diuertat a malo statu/ & ad bonum se cõuertat.

Tertia conclusio rñũa

ℭ Tertia conclusio responsiua. passio que aufert totaliter vsuz rõnis sic tñ ꝙ talis nõ fuit in causa qui in talẽ passionez deuenit excusat a peccato ꝓbatur qñ peccatuz tale nullomodo est voluntariuz respectu peccantis sic ergo patet cõsequentia & antecedẽs ex dictis.

Ad rõnes dubij

ℭ Ad ratiões dubij Ad primã conceditur maior si causa est omnino inuoluntariũ. Et dr̃ si sic inest quod dicit̃ ꝑ tercia conclusione. ℭ Ad secundaz negatur consequentia nisi quando homo non fuit in causa illius effectus antecedentis. ℭ Ad terciam conceditur maior & minor nisi talis fuerit in causa quare talis infirmitas euenerit.

Ad ratiões questionis.

ℭ Ad rationes questionis. Ad primam conceditur maior nisi sit ignorantia electionis que nõ excusat peccatũ ℭ Ad scd̃az cõceditur maior & hoc si ñ sit cã illius maioris ĩpellentis. Ad minorem dicitur etiaz ꝙ ille est causa quo ad illos malos actus quia se exercitauit in illis malis habitibus & operationibus. ℭ Ad terciam dicitur ꝙ ille q peccat ex certa malicia nõ solũ peccat eligẽs sed etiã peccat ex electione: quia ipse prius illas malas opationes exercuit ex quib⁹ sequũtur alia mala: sic ꝙ electio sit primũ principium peccati sui sed ille qui peccat ex passione nõ peccat ex electione vt prius dicebatur & ꝑ consequens nõ peccat grauius. ℭ Ratio post oppositum est pro dictis.

ℭ QVESTIO.VIII.

Queritur octauo. Vtrum omnes homines legibus humanis subiciant̃.

Arguitur

ℭ Arguitur primo ꝙ non. Nam iusti & virtuosi legibus non subiciuntur. Igitur. Patet consequentia. Et antecedens probatur quia iusto non est lex posita dicit Apostolus ad thimotheum. ℭ Secundo sic. princeps legibus humanis nõ subicitur: igitur. patet consequentia. Et antecedens patet per Albertuz in hoc quinto dicentẽ. ꝙ princeps est super oẽm legem. ℭ Tertio sic. vitiosi & mali talibus nõ subiciuntur ergo &c. patz consequentia quia illi solum legibus subiciuntur quorum actus ꝑ regulas humanas regulantur. modo act⁹ maloruz nõ regulantur ꝑ leges humanas quia nõ fiũt scd̃m dictamẽ recte rõis: igitur &c.

In oppositum

ℭ Oppositũ arguitur auctoritate phi quinto huius Et arguitur rõe sic. oẽs hoies debẽt actus suos regulare ꝑ precepta humana: igit̃. ptz cõña & añs inducẽdo in singulis policijs. Nã scd̃m diuersas policias sunt diuerse leges & policie secundum quas actus hominũ debent regulari ℭ In questione erũt duo articuli. In primo rñdebitur ad q̃situm. In scd̃o videbit̃ vtrũ rectores policie in legib⁹ hũanis possint dispẽsare.

Primus articulus Primum notabile. duo reqrũt̃ ad legẽ hũanam.

ℭ Quãtũ ad primũ ar. prio notãdũ est. ꝙ ad legẽ humanã duo reqrunt̃. primo reqrit̃ ꝙ lex sit respectu hũanorũ actuũ: qa lex dz ẽẽ respectu actuũ q sũt in nostra ptãte: scd̃m est ꝙ lex habeat vim coactiuam scz qua refrenentur rebelles & inobedientes.

Secundum notabile

ℭ Secundo notanduz

quando lex habet vim suam

est.ꝙ anteq̃ aliqua lex habeat vim requiritur
ꝙ applicetur illis quib⁹ debet esse lex: sc3 quo
modo & qualiter decet. ¶ Tertio notandum

Tertium notabile duplicitér aliquis legibus hũanis subicit̃

est ꝙ aliquis potest subici legib⁹ humanis du
pliciter. vnomodo scd̃m ꝙ regulatum sue re-
gule subicitur/ita ꝙ talis non potest cogi per
legem cum regulatur plenaria volũtate secũ-
dum legem. secundo modo secundum actus
cogendi: vt ꝙ quis velit aut nolit regulet act⁹
suos per leges/ quia nisi regularet cogeretur/
esto ꝙ non vellet. Ex quo sequitur ꝙ secund⁹
modus ipsius subiectionis non est pure volũ-
tarius. pat3 quia voluntarium tollitur per coa

Quartũ notabile dupliciter quis est sup legem

ctionem. ¶ Quarto notandum est. ꝙ aliquis
potest esse super legem dupliciter. vno mõ qa
nullo mõ legi subicitur. aliomodo quia subici
tur legi vt regulatus regule: & tñ potest & ha
bet ptãtem imutandi legem. ¶ Quinto notã

Quintũ notabile quid lex humana. correlaris.

dum est ꝙ lex humana potest sic describi. est
ratiõis ordinatio ad bonũ cõmune ab eo q cu
rã cõitatis habet ꝓuulgata. Ex quo patet ꝙ
lex humana debet ad bonũ cõe ordinari prin
cipali ordinatiõe. secũdo sequitur ꝙ tirannis
nõ est lex: tertio sequitur ꝙ lex solu3 debet cõ
stitui a principe vel ab illo qui vice3 principis
gerit. quarto sequitur ꝙ de ratione legis hu-
mane est ꝙ sit ꝓuulgata. ¶ Istis premissis sit

Prima conclusio

prima cõclusio. vocãdo illos subditos legi hu-
mane sicut illi qui subiciuntur sicut regulatu3
regule: omnes homies legibus humanis sub-
iciuntur vel debent subici. patet quia oẽs ho-
mines actus suos tenentur regulare volũtarie
per regulas: igitur Cõsequẽtia pat3. & añs ꝓ-
batur quia vel sũt principes/ & sic adhuc tenẽ-
tur illa3 legem adimplere vel sunt alij & sic te

Secũda conclusio

nentur obedire principi. ¶ Secunda conclu-
sio. vocando legibus humanis subici ꝓvt ali-
quis dicitur subici vt coactus cogenti non oẽs
homines legibus humanis subiciuntur. Patet
cõclusio per primã rationẽ ante oppositu3. qa
iustis nõ est lex posita. Similiter pt3 de princi-

Secundus articulus Arguitur

pib⁹ quia nõ subiciunt̃ alicui cogenti. ¶ Quã
tum ad secundũ articulum. Ad partem nega
tiuã dubij arguitur primo ꝓbando ꝙ nõ pos
sint dispensare: quia vel lex humana est iusta
& sic non põt in melius permutari vel iniusta
& sic non est lex: vt patet ex eius diffinitione.
Secundo sic sequeretur ꝙ bonum commune
esset dimittendum propter bonum priuate ꝑ
sone. Tertio sic. in lege diuina & in lege natu-
rali homo potest dispensare: ergo patet conse
quẽtia. quia lex humana non dicitur bona ni-
si sit consona legi diuine vel naturali. Et ante-
cedẽs pat3 quia nullus homo potest dispensa
re aliquem ad potandũ vel comedendum nec
ei est obediendum vt deo non obediat. ¶ Pro

Primu3 notabile. quid importat dispensatio

intellectu huius dubitationis sciendum est. ꝙ
dispensatio importat quandam ordinatione3
aut regulatione3 alicuius cõitatis ad singula.
Vnde in policia seu in multitudine ille sol⁹ di
citur dispensator qui ordinat qualiter prece-
ptum quod est cõmune omnibus debeat ad-
impleri ad aliqua singularia id est ad aliqua ꝑ

Secundum notabile

ticularia. ¶ Secundo notandũ est ꝙ scd̃m ve
ritatẽ aliquod cõe preceptũ frequenter est ad
vtilitatẽ totius cõitatis qd̃ nõ est cõueniẽs isti
ꝑsone. quia per hoc forsan priuaretur a maio
ri bono vt ꝓhibitũ est/ꝙ nõ debet fieri homici
diũ cum tamẽ aliquo casu est licitũ. ¶ Tertio

Tertium notabile duo requirũtur ad dispẽsandum

notandum est ꝙ ad dispensandum primo re
quiritur fidelitas/ vt ꝙ veniat ad bonũ finem.
scd̃o requiritur prudentia & discretio vt quo
mõ/ & qualiter/ & qñ/ & quibus casibus est di-
spensandũ. ¶ Quarto notandũ est ꝙ ad hoc

Quartũ notabile Conclusio responsiua

ꝙ aliqs sit dispensator necessariũ est ꝙ sit cla
rus ingenio subtilis & bonus. ¶ Conclusio re
sponsiua dubij. In aliquibus casibus rectores
policie in legib⁹ humanis pñt dispensare lici-
te. Et causa est. qa lex humana est vniuersalis
& dat̃ vniuersaliter/ & iõ põt licite mutari: qa
nõ est bene possibile ꝙ iudex sciat oẽs cas⁹ ꝑ-
ticulares discernere. ¶ Ad rões dubij. Ad pri

Ad ratiões dubij

mã dicitur ꝙ quelibet est bona & iusta: s3 nõ
cuilibet est bona & iusta/ vt patet si bon⁹ ascẽ
deret murũ ꝑ defensione reipu. nõ est licitu3
& iustũ ꝙ puniatur. ¶ Ad scd̃am negat̃ cõña
qa in hoc ꝙ dispẽsat iudex dicit legẽ nõ debe
re teneri qa nõ oport3 ꝙ semp lex seruet̃ quo
ad omnia verba: sed solũ ad intentionẽ legisla
torum. ¶ Ad tertiã negatur cõña & dicitur ꝙ
nõ est simile. ¶ Ad rõnes principales q̃stionis

Ad ratiões questionis

Ad primã cõceditur ꝙ nõ subiciũtur sicut co
actũ cogenti: sed bene primo modo/ & hoc be
ne conceditur. quia lic3 nõ cogat̃ tamẽ adim-
plet vt rõ dictat. ¶ Ad secundam dicitur eodẽ
modo. ꝙ principes nõ subiciũtur scd̃o modo:
sed bene primo mõ. ¶ Ad terciã negatur an-
tecedens. Ad probationẽ illi policie &c. dicit̃
ꝙ debẽt subici vel debent cogi ad hoc. ¶ Ra
tio post oppositum est pro dictis.

¶ QVESTIO. IX.

Veritur nono. vtrum lex hũana iu-
ste possit mutari & licite. ¶ Argui

Arguitur

tur primo ꝙ nõ. Nam lex naturalis
nõ potest mutari iuste ergo nec lex
hũana. Pt3 cõña quia lex hũana diriuat̃ a lege
naturali. Et antecedens pt3. qa lex naturalis ẽ
immutabilis. Vnde secũdo ethicorũ. Natura
existentium nihil aliter assuescit. ¶ Secundo
sic Lex humana est regula actuu3 humanorũ
& mensura: ergo nõ potest iuste mutari. Patet

consequentia. quia mensura est permanens quinto ethicorum. Antecedens patz quia lex humana est quedam mensura & regula qua actus humani regulantur. Tertio sic. Lex humana est iusta & recta: ergo nō est licite mutabilis. tenet consequentia: quia quod semel est iustum & rectum in agentibus non volūtarie semper permanet iustum & rectū Et antecedens notum est: qm̄ lex humana est ratiōis ordinatio pro bono communi. ¶ Oppositūz Arguitur sic. quia nisi sic sequeretur ꝙ frustra esset vna virtus que vocatur epikeya. Consequēs est falsum & probatur cōsequētia: quia illa est virtus qua princeps habet interpretari legem ad interpretationem seu intentionem legislatoris/ & variare habet & mutare. ¶ In questione erunt duo articuli. In primo respondebitur ad quesitum. In secundo videbitur vtrum consuetudo habeat vim legis. vel vtrum per cōsuetudines lex humana valeat aboleri.

In oppositum

¶ Quantum ad primum articulūz primo notandum est. ꝙ sicut patz ex dictis. Lex humana est quoddam dictamen recte rationis quo actus humani dirigantur & regulātur. ¶ Secundo notādum est ꝙ legem humanaz posse mutari iuste potest itelligi dupliciter. vno mō ex parte rationis. alio modo ex parte hominū Vnde rationi naturale est. ꝙ semper procedatur ex inperfectis ad perfecta. vt patet in speculabilibus & in naturalibus/ vt a vegetatiuo in sensitiuū & cetera. & in agibilibus. alio mō ꝙ iuste varietur propter varietates ex pte hominum: scʒ humanarum consideratonū quia homines & etiam mores variantur. ¶ Tertio notandum est. ꝙ lex naturalis est quedaʒ participatio eterne legis seu diuine istud potest deduci ex dictis Boetij tertio de consolatione vbi dicit aliquid esse nobis innatum quo desideramꝰ bona inesse. Et ideo dicit philosophꝰ ꝙ aliqui sunt cōfestim boni. Ex quo sequitur correlarie ꝙ a nullo homine puro lex naturalis potest variari: quia est participatio legis diuine que non subest humane voluntati.

Primus articulus
Primum notabile. quid lex humana
Secundum notabile
Tertium notabile quid lex naturalis.

¶ Istis positis sit pria cōclusio respōsiua. lex humana licite potest mutari & variari quātō est ex parte ratiōis. patet quia ratio in agibilibus procedit de imperfectō ad perfectū. Ideo lex humana ponit precepta communia imperfecta que ratio potest variare postea & mutare in melius & i varias materias. Vnde nō est incōueniēs: quia ratio aliquando deficit scʒ in primatiuis. ¶ Secunda conclusio. lex humana potest licite variari & iuste mutari ex parte hominum. probatur quia cōtinue cōsuetudines & dispositiones variātur. modo sic eadē lege humana nō pōt semper actus hominum regulari: quia vno tempore actus contrariantur legibus vt satis patet. ¶ Quantum ad secundum articulum. Videndum est vtrum cōsuetudo habeat legem vel vtrum per consuetudinem lex humana valeat aboleri/ ¶ Arguitur prio ꝙ non quia lex naturalis & humana nō possunt per cōsuetudiē mutari seu aboleri: igitur. Patet consequentia. quia lex humana diriuatur a talibus legibꝰ. Et cōsequēs notum est. ¶ Secundo sic. ex malis multiplicatis nunq̄ potest aliquod bonum fieri: modo ille qui primo legem humanam commutauit pro consuetudine imponēda malum fecit. Similiter secundꝰ/ & tertius & sic de alijs ¶ Tertio sic. leges constituuntur & ponuntur a personis publicis/ & consuetudo humana solum introducitur a personis priuatis: igitur. patet consequentia. Et antecedens est notum.

Prima responsio
Secunda cōclusio
Secundus articulus
Dubium
Arguitur

¶ Pro euidentia istius notandum est primo: ꝙ secundum veritatem lex humana recta ratione perficitur. patet quia leges humane ab hominibus perficiuntur seu introducuntur. ¶ Secundo sciendum est. ꝙ lex diuina & lex naturalis nunq̄ per consuetudinem procedentem ab hominis voluntate potest mutari: sed solum a voluntate diuina. Patet de diuina lege: similiter patz de lege naturali: quia illa est participatio legis diuine. ¶ Tertio notandū est. ꝙ leges humane sicut a multis accipiuntur possunt deficere & deficiūt vel propter defectum rationis vel propter errorem. Ex quo sequitur ꝙ non est inconueniens facere contra legem humanam nec actus ille erit malus de per se. ¶ Quarto notandum est ꝙ consuetudo consurgit ex multis actibus consimilibꝰ ab humana voluntate elicitis. ¶ Quinto notandum est. ꝙ consuetudo iterum est duplex quedam est licita & bona scʒ que procedit ex actibus elicitis ab humana voluntate regulata recta ratione. Alia est illicita scilicet que cōsurgit ex actibus elicitis ab humana voluntate non regulata recta ratione. ¶ Sit ergo prima conclusio. Loquendo de mala consuetudine talis non habet vim legis/ nec per eā possunt leges humane licite aboleri. Patet ex dictis. quia ille consuetudines fiunt a voluntate regulata nō recta ratione. ¶ Secūda cōclusio Consuetudo recta & licita in casu habet vim legis/ & per taleʒ consuetudinem leges humane licite possūt aboleri. Patet inspiciēdo quid nominis bone consuetudinis Naʒ ipsa procedit & consurgit a voluntate regulata recta ratione. ¶ Et tunc ad rationes dubij. Ad primam conceditur antecedens & negatur consequentia quia leges humane non sunt perfecte & hoc quia possūt variari ꝑpter varietatē

Primū notabile.
Secundum notabile
Tertiuʒ notabile
Quartum notabile vn̄ surgit cōsuetudo
Quintum notabile duplex est ꝯsuetudo
Prima conclusio
Secunda cōclusio.
Ad rōnes dubij

conſuetudinum hominum. ❡Ad ſecundam conceditur antecedens pro prima parte. & ꝓ ſecũda negatur. quia ille qui primo mutat cõſuetudinez non facit male. quia nõ poteſt diu ſtare policia ſub vna conſuetudine. ❡Ad tertiaz negatur antecedens ꝓ prima & ſecunda partibꝰ: ſcz ꝙ cõſuetudo proueniẽs ex multis actibꝰ elicitis a volũtate recta ratiõe regulata & hoc eſt equiualẽter a perſona publica & ab aliqua que ſe habet per modũ perſone publice

ad rationes queſtionis

❡Ad rationes queſtiõis. Ad primã cõceditur antecedens ab humana voluntate. Et dicitur ꝙ non eſt ſimile. Ad probationem dicit̃. ꝙ nõ oportet ꝙ lex humana dependeat a lege naturali: ſed ſicut dictum eſt. ꝙ ipſa ex aliquibus naturalibus procedit: cum principaliter ſit propter varias conſuetudines hominũ & etiam fuerunt leges poſite antiquitus que nõ ſufficiebãt vt bene actus noſtri regularent̃. ❡Ad ſecundam negatur conſequẽtia. Ad ꝓbationem per philoſophum quinto ethicorũ verũ eſt ꝙ non eſt poſſibile & etiam cõueniẽs reipublice & alias nõ oportet. ❡Ad tertiã cõceditur. ꝙ lex humana vno tempore eſt iuſta & recta: ſed tamen propter varias conſuetudines/ lex non ſemper manet recta: & etiam propter varias perſonas que ſecundum hoc requirũt diuerſas leges qbꝰ actꝰ eorũ regulant̃ &c.

❡QVESTIO.X.

Q Veritur decimo. Vtruz effectus legis ſit homies facere bonos: ſic ꝙ lex habet homines facere bonos/

Arguitur

❡Et arguitur ꝙ nõ ſolius virtutis eſt homies facere bonos: ergo patz conſequẽtia. quia lex nõ eſt virtus qđ apparet. quia ad quãlibet perſonam ptinet habere virtutez/ & ad ſolũ principem ptinet facere leges. & antecedẽs principale patet ſecundo ethicorũ vbi dicitur. ꝙ virtus eſt que habentem pficit/ & opus eiꝰ bonuz reddit. ❡Secũdo ſic. Lex preſupponit hominis bonitatẽ: ergo non facit hoies bonos. cõña eſt nota. Et añs ꝓbatur. quia lex eſt vt homo ei obediat. mõ ex hoc hõ nõ eſt bonꝰ quia legi obedit. ❡Tertio ſic. lex ordinatur ad bonuz cõe: ſed ſic eſt ꝙ aliq bene ſe habẽt ad bonum principatum & tñ non bene ſe habent ad bonum cõe. patet conſequentia/ & antecedẽs ꝓbatur ꝓ vtraq; parte. quia hoc videmꝰ ad experientiam quia multi nõ curant de bono cõmuni ſed bene de bono priuato ❡Quarto ſic lex tirãnica eſt lex/ & tñ eiꝰ effectus nõ eſt homines facere bonos: igitur. patz conſequentia & maior etiã quia ibi eſt locus a toto in modo ad ſuã partẽ. minor nota eſt: quia lex tirannica ſolum intendit ad bonuz principis/ & nullo modo ſe habet ad bonum commune vt patz.

In oppoſitum

❡Oppoſitũ eſt de intentione phi tertio ethicorum. quia voluntas legiſlatoris eſt vt faciat ciues bonos. mõ hoc facit legiſlator per legez igitur &c. ❡In queſtione erunt duo articuli. In primo ponentur notabilia. In ſcđo cõcluſiones.

Primus articulus
Primuz notabile.
Duplex eſt virtus.

❡Quantũ ad primum articuluz primo notandũ eſt. ꝙ virtus eſt duplex. Nã quedam eſt infuſa. alia eſt acquiſita/ & ad vtrãq; virtutẽ opatur aliqd cõſuetudo: ſz diuerſimode/ qa cõſuetudo habz ꝓducere virtutẽ acqſitã. ideo dicitur ſcđo ethicorũ. virtus eſt q generatur ex actibꝰ noſtris: ſed cõſuetudo ad infuſam virtutem non habet ſe niſi diſpoſitiue qa per eã diſponitur/ ita ꝙ cõſuetudo cõſeruat virtutẽ ifuſaz & ꝓmouet.

Secundum notabile

❡Scđo notandũ eſt. ꝙ lex in legiſlatore eſt quoddã dictamẽ recte rõis quo ſubditi regulant̃ & ipſiꝰ ſubditi virtus eſt quatinus obediat illi a quo regulat̃ & gubernatur Ex quo ſequit̃ correlarie. ꝙ lex habet inducere ſubditos ad ꝓprias eorum virtutes quatinꝰ ſubditi libere obediant principi a quo regulantur & reguntur.

Tertium notabile

❡Tertio notandũ eſt. ꝙ legiſlatoris põt eſſe duplex intẽtio. vna eſt que fertur & q̃ ordinat & menſurat legem actuũ hũanorum ſcđm exigentiã finis. alia eſt intentio q̃ principaliter fertur ad bonũ priuatũ dimiſſo bono cõmuni.

Quartũ notabile

❡Quarto notandũ eſt. ꝙ bonitas ptis cõſiſtit i totiꝰ bonitatis ꝓportiõe. Rõ ẽ quia pars nõ eſt bona aut debite ꝓportionata ſuo toti. Et ad hoc dicit Auguſ. primo confeſſionum. turpis eſt pars que ſuo nõ cõgruit vniuerſo. cum ergo hõ ſit pars policie/ ſequit̃ ꝙ ſi homo nõ ſit bonus nõ erit debite ꝓportionatus toti cõitati & reip.

Quintũ notabile

❡Quinto notandũ eſt. ꝙ ſcđm veritatem lex tirannica nõ eſt lex ſed pũerſio legis. appet. quia de rõne legis eſt ꝙ ſit regulatiua actuũ humanorum in debitũ finẽ policie qui finis eſt cõſeruatio rei & felicitatis policie. modo lex tirannica nõ eſt hmõi: ſed magis regulatiua i ordine ad bonũ priuatum legiſlatoris.

Secundus articulus
Prima concluſio

❡Quantũ ad ſcđm articulũ Sit pria cõcluſio. captendo legẽ ꝓprie ſcz ꝓ lege dicta ſiplr effectꝰ legis eſt facere hoies bonos ꝓbatur qa ꝓpriꝰ effectꝰ legis eſt inducere hoies ad ꝓprias virtutes igit̃. ptz cõña qa per hoc fiũt hoies boni Et añs notũ eſt ❡Scđo cõfirmat̃. qa lex eſt regulatiua & cõfirmatia actuũ hũanorũ i debitũ finẽ ſcz in felicitatẽ policie. ex quo ſeqt̃ correlarie ꝙ qñq; expedit ꝙ hoies riore pene ꝓmoueãt ad directionẽ actuuz ſuorũ. ꝓbat̃ qa lz p talẽ ꝓmotiõnẽ nõ redderent̃ in principio boni ſiplr tñ p cõſuetudinez trahunt̃ ad prompte & delectabiliter actus ſuos dirigendũ.

Secũda concluſio

❡Secunda cõcluſio. Licet lex tirannica non habeat facere homines bonos ſiplicites tamen habet facere ſecundum quid

Prima pars patet quia non est lex De secūda parte patet:quia homies simpliciter boni sūt qui actus proprios dirigunt in debitum fines policie. Modo per legem tirannicas homies timore tiranni ordinant actus suos in finem policie tirānice. ¶Sed dubitatur qui & quot sunt actus legis principalis. Respondetur ꝙ sunt quattuor in generali scʒ imperare/ prohibere/permittere/& punire. Nā actus humani sunt in duplici differentia. Nam quidam sunt boni in genere/& respectu talium est primus actus legis:& ob hoc dicitur quinto ethicorū lex iubet viuere secundum omnes virtutes & prohibet omnes maliciam. Alij sunt actus de genere mali vt furtum/& respectu talium est secundus actus legis:·scʒ prohibere. Tercij aᵘ sūt indifferentes: sic ꝙ nō sunt simpliciter mali. imo pñr bene fieri & male fieri/& respectu taliū est terciᵘ actus legis scʒ pmittere: sed quia hoies pñr se trahere per suā libertatē de actibus bonis de genere ad malos & ad actus indifferētes & ideo quartᵘ actᵘ legis est punire. ¶Sed dubitatur. Vtruʒ premiare & cōsiliare sunt actus legis. Respondetur ꝙ non. & causa est. quia illi actus possunt pertinere ad personas priuatas:sed punire pertinet ad ad principem & ad legē cuiᵘ auctoritate malis pena infligitur. ¶Ad rōnes questionis. Ad primā soliᵘ virtutis &c. negatur illa inchoatiue & occasionaliter:quia licet homines quando operātur propter timorem non faciunt bonum simpliciter. Tamen per consuetudineʒ exercitantur & postea prompte & delectabiliter faciunt. ¶Ad secundā. Lex presupponit &c. negatur illa/imo lex non datur nisi pro malis/&ideo ꝓpter timorē pene hoies ꝓmouēt ad bñ opādū ¶Ad tertiā lex ordinat &c. conceditur illa. Et quando dicitur. ꝙ aliqui bene se hñt &c. Dicitur ꝙ loquendo de illis qui operātur cōformiter legi propter timorem pene conceditur & non de alijs. ¶Ad quartā negatur antecedens:quia lex tirannica non habet intentionem ad bonum cōmune. immo tirannica est determinatio diminuens:vt prius patuit. ¶Ratio post oppositum est pro dictis.

Dubium primum. *Responsio quattuor sūt actus legis*

Scdm dubium *Responsio*

Ad rōnes questionis.

¶QVESTIO.XI.

Queritur vndecimo. Vtrum viuere inordinate sit multum delectabile ¶Arguitur prio ꝙ nō. quia viuere preter naturaʒ scdm se est multum tristabile: igitur. Cōna est nota Et antecedēs patet:quia manifestum est. ꝙ viuere preter naturā in sua ratione includit displicentiaʒ/& omne tale secundum se est tristabile. Secundo sic. Nam ceteris paribus multi melius iudicant de aliquo factibili vel agibili ꝙ pauci. Et antecedens est philosophi ex intentione quinto huius/ & in multis passibus. ¶Tertio sic.si sic sequeretur ꝙ secundum dictamen recte rationis tale viuere esset appetibile. Consequens est falsum quia ratio semper ad optima deprecatur primo ethicorum.& patet consequentia. qm̄ secundum dictamen recte rationis.illud est appetibile quod apparet multis delectabile. ¶Quarto sic. Si sic sequeretur ꝙ tale viuere in nullo casu esset refutabile. Consequens est falsum.quia manifestum est ꝙ viuere inordinate est simpliciter refutabile. Et patet consequentia.quia viuere inordinate multis apparet bonum:vt notum est. ¶Oppositum arguitur auctoritate philosophi quinto huius vbi ipse vult ꝙ viuere inordinate est multum delectabile. ¶In questione erunt duo articuli. In primo videbitur de quesito. In secundo in quo consistit principaliter vita inordinata.

Arguitur

In oppositum

¶Quantum ad primum articulū. primo notandū est ꝙ ad delectationem primo causandam duo principaliter requiruntur vt patʒ secundo rhetorice. Primo requiritur coniūctio alicuius conuenientis ad illud cui est conueniens:& hoc siue sit conueniens simpliciter siue apparenter siue vere. Secundo requiritur congregatio siue appunctatio illius coiūnctionis & illius cōuenientis. ¶Secundo notanduʒ est ꝙ homines sunt in duplici differētia. Nā quidam sūt dispositi in quibus vires anime & rationis dominantur/& vires inferiorum subiciuntur:vt in homine virtuoso. ¶Tertio notandum est. ꝙ duplex est delectatio. quedā est intellectualis que causatur ex coniunctione cuʒ cognitione precedente conuenientis ad intellectuʒ.alia est sensualis que causat ex coniunctione conuenientis ad sensum: & ad illius cognitioneʒ seu apprehensionem. ¶Quarto notandum est ꝙ nunꝗ virtuosus decipitur iudicando de aliquo agibili siue de aliquo practico pertinente ad rationem ipsam: Ista propositio patʒ per philosophum tertio ethicorū dicentē. ꝙ virtuosus circa singula recte iudicat & in omnibᵘ verū dicit. Et notanter dicitur de agibili practico:quia non est inconueniēs. ꝙ ipse decipiatur de agibili speculatiuo: quia in hoc differunt virtus intellectualis & virtus moralis quia virtus moralis nō pmittit secūvitiū. ¶Quinto notandum est. ꝙ secunduʒ ordinē nature/ratio in hoie debet domiari/& alia portio anime debʒ subici. Patet suppō de se. Correlarie sequitur ꝙ ēst cōtra naturā ꝙ pars aie īferior hēat dñari patʒ ex suppōe. ¶Sexto notandū est. ꝙ vita inordinata est quādo peruertitur ordo nature inter potentias anime. Ex quo

Primus articulus *Primum notabile. duo requiruntur ad delectionem causandam*

Secundum notabile

Tertium notabile duplex est delectatio

Quartum notabile

Quintum notabile

Sextum notabile quid vita inordinata.

sequitur ꝙ omnis vita vitiosa est inordinata.

Septimum notabile.

¶Septimo notandum est. ꝙ vitã inordinatã esse delectabilez potest intelligi dupliciter. vnomodo de per se. aliomõ de paccidens solũmodo puta rõne malicie vł ignorãtie in hoie.

Octauum notabile.

¶Octauo notandũ est. ꝙ secundũ ordinationẽ philosophi in isto quinto. pauci sunt virtuosi/multi vero vitiosi. Et causa potest esse. quia sicut habetur scdo ethicorum. Virtꝰ consistit in medio & per consequens etiã vita virtuosa Nõ difficile est attingere mediũ: sed valde facile ẽ a medio recedere quia sũt mlte vie oblique. Exemplũ ponit de sagittatore respectu puncti. ideo dicit philosophꝰ ꝙ ars & vita sũt circa difficilia.

Prima conclusio

¶Prima cõclusio. loquẽdo de homine bene disposito vel de hominibus bñ dispositis & ordinatis viuere inordinate nõ ẽ delectabile multum. Apparet conclusio. quia viuere inordinate est viuere cõtra naturam/& viuere cõtra dictamen recte rõnis. Nõ nullũ tale est delectabile/nec eligibile apd virtuosũ

Secũda conclusio

¶Secunda conclusio. Viuere inordinate hominibꝰ vitiosis est multum delectabile. Patet quia alias hõ vitiosus talem vitã nõ eligeret. scdo quia alias taliter viuere non esset voluntariũ/& per cõsequens nõ peccaret ꝑprie. tercio quia vitiosus est ignorans & ignorat circũstãtias requisitas ad bñ viuere & per cõseqñs est sibi delectabile inordinate viuere.

Tertia conclusio

¶Tercia cõclusio principalis. Viuere inordinate secundum se non est delectabile. patz quia talis vita est preter naturam. Tum etiam quia omnibus siue virtuosis siue vitiosis esset delectabilis: quia delectabile secundum se cuilibet ẽ delectabile nisi sit impedimentum: igitur.

Quarta cõclusio

¶Quarta conclusio. & de mente philosophi viuere inordinate id est vitiose/& preter nature conditionez multis est delectabile. ꝓbatur quia tale viuere est delectabile vitioso/& cum multo plures sũt vitiosi q̄ virtuosi sequitur ꝓpositum/& in hoc fundatur dictũ philosophi. ꝙ pauci sũt virtuosi mlti vero vitiosi. Ex quo sequitur correlarie. ꝙ licet viuere inordinate non sit delectabile secundũ se: tamen est delectabile de peraccidens & multis.

Secundus articulus

¶Quantuz ad secunduz articulum. Videndum est in quo consistit vita inordinata/& dicit philosophus. ꝙ omne vitium est contra naturam. Ideo mouetur istud dubium.

Dubium

Arguitur

Vtrum omne vitium sit contra naturam/ ¶Arguitur ꝙ non. Nam vitiũ opponit̃ virtuti: sed virtus non inest nobis a natura: igitur Ptz cõsequẽtia. Et minor similiter per philosophum secundo huius dicentem. ꝙ virtutes insunt per assuefactionem vel influentiam. ¶Secundo sic. homines assuesunt in vitijs: ergo vitium non est contra naturam hominis. Patz consequentia: quia impossibile est assuefieri in illis que sunt contra naturam suam. Ideo dicitur secundo ethicoruz nullum natura existentium contingit aliter assuesci. Et antecedens patet. saltem quia dicit philosophus ꝙ vita inordinata est delectabilis multis/quia multi sunt vitiosi. ¶Tertio sic In multis hominibus reperitur vitium: & hoc non esset si vitium esset contra naturam: igit̃. Maior patet ex dictis priꝰ. Et minor patet/ qa illud non debet reperiri in illo quod est cõtra naturam eius vt in pluribus: si ergo vitium reperitur in pluribꝰ hominibꝰ sequitur ꝙ non ẽ contra naturaz hominis. ¶Quinto sic. omne vitium est contra eternaz legem dei: igitur. patet consequentia: quia lex dei siue lex eterna est maxima super omnem legem. Et antecedens per diffinitionem peccati in qua dicitur peccatum est dictum vel factum vel conceptꝰ tum contra legem dei.

In oppositum

¶Oppositum patet per illa que dicebantur in primo articulo de intentione philosophi quinto huiꝰ. vt illa que dicuntur hic dicẽtur probabiliter. Vnde que stio intelligitur de natura humana.

Primuz notabile.

¶Primo notandum est. ꝙ sicut dicitur septimo ethicorum ꝙ vniuscuiusq; virtus consistit in hoc ꝙ res est disposita secundum exigentiaz sue nature. Ex quo sequitur. ꝙ vitiũ consistit in hoc quod est in dispositione sue nature. Et ideo vocat philosophus vitium monstrum. ¶Secundo sequitur. ꝙ vniuscuiusq; rei natura est potissime forma secundum quaz potitur sua specie: sicut natura homis: nã homo est rationalis natura. Ex quo sequitur ꝙ quicquid est contra ordinem rationis est contra naturã hominis: vt homo est. Vnde ordo rationis consistit in hoc ꝙ ratio semper ad optima deprecatur & est dominã & vires inferiores ei subiciuntur & ei obediunt: sic est in homine virtuoso vt dicitur communiter.

Secundum notabile

¶Secundo notãdum est. ꝙ licet secundum veritatem virtutes non producuntur a natura complete verumtamen inclinant ad illud quod est secundum naturaz anime rationalis. Primum patet. quia virtutes non insunt nobis a natura quia tunc per ipsas non laudaremur. Item virtus generatur ex assuefactionibus: vt patet per Tulliũ in sua rhetorica diffinientem sic virtutem. virtus est habitus nature rationis consentaneus

Tertium notabile quadrupliciter ꝯsideratur virtus.

¶Tertio notanduz est. ꝙ virtus quatuor modis consideratur. Vno modo secundum essentiã virtutis: & sic est dispositio rei cõsequẽter se habentis secundũ ꝙ cõuenit ordini rõis/ & isto mõ virtuti opponitur vitiũ/quia vitiũ importat quandã indispõem rei se habẽtis nõ secũduz ordinẽ rõis cõsequentis: quia moraliter

Quid viciū loquēdo vicium est quidam habitus malus & realiter habitus vnus. Alio modo cōsideratur prout est operatiua boni actus & sic virtuti opponitur pctm̄ quia pctm̄ importat actum malum humanum qui prouenit ex habitu vicioso. Tercio modo cōsideratur virtus prout est quedā bonitas & sic virtuti opponitur malicia. Ex istis sequitur: quod licet virtuti opponatur peccatum vicium & malicia hoc tamen nō est secūdum eandem rationem sed scd'm diuersas: & hoc nō est incōueniēs quod sint vni diuersimode plura contraria & opposita. Et sic quo ad rōnes

Cōclusio responsiua

differunt pctm̄ malicia & vicium. ¶ Conclusio responsiua ad dubium. Omne vicium est contra naturā hominis pt3 quia omne vicium est quedā indispositio rei nō cōuenienter se habentis secundum ordinem rationis ergo tenet cōsequētia & añs satis est notū ex dictis.

Dubium secundum

¶ Aliud dubium vtrum diffinitio peccati sit bona in q̄ dicitur peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem dei.

Arguitur

Et arguit q̄ nō quia si sic. sequeretur qd in omni peccato eēt aliqs actus. consequēs est falsum de peccato omissionis & pctō originali vbi nihil agit positiue patet cōseqntia quia dictum vel factum vel concupitum importat actum.

In oppositū arguitur notabile

¶ In oppositum arguitur per omnes theologos Pro solutione notandum est q̄ moraliter loquēdo pctm̄ importat

Quid importat pctm̄

quēdam actum humanum malū. apparet satis quia opponit virtuti iuxtum virtus est operatiua boni actus.

Secundum notabile

¶ Secūdo notādum est q̄ ad hoc qd aliqs actus sit hūanus requiritur quod sit voluntarius. Ex quo seqtur quod actus inuoluntarius non est humanus. Secūdo sequitur quod si faciat actum imperatū malum in genere & hoc nōvoluntarie ille actus nō est sibi imputādus. apparet quia nō est hūanus.

Tertium notabile
Dupliciter actus dicit voluntarius

¶ Tertio notādum est qd actus aliquis potest dici voluntarius dupliciter. vno modo quia est elicit' a voluntate vt actus interior alio mō vt est voluntarius imperatiue sic quod res operata est ad extra q̄ sequit ex operatiōe interiori: modo dicitur quod bonitas vel malicia actus principaliter est attendēda quo ad actum elicitum Ex quo sequitur correlarie quod debet concedi q̄ possibile est pauperē quo ad diuicias eē vere liberalem pt3 satis quia ex actibus elicitis interioribus generatur habitus liberalitatis.

Quartum notabile.
Quid actus humanus.

¶ Quarto notandum est q̄ actus humanus proprie dicitur malus ex eo q̄ caret recta & debita commensuratione quia anteq̄ actus sint boni moraliter. oportet q̄ actus sint circūstancionati debitis circūstantijs: modo bonus actus dicitur bon' in vno & malus in alio loco.

Quintū notabile.

¶ Quinto notandum est qd cuiuslibet actus immo cuiuslibet rei commensuratio attēditur per cōparationem illius actus vel illius rei ad aliquam mēsuram a qua si se diuertat ille act' dicit incōmensuratus & per cōsequēs illicitus & viciosus

Sextum notabile.
Duplex est mensura voluntatis.

¶ Sexto notandum est q̄ humane voluntatis duplex est mēsura. quedam est propinqua & est ratio humana & habz videre qd bonum & quid malum & habet inquirere qd expedit & qd non expedit. Alia est mēsura extrinseca & est suprema scilicet ratio diuina cui humana voluntas quātum est possibile se debet cōformare.

Septimum notabile
Duo sunt in peccato cōsideranda

¶ Septimo notādu3 est: quod in peccato duo sunt cōsideranda scilicz substātia actus & malicia actus. Substantia actus se habet vt quoddam materiale in pctō & malicia tanq̄ quodda3 formale: & attēditur illa malicia secūdum quod est recessus a certa & vera regula & mensura scilicet a ratione diuina & a ratione humana. Et ideo dicitur q̄ quādo homo peccat quod recedit a bono incommutabili. Et primum taugit in diffinitione peccati cum dicit dictum vel factum vel cōcupitum. Secundum tāgitur cum dicitur contra legem dei. Ex quibus omnibus sequitur q̄ diffinitio peccati sit bona. apparet quia ibi exprimitur esse peccati scilicet materia & forma vt dictu3 est.

Ad rationes dubij

Ad rationem improbātem quādo dicitur sequeretur &c. Dicitur q̄ ibi non diffinit peccatu3 omissionis. Aliter dicitur quod priuatio seu carentia debet reduci ad positiuum Et tūc ad rationes dubij. Ad primam vertutes &c. verum est cōplete & perfecte sed bene inchoatiue & iniciatiue ad modum nature insunt vt patet per tullium: modo nō est sic in proposito. ¶ Ad secundum negetur cōsequentia. ad probationes dicitur qd verū est si natura accipiat vt distinguitur contra voluntarium modo sic non est in proposito. ¶ Ad tercia3 cum dicit vt in pluribus &c. negetur ad sensum dictu3 in secundo articulo. ¶ Ad quarta3 soluta est in secundo dubio.

Ad rōnes questionis

¶ Ad rationes principales questionis respondetur: ad primam potest viuere &c. conceditur illa. ad minore3 dicitur qd verum est de virtioso & non de vicioso. ¶ Ad secundam dicitur q̄ verum est si sit indicatura virtuosis & non a viciosis quia sic in ipsis ratio non dominatur. Ad terciam negetur consequētia quia inordinate viuere non est delectabile multis bene iudicantibus. ¶ Ad quartam negetur consequētia: quia omnes rationes arguunt quod taliter viuere nō est delectabilie virtuosis qui non decipiuntur in suis operibus. Ratio post oppositum est pro dictis.

¶ Questio duodecima.

Veritur duodecimo. Vtrum multitudo pastoralis sit melior ad polizandum q̄ multitudo ciuilis.

Arguitur ¶ Arguitur quod non quia illa multitudo nõ est melior ad politizandũ que est bestialis & agrestis. sed multitudo pastoralis est huiusmodi. multitudo ciuilis nõ: igitur pꝫ consequẽtia. & maior ex terminis. minor patet quia isti pastorales qui cum gregibus in campis habitant sunt magis bestiales q̃ alij homines.

¶ Secundo sic illa policia nõ est melior ad politizandum que est magis dedita ad turpia & contra naturam. Sed multitudo pastoralis est huiusmodi: & multitudo ciuilis nõ ergo cõsequentia patet. & maior & minor pꝫ in isto quito qꝛ multitudo pastoralis inclinata est ad turpia quia nõ habet rationis vsum.

In oppositum ¶ Oppositum est de intentione philosophi in isto quito vbi dicit ꝙ multitudo pastoralis est multo melior ad politizandum q̃ ciuilis. Et fundamentum est quia inter omnes democraticas multitudines multitudo agricolarum est melior. qꝛ immediate ordinat illa que faciunt ad nature sustẽtationem modo multitudo pastoralis est illi multo ꝓpinquior q̃ multitudo ciuilis. In q̃stione erunt duo articuli. In primo videbit̃ de quesito. In secũdo videbitur vtrum bestialitas possit inesse homini.

Primus articulus. ¶ Quãtum ad primũ articulum. Notandum ẽ primo ꝙ qñcũqꝫ querit̃

Primũ notabile. vtrum multitudo pastoralis &c. hoc potest intelligi dupliciter vnomõ simpliciter scilꝫ vtrũ

Dupliciter intelligitur questio. sit melior & aptior ad politizãdum. Item notã ꝙ officium multitudinis in policia est congregare diuitias & hoc vt in pluribus officium vero multitudinis pastoralis est dirigere gregeꝫ

Secundum notabile. debite & ipm defendere a nociuis. ¶ Scdo notandum est ꝙ quãto aliqua multitudo est magis disposita ad viuẽdum secũdum rõnem tãto est melior ad politizandum. patꝫ quia finis policie est ꝙ partes in policia scilicet homines

Tercium notabile viuant secũdum rationem. ¶ Tercio notãduꝫ

Triplex est viuere in policia. est ꝙ triplex est viuere in policia secũdum rationem. Primum est ducere vitam speculatiuã Secundum est al qua ordinare in suum finem ꝓprium & debitum & hoc ꝑtinet ad rationeꝫ. Tercium est exercere virtutum operavt quod homo fit exercitatus in operibus virtuosis.

Quartus notabile ¶ Quarto notãduꝫ est quod multitudo pastoralis multum assimilatur cure & sollicitudini quas dbent habere rectores hominum super illos quos regunt & in signum huius principes & prelati vocãtur pastores. vnde pastoris ẽ dirigere illa quibus preest in suũ debitum finẽ per debita media vbi quãdo quomodo & qualiter oportet & cũ debitis circũstantijs qꝛ alias

Prĩa ɔclo non esset pastor. ¶ Prima cõclusio: loquendo simpliciter multitudo pastoralis nõ est melior ad politizandum q̃ multitudo ciuilis q̃ est in ciuitate. Probatur in casu quo multitudo in ciuitate esset virtuosior multo melior esset ad politizandũ. ¶ Scda cõclusio de intẽtiõe philoso-

Scda ɔclo phi ꝙ multitudo pastoralis q̃tum est de ratione officij sui est melior ad politizandum q̃ multitudo que est in ciuitate q̃tum est de ratione officij sui quod vt in pluribus habet verum ꝓbatur quia illa melior est que magis est disposita ad viuere secundum rationem. sed multitudo pastoralis q̃tum ad hoc est huiusmodi igitur. maior patꝫ per vnum notabile & minor apparet quia multitudo q̃ est in ciuitate rixia occupatur falsis & malis negocijs inuoluitur: multitudo autem pastoralis nõ sic & in signuꝫ huius primi astrologi fuerunt pastores. minor etiam patet quo ad scire ordinare aliqua quibus preest in debitum finem. quia multitudo in ciuitate est multis alijs occupata etiam patet quo ad exercendum opera virtuosa pastores sunt magis ducibiles vt in pluribus q̃ illi qui sunt in ciuitate qui pluribus malis sunt inuoluti. Ex isto sequitur correlarie ꝙ inuolu ti in isto passu solum voluit cõparare multitudinem pastoralem ad alias multitudines democraticas & ad multitudinẽ agriculturaꝫ qꝛ illa est melior quia facit illa que immediate ordinantur ad sustentationem vite humane: & ẽ optima inter multitudines democraticas.

Scdꝰ articulus ¶ Quantum ad secundum articulum Arguitur quod nõ: bestialitas est quãdo homo delectatur in delectationibus nõ naturalibus sꝫ im-

Arguitur possibile est hominem delectari in nõ naturalibus delectationibus igitur. Maior patet ex quid nominis. & minor probatur quia omne quod nõ est naturale est violentum modo impossibile est delectari inviolentis. quia violentum includit in se displicentiam quandam.

¶ Secundo sic bestialitas cõsistit in hoc quod homo delectatur in prauis delectationibus: sꝫ impossibile est esse prauam delectationeꝫ igitur. maior patet de se & minor patet etiam qꝛ delectatio consurgit ex coniunctione connementis cum conueniente. modo tale resultans

In oppositũ est bonum. ¶ Oppositum est de intẽtione philosophi septimo ethicorum vbi dicit quod cõtingit virtutem heroicam inesse homini ergo

Primum notabile. & vicium sibi oppositum. ¶ Hic est notandus primo quod homo est quoddam medium inter intelligentias & bruta apparet quia homo vtitur ratione & in hoc participat cum intelligentijs & etiam vtitur anima vegeratiua & sensitiua & in hoc participat cum brutis. ¶ Secun-

Secundum notabile do notandum est quod quando homo omnes suas actiones ordinat in cognitionẽ prime cause & ad cognitionem intelligentiarum tunc dicitur heroicus & habet virtutem heroicam & diuinam. Et dicitur diuina non quia habet ip

sam adeo infusam sed quia p eam homo deo assimilatur & ideo dicitur q̃ virtus heroica est virtus super hominem non tamen quod sit super hominis potestatem sed quia de communi cursu est super hominis potestatē sic q̃d raro homines deueniunt in talem virtutem.

Tertium notabile qñ dr homo bestialis

¶ Tercio notandum est quod quandocumq; homo ordinat suas actiões omnes ad vires inferiores scilicet gustum: tactum: & sic de alijs tunc dicitur proprie bestialis quia talis nō habet operationes secundum quod homo ſʒ magis secundum quod bestia.

Quartum notabile. Propt̃ duo efficit̃ homo bestialis.

¶ Quarto notandū est quod homo communiter efficitur bestialis propter duas causas. ¶ Prima propter infirmitatem & indispositionem sue complexionis. ¶ Secunda est propter assuefactionem in prauis & peruersis operationibꝰ. Primo propter infirmitatem vt quando aliqui homines habēt appetitum ita corruptum q̃ illud apparet eis conueniēs quod complexioni humane bene disposite est disconueniens & abhominabile & malum Et de istis dicitur quod aliqui sunt qui comedunt carnes crudas humanas scilicʒ filios & cardones. ¶ Secūdo ppter assuefactionē quia nullo mō insequunt̃ iudiciū rōnis ſʒ oino iudiciuʒ sensus.

Cōclusio responsiua

Ex istis sequitur conclusio responsiua: quod bestialitas inest homini apparet ex dictis. Nam bestialitas est vnus habitus ordinandi omnes actiones & operationes ad vires inferiores. patet conclusio etiam satis ex terminis. ¶ Et tunc ad rationes dubij.

Ad ratiões dubii

¶ Ad primam cōceditur & hoc loquendo de delectationibus nō naturalibus vt homo est licet appareāt sibi naturales vt vitā bestie ducit

Duobꝰ modis aliqd dr cōueniens.

¶ Ad secundaʒ neget̃ minor. Et ad ꝓbatiōeʒ dicitur quod aliquid potest dici cōueniēs duobus modis. Vno mō simpliciter: scilicet quod est conueniēs homini virtuoso & bene dispositio & sic conceditur bene q̃ talis delectatio que prouenit ex cōueniente cum conueniēte ē bona. ¶ Alio mō dicit̃ conueniēs scdm quid scʒ nature deprauate & homini deprauato. & sic nō conceditur illud.

Ad rōnes principales.

¶ Ad rōes principales. Ad primam qñ dicitur illa multitudo &c. conceditur maior sed neget̃ minor falsē comparando multitudines pastoralē ad alias multitudines democraticas & circa multitudinē agricultiuā Ad secundam neget̃ minor falseʒ cōparando multitudinem pastoralem quātum est de ratione officij vt in pluribus ad alias multitudines democraticas.

¶ Questio.xiij.

Arguitur

Veritur.xiij. Vtrum in policia licitum sit artibus magicis vsum fidē & studiuʒ ahibere. Et arguitur primo quod sic. Ars magica est recta ratio rerum agibilium seu factibiliū ergo: patet consequentia quia licitum est vti recta ratione agibilium. Et antecedens ptʒ per philosophum sexto ethicorum dicenteʒ quod omnis magica ars est de numero bonorum ergo ars magica est licita patet consequentia & antecedens probatur quia sicut habetur primo de anima omnis noticia seu ars ē de nūero bonoꝝ honorabiliū. Et anselmus in libro de libero arbitrio. Dicit q̃s gaudet dicere sciētiam eē malaʒ quasi diceret nullus. Tercio sic illa que sunt scibilia p artes magicā sunt bona & vtilia ergo consequētia patet. Et antecedens ꝓbatur quia futura cognoscuntur p artes magicā & illa sunt bona quia prudētia nos incitat ad prouisionem futurorum. ¶ Quarto sic licituʒ est scire mala vt euitentur ergo adhuc vbi ars magica esset mala licitum esset scire ipsaʒ. antecedens ptʒ per boetium in de consolatione. Et cōseq̄ntia pʒ. Nam dicit ambrosius aliqua legimus vt retineamus alia legimꝰ vt repudiemus & vitemus aliqua legimus ne ignoremus. ¶ Quinto sic nisi in bona policia licituʒ esset vsum & fidem adhibere magicis artibus: hoc esset qa magice artes aliquid continerent quod est cōtra catholicam fidem & veritatem sed hoc non quia etiaʒ in philosophia naturali sunt multa mala talia vt quod ex nichilo nichil fit & quod creatio est impossibilis. ¶ Sexto sic: licitum est inquirere veritatem ignotā vbi prodest scire illaʒ & maxime vbi nulli aliquod preiudicium fit: modo inquirere tales ignotas veritates fit in arte magica maior patʒ de se & minor patet quia hoc nullum impedit in arte. ¶ Septimo sic prudentia nos incitat & admonet ad prouisionem futuroꝝ quod impossibile est nos facere sic nisi futura cognoscamꝰ & agnoscamus futura per artem magicam igitur patet consequētia & antecedens notuʒ est. ¶ Octauo sic quolibet licitum est vti ad illuʒ finem ad quem ordinatur: sed ars magica ordinatur ad vaticinium ergo licitum est vaticinari: & vti arte & maior patet quia vnaqueq; res ordinatur in propriuʒ finem. Et minor est nota ¶ Nono arguitur sic nisi sic seqtur quod tales artes essent superflue consequēs est falsū igitur consequentia patet quia nō apparet ad quem finem alium tales fuissent adinuente. ¶ Decimo arguit̃ qa sancti & iusti viri fidē eis adhibuerunt vt samuel & ioseph qui per artes magicas fuerunt interpretes somniorum igit̃.

In oppositū

¶ Oppositum apparet ex determinatione ecclesie & ex determinatione iuris ciuilis & canonici etiam in omnibus alijs sunt prohibite incantationes. In questione erunt tres articuli. In primo erunt distinctiones. In secundo cō

Primus articulus. clusiones. & in tercio dubitationes. ¶ Quantum ad primum articulum. Notādum ē quod quatuor effectus attribuunt artibus magicis. Primus est nouarum rerum productio. Secundus est nature rerum conuersio vel mutatio. Tercius est futurorum diuinatio. Quartus est occultorum reuelatio. & de quolibet videbit in isto articulo.

Primum notabile. Quatuor effect⁹ hñt artes magice.

Secundum notabile. ¶ Secundo notādum est quod in genere est triplex potestas productiua. Triplex est potestas productiua. ¶ Prima est infima & est potestas naturalis de qua dicit philosophus q ex nichilo nichil fit: & omnes qui de natura locuti sunt in hoc conueniunt. ¶ Secunda est potentia summa que est potētia dei. ¶ Tercia est media potestasq vocatur diabolica.

Tercium notabile. ¶ Tertio notādum estq per artem magicam esse conuersionē vel productionem rerum potest intelligi dupliciter. vno modo quod sit vera & realis productio & conuersio rerum. alio modo quod sit solū fantastica & apparens.

Quartum notabile. Dupliciter diuinatio futurorū fieri potest. ¶ Quarto notādum ē q diuinatio futurorum dupliciter potest fieri seu etiā occultorum reuelatio vno mō per infallibilem certitudinem. alio modo pverisimilem coniecturationem ex quibusdam coniecturis vel apparentiis

Quintū notabile. Multis modis illudit sensus exterior. ¶ Quinto notadum est q sensus exterior multis de causis illudit vno modo ppter organi indispositionem. alio modo propter medii indispositionem. tercio per medii elongationem. quarto per colorem & velocem mutationē. quinto modo ppter impedimentum in virtutibus interioribus sensus.

Sextum notabile. Dupliciter qs pōt magicis artibus fidē adhibere. ¶ Sexto notandum est. quod quis artibus magicis potest fidem & fidelitatem dupliciter adhibere. vno mō sistendo in artibus nō referendo illam artē ad aliud. scdo mō referēdo illas artes in aliud puta ad potētiam dei vel naturalem potētiam vel diabolicam potentiā.

Septimum notabile. ¶ Septimo notandum est qd proprie loquendo de licito nō oportet q omne licitum sit bonū de se & permissum: quia licitum & permissum important quādam imperfectionem & admittitur aliquid seu pmittitur ppter eius admittēdum &c.

Scds articulus. ¶ Quantum ad scdm articulum erunt due partes. In prima videbitur vtrū possibile sit eundem actum esse bonum & malum Pro secunda parte erunt due cōclusiones.

Dubium. Arguitur. Pro prima parte arguitur q sic Nam omnis mot⁹ continuus est vnus. sed possibile est eundē motum continuum esse bonum & malum. ergo maior pz de se per philosophum quinto phisicorum. & minor pz quia si fortes ambulet ad ecclesiam motu continuo: tunc ambulatio erit continua & pro prima parte ambulationis p vana gloria ambulet. & versus finem vadit pro orando deum tunc erit ambulatio mala & bona. & tamen erit ambulatio vna & vnus actus.

¶ Secundo sic vnus & idem actus est actio & passio: & tamen poterit esse quod passio erit mala & actio bona ergo pz consequētia & maior patet per philosophum tercio phisicorum & minor probatur nam idem actus fuit quo iudei cristum agebantur ipsum crucifigendo & quo cristus patiebatur. ¶ Tercio sic nam eadem est actio serui & domini sed stat quod actio domini sit mala & serui sit bona igitur: patet consequentia & maior de se quia eadem est actio agentis principalis & agentis instrumētalis. Et minor patet quia si domin⁹ precipiat seruo vt actum cōpleat & seruus cum bona voluntate faciat. & tamē dominus cum mala voluntate preceperit. & sic eadem operatio ē bona scilicet iniūctum serui. & iniūctum domini est mala.

In oppositum. ¶ Oppositum arguitur quia si sic eēt sequeretur quod idem actus eliceretur secundū dictamen recte rationis & nō eliceretur consequens est falsum & implicans contradictionē vt patet consequentia: quia non dicitur actus bonus nisi sit secundum dictamen recte rationis: & non dicitur malus nisi quia fit contra dictamen recte rationis.

Primum notabile. Duplex est actus humanus. ¶ Pro euidentia etiam est primo notandum. quod duplex est actus humanus. quidam est interior scilicet elicitus. Alius est exterior scilicet imperatus modo dubium intelligitur de actu imperato & exteriori & de primo non est dubium quia nō est possibile.

Secundum notabile. Duplex est bonitas. ¶ Secundo notandum est quod duplex est bonitas. quedam est nature. Alia est bonitas moris. ¶ Primo modo omne ens est bonū & sic bonum non habet malicias. ¶ Secunda bonitas est actus elicitus subditus voluntati secundum dictamen recte rationis. & habet maliciam sibi oppositam.

Tertium notabile. Dupliciter cōsiderat act⁹ exterior. ¶ Tercio notandum est quod actus exterior dupliciter considera tur vno modo secundum naturam suam. alio modo secundum naturam & bonitatem moralem vel maliciā moralem: vnde non est inconueniens quod illud quod ponitur in vno genere nature ponatur in diuersis secundum quod ad diuersa refertur: vt superficies secundum genus nature ponitur in predicamento quantitatis. Sed in ordie ad colores ponitur in aliis predicamentis. & hoc est quod dicit beat⁹ thomas.

Prima pclo. ¶ Prima cōclusio impossibile est eundē actum exteriorem esse bonum & malum loquendo copulatiue & loquendo de bonitate moris patet conclusio per rationem ante oppositum.

Scda pclo. ¶ Secunda conclusio: loquendo de bonitate negeē eē possibile eundem actum eē bonū & malum provt est vna propositio de copulato extremo patet conclusio per rationes ante oppositum vt si fortes vadat ad ecclesiam. Pro prima parte vie propter vanam gloriam &

postea peniteat & continuādo vadat propter orare deum tunc est vnus bonus & malus loquendo de bonitate nature. *Tercia conclusio rñsua* ¶ Tercia cōclusio & responsiua. Impossibile est eūdem actū exterionem loquēdo de bonitate moris esse bonum & malum siue sumaẜ copulatiue siue nō pz cōclusio ex dictis. *Ad rationes dubii* ¶ Ad rationes añ oppositum. Ad primam dicitẜ ꝙ est pro secunda cō clusione. ¶ Ad secundam quādo dicitẜ idem actus est actio & passio cōcedit illa modo stat ꝙ actio sit mala &c. dicitur ꝙ licet sit vnus actus loquēdo de bonitate nature tamē loquē do de bonitate moris nō sunt vnus actus quia ibi sunt diuersi actus. ¶ Ad terciam cum dicitur eadem est actio &c. concedit loquendo de bonitate nature nō tamen sunt vnus actus moris quia stat quod aliter eliciat dñs & aliter seruus etiam potest negari illa maior. Etiam q̄ñ dicitẜ eadem est actio agentis principalis & instrumetalis. dicitẜ quod licet sit verum in agentibus naturalibus. nō tamen est verum in agētibus liberis. *Scda pars questionis* ¶ Quātum ad secundam partē questionis ponitur de quesito principales cōclusiones: de duobus primis effectibꝰ magicis scz de diuinatione futurorꝫ & occultorūꝫ reuelatione. *Prima pclo.* Prima cōclusio: diuinatio futurorum & reuelatio occultorꝫ sunt homini cōmunicabiles de potētia dei pz cōclusio quia hoc nullam implicat cōtradictionē. Secundo qa hoc erat cōsonum multis antiquis patribus & sanctis. *Scda pclo* ¶ Secunda cōclusio: nō est licitum homini quod habeat exercere ista duo opera ex propria volūtate pz quia est derogare deo & vsurpare illud quod est proprium ipsius. *Tertia conclusio* ¶ Tercia cōclusio: possibile est homini mediāte diabolo diuinare futura & reuelare occulta. pz quia tenemus ꝙ diabolo datum est noscere secreta & diuinare & pōt suis subditis reuelare occulta vt pz per multas historias. *Quarta cō clusio* ¶ Quarta cō clusio: in nullo casu licitum est homini mediā te diabolo vel diabolica potestate diuinare futura & reuelare occulta. probatur quia in hoc homo reddit se subditum diabolo seu diabolice potestati. Secūdo quia hoc est vsurpare diuinum officium. Tercio quia hoc est inducere homines simplices ad ponēdum spem in diabolo. ¶ Quarto quia per hoc trahitẜ homo a dei cōsideratione. ¶ Quinto quia hoc est credere qđ diabolus habet hoc a se & non ab aliis. *Quinta cō clusio* ¶ Quinta cōclusio: nō ē licitum studium talibus artibus magicis diabolicis fidem adhibere patet qa homo in tali studio periculo se exponeret ex eo quod sumus proni ad malūꝫ & iusticia ferens arma est seuissima & sic homo quia sciret talem artēꝫ faciliter operareẜ secūdum *Sexta pclo.* illam artem & laboraret circa illā ¶ Sexta cōclusio principalis: diuinātio futurorūꝫ & occultorum reuelatio non sunt homini possibiles ꝑ naturam certitudinaliter & hoc cum quocūqꝫ iuramento naturali. pz quia quomodocūqꝫ talia possunt sciri siue ꝑ astronomiā vel alio modo adhuc possunt mutari cursus & isluētie corporum celestiū. *Septima.* ¶ Septima conclusio: diuinatio futurorum & occultorūꝫ reuelatio sunt hōmini possibiles per naturam secundum verisimiles cōiecturas scilicet mediante aliqua arte vel naturali iuuamine. Pz cōclusio quia alias haberemus frustra astrologiam. *Octaua* ¶ Octaua cō clusio: licet nō sit simpliciter licitum artibꝰ magicis vti & reuelatione futurorum fidādo in puris naturalibus & sine legum trāsgressiōe tamen nō est bene securum. Prima pars huiꝰ cō clusionis patet quia habemus astrologiam. Secunda pars pz quia ꝓpter maliciam hominū & prauitatēꝫ nature hūane in malū: esto tamē ꝙ nō sit trāsgressio legis homines simplices habent malos motus dicentes ꝙ hoc scit per malam artem & sic male sperant & habēt malas opiniones de proximis suis catholicis etiā quia iusticia ferens arma seuissima est. ideo tā si arte informatus quādoqꝫ presumit & transgreditur multotiēs & sic peccat maxie de aliis artibus videbitur in sequēti articulo. *Tertius articulus.* ¶ Quantum ad terciumarticulum tria sunt videnda. *Primum dubium* Primo vtrum diuinatio que fit per astra sit licita. *Secundum* Secundo vtrum homo per artem magicas potest nouas res producere vel vnam in alias conuertere. *Tertium* ¶ Tercio videbitur ꝙ sunt genera diuinationum. ¶ Primo videbitur. Vtrum diuinatio sit licita. *Arguitur* Arguitur quod sic: illa diuinatio est licita que fit per cōsiderationem effectus ad causam effectuum. sed diuinatio per astra est huiusmodi. ergo consequētia est nota & maior patet quia medici ex infirmitate iudicant de morte futura. Et minor pz quia astra & corpora celestia sunt cause istorūꝫ effectuū que sunt hic inferius. Vnde primo metheororum dicitur necesse est hunc modum inferiorem esse ccōtinuum idest contiguum lationibꝰ superioribus vt tota virtus eius gubernetur. ¶ Secūdo sic hūana scientia habet originē ab experimentis sed sic est ꝙ multi per multa experimēta inueniūt ꝙ per astra possunt iudicare futura igitur pz maior in prohemio methaphisice. minor patet quia multi habuerunt ꝙ per considerationem corporum celestium futura possumus cognoscere. ¶ Tercio sic nulla diuinatio est illicita nisi inq̄tum innititur pacto cum demonibus sed in prenosticatione futurorum per astra non est pactum cum aliquo demone. apparet maior & minor qa astrologi ex consideratione predicūt futura scilicet *In oppositū*

eclipses corporum celestium. ¶ Oppositũ est de intentione beati augustini quarto cõfessio num dicentis φ cũ christiana & vera pietas ex pectat condemnas planetarios idẽ mathema ticos vocãt: tñ cõsulere nõ desistebat. Pro quo notãdum est qd in generali quattuor sunt effe ctus futuri. quidam sunt qui eueniũt de neces sitate naturali ps de eclipsib⁹ lune & solis & sic dicendo ꝑ conclusione qd diuinatio talium effectuum per cõsiderationem astroꝝ est lici ta simpliciter alij sunt effectus futuri quorum corpora celestia sunt cause immediate saltez aliquo modo vt pluuie & siccitas & huiusmõi. & sic loquẽdo de talibus effectibus futuris di uinatio de ipsis per verisimiles conte cturas & nõ certitudinaliter ex cõsideratione astrorum est licita patet satis de se. Tertij effectus sunt mere contingẽtes ita φ possunt euenire & sic dicitur φ diuinare de talibus effectibus per considerationem astrorum est illicitum. patet quia hoc est ex falsa & vana opinione & hoc ẽ simpliciter illicitum. Quarti effectus sunt li beri arbitrij & dicitur φ diuinatio de illis per considerationem astrorum est illicita. ps quia hoc est ponere φ quodãmodo volũtas hũana in suis actibus liberis necessitaretˀ vere tñ ita ẽ φ astra inclinãt voluntatem qñq ad hoc faciẽ dum nõ tamen necessitant illam & tunc patet quid sit dicendum. Ad rõnes tamen istius du bij: qñ dicitur talis diuinatio &c. dicitˀ φ illa ra tio cõcludit de diuinatione de futuris effecti bus qui ꝓueniunt ex necessitate naturali vel de alijs effectibus. & per verisimiles conie ctu rationes. ¶ Ad secũdam cõcedit maior expli plicite vel implicite & cõcedit minor. quia in effectibus mere contingẽtibus diuinatio per consideratione astrorum nõ est licita quia est pactum scʒ cum demonibus tacite factum. ¶ Secundo videndum ẽ vtrũ per magicam ar tem aliquis possit nouas res ꝓducere vel con uertere vnam rem in aliam. Prima propositio ꝓductio nouarũ rerũ vel vnius rei in aliam rẽ cõuersio de potẽtia dei sunt homini cõmuni cabiles & possibiles. ps qa hoc nullomõ impli cat cõtradictionem. ¶ Secũda cõclusio: nõ est euidenter in lumine naturali verisimile seu de monstrabile φ ꝓductio nouarum rerum per artem magicam sit nobis possibilis. ps qa sic philosophi naturales ad huiusmodi noticiam peruenissent nec hoc negassent. ¶ Tercia cõ clusio: homo per subsidium demonuʒ & inuo cationem eorũ sine speciali dei iuuamine nõ potest veras res realiter producere & vere vel vnam rem in aliam conuertere. Et ista conclu sio ponitur probabiliter quia hoc facere est ip sius dei vel illius cuius communicatum ẽ ius.

Notabile. Quattuor sũt effectus futuri cõclu sio.

Ad rõnes dubij.

Dubium.

Prima ꝓpõ.

Secunda.

Tercia.

¶ Quarta conclusio: homo per solam demo nis inuocationem sine dei influẽtia speciali ap parentia & per fantasticam apparẽtiam potest illos duos effectus producere & hoc potest cõ tingere vel propter sensuum exteriorum illusio nem vel propter motum celerem. vel propter debiles vires. ¶ Tercia pars principalis quot sunt genera diuinationum. dicitur φ omnes modi diuinãdi reducuntur ad tria genera sub alterna. Primum est per expressam demonuʒ inuocationem & illud pertinet ad nigromãti cos & habet sub se multas species. Secundum fit per solam dispositionem seu motum alicu ius rei vt per motum auium & per cantum. Tercium genus est cum aliquid facim⁹ vt no bis aliquod futurum occultum manifestetur: vt faciendo puncta vel quãdo ponuntur festu ce inequales & sub isto genere multe species continẽtur & sunt .xxij. secundum aliquos. Primum genus vt dictuʒ est pertinet ad nigro manticos. Secundum ad angures. Terciuʒ ad sortilegos & hoc de tercio. ¶ Quantum ad quartum Pro solutione rationum est notandũ quod licet omnis noticia sit bona nõ tamen cuĩ libet est bona. Prima pars patet in prohemio huiusvbi dicitur quod scuissima est iusticia se rens arma. Secundo dicitur quod multa sunt prohibita nõ quia sunt mala. sed ꝓpter abusio nes. patʒ propositio quia multe artes sunt pro hibite non quia male de se. ¶ Tercio dicitur quod licʒ expediẽs sit mala cognoscere vt eui tentur simpliciter tamen & absolute periculo sum est illa cognoscere. Prima pars patʒ ex di ctis: sed secunda pars patet quia talis multo tiens labitur in peccatum & ad peccandum. Et per ista tria dicta. ¶ Rationes ante opposi tum faciliter soluũtur tamẽ dicitur quod mul te sunt incantationes & diuinationes per inuo cationem nominis dei & per orationes sanctis simas & deuotissimas. ¶ Et de illo videbitur postea.

Tercia pars tertij articu li tria sũt ge nera diuinã di.

Quartus articulus. Notabile

Ad rõnes

¶ Questio decima quarta.

Queritur decimoquarto. ¶ Vtrum diuinatio que fit per somnia sit lici ta? Arguitur primo quod sic. Om nis diuinatio est licita que procedit ex diua reuelatione sed sic est quod frequẽter diuinatio que fit per somnia fit per reuelatio nem ergo est licita patet consequentia & ma ior etiam Et minor patet de multis patribus & prophetis qui ex diuina reuelatione per somnia diuinauerunt. ¶ Secundo sic inter pretatio somniorum est licita sed per talem interpretationem fit diuinatio igitur. ¶ Maior patet de Daniele & de Ioseph quĩ

Arguitur

interpretabantur somnia Pharaonis regis ba
bilonis. minor patet. quia sancti viri interpre-
tabātur somnia ratione noticie futurorum.
¶ Tertio sic generaliter homines experiunt.
ꝙ somnia sunt signa futurorum euentuum:
igitur. Consequentia est nota. & antecedēs ꝓ-
batur per multorum antiquorum patrum ex-
perientiam. ¶ Quarto sic. Nam licitum est p
somnia diuinare de futura infirmitate: igitur.
patet consequētia & añs patʒ per philosophū
in de somno & vigilia. Item patet de medicis
qui multociēs inquirūt de somnijs postq̄ cau-
sas infirmitatis per alia signa non reperiunt
In opposi tum — ¶ Oppositum arguitur. Nam omnis diuina-
tio supersticiosa est illicita: sed diuinatio per
somnia est huiusmodi: igitur maior patʒ ex ter
minis / quia omnis talis diuinatio fundatur in
falsa & varia opinione. Et minor patʒ quia in
somnio multe sunt false opiniōes apparentes
Et ideo dicit deuteronomi. xviij. Nō inuenia-
tur in te qui obseruet somnia. Et dicit Catho
somnia ne cures &c. In questiōe primo erunt
Primus ar ticulus — notabilia. In scdo cōclusiones. ¶ Quantū ad
primum articulū. primo notandū est. ꝙ som
Primus no tabile. duplex est causa somni orum — niorū duplex est causa. quedā est intrinseca / &
sic aliqñ hō somniat per species reseruatas vł
cōplexiones eius: alia est causa extriseca que
Secundum notabile duplex est causa intrin seca sōnio — ꝓuenit ex eo ꝙ fantastica virtus disponit a di
spositione medij vel diuina infusiōe. ¶ Scdo
notandum est. ꝙ somniorū duplex est causa ī
trinseca. Nā vna se tenet ex parte anime / & hoc
qñ illa occurrūt virtuti fantastice hominis co-
gnitiue in dormiēdo circa que cogitatio hōis
in vigilādo morabatur / & secūdum veritatem
talia somnia sūt signa futurorū effectuū. Naʒ
dicit Catho. Mens humana qđ optat &c. Alia
est causa īteriorū ex pte corpis scʒ qñ ex dispo
sitione corporis seu cōplexione fantastica im-
mutatur ad motus corporis: sic ꝙ causantur ī
ea motus vel opiniones conuenientes disposi
tiōi corporis: vt si homo nimis habūdat in hu
moribus somniat de liquidis vt de aqua / & ex
hoc querit medicus de somno suo & remedia
Tertium no tabile duplex ē cā exterior som niorum — re de infirmitate eius. ¶ Tertio notandum est
ꝙ somnioruʒ duplex est causa exterior. Vna ē
corporalis. Et est illa qua fantasia immutatur
ex dispositione medij conuenientis vel ex di-
dispositione celestis influentie. Alia est spiri-
tualis. quando in somnio fiunt infusiōes & re
uelationes sic ꝙ sic immutatur ex parte reue-
Quartū no tabile — lationis. ¶ Quarto notanduʒ est ꝙ causa ista
spiritualis est duplex. Vna est quando proce-
dit somnium ex diuina reuelatione & ministe
rio angelorum. Alia est que fit ex reuelatione
demonica: vt quando demones habent cum
eis aliqua certa pacta illicita aliqua futura re-
uelant malis illis somniantibus. ¶ Quantum — Secundus articulus
ad secundum articulum sit prima conclusio. — Prima con clusio
Si quis vtatur somnijs ad cognoscendum fu-
tura in quantum somnia procedunt ex diui-
na reuelatiōe: diuinatio est licita. Patet ex mł
tis experimentis sanctorum patrum. Item pa
tet. illud est licitum quod fit per informatio-
nem dei / & per infusionem gratie. ¶ Secūda — Scda cōclu sio
conclusio. Si quis vtatur somnijs ad cognoscē
dum futura in quantum somnia procedūt ex
naturali causa itrinseca vel extrinseca / & hoc
quantum virtus naturalis se habet / aut potest
se extēdere talis diuinatio est licita. patet post
q̄ talis vtitur somnijs & non plus q̄ cause natu
rales se extendant: & non vsurpat: ipse facit il
lud quod est naturale. Et dicitur notāter quā-
tum virtus naturalis se potest extendere: quia
si diuinaret certudinaliter & non per verisimi
les coniecturationes: ipse peccaret grauiter.
¶ Tertia cōclusio est ista Si somnia procedūt — Tertia
ex operatione demonum / diuinatio per talia
somnia est illicita. Patet quia talis diuinatio ē
supersticiosa / & ex falsa imaginatione.
¶ Quarta conclusio & responsiua. Licet non — Quarta e responsiua
omnis diuinatio que fit per somnia sit illicita /
tamen periculosum est diuinationibus vti fū
datis in somnijs. Probatur prima pars ex di-
ctis. Et secunda satis nota est ex precedentibꝰ
quia valde difficile est scire quando talia som
nia procedāt ex diuina reuelatiōe / vel ex cau-
sa extrinseca / vel intrinseca naturali / & si quis
exponat se talibus diuinationibus: exponit se
magnis periculis. ¶ Ad rationes. Ad primaʒ — Ad rōnes
dicitur. ꝙ illa ratio est pro prima conclusione
¶ Ad secundam cum dicitur interpretatio &
cetera. Dicitur ꝙ verum est cum debitis circū
stantijs & rectis. Vnde antiqui patres iterpre-
tabantur somnia via spiritus sancti / & habe-
bant hoc reuelatum a spiritu sancto: sed pro-
pria industria facere hoc est supersticiosum.
¶ Ad terciam dicitur ꝙ illa ratio cōcludit dū
modo talia somnia fiant ex causa naturali in-
trinseca vel extriuseca dummodo non exten-
dant limites cause naturalis ad quos se exten-
dunt ille cause. ¶ Ad quartam dicitur ꝙ illa
ratio concludit. quando illa somnia procedūt
ex causa naturali: vel ex potestate mala insti-
gante naturam. Ex hoc secundo modo exten
dendo diuinatio est licita. ¶ Ratio post oppo
situm est pro dictis in questione.

¶QVESTIO.XV.

Queritur decimo quinto. Vtruȝ pec cans contra policiam ex ignorãtia inuincibili a peccato excusetur? ¶Arguitur ꝙ non quia si sic esset sequeretur ꝙ vtile & expediens esset ignorare que pertinent ad policiã. Cõsequens est falsuȝ. quia oĩs ignorantia est mala. quia dicitur sexto ethicorum. ꝙ verum est perfectio intellectus/ & falsum est intellectus imperfectio/ & per consequens scientia est pfectio intellectꝰ/ & ignorãtia est imperfectio ipsius. & patȝ cõsequentia de se. ¶Secundo sic. sciẽtia opposita ignorãtie reddit actum melioreȝ humanũ: ergo ignorantia ei opposita reddit eum peiorem. Consequentia est nota Et antecedẽs pbatur. quia actus est melior quando homo sciẽter operatur bene/ & de genere boni actus: quia tũc laudatur plus. ¶Tertio sic. ignorãtia inuincibilis a pctõ non excusat: igitur. ptȝ cõsequentia ex terminis Et antecedens pbatur quia si homo sit ebrius sic ꝙ pdiderit vsum rõis ipse habet ignorãtiã inuincibilẽ de agendis in ebrietate/ & tamen si peccet nõ excusatur a pctõ/ quia dicit philosophꝰ tertio ethicorũ. Ebrijs debentur duplices increpatiões. ¶Oppositum arguitur. Nã ignorãtia inuincibilis a peccato excusat: ergo peccans per tales ignorantiã excusatur a peccato. Ptȝ cõsequẽtia. & antecedens pbatur quia p tẽpore pro quo habetur ignorantia inuincibilis impossibile est habere scientiã oppositã illi ignorãtie & per cõsequẽs homo nõ obligatur ad illã scientiã quia est simpliciter ĩpossibilis ei. ¶In questione erunt duo articuli. In primo erunt distinctiones. In secũdo cõclusiões. ¶Quantum ad primum articuluȝ. Primo sciendum est. ꝙ duplex est ignorantia. Naȝ quedam est negationis ignorantia & est quãdo aliquis ignorat totaliter quod debet scire: scȝ tã in vniuersali ꝙ̃ in particulari. Alia est praue dispositionis/ & est quãdo ignorat aliquid quod debet facere in singulari siue particulari non tamen in vniuersali. ¶Secunda distinctio ꝙ ignorantia negationis est duplex. quedam est q̃n aliquis nescit quod pro tunc non tenetur scire: tenebitur tamen in posterum & sic pueri habent ignorantiam negationis de preceptis dei. Alia est ignorantia negationis. quando aliqui nesciunt illa que tenentur scire/ & p tempore pro quo tenentur. ¶Tercia distinctio est ꝙ duplex est ignorantia scȝ iuris. ideſt quando aliquis nescit illa que iuris sunt. Alia est ignorãtia facti scȝ quãdo aliquis nescit modum faciendi opus aliquod licet habeat preceptum & sciat. ¶Quarta distinctio est. ꝙ ignorantia iuris est duplex. Nam quedam est iuris naturalis/ & est qñ aliquis ignorat illa ad que tenetur ex pura naturali inclinatione: vt si quis ignoret preceptum de dilectione parẽtum. Alia est ignorantia ciuilis/ & est si quis ignoret illa ad que tenetur secundũ dictamen recte rationis illorum quorum iura est condere & ordinare. ¶Quinta distinctio ꝙ ignorãtia adhuc est duplex. quedam est inuincibilis alia est vincibilis. Vincibilis est quando homo ignorat que tenetur scire: que tñ bene sciret diligentia adhibita. Sed inuincibilis est quãdo homo ignorat que tenetur scire que tñ cuȝ tota diligentia sua adhibita non potest scire. ¶Sexta distinctio ꝙ adhuc ignorantia inuincibilis est duplex: quedam est in quam homo incidit ex culpa sua. alia est in quaȝ homo nõ incidit ex culpa sua. exempluȝ primi vt si homo tempore ebrietatis habet ignorantiaȝ de agendis. Exemplum secundi vt si homo ebrietatem incurrat in quam non credit incurrere ¶Septimo notandum est ꝙ ille dicitur peccare contra policiam qui omittit leges & consuetudines facientes ad bonũ policie: vel qui cõtra tales leges cõmittit. Vnde policia est debita ordinatio ciuium ex quibus policia constituitur in suum debitum finem. ¶Quantuȝ ad secundum articulum. ¶Sit prima conclusio. Ignorantia iuris naturalis non excusat a peccato Probatur. Naȝ quilibet obligatur ad illa que sunt de iure naturali: igitur. Patet consequentia. & antecedens patet: quoniam dirigitur ab agente infallibili vt dicitur duodecimo methaphisice. modo deus & natura nihil faciunt frustra vt dicitur primo de celo & mũdo. ¶Secunda conclusio. Ista ignorantia iuris ciuilis quo ad illa que sunt ad bene viuere necessaria non excusat a peccato. patet quilibet homo scire tenetur talia saltem explicite vel implicite. ¶Tercia conclusio. Ignorantia negationis dicta primo modo excusat a peccato. patet per quid nominis ignorantie negationis illo modo dicte: quia puer ante annos discretionis ignorat illa que sũt necessaria ad bene viuendum moraliter. ¶Quarta conclusio. Nõ oĩs malus seu vitiosus est ignorãs oẽc peccat ex ignorantia. Patȝ quia aliqui peccãt ex mala industria: & sciunt implicite/ & habitualiter illos male agere. ¶Sed tũc dubitatur. qd est dicendum ad phm̃ tertio ethicoruȝ dicentẽ ꝙ oĩs malꝰ est ignorãs. ¶Pro quo sciendũ est ꝙ iste ppositiones differunt iste agit ignorans/ & iste agit ignoranter. Vnde si quis habeat iudicium erroneum de aliquo/ & secundum illud operetur/ agit ignoranter: sed si habeat bonum iudicium/ & intellectus diuertatur a tali iudicio/ tũc agit ignorans id est agit igno

Arguitur

In oppositum

Primus articulus. Primũ notabile. Prima distinctio duplex ẽ ignorantis

Scdã distinctio duplex est ignorantia negatiõis

Tertia duplex est adhuc ignorantia.

Quarta duplex est iuris ignorantia

Quinta qd ignorantia vincibilis & quid inuincibilis

Sexta duplex ẽ ignorantia inuincibilis

Septima quis dr peccare cõtra policiam.

quid policia

Secundus articulus Prima conclusio

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio

Quarta cõclusio

Dubium

Notabile

Quinta conclusio rans vel ignoranter/ & hoc sufficit. ¶ Quinta conclusio est ista: Ignorantia inuincibilis in quã homo incidit ex culpa non excusat a peccato. ꝓbatur. quia si talis sit ignorans agit cõtra voluntate contra dictamẽ recte rationis saltem antecedenter igitur. Consequẽtia est nota ex terminis. Et antecedens probatur. quia postꝙ incidit ex culpa sua incidit voluntarie inebrietatem: vel in aliquid aliud ad quod sequitur peccatum. ¶ Sed tunc dubitatur. Nam homo tempore ebrietatis dato ꝙ peccat excusatur a peccato. Consequentia est nota. Et antecedẽs probatur. quia homo nõ habet vsum rationis ¶ Secundo. sic quia tunc est impossibile ipsũ bene agere & sic non potest actum elicere secũdum dictamen recte rationis. ¶ Ad instantiam istam negatur antecedens/ & hoc in casu si ex culpa sua in talem statũ inciderit. Et quãdo dicitur homo tunc nõ habet vsum rationis ergo non potest peccare: negatur illa consequentia. Ad ꝓbationem dicitur. ꝙ verum est: nisi fuerit causa priuationis vsus rationis. ¶ Ad illas ꝓbationes quãdo dicitur. nõ potest bene agere ꝯcẽditur: sed dicitur ꝙ ipse impossibilitauit seipsum ad bene agendum. ¶ Sexta conclusio. Ignorantia inuincibilis in quam incidit aliquis/ & nõ ex culpa sua excusat a peccato Patet conclusio per rationem post oppositum. ¶ Contra quia si sic. sequeretur ꝙ filius posset prẽm suum paruipendere & hoc licite. Secũdo sic. homo posset licite fornicari. Tertio sic ꝙ homo posset licite contra precepta dei ire/ & omnia ista sunt falsa & incõuenientia. Et ꝓbatur prio prima cõna. quia sit ita ꝙ filius prẽm perdiderit ante vsum ratiõis/ & postꝙ filius creuerit ꝙ sit diues/ & tunc veniet pater seruiens filio tũc i isto casu appet cõna. cõna secũda apparet ꝙ homo veniens a longinquis partibus veniet ad lectum proprium credens habere mulierem propriam/ & tunc fornicetur cum alia muliere tunc illo stante apparet secunda consequentia. ¶ Ad instantiam respondetur. ad primam. ꝙ filius in casu posset patrem suum vilipendere dummodo faciat diligentias suam de patre suo. ¶ Ad secundam negatur consequentia. & dicitur ꝙ talis nõ fornicatur quia non intendit nisi cum propria vxore agere Et conceditur bene ꝙ homo propria cum vxore potest peccare: vt si credat habere vxorem proximi sui. ¶ Ad terciam negatur consequentia quia precepta dei non obligant si ignorantur ignorãtia inuincibili. ¶ Septima conclusio est ista Ignorantia inuincibilis causat inuoluntarium: id est operans inuincibili ignorantia operatur inuoluntarie. Patet quia alias ignorantia inuincibilis non excusaret a peccato. Patet conclusio ex dictis. Et hoc de secundo. ¶ Ad rationes. Ad primam negatur consequentia/ immo damnosum est/ & per hoc intellectus priuatur sua perfectione. Ad probationem. quia per eam excusatur a peccato Verum est si non ex propria culpa cadat: sed hoc nihil arguit sed concludit ꝙ est minꝰ malum si habeat ignorantiam inuicibilem/ & peccet. ¶ Ad terciam conceditur consequentia. loquendo de ignorantia inuincibili in quam homo cadat ex culpa sua i tali actu alias non Ad ꝓbationẽ quãdo dicit ꝙ philosophꝰ dicit ꝙ ebriis debentur duplices increpationes Dicitur ꝙ philosophus loquitur de ebriis ex propria voluntate inordinata & ex ignorãtia crassa quia tales peccant. ¶ Ratio post oppositum est pro dictis in questione.

(Margin: Dubium; Arguitur; Responsio; Sexta conclusio; Arguitur; Responsio; Septima conclusio; Ad rationes questionis.)

¶ QVESTIO.XVI.

Queritur decimo sexto. Vtrum debeat homo patienter sustinere contumelias ei illatas? ¶ Arguitur ꝙ non. quia homo non debet nutrire audaciam contumeliantis: sed homo sustinẽs patienter contumelias ei illatas est huiusmodi: igitur. Maior patet. quia audacia est vitium vt patet per philosophum quarto ethicorum. Et minor patet. quia quando homo sustinet patienter verba contumeliantis tũc contumeliantes fiunt audaces. ¶ Secundo sic. Homo non debet sustinere ꝙ contumelia alteri inferatur: ergo nec sibi debet. Consequentia patet. quia quilibet diligere se debet plus ꝙ aliquem alium. Minor patet quia est contra amicitias & caritatem. ¶ Tertio sic. Homo non debet se vindicare: sed homo sustinens contumelias & iniurias seipsum vindicat: igitur. Patet consequentia/ & maior de se. Et minor patet. quia ait Crisostomus. Si vindicare velis: sile & funestam dedisti ei plagã/ & per consequẽs sequitur ꝙ homo tacẽdo sic se vindicat ¶ Oppositũ &c. In ista questione erunt duo articuli. In primo ponentur notabilia. In secundo conclusiones. ¶ Quantũ ad primum articulum. Primo notandum est: ꝙ sicut ꝑ et patiẽtiam debet homo habere animum paratum ad sustinendum illa que contra ipsum fiunt: scꝫ quando est expediẽs & opus est ita debet habere animum paratũ ad sustinendum illa que cõtra ipsum dicuntur tñ nõ semper tenetur facere actum Et hec est sẽtentia beati Augus. super illo verbo. Si quis te percusserit in vnam maxillam & cetera. quia nõ est sensus ꝙ homo teneatur prebere maxillam immediate nisi quando expediens est & opus. ¶ Et ideo dicit Saluator

(Margin: Arguitur; In oppositum; Primus articulus; Primum notabile.)

Cur me cedis &c. Ex quo sequitur ꝙ precepta patientie in his que contra nos fiũt vel dicuntur important preparationeȝ anime ad tale sustinendum qñ opus fuerit.

Secundum notabile quid importat contumelia

¶ Secũdo notandum est. ꝙ ille terminus cõtumelia importat dehonorationem alicuius seu inhonorationem/ & hoc fit dupliciter vno modo qñ vnus priuat alterum excellẽtia vt quãdo princeps per contumeliam fit subditus. alio modo quã do illud quod est contra honorem alterius aliquis reducit in noticiam illius & maioris ita ꝙ si aliquis sciat crimen alterius & illud manifestaret per signa vel per verba.

Tertium notabile in quo consistit contumelia

Tertio notãdum est. ꝙ sicut patet ex notabili imediate p̄cedente cõtumelia cõsistit in verbis: scȝ in verbis iniuriosis: tñ quãdoq; capitur contumelia large: & sic cõsistit tam in verbis q̃ i factis. Vñ contumeliosi homies sũt qin verbis: vel in factis alteri turpia inferunt.

Quartũ notabile
Differentia est inter contumeliam cõuicium & improperium

¶ Quarto notãduȝ est. ꝙ est differentia inter contumeliam & cõuiciuȝ & iproperiũ Nam cõtumelia oñdit defectũ anime culpam scȝ & peccatũ. Sed cõuicium tangit defectum in corpore & anima. Vnde si quis vocet aliũ claudum ꝑpter defectuȝ in corpore dicitur cõuiciuȝ. Sed improperiũ dicitur qñ aliquis iniuriose ad memoriã reducit auxiliuȝ quod sibi cõtulit: sed istis duobus modis vtimur ꝓmiscue frequẽter cõtumelia & conuicium.

Quintũ notabile dupliciter põt quis reprimere iniurias sibi illatas

¶ Quinto notandum est ꝙ aliquis iniurias sibi illatas potest reprimere & reducere dupliciter. vno modo ꝑpter bonuȝ ꝓprie ꝑsone & preteriti honoris. alio modo propter caritatẽ vł ne alter fiat nimis audax/ & ne audacia sua nimis crescat.

Sextuȝ notabile

¶ Sexto notanduȝ est ꝙ aliquis dupliciter potest sustinere contumelias sibi illatas. vno modo ad prouocandũ contumeliantem ad iram. Vnde aliqui sunt q irascuntur qñ eis non respondetur in cõtumeliando. Et ideo dicitur si vindicare velis: sile. alio modo propter sustinere quatinus det locum ire contumeliantis: scȝ vt ita cõtumeliantis tepescat: & cesset & hoc pertinet ad officiũ caritatis.

Secund⁹ articulus
Prima conclusio

¶ Quantum ad scdm articulum Sit prima cõclusio. nullus debet sustinere contumelias sibi illatas ad ꝓuocandũ cõtumeliantẽ ad iraȝ. ꝓbatur. quia hoc pertinet ad vindictã modo nullus debet seipsum licite vindicare.

Secũda conclusio

¶ Secunda conclusio. Nullus debet repellere contumelias sibi illatas propter cupiditatem p̄teriti honoris solũmodo. ꝓbatur quia hoc ꝑtinet ad supbiam & cõtemptũ.

Tertia conclusio

¶ Tertia conclusio. homo potest licite reprimere cõtumelias sibi illatas propter effectum caritatis quatinus audacia contumeliantis tepescat. Patet quia hoc spectat ad caritatem/ & in hoc reddit proximum bonum. Item potest contumelias sustinere vt det locum ire cõtumeliantis & sic tendit ad bonum finem. Patȝ quia ille recepit cõtumelias isto modo ad bonũ finem vt contumeliantẽ peniteat

Quarta cõclusio respõsiua

¶ Quarta cõclusio respõsiua. Non expedit hominẽ recipientẽ contumelias illas sustinere propter duo: scȝ ꝑpter bonitatem cõmunitatis/ & ꝑpter bonũ aliorũ Prima pars patet quia per hoc reprimitur audacia cõtumeliantis. Secunda pars patȝ quia per hoc perfectus impeditur propter iniurias etiam alijs illatas quia per hoc alij vilipendũtur ab ipsis & contempnuntur. Et ad istud ꝓpositum loquitur Gregorius super ezechielẽ dicens. Hij quorũ vita in exemplo imitatiõis posita est: debent si possunt verba contendentum sibi compescere: ne hij qui sermones eorum audire debuerant remaneãt in malis motibus/ & bene viuere contempnant.

Ad rõnes

¶ Ad rationes. Ad primam conceditur maior sub ista intentione/ ꝙ ille tendat ad deprauationeȝ cõtumeliantis. Et ad minorem dicitur. ꝙ si sustineat contumelias propter hoc ꝙ det locũ ire contumeliantis/ talis de se non nutrit audaciã contumeliantis/ sed bene de per accidens.

¶ Ad secundam negatur consequentia. si fiat intentiõe bona. Et causa est quia maius signũ est q̃ si non patiatur alteri inferre contumeliã & hoc facit propter caritatem q̃ si non pateretur de persona priuata/ & propter preteriti honoris cupiditatem: ergo non est simile.

¶ Ad terciam quando dicitur homo non debet &c. cõceditur illa/ & hoc auctoritate propria. Ad minorem dicitur. ꝙ ille qui sustinet cõtumelias potest dupliciter hoc facere. Vno modo vt prouocet contumeliantem ad iram/ & hoc est licitum. Alio modo vt per tale silentiuȝ det locuȝ contumelianti/ & ira cesset/ & tepescat & vt ipse peniteat & hoc est licitum.

¶ Ad rationem philosophi post oppositũ dicitur ꝙ hoc est verum si faciat propter finem bonum & hoc dictum est.

¶ QVESTIO. XVII.

Veritur decimoseptimo Vtruȝ virginitas que est virtus moralis in policia bene recta & ordiata sit licita? ¶ Et quia questio p̄supponit ꝙ virginitas sit virt⁹ moralis. Ideo arguitur cõtra suppositũ quoniam virginitas non generatur ex actibus humanis vt dicitur secundo ethicorum.

Arguitur

Antecedens probatur quia virginitas inest homini a natura. ¶ Secundo sic virginitas defficit a medio in quo consistit virtus. igitur. patȝ cõsequẽtia. quia virtus consistit in medio vt dicitur secũdo ethicoruȝ & quarto hui⁹. & añs ꝓbatur

quoniã virginitas cõsistit in detestatione & re futatione omnis actus venerei. ¶ Tertio sic virginitas propter actum licitum corrumpit: igitur. pts consequentia. quia nunq̃ virtus mo ralis corrumpitur propter actum licitum. An tecedens probatur. quia propter actum con iugalem qui est actus licitus corrumpitur vir ginitas. ¶ Quarto si sic: sequeretur ꝙ expedi ret omnes homines esse virgines. Consequẽs est falsum Et patet cõña. quoniam expediẽs est omnes homines esse virtuosos. ¶ Quinto sic virginitas perdita nũq̃ potest restaurari seu reparari: ergo non est virtus. tenet consequen tia. quia quelibet virtꝰ potest reparari. qm̃ que libet virtus generatur ex multis actibus. Añs patet quia in corruptione virginitatis corrum pitur integritas corporis. modo impossibile ẽ hoc restaurari. ¶ Sexto sic. Nam felicissimi & sanctissimi homines fuerunt sine virginitate: igitur. antecedens patet de multis sanctis qui viderunt filios & filias: vt pats de beato Hila rio. ¶ Sepimo sic. Insensibilitas est vitiũ: igiẽ & virginitas est vitiuꝫ. Consequentia tenet qa virginitas est quedam insensibilitas/ quia vir ginitas consistit in detestatiõe cuiuslibet actꝰ venerei. Et antecedens patet. quia insensibili tas opponitur temperãtie. ¶ Octauo sic. Vir ginitas ie st homini a natura: ergo non est vir tus moralis pats consequentia quia virtus mo ralis non iest nobis a natura. Et antecedẽs pts quia homines nascuntur in virginitate. ¶ No no sic. Virginitate contingit male vti ergo nõ est virtus. Pats consequentia per philosophuꝫ primo rhetorice capitulo tertio dicenteꝫ Om nibus bonis contingit homini bene vti & ma le vti exceptis virtutibus: & sic virtutibus non contingit nõ bene vti. Et antecedens patet in casu/ in quo rex vellet viuere & seruare virgi nitatem & regnum suum deberet venire ad ti rannos. ¶ Decimo: virginitas sepiꝰ & frequẽ tius reperitur in iuuenibus q̃ in senibus ergo non est moralis virtus. pts consequentia. quia per hoc philosophus quarto ethicoruꝫ ꝓbat ꝙ verecundia non sit virtus moralis. & sic vir tus moralis debet potius reperiri in iuuenibꝰ q̃ in senibus. Antecedens notum est. ¶ Vnde cimo. virginitas non inclinat ad operandum vbi oportet &c. ergo non est virtus. Patet con sequentia. quia virtus moralis sic inclinat vt di citur secundo ethicorum. Et antecedens ꝓba tur. quia virginitas non iclinat ad aliquẽ actũ immo ad priuationem magis cuiuslibet actus venerei. ¶ Duodecio: virginitas est contra p̃ ceptum legis nature: ergo. consequẽtia est no ta. Et añs pats quia lex nature p̃cipit ꝙ fiat ꝓ lificatio quatinus humana species conseruet que nõ potest conseruari in indiuiduo. ¶ De inde arguitur contra totam questionem. Vir ginitas est vitium ergo non est licita. Cõsequẽ tia tenet. & antecedens apparet per rationes factas probantes satis ꝙ virginitas non sit vir tus. ¶ Secũdo sic. In omni policia bene recta & ordinata illud nõ est licitũ quod qñq; tendit in detrimentum totius reipublice. sed in casu hoc faceret virginitas pars maior. & minor in casu quo rex non haberet prolem & vellet in virginitate mori & post mortem eius regnum deuenerit ad vnum tirannum. ¶ Oppositum arguitur sic. quia temperantia est licita in po licia: ergo & virginitas. patet consequẽtia: qa virginitas est quedam temperantia. Et ante cedens apparet quia temperantia est virtus. ¶ In questione erunt tres articuli. In primo vi debitur de supposito. vtrum virginitas sit vir tus moralis. ¶ In secũdo videbitur de questione principali. In tertio. vtrum virgini tas sit preferenda castitati coniugali. ¶ Quã tum ad primum articulum ponuntur quattu or propositiones. Prima est ista. in casu absti nentia ab actu venereo est illicita & vitiosa. ꝓ batur ista conclusio. Naꝫ in exemplo iam po sito. si princeps totius policie. qui esset bonus & vtilis policie vellet in virginitate permane re/ & post mortem eius regnum veniret ad ali os malos homines & alienos. Ex ista conclusi one sequitur ꝙ insensibilitas est vitium. Patet quia consistit in refutatione cuiuslibet concu piscentie secundum dictamen recte rationis. ¶ Secunda conclusio est ista. Actus concubi tus carnalis ne duꝫ inter solutos: sed etiam in ter coniuges potest esse illicitꝰ: quia potest fi eri illicite. Correlarium est istud. ꝙ intempe rantia est vitium quia consistit in hoc ꝙ tales actus voluptuose eliciũtur & fiunt. ¶ Tercia conclusio. Actus concubitus carnalis in casu ẽ simpliciter licitus & debitus. Patet quia fit in actu matrimoniali secundum debitas circun stantias/ scilicet quãdo/ quomodo/ vbi/ & qua liter oportet. ¶ Correlarie sequitur ꝙ in casu cum carnali concubitu stat temperantia. Ap paret de se. ¶ Quarta conclusio est ista: absti nentia a carnali concubitu est licita in casu/ & meritoria. Probatur. Et pro probatione pona tur ꝙ aliquis proposuerit tota vita sua in vir ginitate permanere nisi emergat necessitas vel oportunitas matrimonialis. ¶ Tunc pro batur ꝙ taliter abstinere est bonum: quia fa cit illum actum/ vbi/ quãdo/ quomodo/ & qua liter oportet & sic de aliis circũstãtiis. ¶ Secũ do qa manifestũ est ꝙ in tali casu abstinẽtia a tali actu est actus tẽperãtie: ergo est licitꝰ. Pts consequentia. Et añs notum est quia tẽperan

In opposi tum

Primus ar ticulus Prima pclo

Secunda cõ clusio

Tertia con clusio

Quarta cõ clusio

tia consistit in refutatione debita act° venerei secundũ debitas circunstantias. Et hoc de primo articulo. ¶ Quantum ad scdm articulum

Secundus articulus

¶ Primo notandum secundum Augustinum in ii. de nuptijs & concupiscẽtia virginitas sic describitur. Virginitas est in corporali carne & corporis perpetua meditatio. Et in hac diffinitione tangitur materiale & formale virginitatis. Primum tangitur cuȝ dicitur in carne corporali. Secundum tangitur cum dicitur ꝑpetua meditatio.

Primus notabile. quid virginitas.

Ex quo sequitur ꝙ sic sumẽdo virginitatem virginitas non est attribuẽda angelo. ptȝ quia dicitur in carne corporali.

Primũ correlarium.

Secundo sequitur ꝙ si quis ꝓponat viuere & abstinere per tempus & non perpetuo talis castitas non est virginitas: quia dicitur ꝑpetua meditatio.

Scdm correlarium

Tertio sequitur ꝙ difficile est obseruare virginitatem perfectam. patet quia dicitur in corpore perpetua meditatio & in carne corporali modo talis est bene difficilis. Vnde beatus Thomas dicit. si nõ esset corruptio carnis non esset difficile virginitatem seruare.

Tertiuȝ correlarium

Quarto sequitur ꝙ virginitas est laudabilis. Patet quia est difficilis.

Quartum correlarium

¶ Secundo notandũ est. ꝙ cum dicitur perpetua meditatio: nõ intelligitur ꝙ sit actualis cogitatio aut meditatio: sed sufficit ꝙ sit habitualis vel actualis/quia in scdo non dicitur esse actualis.

Secundum notabile

¶ Tertio notandum est. ꝙ abstinẽtia actualis concubitus dupliciter potest esse in aliquo. Vno modo propter impotentiam: scȝ propter imperfectionẽ in membris naturalibus. Alio modo ex electione vnde videtur ꝙ prima abstinentia nõ est laudabilis/quia nõ est in potestate nostra: sed bene secunda.

Tertium notabile

¶ Quarto notanduȝ est ꝙ abstinẽtia a carnali cõcubitu que prouenit ex electione adhuc est duplex quedam est ex electione indebita seu indebite ordinata & non bñ circunstantionata/sicut quando aliquis eligit nõ qñ oportet/vl' qualiter abstinere oportȝ Et talis abstinentia est viciosa & insensibilitas Alia est de electiõe bene ordinata & circunstãtionata sicut quãdo aliqs eligit se abstiere quãdo oportet & vbi & sic de alijs circunstantijs.

Quartũ notabile duplex est abstinentia a carnali cõcubitu

¶ Quinto notanduȝ est. ꝙ illa abstinentia vltima est triplex Nam quedam est castitas virginalis: quedam vidualis: & quedam coniugalis abstinentia.

Quintũ notabile triplex ẽ abstinẽtia ex electione

¶ Sexto notandum est. ꝙ personẽ sũt in duplici differentia Naȝ quedã sunt quibus necessitas emergit seu decens oportunitas coniugandi: vt fuit Isaac & Abrahã &c. & si tales abstineant vbi quãdo & cetera. Tũc dicitur castitas coniugalis. Alie sunt persone quibus non emergit necessitas seu decẽs oportunitas coniugandi. Et tales sũt duplices. Naȝ quedam sunt que nunq̃ fuerunt corrupte & ꝑpetuo proponunt sic permanere & talis abstinentia vocatur castitas virginalis. Alie sũt corrupte licite & perpetuo ꝓponũt deinceps abstinere/& talis vocatur castitas vidualis.

Sextuȝ no. duplices sũt ꝑsone

¶ Septimo notandum est. ꝙ in generali virginitas capitur tripliciter Vno modo pro quodaȝ habitu non applicatiuo concubituum illicitorũ cõnotando tñ corporis & anime integritateȝ Secũdo capitur pro integritate corporis/siue sit integritas mentis siue non. Tertio modo ꝑ integritate anime siue sit integritas anime/siue sit integritas corporis siue non.

Septimum notabile. tripl' capit' virginitas

¶ Octauo notandum est ꝙ quando queritur. vtrum virginitas que est actus moralis sit licita. virginitas debet capi solum tertio modo. Vnde dicitur ꝓbabiliter. ꝙ primo modo capiendo non est virtus moralis: quia si talis cognotatio deficeret: scȝ si nõ esset integritas anime non esset virt°. si etiam scdo modo accipiatur nõ est virtus: quia sic est a natura vt notum est.

Octauum notabile,

¶ Tunc sit prima cõclusio. quo ad istum articulũ. Virginitas est virtus moralis. probatur: quia omis habitus quo quis secundum iudiciuȝ recte rationis abstinet ab illis a quibus oportet abstinere/vbi quando/quõ/& qualiter oportet est virtus moralis/sed virginitas est huiusmõi. igit' Patet maior ex quid nominis. Et minor patet ex dictis. quia virginitas est habitus.

Prima conclusio

¶ Secũda conclusio. Virginitas generatur ex actibus interioribus & exterioribus. Patet quia virginitas est virtus: ergo generatur ex actibus hominis non exterioribus: ergo interioribus. Patet consequẽtia & maior; sed minor probatur quia virginitas generatur ex actibus multiplicibus ad perpetuo permamendum in carnis integritate

Secũda conclusio

¶ Tertia conclusio. Virginitas est habitus consistens in medio inter duas malicias probatur. quia est habit° quo quis/vbi/quãdo/quomodo/& qualiter inclinatur ad recte abstinendum a carnali concubitu. ergo consistit in medio. patet consequentia ex terminis. quia tunc non excedit nec deficit. Et antecedens patet ex dictis. ¶ Confirmatur. quia virginitas est habitus moralis: ergo consistit in medio.

Tertia conclusio

¶ Quarta conclusio. Virginitas non est insensibilitas. Patet. quia insensibilitas est habitus quo quis contra dictamen recte rationis se a delectationibus/& concubitibus carnis abstinet/vbi/quãdo/quõ/& qualiter oportet sic de alijs circunstantijs.

Quarta cõclusio

¶ Quinta cõclusio. Virginitas per actus bonos interiores multiplicatos potest restaurari eadẽ in specie: licȝ non eadeȝ in numero. Esto ꝙ aliquis perdiderit talem habitum quem tamen prius habuit tunc clаruȝ est ꝙ illuȝ potest restaurare: ergo. Item virtus generatur ex actibus multiplicib°

Quinta cõ. clusio

Sexta

¶ Sexta conclusio est ista. virginitas potest re
manere post carnalē concubitum licitum pa
tet q̄a virginitas est virtus. modo nulla virtus
corrūpitur ꝓpter licitū actum. Et capit̄ hic vir
ginitas ꝑ itegritate mētis siue sit itegritas cor
poris siue non. ¶ Septima conclusio virgini

Septima.

tas potest amitti sine aliquo carnali cōcubitu
siue licito siue illicito. probatur quia ex quo
talis virginitas ē q̄dā habitus īmediate potest
talis corrumpi ex mala electione manente in
tegritate corporis. Correlarie sequitur ꝙ lic3
pueri insensati habeant integritatem corporis
non tamen sunt dicendi virgines. De insensa
tis patet quia non habent vsum rationis. Simi
liter de pueris infantibus patet quia nondu3 ex
actibus mltiplicibus elicitis habēt talē habitū
Et sic p3 quomodo virginitas est virtus & quō
nō. Etiā p3 quod virginitas prout denotat ite
gritatē corporis tantum n̄ est virtus tum quia
nō generatur ex actibus licite elicitis tu3 quia
nō potest restaurari ex actibus tm̄ q̄a ē quodā

Terti9 arti
culus
Dubium

mō a natura. ¶ Quātū ad tertium articulum
erit dubiū vtrū virginitas sit p̄ferenda castita
ti cōiugali. Et arḡ q̄d non quia cōiugalis casti
tas est magis voluntaria q̄ virginitas ergo ē p̄
ferenda tenet cōña. quia quāto bonum ē ma
gis voluntariū tāto ē melius. añs probatur q̄a
castitas cōiugalis solū reperitur in habētibus
vsū rōnis. & in his que deuenerunt ad ānos di
scretionis modo virginitas communiter solu3
reperitur in iuuenibus quia solum nascuntur
virgines. ¶ Secundo sic si sic esset sequeretur
ꝙ quelibet coniugata esset melior & laudabi
lior cōña est fls̄m vt notū est. & p3 cōña q̄a si vir
ginitas esset p̄ferēda tunc esset laudabilior et
sic redderet habētē magis laudabilē. ¶ Ter
tio sic virginitas ordinatur ad bonum priuatū
sed castitas coniugalis ordinatur ad bonū cōe
ergo patet cōña quia bonum commune ē pre
ferendum bono priuato quia q̄to bonum est
cōmunius tanto melius & añs probatur quia
virginitas solum ordinat̄ ad bonū virginis pro
secunda parte patet añs quia castitas coniuga
lis ordinatur ad prolificandum & ad multipli

In opposi
tum

candum speciem hūanam. ¶ Oppositum ar
guitur per augustinum in libro de virginitate
vbi dicit certa ratione & sāctarū scripturarum
auctoritate peccata eē nuptias īuenimus: nec
bono siue coniugali castitate vel virginali eq̄

Primum
notabile.
q̄d castit. e
cōiugalis.

mus ꝓpter nuptias. Pro itellectu est sciendu3
ꝙ castitas coniugalis est abstinentia a concu
bitu carnali q̄ñ oportet quō &c. & hoc in sta
tu matrimoniali. Ex dictis patet clare q̄d in ca
stitate coniugali stat virtus & etiam tēperan

Secundu3

tia. Secundo notandum est quod meritum in
aliquo casu non mensuratur in genere act9 sed
poti9 pēsatur & mēsuratur ex intentione ani
mi operātis nā duo actus eiusdē speciei eē et
sētiales bn̄ stāt simul & tn̄ vn9 erit meritori9 &

Tertium.
notabile

alter nō ¶ Tertio notādū ē q̄d ad hoc ꝙ bonū
cōe sit preferendū bono priuato secundu3 re
ctā rationē requiritur q̄d sint eiusde3 generis
vt bonum vtile commune prefertur bono vtili
priuato p3 q̄a bonū priuatū honestū bono cō
muni vtili secūdū rectā rationē est preferendū
et capit̄ ibi bonū honestum ꝑ bono aīe & hoc

Prima cō
clusio

est intelligendum ceteris paribus. ¶ Prima
conclusio virginitas castitati coniugali est pre
ferenda. p3 q̄a saluator noster eligit matrē su
am virginē: & voluit virginitatē: & hoc est ma
gnū argumentum. ¶ Secundo q̄a virginitas
ordinatur ad vitam contēplatiuas & ad bonū
eius: sed cōiugalis castitas ordinatur ad bonū
vite actiue. Modo vita speculatiua est melior
actiua. Itē virginitas ꝓprie dicta respicit ani

Secunda
conclusio

mā sed castitas coniugalis respicit corp9 ¶ Se
cūda cōclusio est ista licet virginitas sit prefe
renda castitati coniugali cu3 hoc stat coniuga
lem eē meliorē virginitate. p3 q̄a stat q̄d castus
coniugalis habeat animum magis promptu3
ad castitatem seruandam q̄ virgo ad virginita
tem. Item stat q̄d coniugatus habeat virtutes
multo excellentiorem virginitate ergo. &c.

Ad rōnes
Dubii

¶ Et tūc ad rationes dubii. Ad primā neget̄
añs scilicet quod sit magis voluntaria & libera
Et esto quod ita esset adhuc consequentia nō
valeret quia oporteret adhuc aliud. Et ad pro
bationē quia nullus eligit coniugalem castita
tem nisi quando venit ad annos discretionis si
cut etiā est de illo qui eligit virginitatem pro
prie dictā scilicet pro habitu applicatiuo om
niū carnalium concubituum conotādo tamē
anime itegritatem & sic ē iꝓposito. Aliis mo
dis n̄ capit̄ hic prout vt dictum est. ¶ Ad secū
dā quādo dr̄ sequeretur quod quelibet virgo
qualibet cōiugata eēt melior prout dictū ē in
secunda conclusione consequentia non valet.
¶ Ad tertiam quando dicitur virginitas ē bo
num priuatum negetur antecedens. Ad pro
bationē dr̄ q̄d verū est q̄ñ illa bona sunt eiusdē
generis. modo non sic est in ꝓposito q̄a virgi
nitas ē bonū priuatū honestū. castitas coniuga
lis non est sic bonū honestu3. & hoc de tertio.

Ad rōnes
questionis

¶ Ad rōnes questionis. Ad primā q̄ñ dicitur
virginitas n̄ generat̄. &c. neget̄ illa sumendo
virginitatē ꝑ hitu applicatiuo actuū elicitorū
et ille hitus generāt̄ ex mltis actib9 iterioribus
Ad scdam q̄ñ dicebat̄ virginitas recedit a me

notabile
penes q̄d
attenditur
mediu3 in
virtute.

dio. Hic ē notādū ꝙ scd3 veritatē mediū ivir
tute non attenditur secundum quantitatem
rei comparate sed potius secundum rectā ra
tionē. Vnde licet virginitas applicet oino act9

elicitos non tamen hoc est medium secundũ
rectam rationem. ¶ Ad tertiam quando dici-
tur virginitas corrumpitur per actum. &c. ne-
getur ista nam capitur ibi virginitas pro habi-
tu mõ cũ tali habitu stat actus concubitus lici
tus qa hic non capitur ꝑ integritate corporis.
¶ Ad quartã qñ dicitur ꝙ expediẽs. &c. cõce
ditur illa sumẽdo virginitatẽ ꝑ tali habitu ap
plicãdo actum venereũ vbi qñ quõ & qualiter
opȝ. Et cũ hoc stat qđ cõsequit̃ actus venereus
vbi qñ quõ & qualiter opȝ. Et cũ hoc stat ꝙ fi-
at ꝓlificatio. ¶ Ad quintam qñ dicitur virgi-
nitas ꝑdita nõ potest restaurari negetur illa su
mẽdo virginitatẽ ꝑ tali habitu qa hic virgini-
tas pro tali habitu nõ sumitur prout denotat
corporis itegritatẽ qa hoc est naturale & inest
a natura. ¶ Ad sextam cum dicitur sãctissimi
patres. &c. neget̃ illa sumẽdo virginitatẽ ꝑ ta-
li habitu iclinãte ad debite applicãdũ act⁹ car
nales & ñ ꝓut conotat corpis itegritatẽ. ¶ Ad
septimã qñ dicitur isensualitas est viciũ nege-
tur coña qa virginitas ẽ habit⁹ iclinãs ad reipi
ciendũ act⁹ venereos. si oportet & necesse sit.
¶ Ad octauã qñ dr̃ ꝙ virginitas inest homini
a natura negatur saltẽ completiue & pfectiue.
Ad ꝓbationem dr̃ ꝙ hoc itelligitur capiendo
virginitatẽ ꝑ itegritate corpis. ¶ Ad nonã qñ
dr̃ qđ virginitate cõtingit male vti neget̃. ad ꝓ
bationẽ dr̃ quod preiudiciũ esset ꝙ rex virgi-
nitatẽ seruaret in casu. Et etiã dicitur qđ non
est bonũ qđ rex virginitatẽ obseruet sȝ posset
applicare oẽs act⁹ ad ꝓlificandũ. ¶ Ad decl
mã quãdo dicitur virginitas nõ inclinat nege
tur ista loquendo de oꝑationibus interiorib⁹.
¶ Ad vndecimam dr̃ quod virginitas magis
reperitur i iuuenib⁹ quã in senibus capiendo
virginitatẽ ꝑ itegritate corporis. ¶ Ad duode
cimã qñ dr̃ ꝙ virginitas ẽ cõtra preceptũ le-
gis neget̃ qa virginitas inclinat ad exercendũ
actum quãdo quõ & qualiter opȝ. ¶ Ad trede
cimã quãdo dicitur virginitas est vicium. &c.
negetur. ad ꝓbationẽ dicitur qđ rationes sunt
solute. ¶ Ad. xiiij. dicitur qđ illa bene conclu
dit capiendo virginitatẽ. primo modo ꝓut vi-
sũ ẽ i scđo articulo.

¶ QVESTIO. XVIII.

Queritur. xviij. Vtrum omnis actus
voluntatis quẽ princeps circa regi-
men politicũ eligit sit bon⁹ vel ma
lus moraliter. Arguit̃ primo ꝙ sic omnis act⁹ Arguitur.
ciuilis vel bñ fit vel male fit igitur patet coña
qa omẽ ꝙ bñ fit vel male fit est bonũ vl̃ malus
Et antecedens patet quia si actus fit propter
bonum commune & policie tunc bene fit Si ꝓ
pter bonum priuatum tunc male fit. ¶ Secun
do sic omnis talis actus vel est conformis di-
ctami recte rationis vel non. Sed quomocũqȝ
dicatur est bonus vel malus igitur. maior pa-
tet a sufficienti diuisione. minor patet quia si
sit conformis recte rationi: tũc est bonus: si sit
difformis tunc est malus. ¶ Tertio sic quilibȝ
actus talis voluntatis vel fit propter bonuȝ ve
rum vel propter bonum apparens sed quõcũ-
qȝ dicatur aut est bonus aut malus ergo patet
maior quia voluntas non eligit malum sub ra
tione mali. Et minor probatur quia si sit circa
bonum est bonus moraliter si circa apparens
bonum vel existens bonũ & sic est bon⁹: si nõ
existens bonum: vel peccat ex ignorantia in-
uincibili & sic est bonus vel ex ignorantia supi
na & crassa & tunc est malus alicui. ¶ Opposi In opposi
tum arguitur sic non omnis actus voluntatis ẽ tum.
bonus vel mal⁹ moraliter ergo patet cõsequẽ-
tia ex terminis & añs patet quia leuare festu-
cam est actus voluntatis quia libere imperat̃
et tamen non est bonus vel malus moraliter.
Similiter patet de furiosis quorum actus non
sunt boni neqȝ mali moraliter. In questione
erunt duo articuli. In primo erunt notabilia
In secundo conclusiones. ¶ Quantum ad pri Primus ar
mum articulum. Primo notandum est qđ du- ticulus.
plex est actus voluntatis quidam est qui fit si- Primum
ne deliberatione preuia. alius est qui fit econ- notabile.
tra. ¶ Secundo notandum quod deliberatio Duplex est
sic describitur. est iudicium practicum intelle act⁹
ctus mediante quo consiliatur de agendis per Secunduȝ
nos & sic nõ est nisi iudicium rationis. ¶ Ter qđ sit
tio notandum est quod actus voluntatis quan deliberatio
do fiunt ex preuia deliberatione sunt du- Tertiũ sũt
plices quidam sunt ex deliberatione & ex duplices
arte sicut artifex faciendo cultellum et actus volũ
iste actus pertinet ad artem factiuam. Alii tatis.
sunt qui fiunt cũ deliberatione circa materiaȝ
virtutis & isti pertinent ad virtuosos qui deli-
berant cum quibusdam circunstantijs quali-
ter debet fieri aliquis actus. ¶ Quarto notan Quartum
dum est quod omnis actus voluntatis laudabi
lis presupponit iudicium complexum practi
cum ipsius intellectus. patet notabile quia nõ
est dubium quin oporteat quod anteq̃ aliquis
actus sit laudabilis vel vituperabilis ꝙ volun
tas se cõformet iudicio recte rationis id est re-
cto vel erroneo & secunduȝ hoc actus erit lau
dabilis vel vituperabilis. ¶ Quinto notanduȝ Quintum
est ꝙ licet posita voluntate efficaci circa actũ
imperatum & alio extrinseco impedimento
existente de necessitate producatur tamen il-
le actus exterior dicitur libere & contingen-
ter actus patet quia talis actus est nobis impu
tabilis ꝙ tunc non esset verum nisi iste actus
fieret libere & contingenter & totũ fũdamẽtũ
ẽ i hoc ꝙ licȝ act⁹ exterior de necessitate ꝓducat̃

Dubium. illo stante tamē ille actus efficax est libere pro
ductus elicitiue a voluntate. Sed hic est dubi
um. Vtrum act⁹ exterior maliciā vel bonitatē
addat ad actū iteriorem elicitū. Et arguit̄ ꝙ
sic act⁹ exterior seu iperatus cadit sub prece-
pto ergo ē bon⁹ vel mal⁹ moraliter quantum
est de se. coña pȝ de se & añs probat̄ qa ire ad
ecclesiā & ieiunare sūt act⁹ boni. ¶ Secūdo sic
nisi sic esset sequeretur qđ si essent duo quorū
vnus esset paup & alter diues habentes equa-
les act⁹ interiores & dātes vnū denariū quili-
bet equaliter premiaretur coñs est falsū quia
difficili⁹ est pauperi dare vnū denariū q̄ diuiti
pȝ coña satis. ¶ Tertio si sic eēt seq̄ret̄ ꝙ sine
actu exteriori ꝓsbiter volēdo cōficei vel con-
secrat̄ cōsecraret coñs ē fl̄m & patȝ coña de se.
Responsio Rn̄detur probabiliter ꝙ actus exterior quātū
est de se nō ē bonus vel malus moraliter. imo
habet bonitatem vel maliciam ab actu interi
ori. Ex quo sequitur ꝙ actus exteriores nullā
Ad rōnes Dubii culpam addūt neq̄ malicias actib⁹ iteriorib⁹.
¶ Et tunc ad rationes. Ad primā dr̄ ꝙ homo
non laudatur ꝓpter ieiunare extrinsecū sȝ ꝓ-
pter velle ieiunare. Et sic dicit̄ ꝓbabiliter ne-
gādo qđ ieiunare sit preceptū nisi sic ieiunare
sit ꝓueniēs ex bō velle. & sic dr̄ cōmuniter qđ
actus exterior bene addit maliciam penalem.
¶ Ad secūdā dr̄ qđ non obstante ipedimento
extrīseco nō ē ipossibile qa diues & paup ha-
bent actus equales exteriores vl̄ iteriores scili-
cet velle dare elimosinā. & tūc diues non plus
dat quā paup. Et dicitur notāter nō obstante
impedimēto extrinseco quia forsā diues apđ
se non haberet plus quam pauper. ¶ Ad ter-
tiā dicitur qđ hoc spectat ad aliā facultatē sci-
Secūd⁹ articulus licet ad theoricam et hoc de primo articulo.
Prima conclusio ¶ Quātū ad secūdū articulū. Sit prima cōclu-
sio aliqui sunt actus voluntatis qui non possūt
fieri sine deliberatione preuia ꝓbatur quia ali
qui sunt qui non possunt fieri sine iudicio pra
ctico ipsius intellectus vt cōsilium de agendis
ergo pȝ coña per quid nominis deliberatiōis.
Et añs probatur sicut esset de odio qa nō pos
Secunda set aliquis odire aliquē qui deliberet an sit bo
nū vel malum. ¶ Secunda conclusio non om
nis actus voluntatis factus cū deliberatione ē
bonus vel malus moraliter & scđm se ꝓbat̄ lo
quēdo de actu volūtatis iperato & ꝑfecto cuȝ
deliberatione preuia & ex arte. Naȝ artifex fa
ciendo bonū cultellū non facit bonum vel ma
lū moraliter: quia vn⁹ vicio sus faceret ita bene
vnū bonū cultellū. Ex quo seq̄t̄ ꝙ bonitas artis
Tertia stat cū malicia moris. ¶ Tertia cōclō n̄ oīs ac
tus volūtatis iperat⁹ ē bon⁹ vl̄ mal⁹ moraliter
Quarta pȝ de pueris vel de ebriis. ¶ Quarta cōclusio
omnis actus voluntatis cū deliberatione fact⁹
circa materiam virtutis est bonus vel malus
moraliter patet quia vel fit cum recto iudi-
cio vel non recto. Ex istis patet que sit differē
tia inter actum bonum & maluȝ actū moralē.
¶ Quinta conclusio omnis actus voluntatis Quinta
quem princeps habet circa rem publicam cū
preuia deliberatione & circa materiam virtu-
tum est bonus vel malus moraliter. patȝ quia
omnis talis ordinatur vel ad iusticiam qa vult
bonum policie. vel iniusticiam quia vult bo-
num priuatum & qualitercunq̄ sit vel est bo-
nus vel malus ergo conclusio est vera. ¶ Ad Ad rōnes questionis
rationes questionis Ad primam conceditur il
la si sit cum deliberatione & circa materiā vir
tutis & hoc concessum est. ¶ Ad secundam
dicitur quod est pro secunda & quinta con-
clusionibus. ¶ Ad tertiam dicitur eodem mō
¶ Ad rationem post oppositum dicitur ꝙ est
pro secunda conclusione.

¶ QVESTIO.XIX.

Q Verit̄ decimonono. Vtrum
lex cōtrapassi seu tallio-
nis si simpliciter iusta & i
cōtractib⁹ humanis lega
liter obseruāda. Et ar̄ pri Arguitur.
mo quod n̄ qa si sic seque
ret̄ ꝙ si priceps ꝑcuteret
seruū quod seruus posset licite percutere prin
cipē. coñs ē fl̄m & pȝ coña qa reddit eq̄le pro
equali & ꝑ coñs ibi est lex tallionis ¶ Scđo sic
si seru⁹ dominū ꝑcutiat seru⁹ n̄ punitur suffici
enter si princeps eū repercutiat & tamē sic fa-
ciēdo lex tallionis obseruat̄ ergo pȝ cōsequen
tia de se. & similiter maior qa seruus infert le
sionē seu lesurā ciuitati seu cōitati. & mior pa
tet qa seru⁹ recipiet tantū pro tanto. ¶ Tertio
sic si sint duo homines & vnus percutiat aliuȝ
volūtarie & ali⁹ ꝑcutiat inuolūtarie equaliter
tūc i tali percussiones sunt equales & tamē in
debite punirentur recipiēdo equalia ergo patȝ
coña & maior & minor nota est de se. ¶ Quar
to sic rōne philosophi nā si aliquis alteri oculū
eruat clarum est si oculus eius iterum eruere
tur esset pena tallionis qa tallio est contrapas-
sio & tamē n̄ iuste puniretur ergo patet conse-
quētia & maior de se. minor patet quia ille qui
prius oculū eruebat dupliciter peccauit. prio
quia iiuriam incepit. secundo quia alteri iniu
riā fecit & sic n̄ sufficiēter pūiret̄. ¶ Quito sic
si robust⁹ puerū vl̄ ifirmū ꝑcutiat & iterū ꝑcu-
tiat̄ ibi erit passio & tn̄ n̄ erit sufficiēs punitio
igr̄ maior pȝ de se & minor apparȝ qa robust⁹
prio deliquit. ¶ Sexto sic ꝑ legē tallionis non
repellebāt̄ iiurie ergo pȝ coña & añcedēs patȝ
in casu posito de erutione oculi alteri⁹. Nā ꝓ
pter hoc euellitur ocul⁹ alteri⁹ n̄ ꝓpter hoc re

In oppositum. leuabitur iniuria alterius. ¶ Oppositum argui tur primo sic illa lex est simpliciter iusta & inuiolabiliter obseruanda per quam legem cōmunicatio politica obseruatur & sine qua si cō seruatur sed lex tallionis est huiusmodi igitur maior patet ex terminis & minor patet quia per hoc ꝙ premium pro merito redditur & ꝓ demerito demeritum homines in transquillitate viuunt & in pace. ¶ Secundo sic vel ꝓ de merito seu vitio est retribuenda aliqua vindicta in cōmunicatione politica vel nō nō potest dici ꝙ non quia tunc infringer entur omnes leges sit ergo vel debet reddi equale pro equali et sic habetur intentum vel inequale & sic iniusticia modo dicit philosophus ꝙ omne iustum equale. ¶ Tertio sic quia in policijs bene ordinatis lex contrapassionis & tallionis bñ obseruatur: & hoc non esset nisi esset iusta ergo est iusta. In questione erunt duo articuli In primo erunt notabilia. In secundo conclusiones.

Prim' articulus. ¶ Quantum ad primum articulū. No tandum est ꝙ tallio seu contrapassio ē coequatio actionis & passionis seu retributio tāti pro tanto.

Primum notabile. qd sit tallio

Secundū. ¶ Secundo notandum est commensuratio in tali retributione duplex potest esse adequatio. vno modo secundum proportionem arismetricam alio modo secundum proportionem geometricam.

Tertium. ¶ Tertio notandū est ꝙ commensuratio in talibus secundū proportionem arismetricam est quando quātitas agentis est tanta quanta est quantitas patientis vel econtra. Sed proportio geometrica ē ꝓportio actionis & passionis sicut persone ad ꝑsonam quibus infertur passio vnde si seru⁹ per cuteret principem & iterum percuteretur tūc ibi est proportio arismetrica.

Quartum ¶ Quarto notādum est ꝙ circunstantie quibus attribuuntur passio vel actio sunt multum attendende i talibus quia circunstantie multū aggrauāt peccatū.

Secūd' articulus. ¶ Quātū ad scd̄m articulum. Sit prīa cōclusio lex tallionis seu contrapassi non est vniuersaliter seruanda secundum proportionem arismetricam. patet satis ratio per vnam rationem ante oppositū quia si dominus daret vnā alapam seruo suo & quod iterum seruus det vnam alapam domino ista lex non est obseruanda & tamen est lex contrapassi.

Prima cō clusio.

Secunda. ¶ Secūda conclusio lex contrapassi seu tallionis secūdū proportionem geometricam in contractibus legitimis est vniuersaliter obseruanda. pz qa in contractibus humanis ita debet esse quod actioni debet secundum proportionem ꝓportionari passio sicut persona ad personam. Itē pz qa scd̄m rationem factam ante oppositū vl' debet fieri vindicta vel non. nō tamē diciturꝙ sit seruanda secundum proportionem arismetricam & geometricam simul & hoc quando contingunt esse essentiales personas & quādo proportiones se concomittantur

Tertia ¶ Tertia cō clusio lex tallionis seu contrapassi maxie debet exerceri delectatione lesi quantum ē possibile patz conclusio satis ex quid nominis cōtrapassi quasi iterum passio.

Dubitatio ¶ Sed tunc dubitatur quia si vnus interficiat principem et alter garcionem tunc vterꝙ punietur equaliter quia vterꝙ morietur & tamen vnus peccat magis ꝙ̄ alter

Rñsio. Respondetur quod in tali casu equaliter punirentur tamen si esset pena possibilis maior vltra mortem illa daretur illi qui interficit principem.

Ad rōnes ¶ Ad rationes. Ad primam dicitur quod arguitur pro dictis in prima conclusione & similiter omnes alie arguunt pro dictis quia arguūt quod talis lex nō sit obseruāda secundum proportionem arismetricam Ratio post oppositum est pro dictis i scd̄a conclusione.

¶ QVESTIO. XX.

Queritur. xx. Vtrum virtuose viuentes & similiter ciuiliter quandoꝙ debeant verecundari.

Arguitur. Et arguitur. ꝙ sic Nam verecundia ē virtus igitur. patz cōsequentia & añs probatur quia propter verecundiam verecundus laudatur patet quia ꝓpter nichil aliud laudatur nisi propter virtutē Et antecedens patet per philosophum quarto ethicorum dicentem verecundos iuuenes laudare consueuimus. Secundo probatur idē antecedens quia inuerecundia est vicium ergo patet consequentia & antecedens probaē quia homines inuerecundos vituperamus ergo. Item probatur idem antecedens quod verecundia sit virtus moralis quia est inter duo extrema viciosa ergo patet consequentia quia dicitur secundo ethicorum quod i medio cōsistit virtus & añs ꝓbaē quia contingit magis verecūdari quā oportet & cōtingit verecūdari vbi quādo quō & qualiter oportet & sic de alijs circūstantijs. ¶ Secundo principaliter arguitur sic holes qui sūt i malicia sup habundātes nunꝙ̄ verecūdātur. pz cōsīa quia cōtrariorū effectus debēt eē cōtrarij & antecedens patet p experiētiā qa tales sūt effrenati. ¶ Tertio sic nam sicut habetur secūdo rethorice homines non solum erubescūt vicia sed etiam signa viciorū idest non solū verecundanē ꝓpter vicia sed etiā ꝓpter signa viciorū mō i virtuosis pñt apparere signa viciorū vel forte qa añtes male capiunt vel quia i eis generatur vicium. Quarto sic nā verecundia est timor ingloriationis sed timor reptitur aliqñ i virtuosis ergo pz maior per diffinitionem verecūdie & minor patet qa virtuosus debz studere ne patiaē igloriationem & confusionem vel ꝓpter

In opposi tum

facta aicorũ vł ꝑpter facta sua ꝑpria. ¶Op positũ ē de itẽtione philosophi quarto huius dicẽtis ꝙ studiosi nõ debẽt verecũdari. In que stione erũt duo articuli. In primo erũt notabi lia. In secũdo cõclusiones. ¶Quãtũ ad primũ articulũ. Primo notãdũ ē qđ sicut habeť quar to ethicorũ verecũdia sic describiť. Est timor igloriationis & confusionis. Ex quo sequitur ꝙ ille proprie verecũdatur qui timet incurre re ingloriationẽ de operib⁹ suis. ¶Secũdo no tandũ est qđ homines cõiter de tribus solent verecũdari Primo propter suorum actuũ tur pidinẽ. Secũdo ꝑpter honorẽ & glorie priua tionem. Tertio ꝑpter cõfusionẽ sequentẽ su os actus proprios turpes. ¶Tertio notandus est ꝙ verecundia capitur tripliciter. vno mo do pro quadã naturali inclinatione ad timo rẽ igloriationis & sic puer dormiens est verecũ dus. Secundo modo pro passione cõsequente ad talẽ inclinationẽ & sic iuuenis qñq₃ repre hẽdiť de suis actibus de quibus verecũdatur. Tertio mõ capitur. ꝑ cõfusione quam homo incurrit propter deprehensionem in suis acti bus turpib⁹ & in proposito capitur ꝑ passiõe ꝑprie seu actu consequẽte ad inclinationem.

Primus articulus

Primum notabile diffinitio verecũdie.

Secundus de trib⁹ so lent hoies verecũdari

Tertiũ tri pliciter ca piť verecũ dia.

Quartum differentia virtuosi et viciosi

¶Quarto notãdũ ē qđ i hoc ē differẽtia inter viciosũ & virtuosũ quia virtuosus plus timet ꝑprij act⁹ turpitudinẽ q̃ de ꝑhensione₃ ipi⁹ in suo actu turpi. sed vicioso ẽ ꝑ oppositũ qa pl⁹ timet ꝑpter deprehensionẽ hois i suo actu tur pi quã actũ suũ turpẽ. ¶Quito notãdũ est ꝙ nulla dispositio seu cõditio q̃ repeɾiť in iuue nili etate frequẽti⁹ q̃ i senili etate ẽ virtus mo ralis. pȝ hoc satis ex intentione philosophi pri mo ethicorum vbi dicit qđ iuuenes nõ sũt suf ficientes auditores moralis scientie. quia sunt inexperti de actibus hũanis. quia itellexit quo ad finẽ h⁹ sciẽtie q̃ ẽ facere auditorẽ moraliter virtuosũ modo iuuenes nõ sũt adhuc virtuosi.

Quintum

¶Sexto notãdũ ẽ ꝙ licet i actibus q̃ sũt mali de se contingat agere plus q̃ oportet & deffice re plus q̃ oportet: tñ in illis nũq̃ cõtingit opera ri sicut oportet & virtuose vt contingit furari pl⁹ q̃ oportet & minus q̃ ops & tamẽ non con tingit furari vt oportet & hoc de prio. ¶Quã tum ad secũdũ articulũ. Sit prima conclusio virtuosi bñ viuentes & moraliter & ciuiliter in nullo cãu debẽt verecundari. Probatur qa in nullo cãu tales virtuosi dñt fecere aliquem actũ turpẽ ꝑpter quẽ debẽt verecũdari patet coña & añs ꝑbatur qa verecũdia ẽ timor iglo riationis ꝑpter actus turpitudinẽ & talis act⁹ non repeɾiť i virtuoso. Secundo sic ille q̃ ve recundatur plus timet reprehensionem q̃ actus purpitudinem sed virtuosus est econtra ergo atet consequentia Et añs est notum ex

Sextum.

Secundus articulus Prima conclusio

vno notabili pri⁹ posito. Tertio sic ille q̃ verecũ dať abstinȝ ab actibus pure ciuilib⁹ ȝ virtuo sus nõ est huiusmodi igiť. maior pȝ de se quia hoc facit ꝑpter timorẽ seruilẽ iuxta hoc ode rũt peccare mali formidine pene. Et minor pȝ quia oderũt peccare boni virtutis amore. ¶Secũda cõclusio verecũdia nõ est virt⁹ mo ralis. ꝑbať qa est passio ergo pȝ coña ꝑ phũm qui assignat differẽtiã iter eas & añs pȝ ꝑ diffi nitionẽ verecũdie. Scđo qa ꝑpter verecũdiaȝ fit mutatio i corpre: & tñ nũq̃ ꝑpter virtutẽ in corpe repeɾiť mutatio. Tertio sic verecundia nõ repeɾiť in viris pfectis i tẽ verecũdia magis repeɾiť in iuuenib⁹ q̃ i senib⁹ ergo pȝ conse quẽtia & añs similiter. ¶Ad rationes q̃stiõis Ad primã negeť añs. Ad ꝑbationẽ cũ dr qđ ꝑpter verecundiã laudamus negatur hoc de viro pfecte etatis quia ille nõ dȝ aliquẽ actum faceɾ ꝑpter quẽ debeat verecũdari ¶Ad scdaȝ ꝑbationẽ dicitur. quando dicitur qđ contin git plus verecũdari q̃ ops negetur añs & hoc lo quẽdo de homine existẽte i etate virili. ¶Ad secũdam rõnẽ principalem negetur añs & eti am pȝ cõsequẽtia. quia tales homines q̃ sunt bonitatis suphabundãtes non debẽt faceɾ ac tum ꝑpter quẽ debeãt verecundari & auctori tas illa nõ ẽ vniuersaliter vera vt pȝ de albedi ne & nigredine quãtus ad mitudinẽ suarum specierũ i medio q̃ spẽs nõ sunt cõtrarie quia sunt simul i medio adequate. ¶Ad tertiam qñ dr tertio rethorice homines non solũ. &c. cõcediť illa & dr qđ nũq̃ virtuos⁹ actiue i ꝑpa i tẽtione dat signũ mali. quia si virtuos⁹ det eli mosinã aliq ꝑ fictione parere illã & male iterꝑtari ȝ hoc nõ ẽ actiue i eo. ¶Ad quartũ cõceditur loquẽdo de turpitudine q̃ venit ex ꝑprijs acti bus & qñ dr virtuosi timẽt. &c. dicitur ꝙ ille ti mor nõ est verecũdia quia non ẽ propter tur pitudinẽ ꝑpriorũ actuũ. ¶Ratio post oppo situm ẽ pro dictis. ¶QVESTIO.XXI.

Secunda

Ad rões questionis

Queritur. xxi. & vltimo. Vtrũ i bono re gimine policie aicitia sit preferen da iusticie. Ar ꝙ ñ qa bonũ cõmu ne ẽ ꝑferẽdũ bono priuato. sed amicitia ẽ bo nũ priuatũ & iusticia est bonũ cõe igitur. pȝ coña & maior primo huius minor pȝ ꝑ phi losophũ octauo ethicorũ dicẽtẽ ꝙ iusticia est ad multos & ix. ethicorum ꝙ amicicia est so lum ad vnũ. ¶Secundo sic iusticia ẽ preclari sima virtutum ergo patet coña & añs probať per phũm. v. ethicorum dicentem ꝙ ꝑclari sima virtutum est iusticia & neq₃ lucifer neq₃ hesperus ita admirabilis. ¶Tertio sic veritas est amicitie preferenda ergo & iusticia erit ai citie preferenda patet consequentia quia iu sticia est quedã veritas vt pȝ quinto ethicorũ

Arguitur.

Et añs ꝓbatur p phñm primo ethicorũ dicentē q̄ duob⁹ existētib⁹ aicis sanctũ ē ꝑhonorare veritatē. ¶ Quarto sic iusticia precipit secundũ oēm virtutē viuere & ꝓhibet omnē maliciam igr̃ p₃ coña qa amicitia nõ habet tãtã prerogatiuã & añs p₃ per phñm quito ethicoru₃ vbi ista expresse ponit ĩ forma. ¶ Quinto sic iusticia est virt⁹ cardinalis & aicitia ñ ē virtus cardinalis igr̃. p₃ coña & maior p senecã ĩ suo libello de quattuor virtutibus. minor p₃ quia sũt quattuor virtutes cardinales vt p₃ in eodē libello. ¶ Sexto sic iusticia ē aicitia igr̃ p₃ consequētia & añs p mltos qui ita credũt. ¶ Septimo sic illud ē ꝑ ferēdũ sine quo ñ ꝑt esse cõuictus humanus seu ciuilis: sed sine iusticia non ꝑt esse cõuictus humanus: & sine amicitia potest ergo p₃ coña & maior ex terminis & minor p₃ p phñm prio hui⁹ dicentē: q̄ hõ separat⁹ a iusticia est pessimũ aialiũ & scđo huius dicit q̄ hõ sine iusticia omni bestia ē peior s₃ q̄ possit esse cõuict⁹ human⁹ sine amicitia. p₃ per tulliũ dicentē operosũ oēs homines amicos facer̃ & sic ñ est de necessitate s₃ solũ de bñ esse. ¶ Octauo sic oppositũ iusticie est multũ pei⁹ q̄ oppositũ aicitie igr̃ coña p₃ & añs na₃ seuissia est iusticia ferens arma & oppositum amicitie ē in aicitia & homines citi⁹ expellũt iiusticiã q̄ iimicitiã ergo. ¶ Oppositũ arguit̃ per tulliũ ĩ libro de amicitia dicētē hortarivos possũ vt aicitiã oib⁹ bonis añ ponatis & sequit̃ nihil est ita ꝓsperũ in aduersis sicut amicitia. Secũdo ꝓbat̃ p cõditiones quas ponit philosophus ĩ isto quito & ĩ octauo ethicorum. Prima est nã aicitia est ad vitam necessaria. Secũda prerogantiua est quia nullus sine aicis eligeret viuere habens reliqua oĩa bona. Tertia conditio nam in quolibet statu siue iuuenili siue senili homo amicis indiget. Quarta est q̄ amicitia generat omnes beniuolos & ciuiles naturaliter vnde homo est animal ciuile & politicũ a natura & amabile vt patet primo hui⁹ ergo si non sit amicabilis non est communicabilis nec ciuilis. Quinta conditio q̄ legislatos in policia bona plus amat homines esse amicos q̄ iustos & causa est vt dicit philosophus si in policia omnes homines essent amici non indigerent iusticia & si omnes essent iusti adhuc idigerent amicitia. Tertio sic nam collatio boni est delectabilior liberalior & placentior q̄ prohibitio mali. sed prepter iusticiam malu₃ prohibetur & per amicitiam bonum tribuit̃ ergo patet coña & añs similiter. Quarto sic cõcordia naturalis & pax ē mlto melior q̄ cõcordia violēta. s₃ p aicitiã hẽt̃ cõcordia naturalis sine hoc q̄ fit violenta ergo coña ē nota & añs similiter. ¶ Quinto sic nã amicitia habet cõseruare & iusticia destruere ergo patet cõsequentia & antecedens pro prla pte q₃ sicut iusticia currumpit materiam sic amicitia vnit.

In opposi tum.

Cõditiões amicitie

Pro secunda parte patet de iusticia punitiua In questione erunt duo articuli. in prio videbuntur aliqua. scilicet vtrum plus peccat ille qui rem substrahit domino sciente vel non In secundo videbitur vtrum amicitia sit virt⁹. In tertio respondebitur ad quesitum. ¶ Quãtu₃ ad primum articulum primo notandum est quod iusticia sic describit̃. Iusticia est habit⁹ scđ₃ que hoĩes sũt opatiui iustorũ & opãt̃ iusta & volũt iusta. Et ĩ ista diffinitione tria icludũt̃ scđ₃ qđ ad virtute₃ moralē tria requirũtur Primo requiritur naturalis inclinatio & hoc tãgitur ibi operatiui. Secundo requiritur quod talis operetur secundum virtutem illã quotiensc̃ũq₃ materia occurrit & hoc tangitur ibi operantur iusta. Tertio requiritur q̄ talis voluntarie agat actum suum. ¶ Secundo notandũ est quod duplex est iusticia. quedam est vniuersalis idem tota virtus et intelligitur qđ ad ipsam concurrit aggreratio omnium virtutu₃ Alia est iusticia particularis que est vnus simplex habitus de qua dicit philosophus quinto ethicorum quod non omnis virtus est iusticia et hoc est verum secundu₃ rem. ¶ Tertio notandum est quod quelibet virtus moralis habet duas prerogatiuas. Prima est secundum quã perficit habentes. Secunda ē secũdũ quã proficit alteri & ideo dicitur secundo ethicorum q̄ virtus est que habentem perficit & ei⁹ opus bonum reddit Et isto modo dicitur qđ quelibet virtus moralis secundum alterũ isto ru₃ considerata est iusticia partialis et ob hoc dicit philophus quod quelibet virtus secundum rem est iusticia. ¶ Quarto notandum est q̄ duplex est iusticia simplex. quedam est distributiua. alia est commutatiua. Et est triplex differentia inter istas duas quia iusticia distributiua est distributiua dignitatum sed alia consistit in commutationibus scilicet quando equale datur pro equali. Secunda differentia est quia iusticia distributiua est superioris. sed alia est inter personas equales. Tertia differentia est quia iusticia distributiua fit secundum proportionem arismetricam et alia fit secundum proportionem geometricã Quĩto notãdũ ē q̄ iusticia cõmutatia variatur scđ₃ varias & diuersas cõmutatiões. vñ cõmutatio ē duplex nam q̄dã ē volũtaria & ĩ qñ vtraq₃ ps cõsētit. alĩa ē ñ volũtaria & ē qñ vna pars in tali cõtractu recte non consentit. & est duplex nam quedam fit per ignorantia₃. alia fit per violentiam. Per ignorantiam vt furtiu₃ per violentiam vt quando aliq̃s cogit̃ cõsētire.

Prim⁹ articulus

Primum notabile.

Descriptio Iusticie

Tria requirunt̃ ad virtutē moralem

Secundu₃ notabile. duplex ē iusticia

Tertiũ q̄lib₃ virt⁹ h₃ duas prerogatiuas

Quartũ duplex ē iusticia simplex

Triplex differētia inter distributiuã & cõmutatiuã iusticiam.

Quintum notabile. Duplex cõmutatio. Duplex nõ voluntaria

Sextus nõ bile sex sũt species iusticie cõmutatiue qd emptio

alicui cõtractui. ¶ Sexto notãdũ ẽq; sicut col ligitur ex dictis philosophi quinto ethicorũ sex sũt species iusticie cõmutatiue:scʒ emptio vinditio/depositio consensio. Alie due sunt plenaria volitio & plenaria cõlẽtio Emptio est quando tantuʒ ꝓ tanto datur/& in conces sionem vsus mutaẽ/dominiũ aũt nõ. in depo sitione autẽ vtrũq; mutatur.

Dubium

¶ Sed circa hoc est dubium. qs plꝰ peccat/aut ille qui reʒ sub strahit dño ignorante vt i furto aut qui rẽ sub strahit dño nõ ignorãte vt per rapinã

Arguitur.

¶ Ar guitur q; plus qui domino ignorante rem sub strahit/quia furtum est peius rapina ergo. Pa tet consequentia. Et antecedens probatur tri pliciter. primo quia per furta infertur nocu mentum pluribus q̃ per rapinam: ergo. Patet consequentia. quia vitium q̃to est deterius tã to est fugibilius. & añs probaẽ quia per fur tum inferẽ nocumentum taʒ diuitibus q̃ pau peribus/sed per rapinam solum in potẽtibus & debilibꝰ. Scdo patet idẽ antecedẽs. Nã ho mo plus verecũdatur de furto q̃ de rapina er/ go Patet consequentia. quia verecundia ẽ de turpi actu antecedẽs notum est. Tertio ꝓba tur idem antecedens Nam furtum fit cũ dolo & fraude: sed rapina nõ igitur. patet cõsequẽ tia. & añs notum est. quia furtum fit cuʒ dolo sine scientia domini.

In opposi tum.

¶ Oppositum arguitur. Nam per rapinam homo pluribus modis in iuriatur q̃ per furtum igitur. Patet consequẽ tia. & añs. nam per rapinam capiẽ res aliena: & hoc modo violẽtia domino inferẽ: sed per furtum non fit violentia domio licʒ capiẽ alie num quia dñs ignorat. & etiam nõ infert dño rei violentiã.

Primum notabile aliquid di citur inuo luntarium dupliciter.

¶ Pro intellectu huius sciendũ est quod aliquid potest dici dupliciter inuolũ tarium vel inuite Vno modo implicite. Alio modo explicite. Implicite quia licet talis ho mo hoc velit tamen si sciret non esse possibi le non vellet. Explicite. quia licet hoc sit notũ

Secundus

tali: tamen ꝓpter actuʒ nocendi non se cõfor mat. ¶ Secundo notandum est q; ceteris pa ribus vitium quãto pluribus prebet occasio

Tertium

nem ruine & scandali/tanto est deterius. Patʒ de se. ¶ Tercio notãdum est q; licet in furto dolus & fraus committantur: tamen non in fertur alteri iniuria expresse seu explicite nec dolus quantum est ad hoc voluntarius.

Prima cõ clusio

¶ His positis ponitur conclusio. ¶ Prima conclusio qui rem alterius substrahit per vio lentiam plus peccat q̃ qui per furtum. Proba/ tur quia in rapina pluribus infertur nocumẽ tum q̃ per furtum igitur Patʒ consequẽtia ex dictis. Et antecedens patʒ quia tantum fit no/ cumentum in rapina sicut in furto & cuʒ hoc plus. Itẽ quia vt in pluribus est occasio ruine & scandali: igitur antecedens apparet ex pre dictis.

Ad rõnes.

¶ Et tunc ad rationes. ¶ Ad primam quando dicitur. Furtus est deterius &c. nega tur Ad probationem. quando dicitur pluribꝰ infertur nocumentum. negatur antecedens. Et dicitur q; homo per furtum pluribus pos set rem substrehere: tamen per furtum non tã tum peccat: sicut per rapinaʒ: & sic fur non cu rat de potentibus vel impotentibus & sic so lum est illud de peraccidens quia non peccat explicite contra dominum. ¶ Ad secundam partem quando dicitur homines plus verecũ danturper furtuʒ q̃ per rapinam. conceditur antece dens/& negatur consequentia. Et ad probationem dicitur q; licet homines plꝰ ve recundantur hoc tamen est propter turpitudĩ nem modi procedenti: sed non quia pluribꝰ iniuriatur. Ad terciam probationem cum di citur furtum fit cum dolo & fraude concedit & dicit q; iniurie & fraudes illate dño rei in ra pina ꝑponderãt dolo & fraude cõmissis in fur to: quia in tali dolo nõ dat aliis occasioneʒ rui ne & scandali. In rapina auteʒ est substractor ruine scandali & displicentie domini & vilipẽ sionis & multorum aliorũ malorũ.

Dubium Arguitur.

¶ Sed hic dubitatur. Vtrum in aliquo tali casu furtum ẽ licitum/ Arguitur q; sic. quia aliquis in neces sitate constitutus potest furari paneʒ vel aliqd aliud ad nutriendum se ¶ Scdo furtuʒ non ẽ de se malum igiẽ licite posset fieri. patʒ conse quentia. Et añs probaẽ. quia preceptum fuit pueris in egipto vt furarẽtur vasa aurea egip tiis. ¶ Tertio sic. de duobus malis minus ma lũ est eligendum & maius fugienduʒ: sed me

Notabile triplex est actus hũa nus

lius est furari q̃ homicidiũ. igitur. Pro isto du bio notandum est q; triplex est actus huma nus: quidam est de se bonus. alius de se malꝰ tertius est in differens: actus qui de se ẽ bonus non potest fieri male: sed actus alius non po test fieri bene: tercius bene & male potest fie & circa tales sunt virtutes. Vnde furtuʒ de ra tione sui est malum.

In opposi tum

¶ Oppositum est lex & iura: hiis notatis. Sit prima conclusio. In nullo casu licitum est furari. patet quia furati est de se malum.

Ad rõnes dubii

¶ A rationes. Ad primam negaẽ añs. quia tũc talis nõ rapet rem alienã. Ex hiis sequitur q; homo constitutus in ne cessitate de illis que pertinent ad vite necessi tatem non potest committere furtum. ¶ Ad secundam dicitur q; non fuit furtũ nec capitur ibi furtũ ꝓprie sʒ capiẽ iproprie scʒ ꝓ capere rẽ alienaʒ inuite appenter dño & non existente ¶ Vnde dicitur q; illi qui habebant vasa non erat domini vasorum. ¶ Et aliqui volunt super isto dicere. q; quãdo aliquis ho mo peccat mortaliter perdit omnia bona.

¶ Ad terciam conceditur ad illum sensuȝ ꝙ maius malum est magis fugiendũ vbi minus non potest euitari. Et qnando dicitur. In casu minus malum est furari q̄ homicidium. Dicitur ꝙ in tali casu. si homo esset obligatꝰ ad vitium faciendum quod tunc non esset furtum nisi in casu postq̄ fecerit habeat complacentiam in tali furto commisso: & sic non multum peccat: si nõ consentiat. postea si sit obligatus facere tunc proprie ibi nõ est furtum.

Secundus articulus. dubia

¶ Quantum ad secundum articulum videbitur vtrum possibile sit inter solos virtuosos ẽ amicitia. In secundo videbitur vtrum oĩa bona amicorum debeant esse communia

Arguitur.

¶ Primo contra primum arguitur sic. Inter vitiosos est beniuolentia mutua & manifesta igiꝛ Consequentia ẽ nota ex terminis. Antecedẽs patet. Nam visum est inter vitiosos esse beniuolentiã manifestam: sic ꝙ maius bonum alterius volebat ¶ Secũdo effectus amicitie reperitur inter vitiosos hoĩes igiꝛ &c. patȝ cõña eo ꝙ vbicunq꜒ reperiꝛ propriꝰ effectus alicuius cause et causa etiaȝ repiꝛ. Antecedens ẽt satis patet qm̃ ꝓprij effectus amicitie sunt cõuiuere & delectari/ & voluntatẽ suam diuine voluntati conformare &c. Modo notum ẽ ꝙ omnia illa inter amasium & amasiaȝ repiunꝛ. ¶ Tertio sic. Inter bonos & malos repiꝛ iustũ ergo consequentia patet per philosophũ .vi. ethicorum dicentem ꝙ inter quoscõq꜒ repiꝛ iustum inter illos reperitur amicitia. Antecedens patȝ qa in omni cõicatione iusticia ẽ necessaria.

In oppositum.

¶ Oppositum est de intentione philosophi sexto ethicorum: & etiaȝ de intẽtiõe Tullii in lib. suo de amicitia. Etiam ex intentione Seuece in epistolis multis.

Primum notabile.

¶ Pro quo notãdũ ẽ ꝙ si vtamur istis terminis amicitia & amor proprie tunc se habent adinuicem sicut superius & inferius nam amor ẽ indifferenter tam ad res animatas q̄ inanimatas sed amicitia est inter res aĩatas soluȝ ergo omnis amicitia est amor & non ecõtra

Secundum notabile. tres cõditiones ad amicitiã requiruntur.

¶ Secundo notandum ẽ ꝙ ad bonam amicitiã requiruꝛ tres cõditiones. prima est inter amicos tales sit beniuolẽtia videlȝ amicꝰ debȝ velle amico bona & propter hoc dicimus nec ad vnam rem inanimatam nec ad aliaȝ rem esse amicitiam: quia res inanimata non vult aliqđ bonum. secundo requiritur redamatio inter illos duos amicos. Vnde si fortes diligeret iohannem per se & non econtra scilicet ꝙ fortes non diligeretur ab ipso ibi nõ est amicitia: tertia conditio est. ꝙ ibi sit manifestatio: scȝ ꝙ amor vnius sit manifestus alteri & econtra. Vnde licet beniuolentia sit ad hoĩes ignotos tamen inter illos non ẽ amicitia. Ex istis patȝ

Diffinitio amicitie

diffinitio amicitie. Amicitia ẽ amor beniuolus mutuꝰ & manifestus

Tercium triplex ẽ amicitia

¶ Tertio notanduȝ est. ꝙ vtendo hoc nomine amicitia communiter triplex est amicitia: scilicet ꝓpter bonũ vtile ꝓpter delectabile & ꝓpter honestũ. Vnde licet sit aliquod delectabile bonum & vtile siue honestum: illud tamẽ nõ est ꝓprie amor siue amicitia cum idem posset esse bonuȝ vtile/ delectabile & honestũ scȝ virtus.

Pria conclusio

¶ Prima conclusio Loquendo de bono vtili siue delectabili ꝓvt distinguitur contra bonũ honestũ realiter possibile est esse amicitiam inter malos/ etiã ꝓpter bonum delectabile. Appet clare. Vnde non est dubium quin inter viuentes vitiose reperiatur amicitia ꝓpter bonũ delectabile.

Secunda Conclusio

¶ Secunda conclusio. Loquendo de amicitia que est bonuȝ honestũ inter solos virtuosos est amicitia. Patȝ satis conclusio. quia amicitia ẽ propter bonuȝ honestũ & amicitia simpliciter & illa inter simpliciter bonos repitur.

Tercia cõclusio

¶ Tertia conclusio que sequitur est hec micitia est virtus moralis vel ipsa non est sine virtute morali. Apparet per terciam cõclusionẽ

Notabile dupliciꝛ capitur amicitia

¶ Pro illo notanduȝ est ꝙ amicia capiꝛ dupliciter. Vno modõ ꝓ quadã passione opposita odio: & sic non est virtꝰ moralis. Scđo ꝓ quodam habitu inclinatiuo vel inclinante ad beniuolẽtiã mutuã & manifestã/ & sic capiꝛ in ꝓposito & in conclusione.

Ad rõnes dubii.

¶ Ad rõnes istiꝰ dubii. quãdo dr̄ ꝙ iter malos repiꝛ amicitia. negaꝛ añs. Ad ꝓbationẽ negaꝛ ꝙ vnus velit alteri bonũ: qa lȝ velit alteri bonũ vtile vl' bonũ delectabile: nõ tñ sequiꝛ ꝙ illi velit bonũ simpliciter vt hic sumiꝛ: sed solum bonũ scđȝ qđ. ¶ Ad secundã concediꝛ illa loquẽdo de amicitia scđȝ qd: sȝ vt hic sumitur negaꝛ. Ad ꝓbationem cõcediꝛ.

Notabile duplex est delectabiliter viuere

¶ Pro isto notandũ est ꝙ duplex est delectabiliter viuere quoddã est delectabiliter viuere loquẽdo de delectatiõe simpliciter dicta/ & isto modo negatur ꝙ repiaꝛ inter malos delectabiliter viuere. Aliã ẽ delectatio scđȝ quid & sic delectabiliter viuere repiꝛ iter vitiosos. ¶ Ad terciã cõcediꝛ illa loquendo de iuste punitio: sed negaꝛ cõsequẽtia loquẽdo de amicitia simpľr. vñ sicut iustũ qñq꜒ sumiꝛ methaphorice: sic ẽt amicitia capiꝛ methaphorice. Vñ iter raptores qñq꜒ diuidiꝛ rapina & ibi repiꝛ rapina bene: scȝ rapina nõ simpliciter sȝ scđȝ qd sic amicitia repiꝛ iter vitiosos nõ simpliciter: sȝ scđȝ quid.

Secundum dubium. Arguitur.

¶ De scđo dubio ẽ videndũ vtrũ oĩa bõa amicorũ debeant eẽ cõia/ ¶ Et arguiꝛ ꝙ nõ quia inter principẽ & seruũ ẽ amicitia & tñ bona illoꝝ nõ sũt cõia igr̄ cõña est nota & maior ptȝ quia manifestũ est ꝙ si omnia bona principis essẽt cõia nõ esset ratio quare princeps plꝰ principareꝛ

seruis q̃ e contra scilicet seruus principi. ¶Secundo illud non est ponendus per quod amicitia frequenter corrumperetur: sed p hoc q̄ bona amicorum essent cōia amicitia corrumperetur: ergo non est licitum: ergo &c. Consequentia p3 Et maior & minor. quia forsā vnus esset magis negligens q̃ alius: & sic oriret̄ lis: & dissolueretur amicitia. ¶Oppositum pats per illa que tractantur in.vi.& viii. ethicorum & per Tullium & Senecam dicentes q̄ amicus est alter ipse. ¶Primo notandum ē q̄ serui sunt & dicuntur sex modis quidā sunt p naturam quidam p violentiā quidā per indigentiam: quidā per maliciā: quidā per denoiationem extrinsecā: quidā per beniuolentiā Vnde serui per naturam sunt illi qui licet corpore sint robusti: tamen industria capacitate & subtilitate ingenij deficiunt siue intellectu sicut pats in principio huius libri Domini sūt qui corporibus sunt debiles tamen industria capacitate & intellectu sunt florentes & sic inter dominos & seruos suos reperitur amicitia vera Serui per beniuolentiam sunt illi qui licq quo ad mores sunt aliis equalēs verūtñ pter bēiuolentiā & begninitatē volunt alijs famulari: & inter tales seruos & domios suos ē vera amicitia. Sed serui per indigentiā sūt illi q vt succurrant sue paupertati aliis ditioribus famulant̄ a quibus recipiunt emolimenta per que vita eorum sustentatur: & inter tales seruos & dños suos est bñ amicitia Sed serui per maliciā sūt boles mali qui famulantur aliis vt habeant delectationē male agendi: s3 domini eis correspōdentes sunt illi qui ex vocatis nobilibus pcreantur & clarum est q̄ secūdu3 veritatē q̄nq̄ stat q̄ serui scdm denoiationē sint meliores q̃ dñi eis corresspondētes. Sed alii sunt serui per violentiā: scilicet quando vnus per alium compellitur alteri famulari & tales serui sunt frequēter boni sed inter tales & dominos suos eis correspondētes nō reperitur vera amicitia. ¶Secundo notandum est q̄ bona amicorum sūt duplicia. qdā sunt intrinseca. qdā extrinseca. Intrinseca. sūt duplicia: scilicet bona anime & bōa corporis vt robur & sanitas. Bona extrinseca sunt sicut diuicie & bona fortune. ¶Tertio notandu3 ē q̄ dubium dupliciter intelligitur. Vno mō per pticipationem. Alio modo per auctoritatem ¶Quarto notandum est q̄ dubium pōt adhuc dupliciter intelligi. Vno modo quo ad vsum Alio modo quo ad dominium ¶Prima conclusio Loquēdo de bonis interioribus amicorum illa bona debent esse communia ad istum sensu3 q̄ amicus debet velle q̄ amicus eius habeat tanta bona sicut ipse P3 quia verus amicus debet se amico conformari/ sic q̄ ipsorum idem debet esse nolle & velle. ¶Secunda conclusio Loquēdo de bonis exterioribus amicorum bona debent esse communia quo ad vsum: patet clare & hoc verus est quo ad pticipationem. ¶Tertia cōclusio Loquendo de bonis extrinsecis amicorū: bona non debent esse communia quo ad dominium. Ista conclusio probatur per quarta3 rationem in principio huius articuli. Patet etiā quia tale dominium potest esse causa dissentionis & destructionis talis amicitie. ¶Ad rationes istius dubii. Ad primam quando dicitur. Inter dominum & seruum est amicitia. negatur illa loquendo de seruis propter maliciam & de domino sibi correspondente sed de aliis seruis bene concedit̄. tamen hoc non obstante bona amicorum sunt bene communia quo ad vsum ¶Quantum ad tertium articulum. Respondendum est ad questionem de comparatione iusticie & amicitie & vt responsio melius videatur tria videbuntur. Primo videbitur vtrum pprius actus iusticie sit alteri tribuere quod suum est secundo videbitur vtrū iusticia sit principalissima virtus. Tertio erunt conclusiones de quesito.

¶Primo arguitur q̄ non quia dicit August. quartodecio de trinitate. ad iusticia3 subuenire ptinet miseris Mō ibi non tribuim⁹ miseris quod suum ē immo quod nostrū igit̄. Pats consequētia & maior in loco allegato. Minor nota est. quia nuq̄ sit subuentio miseris de bonis pprijs eorum. ¶Secundo sic ad iusticiā non solū ptinet res dispensare debito modo: sed etiam actiones vitiosas corrigere: sed distribuere alteri quod suum est pertinet ad dispensare res ergo. ¶Tertio sic Nam Tullius dicit primo de officiis. iusticia qua3 liberalitatem licet nominari virtus est. modo liberalitas non retribuit alteri quod suum est: immo qd pprius est. ¶Oppositū arguit̄ per ambrosium in libro de officiis dicentem quod iusticia tribuit vnicuiq̄ quod suum est alienū nō vendicat & propriam vtilitatem negligit cōmunem vtilitatem custodit. ¶Pro quo notādum est q̄ materia iusticie est operatio exterior secundum q̄ res qua per iusticia3 vtimur proponitur alteri persone ad quam sumus ordinati per iusticiam. quia dicitur quinto ethicorum q̄ iusticia est ad alterum.

¶Secundo notandum est q̄ illius est res cui scdm equalitatē pportionis & secūdu3 pportione3 equalitatis debetur ipsa res. ¶Tertio notandmm est q̄ licet ipsa iusticia sit virtus cardinalis tamen multas alias virtutes particulares sibi assumit iō dicit̄. v. ethicorū q̄ est

Margin notes: In opposi tum. — Primum notabile — Secundu3 duplicia st bōa amico rum — Tercium — Quartum — Prima cō clusio — Secunda conclusio — Tercia — Ad rōnes dubii — Tertius articulus tria dubia — Arguitur — In opposi tum — Primum notabile. — Secundu3 — Tertium

principalissima virtutum & q̄ est tota virtus.
¶ Conclusio responsiua proprius actus iusti
Conclusio respōsiua cie est tribuere vnicuiqꝫ quod suum est. Pro-
batur. nam iusticia est ad rem exteriorem se-
cundū quā per iusticiā vtimur & talis res est il
lius cui debetur secundū proportionē equali
tatis: ergo est ꝓprius act⁹ iusticie. Vnde exer-
cendo proprium actum iusticie ille qui se ha
Ad rōnes. bet ad alterum dat sibi quod suum est. ¶ Ad
rationes. Ad primam ad autoritatem Augus.
bene conceditur: non tamen quantuꝫ ē de ꝓ-
prio actu iusticie: sed in quantuꝫ assumit sibi
alias virtutes vt amicitiā & pietatem ¶ Ad se
cundam dicitur eodem modo q̄ hoc non est
de proprio actu iusticie vt iusticia: sed inquā
tum assumit sibi illas virtutes. ¶ Ad terciam
que est auctoritas Tullij dicitur q̄ non voluit
q̄ realiter iusticia sit liberalitas sed q̄ secum
conuenit in pluribus. ¶ Quantum ad secūdū
Arguitur. dubium. Arguitur q̄ non. Nam liberalitas ē
pfectior iusticia igit̄. Patet consequētia. Et
antecedēs ꝓbat̄: quia per liberalitateꝫ homo
subuenit alteri de proprio. ¶ Secūdo sic. for
titudo est perfectior iusticia: igit̄ Consequen
tia pꝫ & ans probat̄ quia dicitur secūdo ethi-
corū. q̄ virtus est circa difficile ergo sequit̄ q̄
q̄to est magis circa difficile tanto est pfectior
In opposi tum quia terribilissimum omniū est mors. ¶ Op-
positum arguit̄: naꝫ dicit Tullius de offi. iusti
tie fructus optim⁹ est ex quo iusticia bōi viri
nominatur ex quo dicto trahitur q̄ inter vir-
tutes omnis fructus iusticie est optim⁹ & per
consequens ipsa est optima. Item ideꝫ est de
intentione philosophi quinto ethicorum vbi
dicitur q̄ iusticia est preclarissima omniū vir
Primum notabile. tutum. ¶ Pro quo notanduꝫ est q̄ dupliciter
possumus loqui de iusticia Nam quedam est
Secunduꝫ vniuersalis Alia particularis ¶ Scdo notan-
dum est q̄ iusticia subiectiue est in appetitu
rōnabili scꝫ voluntate: sed alie virtutes sunt ī
appetitu sensitiuo prout videri potest in secū
Tercium do ethicorum. ¶ Tertio notandum est q̄ iu-
sticia qualitercunqꝫ capiatur non solum pro-
ficit habenti immo alteri etiam. Ex istis elici
tur conclusio responsiua. iusticia qualitercun
Conclusio responsiua qꝫ capiatur est precipua virtus seu principa-
lissima. Probatur. primo si sumat̄ ꝓ iusticia
regali i vniuersali nō est dubium: sed si ꝓ iu-
sticia particulari pꝫ quia ē in nobiliori subie-
cto vt puta in appetitu rationabili. secūdo ꝓ-
batur ex parte obiecti quia iusticia ista ꝓficit
habenti ipsam & cum hoc alteri: sed alie vir-
tutes secundum propriam rationem non ꝓfi
ciunt nisi habentibus ipsas. Modo bonum q̄-
to communius tanto melius & ideo dicit phi
losoph⁹ q̄ iusticia est qua iuste operamur &

volumus ¶ Et tūc ad rōnes Ad primā negat̄ Ad rōnes. scdi dubii.
antecedēs Ad probationē dicitur q̄ licet hoc
sit verum tamen iusticia pluribus ꝓficit & di
citur q̄ liberalitatis de ꝓpria ratione non est
aliquid alteri tribuere de proprio: & hoc quo
ad actus interiores: vt patet in paupere libe-
rali ¶ Ad secundam negatur antecedens.
Et quando dicitur q̄ virtus est circa difficile
secundo ethicorum &c. negatur consequen-
tia: sed bene sequitur q̄ quando virtus est cir
ca difficilius & melius tanto est melior. Mo-
iusticia ē circa melius vt patet ex dictis.
¶ Quantum ad tercium articulum seu pun- Tercius articulus notabile.
ctum est videndum de quesito principali.
¶ Et est sciendum q̄ questio intelligitur de
iusticia sentētiatiua punitiua & executiua il-
lorum que insunt & pertinent in meritis & de
meritis videlꝫ ꝓ quodā habitu rigoroso quo
princeps inclinatur ad puniendum & iudicā-
dum/vt iura sonant. Et sic patet sensus tituli
questionis ¶ Prima conclusio. Ad bonum re Pria conclusio
gimen policie & ciuitatis necessaria est iusti-
cia. patet quia illud est necessariuꝫ ad regimē
politicum sine quo habito conuersatio homi
num simul habitantium non est tranquilla: sꝫ
ita est sine iusticia vt notum est. Et ideo dicit
philosophus tertio huius q̄ oportet princi-
pem esse potentem non sic q̄ potētia sua po/
tētiā toti⁹ multitudinis excedat vt ibi dicebat̄
sed q̄ potentia sua potētiā pticularē excedat. Secunda.
¶ Secunda conclusio est ista Ad bonum regi
men politicum siue ciuile necessaria est ami/
citia probatur quia requiritur amicitia prin/
cipis ad subditos: & subditorum ad principē:
ergo patet consequentia. Et antecedens pro/
batur per philosophum quarto huius. Tercia
¶ Tercia conclusio Ad bonum regimen po
licie siue ciuitatis illa duo requiruntur & suffi
ciunt/scilicet amicitia & iusticia. patet primo
de iusticia particulari & secundo de amicitia
per cōclusionem precedenteꝫ. Ideo dicit phi
losophus quinto ethicoruꝫ q̄ legislatores pu
niunt iniustos ipsos reuocantes ad bonum & Quarta.
alios retrahentes a malo. Quarta conclusio.
Si in policia omnes essēt amici & de perseue/
rantia aliquid constaret non requireretur iu/
sticia probatur quia omnes essēt amici.
¶ Quinta conclusio si esset in optione princi Quinta
pis viuere cum iusticia sine amicitia vel cum
amicitia sine iusticia esset amicitia eligenda
patet quia amicitia habet naturam conser- Sexta conclusio responsiua
uare. ¶ Sexta conclusio & respōsiua. simplici
ter loquendo de bono regimine politico iu-
sticia est amicitie preferenda probatur quia
iusticia est ad inferiores ad equales & ad supe
riores. amicitia vero ad equales. igitur.

patet. consequentia quia sic est communior Et antecedens pro qualibet parte est notum & q amicitia sit solum ad equales patet per philosophum. viii. & ix. ethicorum. ¶Secundo sic. si iusticia nõ esset preferẽda amicitie sequeretur q in casu licitum esset mentiri. consequens est falsum. quia dicitur tertio ethicorum melius est mori q̃ aliquid turpe committere probatur consequentia quia si queraẽ amicus propter furtum & meruit mori & veniret ad cameram meã tunc deberet dicere q nõ esset ibi si amicitia esset preferenda. Item patet per philosophum primo ethicorum duobus existentibus Item etiam patet per multos patres antiquos & sanctos qui ita fecerunt. Et si adducatur auctoritas Tullii in qua dicit ego vos possum hortari vt amicitiam omnibus rebus humanis anteponatis. Dicitur q comparat amicitiam ad omnia bona exteriora & extrinseca que sit bona fortune. ¶Ad rationes ante oppositum dicitur q sunt p ista conclusione. ¶Et rationes post oppositum sunt pro dictis.

Ad rõnes.

¶EXPLICIT QVINTVS LI. PO.
¶INCIPIT SEXTVS LIBER PO.

¶QVESTIO PRIMA.

Irca inicium sexti libri politicorũ. Primo queritur Vtrum voluntas humana in aliquo actu suo potest difficultari ¶Et arguiẽ q non. quia si sic sequeretur q voluntas esset infinite virtutis vel q ipsa possit impossibilitari. Consequens est falsũ pro vtraque parte. Et patet consequentia. Nam detur vnus actus respectu cuius per aduersariũ difficultatur: vel ergo infinitos tales potest elicere/& si sic est infinite virtutis: vel non potest infinitos & signentur act⁹ illi/vel ergo potest producere vltra: & sic est adhuc infinita vel non/ & sic impossibilitatur. ¶Secundo sic voluntas humana in instanti actum suum elicit: ergo patet consequẽtia: quia difficultas est causa successionis. Et antecedens probatur prio. quia non est ibi aliqua resistentia ex parte voluntatis. Item ex alio quia voluntas est indiuisibilis: ergo & actus eius. Itẽ si sic sequeretur q ad qualitatem de prima specie esset verus motus. ¶Tertio sic. Voluntas humana eque libere se habet respectu vtriusque oppositorum igitur non potest difficultari. consequentia e nota quia voluntas intrinsece est libera. ¶Quarto nullus actus voluntatis est contra voluntatem igitur. Patet consequentia. quia secundum Anselmum de libero arbitrio. nihil est penale vel tristabile voluntati nisi illud quod est contra voluntatem. Et antecedens patet per Anselmum in libro de conceptu virginali capitulo quarto vbi expresse hoc põit. ¶Oppositum arguitur. nam voluntas humana difficultatur circa suspensionem actus circa delectabile ergo etiam difficultatur circa obiectum tristabile. Patet consequentia a simili. Antecedens patet per experientiam. ¶Secundo sic. Nam secundum processum philosophi secundo ethicorum. difficillimum est inuenire medium virtuosũ inter duas malicias: & sunt duo modi quibus contingit errare/& tamen hoc fit per voluntatem. ¶Tertio sic si homo potest facere duo bona quorum vnum est alio maius si faciat minus bonum & dimittat maius bonum precipiet voluntatem mirabiliter difficultari igitur. In questione erunt duo articuli. In primo videbitur si homo potens facere duo bona quorũ vnum est maius alio dimittendo maius & faciendo minus si faciat viriose. In secundo videbitur de quesito principali. ¶Quantum ad primum articulum. Arguiẽ q non quia talis faciens minus bonũ agit cũ debitis circunstãtiis: ergo virtuose opaẽ cõna

Arguitur

In oppositum.

Primus articulus.

patet. Et antecedens probatur quia talis opa
tur cuꝫ bona intentione vt patet & ad bonu fi
nem intendit Et cōfirmatur. quia si talis face
ret minus bonum non considerando maius/
non ageret vitiose sed virtuose. ¶ Secūdo sic
Homo qñq; faciendo maiꝰ bonū & dimitten
do minus peccat: ergo ꝑꝫ cōsequētia & ante
cedens probatur. In casu quo homo videret a
liquē i necessitate extrema sic ꝙ moreret̃ nisi
subueniret̃ ei: & tunc vadat ad deffētionē rei
publice tunc faciet maius bonum & tñ pecca
bit quia fit homicida. ¶ Tertio sic. ille qui sic
se habꝫ facit sic ꝙ si oppositū faceret ipe pec
caret. ergo. ꝑꝫ consequētia. Et antecedēs ꝓ

In oppositum

batur quia si vnus nunc faciat bonum: & op
positū faciat ipse peccat. ¶ Oppositū ꝑꝫ ꝑ ra
tionem post oppositū. quia si de duobus ma
lis maius malum est fugiendū ita etiā in ꝓpo
sito de duobus bonis maius bonuꝫ ē eligedū.

Conclusio respōsiua

¶ Conclusio respōsiua: ponēs duo bona quo
rū vnū est alio maius si faciat minus dimittē
do maius talis virtuose agit i casu aliquo. Pro
batur conclusio per rōnē factā ¶ Et cōfirmat̃
quia nunq̃ esset licituꝫ comedere vel bibere.
Consequens est falsum. Et probatur conse
quētia. quia comedere est bonum vt si fiat qñ
fieri debet & tñ orare ē maius bonuꝫ. Modo
vtrūq; homo potest facere successiue & si sic
nō esset debet et dimittere comedere & debe
ret orare deū. cōns est falsū. ꝑꝫ quia statīꝫ mo
reretur. ¶ Secūdo sic. si sic sequeret̃ ꝙ homo
deberet eligere vitam austerā docere per to
tum tempus vite sue cōns ē falsū. ꝑꝫ cōsequē
tia qoia melius est toto tpe vite sue ꝓpter de
um austere viuere q̃ per vnū diem austere.

Arguitur.

¶ Sed contra hoc arguitur. talis nō facit hoc
quod ipse tenetur facere semper: qoia semꝑ
talis tenetur facere maius bonum. ¶ Secūdo
quia q̃to bonū maius est tanto eius carentia ē
peior sed sic est ꝙ maius bonuꝫ est multo me
lius minori igitur. Minor patet per experien
tiaꝫ. ¶ Tercio sic. ille operat̃ vitiose q peruer
tit debitum & iustum ordinē; sed talis qui sic
vitiose agit est huiusmodi. quia secundum re
ctum ordinem maius bonum semꝑ debet mi
nori bono preferri & ideo bonum commune

Primum notabile quis tenet̃ ad aliquid dupliciter

preferendum est bono priuato. ¶ Pro solu
tione istarum rationum. Notandum est pri
mo est. ꝙ aliquis ad aliquid tenetur duplici
ter. Vno modo ex precepto & ex obligatione
Et isto modo dicit̃ ꝙ ille qui volt facere duo
bona quorum vnum est maius alio non tene
tur maius bonum facere Alio modo de con
grultate quadam & electione: & ex super ar
rogatione vt hō nō tenetur comedere carnes
die sabbati: & isto modo conceditur ꝙ homo

tenetur facere maius bonum dimittendo mi
nus bonuꝫ Tamē si oppositū faciat nō peccat
Et sic patet ꝙ tales rationes non concludunt

Secundus articulus Prima cōclusio

¶ Quantum ad secundum articulum sit.
Prima conclosio habitus difficultant volunta
tem in elictendo actus contrarios actibus illo
rum habituum Probatur quia habitus tem
perantie difficultant volontatem ad facien
dum actum intemperantie sicut patet de ha
bitu liberalitatis &c. Et aliter probatur ratio
ne: quia habitus oppositi facilitant voluntat̃
ad faciendū ergo alij eta oppositi difficultant
eam. Patet consequentia quia oppositorum
opposite sunt operationes: & antecedens pro
batur quia habitus reddunt voluntatem ita
promptam ꝙ sine difficultate & rebellione
elicit actuꝫ delectabiliter & prompte.

Secunda conclusio

¶ Secunda conclusio est ista. passiones diffi
cultant voluntatem ad faciendoꝫ actus oppo
sitos & contrarios actibos ad quas ille passio
nes inclinant. Et ob hoc dicit philosophus ꝙ

Conclusio responsiua

Iouenem sic vel sic differt assuesci secundo e
thicorum ¶ Ex isto sequitur conclusio res
ponsioa ꝙ nullo modo potest voluntas hu
mana impossibilitari & violentari. patꝫ quia
oppositum implicat eo ꝙ voluntas intrinsece
est libera predictis non obstantibus voluntas
humana potest difficultari in suis actibus.

Ad rōnes

¶ Ad rationes Ad primaꝫ negatur consequē
tia pro vtraq; parte. Ad probationem cum di
citur ꝙ detur vnus &c. Dicitur ꝙ infinitos
actus pōt elicere sumendo infinitos sincathe
goreumatice licet non capiendo infinitos ca
thegoreumathice ¶ Ad secundam cum di
citur ꝙ voluntas &c. Negatur antecedens.
Ad probationem. quia non est resistentia. Di
citur ꝙ imo saltem large. quia nō possunt om
nia simul applicari: quia volontas non fertur
nisi in precognitom vel preconsideratum. &
dicitur ꝙ quantum est ex parte volūtatis non
esset possibile ꝙ in instanti mutaretur. Ad ꝓ
bationem secundam. quia voluntas est indi
uisibilis. conceditur: sed quo ad actus non est
diuisibilis extensiue sed bene intensioe & hoc
non est inconueniens. ꝙ indiuisibile extensi
ue sit diuisibile intensiue ¶ Ad terciam quia
sequeretur ad primam specieꝫ qualitatis &c.
Dicitur ꝙ non est motus vt capitur septimo
phisicorum quia intelligitur de motibus im
mediatis & non de motibos per modum se
quele. ¶ Ad terciam principalem cum dici
tur volōtas humana eque libere se habet &c.
conceditur: sed hoc non est eque facile ¶ Ad
quartam cū dicitur. nullus actus voluntatis ē
cōtra volūtateꝫ negatur illa: tñ non necessitat̃
¶ Ratio post oppositum est pro dictis.

QVESTIO SECVNDA.

Arguitur. QVeritur secũdo. Vtrũ ad recte princi-pãdũ regratur sciẽtia. Arguit q nõ qm ad recte pricipãdũ illud q ñ ha-bet differẽtiã respectu boni vel mali ñ reqrit sꝫ sciẽtia i pricipãte ẽ huiusmõi ergo non reqritur.coña est nota qa tale non debet plꝰ habe ri ad operandũ bene q̃ male vel ecõtra igitur minor pbat rõne.qa sciẽtia qñqꝫ est i malo ho mine & i hoībus simpliciter viciosis. Secundo sic ad recte pricipãdũ nõ requiritur illud q ñ habet rõnẽ boni nec reddit habentem bonuꝫ Sed sciẽtia ẽ huiusmõi ergo non requiritur in pricipãte. maior.pꝫ ex terminis & minor pba tur nã scdm phm secũdo ethicorum intellectꝰ pter sciẽtiã ñ dicitur bonꝰ sꝫ verꝰ. ¶Tertio sic ad recte pricipãdũ sola libertas volũtatis re qrit ergo nõ reqritur talis habitꝰ supadditus pricipãti.pꝫ coña qa ñ sic frustra haberet talis habitꝰ añs pꝫ nã cũ volũtas sit libera põtelicer actum rectum & dimittere puersum & vicio-sũ circũscripto quocũqꝫ habitu iclinante volũ tatẽ. ¶Quarto sic ad directionẽ actuũ huma-norũ & vite humane ñ requirit aliqs habitus imo sola naturalis idustria igr̃.coña est nota. Et añs pꝫ prio quia videmus aliquos iuuenes bone idustrie qui dirigũt vitã sine extrinseco adiutorio. Et ẽt pꝫ per phm sexto ethicorum dicẽtẽ nichilominꝰ videtur simul mores exi-stere cõfestim a natiuitate. ¶Oppositum est de itẽtione phi in isto sexto capitulo Et arguit sic ratione ad recte pricipãdũ requiritur regula directiua pricipis in actu pricipãdi & talꝭ regu la est sciẽtia igr̃. maior pꝫ quia de facili pter passionẽ pricipãs mutaret. & minor nota ẽ.qa sciẽtia ẽ habitꝰ directiuꝰ itellectꝰ. In questione erũt duo articuli. In prio videbit de q̃sito. In scdo videbit vtrũ ad rectitudineꝫ hũanorum actuũ & ad directionẽ vite reqrãt virtutes cum prudẽtia. ¶Quãtũ ad pmũ articulũ. Notãdũ est prio q sciẽtia put ad ppositũ sufficit capi-tur dupli.vnomõ pprie p quodã habitu spe culatiuo vero & ẽt firmo acqsito p demõstratio nẽ vl demõstrationes. Et sic capit sexto ethi-corũ vbi ponit hĩtꝰ distictꝰ ab aliis hitibꝰ itel-lectualibꝰ. Scdo mõ capit large & cõiter p hi tu vero & necessario acqsito ex euidẽtioribus siue talꝭ habitus sit practicus siue speculatiuus Et isto mõ ñ distinguit cõtra artẽ prudentiam et sapiẽtiã et isto mõ hitꝰ prudẽtialꝭ dr̃ sciẽtia ¶Secũdo notãdũ ẽ q differẽtia ẽ iter habitꝰ itellectuales & morales qa hitus itellectuales bñ stant cũ malicia morali seu culpa sꝫ habitꝰ morales boni nũq̃. Alio mõ differũt qa habitꝰ intellectuales perficiũt intellectũ vt sic & diri-gũt sed morales perficiunt appetitum siue ap petitiuã partem. ¶Tertio notandum est qd̃ glibet volẽs dirigere ordinata in aliquẽ finem indiget aliquo habitu directiuo quo dirigat in ordinãdo talia i suũ finẽ. ¶Quarto notãdũ est q scdm diuersitatẽ politiarũ variãt habi-tus directiui taliũ policiarũ i suos fines siue ta lis habitꝰ sit bonꝰ simpliciter siue apparenter apparet prio de regali policia qa alius habitꝰ ibi reqrit ad dirigẽdũ ipsã i suũ finẽ & aliꝰ i po licia trãsgressa & sic de aliis. Quĩto dr̃ q du-plex ẽ differentia iter artẽ & prudẽtiã. Prima differẽtia est ex pte obiectorũ qa ars ẽ circa fa ctibilia & prudẽtia ẽ circa agibilia.alia differẽ tia est nã prudẽtiã precedit appetitus ordina tus & regulatus sed artẽ ñ. Nã aliqs pt bñ facer scdꝫ artẽ aliqd q tñ ẽ puersus & malus. Vñ pro euidẽtia sciẽdũ ẽ qd̃ pprie vtẽdo istis terminis agibilia & factibilia differũt. Vñ factio ẽ quã-do actio trãsit i materiã extrinsecã sicut vnꝰ fa-ber qñ facit cutellũ Sꝫ actio dr̃ operatio q̃ nõ transit in materiã extrinsecã sed manet i agen te vt sũt nolitio & volitio & sic de aliis. ¶Sex to notandũ est qd̃ iste due ppositiones mutum differũt scilicet hitus talis est bonus habẽti eũ et talis habitus est bonus habenti eũ quo ad vsum Vnde habitus qui dicitur ars fabrilis est bonus cuilibet qa pficiens intellectũ. sed non est bonꝰ regi quo ad vsum.quia p hoc inpedi retur a maiori bono. Ex isto sequitur correla-rie qd licet sciẽtia speculatiua esset bona sim pliciter in policia.tñ non esset sibi bona sim-pliciter quo ad vsum in ordine ad policiã. qa forsam impediretur. ¶Septimo notandũ est quod principem recte dirigere suam policiaꝫ non est aliud quam policiam ordinare in suuꝫ proprium finem siue talis sit bonus simplici-ter siue non. Vnde tirannus ordinando tiran-dem in suum finem bene dicitur dirigere suã tirannidem. ¶Prima conclusio ad recte prin-cipaudum non requiritur sciẽtia in principã te & hoc sumendo scientiam proprijssime p batur nam habitus speculatiuus non est acti-uus neqꝫ factiuus ergo patet cõsequẽtia quia tali habitu non indiget in regendo suam poli ciam añs notum est. ¶Secunda conclusio su mendo scientiam large. scilicet secũdo modo ad recte principandum in policia requiritur i principante scientia. patet satis ex notabilibꝰ. Nam bonus principans debet ordinare poli-ciam suam in finem in quem debet ordinari & indiget habitu quodam directiuo & talis habi tus non est speculatiuus vt dictum est in pria conclusione & non est etiam factiuus ergo est prudentia & sic capitur hic scientia vt se ex ten dit ad prudentiam. ¶Sed dubitatur circa hoc quia si sic esset sequeretur quod nullꝰ prin

Margin notes: In oppositum. Primꝰ articulus. Primum notabile sciẽtia. capit duobꝰ modis. Secundum differentia est inter hitus itellectuales & morales. Tertium notabile. Quartum. Quintum notabile. duplex est dria iter artẽ & prudẽtiã. Dria ẽ iter agibilia & factibilia. Sextum notabile. dria ĩter duas ppõnes. Septimum notabile. qd sit pricipem recte dirigere policiam suam. Prima conclusio. Secunda conclusio. Dubium.

cipās debite seu recte principaret nisi esset virtuosus pfecte.cōns ē falsū vt pz de tirāno ordinante tirānidē i suū finē & sic ille tirānus diceret nō recte principari & cōña manifesta ē de se. ¶Pro quo sciēdum ē qd dupliciter capitur prudētia.vno mō .p pfecta prudētia scilicet .p habitu prudētiali dicto simpliciter & sic dr̄ qd prudētia ē annexa alijs virtutib⁹. & sic dicitur q̄ nō ē possibile qui priceps isto⁹ sit virtuos⁹ alio mō capit .p prudētia scdz qd q̄ dr̄ astuna & dr̄ habitus directiu⁹ quo dirigitur aliquid i suuz finē & sic requirit prudētia illo modo & sic ops qd sit virtuosus habēs prudētiā. Et sic pz quid sit dicēdū ad instātiā. Vnde dicitur q̄ non requiritur prudētia .pprie dicta sed large capta quā nō ops esse virtutē. ¶Quātum ad secundum articulū Vidēdū ē primo Vtrum ad rectitudinē actuū hūanorū & ad directionem vite humane requirūtur virtutes morales cū prudentia. Et ē notādū qd licet vita q̄nq; capiatur .p prima vita scilicet .p aīa tamē hic capitur .p vita scda scilicet .p vitali operatione .pcedente ab aīa. ¶Secūdo notandum est qd vita sic capta est duplex quedam ē speculatiua seu contemplatiua.alia est vita actiua & hoc declarat quia vniuscuiusq; vita est illud quo maxime delectatur: & querit mō aliqui sunt qui maxime itendunt deo & tales habent vitam cōtemplatiuā.alij sunt qui maxime intendunt & etiam delectātur in operibus exterioribus & secundum istos duos fines circa homies sumūtur ille due vite. Modo questio itelligitur de vita actiua specialiter. ¶Tertio notandum ē quod inter vitam actiuam & contemplatiuaz sunt multe differentie. Prima nam obiectum vite contemplatiue est prudentia & veritas q̄ deus est & obiectum actiue est extrinsecū op⁹ Secunda differentia quia in vita contemplatiua homo est sibi ipsi per se sufficiens. sed in vita actiua non. Tertia differentia est quia vita contemplatiua propter se queritur vita autez actiua non. sed propter contemplatiuam queritur. Quarta differentia est quia vita contemplatiua est magis directiua actuum q̄ actiua ¶Quinta differentia est quia vita contemplatiua est secundum illud quod est magis .pprium homini scilicet per vires intellectuales. vita autem actiua est circa vires inferiores i quibus conuenit cum brutis. ¶Sexta differentia est quia in vita cōtemplatiua est multo maior delectatio quā i actiua Septima.quia vita cōtēplatiua est circa diuina.actiua vero circa humana. Ex quo sequitur quod vita contemplatiua est multo excellentior quā actiua. Quarto notandum est quod ad vitam contemplatiuam tria requirūtur Primo requiruntur virtutes morales tanq̄ dispositiue ad vitam contemplantiuam.vnde virtutes morales habēt diminuere & remittere passiones & impet⁹ qui frequenter nocent ad vitam contemplatiuam ducendam. Secundo requiritur contemplatio actuum diuinorum quatinus per illos deueniamus ad veritatem. Tertio requiritur contemplatio diuine voluntatis.

Notabile. dupliciter capitur prudentia.

Rōsio

Secundus articulus. Dubium Primum notabile. quō hic capitur vita.

Secundus Duplex ē vita sic capta

Tertium notabile differētie vite actiua & vite cōtemplatiue sūt differētie.

Quartum ad vitā cōtēplatiuā tria reqrūt

¶Quinto notandum est quod actus humani sunt duplices.nam quidaz sunt boni de genere non tamen meritorij vt si aliquis subueniat pauperi amico. alij sunt boni & cum hoc meritorij. ¶Sexto notandum est q̄ ad directionem vite humane requiruntur duo scilicet rectus appetitus de fine & q̄ recto modo appetatur. Secundo requiritur vera & recta directio intellectus scilicet quod dirigat quod est faciendum. ¶Septimo notandum est q̄ differentia est inter prudentiam ex vna parte & alias virtutes morales ex alia parte vn de prudentia est habitus intellectiuus quo scitur quid sit agendum. Sed habitus moralis est habitus executiuus illius quod est ordinatum & sententiatum & determinatum per intellectum vna cum prudentia. Ex isto patet quod prudentia est respectu mediorum ordinatorum in finem. sed virtus moralis est respectu finis. Secūdo sequitur quod prudentia est virtus intellectualis proprie & virtus moralis non. Tertio sequitur quod prudentia habz dirigere intellectum: sed virtus moralis appetitum seu voluntatem. Quarto sequitur quod isto modo prudentia non est alijs virtutib⁹ annexa: immo nulli virtuti morali in casu quo voluntas se difformaret iudicio intellectus ita qd traheretur ad iudicium sensus tamen prudentia aliter capitur scilicet pro habitu intellectuali directiuo agibilium humanorum & executiuo illius quod demonstratum est per rationē et intellectum & isto modo est annexa alijs virtutibus moralibus. Prima conclusio ad habitum esse bonum moraliter requiritur adeptio finis possibilis intenti seu boni operati. probatur quia nisi sic sequeretur q̄ talis habitus esset nobis maius consequens est falsum & patz consequentia quia si per talem habitum appetitus appeteret finem & tamen finis non esset nobis possibilis tunc illa adeptio plus nobis noceret q̄ valeret. Correlarie sequitur q̄ in homine non est habitus bonus moraliter inclinans ipsum ad perpetuationem ipsius & in indiuiduo patet quia non est possibilis. ¶Secūda conclusio adeptio finis optati debet esse per medium bonum honesta & licita. Primo patet sic quia alias talis vita non esset bona. Secundo quia non sunt facienda mala vt inde

Quintum notabile. duplices sūt act⁹ humani.

Septus ad directionē vite humane duo requiruntur Septimuz differūt prudentia & virtutes morales.

Primum correlariū.

Secūdum

Tertium.

Quartum

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia. eueniant bona. ¶Tertia conclusio est ista: ad directionem vite humane requiritur quod dispositio mediorum ordinatorum in finem sit bñ circũstãtionata & discreta & bona. p3 quia si haberet finem bonum & haberet medium a casu & nõ a sua prudentia non propter hoc

Quarta vita sua esset bona. ¶Quarta conclusio ad directionem vite humane requiritur prudentia patet quia prudentia dat nobis omnia media quibus possumus contra predicta remediare Item ad directionem vite humane requiritur regula directiua ergo. &c. patet consequentia quia talis regula est prudentia & añs est notũ

Quinta. ¶Quinta cõclusio: ad directionem vite humane non sufficit prudentia primo modo capiendo prudentiam scilicet pro habitu intellectuali discretiuo bonorum patet quia cũ tali habitu bene staret viciũ quia cũ hoc requiritur appetitus rectus dirigẽs act⁹ suos scil3 humanos secundum illam regulam que est prudentia

Sexta. ¶Sexta conclusio: ad directionem vite humane & rectitudinem actuum humanorum requirũtur & sufficiunt virtutes morales & prudentia & intelligitur de rectitudine vite humane & etiã de directione vite humane quã tum est possibile homini ex puris naturalibus & sine influentia dei speciali & miraculosa. Ista conclusio patet ex dictis nam dicebatur prius quod duo sufficiebant ad directionẽ vite humane scilicet que pri⁹ dicta sunt & hoc

Ad rões de isto. ¶Ad rationes. Ad primam & secundam que arguunt consimiliter dicitur quod ipse bene arguunt de scientia speculatiua sed conclusio itelligitur de scientia morali actiua siue practica scilicet de habitu prudentiali directiuo actuu3 humanorum. ¶Ad tertiã conceditur quod voluntas humana est libera nõ tamen est in sua libertate elicere actum bonũ moraliter vel meritorium vt sic quia requirit̃ in itellectu prudentia quia intellectus est sepe seducibilis quia aliquando sub maiori male subsumit & sic indebite infert conclusionem. Sub hac enim maiore omne bonum est faciẽdum male subsumit furari pro dando pauperibus est bonum ergo furari est faciendu3. negetur consequẽtia quia est deceptio i miore. ¶Ad quartam quando dicitur quod ad recte principandum sufficit sola idustria: dicitur ꝙ non vnde licet aliquis ex naturali iclinatione inclinetur ad confestim volendum secundum rectam rationem tamen potest impediri per appetitum continue aduersantem rationi Rõ post oppositum. &c. ¶QVESTIO.III.

Arguitur. Q Verif tertio Vtrum agricultura sit hõi naturalis. Et arguitur ꝙ nõ qa si sic sequeret̃ ꝙ omnes homines haberent naturalem inclinationẽ ad agriculturam. coñs est fl̃m & patet cõsequentia quia illũ qd ẽ naturale alicui speciei cõuenit indiuiduis eiusdẽ speciei qa ignis ardet hic & psis. ¶Secũdo sic sequeret̃ ꝙ oẽs hoĩes essent cõsimiliter iclinati ad agriculturam coñs est fl̃m quia diuersis regionib⁹ agricultura diuersimode exercetur & p3 coñ a qa nidificare omnib⁹ auibus cõuenit & similiter facere telã aranes is oĩbus. ¶Tertio sic seqretur ꝙ hõ non esset animal sociale seu cõicabile coñs ẽ fl̃m ex primo huius vbi dicit aristoteles qd hõ ẽ naturaliter animal sociale & cõicabile & patet coña quia status agriculture exigit ꝙ agricole habitet in agris & in cãpis ¶Oppositũ est de in

In opposi tum tẽtione phi in isto sexto. Vnde inter oẽs democraticas multitudines agricultura est melior immo optia. Et p̃t sic argui rõe m̃titudo agriculture ẽ ps ciuitatis. seruus ẽ a natura igitur p3 coña qa si totũ ẽ naturale ergo & quelibet pars. Similiter & añs probatur pro prima parte ex isto sexto Et mior patet primo huius qa hõ nõ esset animal ciuile naturaliter. In questione erunt duo articuli. In primo videbitur de quesito. In secundo mouebuntur dubia.

Prim⁹ ar ticulus. Primum notabile. aliqd tripli citer a na tura dicit̃. ¶Quantũ ad primũ articulũ. Primo notãdũ est qd aliquid dicitur a natura tripliciter. Primo iniciatiue & cõpletiue & pfectiue sicut sũt herbe nascentes sine cultura. Secundo modo iciatiue a natura & cõpletiue ab arte & sic dicitur ꝙ panis est a natura. Tertio mõ cõpletiue a natura & ab arte iciatiue. sicut blada que seminãtur. ¶Secũdo notandũ est quod titul⁹

Secundu3 questionis dupliciter intelligitur Vno modo quod agricultura isit homini a natura tã iciatiue q̃ cõpletiue. Alio mõ iciatiue tantum.

Tertium. ¶Tertio notãdũ est qd adhuc agriculturam inesse homini a natura dupliciter intelligitur. Vno mõ ꝙ insit homini & hoc ex parte anime seu forme. sicut risibile in est homini. Secũdo ex pte nature q̃ est materia.

Quartum ¶Quarto notandũ ẽ qd agriculturã inesse homini ex parte materie itelligitur dupliciter. vno mõ ꝙ insit materie absolute cõsiderate. secundo modo qd i sit materie sic complexionate vel disposite.

Quintum ¶Quinto notandũ est qd licet cõplexio vl̃ dispositio naturalis ñ necessitet intellectum vel voluntatem tñ frequẽter cõplexio vl̃ dispositio naturalis iclinat intellectum vel voluntatẽ ad cõformãdũ se multis iudicijs. Et ideo dicit phũs ꝙ natura posuit differentiam inter dñm et seruũ & ideo dicit phũs prio hui⁹ ꝙ illi qui bene nutriti sũt in iuuentute sunt magis subtiles & igeniosiores. ¶Prima cõclusio. Agricl'tura nõ inest hoĩ naturaliter sic ꝙ isit hõi a na

Prima cõ clusio. tura tã iniciatiue q̃ completiue quia si sic esset

seq̄ret φ q̄libet hō haberet ad eā naturalem inclinationē cōñs ē fl̄m vt notum est & conse- quētia nota est de se. ¶Secunda conclusio a gricultura non in est homini a natura sic φ in sit hoī ex parte forme. pbatur quia cum for- ma sit eiusdem rationis essentialis in omnib⁹ hoib⁹ oēs essētialiter īclinarētur ad agricultu ram quod est falsum. ¶Tertia conclusio agri cultura non inest homini a materia absolute considerata patet quia materia absolute cōsi- derata est eiusdē rationis in omnibus homini b⁹.&c. ¶Quarta cōclusio agricultura iest ho mini a natura inchoatiue seu inciatiue.& hoc ex parte materie sic vel sic cōplexionate. pat3 cōclusio qa aliq sunt sic dispositi vel ad mem bra grossa vel ad mēbra frigida φ non possūt ministrare ītellectui & tales nō pñt bñ mēte p uidere secūdū qd ē cōsonū rōi & tales sūt apti ad grossa opera. Et ob hoc dicit phūs prio hu ius qd nobil' est ille qui pt mēte puidere & ha bet membra ◦apta ad laborādum. Et oppo sitū dicit phūs de suo. Et quia cōplexio mul- tū variat iudiciū itellectus iō dī scdo de ani- ma q3 molles carne aptos mente dicimus. Et hoc de primo articulo ¶Quātū ad secūdum articulū Est pria dubitatio. Vtrū hō sit natura liter socialis seu ciuilis. Arguitur φ nō quia si sic sequeretur qd viri cōtēplatiui & heremite et qui vitam solitariam elegerūt agerēt cōtra naturā. cōns est falsum quia si sic peccarēt pt3 cōña qa elegerunt multi sancti vitā solitariam et fugerunt a cōsortio. ¶Oppositum arguit primo hui⁹ scilicet quod homo est aial natu- raliter ciuile domesticū & cōicabile. Pro intel lectu est notādū qd aliqd dr dupliciter natu- rale. vno modo qa cōuenit oī homini ïsepara biliter q̄liter cūq3 etiam disposito vt hoī inest risibile. Secūdo qa cōuenit alicui s3 non omni hōi sed soli hōi bñ disposito & ordinato scdm exigētiā nō orbato nec eleuato sup cōmunem cursū hoim. ¶Sit ergo prima conclusio su- mendo naturale primo modo. homo non est naturaliter ciuilis seu cōicabilis. pat3 quia ali qui eligunt vitam solitariam vt deo seruiant. ¶Secunda conclusio sumendo naturale secū do modo homo est naturaliter socialis seu cō municabilis. probatur quia esse sociale conue nit omni homini non orbato & illam proposi tionem sic intelligit philosophus primo hu- ius. ¶Dubitatur secundo Vtrum homo pos- set licite vitā solitariam eligere seu acceptare Et arguitur quod non. nam homo solitari⁹ est pessimū omnium animaliū ergo p3 consequē- tia & añs probatur per phūm prio hui⁹ dicen tē, quod homo solitarius est inciuilis & pessi- mū animaliū. ¶Oppositum patet quia alias sancti viri & contemplatiui etrassent ī via mo ris istam vitam eligendo cōns est falsum ergo Pro intellectu hui⁹ dubitationis notādū ē qd homo potest dici tripliciter solitarius scilicet a patria & a natura ab electione & cōsuetudie A patria quia patria ē sic male disposita quo ad primas q̄litates scilicet quo ad caliditatem et frigiditatem sic quod aliquando viri de illa patria nolunt ibi habitare patet satis de illis q habitāt ppe tropicum cancri & tales non de- bent vituperari. Secundo modo a natura quia licet habitaut ī bona regione tamen per suas dispositionem naturaliter malam & comple- xionem insequuntur vitas solitariam quia nō possunt cū alijs conuiuere. Tertio ex electio ne vel consuetudine quia licet habeant bonā patriam & animam bene habituatam & ma- teriam bene complexionatā: tamen propter certas causas eligunt viuere solitarie. ¶Secū do notandum est quod aliqui possunt eligere viuere solitarie propter duas causas vna est vt liberius propter hoc & melius vite contēpla- tiue possint vacare & intendere & soli deo ser- uire. alio modo propter aliam causam vt pro pter leprositatem vel aliam causam. ¶Ter- tio notandum est quod aliquis potest duplici ter eligere vitam contemplatiuam. vno mo- do quia est abstractus sic quod nullo modo in diget vestimentis nec victu humano quibus homines communiter indigent vt dicit salua- tor de iohanne non manducans neq3 bibens Secundo quia indiget omnibus illis quibus indigent communes homines nō vult tamen aliquid facere nisi contemplari seu speculari. ¶Prima conclusio loquendo de vita solitaria secundum quam viuunt contemplatiui ita ab stracti quod non indigent cibis nec vestimen- tis communibus quibus indigent alij homi- nes illa vita est licita patet conclusio de multis sanctis qui talem vitam elegerunt & tales ho- mines sunt domini & heroici. ¶Secunda con clusio tales viri contemplantes secundum ta- lem vitam solitariam non debent ita esse soli- tarij quin quandoq3 habeant cōmunicare cū alijs. patet quia isti solummodo sibiipsis pro- ficerent: alijs autem non proficerent. ¶Tertia conclusio probabilis. vita solitaria secūdū quā viuunt viri sancti & contemplatiui nolentes aliud facere q̄ deo seruire indigentes cū alijs cibis & vestimentis quibus alij homines indi gent est periculosa nec est in policia bona ad mittenda & suscipienda. patet quia tales quā- doq3 cadunt in magna vicia vel contra ciuita- tem vel contra alia. Item vita contemplatiua in cōmunib⁹ hoibus nō debet esse sine vita ac tiua: & sic itellexit philosophus qd homines

Marginal notes (left column): Secunda — Tertia — Quarta — Secundus articulus. Primum: Dubium Arguitur. — In opposi tum — Primum notabile. aliquid dr naturale dupli citer. — Prima cō clusio. — Secunda. — Secūdum Dubium Arguitur. — In opposi tum

Marginal notes (right column): Primum notabile hō dicitur solitari⁹ tri pliciter. — Secundū. — Tertium. Quis du pliciter eli git vitam contempla tiuam — Prima cō clusio. — Secunda — Tertia.

solitarie viuentes aut sunt dij aut bestie. Item homo viuēs sine lege est pessimum animaliū

Ad rōnes

¶ Ad rationes. Ad primam dicitur quod verum est si esset a natura primo modo. scilicet inciatiue vel completiue & ita dicit ad secundam rationem. ¶ Ad tertiam dr̄ qđ illa bene arguit de homine nō eleuato & nō orbato iuxta tertiam conclusionem primi dubij secundi articuli.

¶ QVESTIO QVARTA.

Qui sunt eutrapeli

QVeritur quarto. Vtrum eutrapeli sint inciuitate bene ordinata pmittendi. Et sunt eutrapeli homines q bene se habent circa ludum quando oportet et quomodo oportet & cum alijs circunstantijs.

Arguitur.

¶ Arguitur primo quod non quia eutrapeli ducunt vitam ociosam ergo non sunt permittendi. consequentia est nota & antecedens est philosophi quarto ethicoruꝫ dicentis quod circa ludos est tempus ociosum.

¶ Secundo sic illi non sunt permittendi in ciuitate bene recta qui intemperati & delusores sunt sed eutrapeli sunt huiusmodi igitur non sunt permittendi consequentia nota est de se Et antecedens patet si sic tunc orirentur dissensiones in ciuitate bene recta quod non deberet fieri. Sed minor patet quia dicit philosophus septimo ethicorum quod ludus ē op⁹ intemperati & mobilis & delusoris. ¶ Tertio sic illi non sunt permittendi in ciuitate bene recta qui non exercent opus virtuosum vł op⁹ ordinatum ad virtutem. sed eutrapeli sunt huiusmodi ergo non sunt permittendi in policia seu ciuitate bene recta patet maior quia quicquid est in ciuitate bene recta debet esse virtuosum vel bene ordinatum ad virtutem. minor patet quia dicit philosophus quod ars et virtus sunt circa difficile modo nō est difficultas in ludo. minor patet quoniam ludunt pueri & bruta. ¶ Quarto sic sequeretur quod ratione fortiore ystriones essent permittendi in ciuitate bene recta. consequens est falsum qa secunduꝫ quod dicitur quicquid datur ystrionibus illi qui dant peccant. Et probatur consequentia quia si eutrapeli essent permittendi hoc maxime esset eo quod essent lusores & se tenerent circa ludos modo ystriones sunt magis lusores ergo eutrapeli non sunt permittēdi in policia.

In oppositum

¶ Oppositum arguitur eutrapeli sunt virtuosi ergo sunt permittendi in policia bene recta consequentia tenet ex eo quod virtuosi i ciuitate bene recta sunt permittēdi. Et antecedens patet per philosophum quarto ethicorum dicentem quod eutrapelia ē virt⁹ moralis. Cōsimiliter p illa q̄ tractāt i isto sexto capitulo tertio per que habetur ꝙ in policia bene recta aliqui habent naturam ciuiū te create & tales sunt eutrapeli. In questiōe erūt duo articuli. In primo erunt notabilia. In secūdo conclusiones.

Primus articulus. Primum notabile.

¶ Quantum ad primū articulum. Primo notandum est quod qñcꝫ actus humani taliter se habent quod cum ipsis contingit viciose agere seu excedere & tunc indigeremus virtute morali dirigente nos ad eligendum medium inter extrema viciosa. Ista suppositio est philosophi secundo ethicoruꝫ vbi dicit quod virtus consistit in medio

Correlaria.

Correlarie sequitur quod non indigemus circa act⁹ bonos secundum se vt sic virtute morali. quia non contingit viciose agere seu deficere. Secūdo sequitur ꝙ illa consequentia non valet circa tales act⁹ contingit deficere viciose & excedere ergo circa tales actus est dare medium virtuosum apparet quia circa furtum contingit deficere & excedere viciose & tamen ibi nō ē dare medium virtuosum eo ꝙ furtum est de se malum. Tertio sequitur probabiliter qđ ꝓpositum intelligitur de actibus humanis qui possunt bene fieri & male fieri.

Secundum notabile duplices sunt viri heroici

¶ Secundo notandum est quod duplices sunt viri heroici scilicet viri diuini & contemplatiui qui se dederunt simpliciter diuinis Alij sunt viri cōmunicabiles seu etiam ciuiles. Ista distinctio habetur ex primo huius modo dico ꝙ questio querit & intelligitur de viris ciuilibus & communicabilibus & non de heroicis primo modo.

Tertium. ludus fit quattuor modis.

¶ Tertio notandum est quod ludus fit quattuor modis. vno modo gratia ludi solum: alio modo propter lucrum seu concupiscentiaꝫ lucri. tertio modo potest fieri propter recreationem humanam. quarto propter remotionem impedimentorum nature humane nam qñcꝫ per longam exercitationē vires interiores sūt debilitate sic quod non possunt intellectui seruire. & tunc requiritur ludus.

Quartum circa ludos triplices sunt habitus Tripliciter circa ludos se hñt homines quid bomolochus

¶ Quarto notādum est quod circa ludos humanos triplices reperiuntur habitus scilicet bomolochia agrechia & eutrapelia & secundum hoc homines se habent tripliciter circa ludos vnde dicuntur aliqui viri bomolochi aliqui eutrapeli & aliq agrechei. Vnde bomolochus est ille qui i illis ludis viciose excedit scꝫ aliter ludendo scꝫ taꝫ in dictis q̄ in factis q̄ oportet. Sed egrestis vel agricheus ē ille q est ita durus qui per nullum ludum potest recreari ad vsum

Quid agricheus: qd eutrapel⁹ et vnde dicitur.

Sed eutrapelus est ille qui facta sua conuertit i optimū finē et ad sensum optimum quando oportet & vbi oportet & sic de alijs circunstantijs & dicitur ab eu quod est bonum & trapelio quod est cōuersio quia talis conuertit omnia dicta sua & facta in optimum finem & vsum.

Quintum notabile.

¶ Quinto notandum est ꝙ licet quilibet actus secundum se & secundum substantiam suam consi-

a casu eueniunt solet petere ab astrologis/scilicet vtrum ver erit pluuinosus autū. ¶Pro quo notandum est q aliquid dupliciter ē futurū a natura. ¶Vnomō quia totaliter scz tam inchoatiue q̄ cōpletiue/& isto modo null⁹ cōsiliatur de illo quod est a natura. Scdo mō nō completiue imo est a nobis quodā mō operabile:& ordinabile:in opatione nostrā/& de illo possumus consiliari. Verbi gratia quia possumus cōsiliari circa talia:scilicet taliter vl' taliter fieri vel ordinare nrā opera. Scdo dicitur q nunq̄ de illo quod euenit a casu vel a fortuna est consiliū. ptz quia illud de quo consiliū est debet esse preuisum. ¶Tertio arguif cōtra illā terciam partem:quia sepe nos cōsiliamur de operabilib⁹ per amicos nostros & parentes:ergo. Patz cōna. Et antecedens notū ē. ¶Pro quo notandū est q secundum q dicit Arist. prio ethicorū illud quod per amicos nostros fit:quodā modo per nos fit: quia amicorū idē est velle & nolle. & per hoc ptz solutio. ¶Quarto arguif cōtra illam ptem dubij: qa omne consiliuz est questio: modo questio est dubitabilis ergo omne consiliuz est dubiū. similiter nullus consiliaf de aliquo sibi certo vl' noto. ¶Quinto arguitur contra illud: scz magnum:quia postq̄ consiliū debet esse dubiuz: ergo debet esse aliqua difficultas ¶Sexto cōtra hoc arguitur quod dr̄ questiuz ꝑpter finē quia nunq̄ quis de fine consiliat. diceres ibiq nō de fine s; de ordinatis ad finē. ¶Cōtra hoc arguif. quia consiliamur de felicitate que est finis omniū actiuū hūanorū vt patz prio ethicorū. Rñdetur. de aliquo pōt esse consiliū dupliciter. Vnomō tanq̄ principium cōsiliatiue inquisitionis:& sic de fine bene est consilium Alio mō tanq̄ de illo quod per cōsiliatiuā inquisitionē:q̄rif & sic de fine nunq̄ est consiliū. Et sic patet quid sit consiliabile. ¶Quantuz ad secundum articulum. Notandum est q obligarchia est communitas vel multitudo i qua pauci sunt diuites:tamen ꝑpter excessū suarum diuiciarum principatur. Vel verius obligarchia est principatus paucorum diuitū: tñ propter excessū suarū diuitiarum principanf ¶Secūdo notādū est quod sicut habef quarto huius quattuor sūt species obligarchie. prima est principatus in quo pricipanf pauci diuites secundum leges. scda spēs ē principatus in quo pauci sunt diuites in quibus tam magni q̄ parui principantur non secūdū leges sic tamen q principat⁹ sunt eligibiles. tertia species ē in quo pauciores & ditiores q̄ primi principanf secundum legē/& principatus nō sunt eligibiles. quarta species est que est pessima in qua paucissimi ꝑpter excellentissimas eorum diuitias principanf nō scdm leges & filii eorum succedunt patrib⁹ in pricipatu: & ista species vertitur in tirannidē ¶Tertio notandū ē q finē alicui⁹ policie eē bonum dupliciter itelligif. Vno mō q talis finis sit bon⁹ simpliciter sic q iudicef a virtuoso eē bon⁹. Alio modo secundū quid licet non sit bonus:tamē est bonus scilicet scdz exigentias principantiū in tali policia/& ē scdm pueriā policiā vl' intentionem eorū & sic dicit phūs q finis tiranidis est bonus quia ordinata in illum fines sūt bona. ¶Prima cōclo. princeps i obligarchia siue loquaf de pria siue de tercia siue de quarta specie obligarchie simpliciter non ordinat suum consiliū i bonū obligarchie simpliciter pz p rōes añ oppositū:qa ille finis nō ē bonus simpliciter. ¶Scda conclo. De obligarchia q̄ est pria species princeps in obligarchia suū cōsiliū ordinat in bonū obligarchie. pz quia principatur secundū leges/& principat⁹ illi sūt eligibiles in principātib⁹ ptib⁹. Et hoc patet per rōnes post oppositū/& sic finis iste dicitur bonus vt sic quia est principatus secundū leges. Et sic patz quid sit dicendum.

Notabile aliqd ē ou plicit a natura futuz

Notabile

Duplr pōtest ēē consiliū

Secundus articulus Notabile Quid obligarchia

Secunduz notabile. quattuor sūt spēs obligarchie

Tercium notabile.

Prima cōclusio

Secunda conclusio

QVESTIO SEXTA.

Queritur sexto. Vtrū electio psonarū cōtra iusticiā distributiuā sit pctm̄ Arguif q nō. qa de⁹ est acceptator psōarū:igif. pz cōna. Et añs est Ma. vicesimo quinto dicentis erunt duo i loco vno vn⁹ assumef:& alius relinquef. ¶Secūdo sic. si sic eēt sequeref q minus dignus nunq̄ esset assumēdus in dignitatē dimisso meliori cōns ē falsuz vt notū est:quia nō semper melior ē assumendus/s; vtilior:& patet cōns quia in tali casu ē electio de meliori/& nō distribuit vnicuiq se cundum q meruit/& scdz merita sua. ¶Tertio sic. si sic esset sequeref q prelati ecclesiastici in ꝑmotionibus aliquorū erraret. cōns ē falsū & pz cōna qa quotidie plati citi⁹ ꝑmouent amicos q̄ alios:& nō equaliter distribuūt dignis. ¶Quarto sic. si sic sequeref q hō peccaret ꝑferendo alios in honorib⁹ suos pentes senes & prudentes. cōns ē fl'm & patz cōna. qa in talibus honoribus ipēdēdis est psōarū acceptatio. ¶Quito sic. si sic seqref q si rex daret filio suo cāonicatū dimittēdo psonā digniorē quo ad hitus itellectuales peccarz cōns ē flm & pz cōna de se. ¶Sexto sic/& pōaf casus q epūs hēat solū vnuz bñficiū vacās cōferre & pñtenf sibi duo quorum vnus sit indignus:alter sit dignus tali beneficio & est inimicus eius & q nepos suus semper sibi seruiuit seu obediuit si ergo ipse dat nepoti beneficium: ipse dat

Arguitur

a casu eueniunt solet petere ab astrologis/scilicet utrum ver erit pluuinosum aut nō. ¶Pro quo notandum est q aliquid dupliciter ē futurum a natura. ¶Vnomō quia totaliter scʒ tam inciatiue/q cōpletiue/& isto modo nullus cōsiliatur de illo quod est a natura. Scdo mō nō completiue imo est a nobis quodā mō operabile:& ordinabile:in opationē nostrā/& de illo possumus consiliari. Verbi gratia quia possumus cōsiliari circa talia:scilicet taliter vl' taliter fieri vel ordinare nrā opera. Scdo dicitur q nunq̄ de illo quod euenit a casu vel a fortuna est consilium. ptʒ quia illud de quo consiliū est debet esse preuisum. ¶Tertio arguit cōtra illā terciam partem: quia sepe nos cōsiliamur de operabilib' per amicos nostros & parentes: ergo. Patʒ cōna. Et antecedens notū ē.

Notabile aliqd ē dupliciter a natura futurum

¶Pro quo notandū est q secundum q dicit Arist. prio ethicorū illud quod per amicos nostros fit: quodā modo per nos fit: quia amicorū idē est velle & nolle. & per hoc ptʒ solutio. ¶Quarto arguit cōtra illam ptem dubij: qa omne consilium est questio: modo questiu est dubitabilis ergo omne consilium est dubiū. similiter nullus consiliat de aliquo sibi certo vl' noto. ¶Quinto arguitur contra illud: scʒ magnum: quia postq̄ consiliū debet esse dubium: ergo debet esse aliqua difficultas ¶Sexto cōtra hoc arguitur quod dī questum pter finē quia nunq̄ quis de fine consiliat. diceres ibi q nō de fine sʒ de ordinatis ad fine. ¶Cōtra hoc arguit. quia consiliamur de felicitate que est finis omniū actiuū hūanorū vt patʒ prio ethicorū. Rndetur. de aliquo pōt esse consiliū dupliciter. Vnomō tanq̄ principium cōsiliatiue inquisitionis: & sic de fine bene est consilium Alio mō tanq̄ de illo quod per cōsiliatiuā inquisitionē: qrit & sic de fine nunq̄ est consiliū. Et sic patet quid sit consiliabile. ¶Quantus ad secundum articulum. Notandum est q obligarchia est communitas vel multitudo i qua pauci sunt diuites: tamen pter excessū suarum diuiciarum principatur. Vel verius obligarchia est principatus paucorum diuitū: tū propter excessū suarū diuitiarum principant ¶Secūdo notādū est quod sicut habet quarto huius quattuor sūt speciesobligarchie. prima est principatus in quo pricipant pauci diuites secundum leges. scda spēs ē principatus in quo pauci sunt diuites in quibus tam magni q̄ parui principantur non secūdū leges sic tamen q principat' sunt eligibiles. tertia species ē in quo pauciores & ditiores q̄ primi pricipant secundum legē/& principatus nō sunt eligibiles. quarta species est que est pessima in qua paucissimi pter excellentissimas eorum diuitias principant nō scdm leges & filii eorum succedunt patrib' in pricipatu: & ista species vertitur in tirannidē ¶Tertio notandū ē q finē alicui' policie eē bonum dupliciter itelligit. Vno mō q talis finis sit bon' simpliciter sic q iudicet a virtuoso eē bon'. Alio modo secundū quid licet non sit bonus: tamē est bonus scilicet scdʒ exigentiam principantiū in tali policia/& ē scdm puersā policiā vl' i tentionem eorū & sic dicit phūs q finis tirāni dis est bonus quia ordinata in illum fines sūt bona. ¶Prima cōclo. princeps i obligarchia siue loquaf de pria siue de tercia siue de quarta specie obligarchie simpliciter non ordinat suum consiliū i bonū obligarchie simpliciter pʒ p rōes añ oppositū: qa ille finis nō ē bonus simpliciter. ¶Scda conclo. De obligarchia q̄ est pria species princeps in obligarchia suū cōsiliū ordinat in bonū obligarchie. pʒ quia principatur secundū leges/& principat' illi sūt' eligibiles in principātib' ptib'. Et hoc patet per rōnes post oppositū/& sic finis iste dicitur bonus vt sic quia est principatus secundū leges. Et sic patʒ quid sit dicendum.

Notabile

Duplr potest ee consilium

Secundus articulus

Notabile Quid obligarchia

Secundum notabile. quattuor sūt spēs obligarchie

Terciū notabile.

Prima cōclusio

Secunda conclusio

QVESTIO SEXTA.

Queritur sexto. Vtrū electio psonarum cōtra iusticiā distributiuā sit pctm Arguit q nō. qa de' est acceptator psoarū: igit. pʒ cōna. Et añs est Ma. vicesimo quinto dicentis erunt duo i loco vno vn' assumet:& alius relinquet. ¶Secūdo sic. si sic eēt sequeret q minus dignus nunq̄ esset assumēdus in dignitatē dimisso meliori cōns ē falsum vt notū est: quia nō semper melior ē assumendus/sʒ vtilior:& patet cōns quia in tali casu ē electio de meliori/& nō distribuit vnicuiq se cundum q meruit/& scdʒ merita sua. ¶Tertio sic. si sic esset sequeret q prelati ecclesiastici in pmotionibus aliquorū errarēt. cōns ē falsū & pʒ cōna qa quotidie plati citi' pmouent amicos q̄ alios:& nō equaliter distribuūt dignis. ¶Quarto sic. si sic sequeret q hō peccaret pferendo alios in honorib' suos peutes senes & prudentes. cōns ē fl'm & patʒ cōna. qa in talibus honoribus ipēdēdis est psoarū acceptatio. ¶Quito sic. si sic seqret q si rex daret filio suo cāonicatū ditēdo psonā digniorē quo ad hitus itellectuales peccaret cōns ē fl'm & pʒ cōna de se. ¶Sexto sic/& pōat casus q epūs hēat solū vnus bñficiū vacās cōferre & pñtent sibi duo quorum vnus sit indignus: alter sit dignus tali beneficio & est inimicus eius & q nepos suus semper sibi seruiuit seu obediuit si ergo ipse dat nepoti beneficium: ipse dat

Arguitur

indigno ſecundū ꝙ ipſe ſcit. ſi ergo non det indigno in iſto caſu tunc ipſe eſt ingratus: quia non facit illi mercedē quia ſibi ſeruiuit/ & in omnibus obediuit ¶ Septimo ſic arguitur. & ponatur caſus ꝙ nepos epiſcopi reputetur dignus & ſufficientiſſimus ad beneficium obtinendū ſit ita tamen ꝙ epiſcopus ſciat vitiū in nepote enorme propter qd nō eſt dign⁹: & tunc habeat beneficiū conferendū: & nō preſentet ſibi alius a nepote/ vel ergo in caſu iſto debet nepoti dare beneficiū & hoc non quia daret indigno: & ſi non daret tūc ſcandalizaret nepotem ſuum apud omnes homines.

¶ Octauo ſic. & ponatur caſus ꝙ epiſcopus habeat duo beneficia inequalia conferre/ & pſententur ſibi duo homines equales in dignitate ad beneficium obtinendū: tunc cuicun ꝙ tribuit minus beneficium ipſe acceptat perſonas/ & hoc ex neceſſitate & ſic tunc acceptatio perſonarum eſt peccatum & tunc neceſſitabitur ad peccatū cōmittendū qd eſt impoſſibile/ ergo ſequitur propoſitum prius aſſumptum

In oppoſitum.

¶ Oppoſitū ē de intentiōe philoſophi quinto ethicorum dicentis ꝙ in iuſtitia diſtributiua perſonis equaliter dignis ſunt premia equaliter conferenda. Et patet etiam per expoſitores in ſexto iſto. ¶ In queſtione erunt duo articuli. In primo videbitur vtrū ad principandum ſunt meliores eligendi & aſſumēdi. Secundo videbitur de queſito.

Prim⁹ articulus

Arguitur.

¶ Quantū ad primum articulum. Arguitur primo ꝙ ſic Naȝ de poſſibilibus debet ſemper fieri quod melius eſt: ſed melius eſt melioreȝ aſſumi: ergo. Conſequentia eſt nota & maior. quia eſt vna maxima in moralibus. Et minor patet. quia poſtquam promotus eſt dignior/ melius ordinabit/ & perfectius hominem in ſuum finem/ & principatum: quia virtuoſus circa ſingularia talia recte iudicat. ¶ Secundo ſic q̄to principat⁹ eſt primo principatui ſimilior eſt melior: ſed in principatu vbi eſt dignior/ ille eſt ſimilior pricipatui primo: ergo illa maior patet & minor probatur: quia primus principatus eſt vbi monarcha pricipetur qui eſt optimus & digniſſimus regens vniuerſum orbē: ſic eſt in propoſito ideo dicitur ꝙ inter omnes principatus regalis eſt melior.

Primum notabile. duplex eſt principat⁹

¶ Pro quo notandum eſt ꝙ duplex eſt principatus. quidam eſt bonus/ & talis ſubdiuiditur. Nam quidam eſt regalis. alius eſt ariſtocraticus/ & alius thimocraticus. Malus etiam ſubdiuiditur. quia quidam dicitur tirannis. alius democraticus. & alius obligarticus.

Quid pricipat regalis

Quid ariſtocratic⁹

Pricipatus regalis eſt vbi vnus ſolus principatur propter bonum commune & bonū commune prefertur bono priuato. Ariſtocraticus eſt vbi pauci virtuoſi principantur: tamen ꝑpter bonum commune principantur.

Quid thimocratic⁹

Thimocraticus eſt vbi totus populus principatur ꝑpter bonum commune/ quilibet tamē principatur

Quid tirānis.

Tyrannis eſt vbi vnus ſolus principatur ꝑpter bonum ꝓprium.

Quid obligarticus.

Obligarthicus eſt vbi pauci diuites principanī/ & non ſecūdū legē. quia ꝑpter bonum priuatum: & pricipantur ſecundum voluntatem ſuam

Quid democraticus.

Democraticus eſt vbi tota multitudo populi principatur nō propter bonum finem. Et dicit philoſophus ꝙ iſti principatus tres ſūt policie tranſgreſſe.

Secunduȝ notabile.

¶ Secundo notandum eſt ꝙ ſecundum intētionē philoſophi nulli debetur honor niſi ꝑpter bonum honeſtum: ſcilicet propter bonū virtutis. quia dicit philoſophus ſcd̄m veritatē ſolus bonus eſt honorandus. Et ſimiliter honor eſt exhibitio reuerētie in ſignū virtutis/ & in eius teſtimoniuȝ. Et cauſa eſt iſta quare aliqui appetunt honores a ſcientificis & reuerendis viris: quia ſecundum quod dicitur ſecundo rhetorice. quilibet appetit honorem.

Tertiū notabile quō ꝗſ melior alio dupl.

¶ Tercio notandum eſt ꝙ aliquis poteſt dici melior alio dupliciter. vno modo in perfectione anime intellectiue ſcilicet in habitibus moralibus/ & etiam in intellectualibus ſimul Vnde licet habitus morales ponātur in intellectiuo appetitu: tamen aliqui ponuntur in appetitu ſenſitiuo. Alio modo aliquis dicitur melior ſecundū quid: quia melius & perfectius ſit exercere officium vel dignitatem quaȝ habet & hoc ſecundum quid: quia vtile non eſt bonum niſi ſecundum quid.

Prīa concluſio

¶ Prima cōcluſio. Ad pricipandū nō ſemper eſt aſſumendus melior probatur quia non eſt vtilior ad principandum: igitur conſequentia eſt nota ex terminis. Et antecedens notum eſt de ſe.

Secūda cōcluſio

¶ Scd̄a cōclō. ad pricipādū ſemper aſſumendus eſt ille qui melius & perfecti⁹ ordinat principatū ſuum & ſubditos ſuos in debitū finē: ſed talis vtilior eſt huiuſmodi: igiī. maior nota eſt de ſe. Et mior nota ē ex termis & ex quid nois.

Primum. correlariū

Correlarie ſequitur ꝙ epiſcopus licite poteſt & ſine acceptatiōe perſonarū ſuū nepotē in dignitatibus & principatib⁹ aliis ꝑferre pȝ qa pōt ſcire ꝙ ille nepos ē melior alio. ſcd̄o ſequiī ꝙ non ſequiī iſte ꝑponit vtiliorē min⁹ vtili vbi ē min⁹ vtil ē pfcior ipſe q̄ ille ale: ergo facit cōtra iuſticiā diſtributiuā Tertio ſeqī ꝙ nō ois ꝑponēs min⁹ dignū ma gis digno agit cōtra iuſticiā diſtributiuā vī ēt nō ſequiī ꝙ ſit pſōarū acceptator. pȝ ex dictis

Ad rōnes.

¶ Ad rationes. Ad primam negaī maior de ſilio qd̄ ſimpliciter eſt meli⁹ quia in aliquo caſu vtili⁹ eſt preferendum & quando dicit melius &c. verū ē. i. vtili⁹ & non meli⁹ ſimpliciter

Ad secūdū cōcedit maior & mior etiā lȝ non
simpliciter quia staret ꝙ aliquis haberet sciē
tiaȝ speculatiuā dei/& tñ nesciret ordinare a-
lios & regere in suuȝ debitum finē/nisi cū hoc
Secundus articulus. Primum notabile. ēt hēret sciētiā practicā. ¶Quātuȝ ad secūdū
articulum Notandū est ꝙ ille qui confert al-
teri aliquid duplicē potest habere considera-
tionem. Vnomodo quo ad proprietateȝ psōe
ꝑpter quam ꝑprietatem illud quod sibi con
fertur ē sibi debitū/ & hic ꝑprie nō est accep
tatio psonarū: sed acceptatio cause. Aliomō
aliquis potest considerare nō illud ꝑpter qd
datur debitum: sed ꝑpter aliam cām dat illd
sibi qd sibi confert & huiusmodi datio ꝑprie
est acceptatio personarum: vt si aliqs daret al
Secundum notabile teri beneficium quia est de suo genere. ¶Se
cundo notandum est ꝙ conditio persone quā
doqȝ reddit personam dignam respectu vni⁹
& indignam respectu alterius. Vnde si dicere
tur ꝙ consanguineitas esset conditio alicuius
quia est dignus hereditate: illa cōditio nō red
dit hominem dignum quo ad beneficiuȝ ob-
tinendum. ¶Tertio notandum est ꝙ dupli-
Terciū duplicia sunt distributa cia sunt distribubilia. Nam quedam sunt in
quibus distributor habet dominiū & ꝑprieta
tem/ita ꝙ est dominus rei/& in talibus nō est
acceptio personarum. Alia sunt in quibus di-
stributor est soluȝ minister. Ex isto potest ifer
ri ꝙ deus ꝑ nullaȝ potestatē potest esse accep
tator personarum. patet quia respectu nulli⁹
rei deus pōt esse dispensator/ita ꝙ non habet
ius paternale: vel hereditatem/ & ibi commu
niter committitur acceptatio personaruȝ. Et
etiam ex alio patet qa acceptatio psone est in
distribubilibus facta propter merita. Modo
nō habemus aliquid ꝑpter merita nisi a deo
saltem: in ista vita. ¶Quarto notandum est
Quartum notabile. quis sit acceptator ꝑsonarū ꝙ proprie acceptatio persone est indistribu
bilib⁹ factis propter merita: quando alicui ꝑ
sone tribuitur aliquid preter proportionē di
gnitatis eius. Ex quo sequitur ꝙ acceptator
persone est minister preferens personam per
sone scȝ indignam digne propter causam de-
terminatam/& contra speciale mandatuȝ dei
Quintum notabile de duplex datio & preceptum. ¶Quinto notandum est ꝙ ad
huc duplex est datio. ¶Nam quedam est se-
cundum iusticiam distributiuam/ & est quan
do alicui datur illud quod sibi debetur. Alia
est que pertinet ad meraȝ liberalitatem/& est
qñ alicui datur gratis illud tamē quod sibi nō
est debituȝ: respectu prime dationis nō est ac
Sextū notabile ceptatio persone sed respectu secūde. ¶Sex
to notanduȝ est ꝙ sicut prius dicebat̄ duplex
est dignitas persone. quedam est simpliciter
dicta & est maior qa magis habūdat in bonis
spiritualibus anime: alia est dignitas secundū
quid secundum quā aliquis est aptior vtilior
& magis idoneus ad bonum commune & ad
temp. ¶Prima cōclusio. absqȝ acceptatio- Prima cōclusio
ne personarum in dispēsatiōe spiritualiū bo-
norum simpliciter minus digni sunt preferen
di melioribus & magis dignis. Et istā conclu
sionē posuit sanctus Tho. & sic pȝ ꝙ ad digni
tatem principatus non sunt semp meliores as
sumendi & ꝑmouendi. ¶Secūda conclusio.
omnis acceptatio personarum in cōmunica- Secunda conclusio
tione politica immo in q̄cunqȝ communica-
tione est peccatum contra iusticiam distribu-
tiuam. ꝑbatur quia omnis acceptator psone
peccat contra iusticiam distributiuam/& est
vitiosus. consequentia est nota. Et antecedēs
ꝑbatur quia inferebatur in quarto notabili ꝑ
cedenti. ꝙ acceptator psōe est minister prefe
rens personam persone/scȝ indignā digne ꝑ
pter causam declaratam/&cōtra speciale do-
mini mandatū. Ex quo sequitur ꝙ omnis ius
tus distributor debet considerare ꝑprietateȝ
ꝑpter quam psona redditur digna illo qd si-
bi datur. Ex quo sequitur scdo ꝙ nunq̄ in di-
stributiōe distribubiliū in quibus distributor
habet dominium seu ꝑprietatem cōmittitur
acceptatio persōe. ¶Ad rationes. Ad primaȝ Ad rōnes questionis
cum dicit̄ deus est &c. negat̄ quia in datione
que solū ptinet ad iusticiam distributiuaȝ po-
test eē acceptatio psonarū. Nō talis datio nō
cōpetit nobis quia deus gratis omnia dat illa
q̄ dat/& sic si vni deus dat bonuȝ & alteri non
hoc mō nihil iniuriat̄. ¶Ad secundā negatur
cōña quia nō semp melior in dignitatibus &
pricipatib⁹ est assumēd⁹ sed sufficit ꝙ aptior
& vtilior ad dispensationē bonorū spūaliū &
ecclesiasticorum quia non sequit̄: iste prefert
psonaȝ indigniorē digniori. ergo est acceptor
psonarū: sed oportet ibi addere ꝑpter cāȝ ide
bita. ¶Ad terciā qñ dicit̄ seq̄ret̄ ꝙ quotidie
&c. negat̄ cōña si ipse prio inspiciat ad psone
dignitatē & ad ꝑprietatē ꝑpter quā illa per-
sona est dignior illo beneficio: sed si recipet a
liam causam: scȝ cognationē peccaret. ¶Ad
quartam negatur consequentia: quia si tales
respiciant ad conditiones personarum ꝑpter
quas ille persone sunt digne tali honore: tunc
non est acceptatio persone si ad aliam causaȝ
respiciant ipsi sunt acceptatores personaruȝ.
¶Ad quintam dicitur ꝙ si talis sit dominus
& habet ius hereditariuȝ ipse non acceptat.
¶Ad sextam dicitur ad casum ipsum dimit-
tendo & dicitur ꝙ vel suus nepos seruit ad
priuatam vtilitatem vel ad vtilitatem com-
munem: scilicet ecclesie. si primo modo de
bet dare beneficium & non nepoti suo/ &
sic non committit simoniam: sed si seruit

sibi ad vtilitatem ecclesie tunc debet dare co gnato suo sub ista cōditione & intētiōe, quia mlta seruitia fecit ecclesie propter que bene esset dign⁹ ❡ Ad septimā de alio casu.sit vn⁹ cognatus episcopi qui reputet bonus & suffi ciens & dignus ab oibus aliis ab episcopo/ & sol⁹ episcop⁹ sciat magnū vitiū i eo &c.admit titur casus. Et dicit ꝙ talis debet querere ꝑ posse suo oēs cautelas & dissimulationes pro pter q̄s populus non credat ꝙ sit vitiosus ne pos suus:nec debet dari nepoti suo beneficiū & est non dubiū qui posset laborare taliter ꝙ non scandaliset aliū. ❡ Ad octauam quan do dicitur.ponatur casus ꝙ episcopus habe at &c:potest dic/ ꝙ si non sit alia causa proui dendi vel euadendi ipse potest sine acceptio ne personarū distribuere dicta beneficia nec ꝑprie prefert vnā personam alteri vt suppo nitur quia non dat nisi respiciendo ad illas di gnitates illorū duorum. ❡ Ratio post oppo situm &c.

❡ QVESTIO SEPTIMA

Q Veritur septimo. Vtrum inter duo mala pōt aliqs esse ꝑplexus/ ❡ Arguitur prio ꝙ sic. Nā ponat ꝙ amicus meus ab hostibus volentibus eum occidere fugeret ita ꝙ veniant ad camerā meā & querant a me si sit in camera mea & cōstat mihi ꝙ si repiant eū/ipsū interficient.quid di cam/si dicam ꝙ nō tunc pecco:quia dico mē dacium.si dicam ꝙ sic/tunc ipsum ꝓdo & ero causa sue mortis/ & sic ero ꝑplexus iter homi cidium & mendacium ❡ Secundo sic.si sit ca susq ego iurauerim ꝙ ego interficiā ioannē si ipsum inueniam:sit ita ꝙ ipsum inueniam queritur quid sū facturus.si non interficiā cō mitto piuriū:si sic faciam homicidium vl' ero ꝑplexus inter duo mala. ❡ Tercio sic pona tur ꝙ sint in vna domo duo hoīes inter quos sit vnus qui ab aliis interficiat:nisi ab illa do mo extrahatur:non possum nisi vnū extrahe re & tamē si extrahatur/dicitur ꝙ omnes alij se interficient/tunc dicitur:quid sum factur⁹/ si nō extrahā illū icurro homicidiū: quia po teram illum liberare & tamen non liberaui.si extraham illum sic incurro homicidia.

Arguitur.

❡ Quarto sic.ponatur casus ꝙ presbiter mis sam suam celebrans existens in secreto suo recordetur de peccato mortali.queritur quid faceret si dimittat missā:tunc ibi erit magnū scandalum.si continuet missam faciet contra conscientiam suam:& sic erit perplexus.

In opposi tum.

❡ Oppositum est de intentione moraliū phi losophorum In questione erunt duo articu culi. In primo videbitur de quesito. In secun do erunt dubitationes. ❡ Quantū ad primū articulum prio notandū est ꝙ duplex est ma lum:scilicet culpe & pene. Et quando dicitur vtrum aliquis potest esse perplexus inter duo mala:potest intelligi dupliciter:scilicet vl' de penalibus malis vel de malis culpe. ❡ Secundo notandū est ꝙ malū culpe est duplex quoddam est quo ad culpam mortalem. aliud est quo ad culpam venialē. ❡ Tertio notā dum est ꝙ homo dicitur perplexus inter duo mala quando mala sic inuoluunt hominem ꝙ non potest euitare quin ipse in alterum vel in ambo incidat. ❡ Quarto notandum est ꝙ aliquis inter duo mala dupliciter potest esse perplexus vno modo vere alio modo secundum suam opinionem : quia non potest remedium inuenire ꝑpter suam insufficientiā ❡ Quinto notandum est ꝙ sicut habetur in de sūma confessorum duplex est perplexitas scz iuris & facti. Perplexitas iuris dr̄ ad quam occurrunt auctoritates sacri canonis q̄ videntur esse contrarie q̄uis in rei veritate nō sit ita Sed perplexitas facti est qn̄ ꝑpter subgestionem diaboli ita inuoluit ꝙ videtur sibi ꝙ nō pōt euadere qui peccet & sibi videt. ❡ Sit er go prima conclusio.aliquis secun dum verita tē pōt esse perplexus inter duo mala quorū vnū est penale/& aliud est culpabile. Pz etiā cōclusio de multis Nā quādoq eueniꝫ ꝙ occurrūt duo mala:quorū vnū ē penale & aliud culpabile/ita ꝙ nō pōt euadere quin in aliqđ illorū incidat ❡ Scđa cōclo.aliquis scđʒ veritatem inter duo mala penalia potest esse per plexus. Cōclo pꝫ de Susanna pꝫ etiaʒ in mo ralibus. ❡ Tertia conclo.aliquis secundū suā opinionem potest esse perplex⁹ inter duo ma la nedum penalia:sed etiam culpabilia. patꝫ quia aliqui sunt ita turbati ꝙ non pñt euade re qn peccent. Et dicitur ꝙ debēt cōsulere ꝑ itos viros ad inueniendum modum ꝑ quē pñt euadere. ❡ Quarta cōclo aliquis pōt eē ple xus inter duo mala scđʒ veritatē quoꝝ vtrūq per se sūptū si eligeret eēt iputandū ad p̄ctm mortale. patꝫ satis cōclo de se/& hoc ē facit/ & de duobus malis minus est eligendū & ma ius malum est fugiendum. ❡ Quinta conclo Nullus potest esse perplexus inter duo mala scđm veritateꝫ ꝑplexitate iuris. Patet conclu sio ex quid nois perplexitatis iuris. ꝙ oporte ret ꝙ sibi occurrerent sacri canones contrarii & cum hoc stat ꝙ aliquis potest esse ꝑplexus secundum suam opinionem. ❡ Sexta conclu sio & responsiua. Nullus potest esse perplex⁹ secundum veritateꝫ inter duo mala culpe qa talis vel potest vnū sine alio vel non:si non sic nō est ꝑplexus:si neutrū pōt euitare tūc ē necessitatus ad peccandum:quod non est dicen

Primum articulus.
Primum notabile. duplex est malum.
Secundum notabile. duplex est malū culpe
Tertiū qn̄ hō dicit ꝑ plex⁹.
Quartum notabile.
Quintum notabile duplex ē ꝑplexitas.
Iuris con clusio
Secūda cō clusio
Tertia.
Quarta.
Quinta
Sexta con clusio res ponsiua.

dum & sic nullus potest esse perplexus vt dicit quarta conclusio. ¶ Quantum ad secūdū articulum. Restat arguere contra cōclusionē responsalem. ¶ Et arguitur ꝙ sic: quia aliqs secundum veritatem potest esse perplexus inter culpam mortalem & offensam ꝓprie conscientie: igitur. Patet consequētia. Et antecedens p₃ de iudeis qui erant perplexi.

Secundus articulus

¶ Secundo sic aliquis vere & realiter potest esse perplexus inter duo peccata venialia igitur consequentia est nota. Et añs patem. Nā asserat homo verbo simpliciter ꝙ ipse potabit plusꝙ oportet: si faciat peccat mortaliter. si non faciat: facit contra dictum suum: & sic peccabit venialiter. ¶ Tercio sic aliqs potest esse perplexus vere & realiter inter homicidium & periurius: igr̄ consequētia ē nota. Et antecedens p₃. ponēdo casū ꝙ aliquis pottet arma sua apud me & ꝙ iurauerit alicui/ꝙ quotienscunqꝫ ille repetet quod dabit tunc presēte inimico volente eum interficere: si alius petat & non reddat erit piurus/si reddat tūc cō mittit homicidium quia ille inimicus interficiet ipsū. Quarto sic aliquis potest eē ꝑplex⁹ inter offensam iuris naturalis & transgressionem eius. ergo. Patet cōna & añs ꝓbatur. sit casus talis ꝙ ꝑlatus precipiat subdito suo ꝙ nihil det alicui seculari/& occurrat vnus secularis in extrema necessitate cōstitut⁹ tunc vel talis subditus dabit illi seculari penem vł non si non: facit contra inclinationes iuris naturalis quo in necessitate omnia sunt cōīa: si sic facit contra obedientiam. ¶ Quinto sic voueat fortes solemniter ꝙ ipse intrabit religionē tamen: si abbas illius loci dicat sibi verum: tūc si sor veniat ad abbatem/& dicat sibi abbas tu non intrabis religionē tunc si intrat religionē ergo abbas non dicit sibi verum & sic tenet̄ intrare religionem iuxta casum ¶ Pro ista materia ponunt̄ quiqꝫ ꝓpositiones. Prima ꝓpositio ē. ꝙ nulla ꝓmissio obligat nisi licite possit ad impleri. Ista propositio cōmuniter segt̄ quia nullus obligatur ad impossibile ¶ Secūda conclusio. Illud quod est licitum frequenter quando permutatur ꝑpter mutationes factam fit illicitū in illo cui permittit̄. Patet conclusio per terciam rōnem in forma. quia intētio permittentis sic potest ad impleri. ¶ Tertia conclusio. Nihil potest contra ius naturale/aut diuinum cadi sub obedientia. ¶ Quarta ꝓpositio. Vota in quibus est vere repugnātia post votorū emissionem non obligant. P₃ quia talia non possunt adimpleri. ¶ Quinta ꝓpositio Nō obstantibus istis talia vota sit sciēter facta sōt imputanda ad penā mortalē/ita ꝙ illi qui talia vota faciant debent conteri &

Prima cōclusio

Secunda conclusio

Tercia

Quarta.

Quinta.

confiteri illa quib⁹ possunt absolui ¶ Ad rationes. Ad primam negatur antecedens. Ad ꝓbationes dicitur ꝙ iudei non fuerunt pplexi secundum veritatem sed tantum secundum eorum opinionem fatuam & ideo debebant apostolos & alios sanctos consulere.

Ad rōnes cōclusiōis respōsalis.

¶ Ad terciam negatur antecedens. Ad probationem licet aliquis potabit plusꝙ decet dicitur secundum vnam propositionem ꝙ talis non est perplexus secundum veritatem quia talis ꝓmissio non obligat eum: quia licite fieri non potest. ¶ Ad tertiam negatur antecedens Ad ꝓbationem admittitur casus & dico ꝙ in illo casu nō debet restituere arma qa intelligebatur ꝓmissio dum licite potest adimpleri/nec incurritur periurium. ¶ Ad quartā negatur antecedens. ¶ Ad probationem si ꝑcipiat prelatus &c. Dicitur ꝙ ipse debet dare quia oppositum facere est facere contra iua naturale & hoc nō cadit sub obediētia: qa ꝓceptum d₃ intelligi in casu in quo licite possit adimpleri alias non. ¶ Ad quintam. Voueat fortes ꝙ debeat intrare religionem &c. Diciditur ꝙ debet intrare religionem. Et dicitur vlterius quod est repugnantia post voti emissionem: & sic non oportet ꝙ obliget & scienter faciens tale votum debet puniri & penitere. ¶ Ad rationes ante oppositū questionis. ¶ Ad primam quando dicitur. Respondetur ꝙ illi ponentes talem casum dicunt ꝙ debet simpliciter tacere. Et qoando dicit̄ ꝙ ille qui tacet cōsentire videtur. Dicitur ꝙ nō semper habet veritatem. ¶ Ad secundā dicitur ꝙ non tenetur eum interficere. Et quādo dicit̄ ꝙ incurrit periurium. Dicitur ꝙ non qa ꝓmissio non licite potest adimpleri/& sic peccauit quando tale votum fecit. Et sic dicitur ꝙ turpe votum non debet restitui. Ideo dicitur in turpi voto rescinde fidem.

Ad rōnes questionis

¶ Ad terciam cum dicitur sint duo homines &c. Dicitur ꝙ teneor eiicere vnum. Et quando dicitur ꝙ ipsi dicunt ꝙ interficient mutuo se. Dicitur ꝙ non habeo iurare/ quia quam diu homo est invita potest non desperare. ¶ Ad quartam de presbitero. Dicitur ꝙ presbiter debet vltra procedere & debet tūc quātum potest penitere de illo peccato & ꝓmittere deo ꝙ post celebratam missam ipse confitebitur aliud peccatum & sic deus indulgebit. Ratio post oppositum est pro dictis in q̄stione

QVESTIO OCTAVA

Queritur. viii. Vtrum licitum sit ad conseruationem ciuitatis iustas sētentias demandare executioni. & Arguitur ꝙ non illud nō ē expediens ꝑ quod

Arguitur

turbatur tranquillitas ciuitatis:sed hoc ē per executionem causarum iustarum: igiṫ. mior patet quia videmus ꝙ aliqui incurrunt mul tas iniurias propter hoc ꝙ sunt iusticie execu tores. ¶Secundo sic.illud non ē expediēs in aliqua ciuitate per quod pax turbatur:ſ3 hoc eſt per hoc ꝙ iuste ſententie executiōi demā dantur.Maior eſt nota.Et minor ꝓbatur. ga executores redduntur aliis abhominabiles. ¶Tercio sic.ſi ſic ſequeretur ꝙ homicidius in aliqua ciuitate eſſet licitus. Conſequēs eſt falſum quia eſt de ſe prauum.¶Et pats con ſequentia.quia non eſt poſſibile ꝙ iuſte ſēten tie demādātur executiōi niſi per homicidiū ¶Quarto ſic.in nullo caſu licitum eſt homi nem interficere igitur conſequētia eſt nota & antecedens probatur.quia quilibet teneṫ di ligere proximum ſuum ſicut ſe ipſum. ¶Op

In oppositum. poſitum habeṫ per philoſophū vii. huius ca. vi.vbi dicit ꝙ in ciuitate neceſſarius eſt vnus principans qui iuſtas ſententias habet demā dare executiōi. ¶In queſtione erunt duo ar ticuli. In primo videbitur vtrū licitū ſit in ali quo caſu ſeipſū interficere. In ſecundo videbi tur de q̄ſito. ¶Quantum ad primum articu

Prim⁹ articulus Arguitur. ad dubium. lum Primo arguitur ꝙ ſic.Licitum eſt haben ti publicam auctoritatem interficere malefa ctores.ſed aliquando ipſe eſt malefactor: igi tur.Pts cōſequētia.quia ꝙ de aliis iudicat de ſeipſo ꝺʒ iudicare. Maior nota eſt.Et minor pats per experientiam ¶Secundo ſic licitū eſt vnicuiq; ꝙ ipſe ſubeat minus malū vt ipſe eui tet maius malū:ſed q̄nq; minus malū ē ſeipſū interficere igitur licitus ē ſeipſum interficere pats conſequentia Et maior & minor patent quia minus malū eſſet ſeipſū occidere q̄ incur rere iniurias & infamias ¶Tertio ſic. Sampſō

Propositiones. prima interfecit ſeipſū vt habeṫ iudicū. xvi. & tñ in ter ſanctos reputaṫ igiṫ. ¶Pro intellectu hu ius dubitatiōis ponunṫ ſex propoſitiōes. Pri ma eſt non eſt iuſtum ſeu licitū ſeipſus interfi cere vt ad vitam tranſeat feliciorem. Pts quia non ē in poteſtate hoīs vt de hac vita tranſeat ad feliciores.ergo patet cōña.quia nullus ꝺʒ eligere incertum & dimittere certum V ñ bea tus Thomas.dicit licet homo ſit domin⁹ om

Secunda nium que includunt vitam tamen eorū que excludunt vitam non eſt dominus. ¶Secun da concluſio.Non eſt licitum homini ſeipſus interficere propter vitādas miſerias hui⁹ mor talis vite. Patet quia vltimus malum quod ho mo poteſt habere eſt terminus vite:quia om nium terribiliſſimum eſt mors.mō licite nul lus poteſt ſubire malus malū vt euitet minus

Tertia. ¶Tertia propoſitio. Non eſt licitus homini ſeipſū interficere ꝓpter peccatus ab eo com miſſus Patet quia tunc talis tolleret ſibi tēp⁹ ad faciendum penitentias. Scđo quia ꝑcutere prauos non ꝑtinet ad pſonam priuatā:ſed ad perſonas fungentes publica auctoritate.

¶Quarta propoſitio.Non eſt licitum mulie ri ſeipſam interficere vt ab aliis non corrum patur. Patet quia nō eſt licitū propter alienus peccatū ꝓpriū pc̄m icurrere ſʒ ſi mulier cor rumpatur per violentiam nō peccat:& pecca ret ſi ſeipſam interficeret. ¶Quinta propoſi tio. Non eſt licitum hoī ſeipſus interficere ne peccato conſentiat. pats quia nō ſūt facienda mala vt bona inde eueniant. ¶Sexta conclu ſio & reſponſiua. In nullo caſu licitum eſt ho minē interficere ſeipſū ꝓbaṫ q̄druplici ratio ne ſeu radice. Primo q̄a hoc eſſet cōtra leges naturalē:quia quodlibʒ appetit naturaliter p manere in eſſe. Secūdo q̄a faceret cōtra carita tem. Tertio. quia faceret contra tēp. q̄a hō eſt ps cōmunitatis. Quarto q̄a hoc eſſet cōtra di uinam poteſtates:quia ſolius dei eſt ꝓprie da re vitā & auferre: & ſic propriā vitā tollere ē diuinam poteſtatem vſurpare. ¶Ad ratiōes

Ad primā dicit concedendo maiorē:& hoc ē quia licitū eſt tali de p ſe iudicare de malefa ctoribus. & conceditur minor. & negatur con ſequētia:q̄a non habet dominium ſupra pro prium factum quia nullus debe eſſe iudex ſuipſius ſeu in ꝓpria ſua cauſa. Dicunt tamē aliqui ꝙ talis poteſt licite ſe exponere iudici ¶Ad ſecundam conceditur maior loquēdo de illis ſuper que liberum arbitrium ſe exten dit. ¶Ad terciam quando dicitur. ꝙ Sampſō ſe occidit de iſto caſu dicit Auguſ. primo de ciuitate dei ꝙ Samſon in hoc excuſatur quia ſpiritus ſanct⁹ ſibi iniunxerat qui per eū mul ta mirabilia faciebat & reuelabat & ſic hoc fu it per ſpiritū ſanctū ¶Quantum ad ſecundū articulum quatuor ſunt videnda. primum eſt vtrum iudex pōt licite ferre ſententiā ſup illū qui nō eſt ſubditus ſibi. ſcđʒ vtrū aliquis ſub ditus auctoritate iudicis ſui poſſit cōpelli ad detegendum ſecretum ſibi commiſſum. ter cio videbitur que ſit ſententia iuſta. quarto vi debitur de queſito. ¶Quantū ad primus ar guitur ſic. quia daniel dedit ſententiam con tra ſeniores iudices propter teſtimonium fal ſum & tamen ſeniores nō erāt ſubditi. Maior pts Danielis. x. vbi dicitur Daniel ſuos ſenio res falſo teſtimonio conuictos ſuo iudicio cō dempnauit. ¶Secundo xp̄s ſaluator non fu it ſubdit⁹ iudicio hoīs/& tamē iuſto iudicio ſē exhibuit:igitur. patet cōña & maior & minor etiam. ¶Pro intellectu ſciendū ē ꝙ ſententia iudicis non eſt niſi lex quedam ſpecialis in fa cto ſpāli & particulari. ¶Secundo notandus

Right margin notes: Quarta. — Quinta — Sexta — Ad rōnes dubii. — Secundus articulus. quatuor vi bis — Ad primū dubium. Arguitur. — Primum notabile. quid sit sententia — Secundum

est quod nõq̃ sententia iudicis est vere efficax nisi vtraq; pars cõstringatur ad senẽtiam iudicis obseruandam.

Tercium.

¶ Tercio notãdum ẽ qđ in actibus humanis nullus ꝓprie habet virtutẽ cõpulsiuam siue coerciuã nisi qui funguntur auctoritate publica.

Quartum.

¶ Quarto notãdum est quod illi q funguntᷣ auctoritate publica cõtret vocantᷣ supiores respectu illorum in quos talem potestatem accipiunt seu talem potestatẽ habent ordinare seu per cõmissionem. Et alii sunt subditi.

Conclusio risiua.

Ex isto seqtur cõclusio responsiua: iudex nunq̃ habet sententiam ferre cõtra aliquẽ nisi sibi sit subditus aliquomõ vel per ordinationẽ publicã vel per cõmissionem pꝫ per predicta.

Ad ratiões

¶ Ad rationes. Ad primam dicitur de daniele qđ scđm beatum thomam hoc habuit ex instictu spiritus sancti & hoc satis pꝫ quia habetur ibidem suscitauit dñs spiritum iunioris cui nomẽ daniel.

Notabile

¶ Ad secundam de christo est notãdum quod aliqs in opibus nostris se potest subijcere pure & spontanee volũtati alicuiꝰ ad hoc ꝙ sententiã eius subeat nõ tñ eo quod sit eius subditus & sit etiam i multis commutatiõibus & cõuẽtionibus & sic tales cõuẽtiones sunt vallande certis penis non sic dicitur de christo quia licet nõ fuerit subditus tñ spõtanee se subiecit. ¶ Ad terciã dicitᷣ quod in tali casu clericus est subditus illiꝰ epi in cuius episcopatu deliquit seu furtum cõmisit.

Secundum dubium

¶ Quantum ad secundũ dubium. Notandum est

Primuꝫ notabile

Primo qđ duplex est secretũ alicui cõmissum. vnũ est in sacramẽto cõfessionis. aliđ est sine sacramẽto cõfessionis.

Secundum notabile.

¶ Secũdo notãdum est qđ iudex humanus nullo mõ põt dispensare in illis que sunt cõtra ius naturale.

Tertium

¶ Tercio notãduꝫ est ꝙ illa que sunt in secreto commissa sunt duplicia quedam sunt commissa que q̃cito v eniunt in sui noticiam tenetur reuelare quãdo nõ sũt sibi comissa i sacramentõ cõfessionis. Alia sunt que sic se hñt qđ non est periculum siue prohibeatur siue non Et sic dicitur quod in tali casu secundum veritatem iudex potest licite compellere subditum ad regendum secretum sibi commissum sine sacramẽto confessionis. Sed dicitᷣ vlterius quod iudex humanus nõ põt licite compellere subdituꝫ vel aliũ ad detegẽdum secretũ sibi commissum sub sacramento cõfessionis patet quia homo nescit vt homo. sed vt minister dei & ob hoc obligatur per sacramẽtum scꝫ nõ reuelare etiam iudici humano ꝓpter sacramentum confessionis: pꝫ soluꝫ em vinculum iuris subditus in illis nõ tenetur obedire homini. Dicitur secundo quod vbi est testimoniuꝫ ad liberandum hominẽ a morte vel a notabili dãno homo tenetur reddere testimonium si queratur a suo supiori. Dicitᷣ tercio qđ in illis quẽ non sunt ad damnatiooeꝫ vel ad graue damnum homo non tenetᷣ reddere testimonium si nõ regritur a suo superiori vt pꝫ de se.

Tertius articulus.

¶ Quãtum ad tercium articulum. Et vidẽdum q̃ est iusta sentẽtia & que nõ ẽ iusta sentẽtia.

Primuꝫ notabile.

¶ Pro quo ootãdum est quod ad hoc quod aliqua sẽtencia sit iusta requiruntur tres conditiones.

Tria requiruntur ad sẽtentiam esse iustam.

Prima est qđ talis sententia ꝓcedat ex iusticia inclinãte. Secũda est qđ ꝓcedat ex auctoritate presidẽtis: Tercia ꝙ talis sententia ꝓcedat secundum rectum ordinem prudẽtie & scđm rectam rõnem.

Secundum Tripliciter redditur sententia iniusta

¶ Secũdo notãdum est quod sentẽtia tripliciter redditᷣ iniusta. Primo qa nõ fit ex iusticia inclinãte sꝫ potius ex rigore vel odio vł fauore & talis sentẽtia vocatᷣ pniciosa. Secũdo mõ qñ nõ ꝓcedit a persona publica: sed priuata. & talis vocatᷣ vsurpata Tercio mõ qñ nõ ꝓcedit secũdum rectum ordinem prudẽtie. quia nõ est de illis que sunt nota illis iudicantibus & talis vocatur suspecta seu temeraria vt quãdo aliqui sentẽtiant nõ diligenter veritatem inquirẽdo.

Terciuꝫ.

¶ Tercio notandũest ꝙ vbicũq; in aliqua sentẽtiarum deficit vna istarum cõditionuꝫ dicitᷣ simpliciter sententia iniusta.

Dubium tertium.

¶ Sed dubitatᷣ tercio vtrum quicũq; est causa iniuste acceptionis secundum iustã senteotiam tenetᷣ ad restitutionem.

Arguitur

Arguitᷣ ꝙ nõ sequeretᷣ ꝙ ille qui sciret alium furẽ vel latronem deberet illum manifestare consequẽs est falsum qa nullus debet se piculo exponere ꝓpter manifestum bonũ. Et ꝓbatᷣ cõsequentia quia ille est tunc cã furti.

Primuꝫ notabile
Quis põt eẽ cã iniuste acceptionis.

¶ Pro quo sciẽduꝫ ẽ ꝙ quis põt eẽ causa iiuste acceptionis dupliciter: vno modo directe qa pcipit vel pticipat de lucro. alio modo indirecte quia nõ ipedit possit tamẽ ipedire.

Secundum.

¶ Secũdo notãdum est ꝙ in generali nouẽ sunt mõi iniuste acceptionis q pꝫ per versus. Iussio/cõsiliuꝫ/cõsensus/palpo/recursus. Participans/mutus/non obstans/nõ manifestus.

Terciuꝫ.

¶ Tercio notandum est ꝙ inter istos nouẽ modos qnq; sunt pricipaliores qbꝰ aliquid ꝓprie dicitur cã iiuste acceptionis scꝫ iussio/cõsiliuꝫ/cõsensus/recursus/& participãs Primus qñ aliqs p̃cipit. Secũdus qñ dat cõsilium. Tercius qñ dat cõsensum suum. Quartꝰ quãdo recipit acceptores malos. Quintus qñ participat de lucro & in istis qnq; acceptiõibꝰ homo tenetᷣ ad restitutionẽ verꝫ est tñ ꝙ si alter illoꝝ restituat alter nõ tenetᷣ restituere pro se.

Quartus

¶ Quarto notãdum est ꝙ alijs quattuor modis homo nõ dicitur causa iiuste acceptionis ita principaliter quia frequẽter talia verba nõ sunt ita efficatia quod inducerent aliquem ad iniustam acceptionem. immo potius declinaret a facto illo; immo frequẽter homo non

posset obstare propter impedimēta alia. Item non tenetur semper manifestare qa inde posset grauius damnū venire. Et vlterius vbi verisimile esset qđ vna hominis resistētia vel manifestatio nō sufficeret ad inducēduʒ hominē quatinus dimitteret iniustam acceptionē non tenet̃ resistere si verisimile est ꝙ p alteꝝ istoꝝ modorū raptor dimitteret rē alienā & nō faceret teneret̃ ad restitutionē.

Quartum dubium

¶ Quātū ad quartum dubiū videndū est de respōsione ad q̄sitū. Et est sciēdū ꝙ iustā sententiā demādare executioni itelligit̃ dupliciter. vno mō qđ demādetur scđm rectū ordinē iusticie scʒ per psonā publicā. Scđo mō posset demādare vbi deficeret aliqs modus iusticie requisitus ad verū ꝓcessum iuris.

Notabile

Cōclusio responsiua

Cōclusio respōsiua: expediēs est iustas sentētias scđm rectū ordinē iuris latas demandare exacutioni. ꝓbatur. qa illud ē licitū per qđ ciuitas manet in bono statu. & mali a suis malis retrahunt̃ opationibus.

Dubium.

Sʒ dubiuʒ ē vtꝝ executor iuste sentētie licite possit aliquē mutilare vel occidere.

Arguitur

Ar̃ ꝙ nō illud nōē licitū qđ est cōtra naturā sed mutilare hoiem ē cōtra naturā qa mēbra hn̄t naturalē inchoationē ad opera ad q̄ sunt fc̄ā.

Primum notabile tria sunt cōsiderāda i bonis corporis

Pro solutiōe hui⁹ notandum ē ꝙ in bonis corpis tria sunt cōsiderāda. primū ē integritas substātie corporalis cui detrimentū affertur p mutilationē. Scđm ē delectatio vel geratio sensus cui opponit̃ verberatio vel qđcūqꝫ affligēs sensuʒ aliquo dolore. Et terciū ē mot⁹ vel vsus mēbri q ipedit̃ p macerationē vel ligationē vel p qđcunqꝫ aliud deteri⁹

Secundus Dupliciter fit incarceratio.

¶ Secundo notādum est ꝙ incarceratio pōt dupliciter fieri secūduʒ iniuste sentētie executiooem vno mō in penā quia demeruit. Secundo ad cautelam scilʒ ad euitādum malum futurū qđ talis potest perpetrare

Tertium.

¶ Tercio notādum est qđ ille q abutit̃ aliqua potestate sibi data illā debet amittere. Istam ꝓpositionem oēs concedūt. Ex quo seqtur qđ si aliquis vtat̃ membris corporalibus nō in debitum finem. talis debet amittere potestatem illoꝝ mēbrorum. Ex quo patet quid sit dicendū ad istđ dubium.

Responsio ad dubium.

¶ Ad quod dicit̃ qđ sic siue in penam siue in cautelā. Ad rōnem cōcedit̃ maior & negetur minor si hoc fiat secūdum debituʒ ordinem iuris & iusticie. Ad improbationē cuʒ dicitur qa hoc est auferre bonum mēbroꝝ dicit̃ qđ hoc nō est cōtra naturā qa ille pdidit potestatem mēbroꝝ & auctoritatē & est ipsius iudicis & psone cōmunis vt patet per tertiuʒ notabile & ideo dicit vnus expositor qđ vn⁹ executor sententie late est necessarius in cōitate.

¶ Ad rationes ante oppositū sunt solute omnes per prius dicta.

¶ Finis sexti libri poli. Aristo. Sequit̃. vij.

¶ QVESTIO PRIMA.

Irca initium Septimi libri politicoruʒ. Queritur primo. Vtrum humana felicitas cōsistit in bonis interioribus aut exterioribus.

Arguitur

Arguit̃ ꝙ cōsistit in bonis exteriorib⁹ quia felicitas est status omnium bonorum aggregatione pfectus igitur cōsequentia est nota. Et antecedēs patet per boetiū tercio de consolatione qui sic describit felicitatē. naʒ nūmisma secūdum philosophum est fideiussor hominum pro quacunqꝫ necessitate. ¶ Secundo sic diuitie exteriores sunt summe appetibiles. Et antecedēs patet per philosophum primo huius dicētem quod appetitus diuitiarum est in infinitum. ¶ Tercio sic felicitas hominis maxime consistit in illis quibus fortuna habet dominium. sed hoc ē in diuitijs exterioribus igit̃ maior ptʒ philosophum secūdo phisicorum dicētem quod fortuna est ideʒ felicitati vel propter felicitatem minor est nota. ¶ Deinde arguitur quod felicitas cōsistat in honore quia honor est premium virtutis igit̃ ptʒ consequētia quia honor debet esse premiū virtutis. Et ideo describit̃ quod est exhibitio reuerentie in signuʒ virtutis.

quid honos.

¶ Secūdo sic honor est maxime appetibilis igitur: pʒ conseq̄ntia vt prius & ans patet quia videmus ꝙ viri sanctissimi & solemnissimi homines naturaliter honorem appetunt. ¶ Tercio sic felicitas consistit in amicis seu amicorum multitudine igitur patet consequētia. Et antecedēs ꝓbatur nam secundum intentionem philosophi sexto phisicorum nullus sine amicis eligeret viuere habens reliqua bona.

In oppositū

¶ Oppositū vult philosophus in principio huius septimi vbi contra errantes ꝓbat conclusionem scilicet quod felicitas non cōsistit in bonis exterioribus. In questione erūt duo articuli. In primo erūt notabilia. In secundo conclusiones.

Primus articulus Primum notabile

¶ Quantū ad primum articum Primo notanduʒ ē quod in isto septimo agitur de felicitate vel beatitudine nobis possibili & ista vocatur secundum aliquos felicitas meritoria non tractādo de felicitate que est in patria.

Secundum qđ felicitas.

¶ Secundo notandū est ꝙ secūdum morales philosophos sic describitur: felicitas est operatio hominis secunduʒ viam perfectaʒ & in vita perfecta.

Vita pfecta dupliciter capitur.

Vnde sciendum est ꝙ vita perfecta dupliciter capit̃ vno modo pro operatione anime que est eius perfectio & sic non capitur hic: alio modo pro vita diuturna seu longa sic ꝙ talis operatio diu duret & sic dicitur primo ethicorum ꝙ sicut vna yrundo nō facit ver nec pulchra dies esta

tem. sic vna operatio virtuosa non facit homi nem felicem. ¶ Tercio notandum est ꝙ sicut habetur in isto septimo triplicia sunt bona hominis scꝫ bona anime corpis bona & bona ex teriora. Bona exteriora sunt diuitie & honores. Bona corporis sunt sanitas fortitudo pulchritudo colores Bona anime sunt virtutes.

Tercium. Triplicia sūt bona hominis.

Quartum

¶ Quarto notādum est ꝙ in hoc cōuenerunt omnes philosophi qui posuerunt felicitatem esse summū bonū qd haberi posset in hac vita & correspondēter obiectū felicitatis debet eē tale ꝙ adeptio eius faciet nr̄ꝫ appetitū in hac vita.

Quintum

¶ Quinto notādum ē qd diuersi sunt appetitus & iō diuersi diuersimode opinati sunt de obiecto felicitatis qa aliqui crediderunt ꝙ honores eēnt obiecta felicitatis vt ambitiosi alij diuitie vt auari. alij virtutes intellectū perficientes. vt morales philosophi & operatiōes que sequūtur habitū.

Sextum.

¶ Sexto notandum est quod cū q̄ritur vtrū felicitas &c. Primo intelligitur. an cōsistit principaliter in bonis exterioribus aut instrumētaliter aliquo mō.

Sōs articulus.

¶ Quantum ad secundum articulum. Sit prima cōclusio: felicitas nō cōsistit in bonis exteriorib⁹ que sunt gustabilia & tāgibilia ꝓbaᵗ quia talib⁹ cōtingit male vti seu abuti. Modo felicitate non contingit bn̄ vti nec abuti. Scdo: qa talia bona cōcupiscibilia freq̄nter generāt dolores & miserias cū q̄bus nō stat felicitas. Tercio qꝛ talia bona nō sunt i potestate hominis. felicitas autem est in potestate hominis & talia bona nō sunt bona: quia contingit ipsis male vti: ergo in eis non cōsistit felicitas. Correlarie sequiᵗ ꝙ delectatio que sequitur huiusmodi circunstantias concupiscibilium non est felicitas.

Pͥa ꝯclō.

Secunda.

¶ Secunda cōclusio: felicitas humana nō cōsistit primo & principaliter in bonis exterioribus. Probatur quia tales diuitie exteriores indifferenter adueniunt & bonis & malis. Secundo qa superfluitas omniuꝫ bonoꝝ seu diuitiarū nocet habenti ergo ptꝫ cōsequētia & aña est philosophi prio ethicoꝝ dicentis ꝙ multi ꝓpter diuitias perierūt. Tercia ratio felicitas debet eē quid pfectissimum & ꝓpter se q̄situꝫ non sic est aūt de bonis exterioribus. Quarto quia felicitas debet eē quid sufficiētissimū sic non est de diuitijs exterioribus. Quinto quia felicitas debet esset maximuꝫ bonum sed tales diuitie sunt minimum bonum. Ex ista conclusione sequitur correlarie quod delectatio que sequitur possessionem taliuꝫ diuitiarum non est felicitas.

Tercia.

¶ Tercia conclusio felicitas non cōsistit primo & principaliter in bonis exterioribus. patꝫ primo quia honor est faciliter amissibilis. Secūdo qa honor tā bono q̄ malo conuenit Tercio quia felicitas debet queri propter se honor autē non. Correlarie sequitur qd delectatio que sequiᵗ ex exhibitiōe honoris non est felicitas.

Quarta.

¶ Quarta cōclusio: felicitas nō cōsistit principaliter in amicorū possessione. ꝓbatur quia talis amicitia non est in potestate alicuius. Secūdo qa est amissibilis. Tercio qa ipsa cōtingit male vti.

Quinta.

¶ Vltima cōclusio: felicitas humana nō obstātibus predictis cōclusionibus instrumētaliter & secundaria intētione & minus principaliter cōsistit in bonis exterioribus. qa homo nō pōt faciliter moraliter agere sine diuitijs.

Ad rōnes.

¶ Ad rationes. Ad primam ngeᵗ aña Ad ꝓbationem dicitur quia nummisma est fideiussor dicitᵗ ꝙ hoc nō intelligitur de bonis vtilibus sꝫ de honestis cuiusmodi sunt bona anime de quibus nō est fideiussor nummisma. ¶ Ad terciā negetur antecedens loquēdo prio & principaliter. ad ꝓbationem primo ethicoꝝ dicitur qd verū ē & hoc intelligitur qd bona exteriora faciunt ad felicitatem instrumētaliter & hoc poniᵗ in vltima cōclusione. Ad quartā dicitur ꝙ duplex ē premium virtutis scꝫ essentiale & accidētale. ¶ Ad quintā negetur aña simpliciter verū est tn̄ inter bona exteriora ¶ Ad sextam negetur aña simpliciter loquēdo. ad ꝓbationeꝫ dicitur quod loquitur de bonis interioribus cuiusmodi sunt sciētie & virtutes. ¶ Ratio post oppositum est pro dictis.

¶ Questio secunda.

Vueritur secundo. Vtrum felicitas consistat in voluptatibus vel in aliquo bono corporis? ¶ Arguiᵗ prio quod cōsistat in voluptatibus quia voluptas est bonum propter se quesitum sed felicitas est huiusmōi igitur. maior patet prio rethorice capitulo octauo in quo dicitur delectatio omnia prosequitur & cōtrahit. ¶ Secūdo sic voluptas est summe appetibilis igiᵗ patet cōsequētia quia omne summe appetibile est conditio felicitatis. aña patet quia tristitia voluptati opposita est summe fugibilis vt patet per philosophū tercio ethicorū dicentē qd tristitia stupefacit & corrūpit naturā habit⁹ hn̄tis. ¶ Tecio sic voluptas est quid delectabilissimum igitur ptꝫ cnosequētia & antecedēs declaratur quia nihil est delectabilius q̄ illud qd est delectatio essentialiter modo voluptas est delectatio essentialiter. Deinde arguitur ꝙ felicitas cōsistat in aliquo bono corporis scꝫ in sanitate felicitas cōsistit in illo quod ē optimū sed sanitas corporis est optima ergo maior pꝫ primo ethicoruꝫ minor patet quia sanitas corporis cōseruat esse & viuere & vsum rationis. ¶ Quinto sicuam felicitas humana consistit in bonis virtutis vel in sanitate nō in bono virtutis ergo in sanitate igitur maior est nota: &

Arguitur

minor probatur quia sanitas cõseruat corpus & bonum corporis & anime. ¶ Sexto sanitas corporis est summe appetibilis igit̃ pt3 cõsequentia. & añs pbatur q3 mors que est opposita vite cuius vite sanitas est cõseruatiua e vitimum terribilium. ergo vita est vltimũ delectabilium. Pt3 cõñe quẽtia p regulam topicã sl oppositum in opposito & ppositum in pposito. Et añs pt3 per aristotelẽ quarto ethicorum dicentem quod omniũ terribilissimũ est mors.

Inoppositũ ¶ Oppositum est de intentione philosophi: vbi dicit quod felicitas nõ cõsistit in bonis corporis. Vnde sicut anima est pciosior corpore & passione ita etiam dispositiones anime dispositionibus corporis sunt preciosiores: ergo magis cõsistet felicitas in bonis anime q̃ corporis. In questione erunt duo articuli. In prio erunt notabilia. In secundo conclusiones.

Primus articulus. Primum notabile. Descriptio voluptatis. ¶ Quantum ad primum articulũ. Primo notandum est quod voluptas dicitur pprie delectatio corporis. Vnde sic describitur voluptas est delectatio sensus pueniens ex cõiunctiõe obiecti conuenientis ad sensum & maxime ad sensum gustus vel tactus. Ex quo sequitur q voluptas est bonum corporis. ¶ Secũdo notandum est qđ secundum eustrachiũ in prio e. hi

Secundum. Quattuor sunt i anima principaliores virtutes. corum sicut in anima quattuor sunt principalissime virtutes que dicunt̃ cardinales sc3 iusticia fortitudo prudẽtia & tẽperãtia ita etiã in corpore repiunt̃ quattuor bona illis quattuor virtutibus corporis proportionabilia vt sunt viuacitas sensuũ: pulchritudo corporis: robur corporale: & sanitas. ¶ Tercio notandum est

Tertium. Cui pportionetur prudẽtia tẽperantia fortitudo & iusticia. qđ prudentia in aia pportionat̃ viuacitati sensuum in corpore: qa sicut per prudẽtiã dirigit̃ anima ad bene agẽdum circa agibilia ita viuacitas sensuum dirigit corpus seu aiam sensitiuam ad assentiendum. Secũdo dicitur quod temperãtia in anima pportionatur pulchritudini in corpore ad assentiẽdum quia per temperantiã aia est cõmensuratiua passionũ propter quas redditur decor icorpore. ¶ Tercio dicitur q fortitudo aie pportionatur robori corporis qa sicut fortitudo reddit animã constantem ita etiam robur reddit corp⁹ robustũ ne deficiat. ¶ Quarto dicitur quod iusticia proportionatur sanitati quia sicut iusticia conseruat equalitatem & debitum medium in dãdo ita etiam sanitas cõseruat equalitate3 & debitum medium humorum corporaliũ adinnicem. Ex quibus pt3 quod eustrachius bene dicit vbi prius fuit allegatus. ¶ Quarto notan

Quartum dum est quod sicut corpus ordinatur ad aiam tanq̃ minus principale ad magis principale & minus perfectum ad magis perfectum ita etiã bona corporis ad bona anime. Prima pars patet. quia corpus est ad seruiẽdum anime & nõ nisi ad bonum anime. & sic deterius est semp gratia melioris. Ex quo sequit̃ quod nullum bonum corporis est bonum honestum. lic3 sit bonum vtile. pt3 quia nullum bonum corporis est ppter se eligẽdum. Sed quod sit bonum vtile satis patet de se. ¶ Quãtum ad secundũ

Secundus articulus. Prima pclo. articulum Sit prima conclusio: felicitas humana non cõsistit primo & principaliter in bonis corporis. pt3 primo quia felicitas nõ debet nobis inesse a natura: sed debet nobis inesse acquisita s3 bona corporis insunt nobis a natura igitur. ¶ Secũdo sic felicitas nõ debet eẽ cõmunis nobis & brutis. sed bona corporis sunt huiusmodi. Imo multa bona corporis sunt in brutis que nõ sunt in nobis. ¶ Tercio sic felicitas non debet eẽ cõis bonis & malis igit̃. ¶ Quarto sic felicitas non debet nobis prebere occasiones peccãdi sed bona corpis sunt huiusmodi igitur. ¶ Quinto sic quia felicitas nõ debet nobis esse bonum ppter aliud melius acquirendum. q3 felicitas est vltimus finis: sed bona corporis nõ sunt querenda ppter se. ¶ Sexto sic bona anime sunt perfectiora bonis corporis igitur pt3 cõsequentia quia sunt posteriora via generationis & sunt priora via pfectionis qm̃ natura semp procedit de imperfecto ad pfectum & ideo dicit philosophus in fine hui⁹ septimi q pueri sunt prius introdu ẽti in imperfectioribus: modo bona anime sunt posteriora via generationis bonis corporis. ¶ Secũda

Scda pclo conclusio est ista: in bonis coporis prio & principaliter humana felicitas nõ consistit tamen organice & instrumẽtaliter & minus principaliter bona corporis sunt necessaria ad felicitatem humanam. Prima pars patet ex pcedenti conclusiõe. Secũda pars satis pt3 per philosophum scđo ethicorum quia aia sine sensuum viuacitate nõ põt bene exercere operavirtutũ & opatiões virtuosas ideo dicit philosophus q quedam sunt ad felicitatẽ necessaria & quedam que habent continuare. ¶ Ad ratiões an

Ad ratiões te oppositum. Ad primã qñdo dicitur voluptas est bonum quesitum propter se &c. negetur ista loquẽdo de bono vltimato. Vnde sicut debet alibi videri non est inconueniens quando sunt plures fines subordiati vnde bene stat quod aliquid propter se acquirat̃ & hoc est solum ab illis qui habent appetitum corruptus ¶ Ad secũdam cũ dicitur q voluptas est summe appetibilis negetur illa loquẽdo simpliciter. ad pbationem quia tristicia ei opposita ẽ summe tristabilis & fugibilis negetur illa loquendo de tristicia voluptati opposita qa melius est omnem tristitiã sustinere q̃ aliquomodo animam maculare. ¶ Ad terciam negetur

antecedens.ad probationem dicit de delecta
tione quia quādoq; capitur ꝓ voluptate qn̄q;
non. ¶ Ad quartā qn̄ dicit ꝙ sanitas est qd op
timum dicitur qd̄ ista rō bene arguit quod sa
nitas est necessaria nō tamē in illo principali-
ter cōsistit felicitas. ¶ Ad quintam dicit ꝙ in
bono anime cōsistit ad ꝓbationem dicitur ꝙ
cōsequētia nō valet & eodē mō argueretur qd̄
finis esset melior ordinatis in finem. ¶ Ad sex
tam neget.ad ꝓbationem cū dicit qd̄ mors ē
vltimum terribiliū licz ita sit tamē melius mul
to ē viuere virtuose p modicū tēpus & statim
mori q̄ ecōuerso.ad ꝓbationez dicit ꝙ loquit
contra illos qui ponebāt felicitatem humanā
in bonis exterioribus. ¶ Ratio post oppositū
est pro dictis. ¶ Questio tercia

Arguitur

QVeritur tercio. Vtruz felicitas hūa-
na cōsistat in virtute vel in ope vir-
tutis. Arguitur ꝙ cōsistit in virtute
auctoritate senece in libro de vita
beata. Item auctoritate eiusdem in multis epi
stolis. Itez auctoritate tullij in libro de officijs
de vita beata dicit seneca quid petā de virtute
ipsa nichil melius esset seipsa. Itē dicit quod ē
quoddam bonum honestuz qd̄ nō pōt augeri
vel minui & tale est virtus. Item tullius dicit
ꝙ bonum honestum est qd̄ sua vi nos trahit &
sua virtute nos allicit. & illud est virtꝰ ergo ptz
ꝓpositum ¶ Secūdo sic felicitas cōsistit in illo
quod est bonum seipso & nō ex alio sed virtus
est bona seipā qa esset ꝓpt se eligibilis esto qd̄
nullum bonum inde sequeretur. Item patz qd̄
vna operatio secundum substantiā in vno est
bona & in alio est mala & sic patz ꝙ operatio
seipsa nō est bona immo totaz bonitatē capit
a virtute. Tercio sic principaliter felicitas hūa
na debet principaliter cōsistere in illo secūduz
ꝙ homo dicit bonus simpliciter: sz nō dicitur
bonus opatione ergo: maior ptz & minor ꝓba
tur nā nō laudamus aliquem ex ope suo nisi
percipiamus opus suū ꝓuenire ex virtute &
bono habitu. & ideo dicit philosophus nō for
tissimi & optimi coronant sz agonizātes verū
est dū sciamus talē opationē ꝓuenire ex habi
tu bono & virtuoso etiam pz exēplo qd̄ nunq̄
virtus moralis ē in aliquo nisi in bono nos aūt
sumus dn̄i operationū nostraꝝ vsq; ad finem
¶ Quarto sic operatio virtutis nō est delecta-
bilissima ergo ptz cōsequētia qa felicitas hūa-
na ē qd delectabilissimū. an̄s ꝓbat qa operatio
est laboriosa cū ipā sit circa difficile vt habet
scd̄o ethicoꝝ mō laboriosuz nō ē delectabile.
¶ Quinto sic virtus moralis est melior & p̄stā
tior opatiōe eiꝰ igit &c. pz cōseq̄ntia qa felici
tas est optimū possibile homini i ista vita an̄s
ꝓbatur qa virtꝰ moralis dz dirigere opationē
mō dirigēs est nobilius directō. ¶ Sexto sic
nā si felicitas cōsisteret in opatiōe virtutis seq̄
retur qd̄ pluries in die cōtingeret eē felicē eun
dem hoiem & miseꝝ. cōns est falsuz vt notū ē
conseq̄ntia ptz qa cōtingit frequēter i die opa
ri scd̄m virtutem & freq̄nter ab illo ope cessare
¶ Septimo opatio virtutis nō est pfectissima
igitur cōna pz qa notū est qd̄ felicitas debz eē
quid pfectissimū. Et an̄s ꝓbatur qa operatio
virtutis p delectationē virtutis pficit quia dici
tur decimo ethicorū qd̄ delectatio pficit opa-
tionē. ¶ Octauo sic felicitas hūana debet esse
diuturna sz opatio virtutis non est huiusmodi
immo necvirtus ergo ptz cōna & maior ex ter
minis. qa aliter possibile eēt ꝙ felix fieret mi-
ser. minor ꝓbat qa opatio est laboriosa & non
potest ei vacare. sed oportet qn̄q; alijs vacare.
¶ Nono sic felicitas hūana cōsistit in scientijs
speculatiuis q̄ sunt quedā virtutes intellectua
les igitur ptz cōseq̄ntia ex terminis & an̄s prin
cipale ꝓbatur p cōmētatorē in septimo ethi-
corum in ꝓlogo vbi dicit ꝙ tota pfectio homi
nis cōsistit in scientia speculatiua mō tota pfe
ctio hominis est felicitas sua. ¶ Decimo sic
possibile est aliquē esse felicē sine operatione.
ergo cōna ptz & an̄s ꝓbatur qa virtus moralis
acquiritur vel pōt acquiri sine operatione ex-
teriori. Item paup est ita liberalis sicut diues.
¶ Oppositum tn̄ vult philosophus in isto se- In opposi
ptimo & in primo ethicoꝝ. Et arguit sic qbus tum
dam rōnibus. qa si felicitas cōsisteret in virtu-
te sequeret ꝙ possibile esset aliquē felicē mul
tas habere miserias cōns est falsuz qa felicitas
excludit oēm miseriam. Et ꝓbat cōseq̄ntia qa
dicit philosophus in .i. ethicoꝝ ꝙ habentē vir
tutem multa infortunia tribulāt. Scd̄o sic feli-
citas magis cōsistit in illo qd̄ querit ꝓpter se q̄
quod q̄ritur ꝓpter aliud sed virtꝰ q̄ritur ꝓpter
aliud & opa nō: ergo maior patz de se & mi-
nor patz qa virtus est q̄ habentē pficit & opus
eius bonū reddit. Tercio sic excellētius & pfe
ctius est operari secūdum virtutē q̄ habere vir
tutem & nō operari secundum eam mō felici
tas est excellētior semp ergo. maior pz a simili
quia excellētius est vti diuitijs q̄ habere & nō
bn̄ vti eis ita esset in ꝓposito & etiā potest ad-
duci illa auctoritas in olympiadibus nō opti-
mi & fortissimi coronātur sed agonizātes. ma
ior patz clare qm̄ felicitas est quid optimū. &
pfectissimū ¶ Quarto sic felicitas ē qd delecta
bilissimū sed delectatio opationis est necessa-
rio ānexa opationi & nō virtuti maior patz &
minor p philosophū .iiij. ethicoꝝ dicētem de-
lectationes inseparabiles sunt ab operationi-
bus ¶ Quinto sic felicitas est quid sufficientis
simum sic ꝙ habita felicitate nihil vlterius ab

homine querit. Sed virtus moralis nō est quid sufficiētissimū igit̄ p3 maior qa felicitas debet nostrum appetitū qetare. minor pt3 qa virtute habita nō petit adhuc scd̄m illam virtutē operari. ¶ Sexto sic felicitas hūana cōsistit in contemplatiōe summi boni ergo pt3 cōseq̄ntia qa talis cōtemplatio est q̄dam opatio ans̄ non est dubium. ¶ Septimo felicitas cōsistit in illo p q immediatius vnit̄ potētia felicitabilis cum obiecto felici sed hoc est p operationē virtutis & nō per virtutē ergo pt3 cōseq̄ntia. & ans̄ pt3 p vtraq3 parte vt notū est verū ē q Aristoteles & Seneca in ista materia sunt cōtrarij sicut p3 ex istis & ex auctoritatibus Senece allegatis in epistolis suis hincinde. & idē dicit tulli⁹ cu3 seneca sicut oppositum ē an̄ oppositū. In questione erūt duo articuli. In primo erūt notabilia. In secundo cōclusiōes. ¶ Quātū ad primū articulum. Primo notādu3 q felicitas vno mō capit̄ p statu eligibilissimo in ista vita & sic nō est aliquid vnū. sed ē aggregatus ex oibus illis que virtuosus mallet habere q̄ non habere: & sic nō capit̄ hic qa nō solū consistit i virtute vel opere virtutis: sed in oibus simul. Et sic capit̄ a Boetio. iij. de cōsolatiōe. Secūdo mō capitur p quodā bono simplici qd̄ est optimum inter omnia bona possibilia homini in hac vita vt ē speculatio dei & isto mō capit̄ hic cū queritur vtrū felicitas est opatio vel virtus illi⁹ cpis vel act⁹. ¶ Scd̄o notādum ē qd̄ duplices sunt opationes. q̄dā sunt interiores q̄ dicunt̄ elicite. alie sunt exteriores opatiōes in potestate nr̄a vt elimosinas dare ¶ Tercio notādū ē qd̄ inter opatiōes elicitas & impatas sunt duplices differētie. Prima ē qa opationes elicite sunt p se libere & opatiōes impate nō qa ille necessario sequunt̄ effectiue volitione. Scd̄a differētia quia opationes imperate nō sunt meritorie vel demeritorie. bone vel male nisi pp̄ter bonitatē vel maliciā opationum elicitarū. Sed cōis opinio est q actus exteriores nō addūt bonitatē vel maliciā opationib⁹ interiorib⁹. Tercia est quia opatiōes elicite aiam pficiunt. sed operationes imperate aiam decorant p istus modū sc3 si percipiam⁹ opationes exteriores freq̄ntatas dicemus aiam esse decoram. Quarta differentia est qa operationes exteriores regunt̄ per opatiōes interiores lic3 nō ecōtra. ¶ Quātum ad secūdum articulū sit prima cōclusio: operationes exteriores nō sunt pfectiores virtutibus pt3 cōclusio quia virtutes morales perfectius informāt animas q̄ opationes exteriores. Item qa virtutes seipsis sunt bone i rē non laudamur pp̄ter opationes exteriores nisi qa percipimus q ab illis habitibus virtuosis pueniunt. Secūda cōclusio: operatio interior & elicita ē melior & pfectior virtute cuius ē act⁹ pbatur quia operatio felicitabilis per opationem interiorem intimius vnitur cum subiecto ipsam beatificāte: ergo pt3 cōsequētia qa quāto actus intimius vnit̄ cum subiecto tanto est melior & an̄s probatur quia per actualē speculationem dei q est finis omnium magis quietatur mens q̄ per purum habitū. Item nō pficeret homini habere habitū & nūq̄ exire in opationem imo nullus tales habitus eligeret. Tercio nam homines magis laudātur p tales act⁹ interiores ergo pat3 conseq̄ntia & an̄s pbatur quia tales opationes sunt in potestate nostra postq̄ sunt acquisite mō magis laudamur propter illud qd̄ est in potestate nr̄a q̄ ecōuerso. ¶ Quarto sic operationes sunt cause virtutus ergo: pat3 cōsequētia & an̄s pbatur per philosophum secūdo ethicorum dicentem. Ex actibus secundum rōnes cōmensuratis fiunt & generātur virtutes Et ideo fabricādo fabri sum⁹ & sytarizando sytariste. Ex istis sequit̄ cōclusio responsiua: q felicitas cōsistit in opatione virtutis & nō in virtute. pt3 cōclusio ex dictis quia felicitas est eligibilis pp̄ter se & deb3 eē vltimus finis & omnia alia debēt pp̄ter ipsum acquiri. Modo omnia ista cōueniūt operatio ni virtutis. Et istud pt3 ex diffinitione felicitatis: nam felicitas est operatio etiā vt prius patuit. ¶ Quantum ad tercium articulū. Sit prima dubitatio. Vtrum felicitas capta vt dictu3 est sit eligibilissima. Arguitur quod sic quia alias nō haberet contentare appetitum hominis. ¶ Oppositum arguitur sic qa felicitas isto modo capta cum minimo bono sumpta redditur eligibilior & tamen est possibile q cum alio bono cōnumeretur ergo: pt3 conclusio ex dictis philosophi primo ethicorum. Et minor patet quia contemplatio dei coniungi potest cum amicitia & possessione bonorū exteriorū & sic tale bonum est eligibilius. ¶ Pro intellectu hui⁹ sit prima cōclusio: felicitas capta primo modo non est eligibilior melior & perfectior felicitate sūpta p simplici bono meliori inter oia bona possibilia homini ¶ Secūda cōclusio: inter omnia bona possibilia homini felicitas secundo mō capta est quid optimum & perfectissimum patet quia est finis ad quem omnia alia ordinantur. ¶ Tercia conclusio: non obstante secunda conclusione felicitas capta secundo modo cōnumerata cum minimo bono redditur eligibilior patet per philosophum primo ethicorum. Et tunc ad argumētum quando arguitur est bonum eligibilissimū verū ē inter bona simplicia homini possibilia i vita cū hoc tū stat qd̄ act⁹ est eligibilior in quo habet̄ felicitas scd̄o mō dicta. ¶ Scd̄o dubitat̄

Primus articulus
Primum notabile
Duplicit̄ capit felicitas
Secundum. Duplices sunt operationes in homine.
Tertium. quadruplex est d̄fa inter opatiōes elicitas & ipatas
Scd̄s articulus.
Prima cclo.
Secunda.
Tertia cclo responsiua.
Tertius articulus.
Primum dubium
Arguitur
Inoppositū
Prima cclo
Scd̄a cclo
Tercia.
Dubiū scd̄3

Vtrū ille qui cessat ab operatione in qua felici
tas hūana cōsistit cōpulsus naturali necessita-
te vt comestione vel dormitione & sic de alijs
Arguitur reddaē miser? ¶ Et videtur ꝙ sic. quia omnis
status qui recedit a felicitate est miseria igitur.
Notabile ¶ Pro quo notandū est ꝙ miseria capiē dupli
miseria capiē citer. Vno modō prout opponiē cōtrarie felicita
dupliciter ti/ & sic ad esse miserū nō sufficit carere felicita
te: sed ꝙ homo natꝰ sit in malicia Secundo modō
est carere felicitate in subiecto apto nato/ quā
do debet esse & quō & qualiter/ & cū alijs cir
cunstantijs: & sic sumēdo miseriā. Diciē ꝙ nō
est miser qui cessat a tali opatiōe in qua est hu
mana felicitas: solū cōpulsus naturali necessi-
tate/ & isto modo dicitur miseria priuatiue: &
idō hō diciē cecus quia nō videt: sed est aptꝰ na
tus ad videndum & ita est in ꝓposito quia ad
huc est in felicitate habituali: sicꝙ omnes o-
peratiōes quas exercet ordiat in opationē que
est felicitas humana: vtscʒ comedat: vel dor-
miat ꝙ hoc faciat vt melius & liberius possit
Tertiuʒ du diuine speculationi vacare. ¶ Dubitatur ter-
bium tio. Vtrum possibile sit per potentiā liberā ha
Arguitur bituata in habitu vitioso bonā opationē elige
re? Et videtur ꝙ sic: quia alias nō esset libera.
¶ Oppositū arguitur. Nulla est operatio bo
In opposi na nisi ab habitu bono nec mala nisi ab habi-
tum tu malo: ergo. patet consequentia & antece-
dens notum est quia diciē scđo ethicorum ꝙ
virtus est que habentē pficit/ & opus eius bo-
Primū no nū reddit. ¶ Pro quo est notandū ꝙ ad bonā
tabile opationē interiorē elicitā frequēter requirūē
Ad bonam due cause. vna principalis scʒ potentia libera.
opationem alia est instrumentalis que est directiua: quari
interiorem; nus ꝓmptiꝰ talē actū ꝓducat: & vocatur virtꝰ
due cause re & isto modō diciē ꝙ virtus pficit opus. ¶ Scđo
quiruntur notandū est: ꝙ q̄tū est de se potētia libera q̄tū
Secundum. cunqꝫ habituata pōt ꝓducere actus vitiosū vel
virtuosū verū est tn̄ ꝙ qn̄qꝫ facilitatur & dirigi
tur vt dc̄m̄ est a virtute & habitibus. Ex istis
patʒ ꝙ virtus nō est principiū bone opationis
Ad ratiōes pricipale ¶ Ad rōes Ad primā ad auctoritatē
Tul. & Se. Diciē ꝙ fuerūt illius opatōis ¶ Ad
scđaʒ conceditur felicitas cōstit in illo &c. ne
gaē minor/ & diciē ꝙ opatio in quo cōsistit fe
licitas de qua est ad ꝓpositum est de se bona/
& nō potest male fieri/ & virtus ordinatur ad
taleʒ opationē. vt sūt dilectio: vel contēplatio:
vel visio dei. ¶ Ad tertiā qn̄ diciē. felicitas ma
gis cōsistit in illo &c. Diciē conformiter negā-
do minorē. loq̄ndo de opatione de qua est ad
ꝓpositū vt clarū est & talis opatio est optima
& nō pōt meliꝰ acquiri i hac vita: sʒ homo pōt
melius querere q̄ virtutes. ¶ Ad quartā cum
diciē opatio virtutis nō est delectabilissia. ne-
gatur ista loquendo de opatione ista Et qn̄ dr̄
virtus est circa difficilia & laboriosa. Diciē ꝙ
licʒ sit tristitia q̄tum ad mēbra deseruiētia in-
tellectui & vires inferiores tamē illa tristicia ꝓ
pter delectationē & fruitionē vel visionē tota
liter & oio exterminaē. ¶ Ad quintā negatur
añs. Ad ꝓbationē diciē ꝙ hoc facit virtꝰ instru
mētaliter & nō pricipaliter. ¶ Ad sextā nega
tur minor. loq̄ndo de opatione de qua est hic
ad ꝓpositū. Et quando diciē delectatio pficit
opationē. Diciē ꝙ hoc ē verū. loquēdo de opa
tionibꝰ ordinatis in illā opationē. primo diciē
ꝙ scđm aliquos ꝙ delectatio est ipsamet feli
citas. ¶ Ad septimā negaē cōna/ & dr̄ ꝙ suffi-
cit ꝙ aliqs sit actu vł hitu felix. Ad viij. diciē
cōsimiliter. ¶ Ad nonā diciē ꝙ magis videbi
tur post scʒ vtrū felicitas consistat in actibꝰ in
tellectus vel voluntatis. ¶ Ad decimā diciē ꝙ
consistit in actu iteriori & ille actꝰ est pfectior.

QVESTIO.IIII.

Q Veritur quarto. Vtrum felicitas sit
realiter delectatio? Arguiē ꝙ non. Arguitur
nulla passio ē felicitas: sed delecta-
tio est passio. cōsequentia est nota & maior ꝓ
batur. quia sicut dicit Eustra. ꝙ passio est ani quid passio
mi irrōnalis motus. mō clarū est ꝙ hoc nō cō-
uenit felicitati. ex alio patʒ quia ꝓpter passio
nes non laudamur: ergo. maior patʒ p phm̄ in
tertio ethicorū & in alijs multis locis. ¶ Scđo
sic. felicitas est opatio: sed delectatio nō est o-
patio: ergo cōna est nota. & maior ex diffiniti
one felicitatis vbi dicitur ꝙ felicitas est opatio
scđʒ virtutē. Et maior ꝓbatur quia delectatio
auget opationeʒ & seq̄tur eam vt hētur sexto
ethicorū & p cōns sequitur ꝓpositum. ¶ Ter
tio sic. nulla delectatio spōte & libere elicitur
sed felicitas libere elicitur: igiē cōna est nota.
Et maior patʒ per phm̄ scđo ethicorū qui per
hoc ꝓbat ꝙ virtutes nō sūt passiōes qa in alijs
videmus ꝙ multi delectari volunt & non pos
sūt. Apparet etiā ꝙ tristicia nō libere elicitur.
minor ptʒ. qa alias ꝓpter ipsā nō laudaremur
nec reddeēmur abiles ¶ Quarto sic felicitas &
dlectatio hn̄t obiecta disticta: ergo cōna ē no.
ex eo qa habitꝰ adinuicē distinguiē p obiecta
scđo de aia. añs ꝓbatur nā obiectū felicitatis ē
ipe deꝰ obiectū delectatōis ē actꝰ aie. ¶ Qui
to sic. felicitas ē actꝰ rectꝰ & delectatio ē actus
reflexus & nō rectꝰ: ergo cōna est nota & ma-
ior patʒ quia est actꝰ quo potētia felicitabilis
imediate & recte fertur in obiectū delectabi-
lissimū: sʒ delectatio ē actꝰ rflexꝰ q̄ ferē sup actū
aie. ¶ Sexto sic. felicitas secū cōpatiē dolores
& tristicias: ergo cōna est nota qa delectatio n̄
secū cōpatiē tristicias/ & añs ptʒ p phm̄. v. ethi-
coꝝ dicētē ꝙ mlta ifortūia circūdāt ¶ Septio
tristicia & miseria n̄ sūt illā ergo. &c cōna p rāꝫ

Si oppositum in opposito &c. Et antecedens ꝓbatur quia iam diceretur tristicia. ¶ Octauo sic. si sic esset sequeretur ꝙ omnes virtutes morales essent passiones. cons est fim vt patz per phm̄ secundo ethicorũ. ꝓbatur cõna quia passionẽ sequitur delectatio: similiter ad virtutes moralẽ sequitur felicitas: cum felicitas sit finis eorum. ¶ Nono sic. p phm̄ primo ethicorũ dicẽtẽ ꝙ felicitati est delectatio admixta. & etiã arguitur auctoritate eiusdẽ in septimo ethicorum dicentis ꝙ delectatio implicatur in felicitate. Tercia auctoritas est primo ethicorũ vbi dicitur ꝙ felicitas habet delectationẽ in seipsam.

In opposi tum: ¶ Oppositũ est de intentiõe philosophi decimo ethicorũ. vbi hoc dicit & concluditur hinc inde. ¶ In questione erunt duo articuli. In primo respõdebitur ad quesitũ. In secũdo erunt dubia.

Primus articulus: ¶ Quantum ad primũ articulus Videndum est de quesito principali/& primo

Primum notabile: premittit ꝙ in p̄nti questione fit mẽtio de felicitate meritoria homini possibilis in hac vita.

Secundum: ¶ Secundo notãdum est ꝙ felicitas ꝓvt sufficit ad ꝓpositum debet esse satiatiua appetitus rõnalis & quietatiua humane voluntatis. hoc pz. quia felicitas debet esse quid optimũ & delectabilissimũ: mõ nullũ est tale qui sit satiatiũ & quietatiuũ. Et ob hoc dicit Augus. dñe inquietum ẽ cor meũ donec i te requiescat

Tertium duplices sũt actus anime: ¶ Tertio notandũ est ꝙ in generali act⁹ ipsi⁹ anime sunt duplices. quidam sunt ꝓducti naturaliter/& nõ mediante cõsilio: vt sunt sensatiões sicut etiam sunt primi act⁹ voluntatis q consequuntur naturalẽ rei iusticiã aut delectationem. alij sunt actus ipsius anime qui consequunt primos actus anime & q̄sq duos vt sũt tristicie & delectatiões. Et isti actus vocantur passiones anime.

Quartum circa passiones ale sunt duplices actus. ¶ Quarto notandum est ꝙ circa actus anime qui dicuntur passiones anime adhuc sunt duplices quidã qui consequũtur naturalem apprehensionẽ obiecti sine discursu primo: vt si presentetur aliquod sẽsibile excellens alicui homi: manifestũ ẽ ꝙ auget

quid passio. & tristiciam compatitur. ¶ Vñ passio est repẽtinus impetus sequens naturalem noticiam siue apprehensionem naturalem vt dicit cõmẽtator secundo meta. sed alie sunt passiões que consequuntur operationes anime sponte & libere elicitas/vt volitio nolitio.

Quintum differentia ẽ inter passiones cõsequẽtes apprẽhẽsionẽ obiecti & inter cõsequentes operationẽ voluntatis: ¶ Quinto notandũ est ꝙ differentia est inter passiões cõseq̃ntes naturalẽ app̄hẽsionẽ obiecti/& iter passiões cõsequẽtes operationẽ anime libere. qa secundũ primas passiones nec laudamur nec vituperamur: qa tales nõ sunt in potestate nostra & voluntate: sed secundũ secundas passiones nos laudamur & vituperamur.

Sextum: ¶ Sexto notandũ est ꝙ delectatiões cõsequentes operationes anime libere & sponte elicitas sunt duplices. Nam quedã sunt corporales. alie spirituales & intellectuales. Prime vocantur voluptates. secunde vocantur delectationes scdm quas aliquis dicitur temperatus vel intemperatus & non secundum secundas.

Septimum: ¶ Septimo notanduz est ꝙ conformiter distinguere possumus de tristicia & miseria sicut dictum est in questione precedenti. nam quedam sunt sensibiles. alie sunt spirituales & itellectuales

Prima conclusio: ¶ Prima conclusio. loquendo de delectatione spali seu sẽsitiua hũana felicitas nõ est delectatio: ꝓbatur quia illa delectatio nõ est in felicitate que sic se habet ꝙ quãto plus reputatur tãto dicit beatior: sed delectatio sensitiua sen corporis ẽ hmõi: ergo. cõna est nota. & maior similiter. Minor pts per phm̄ i isto septio hui⁹ qui expresse hoc ponit.

Secunda: ¶ Scda cõclusio: cum felicitate hõi possibili in hac vita bñ stãt miserie & dolores corpales sensitiue Ista conclusio est de mente phi ethicorũ primo vbi dicit ꝙ multa infortunia tribulãt felicẽ: sed illis tribulationib⁹ refulget bonũ.

Tertia: ¶ Tertia cõclusio. cũ felicitate possibili in hac vita non stat miseria sine tristicia speciali. ꝓbatur cõclusio. quia felicitas debet esse opatio partis rationalis scdz perfectissimã virtutẽ & in vita pfecta & ꝓ modeRamine sequentis conclusionis capitur ibi felicitas ꝓ sũmo bono simplici quod est optimũ inter omnia bona homi possibilia in hac vita.

Quarta responsiua: ¶ Quarta conclusio respõsiua: loquẽdo de delectatione spũali & intellectuali que est potissima felicitas de qua est i ꝓposito est delectatio. ꝓbatur quia sola delectatio talis est simpliciter quietatiua & satiatiua perfecti nostri appetit⁹ cõna est nota & ãns ꝓbatur quia clarus est ꝙ quicquid habeatur siue sit bonũ corporis/siue bonũ anime nunq̃ appetitus satiatur nisi habeat delectationes. ¶ Scdo delectatio nostra ꝓpter seipsaz acquirit ꝓprijssime/ergo cõsequẽtia est nota/& ãns ꝓbatur. quia si quecunq bona haberent & nõ delectatio: adhuc delectatio quereret. ¶ Tertio illd formaliter & ꝓprijssime est felicitas quod formaliter & intrinsece opponitur miserie & tristicie: sed delectatio est hmõi: ergo. Quarto miseria sũma ẽ sũma tristicia: ergo sũma delectatio est sũma felicitas cõna pts & ãns notũ est. ¶ Quito sic illd est felicitas qd ꝓprijssie oẽs appetũt: sz oẽs appetũt delectationẽ: igit cõna est nota. & ãncedens similiter.

Secundus articulus: ¶ Quantũ ad scdm articulũ ponunt dubitatiões. prima est vtrũ felix sit maior felicior/

Primum dubium: ¶ Arguit ꝙ nõ quia ois felix ẽ felicissim⁹ ergo. cõna est nota & ãns qa felicitas ẽ eligibilissima: mõ bono sũmo nihil ẽ melius

Arguitur: ¶ Scdo sic. sequeret ꝙ min⁹ felix nõ eẽt felix

Consequens est falsum vt notum est. Patz con
sequētia qa ad hoc ꝙ aliquis sit felix. opꝫ ꝙ
appetit⁹ eius sit satiatus/ & sic minus felix ap-
[In opposi tum] peteret esse magis felix. ¶ Oppositū arguitur
quia min⁹ virtuos⁹ ē virtuoso virtuosior: ergo.
Consequentia patet quia sicut se habent virtu
tes ad virtutes ita se habent operationes ad o-
perationes. Item Iohan. decimo in domo pa
[Notabile duo sunt in felicitate cō sideranda] tris mei molte mansiones sunt. ¶ Pro quo no
tandum est. ꝙ in felicitate sunt duo considerā
da scꝫ obiectū felicitatiuum quod est ipse de⁹
aliud est adeptio illius obiecti seu summi bo-
ni: & est dilectio seu cognitio ipsi⁹ boni: si feli
citas ponatur in actu ipsius intellect⁹ sic est co
gnitio: si in actu voluntatis sic est dilectio. Pri
muꝫ est felicitas obiectalis. Scdm est felicitas
[Prima con clusio] formalis. ¶ Prima conclusio. Loquēdo de fe
licitate obiectali vnus felix nō est alio felice fe
licior. ꝓbatur quia idem est obiectum felicita
tis obiectalis & formalis. ¶ Secunda cōclusio
Loquendo de felicitate formali vnus homo ē
alio felicior. probatur. quia vnus felix cogno-
scit perfectiori modo obiectum felicitatiuum
q̄ alius: ergo consequentia est nota/ & antece-
dens probatur quia secunduꝫ hoc ꝙ potentie
felicitabiles diuersificantur secundum hoc il-
[Ad ratiōes dubij] le magis & minus cognoscunt. ¶ Ad rationes
dubij. Ad primaꝫ negatur antecedens. Ad ꝓ
bationem dicitur ꝙ verum est. loquēdo de fe
licitate obiectali: sed non loquendo de forma
li. ¶ Ad secundam negatur consequētia. Ad
ꝓbationem negatur antecedēs quia quilibet
[Dubiū scdm] de sua felicitate contentatur. ¶ Dubitatur se
cundo vtrum felicitas humana sit amissibilis
[Arguitur] ¶ Arguitur ꝙ sic quia operatio intellectus vl'
volūtatis est amissibilis: sed felicitas est hmōi
operatio: igitur. ¶ Secundo sic. felicitas habꝫ
principium & inicium: ergo habet finem. Cō
sequentia tenet quia principio correspondet
[In opposi tum] finis. Antecedens notum est. ¶ Oppositū ar
guitur. quia virtus non est amissibilis: ergo cō
quentia tenet. Et antecedēs patꝫ per phm̄ pri
[Prima con clusio] mo & secundo ethicorum ¶ Pro solutione sit
prima cōclusio. felicitas meritoria que est ho-
mini possibilis in hac vita est amissibilis salteꝫ
difficulter. Probatur per rationes añ oppositū
quia homo semper habet liberum arbitrium
& dicitur difficiliter: ergo felicitas est habitus
[Scda cōclu sio] ¶ Secunda cōclusio. felicitas premiatoria nō
est amissibilis ꝓbatur quia nullus est simplici
ter beat⁹ nisi habeat firmā opinionē quod sic
ꝑpetuo remanebit: tūc arguitur sic. vel illa o-
pinio est vera/ & tunc habetur ꝓpositū vel opi
nio illa est falsa & sic intellectus est decept⁹ &
sim̄ est obiectū ei⁹ & ꝑ cōns nō est felix & tunc
sequtur ꝙ felicitati sit malū admixtuꝫ. ¶ Scdo
si sic esset vel hoc esset quia volūtas libere alte
ri obiecto felicitabili cōuerteret se vel quia ta
le obiectū se abstrahit a volūtate nullū istoruꝫ
potest dici: ergo. Primū nō quia voluntas nūq̄
ab illo se abstrahit ideo nō iudicat eē aliquod
incōmodū. Nec secundū potest dici: quia hoc
nō faceret nisi esset i potētia felicitabili qd̄ nō
est ibi vt supponit̄. Rō post oppositus arguit
[Dubiuꝫ ter tium.] ꝙ felicitas nō est de facili amissibilis. ¶ Dubi-
tatur tertio. vtrū omnes appetant felicitateꝫ?
[Arguitur] Arguitur ꝙ non. quia nō oēs cognoscunt feli-
citatē: ergo nō oēs appetūt eā. Cōna tenet. qa
appetitus saltem sensitiu⁹ nō intellectualis nō
fertur nisi in cognituꝫ. Et añs patꝫ quia multi
antiqui multas opiniones habuerūt de felici-
tate. Scdo dicit Augus. ꝙ felix est qui habꝫ qc
[In opposi tum] quid vult. ¶ Oppositū arguitur: quia felicitas
est vltimus finis hūane vite: ergo. ptꝫ cōna qa
omnes hoies appetunt finē. Añs patꝫ quia fe-
licitate habita quietatur intellectus. ¶ Pro in
[Notabile dupliciter. capit̄ felici tas] tellectu hui⁹ notandū est. ꝙ felicitas dupl'r ac
cipitur. vno mō ꝓ illo qd̄ est optimū scdm rō-
nē ei⁹ cōem. alio mō scdm ei⁹ rōem specialē in
qua cōsistit cui attribuūtur oia ista ꝑdicata scꝫ
optimū: ꝑfectissimū: sapientissimū: & ꝑ se/ & i
isto multi defecerūt: sed nō in alio scꝫ i primo
quia sciuerūt oēs quod est vnū primū ens opti
[Prima con clusio] mū. ¶ Prima cōclusio est. loquēdo de speciali
rōe felicitatis nō oēs hoies appetunt appetitu
rōali felicitatē. ptꝫ per primā rōem añ opposi
tū. quia nō omnes cognoscunt felicitatē. ¶ Se
[Secunda] cunda cōclusio. loquendo de generali rōne fe
licitatis omnes hoies naturaliter & naturali
inclinatione appetunt illud quod est ꝑfectissi
mum & sufficientissimū per se. loquēdo de ap
petitu aiali: & etiā loquendo de hominib⁹ vtē
[Quartū du bium] tib⁹ bona rōne & recta. ¶ Quartū dubiū. vtrū
felicitas hūana insit a principio quo quis sit fe
[Arguitur] lix & duret vsq; in fineꝫ vite? ¶ Et arguitur ꝙ
non quia natura hūana est labilis/ & ꝑ cōns se
quitur ꝙ potest doci ad oppositꝫ. ¶ Secūdo
sic quia felicitas est opatio virtutis: mō hō non
semp opatur opa virtuosa: ergo sequit̄ ꝙ non
[In opposi tum] semp est felix. ¶ Oppositū arguit̄ ꝑ diffinitio
[qd felicitas] neꝫ felicitatis: que est opatio aīe rōnalis scdm
[Prima con clusio] vitā ꝑfectā & in vita ꝑfecta. i. cōtinuata/ & nul
lo mō corrupta vel interrupta. ¶ Pro intelle-
ctu dubij sunt cōclusiōes. prima est. nulla ho-
minis felicitas ꝑmanet aut durat a tempe quo
homo sit felix vsq; ad finē vite per exclusionē
corpis stante naturali necessitate. patet quia
nullus est quin habeat corrūpere & nō cōtinu
are act⁹ felicitatis ꝓpter naturalem necessita
te incūbentē vt ꝓpter cōmedere vel potare vl'
bibere ¶ Scda cōclo: nulli⁹ hois felicitas ꝑma
[Scda pclo] net a tpe quo hō prio est felix vsq; ad finē vite

per miserie exclusionem. Probatur. quia q̄tū
cunq; homo sit felix adhuc non est tantū eius
Tertia conclusio intellectus habituatus quin sit liber. ❡ Tertia
conclusio. Cuiuslibet hominis felicitabilis/ fe
licitas permanet a tempore quo homo primo
est felix vsq; ad finem vite sue per exclusione
miserie faciliter cōsequentis. ꝓbatur cōclusio
quia homo postq̄ habituat⁹ sit opationib⁹ vir
tuosis non faciliter trahitur ad oppositum.
Quarta conclusio ❡ Quarta conclusio. eadem felicitas est tota
liter/vel equivalenter/actualiter vel habitua
liter homini a tempe quo est felix vsq; ad finē
vite sue. Patet conclusio per Eustra. primo e
thicorum dicentē. ꝙ homo nō operatur semp
virtuose/ tamen omnes illas operationes or
Ad rationes dinat in ipsam felicitatem. ❡ Ad rationes di
citur ꝙ faciliter possūt solui ex hijs que dicta
sunt in primo articulo per distinctionē de pas
siōe & miseria ❡ Rō post oppositū ē ꝓ dictis.

❡ QVESTIO. V.

Queritur quinto. Vtrum felicitas
consistat in actu intellectus vel in a
ctu volūtatis Et est idem ac si que
rerēt. Vtru felicitas humana sit volitio vel di
Arguitur lectio dei/ ❡ Et arguitur primo ꝙ consistat
in actu voluntatis. quia secundū actum volun
tatis meremur/& nō scd actū intellect⁹: ergo.
Consequentia est nota: quia felicitas est in il
lo per quod meremur. Antecedens pat quia
cognoscendo non meremur: sed diligendo &
amando deum: quia operationes intellectus
nō sunt voluntarie. ❡ Secūdo sic. felicitas hu
mana consistit in caritate/ & tamen caritas est
habitus volūtatis & non intellectus: ergo Ma
ior pat quia inter omnes habit⁹ homini pos
sibiles supior est caritas. Minor ꝓbatur quia
caritas cōsistit in hoc quod est diligere & ama
re deum qui est actus voluntatis. ❡ Tertio sic
felicitas humana rōnabiliter consistit in actu
illius potentie per quem homo intimius & p
fectius vnitur cum obiecto beatifico: sed hoc
est per voluntatem: ergo. Maior patet de se/ &
minor ꝓbatur. quia humana volūtas per actū
suum maxime vnitur obiecto. quia volumus
illud quod acceptamus: sed indifferenter itel
ligimus illa & alia refutanda. Item amans per
voluntatem ad amatum transformatur: ergo.
❡ Quarto sic. per actum volūtatis homo pl⁹
deo placet vt sic q̄ p actum intellectus vt sic: er
go. pat cōña. Et maior ꝓbatur quia manife
stum est. ꝙ vna vetula que hab magnam dile
ctionem dei plus placet deo q̄ clericus magn⁹
hñs magnam cognitione de deo. ❡ Quinto
sic. Actus voluntatis est melior q̄ actus intelle
ctus: ergo. consequētia pat. quia felicitas est
quid optimum & quid summe desideratum.
Antecedens patet. quia diligere est actus ami
citie qui solum reperitur inter bonos: sed act⁹
intellectus reperitur tam inter bonos q̄ inter
malos. ❡ Sexto sic. felicitas humana poti⁹ cō
sistit in actu illius potentie que semper in ob
iectū suum fertur sub ratione boni/ q̄ illa que
fertur in suum obiectū rōne boni veri vel ap
parentis. Intellectus autem fertur in ens rōne
boni veri vel apparentis: ergo. ❡ Septimo sic
actus voluntatis est delectabilior q̄ actus intel
lectus: ergo. pat cōña quia felicitas est quid
delectabilissimum & optimum: & antecedēs
patet. quia solius voluntatis est delectari. Mō
vnaqueq; potentia magis delectatur in pro
prio actu q̄ in actu alterius potentie/ & ꝓpri
us voluntatis actus est dilectio: igitur. ❡ Octa
uo sic. odire deum est multū peius q̄ ignorare
deū: ergo. diligere deum est multo melius q̄
cognoscere. Consequētia tenet per illā maxi
mam. Si oppositū de opposito. Et añs notum
est. quia vnū est demeritoriū & alius nō/ & sic
vnum est peius alio. ❡ Nono sic. Dilectio est
actus voluntatis: sed felicitas consistit in dile
ctione: ergo pat consequētia. & maior patet
quia soli⁹ potētie volitiue est delectari. Et mi
nor pat per predicta. ❡ Decimo sic. Volūtas
est nobilior potentia q̄ intellectus: ergo. patet
consequētia: quia felicitas est operatio partis
rōnalis scd'm optimam potentiā. & añs proba
tur quia voluntas hūana vt sic est libera/ & in
tellectus vt sic nō est liber: mō liberū est nobi
lius nō libero. ❡ Vndecimo sic. actus volunta
tis est perfectior actu intellectus: ergo. pat cō
sequētia: quia posteriora via generationis sūt
priora via pfectionis. Pt etiā per Augus. inui
sa possumus diligere/ incognita autem nequa
q̄. ❡ Duodecimo sic. Habit⁹ volūtatis est me
lior q̄ habitus intellectus: igitur. pt consequē
tia. quia si habitus est melior: ergo & act⁹. Añs
ꝓbatur. quia bene habituatum quo ad volun
tatem dicimus bonum simpliciter: nō autem
habituatum quo ad actum intellectus/ & habi
tibus intellectibus dicimus bonum simplici
ter: sed dicimus ipsū bonum gramaticū & sic
de alijs habitibus. ❡ Oppositū arguitur & ꝓ
batur ꝙ felicitas cōsistit in actu intellectus qa In oppositum
felicitas humana consistit in speculatione su
mi entis: sed speculatio est actus intellectus:
ergo cōña est nota & maior pat per phm̄. x. e
thicorum &. vij. dicentem ꝙ vita speculatiua
est eligibilior practica. mior ꝓbatur quia vt sic
volūtas est ceca. ❡ Secūdo sic intellect⁹ vt sic
est melior & pfectior q̄ voluntas: ergo cōña ē
nota. Et añs ꝓbatur multipliciter: scd ꝙ intel
lectus sit potentia nobilior. Na dicit Seneca
ad diuitias optimū quid est de homie. & scd'ē

sola ratio pfectum verum facit. Secūda auctoritas est in alia epistola in philosophiā te trāsfer/si vis esse securus quod maxia est si vis esse liber. Modo philosophia ptinet ad methaphisicā vt sic. Et sequitur. si vis omnia tibi submittere: submitte te rōi. Idem philosoph⁹ pat3 p Tullium in libro de paradoxis vbi omnes sapientes vocat liberos/ & omnes ministros vocat stultos. modo sapientia est virtus moralis & intellectualis. Et sic seqtur ꝙ rō seu intellect⁹ est nobilior volūtate: ergo ē pfectior/tenet cōna. quia liberius est pfectius min⁹ libero vt dicebam in vna rōe ante oppositum sc3 in prima. Et antecedēs ꝓbatur quia intellectus est ante actum voluntatis sic ꝙ voluntas nunq̄ suos exercet sine intellectu. Item intellectus est dominus actuum voluntatis. quia habet videre que sunt bona & que sunt mala. ¶ Secūdo sic actus voluntatis non ꝓpter se queritur: sed actus intellectus propter se queritur quia est speculari quod ꝓpter se queritur/ & obiectu3 voluntatis nō ꝓpter se queritur: sed ꝓpter bonitatē ¶ Tertio patet. quia intellectus exercere actus suos potest sine actibus volūtatis. Ite3 Io.x. hec est vita eterna vt cognoscam te. Ite3 Augus. in libro. de ciuitate dei. ꝙ visio dei est tota merces ¶ In questiōe erunt duo articuli. In prio videbit de cōpatione intellect⁹ ad voluntatē penes liberū ad seruū. In scdo rndebitur ad quesitū. ¶ Quantū ad primū articulū ē pria dubitatio. vtrū voluntas sit magis libera q̄ intellect⁹ vel volūtas. Et arḡ ꝙ volūtas sit magis libera quia voluntas se habet ad intellectū sicut dn̄s ad seruum: ergo pat3 cōna. quia dominium arguit libertatē. Antecedens ꝓbatur quia ratio semper ad optima deprecatur prio ethicorū. Ex quo sequitur ꝙ cum intellectus deprecetur aliā potentiam sequit ꝙ est seru⁹ & nō respectu appetit⁹ sensitiui vt notum est: ergo sequitur ꝙ est respectu appetitus intellectiui qui est voluntas. ¶ Secūdo sic. Nā secundū voluntatē nos sumus domini nr̄arum opationū/ & nō scd̄m intellectū: ergo sequit ꝙ volūtas dominat in ordine ad intellectū. Pat3 cōsequentia. Et an̄s ꝓbatur quia solu3 opationes voluntatis sunt meritorie & demeritorie.

Primus articulus

Primum dubium

Arguitur

¶ Tertio sic. Ipsa volūtas precipit intellectui & nō econuerso: igitur. pat3 cōna quia p̄cipere pertinet ad dominium. Et an̄s pt3. quia voluntas precipit intellectui vt speculetur & ita speculabitur si non sit impedimentum. ¶ Secundo sic principaliter arguitur: quia volūtas nō potest cogi/ & intellectus potest cogi: igitur pat3 cōna: & an̄s ꝓ scd̄a pte: quia nisi sic volūtas nō esset volūtas. Et an̄s pt3 ꝓ pria parte qa posito primo principio in intellectu terminis intellectis itelligit de necessitate in actū intelligendi. ¶ Tertio sic. Volūtas oībus similiter se habentib⁹ potest in vtrumq3 oppositorū & intellectus nō: igit pt3 cōna. Et maior & mior ꝓbantur. quia intellect⁹ determinat a voluntate ad speculandū. ¶ Quarto sic. In potestate volūtatis est reddere hominē seruum & liberū: & nō est in potestate intellectus igit. pt3 cōna & maior. Minor ꝓbatur. quia in potestate voluntatis est ꝙ homo sit bonus vel malus Modo dicit primo hui⁹ ꝙ virt⁹ & vitium determinant & seruum & liberu3. Et minor nota est: quia multi sunt boni clerici & speculatiui: & tamen sunt mali & vitiosi. ¶ Oppositu3 arguit. Intellect⁹ habet determinare qd sit agendū & quid dimittendū quid volendum & quid acceptandū & quid verificādū: igitur cōsequentia est nota & an̄s ꝓbatur. quia voluntas nō fertur nisi in cognitū/ & per cōns nō fertur in actum nisi intellectus eum determinet.

In oppositum

¶ Pro itellectu hmōi dubij est primo notādū ꝙ tenendo viā cōmunē & veram: sc3 ꝙ in homine non est nisi vna anima que est intellect⁹ & voluntas questio de virtute sermonis est falsa. Loquendo de intellectu & voluntate in eodem homine/ & in eodem supposito. Appet quia voluntas est realiter intellectus & ecōuerso/ & sic idem erit liberius seipso. ¶ Secundo notandū ꝙ dubitatio debet recipi ad istū sensum qn̄ querit &c. i. vtrum anima liberius producat actū intelligendi secundū quē dicitur intellectus: q̄ actu3 voluntatis scd̄m quē dicitur voluntas q̄ econuerso. ¶ Tertio notandum ē ꝙ duplex est libertas quedā est que dicitur sui ipsius gratia. alia est libertas oppositionis. Vn̄ agens libere agit primo modo sic ꝙ agit suiipsius gratia principali intentiōe & nō gratia alterius ad que3 oīa hn̄t ordinē & reductionē & hoc mō solus deus dicitur agens liberū. Opposito modo aliqs seruiliter dicitur agere qn̄ est agens respectu suiipsius quod dicitur agēs particulare: sed illud dicitur libere agere libertate oppositiōis quod potest in aliquod vel in oppositum eius omnibus eodem modo habētibus se: quantum est de se vel ad eligendum vel nō eligēdu3 & istud est mltiplex sicut h3 videri alibi. ¶ Quarto notandū est ꝙ dupliciter act⁹ potest esse in nr̄a ptāte. vno mō qa est immediate & scd̄m se in nr̄a potestate/ & talis actus vocat elicitus. alius est actus solum in nostra potestate cōsecutiue: & scd̄m qd & talis actus vocatur act⁹ imperatus/ quia cōsequitur actū imperantē sc3 qui immediate & scd̄m se est in ptāte nr̄a & talis act⁹ in cōparatiōe veri act⁹ eliciti seqtur: & ideo dicit ꝙ act⁹ exteriores nō addunt aliquā maliciam actibus interioribus

Primum notabile.

Secundum notabile

Tertium notabile duplex est libertas

Quid est libere agere libertate oppositionis

Quartū notabile dupliciter actus dr esse in nr̄a ptāte

tas exiret in actum bonum vel malū nisi sentē tia intellecꝰ ꝓhabita. Et hec de primo articu lo. ¶Quantū ad secūdum articulum respōde bitur ad qsitū & videbitur primo i quo cōsistit felicitas hūana. Et quicqd dicā ꝓbabiliꝰ dicā nichil afferēdo. ¶Et est primo notādū ꝙ quā to actus est nobilioris obiecti tāto ceteris pari bus est nobilior & pfectior. Et dicit notanter ceteris paribꝰ qa pfecta noticia q̄ habeꝰ de fes stuca est multo imperfectior cognitiōe confusa quam habemus de deo. ¶Scdo notādum est qd ad omnē actū volūtatis esse liberū ꝓcedit actus intelligēdi quo ad obiectus qd apparet voluntati bonum vel malum. Ptꝫ suppositio quia alias voluntas in eliciendo actus liberos ferretur in actus incognitos. Et dicitur notan ter actum liberum quia quoad actus primos nō liberos nō oportet ¶Tercio notādū est qd si de summa bonitate alicuius obiecti habea tur iudicium sequitur pfecta acceptatio alicu ius obiecti & pfecta volitio & etiā perfectus amor. Et si iudiciū nō sit perfectū nō sequitur perfecta acceptatio. Prima pars ptꝫ quia pfe cta acceptatio obiecti summi boni seqꝛ ad iu dicium & nō ad iudiciū impfectum quia vo lūtas prius ferretur in obiectum q̄ esset cogni tum ergo sequitur qd hoc est ad iudiciū perfe ctum. Sed secūda pars notabilis ptꝫ quia esset possibile quod volūtas prius ferreꝛ in obiectū q̄ esset cognitum quod est falsum quia tunc quodāmodo ferretur voluntas in incognitus Ex quo sequiꝛ correlarie quod si deus de potē tia sua vellet suspēdere actum suum concurrē di nō esset possibile quod esset pfectum Indi cium quia sequeretur perfecta acceptatio. ¶Quarto notādus est quod in nullo actu im perfecto cōsistit hūana felicitas ptꝫ p philoso phum decimo ethicoꝝ dicentem nihil enim eorum imperfectus q̄ felicitatis sunt. Item qa felicitas debet esse optimū bonū homini possi bile in hac vita Omne eīn impfectū reducitur ad perfectus. ¶Quinto notādum est qd actꝰ intellectus qui est cognitio vt sic immediatiꝰ attingit obiectum q̄ actus voluntatis. Probaꝛ quia actus voluntatis nunq̄ est circa obiectus nisi presupposita sentētia intellectus modo in tellectus bene ferreꝛ in obiectus sine alio actu ꝓsupposito. ¶Istis positis sit prima cōclusio actus in quo humana felicitas consistit siue sit actus voluntatis siue actus intellectus est circa deum obiectiue. ꝓbatur quia actus in quo cō sistit humana felicitas debet esse pfectissimus & nobilissimus inter omnes actus humanos. sed talis actus ē circa obiectum nobilissimum quod est deus igitur ptꝫ consequētia & maior etiam qa felicitas hūana cōsistit in actu & nō

Secūdus articulus.

Primus notabile

Secundum notabile

Tertium notabile

Quartum notabile

Quintum notabile.

Prima conclusio

in actu impfecto vt patuit per vnā suppōēs & minor nota est. ¶Scda cōclusio felicitas hūa na nō cōsistit in apphēsiōe abstractiua diuine essentie vel in actu iliā apphensionē cōseqn̄te probaꝛ qa talis actus est impfectus. ¶Tercia cōclusio & ꝓbabilis ē ista capiēdo fidē vt disti guitur cōtra noticiā clarā & euidentē felicitas nō cōsistit in actu fidei quo ad illa de quibꝰ na ti sumus habere noticiā pfectā. ꝓbaꝛ qa cm̄s talis actus fidei est impfectꝰ igiꝛ conseq̄ntia est nota & añs ē notū qa ibi nō est noticia vera & euidēs. ¶Sed circa hoc dubitaꝛ nūqd fides q̄ habetur de trinitate est nobilior q̄ sciētia q̄ ha betur de triangulo scꝫ qd habeat tres angulos equales duobus rectis. Et videꝛ ꝙ nō qa fides nō est noticia clara igiꝛ &c ¶Oppositū patet quia obiectū est pfectiꝰ ergo &c. Respōdeꝛ qd fides illa est nobilior sciencia quā habemus de triangulo & id dicebaꝛ in cōclusione q̄tum ad illa de qbꝰ nati sumꝰ habere noticiā clarā Mō de trinitate nō sumꝰ nati habere noticiā clarā sed si scientia eēt pfectior fide q̄ habeꝛ de illo de quo bene haberemus sciētiam nō sic esset. ¶Quarta cōclusio & respōsiua felicitas hūa na consistit in actu intellectus q est noticia pfe cta dei seu pfecta dei apprehēsio ꝓbatur sic p philosophū & senecā & alios philosophos mo rales qui pferebāt speculationē oībꝰ alijs acti bus humanis & sapiētiā q̄ est actꝰ intellectus. Secūdo ꝓbaꝛ qa intellectꝰ vt intellectꝰ ē poten tia nobilior in aīa q̄ volūtas mō potētia nobi lior sehꝫ nobilius in actu optio quē pōt ꝓdu re intellectꝰ q̄ in actu nobilissimo quē pōt pro ducere volūtas igitur ps cōña & añs ps ex di ctis. ¶Tercio sic nā dictū ē ꝙ intellectꝰ p actū suū imediatius attingit obiectū summe bonū q̄ volūtas p actū suum igꝛ cōña ē nota & añs ex terminis. Et añs pars qa pfecta volitio de deo presupponit pfectā dei noticiā. ¶Quarto sic multi tenuerūt ꝙ clara dei visio in intellectu beati simpliciter a deo depēdet & imediate sic ꝙ non p species itelligibiles ita ꝙ intellectus pure passiue se habet. Mō sic nō ē de actu vo luntatis qa actꝰ voluntatis non depēdet a deo totaliter imo ab actu intellectꝰ vt prius dictus est ergo sequiꝛ qd cōsistit in illo actu qui solus depēdet a deo & imediate. ¶Quinto arguūt aliqui sic & supponūt qd q̄cūq distincta post deū quoꝝ vnū nō includit allud pōt deꝰ sepa rare & sepatim conseruare mō ita est de clara dei visiōe & de dilectione dei pfecta: ergo deꝰ potest illos actus separare & separatim cōser uare. Volunt vlterius quod clara dei visio re manet in anima petri & dilectio corrūpaꝛ tūc de necessitate visionem dei sequitur dilectio quod non eēt nisi hūana felicitas consisteret

Secūda conclusio

Tertia conclusio

Dubitatio

In oppositum

Solutio dubitationis.

Quarta cōclusio respōsiua

Quīta ꝯclō in actu intellect⁹. ¶ Quinta ꝯclusio: felicitas
humaua nō ꝯsistit io actu iotellect⁹ reflexo ꝓ
batur quia actus iotelligēdi reflexus ē minus
perfectus & min⁹ nobilis q̄ actus rect⁹ saltem
respectu eiusdeꝫ obiecti igit̃ ꝯñoa est nota &
añs ꝓbatur qa actus reflexus hꝫ noticiā ꝓ ob-
iecto sed act⁹ rect⁹ hꝫ deū ꝓ obiecto. Ex quo
pꝫ ꝙ felicitas hūana ꝯsistit in optio actu in-
tellectus in recto & nō reflexo qui ē actus spe-
culationis & ē actus sapie vt pꝫ .i. methaphisi-
Arguitur ce. Sꝫ ꝯtra illd̄ arguit̃ qa prudētia ē nobilior
sapiētia ergo magis ꝯsistit in actu prudentie
igitur ꝯña est nota qa felicitas ē opatio scd̄m
virtutē pfectam & optimā añs ꝓbat̃ quia pru-
dentia ē magis necessaria ad bonū regimē po
licie q̄ sapia. Scd̄o ꝓbat̃ idē añs: nā scd̄ꝫ prudē
tiam dr̃ homo bonus simpliciter sꝫ scd̄ꝫ sapiē
tiam dr̃ bon⁹ scd̄m qd. igr̃ pꝫ maior quia q hꝫ
prudentiā hꝫ oēs virtutes vt pꝫ vi. ethicoꝝ. Et
minor nota ē qa ille dicit̃ solū bon⁹ cleric⁹ &c.
Tercio prudētia politica hꝫ oia ordinare vt pꝫ
i. politicoꝝ. Quarto sic prudētia ē certior igit̃
ꝯña ē nota & añs ꝓbatur qa prudētia ē circa
agibilia. sapiētia vero ē circa alta & diuina.
In oppositū ¶ Oppositum tñ pꝫ qa sapiētia ē caput respe
ctu oim alioꝝ virtutū vt pꝫ p philosophū .vi.
Pria ꝯclo. ethicoꝝ igit̃. Sit prima ꝯclusio & responsiua.
sapia ē melior & nobilior prudētia/pꝫ prio qa
est nobilioris obiecti. Scd̄o quia ē actus nobi-
lioris potētie ꝓut satis pꝫ p p̄dicta. Scd̄m pꝫ ꝙ
sit nobilior prudētia qa agibilia circa q̄ est pru
dentia sunt multū mutabilia: diuina aūt circa
que ē sapia nō sunt mutabilia vt notū ē. Et tūc
Ad rōnes ad rōnes. Ad primā neget̃ añs ad ꝓbationem
dr̃ qd̄ hoc nō arguit nobilitatē prudētie respe
ctu sapiētie qa q̄to ē magis necessariū tāto est
magis vtile & p ꝯns magis in aliud ordiatur.
Ad secundā ꝓbationē dr̃ qd̄ sapiētia ē ita ha-
bitus intellectualis sicut prudentia & vt sic hō
non dr̃ bonus vel malus simpliciter. Scd̄o dici
tur ꝙ ꝓpter habitus itellectuales vt sic homo
nō dicit̃ bonus aut malus simpliciter. Dicit̃ ter
cio ꝙ licꝫ hō dicat̃ bonus p prudētiā hoc est p
accidēs iuq̄tū p̄supponit virtutes dirigentes in
tellectū & volūtatē nō tñ simpliciter. Ad terciā
dicit̃ ꝙ ē verū q̄tum ad vsuꝫ sꝫ nō q̄tū ad scien
tiā siue sapiētiā in se: qa prudētia nō pōt face-
re quin sapia sit circa altissima. Ad quartā qñ
dicitur qd̄ prudētia ē certior. Dicitur qd̄ licet
sit certior q̄tū ad vsuꝫ: tñ sapia ē certior ex par
te obiecti scꝫ dei & de⁹ est certissim⁹ & ita cer-
tus ꝙ intellectus propter sui debilitatē nō pōt
cognoscere deū pfecte teste philosopho pro
hemio methaphisice dicēte/sicut se habet ocu
lus nicticoracis ad lumen solis sic se habet in-
tellectus noster ad ea que sunt certissima natu
re. Dubitatur vtrū felicitas speculatiua sit me Dubium
lior felicitate practica. Arguit̃ ꝙ nō qa illa feli Arguitur
citas est nobilior & pfectior q̄ melioribus & pfe
ctioribus inest sed felicitas practica est huius-
modi igitur: maior pꝫ ex terminis quia ex no
bilitate obiecti frequēter arguimus nobilitatē
actuū seu passionū minor pꝫ qa felicitas pra
ctica inest p̄latis & principib⁹ respectu suoruꝫ
subditoꝝ. Secūdo sic illa felicitas ē melior q̄ ē
minus solitaria sꝫ felicitas practica est huius-
mōi igitur. maior pꝫ qa sollicitudo maxie re-
pugnat felicitati quia dicit̃ .i. ethicoꝝ nō oino
felix est qui specie turpissim⁹ aut ignobilis so
litarius & sine ꝓle est. minor patꝫ per philoso-
phum septimo huius qui vocat vitā speculati
uam vitā abstractam & vitam practicā peregri
nam. Tercio sic illa vita est melior que se extē
dit ad plures act⁹ & opatiōes sꝫ vita practica ē
huiusmodi igit̃ minor pꝫ quia dicitur tercio
de consolatiōe ꝙ felicitas ē status oim bono-
rum aggregatione perfectus. & sic quāto quis
plures actus habet bonos tanto melior est. &
minor pꝫ per philosophū in isto septimo. nā
dicit ꝙ felicitas est: abstracta scilꝫ speculatiua
& nō peregrina. ¶ Oppositum patet per phi- In opposi tum
losophum in isto septimo dicētem quod feli-
citas seu vita speculatiua est melior. Pro quo Primum notabile
notandum est qd̄ duplex est intellectus qdaꝫ Duplex est
est practicus. alius est speculatiuus non ꝙ isti intellectus.
differāt sed quod anima dicitur intellect⁹ pra-
cticus respectu habituū practicorū & specula-
tiuus respectu speculatiuoꝝ. ¶ Secūdo notā- Secundum
dum est qd̄ felicitas speculatiua ē: q̄ ꝯsistit in Quid felici
actu sapientie respectu rerū principaliū specu tas speculati
labilium puta dei & intelligētiarū: sꝫ practica ua.
consistit in actu prudentie respectu optimo-
rum agibilium respectu ꝓximi. ¶ Tercio no- Tertium.
tandū est ꝙ titul⁹ dubij pōt intelligi dupliciter Titulus du
vno mō vtrū felicitas speculatiua sit melior & bii dupllici-
perfectior. alio mō vtrū sit melior idest vtilior ter intelligit̃
scd̄ꝫ ꝙ ē duplex bonū qddā est honestū & illd̄
est ꝓpter se q̄situ. Aliud est vtile qd̄ q̄rit̃ ꝓpter
melius se & hoc vt melius possit vt sunt pecu-
nie. Ex quo pꝫ quō quis abutitur pecunijs.
¶ Quarto notaodum ē ꝙ si queratur vtrū fe Quartum.
licitas practica sit vtilior felicitate speculatiua
ibi nō est ꝯpatio ꝓprie dicta sed abusiua sicut
dicit̃ ꝙ deus est melior dyabolo quia felicitas
speculatiua non est bonum vtile sicut patet ex
dictis immo sic aliquid esset melius se. ¶ Pria Pria ꝯclo
conclusio: felicitas speculatiua ē melior idest
perfectior felicitate practica. ista conclusio ꝓ
batur quia illa felicitas est melior alia q̄ consi-
stit in operatione secundum supremam eius
operationem & virtutem sed felicitas specula
tiua est huiusmodi igitur maior patet ex dif-

finitione felicitatis & minor pbatur qa felicitas cõsistit in ope sapiẽtie qd est op' virtutis secundũ quã maxime deo assimulamur. sed felicitas specularia est huiusmõi qa ipa cõsistit in actu sapientie q actus est speculari deum mõ illa opatio est pfectissima q deo attribuit vt si ymaginamur in deo intellectũ practicũ & speculatiuũ secundũ qd debemus tunc ille status est multo nobilior quo seipsũ intelligit q quo alia Tercio sic illa felicitas est nobilior q paucioribus idiget q illa que pluribus sed felicitas speculatiua est huiusmõi igit maior p3 qa illd est magis p se sufficiens. Et minor pbatur per dicta philosophi .x. ethicoꝝ & in isto septimo quia ad hoc qd aliquis sit felix felicitate speculatiua sufficit quod habeat victum & vestitum & nõ sufficit ad felicitatẽ practicã. ¶Quarto sic sapiẽtia est habitus intellectus pfectior ergo & actus eius est pfectior consequẽtia p3 & antecedẽs p3 p philosophũ sexto ethicorũ dicentem qd sapiẽtia est caput hñs respectũ omnium virtutũ ex parte obiecti & ex parte dei & intelligẽtiarum & obiectum prudẽtie ẽ agibile humanum ex parte potẽtie.

Secunda conclusio.

¶Secunda conclusio felicitas que est actus prudẽtie ẽ melior idest vtilior felicitate speculatiua & hoc loquendo de cõparatione abusiua. Probat nam illa felicitas est vtilior q magis pter aliud qritur quã pter seipsam sed felicitas practica ẽ huiusmõi igit maior & minor patet quia apud hominẽ bene regulatũ oẽs habitus querũtur propter cõtẽplationẽ dei qũ hoc est possibile homini in vita. ¶Scdo sic felicitas illa est vtilior q maxime consistit in bonis vtilibus s3 felicitas practica est huiusmõi & speculatiua non igitur maior patet quia felicitas practica consistit in actu prudẽtie respectu primoꝝ agibilium & ipsa requirit qd homo habeat honores filios & vxorẽ felicitas aũt speculatiua non vt notũ est. Et minor p3 per dicta. ¶Tercio sic illa felicitas ẽ vtilior q h3 nr̃os actus dirigere q illa q nõ h3 sed felicitas practica est huiusmõi igit minor p3 qa agere & dirigere ptinẽt ad prudentiã iõ dr̃ vi. ethi. q prudentia ẽ recta ratio rerũ a nobis agibiliũ. Ex istis p3 q felicitas ciuilis & practica ẽ melior speculatiua. tñ speculatiua ẽ multo nobilior & honorabilior.

Ad ratiões dubij

Ad rationes dubij. Ad primã negeẽ minor. ad pbatione dr̃ q oia illa ordinãt ad felicitatẽ speculatiuã & iõ antiquit' anq principes deberent principari eos oportebat prius artes liberales addiscere. Ad scdam cũ dr̃ felicitas illa est melior q est minus solitaria dr̃ primo q vita solitaria & solitudo nõ est sp vtiliter laudabilis s3 vituperabilis nec est secura immo periculosa quia homo est aial ciuile a natura aliomõ capitur vita solitaria vt hõ ducit eas vbi & qñ opꝫ & vt quodãmõ alijs bonitatẽ cõicet. Mõ dicit qd licz vita practica nõ sit solitaria tñ illa solitudo q repitur in vita speculatiua est multũ nobilior & melior. Ad terciã qñ dicit illa felicitas &c. negeẽ illa maior eo q oẽs ille opatiões ordinant in vnã felicissimã & pfectissimã opationẽ. Et sic p3 qd sit dicẽdũ ad dubiũ

Ad rõnes questionis

¶Ad rões principales qstionis. Ad primã qñ dr̃ felicitas cõsistit in illo actu quo meremur dicit q magis & principalit' cõsistit in actu intellectus eo q intellect' bñ iudicat de tali vel tali obiecto & voluntas nõ facit nisi se cõformare tali iudicio. Vnde si esset possibile qd voluntas eligeret vnum actũ sine intellectu ille act' nõ esset meritorius. Ad secũdam felicitas cõsistit &c. negeẽ illa: sed solũ pbabiliter. ad pbationẽ cũ dr̃ q caritas est habitus nobilissim', dr̃ q philosophus hoc negasset. imo dixisset q sapia est habitus nobilior. Et cũ dr̃ q caritas ẽ habitus nobilissimus cõpãdo ad alios duos habit' infusos sc3 ad fidẽ & spẽ p3 q adhuc nichil concludit imo aliq hoc negãt & dicũt q gr̃a ẽ habitus pfectissimus inter alios habitus infusos. & qd nũq põt stare cũ impfecto. caritas aũt bñ põt stare cũ ipfecto Ad terciã qñ dicit felicitas magis &c. dr̃ negãdo primã cõseqñtiã qa eadem rõe seqretur qd felicitas cõsisteret i actu visiue potẽtie qa p actũ talẽ hõ vnit cũ visibili alio mõ dr̃ q hõ eque bñ vnit imo ĩmediaci' p actũ intellectus deo vnit q p actũ voluntatis patet qa volũtas nihil vult nisi sit p̃iudicatum esse bonũ p intellectũ. Et iõ dicit philosophus iii. de aĩa q intellectus est qdãmõ voluntas & sic cõcessa maiore negetur minor scdm q pl' vnit imo dicitur q si intellectus pducat habitum debite iudicãdo seqtur de necessitate acceptatio vel refutatio. Et qñ dicit .ix. ethicorũ amãs per amicitiã trãsfertur in amatũ bñ concluditur. sed dr̃ quod hoc radicalius cõsistit in actu intellect' qa intellect' iudicat & discernit quid ẽ faciendum. Ad quartã cũ dicit felicitas magis cõsistit in illo quo qs deo magis placet concedit illa. sed negeẽ minor. Et ad pbationem quãdo dicitur q vetula nõ plus &c. dicit quod vetula nõ prius diligit deũ quã scit & credit eum esse diligẽdum & p consequẽs hoc magis cõsistit in actu intellectus & quia scit & credit quod precepta dei sunt tenẽda idcirco diligit deum. Et ideo dicitur de clerico qd magis errat si delectationes magis mouent eum. ¶Ad quintam dicitur quãdo dicitur felicitas &c. negetur minor & causa est quia actus voluntatis nunq esset nisi prius esset actus intellectus eo quod in tali actu hũana felicitas consistit. Et quando dicitur ille actus est melior

qui solum reperitur inter bonos dicit qd hoc non arguit pfectionem boni. ¶ Ad sextã dicitur quod in illo casu cõsistit que est potentia q̃ semp fert in bonum. dicit negando vniuersaliter istam maiorem dicit quod volũtas nunq̃ fertur in bonũ nisi quia intellectus prius iudicauit ꝙ illud est bonũ. Et sic pꝫ quod actus intellectus est melior & nobilior. ¶ Ad septimã quando dicitur ꝙ felicitas cõsistit in actu qui est delectabilior cõceditur maior sed negatur minor. ad ꝓbationẽ dicitur ꝙ verũ est dũmõ hoc sit per se & nõ aliũde. ¶ Ad octauã quando dicit odire deum est peius q̃ ignorare ipm dicit etiam distinguẽdo de ignorare, vnomõ ꝓvt dicit priuationẽ. aliomõ vt dicit penuriã cognitionis seu actus vbi est noticia maxie erronea vt si qs diceret ꝙ maxime deus est odiẽdus. & sic maior erat falsa. Aliter rñdetur negando conseqñtiã qa ibi nõ est eq̃lis oppositio sed cõtraria & priuatiua sunt ibi. ¶ Ad. ix. dicitur felicitas cõsistit in dilectiõe seu actu dilectionis q̃ est delectatio intellectus. ¶ Ad decimam negeẽ minor & dicit qd intellectus ẽ liberior libertate que est gr̃a suipsius q̃ est nobilior libertate oppõnis. ¶ Ad vndecimã qñ dicitur actus voluntatis est nobilior negeẽ. ad ꝓbationeꝫ negeẽ cõna qa ꝑ auctoritatẽ phi. ix. methaphisice dicit ꝙ illa auctoritas intelligit de eadem re mõ sic nõ est in ꝓposito. ad ꝓbationem negeẽ añs: & dicitur negãdo primã cõsequentiã scꝫ scdm actus volũtatis hõ dr̃ bonus simpliciter & nõ scdm actum intellectus igiẽ melior. qa est instãtia: scdꝫ tẽperantiã hõ dicit bonus simpliciter & tñ scdm prodẽtiã nõ: sed solum dicit bon⁹ politic⁹ & tñ notũ ẽ qd prodẽtia est melior tẽperãtia. ¶ Ad rõnes post oppositũ: sunt pro dictis in questione.

¶ Questio sexta

Queritẽ. vi. Vtrũ ex dispositiõe regionis bñ vel male disposite politizãs habeat politizare idẽvtrũ politizãs habeat ex dispositione regionis in qua habeitat bene vel male politizare. Et arguitur ꝙ nõ qa si sic esset sequereẽ ꝙ politizare inesset homini a natura cõns est falsum qa inest a virtute & a volũtate. Et ꝓbaẽ cõns qoia illud qd inest hõi ex dispositione loci inest sibi a natura. ¶ Scdo si sic esset seqretur qood politizare inesset homini necessario cõns est falsum qa inest homini pure libere. Et ꝓbaẽ illa quia illa q̃ insunt ex dispositiõe loci isunt a natura ergo necessario. ¶ Tercio sic aliqui sunt inepti ad politizãdũ igitur conseqñtia tꝫ quia nullus existentiũ a natura cõtingit aliter assoe sci. ij. ethicorum añs pꝫ qa aliqui sunt ydonei ad virtutes & aliq ꝑni ad vicia. ¶ Quarto si sic

Arguitur

esset sequereẽ ꝙ ꝓpter bñ vel male politizare hõ nõ deberet laudari vel vituꝑari vt pꝫ de se. igitur Et pꝫ cõna qa postq̃ hoc inest homini secundũ dispositionẽ loci vel regiõis nõ esset in potestate hominis ꝙ bñ vel male politizaret/ quia propter illa q̃ nõ sunt in potestate nostra nõ laudamur nec vituperamur. ¶ Oppositũ pꝫ ꝑ philosophũ in írã dicenteꝫ qd aliq ex dispositiõe regiõis vel loci hñt qd bene vel male politizãt. Et cõfirmaẽ qa põt fieri q̃stio scꝫ vtrũ aliqui ex dispositiõe loci vel cõplexiõe habitationis fiant virtuosi vel viciosi. In q̃stone erunt duo articuli. In primo erũt notabilia. In scdo conclusiões. ¶ Quantũ ad primũ articulũ. Primo notãduꝫ est ꝙ dispositio regiõis ciuitatis vel loci attẽditur penes tria scꝫ penes dispositionẽ qualitatiuã scꝫ quia minus calida vel frigida est. Scdo mõ penes quãlitatẽ seu mensuram vel extẽsionẽ regiõis qa sufficit ad fructificãdũ toto populo. Tercio penes sitũ regiõis verũ est tñ ꝙ in tulus q̃stonis intelligiẽ quo ad dispositiões qualitatiuas siue quo ad primas qualitates vel alias fluxas a deo. ¶ Scdo notãdum ẽ ꝙ situs regionis vel loci dupliciter põt attẽdi. vno mõ potiũ⁹ attendere sitũ in ordine ad celum & torridã zonã. alio mõ penes locum ꝓpriũ in ordine ad aerẽ. ¶ Tercio notandum ẽ ꝙ dispõ qualitatiua regiõis multipliciter diuersificaẽ scdm qd illa regio alteri vel alteri respectui celi & astrorũ seu planetarũ sobicitur scꝫ scdm diuersitatẽ aspectuũ celi vel partium quib⁹ est illa regio subiecta. Pꝫ qa dr̃. i. metheororũ necesse ẽ hũc modũ inferiorẽ eẽ cõtinuũ idẽ cõtiguũ latiõibus superiorib⁹ vt tota virtus eẽ inde gubernet. Et si pꝫ ꝙ ois virtus nõ libera gubernaẽ a corporib⁹ superioribus ꝓvt si ois distribuit ꝑ singulis spẽbus indiuiduorũ. ¶ Quarto notãdum ẽ ꝙ diuersitas cõplexionũ hũanarũ ẽ ꝓpter diuersitatẽ regionũ pꝫ cõclusio ꝑ expientiã oĩa videm⁹ ꝙ ꝓpter hoc nõ solũ hoies variãẽ in cõplexiõib⁹ hũanis imo in morib⁹. Et ꝓbaẽ rõne qe dr̃. iiij. phisicorũ ꝙ locus ẽ generatio⁹ & cõseruatiu⁹ locati & sic pꝫ ꝙ locatũ trahit dispositionẽ cõuenientẽ loco tali. ¶ Quinto notãdũ est qd q̃to cõplexio hũana ẽ simplicior & viuatior tãto sẽsus exteriores sunt puriores viuatiores & subtiliores & ꝑ cõns tãto intellect⁹ ẽ pfectior & subtilior qa supponiẽ qd quãto sensus exteriores sunt viuatiores tãto magis pñt deseruire intellectui qa intellectus nihil agit nec itelligit q̃diu ẽ in hoc mũdo nisi cũ ministerio sensus. Et ideo dr̃ in primo phisonomie aristotelis aie insequũtur corpora. Sed dicitur secundo de anima molles carne aptos mente dicimos tamen ꝓpter hoc pars hominis superior cõprehendẽs animam

In oppositum

Primus articulus

Primum notabile

Penes tria loci dispositio attẽditur

Secundum

Dupliciter põt attẽdi loci situs.

Tertium.

Quartum.

Quintum

rationalē & intellectiuam & partem volitiuā nō necessitatur i suis opationibus. Correlarie sequitur q quāto dispositio regionis est melior tāto vt in pluribus potentie hūane melioribus hitib⁹ hituātur p3 correlariū ex dictis qa tāto potentia hūana potest meli⁹ quanto. &c. Est

Notabile. etiam sciēdū q politizare iest hōi ab appetitu inciatiue & a voluntate hituata determinate inest patet qoia quilibz appetitu naturali vel leti alterū dñari. sed qd a volūtate hituata determināte inest hoi p3 qa ad bñ vl male politizandū reqrif determinatio voluntatis. Vltimo

Vltimum notabile. Polizsaf dicitur iceē homini du pliciter. sciēdum est qood politizare bene vel male ex dispositione regionis inesse hōi dupliciter intelligitur. vno modo quod insit hōi dispositiue seu inclinatioe. alio modo q sic politizare inest hōi ex dispositione loci completiue & p fectioe. ¶ Qoantumad secundum articulu3.

Secūdus articulus. p̄ia cōclo. Sit prima conclosio: politizare bñ vel male ex dispositione regionis vel loci completiue & p fectiue non inest homini a natora. Probaf cōclusio per rationes añ oppositum factas quia sic essentialiter omnibus hominibus ineēr sic q non laudaremur vel vituperaremur secundum nostras operationes. ¶ Seconda conclu

Secunda conclusio. sio politizare bene vel male inest hōi ex dispositione loci vel regionis inclinatioe seu aliqoo modo inchoatiue probatur conclusio quia p illod politizant politizantes sic vel sic inchoatiue solum modo p qd disponuntur vel inclinantur sic vel sic ad virtutes sed hoc est ex dispositione loci complexionis qd homines cōplexionantur. Et ista conclusio est de intentione philosophi s3 ex isto stat q politizātes cōpletioe & perfectioe politizant libere & px re volontarie. Et similiter dicendum est de q̄stione mota alias scilicet quod homines solus hñt virtutes a natura inclinatiue sed non perfectiue & completiue. ¶ Ad rationes dicitur

Ad rōnes quod omnes rationes añ oppositum sont pro prima conclusione & auctoritates philosophi post oppositu3 sunt pro secunda conclusione.

¶ QVESTIO SEPTIMA.

Q Verif. vij. Vtrum illi q mediant secundum loca sint optime politizātes idest vtrum illi qui habitantin regionibos temperatis sc3 medijs inter regionem nimis calidam & nimis frigidā sint optie

Arguitur politizātes. A r q nō quia habitātes in regionibos sic tēpatis ñ sunt aiosi i; r patet coña qa ad optie politizādū reqrif aiositas. Et añs p3 qa tales q hitāt regiōib⁹ frigidis sunt magis aiosi & audaces pp̄ter frig⁹ circūstās. ¶ Secūdo sic illi qui hitār i regionib⁹ sic medijs non sunt intellectu & rectitudine rōis vigentes ergo p3 coña qa ad optime politizādū requirif prudētia & vigor intellect⁹. Et añs pbaf quia hitātes i regiōib⁹ calidis sūt vinatiores subtiliores & sapientiores. ¶ Tertio mō sic illi qui mediāt scd3 loca si essēt meli⁹ politizātes scq̄rēr q tales eēnt optie politizātes & pricipātes a natura cōsis est fīm quod patet qm tūc tales semper essent politizātes eo qd illd qnod iest a natura inest semper. Sed hoc est contra philosophom dicētē q i grecia q̄ē terra temperata foerūt multi tirānt obligarcie & democratie. sed coña patet qm illd qd inest alicui ex dispositione regionis iest sibi a natura. ¶ Qoarto sic dispositio regionis nihil facit ad debite vel male politizādū igr coña ē nota & añs probaf qa bñ vl male politizare inest ab intellecto practico sc3 a rōne & arte & per coñs non ex dispositione regionis. ¶ Oppositū ē de itē

In ppositum. tione phī in isto. vij. vbi ponit q mediātes secundū loca sūt optie politizātes. ¶ In questione erūt duo articuli. In primo erunt notabilia In secundo conclusiones. ¶ Quantum ad pri

P̄im⁹ articulus P̄mum notabile. tuo requirunt ad politizādū mom articulū. Primo notandū est q ad optie politizādū duo reqrūtur principaliter sc3 prudētia & aiositas. Primo declaraf de prudētia qa talis hō debet primo preuidere futura & puidere finē policie & talis debet eē sic qd sciat inuenire finē & media ad talē finē. & talia debēt iueniri mediāte rectitudine rōnis. & hoc nō pt fieri nisi mediāte prodētia qa rectitudo rationis ñ ē fine prudētia vt p3 p ph3. vi. ethicorum. Secondo requiritor aiositas qa politizātes debēt attendere circa ardua facta vt possit insultus inimicorum repellere suorum. Modo aiositas iclinat ad ardua & difficilia & per cōsis debet esse magnanimus. ¶ Secūdo notā

Secūdū notabile. dum est qood vt in pluribus habitantes in regionibus frigidis sunt virtoosi & audaces valde. & cā naturalis ē ista qa illi sic hitātes habēt naturalē calorem moltum fortem qoi fortificatur pp̄ter frigos circūstās p antiparistasim Et ista etiā ē cā quare digestiones sunt meliores i hieme q̄ i estate & sic ipsi habēt multom sanguinē & multos spūs & sic tales spūs iouāt ad faciendū magnum fructum & incendunt quia sūt feruentes quia bene possunt digerere & habent mliū sāguinē. ¶ Tertio notādu3

Tertium notabile. est qd ppī eādē cām pp̄ter quā tales hitātes i talib⁹ ptib⁹ sūt aiosi & audaces tales sunt brn tales carentes vso rōnis prudentia & rōne. Et cā ē qa pp̄ter pistasim rōne frigoris circūstantis gñaf molt⁹ sāguis grossos circa cor & torbulēt⁹ & sic ymagines rerū si iptimāt in organo reseruatiuo stati remouēt & difficulter iptimūtur pp̄ter grossitatē mēbrorum. & sic itellect⁹ in illis deficit in iodicijs suis. Ex istis pat3 qd habitantibus in talibus regionibus mirabili-

tet frigidis sunt animosi & habent animosita rem irregulatam & immoderatam. & sunt in= habiles ad factum comprehendendum. Et iõ dicit aristoteles quod existentes prope euro= pam sunt mali ad politisandum.

Quartum notabile.

¶Quarto notandum est quod vt in pluribus habitantes in regionibus notabiliter calidis sunt timidi & verecundi. tamen sunt intellectu & ratione vigentes & subtiles. Primo quia non sunt ani= mosi sed timidi patet: quia propter calidũ cir cunstans pori aperiuntur & sic calor extrinse= cus facit calorem naturalem intrinsecum exa lare & facit male digerere & paucis nutriun= tur nutrimentis. & per consequens non gene= ratur multus sanguis. & ideo non habent ma= gnum feruorem circa cor & sic non sunt auda ces sed tales sunt subtiles & ratione vigentes quia licet in eis non generetur multus sãguis tamen generatur sanguis purus mũdus & ge tus: & sic munde & clare ymagines rerum i in tellectu eorum representantur & etiam imp= mũtur faciliter & sciũt inuenire dolos & frau= des ad aliquem finem deueniendum. Ex istis sequitur quod habitantes in istis regionibus medijs scilicet inter nobiliter calidos & nota biliter frigidos sunt animosi subtiles & ratiõe vigentes. Et ideo dicit philosophus genus grecorum mediat ad politisandum.

Quintum notabile. questio du pliciter itelligitur

¶Quinto notandum est quando queritur in questio= ne. &c. hoc potest intelligi dupliciter vno mo do sic habitantes inter regionem notabiliter calidam & notabiliter frigidam secundũ com munem regionis dispositionem & vt in pluri bus sunt meliores ad politisandum. alio mo= do virum tales secundum ptĩalem dispositio nem regionis vel propter aliquam tempora= lem influentiam sunt aptissimi inter ceteros ad politisanduz.

Sextum notabile.

¶Sexto notandum est quod si cut prius dictum est dispositio regionis seu lo cus inclinatiue dispositiue inchoatiue & de p accidens confert ad bene vel male politisan= dum. patet quia confert ad bene vel male mo raliter viuere. Et non dico quod necessario.

Secũd⁹ ar ticulus. Prima cõ clusio

¶Quantum ad secundum articulum. Sit pri ma conclusio: illi qui habitant in regione ex= cessiue frigida & notabiliter vt in pluribus & secundum regionis dispositionem sunt inepti ad politisandum & principandum licet tales sint animosi & audaces tamẽ talis audacia nõ est regulata illi qui non sunt animosi vt iã di= ctum est.

Secunda conclusio

¶Secunda conclusio: de intentione philosophi habitantes in regione media scili cet inter excessiue calidam & excessiue frigi= dam vt in pluribus secundum communem di spositionem regionis sunt inter ceteros opti= mi ad politisandum. patet quia tales habent de animositate & prudentia. Et etiam dicitur quod tales non sunt ita subtiles sicut habitan= tes in regionibus excessiue calidis. Et ideo di cit philosophus quod habitantes in regioni= bus medijs sunt participantes in vtroq; & di= citur notanter vt in plĩbus & secundum com= munem regionis dispositionem quia conclu= siones alias non essent vere.

Ad rõnes questionis

¶Ad rationes. Ad primam negetur antecedens immo sunt animosi animositate regulata & ordinata. Ad probationem dicitur quod tales sunt animo= siores animositate inordinata non tamen ani mositate bene regulata. ¶Ad secundam dici tur consimiliter negando antecedens. Ad p= bationem dicitur quod ibi reperitur prudẽtia non tamen animositas. ¶Ad tertiam negetur consequentia & consequens & hoc loquendo de natura iclinante dispositiue & de p accidẽs solum. ¶Ad quartam quando dicitur dispo= sitio loci confert ad dispositionez locati nega= tur antecedens nisi inclinatiue & dispositiue: non tamen completiue et perfectione sed ab intellectu intelligente & voluntate volente & ratione dictante & hoc bene cõceditur. ¶Ra tio post oppositum est pro dictis.

¶QVESTIO OCTAVA.

QVeritur octano. ¶Vtrum i policia bñ recta vsus armorum sit licitus.

Arguitur

Aĩ quod non: illud non est licitum per qd homines inhabilitantur ad sacros ordi nes & diuinũ cultum. sed hoc est per vsum ar= morum igĩ. Maior patet quia per licitum nul lus inhabilitatur vt videt. Et minor patz ex or dinatione decretorum quia videmus q᷑ tales ad diuinum cultum non promoventur. ¶Se= cundo sic illud non est licitum per quod pxi= mi leduntur. sed hoc est per vsum armorũ igi= tur. Maior est nota. Et minor probatur qa sit illud qd quis non vellet sibi fieri. ¶Tertio sic illud non est licitum quod est prohibitum. sz multis est prohibitus vsus armoruz. ¶Quar to nisi sic esset. sequeretur quod vindicatio p penas tollentes vitam esset illicita consequens est falsum sicut habetur Iudith tredecimo ca= pitulo: de bes zizaniam idest filios malos eradi care & patet consequentia quia vsus armo= rum est interfectio mutilatio & sic de alijs.

In oppositum

¶Oppositũ pz p phm̃ scdo capitulo hui⁹ di cẽtẽ qd vs⁹ armorũ ẽ sũme necessarius policie.

Prim⁹ ar ticulus. Primum notabile.

In q̃stione erũt duo articuli. In prio erũt nota= bilia & cõclones. In scdo videbimus de penis & generib⁹ penarũ p q̃ sit vĩdicatio. ¶Quan= tũ ad primũ articulũ. Prio notãdũ ẽ q᷑ vsus ar= morũ ẽ defẽsio vl inuasio i generali. apparet qa inuasio vel defensio ẽ finis pp̃ter quẽ arma sũt cõstituta.

Correlariũ duplicia sunt ar ma.

¶Ex notabili sequitur q᷑ duplicia

sunt arma quod 3 sunt inuasiua. Alia sunt de
Secundum notabile. fensiua ¶ Secundo notandum est q̄ differen
tia est inter arma inuasiua & defensiua. Nā ar
ma defensiua sunt appropriata ciuitati: quia
quilibet potest se defendere: sed arma inuasi
ua sunt appropriata alicui parti ciuitatis scilȝ
Tertiū notabile. viris bellicis. ¶ Tertio notandum est q̄ sicut
dicit philosophus in isto libro sex sunt partes
principales in ciuitate: scȝ sine quibus nō po/
test esse ciuitas: vt agricole: artifices: bellici di
uites: seu opulēti: iudices: & cōsiliatiui & ideo
in ciuitate requirunt viri bellici de necessita
Quartum te. ¶ Quarto notandum est q̄ questio itelligi
tur de policia bene ordinata simplr vel saltem
quo ad finē ad quē policia tendit seu ordinat
vt in regno vł tirāide & sic de aliis. In regno vt
Quintum vsus armorū in ciuitate duplex in policia bene ordinata. ¶ Quinto sciendum
est q̄ vsus armorum dupliciter potest esse in
aliqua ciuitate. Vno mō pro causa iusta. Alio
Prima cōclusio modo pro causa iniusta. ¶ Prima conclō vsus
armorum in policia pro causa iusta est iustus
& licitus simpliciter loquendo adhuc de vsu
armorū inuasiuorū. probat nā illud est licitum
per se sine quo ciuitas nō esset per se sufficiēs
sed hoc non esset sine armorum vsu p̄ causa iu
sta: ergo cōña est nota. Et maior & minor pa
tent. quia ꝓpter hoc scđm phm̄ arma inuasi
Secunda conclusio. ua sunt inuenta. ¶ Secunda conclō. vsus armo
rum ꝓpter cām iniustā est illicitus ꝓbatur qa
illud est illicitum quod non fit secundum finē
ad quem debite ordinatur: sed talis vsus pro
causa iniusta est huiusmodi: igitur. Maior pa
tet quia vti re ad aliud q̄ ad finem ad quem est
ordinata est abuti: modo non est sic in ꝓposi
to. minor nota est ex dictis. ¶ Quantū ad se
Secūdus articulus cundum articulum. Videndum est vtrū vindi
Dubium catio que fit per penas consuetas sit licita/
Arguitur. ¶ Et videtur q̄ nō. quia p hoc peccatū & scā
dalum alicuius manifestatur: igitur. Patet cō
sequentia. quia illicitum est manifestare pec/
catum ꝓximi sui. Et antecedens notum est vt
ptȝ ex dictis. ¶ Secundo sic. Pro nullo pecca/
to mortali licitum est vindicare per penā: igit
Cōsequentia patȝ Et añs ꝓbat. qa si sic seque
retur q̄ quicūq; in peccato mortali caderet si
militer deberet puniri. cōns ē fīm vt notū est.
Primū notabile Et ptȝ cōña de se. ¶ Pro isto notandū est q̄ i
genere reperiunt sex que maxime homo dili
git: scȝ corporis vitam incolumitatem corpo
ris libertatem suiipsius & bona exteriora glo
riam & patriam. ¶ Secundo notandum est. cō
Secundum formiter reperiuntur sex genera penarum si
cut recitat Tulius: scilicet mors per quam pri
uatur homo vita. secundum est verberatio si
ue tallio. tercium genus est seruitus per quem
ponitur in carcere. quartum genus est dānum
quintum est exilium p quod tollit a patria. sextū
est ignominia. ¶ Tertio notandum est. q̄ dif
ferētia est inter penā eternā & corpalē Appet Tertiū ē ferētia inter penā eternā & corporalem
Nā pena corpalis dat tanq̄ medicina ad corri
piendum illum qui recipit penas/& alios pro
exēplo: sed pena eterna non dat tanq̄ medici
na: sed dat tanq̄ in premiū correspondens cul
pe/non tanq̄ medicina. ¶ Sed tūc dubitat de Dubium
primo genere. quia est pena temporalis & nō
datur in medicinam recipientis penam / licet
detur in remedium aliorum. ¶ Prima cōclu Prima cōclusio.
sio. Vindicatio facta per penas consuetas pro
pter iustas causas est licita. probat quia vt di
ctum est indigemus iudicibus tanq̄ necessariis
in policia modo iudicis est penam infligere.
¶ Ad rationes. Ad primam quando dici
tur per vindictam manifestatur &c. Dicitur q̄ Ad rōnes dubii
peccatum hominis est duplex: scilicet quod
dam est notoriū/& tale nō manifestat. Aliud
est occultum & si illud nō tēdit in vituperium
totius communitatis/propter illud homo nō
debet menifeste vindicari. ¶ Ad secudam
negat hoc si tale peccatum sit publicum. Et si
querat causa quare magis pro vno peccato
mortali q̄ pro alio. Dicitur q̄ hoc est. quia q̄
dam sunt peccata propter que respublica im
mediate ledit vt furtum rapina homicidium.
Alia sūt peccata ꝓpter p que respublica nō le
ditur immediate vt mendacium & sic de aliis
& ideo non oportet q̄ propter hoc fiat vindi Ad rōnes pricipales.
catio. ¶ Ad rationes principales. Ad primam
dicitur. q̄ arguit q̄ vsus armorum inuasiuorū
est appropriatus alicui parti ciuitatis: scilȝ vi/
ris bellicis vt dictum est in primo articulo. qa
in hoc differunt inuasiua arma a defensiuis.
¶ Et si dicatur adhuc illa pars ciuitatis inabi
litatur ad ordines sacros. Dicit q̄ hoc non est
propter talem vsum sed propter reuerentiam
ecclesie & dignitatem status & excellentiam
secerdotii. ¶ Ad secundā quando dicit illud
non est licitum &c. cetera. Conceditur si non
vellet fieri secundum ratiōem recte ordinatam
Et vlterius dicitur q̄ homo dȝ iuste puniri: si
scandalizauerit aliquē. ¶ Ad tertiam negatur
minor. Et dicitur q̄ vsus non est ꝓhibitus in or
dine ad viros bellicos. ¶ Ad quartam conce/
ditur consequens & consequentia/& hoc si fi/
at per iustam causam. Et quando dicit Iudith
decimotercio capitulo deus prohibet. Dicitur
q̄ illa prohibitio non habet locum nisi in ca
su in quo esset q̄ cum illa eradicatione eradi
carentur boni homines/& hoc est beneverum
Et ita dicunt expositores. ¶ Ratio post op
positum &c.

QVESTIO NONA.

Arguitur.

QVerit nono Vtruȝ sacrificare deo
sit homini naturale. ¶ Et arguitur
ꝙ nõ q̄ si sic sequeretꝛ ꝙ hõ in of
ferendo sacrificiũ deo nõ mereretꝛ. cõñs ē fal
sũ. & pȝ cõñs q̄ in hiis q̄ insũt nobis secundũ
naturã nõ meremur nec demeremur quia nõ
sũt ĩ ptãte nr̃a. ¶ Scđo sic. q̄ si sic sequeretꝛ ꝙ
apud iustos & sãctos cõtinue & in oĩ tpe sacri
ficia fuissent deo oblata. Cõñs est falsuȝ quia
adã non legitꝛ deo fecisse sacrificiũ/nec etiam
Abrahã. Et pȝ cõña quia q̄ insunt a natura
apud omnes debẽt repiri: scȝ ĩ oĩbus nõ orba
tis cuiusmodi sont sancti ¶ Tertio sic. si sic se
queretur ꝙ apud omnes homines sacrificiuȝ
inueniretur/ & apud omnes homines eodem
mõ fieret. cõñs est fl̃m. quia aliq̄ sacrificabant
ĩ panib⁹. alii in animalibus. ꝑȝ consequentia.
quia quod inest a natura eodẽ mõ inest & vbi
q̄: sicut ignis hic & parisius ardet similiter.
¶ Quarto sic. Nã dicit Augus. quarto de ci
uitate dei. sacrificia fiunt ĩ quadã significatõe
& maxĩa signa sunt voces/ vt ideȝ dicit de do
ctrina xp̃iana. Et habetur primo piarmenias
Voces sunt signa eoꝛuȝ q̄ sunt in anima pas

In oppositum

sionum oote. ¶ Oppositũ arguitur. q̄d reperi
tur apud omnes homines & in omni etate ẽ a
natura & naturale: sacrificare deo ē huiusmo
di ergo pȝ quia apud omnes hoĩes saltẽ vten
tes ratione legitur & visum ē ꝙ scđm exigen
tiam temporum faciebant sacrificia. Sed phi
losophus septio hui⁹ capitulo vndecio/ & de
cimotertio tractat de sacerdocio cui cõpetit
sacrificarꝫ deo ¶ In q̄stiõe erũt tres articuli. In
prĩo videbitꝛ de quesito. In scđo vtrũ soli deo
sũma sacrificia sunt adhibenda/ & tertio vtrũ
ad oẽs hoĩes ptinet sacrificare deo. ¶ Quãtũ

Prim⁹ articulus. Primum notabile.

ad primũ articulũ primo notandũ ē ꝙ sicut di
cit sanctus Tho. in tertia parte sũme q̄stione.
xii. articulo secundo oẽ illud est sacrificiũ q̄d
deo exhibetꝛ ad hoc vt spũs hoĩs in deuȝ fera
tur. Et ista diffinitio oblationi cõpetit. ¶ Se

Secundus q̄ntouplr intelligitꝛ.

cundo notandũ est ꝙ titul⁹ questionis põt du
pliciter intelligi. Vno mõ vtrũ offerre deo ho
norẽ & reuerentiã sit hoĩ naturale ita ꝙ sit de
iure naturali/ & non tm̃ positiuo. Alio mõ vtrũ
offerre deo sacrificiuȝ tale vel tale insit homi
ni de iure naturali vel positiuo. ¶ Tertio no

Tertium

tanduȝ est ꝙ illud dicitur inesse de iure natu
rali q̄d absolute consideratũ & cõiter ē natura
le: ita ꝙ illud ius naturale iclĩat: sȝ mod⁹ q̄ sit
est positiu⁹ & volũtarios. etiã in cõstitutione
hũana naturale ē ꝙ mali puniãtꝛ: sed ꝙ tali vl
tali pena hoc ē voluntarium & in cõstitutiõe
hũana & in executiõe/ & ideo lȝ quilibȝ homo
ad hoc tenetꝛ: scȝ sacrificare deo/ nõ tm̃ sequitꝛ

Quartum

ꝙ ex obligatione iuris naturalis q̄libet eodẽ
mõ iclinetꝛ. ¶ Quarto notandũ ē ꝙ de iure na
q̄dlibet inferius cognoscẽs se eẽ inferiorẽ obli
gatꝛ obligatiõe indissolubili exhibere honorẽ
& reuerentiã deo q̄tũ est sibi possibile. Nã in
gratũ est facere oppositum: nã ingratitudo ē
vitium/ & cõtra naturam: ergo sequitꝛ ꝙ obli
gatio qua quis tenetꝛ ē naturalꝭ. Ex hoc sequitꝛ
ꝙ non est possibile ꝙ creatura rõnalis sit: &

Prĩa conclusio

ꝙ deo non obligata sit loq̄ndo de obligatiõe
naturali. Sit ergo prĩa conclusio: sacrificiũ ab
solute consideratuȝ est hoĩ naturale & de lege
naturali pbatꝛ q̄ de lege naturali est ꝙ q̄dlibȝ
inferius cognoscens se eẽ inferi⁹ faciat hõreȝ
& reuerentiaȝ suo supiori: sed creatura q̄libȝ
rõnalis est hmõi & hoc respectuȝ dei: ergo pȝ

Secunda conclusio

cõña & añs similiter. ¶ Scđa conclo: sacrifica
re deo tali vel tali vel sub tali mõ non est natu
le hoi. pȝ p rões fcãs añ oppositũ q̄ sacrificia
non fiunt eodem mõ apud hoĩes apud quos
fiunt ergo &c. ¶ Quantũ ad secundũ ē viden

Secundus articulus

dum vtrũ soli deo sacrificia sunt offerenda/

Dubium Arguitur.

¶ Arꝫ ꝙ nõ. viris sanctis sunt sacrificia offeren
da: ergo. pȝ cõña & añs pbatꝛ quia sacrificiuȝ
est vt deo offeranꝛ sacrificia: & illis qui sunt di
uinitatis pticipes: mõ oẽs sãcti sũt hmõi. Et iõ
dicit Boe. nõ ē inconueniens plĩmos eẽ deos
pticipatiõe. Itẽ in psal. ego dixi dii estis. Scđo
sic. angelis sunt sacrificia offerenda. ergo pȝ
cõña/ & añs q̄ q̄toq̄ȝ est melior tanto magis
ei sunt sacrificia offerenda: modo videm⁹ ꝙ
serui dñis faciunt sacrificia. ¶ Tertio sic.
templa deo & altaria fiunt ꝓpter sacrificia &
tamen illa non solũ fiunt ꝓpter honorẽ & re
uerentiã dei: imo etiam aliorũ scõrum ¶ Pro

Primũ notabile q̄ñ ē int oblationes decimas sacrificia & primitias.

quo est notandũ ꝙ ꝓprie vtendo teris diffe
rentia est inter oblatiões & decias & sacrificia
nam sacrificia dicuntur circa res oblatas deo
propter quod fit aliquod ministerium vt fra
ctio panis vel oblatio seu occisio animalis vt
faciebat antiqoitus: sed oblatio est quando
circa tales res oblatas deo nihil fit. sed primi
cie dicuntur oblationes non tamen sacrificia
cum hoc addito/ ꝙ tales fiant de primiciis re
rum possessarum: scilicet de partibus puriori
bus/ & non vilioribus: sed decime no sũt sacri
ficia/ quia nihil fit circa eas. Nec sunt oblatio
nes/ quia non immediate deo offeruntur: sed
solum ministris diuini cultus. ¶ Secundo no

Secũdum q̄d significat sacrificium exteri⁹

tandum est ꝙ sicut dicit Augustinus. sacrifici
um fit exterius ad aliquid significandum Vn
de sacrificium significat aliquod interios spiri
tuale sacrificiom quoad animam quo anima
ipsa offertꝛ soli deo tanq̄ soli principio sue cre
ationis Ex quo patet ꝙ est duplex sacrifici
um scilicet corporale & spirituale corporale

est quando aliquē honorē corpalē exteri⁹ exhibemus exhibet deo vt per hoc opetur aia aliqd offerendo deo corpus suū cum seruicijs & reuerentijs corpalibus. sed spūale est qñ pura aiam suā offert deo tanq̄ soli principio sue creationis & soli fini sue felicitationis & saluationis. Ex isto sequitur correlarie q̄ sacrificium exterius debet correspondere sacrificio interiori & ecōtra: quia aliter nō esset actus religionis/ & esset sacrificiū fictum/ & non verum

Tertium notabile triplex deo offertur sacrificium

¶ Tertio notandū est q̄ triplex sacrificiū deo offertur vel offerri pōt sicut triplex est homis bonū. primū bonū est actus interior & est aia & isto sacrificio debet animā suā offerre deo. aliud est bonū corpis: & tunc est sacrificiū qñ hō bonū corpis deo offert faciendo corpi abstinentiā. terciū est bonū exterius/ & tunc est sacrificium qñ quis deo imediate illa bona s. sua tribuit puta paupibus q̄tum potest/ & hoc ad istū finē vt animā suam deo reddat. Sed primum sacrificiū est principalius.

Prima conclusio

¶ Prima cōclusio. soli deo sūmo sacrificia sunt offerenda. patet cōclusio per quid nominis sacrificij. Secundo quia sacrificium exterius nō est verū sacrificiū nisi corrīdeat interiori modo interius est quo quis animā suam deo offert tanq̄ soli principio sue creationis. & fini sue felicitatis.

Ad rationes primi dubij

¶ Ad rōes ante appositū factas in principio q̄stionis. Ad primā negatur añs. Ad pbationē dicit q̄ si essent cōsortes diuinitatis quo ad eq̄litatem & essentiā bene verū esset: modo hoc est solū p participationē. ¶ Ad scdam negat añs. Ad pbationē negat hoc quia sacrificium nō attendit penes valorē illius cui attribuitur sed penes circunstantias illius qui tribuit quia ipse attribuit tanq̄ soli principio sue creatiōis & saluatiōis. Ad terciā cōceditur añs & nō vl̄ ad hoc vt deo sacrificia fiant: sed si fiant alta tia fundata hoc est in relatione ad deum principaliter/ & ideo Augustin⁹ dicit q̄ presbiter in altari oēs suas actiones & orōnes principaliter dirigit in deū.

Tertius articulus. Secundum dubium Arguitur

¶ Quantū ad tertiū articulū est videndū vtrū sacrificare deo vel offerre deo sacrificia ptinet ad oēs/ Et arguit q̄ non quia sacrificium fit cum quadā significantia: sed nō spectat ad omnes scire significantiā sacrificij: igit. pȝ cōna. Et maior pȝ per beatū Aug. x. de ciuitate dei. & minor patet quia agricole nō tenent scire significantiā sacrificij. ¶ Secūdo sacerdotes sunt ordinati vt deo sacrificēt: sed nō oportet oēs hoies esse sic sacrificantes ergo. maior patet de se. Et minor pȝ per phm̄ septio huius. ca. xiij. dicentē senes & antiq̄ dñt constitui in sacerdotes sedatis passionib⁹ & nō dicit agricole nec alij &c.

In oppositum

¶ Oppositū pȝ ex dictis in primo articulo & postq̄ est de iure naturali oībus hoibus cōuenit.

Primū notabile duplex est sacrificium exterius

¶ Pro quo notandū q̄ duplex est sacrificiū s. interius qñ quis animā suā deo offert. aliud est exterius & est duplex. quoddā est necessitatis. aliud est superogatiōis. sacrificiū exteri⁹ qd̄ est necessariū est circa actus virtutū/ & sup illa q̄ cadūt sub pcepto: sed erogatiōis sacrificiū est quod est de consilio.

Secundum notabile

¶ Secundo notandū est q̄ omnes tenent scire significatiōes sacrificiorū explicite vel implicite: sicut nos diceremus q̄ litterati tenentur scire significationes sacrificiorū. sed implicite sicut si diceremus q̄ illitterati obligarētur.

Prima conclusio.

¶ Prima conclusio. ad sacrificium interius qlibet tenet & obligat. pȝ quia quilibet imediate aiam suā purā debȝ deo offerre.

Secunda

¶ Scda cōclusio. ad sacrificiū exteri⁹ qd̄ est necessitatis quilibet obligatur. pȝ quia illd̄ cadit sub precepto

Tercia.

¶ Tertia cōclusio. nō quilibet tenetur ad sacrificiū exterius quod est superogatiōis. Patȝ cōclusio. quia non quilibet ad illa obligatur q̄ cadunt sub consilio. cōna ē nota & añs.

Ad ratiōes secundi dubij

¶ Ad rōnes. Ad primā conceditē maior: sed negatur minor saltem explicite vel implicite. ¶ Ad secundā conceditur antecedens & nō solū sacerdotes sūt instituti ad offerendū sacrificiū pro se: sed etiā pro toto populo. Et ideo dicitur a philosopho q̄ sacerdotiū est opus quod ptinet pcipue ad cōsistentiā ciuitatis: s. ad ponendū pacem inter deū & hominem. sed quia secundū q̄ dicit Apos. ad hebre. vltimo capitulo dare elemosinā est sacrificium deo offerre seu hostiam/ ideo est aliquid dicēdū de elemosina pbabiliter. primo quid sit elemosina diffinitiue. secundo quot sunt sensus elemosinarū corporaliū. tertio spūaliū. q̄rto de cōparatione istarū adinuicē.

Primus notabile quid elemosina: tria ad elemosinam requiruntur

¶ Et sciendū primo q̄ elemosina est opus quo aliqd datur indigenti pter deū ex cōpassione. Vnde anteq̄ aliquid sit elemosina tria requiruntur. primo q̄ detur idigenti. scdo q̄ dans moueatur ex cōpassione ad dādū. tertio q̄ detur pter deū.

Secundum. septem sunt genera corporaliū elemosinarum

¶ Scdo notandū est q̄ in generali septē sunt genera elemosinarū corporaliū: vt sūt visitare infirmos/ cibare esurientes/ potare sitiētes/ redimere captiuos/ coopire nudos/ recipe hospites pter deū/ & sepelire mortuos. Vñ ver. visito/ cibo poto/ redimo/ tego/ colligo condo. vñ ad hñdū sufficientiā istorū est notandū

Quare dat elemosina

q̄ elemosina datur ad subueniendū pximo rōne defectus corporalis: mō defect⁹ corpalis vel ē in vita vel post Si post sic est sepelire mortuos. si in vita vel ergo est de fect⁹ interior vel exterior. si interior vel est respectu cōmunis quo omnes indigent vel respectu specialis s. pter aliqd accidens superueniens: si interior respectu cōis hoc est dupliciter vt̄ interior vel

exterior. si interior vel subuenitur per iuuamē siccum & sic est pascere esurientem: vel per iuuamen humidū/ & sic est potare sitientē: si exterior vel est per tegimētū/ & sic est vestire nudos: vel per locū/ & sic est hospitare pauperes ꝓpter deū. Si respectu spiritualis vel ꝓuenit ex causa extrinseca vel intrinseca: si intrinseca causa sic est visitare infirmos: si extrinseca scʒ ad extra/ sic est redimere captiuos. ¶ Dubitatur tertio. quot sunt genera elemosinarū spiritualiū. Dicit̃ ꝙ tot sūt quot sunt genera elemosinarū corpaliū & corrñdent. primū est docere ignorantē. scdm est cōsulere dubitanti. tertiū est corrigere delinquentem quartum est cōsolare desperantem vel tristē. quintū est remittere offendenti: sextū supportare graues & onerosos: septimū est orare ꝓ omnibus. Vnde Consule/ castiga/ solare/ remitte/ fer/ ora. sub consule intelligūtur duo genera: scʒ docere ignorātes/ & consulere dubitantibus. sed sufficientia harū spiritualiū magis videbit̃ in fine hui⁹ septimi. ¶ Tertio notandū est ꝙ ad videndum de cōparatione harū elemosinarū adinuicem ¶ Est dubitatio. vtrum elemosine spirituales sint potiores ꝙ̃ elemosine corpales: seu sint nobiliores. ¶ Arguitur ꝙ nō. Nā corpus est maioris indigentie ꝙ̃ anima: ergo melius est subuenire corpori ꝙ̃ anime igit̃. patet cōna. quia elemosina tanto recipit maiorē laudem: quāto magis indigenti subuenitur cōns est notuʒ. ¶ Ad hoc respōdetur ponēdo duas cōclusiones. Pria cōclusio ꝙ elemosine spirituales sūt meliores & potiores elemosinis corporalib⁹: loquendo simpliciter ꝓbatur cōclusio ex parte illius qd in elemosina datur. Nam in spirituali datur donū spirituale/ & reficiendo animā: sed in corporali datur donū corpale: mō sicut anima est nobilior corpore/ ita etiā dispositiones sunt nobiliores. ꝓbatur scdo ex parte illi⁹ cui subuenitur: quia in vna elemosina subuenitur anie & in alia corpi. tertio ptʒ rōne quia vnus actus est interior & alius exterior. ¶ Secunda conclusio. in aliquo casu & de paccidēs elemosina corpalis est potior elemosina spirituali ꝓbatur in casu in quo ꝓximus esset constitutus in articulo mortis: hō tunc tenetur ei dare elemosinā corporalē & nō spūalē. Et tūc dico ad rōem negando cōnam. Et ad ꝓbationem quia q̃to subuenitur &c. Dicit̃ ꝙ verum est in casu sed simpliciter nō/ quia cetera non sūt paria. ¶ Ad rōnes questionis. Ad primam negat̃ cōna. quia licet qlibet ad hoc īclinet̃ tñ in volūtate stat cōplementū opis ei⁹. ¶ Ad secundā cōceditur añs & cōsequētia lʒ nō eodē mō. Ad ꝓbationē dicitur de illis sāctis ꝙ qdā habuerūt diuersos mōs sacrificādi. ¶ Ad tertias negat̃ cōna quia licʒ offerre sacrificiū in cōi sit de lege naturali: tñ sic vl sic offerre est de iure positiuo. ¶ Ad quartā dicitur ꝙ declarare mētis cōceptū est hōi natale/ nō tñ sic vl sic declarare/ & qlibet tenetur eā scire explicite vel implicite nō tñ omnes tenentur explicite.

Dubitatio quot sūt genera elemosinarū spiritualium

Tertium notabile

Alia dubitatio

Arguitur

Solutio

Prima conclusio

Secunda.

Ad rōnes questionis

¶ QVESTIO. X.

Queritur. x. vtrū in cultu diuino per laudē deo exhibitā ore possit esse superfluitas/ Et arguit̃ primo contra suppositū. nā questio ꝓsupponit ꝙ de⁹ sit ore laudand⁹. deinde querit vtrū in tali cultu possit esse superfluitas/ Arguitur cōtra suppositum quia deo nō debet̃ laus: ergo cōna patʒ & añs ꝓbatur p phm primo ethicorū dicētē cap. xvj ꝙ optimorū nō est laus: mō deus est optim⁹. ¶ Scdo sic. laus dei ptinet ad cultū diuinuʒ: sʒ deus magis colitur mente ꝙ̃ ore: igit̃. cōna est nota & maior ptʒ de se. quia la⁹ exhibita deo ptinet ad eius cultū. minor patʒ. quia certū est ꝙ deus frequenter ore colitur vel labijs/ & tñ cor longe est ab eo. ¶ Tertio sic. Homies laudātur vt ad bonū ꝓmoueant̃: sed deus ad nullū mai⁹ bonū potest ꝓmoueri: igit̃. maior ptʒ de se. quia sdm se virt⁹ laudata crescit. minor patʒ. tū prio quia de⁹ est imutabilis: tū secūdo quia deus est optimus. ¶ Deinde arguitur cōtra questiūm. quia ad cultū diuinū ptinet vt offeramus illa que ab ipso accepimus: sed quod habemus a deo habemus: ergo non cōmittit̃ superfluum: quicquid deo offeramus. maior ptʒ ex dictis. quia ad cultū dei hoc pertinet Et cōna est nota de se. Vnde apos. dicit. sufficientia nostra est ex deo nihil habentes a nobis. ¶ Oppositū arguit̃ per expositores in isto septio qui concedūt ꝙ in tali cultu frequēter est superfluitas: vt si deo honor exhibetur vltra ordinationem & cōsuetudinē ecclesie quia aliq in hoc sunt superstiosi vel ipocrite ¶ In questione erūt duo articuli. In primo videbitur de ꝑ supposito. In scdo videbit̃ vtrū ī tali cultu possit esse superfluitas. ¶ Quantū ad primū articulum. Primo notandū est quid sit laus. vñ laus est sermo elucidās magnitudinē virtutis. Et enim cōmendatio opis vt hētur primo rhetorice. ca. xij. Ex quo sequitur ꝙ ꝓprie vtendo isto nomine laus: debʒ esse sermo: quia est vocalis. Scdo seqtur ꝙ laus vitioso nō debet̃: qa dicitur elucidās magnitudinē virtutis. Tertio seqtur ꝙ ꝓprie vtēdo laude/ laus attribuit̃ opibus exteriorib⁹ seu impatis. Patʒ quia dicitur laus est cōmendatio. ¶ Scdo notanduʒ est ꝙ de deo possum⁹ habere duplicē consideratione. vno mō scdm eius essentiam quia est nobis incomprehensibilis. scdo modo q̃tum ad eius effectus inquantū veniunt nobis in vtili-

Arguitur

In oppositum

Primus articulus

Primum notabile quid laus

Correlariū primum

Secundum

Tertium

Secundum notabile de deo duplex potest haberi consideratio

tates:sed quia redemit nos/& dat nobis illaq; bus indigem⁹/& ita loquitur beat⁹ Tho. scda secūde.q.xiij. Ex quo sequitur ꝙ deus est lau dādus dupliciter:scꝫ scdm eius essentiā. scdo

Tertium modo scdm eius effectus ¶ Tertio notandū est ꝙ nos nō vtimur verbis in ordine ad deū eo ꝙ ipse non intelligat corda nostra: sꝫ quia vt dicit philosoph⁹ primo piarmenias. voces sunt signa eorū que sunt in aīa passionū.i.con ceptuū/& per vocē excitam⁹ nosmetipsos ap prehendendo rem significatā p talia verba ad laudē & denominatōem. Et etiā excitamus a- lios audientes cū exprimimus laudē. Nam eti am & nosmetipsi & alij inflāmamur magis ad laudē dei:licꝫ deus sit scrutator cordiū: & scit

Quartum quid in corde geriť. ¶ Quarto notandum est ꝙ alia de causa vtimur laude vocali ad homi nē/& alia ad deum. Nam ad homines vtimur quatinus manifestemus laudato & alijs hoīb⁹ audientib⁹ nostrā bonā opinionem vel credu litatē:vt per nostrā opinionē vel credulitatem & p hoiem sic laudatū:ipsum & alios puoce- m⁹ ad bonū & virtutes:sed ad deū vtimur lau de vt p laudē nostrā vocalē nosmetipsos exci temus ad deū laudandū/& alios audientes ad nos imitandū. Ex quo sequitur ꝙ laus deo ex hibita per nos/nō est ad dei vtilitatē:sed nrās vtilitatem & aliorū:sic autē nō est de laude ex

Prima con clusio hibita homini. ¶ Sit ergo prima cōclusio. cō- siderando deum quantū ad eius essentiā deus nō est a nobis laudand⁹. Patꝫ quia deus nō est sic a nobis cognoscibilis. Itē sic magis est deo obediendū. patꝫ p Iheronimum in suo psalte

Secunda. rio. ¶ Secunda conclusio: considerando deum in compatione ad eius effectus inquantū veni unt ad nostrā vtilitatē/deus est ore laudandus Probatur nā tōnabiliter hō debꝫ se habere ad deuꝫ illo mō quo ipse puocatur ad melius/& etiam eo mō quo alij homines ad melius inci

Scdō articu lus. tantur. sed hoc est ore deum laudando: ergo. Maior pꝫ ret de se:& minor etiā. ¶ Quantum

Primū no tabile ad secundū articulum. Notandum est ꝙ finis cultus diuini est vt homo det deo gloriā:& vt

quis sit finis cult⁹ diuini. ei subiciat animā suam mentem suā/& corpus suū:aliter enim nō est cultus diuin⁹ nisi in talē finē ordinetur. Ex quo sequiť. ꝙ quicquid fa- cit hō facit vt det gloriā deo/& vt subiciat ei a- nimā suā:si facit hoc scdm ecclesie ordinatio- nē & consuetudinē eorū quibus cōmittitur:& tunc nō cōmittit aliqđ superfluum:ꝙ si aliquod istorū deficiat in hijs ǭ homo facit vt deum co

Quinq; sūt in cultu diui no exhiben do lat:hoc est supfluum in diuino cultu:vn̄ quinq; tanguntur in cultu diuino. primo deo honorē & gloriā ipendere. scdo aiam subicere. tertio corp⁹ subicere. quartū est ꝙ scdm ordiationē ecclesie homo viuat Et quintum ꝙ homo fa-

ciat hoc scdm consuetudinē eorum quibus cō mittitur. ¶ Secūdo notandū est. ꝙ superflui- tatē esse in diuino cultu potest intelligi duplr Secundum

Vno modo scdm absolutā ǭtitatē: scꝫ ꝙ deo exhibeatur pl⁹ ǭ homo teneatur. Alio modo scdm proportionatā quantitatē:vt ꝙ illud qđ exhibetur nō ordinetur in debitū finē vt dictū est prius. ¶ Sit ergo prima conclusio. loquen Prima con clusio.

do de superfluitate secundū absolutā ǭtitatē in cultu diuino non potest esse supfluitas pba tur quia homo nō potest plus attribuere deo ǭ teneť igiť. cōna patꝫ & añs ptꝫ p quartā rōeꝫ añ oppositū ¶ Secūda cōclusio respōsalis. Lo Secunda & responsiua

quendo de supfluitate ǭ est scdm pportiones in cultu diuino potest esse supfluitas. pbatur quia quandoq; aliquis in diuino cultu facit a- liquid qđ nō ordinatur in debitū finē cultus di uini:igitur cōna est nota & antecedens simili ter. Ex quibus sequitur cōclusio rñsiua. ad to tā questionē. In cultu diuino p laudē deo ex- hibitā potest esse supfluitas ptꝫ ex dictis supi⁹

¶ Ad rōes Ad primā dicitur ꝙ non pbat ni- Ad rationes

si ꝙ de⁹ non est ore laudand⁹ cōsiderando ip sū scdm suā essentiā:imo debetur sibi aliquid meli⁹:vt cultus latrie vt hꝫ alibi videri & istud habꝫ veritatē capiendo laudē pprie. ¶ Ad se cundā cōceditur hoc:sed expedit vt laus vo- calis deo impendatur:vt nosmetipsos ad lau- dem dei incitemus/& similiter alios audiētes vt dictū est. ¶ Ad terciā cōceditur maior. Et ad minorē diciť ꝙ hoc est verū ǭtum ad eius essentiā:sed tñ ad effect⁹ dei iproprie āpliatur quia nos cognoscim⁹ effect⁹ dei nobis exhibi tos pter nostrā vtilitatē ¶ Ad quartā dicitur ꝙ tota illa ratio arguit bñ p scda conclusione secundi articuli.

¶ QVESTIO.XI.

Veritur vndecimo. Vtrum vacando circa cultū diuinū expediēs sit orare deū/ Arguitur ꝙ nō quia oratio fit quatinus incitemus illū a quo peti- Arguitur

mus aliquid manifestando ei illud quo indige mus:sed nihil possumus deo manifestare: qa oia sūt deo clara & aperta & nuda:ergo. Ma- ior patꝫ de se & minor similiter. ¶ Secūdo sic Oratio fit vt animus eius a quo petim⁹ flecta- tur ad illū quod petim⁹:sed deus est inflexibi- lis:igitur Maior patꝫ de se/& minor similiter: quia de⁹ est imutabilis. ¶ Tertio sic:liberali⁹ est aliquid dare non petenti ǭ petenti: sed in- ter datores deus est liberalissim⁹ ergo nō dat petenti ergo frustra petimus maior ptꝫ p Sene cā qui dicit nulla res cari⁹ emitur ǭ qđ pcibus obtineť & mior ptꝫ qa de⁹ dat affluenter & nō improperat vt dicit Apostolus. ¶ Quarto sic

non est expediens deo aliquid petere ergo va cando circa diuinum cultū nō est expediens deu3 orare. Patet cōsequentia. quia oratio nō fit nisi ad impetrandū. Et antecedens ꝓbatur quia bonū nō est petendū: quia ad hoc nos in citat deus quotidie/ & per cōns frustra illud a deo peteremus/ nec malū est petendū vt no tum est. ¶ Quinto si conueniens esset orando deum aliquid petere vel illud esset bonū spūa le/ & hoc nō: quia ad hoc deus quotidie nos in citat: nec bonum corporale: quia ad illud nos non debemus esse soliciti: vt dicitur in euāge lio. Nolite solliciti esse quid manducetis &c. Item pat3 quia homo orando deb3 illud pete re quod est superius: sed bona corporalia non sunt supiora homini quia sunt ꝓpter hominē ¶ Tertio quia talia bona corporalia sunt im pedimenta homini ad bonū spirituale: igitur sunt nobis nociua. Ideo dicitur primo ethico rū ꝙ ꝓpter diuitias multi perierunt. ¶ Quar to declaratur & sic illud. a. quod orando peti tur vel a ordinatum est ab eterno a deo quod dabit ipsum petenti/ & si sic tunc frustra petit vel nō & sic deus nō dabit/ vel si dat deus erit mutabilis quod est cōtra omnes theologos & philosophos & laicos sapientes. ¶ Oppositu3 arguitur. Expediens est vacare in optima po licia circa diuinum cultum: sed illud maxime est oratio. Maior pat3 per philosophū in hoc septimo dicentem ꝙ precipue circa diuinum cultum est insistendum. Et minor patet. quia oratio est maximus actus religiōis. ¶ In que stione erunt duo articuli. In primo videbitur de quesito. In secundo vtrum licitū sit petere bona temporalia. ¶ Quantu3 ad primum ar ticulum Primo notandum est ꝙ oratio prout hic capitur potest sic diffiniri. Oratio est actus quo homo reuerentiam deo exhibet tuquan tum ei se subijcit & profitet orando se deo in digere tanꝗ auctore omniū bonoru3. Ex quo sequitur ꝙ in oratione debet esse subiectio. se cundo professio ꝙ deo indiget. tertio ꝙ reco gnoscat illum cui exhibet actum esse largito rem omnium bonorum vel saltē illorum ꝗ pe tit. Ex quo sequitur ꝙ oratio est actus religio nis ꝓbatur quia ille est actus religionis p ques honor & reuerentia exhibetur. ¶ Secūdo no tandum est ꝙ de rebus humanis fuerunt tres opiniones seu errores. prima fuit ꝙ res huma ne non reguntur diuina ꝓuidētia. Ex quo in ferebant ꝙ nullius vtilitatis est oratio. secūda fuit ꝙ omnes res eodemmodo quo veniunt/ de necessitate veniunt: sc3 necessitate volitio nis dei vel ex cōnexione causarum. Et infere bant ꝙ nullius vtilitatis est oratio. terci⁹ error concessit bene ꝙ res a deo reguntur/ & ꝙ res humane nō eueniunt de necessitate: sed diui na prouidentia propter actus nostros est mu tabilis & sic dicebant ꝙ conueniens fuit ora re propter mutationem diuine prouidentie. ¶ Tertio notandum est ꝙ ista tria debemus tenere & supponere. primo ꝙ res humane re guntur a deo & sibi supponuntur scdm ꝙ res non eueniunt de necessitate. tertium est ꝙ di uina prouidentia est immutabilis. ¶ Quarto notandum est ꝙ non solum ex diuina proui dētia disponitur quis effectus debet euenire: sed ex quibus causis debet euenire & quomō Vnde oportet homines multos actus facere i ordine ad deum non vt per illos actus habeāt diuinam prouidentiam immutare sed prout per illos actus habeamus modum quo ordi ne sit volitum a deo. ¶ Pro quo sciendu3 ē ꝙ deus ab eterno ordinauit nobis aliqua dare cu3 nostris petitionibus/ & aliqua sine petitio nibus nostris. ¶ Prima conclusio & responsi ua. Vacando circa diuinum cultum expediēs est orare deum probatur. quia conueniens est hominem sic se habere ad deum vt possit im petrare: vel acquirere illud quod deus sibi or dinauit: sed hoc est deum orando: igitur. Ma ior est nota. & minor patet ex dictis iam: quia deus ordinauit aliqua nobis dare dummodo pro illis insistamus orando. ¶ Prima ergo du bitatio. quare de⁹ ordinauit dare nobis aliqua nostris orationibus medijs vel mediantibus. dicitur ꝙ hoc est ꝓpter duas causas. Prima ē vt per hoc homo habeat audaciam & fiduciā recurrendi ad deum in suis necessitatibus. Se cūda causa est vt per hoc homo cognoscat de um esse datorem omnium bonorum que ha bet. ¶ Secunda dubitatio. Vtrum solus deus sit orandus? Et videtur ꝙ sic. quia oratio est actus religionis/ modo soli deo debetur actus religiōis. ¶ Secundo sic Illi soli debetur ora tio qui scit cogitationes hominum: sed solus deus scit cogitationes hominu3: ergo solus de us est orandus. ¶ Oppositum patet per deter minationem ecclesie. ¶ Pro quo notandum est ꝙ oratio potest alicui porrigi dupliciter. Vno modo ꝙ talis oratio per illum cui porri gitur debeat adimpleri. Alio modo quia est p illum impetranda. Et tunc dicitur ꝙ solus de⁹ est adorandus primo mō. pat3 quia solus de⁹ habet adimplere quod petitur. Secundo mō sancti sunt adorādi. Pat3 quia ipsi habent im petrare efficaciam oratiōis Et si dicatur ꝙ de us ordinauit ab eterno isti dare si petierit/ & p cōns sufficit ꝙ talis immediate oret deu3. Re spondetur ꝙ si deus promisit & ordinauit ab eterno tali dare aliquid/ hoc tamen fuit ꝙ ip se dei debet orare sanctos tanꝗ mediatores

Margin notes: In opposi tum — Primus ar ticulus — Primu3 no tabile diffinitio orationis — Tria sūt in oratione — Secundum de rebus hu manis tres fuerūt erro res. — Tertium — Quartum — Quintum — Prima con clusio respō siua — Primum dubium responsio. — Secundum dubium Arguitur — In opposi tum Notabile dupliciter potest alicui porrigi ora — Responsio ad scdm du bium — Obiectio. — Responsio obiectionis.

Et sic p3 quod sancti sunt orandi & quo sunt orandi. ¶ Quantum ad scdm articulum. Circa materiam de diuino cultu sunt tria videnda. Primum est vtrum in oratione debemus aliqd determinate petere a deo. Scdo vtrum licitum sit orando petere bona temporalia. Tertio vtrum licitum sit orare p inimicis & vtrum cadat sub precepto. ¶ Quantum ad primum. Primo notandum e qd bona hoim couenientia sunt duplicia. qda sunt qb9 cotigit male vti vt sunt diuitie possessiones & hui9 moi. alia sunt quib9 n cotigit male vti vt sunt habit9 pficientes aias. ¶ Scdo sciendum e qd i orando & i petendo pma bona sunt due coditiones obseruande. Pria q petens nichil petat nisi illud qd decet & conueniens e i ordinate ad maiestatem diuina & debita subiectione. Scda coditio e q petat i ordine ad debitum fine. T sic sit coclusio respo̅siualis. citu e orando aliqd determinate petere: p3 sic na licitu e illud petere orando qd e bonu simpliciter bonum ei & quo homo non potest male vti: s3 multa sunt talia q sunt determinate bona ergo. maior patet qa ibi e vnus fructus orationis. minor patet quia bona anime sunt bona quibus no cotingit male vti & talia non sunt petenda nisi sub coditione sc3 si sint bona in ordine ad diuina maiestate. ¶ Quantum ad secundum punctum Sciendum est q ad ducenda vitam virtuosam necessaria sunt bona vtilia fortune subiecta: pat3 conclusio per phum. i. ethicoru dicentem q ipossibile e vel no e facile indigentem operari bona. Confirmatur quia stat9 ad quem ordinatur virtus non potest attingi sine ministerio bonorum subditorum fortune. ¶ Secundo notandum est q dupliciter potest itelligi vtrum sit conueniens petere bona tempora lia vno modo sistendo ibi & secundum se. alio modo non secundum se nec sistendo ibi s3 inqntum subseruiunt & deseruiunt ad status hominis virtuosi. Et sic pportionabiliter potest intelligi q dupliciter possumus orare pro bonis teporalibus. vno modo p eis orando secundum se ibi sistendo. alio modo non secundum se sed inqntum seruiunt statui virtuoso. ¶ Tertio notandum est quod secundum rectam rationem illud quod habet rationem boni vtilis non est propter se appetendum: patet quia illud bonum vtile est propter aliud & in aliud ordinandum & sic aliquis illo bono vtili abutetur. Prima propositio: licitum est orando bona temporalia petere iuxta secundum modu scilicet inqntum deseruiunt & faciunt ad statu virtuosum patet ex dictis. ¶ Secunda propositio est ista: iuxta primum modum non est licitum orando bona temporalia petere: patet qa illud e et petere bonu vtile pter se qd no est faciendu vt p3. Quantu ad tertiu pu̅ctu. Ar q no cadat sub pcepto orare p inimicis na scriptura dicit quod p iimicis vindicta petere & icrepationes est licitum: ergo co̅sequetia e nota & ans probatur p dauid i psalterio dicete Erubescant & conturbetur vehemeter omnes iimici mei. ¶ Secundo sic hominis opatio & oratio no dnt esse discordes sed i casu sic esset si oratio eet p iimicis facienda ergo maior p3 & minor pbat qa cotra iimicu pugnare licitu e & ipsu destruere. mo orare p iimico est conseruatione eius petere. Pro quo notandu e quod dilectio iimici tripliciter pt co̅siderari vno modo quod quis diligit inimicu suu inqntum e inimicus & sic dicitur qd diligere iimicu non cadit sub precepto nec etia orare. alio modo qd diligat iimicu suu secundu natura eius in simili no tame diligedo culpam eius in coi: & sic dicitur q cadit sub precepto iimicu suu diligere: & pro eo d3 orare & sic n d3 inimicu suu ab oratione sua excludere. Tertio modo q iimicum suu i speciali diligat ita q speciali motu dilectionis ad eu moueatur & sic dr q iimicu diligere: non est necessitatis nec etiam amicu diligere quia non est in potestate hominis semp sic diligere aicu vl iimicu: & sic n cadit sub pcepto s3 e pfectionis hois Quarto mo dr q qs tenet diligere iimicu i speali & hoc q ad aia ppa ratione ita q si iimic9 venia petat tenet eu sub leuare & eu iuuar & sub leuar: & sic cadit sub pcepto orar p iimico ¶ Ad rones Ad prima dr qd aliqs pot facere icrepationes p iimico seu malo homine seu petere vindicta deo dupliciter: vno modo q talis petat aliqua mala teporalia aduenire malo hoi vt vita sua corrigatur. Scdo mo q petat mala no cotra homine in se s3 cotra viciu suu. Tertio aliqs pot licite petere orando mala p iimico coformando voluntate sua diuine volutati & q sic pmaneat in peccato vsq ad fine vite & q etia eternalitee danet & ita aliq pphete & pres aliq orauerut pro iimicis & sic itelligit dictu psalmiste prius allegatu. Ad secunda dr qd si talis petat mala sibi euenire vt vita3 emedet no repugnat s3 stat cu bono ipsius. Ad rones principales. ¶ Ad prima neget maior imo scitur q aliter vtimur orone ad deu & aliter ad homine qa ad deu oratione vtimur vt p hoc cofiteamur q sibi debemus exhibere honore & reueretiam & subiectionem & q idigem9 eo tanq auctore oim bonoru & reru sed sic no est ad homine. Ad secunda cu dicitur nunq sit oratio ad aliquem nisi aimus ei9 flectatur. Dicitur quod oratio que fit ad deu fit vt obtineamus aliquos effect9 quos nobis imputauit secundum illum modum secundum quem deputauit scilicet si rogemus. ¶ Ad tertiam quando dicitur liberalitas est

[Marginalia, left: Secundus articulus. — Primum. Dubium; Secundus. Tertium. — Primum notabile. duplicia. sunt bona hominib9 couenientia — Secundus due conditiones req rut i peten do prima bona: con clusio risti — Primum notabile secundi dubii — Secundum dupliciter itelligit dubium — Tertium — Prima propositio — Secunda. — Arguitur]

[Marginalia, right: Notabile tripliciter co̅sideratur dilectio inimici. — Ad rones dupliciter q̄s petit vindictam deo pro inimico. — Ad rones pricipales]

date.&c.Dicitur q ratio est soluta ex dictis in tertio articulo qa de⁹ ordinauit nobis dare ali q cu⁹ oronib⁹ nris & aliqua sine orationib⁹ nostris. ¶ Ad quartā dicitur q p bonis. Et qn dicit q deus inuitat. &c. Dr qd verū est sed non dabit nobis nisi pces & orones sibi infundam⁹ Ad quintā dicitur consimiliter. Ad aliā quādo dicitur quod deus. &c. dicitur q deus ab eterno ordinauit sic dare tali pacto si eñ orem⁹ & hoc mediātib⁹ intercessorib⁹ nris & sub tali ordinatione & sub tali pacto si nos hēam⁹ nos ad deum. ¶ Ratio post oppositum. &c.

¶ QVESTIO.XII.

Queritur.xij. Vtrū aliqs possit assuefieri ad oppositū ei⁹ ad qd naturaliter inclinatur. Et arr qd sic.ná homo naturaliter ad malū iclinatur & tñ pt ad oppositū assuefieri ergo coña ē nota & maior p3 qa dicit gen.viij.q sensus & cogitatio hūani cordis ad malū pni sūt ab adolescentia. Et minor p3 p experientiam quia repiuntur hoies iusti sancti vita. ¶ Secūdo: si sic seqret qd hō peccaret necessario coñs ē fim qa dicit augustinus q si nō esset voluntarium non esset peccatum p3 tñ coña quia postq homo non potest assuefieri ad oppositū illi⁹ ad qd iclinat seqr ppositum. ¶ Tertio sic concupiscentia carnalis delectabilis inest nobis a natura & tñ p debitam abstinentiam homo pt assuefieri ad oppositū igr coña ē nota. & añs p3 p phūm dicentem q difficilius est pugnare cōtra concupiscentiam q cōtra irā. P3 qa qtumcunq homo irascit pt ire ad oppositū. ¶ Quarto sic sicut verecūdia inest nobis a natura ita ad verecūdiā naturaliter iclinamur & tñ ad oppositū pt homo assuefieri igr coña est nota. Et maior p3 p phūm quarto ethicorum & ēt septio ethicorū dicētes qd iuuenes verecūdos laudam⁹. Et minor patet quia aliquis p malā operationē ducit ad verecūdiā. ¶ Quinto sic aliqui hoies ex cōplexiōe naturali magis iclinat ad vnū viciū q ad aliud & tñ possūt ad oppositum illi⁹ assuefieri igitur coña p3. Et añs pbat quia flegmatici magis iclinat ad vnū malū q sāguinei: Sexto sic homo scdm itellectū naturaliter iclinatur ad assētiēdū prio principio sibi pposito & tñ pt ad oppositū ei⁹ assuefieri igr coña ē nota. Et maior & minor pbāt p cōmētatorē i pricipio.iij.ethicorū vbi dicit q iuuenes assuefacti ad audiēdum fabulas aliquo mō postea sunt assuefacti ad dicēdum veritatē ¶ Septimo sic: nā venenū est contra naturam conuenientem homini et tamen homo potest assuefieri ad venenū. igitur. consequentia est nota & maior patet quia clarum est quod homo secundum suam speciem totam odit venenum. Et minor patet vij. ethicorum. ¶ Octauo sic virtutes insunt a natura & tamen homo potest ad oppositum assuefieri igitur consequentia est nota Et maior patet per philosophum.vij.ethicorum vbi dicit omnibus videtur singulos mores inexistere a natura aliqualiter & sequitur etenī iusti temperati fortes & animalia confestim habemus a natiuitate. ¶ Nono sic nam homo efficitur virtuosus per consuetudinem & tamen hoc est contra naturalem inclinationem eius. consequentia est nota & maior patet per philosophum septimo hui⁹ vbi dicit quod homo efficitur virtuosus propter tria scilicet per naturam p consuetudinem & p rationem minor patet de se quia frequenter homines sunt ad malum proni & inclinati a natura. ¶ Decimo sic arguitur. per vnum simile lignum tortuosum a natura pot est ad oppositum assuefieri igitur coña est nota a simili. Et añs p3 p philosophum dicentem quod si lignum tortuosū ad aliā partē verteretur fieret rectū. ¶ Vndecimo sic: sequeretur quod homo nō eēt liber libertate oppositionis seu cōtradictionis coñs est falsum vt patet per omnes phōs morales et etiam patet coña. quia homo necessitaret ad hoc qd ipse cōseqret naturalē inclinationem. ¶ Oppm ar: nullū natura existēciū aliter assuescit ergo pt ad oppm illi⁹ assuefieri ad qd naturaliter iclinat coña ē nota ex terminis & añs p3 p phūs secundo ethicorū illud dicentē & ēt hoc p3 p puerbiū cōe q natura dedit nemo potest tollere. In questione erunt duo articuli In prio videbitur vtrū aliquis dicatur a natura bonus vel malus. Secundo vtrum virt⁹ isit hominia natura quia dicit aristoteles in isto septimo q sunt tria que faciunt hominem bonū que enumerantur in hoc septimo scilicet natura assuefactio & ratio. ¶ Quantum ad primū articulū arr quod sic: quia virtus nō inest nobis preter naturam & tamen inest nobis igr coña tenet quia omne qd inest nobis inest nobis a natura aut pternaturā sicut habetur prio celi et mundi. Et añs est notū. ¶ Secundo sic virtus inest nobis a naturalibus causis igitur. consequētia patet et antecedēs probatur quia virtus inest nobis per intellectum & voluntatem & rationem que sunt cause naturales. ¶ Tertio sic nisi sic sequeretur q natura i suis operationibus deficeret consequens est falsum vt habetur .iij. de aia. Et pbatur coña quia virtus est valde nobis necessaria ad habendum vltimum finem scilicet felicitatem. ¶ Quarto sic nisi sic sequeretur q natura non faceret semp de possibilibus quod melius est consequens ē falsum vt patet secundo celi & mundi & pats coña quia mlto melius ē q virtus insit nobis

Arguitur

Propter tria fit homo virtuosus.

In oppositum

Prim⁹ articulus. Arguitur

a natura q̄ quod ea a natiuitate careamus et
tamen hoc est possibile. ¶ Quito sic nisi sic se
q̄ref ꝙ natura min⁹ solicita eēt de homine q̄
de bruto cons̄ ē fls̄ & pȝ coñ̄ qa natura dat
brutis media quib⁹ mediātib⁹ pñt suū finem
adipisci mō nisi natura daret nobis sequeref
illd̄ illatū. ¶ Sexto sic ar̄ p illud qd̄ ē allegatuȝ
in hoc septio capitulo octauo. vbi habetur ꝙ
sūt tria q̄ faciūt hoieȝ virtuosū scȝ assuefactio
In oppositum. rō & natura. ¶ Oppositū tñ af de itentiōe phi
losophi.ij.ethicorū dicētis ꝙ virt⁹ moral' trahit nomē ex cōsuetudine & more. Primo no
Primum notabile. tādū ē p itellectu huius ꝙ aliq rñdētes adhoc
dubiū posuerūt tres ꝓpōnes. Pria ē qd̄ virtus
Prima propositio moralis iest nobis a natura iciatiue. Scd̄a fuit
Secunda. qd̄ virtus moralis inest nobis a natura excitati
Tertia. ne & ꝓuocatiue. Tertia fuit ꝙ virt⁹ moralis iest nobis ex cōsuetudine cōpletiue. Pria ꝓpō
ꝓbaf sic nā a natura & naturali istitutiōe aliq
sūt ꝓni ad vnaȝ virtutē & alij ad aliā & alij ad
opposita vicia ergo coñ̄ patȝ & añs ꝓbaf per
phm̄ sexto ethicorum & ēt pȝ p phm̄ i hoc
septimo dicētē oib⁹ vr̄ singulos mores in existere a natura. Scd̄a ꝓpō ꝓbaf: qa p doctrinā
seu noticiā sciētificā docemur i his q̄ debemus
ꝓseq & i his q̄ debem⁹ fugere. ergo pȝ coñ̄ &
añs ē notū. Tertia ꝓpō ꝓbatur p illud qd̄ alle
gatur post oppositū cū dicitur virtus moralis
est a more idē a consuetudine. Et dīq ꝙ tria sūt
q̄ faciunt hoiem virtuosū scilicet natura cōsue
tudo & rō. Sed licet ista sunt bene [illegible]
potest aliter dici ad istam dubitationē. Pro q̄
est primo notandum ꝙ sicut elicitur ex dictis
philosophi naturale dr̄ multipliciter vno mo
Primum notabile sex modis dicitur naturale. do prout dicitur contra super naturale. Secūdo modo prout dr̄ contra violentum. Tertio modo prout dr̄ contra casuale. Quartomo
do prout distinguitur cōtra artificiale Quinto
prout dr̄ contra discōueniens. Sexto ꝓut disti
guitur cōtra volūtariū. Isto supposito ponitur
Prima cōclusio prima cōclusio: virtus moralis inest a natura ꝓ
ut naturale distinguitur contra supernaturale
probatur quia nisi sic tūc sequeretur ꝙ solus
deus concurreret ad faciendum hoieȝ virtuosuȝ cons̄ ē fls̄ quia sic virtus conueniret nobis
Obiectio. meritorie pȝ coñ̄ quia ad supernaturale sol⁹
deus concurrit. Sȝ cōtra hoc ar̄ qa dicit augustinus in libro de libero arbitrio ꝙ virt⁹ est re
cta estimatio mentis qua recte viuimus & nul
lus ea male vtitur ergo & q̄ soli a deo est igit̄.
Responsio obiectiōis Respondetur ꝙ loquitur de infusis & ñ de ac
Secunda. quisitis de quibus intelligitur conclusio. ¶ Se
cunda conclusio: virtus moralis inest nobis a
natura prout naturale distinguitur contra vio
lentum probatur quia virtus inest nobis a pricipio itriseco passo cōferēte vi ergo coñ̄ patȝ

qa dr̄ tertio ethicorum ꝙ violentum fit a prin
cipio extrinseco. Et añs ꝓbatur qa fit a volun
tate & est perfectio intellectus & voluntatis. Obiectio
Sȝ cōtra hoc ar̄ virtus in nobis generatur contra nr̄am naturalē inclinationem igr̄ pȝ coñ̄
& añs ꝓbatur p phm̄ i .ij. ethicorū dicenteȝ
ꝙ si volum⁹ inuenire medium virtutis debem⁹
ire ab extremo versus mediū sicut si volumus Solutio
lignū curuū rectificare debem⁹ flectere lignū Obiectiōis
ad pte̅ oppositā & sic est violēta. Ad hoc rn̄de
tur ꝙ appetit⁹ sēsitiu⁹ ñ acq̄rit virtutes sed vo Tertia.
lūtas & iō argumētum nihil concludit ¶ Tertia cōclusio virtus iest nobis a natura ꝓut naturale distinguif cōtra casuale. Probatur quia
virtus ē effect⁹ a nobis intētus & conueniunt
ab actib⁹ intētis a nobis igr̄. Et añs notū est ex
generatione virtutis pȝ coñ̄ qa effect⁹ casua
lis ñ ē itēt⁹. Sȝ cōtra ar̄ virtus inest nobis extra Obiectio
sp & frequēter igr̄ pȝ coñ̄ & añs ꝓbatur quia Solutio.
pauci sūt virtuosi vt dicit phūs. Respondetur
ad istud negādo coñ̄am sed dȝ addi ꝙ si effe Quarta.
ctus non intentus a particulari agēte. ¶ Quar
ta cōclō virtus inest nobis a natura ꝓut naturale distinguitur ab artificiali probatur qa vir
tus nō fit ab arte igitur pȝ coñ̄ & añs notum
est qa si esset ab arte esset sēper aut sicut i plu Obiectio
ribus. Sȝ cōtra hoc ar̄ qa .ij. ethicorum dicitur
ꝙ sciētiam de virtutibus scrutamur vt boi efficiamur & sic sequitur ꝙ per artem fit virtus
liē dr̄ .ij. ethicorum [illegible] qd̄ felicitas acq̄rif p virtu
te & arte & studiū ergo & virt⁹. Respondetur Solutio.
ꝙ rō cōcludit ꝙ virtus ab arte est ꝓuocatiue. Quinta
¶ Quita propō: virtus inest nobis a natura ꝓ
ut naturale distinguif cōtra discōueniēs: ꝓbatur qa virtus ē perfectio maxie conueniēs vir
tuoso ergo pȝ coñ̄ & añs notū est de se. Sȝ cō Obiectio
tra ar̄ qa si sic esset seq̄retur quod quilibet hō
virtutē moralē appeteret cons̄ ē fls̄ & probatur coñ̄ qa qlibȝ appetit suam perfectionem
Ad hoc rn̄detur distinguēdo de appetitu. qa Solutio
quidā ē naturalis & de illo conceditur añs. ali Sexta cōclusio
us ē aialis & de illo non oportȝ. ¶ Sexta cōclu
sio & vltima virtus non inest nobis a natura
prout naturale distinguitur contra voluntarium ꝓbaf qa si sic sequeref qd̄ i volūtate nr̄a ñ
esset acq̄rere virtutes vel non virtutes: cons̄ ē
fls̄ igr̄ pȝ coñ̄ qa i illis q̄ isūt nobis a natura ñ
possum⁹ aliter assuefieri. Sȝ rn̄c istaf sic nō ois Obiectio
virt⁹ iest nobis a volūtate ergo coñ̄ pȝ & añs Responsio ad obiectionem
ꝓbaf qa si sic seq̄ref ꝙ dormiēs qui ñ habȝ vo
litionē nō esset virtuos⁹. Ad hoc rn̄def negādo
añs. Et ad ꝓbationē negef coñ̄ quia virt⁹ nō Ad rōnes
est act⁹ sȝ hit⁹ qui remanȝ i dormiēte. ¶ Ad rō Dubij
nes dubitatiōis dr̄. Ad primā qd̄ sumēdo natu
rale ꝓut distiguif cōtra discōueniēs vl' violētū
cōcedif ꝙ iest nobis a natura aliter ñ. Ad scd̄aȝ

cōceditur consequentia & cons̄ ꝑut capit̄ naturale quiq̄ mōts primis ſyn̄ō capiendo ſexto mō. Ad tertiam dr̄ qd̄ licȝ natura n̄ det nobis media tn̄ dat nobis potētias quib⁹ mediātibus possum⁹ acquirere media. ¶ Ad quartam dr̄ ꝙ hoc nō eſſet melt⁹ quia tūc ꝑpter virtutes nō laudaremur. ¶ Ad quītā dr̄ ſicut ad tertiā. ¶ Ad sextā dr̄ ꝙ phūs voluit dicere qd̄ virtus ieſt nobis a natura iclinatiue .&c. ¶ Quārtū ad ſcdȝ articulū ē rn̄dēdū ad q̄ſitū. Et eſt ꝑmo

Secūd⁹ articulus. vidēdū quid ſit aſſuefactio. Vn̄ aſſuefactio ꝑt

Primum notabile. descriptio aſſuefactionis. ſic deſcribi. Eſt ex freqn̄tib⁹ & m̄tiplicib⁹ actib⁹ cōſimilib⁹ generatio hit⁹ iclinātis ad ſimiles act⁹ ꝑducēdos & elicīēdos. Alij ſic diffiniunt aſſuefactio ē ex frequētatis & multiplicib⁹ actib⁹ gñatio hit⁹ iclinātis ad cōſimiles act⁹ ſeu operationes.

Secundum qd̄ ſit naturalis iclinatio alicu ius rei. Scd̄o notādū ē qd̄ naturalis iclinatio alic⁹ n̄ ē aliud niſi iclinatio illius rei ſeu tēdētia i ei⁹ bonū cōſequēdū. ſic ꝙ talis tendētia n̄ ſit a cāu nec a fortuna nec a violētia nec a ſpeāli iſluxu dei nec ab arte nec ab electiōne. imo oi b⁹ illis circūſcriptis adhuc fieret i aliud & illaȝ tēdētiā hēret ſicut de graui ſimpliciter exiſtēte ſurſū ꝙ moueꝰ deorſū ſi n̄ ſit ipedimētū.

Tertium ¶ Tertio notādū ē qd̄ cū q̄rit̄ vtrū hō poſſit aſſuefieri .&c. q̄ſtio ꝑt itelligi ſic eā āpliādo poſito ꝙ aliq̄ res ſic ſe hēat qd̄ mlti act⁹ ei⁹ ſūt facti ꝑter et⁹ naturalē iclinationem vtrū poſt frequētationē taliū actuū illa res debeat moueri ſcd̄m naturalē iclinationē vl̄ ſcdȝ aſſuefactiuā potētiā vl̄ opationes aſſuefactas verbi grā vt ſi lapis moueaꝰ mltotiēs ſurſum vtruȝ aſſueſcet.

Quartum duplex eſt appetitus duplex eſt appetitus animalis. ¶ Quarto notādū ē qd̄ duplex ē appetit⁹ ſcȝ aialis & naturalis. Appetit⁹ aialis ē duplex ſcȝ ſēſibilis & itellectualis. Naturalis appetit⁹ ſit ſine noticia ꝑuia ipſi⁹ appetentis ꝑticulariter. Sȝ ſenſibilis eſt qn̄ iudiciū ſit ſcdȝ ſenſum. Et itellectual⁹ ſit cū cognitione ꝑuia & iudicio in

Prima cōcluſio telleč⁹ ¶ Pria cōcl̄o: naturalis appetit⁹ nō ꝑt aſſuefieri ad oppoſitū ſui ſiue ſue naturalis inclinationis. Probaꝰ cōcl̄o p dictū phi. ij. ethicorū & ꝑ illd̄ exēplū qd̄ ponit de lapide q̄ mil leſies ſurſū ꝓiceꝰ n̄ aſſueſcet. Scd̄o ꝓbaꝰ omne illud qd̄ ſic ſe hȝ quod remoto ipedimento ipſū remoueretur ſcd̄m naturalem iclinationem tale autem non eſt aſſuefactibile ſed appetitus naturalis eſt huiuſmodi igr̄ maior ꝑȝ ex ſecundo notabili. Et minor eſt nota de ſe. ¶ Tertio ſic ꝓbaꝰ ſi ſic eſſet ſequeretur quod hoc eſſet propter acqſitionem noue rei vl̄ ſine acquiſitione noue rei. Non ſecundū quia inclinatio remanet vel non. Si ſic ēt potentia irrationalis inclinaretur ad oppoſitū illius ad quod naturaliter inclinatur. Si non. non acquirit̄ no

Secunda ua res. Nec ꝑt dici primū vt notuȝ eſt. ¶ Scd̄a concluſio: appetitus ſenſitiuus vt ſic nō poteſt ad oppoſitum ſue inclinationis aſſueſieri probatur naȝ appetitus ſenſitiu⁹ ſic ſe habȝ quod remotis illis ſex ſcilicet arte violentia .&c. ſemper ferretur in ſuum obiectum ſecundum ei⁹ naturalem inclinationem ergo patet cōſequētia & an̄s notum eſt. Sed contra primam concluſionem arguitur ſic: nam videmus ꝙ quandoq̄ planta creſcit & apperit creſcere i rectuȝ quādoq̄ per inclinationem vel aſſuefactionē inclinatur ad oppoſitum illius ergo conſeq̄ns tia eſt nota. Et antecedens patet per experientiaȝ. Reſpondetur negādo quod planta aſſueſcit ſed hoc eſt quia ibi eſt violentia. Sed cōtra ſecundam concluſionem arguitur ſic quia vidthe demus quod canis ſecundum appetitum ſenſitiuum inclinatur venire ad certum locuȝ & tamen ſi verberaretur tunc aſſueſcit ad non ibi veniendum igitur. Reſpondetur quod canis ad nullum certum locum inclinatur venire ſȝ indifferēter ad omnē locum inclinatur vbi poteſt habere nutrimentum. ¶ Tertia cōcluſio: appetitus intellectiuus qui eſt volūtas poteſt hominem aſſuefacere ad oppoſituȝ appetit⁹ ſenſitiui patet concluſio per multas rationes ante oppoſitum factas. ¶ Quarta concluſio: voluntas poteſt ſeipſam aſſuefacere ad oppoſitū ſue naturalis inclinationis probatur quia quandoq̄ aliqui ſunt male inclinati ad faciendū ſic vel ſic vt patet per iudicia aſtronomie tamen per ſuam libertatem poſſunt ad oppoſitum aſſuefieri. Secundo patet de primo angelo qui in gratia creabatur & tamē ad oppoſitum incliuabatur dum ſupbiuit ſcilicet lucifer: patet tertio quia alias voluntas non eſſȝ libera & per conſequens non peccaret homo eo ꝙ neceſſitaretur ad peccandum. Sed dubitatur que potentia eſt aſſuefactibilis & q̄ non. Pro quo notandum eſt quod potentia actiua poteſt dupliciter cōſiderari vel comparari ad illum actum cuius eſt principium: vno modo quia eſt ad illum actum ſecundum ſe determinata ſcilicet quia non requirit influxuȝ aliquē vel qualitatem aliam ab iſto: et iſto modo grauitas eſt cauſa motus grauis deorſum. ¶ Secunda potentia eſt que quantum eſt de ſe eſt indifferens ad diuerſos actus ita quod nūquā determinatur ad vnum actum vel ad alium niſi recipiat aliquem fluxum ad talem vel talem actum vt adamas nunquam traheret ad ſe ferrum niſi reciperet aliquam alterationem vel qualitatem a ferro. ¶ Exemplum de potētia actiua que determinatur per habitum bonus vel malum vt voluntas. ¶ Secundo notanduȝ eſt ꝙ potētia que eſt indifferens ad diuerſos actus adhuc eſt duplex quia quedam eſt que poteſt eſſe determinata per vnam ſolam qua

Right margin notes: Obiectio cōtra primā cōcluſionē. Rn̄ſio. Obiectio contra ſecundaȝ. Rn̄ſio. Tertia. Quarta. Dubium. Notabile. Primum. Secundum

litatem. Alia est que p plures q̃litates seu act⁹ cosimiles eiusdē spēi ex qbus hitus vn⁹ generat̄ inclinās ad pducēdū eūdē actu3 vel simile opandū. Exemplū de prima vt de adamāte respectu ferri. Exēplū de scda vt de tēperātia respectu appetit⁹ tēpati. ¶ Pria cōclo: potentia secūdū se determiata n̄ est assuefactibil' ad oppositū sue inclinationi pbat̄ qa si sic tūc ipa nō eēt scd3 se determiata ad tale vl' talē actum qd iplicat. Scda cōclo potētia idifferēs potens determiari p vnū solū actū nō ē assuefactibilis ad oppositū pbatur quia assuefactio ē ex mltiplicib⁹ & plurib⁹ actib⁹. ¶ Tertia cōclo: potētia idifferēs q̃ pt determiari p pluresact⁹ eiusdē spēi ē pprie assuefactibilis pbat̄ conclusio ex qd nois assuefactiōis. S3 verū ē quod aliq respōdent ad q̃stionem succite & breuiter. Et notat ista opinio q illd dr naturale alicui potētie ad qd naturaliter illa potētia scd3 se limitata & determinata ē ita qd n̄ idiget aliq̃ vt inclinet̄ ei illd ē naturale seu accidētale ad qd potētia determiat̄ p aliud extrinsecū ab alio recepto. Et secūdū hoc dicit ista opinio q nullum natura existētiū aliter assuescit idē qd nulla potētia secūdū se determiata ad aliqd ē assuefactibilis. Scdo dicit q potētia q̃ ē n̄ determinata p diuersos act⁹ ē assuefactibilis ad oppositū. Ad rationes dicitur q sunt pro dictis.

Prima cōclusio · Secunda · Tertia · Notabile iuxta aliquorum opinionem

¶ QVESTIO. XIII

QVerit̄ .xiij. Vtrū subdit⁹ cognoscēs q priceps vl̄ aliquis potestatē hōi⁹ ex rācore debeat ei obedir̄. Et qa que stio sopponit vnū quod subdit⁹ d3 princip obedire & aliud q̄rit. Ideo ar primo cōtra suppositum qa bñficiat⁹ n̄ d3 sefamulari suo benefactori ergo nec subdit⁹ tenet̄ obedire suo superiori: p3 coña quia bñficiatus est subdit⁹ bñfacienti pricipi. Tū qa ē ei obligat⁹ sicut bñficiat⁹ suo bñfactori. Et añs pbat̄ qa stat quod bene ficiat⁹ bñfaciat alteri inuite. Secūdo idem añs cedēs apparet qa stat quod i cāu bñficiatus n̄ pt cū honor̄ benefactori regratiari. Tertio qa pt stare q bñfactor pbens beneficiū sit viciosus vl vicioso n̄ d3 aliqs famulari. ¶ Secūdo sic pricipaliter ar̄: sic obedire hōi nō est laudabile igitur coña tenet qa null⁹ tenet̄ nisi ad hoc qd est laudabile vl̄ laude dignū. Añs pbatur qa si sic vl̄ tenet̄ obedire vl̄ n̄. Si tenet̄ non d3 laudari pter hoc q facit illd ad qd tenet̄. Si dicatur q nō tenetur tūc si ei obediat peccat. ¶ Tertio sic: nā obedire hōi ē cōtra diuinā institutionem igitur coña ē nota & añs probatur nā dr̄ ecclesiastici.iij.de⁹ ab initio cōstituit hominē & reliqt eū i manu cōsilij sui & sic ex diuina institutione qlib3 debet sibi ipsi consulere et dñari. ¶ Quarto sic qa si sic sequeret̄ q voluntas vnius hois est regula respectu actuū alteri⁹ hois: coña ē fl̄m qa solū dina volūtas debat eē regula oim nrarū operationū quia illa nūq̄ fallit neq fallitur pars coña qa obediens cōformat volūtatē suā volūtati ipetātis. Deinde ar̄ cōtra q̄stiū qa null⁹ tenet̄ obedire suo pricipi i illo i quo scit suū pricipē errare & icastū pcipere: s3 sic ē i casu dicto igr̄ hoc ē licitū igr̄ p3 coña qa tūc n̄ ageret vt princeps. ¶ Sexto sic subdit⁹ n̄ d3 facer̄ illd p quod ipe exponeret se discrimini vite eterne: s3 hoc esset sic agēdo igr̄ maior p3 & mior apparet i cāu quo punitio esset capitalis scilicet p decapitationem capitis. ¶ Oppositū ar̄: subdit⁹ tenet̄ obedire pricipi i oib⁹ licitis & honestis s3 hoc ē i dicto cāu ergo: maior p3 de se & ob hoc dr̄ i canonica petri: obedite pricipib⁹ vestris n̄ solū bonis & modestis s3 ēt discolis pter deū: mior pt3 in cāu quo i obediētia subditi detegeret mal. iā pricipis & generaret̄ scandalū i tota cōitate. Vl̄ ēt qd in isto casu sit principi obediendum: & hoc est de intentione philosophi in isto sexto primo vbi videtur velle quod in omnibus subditus tenetur obedire principi siue dño suo: In questione erunt duo articuli. In primo ponēur notabilia. In scdo cōclones. ¶ Quātum ad primū articulū. est primo notandum q in ista materia possumus loqui de subdito dupliciter. vno mō de subiecto simpliciter alio modo de subiecto secundū quid: scilicet quo ad aliquid certu3 sicut contingit quod aliquis ex certo pacto est subditus in regimine yconomico. ¶ Secundo notandum est quod etiam de principe possum⁹ loqui dupliciter. vno modo de principe supremo alio modo de principe delegato vel subconstituto. Primus nō artatur regulis. Secundus vero bene artatur.
¶ Tertio notandum est quod etiam de punitione possumus loqui dupliciter. vno modo i bonis corporis vel fortune. alio modo de punitione capitali que includit mortē. ¶ Quarto notandum est quod subditus in ordine ad talem punitionem potest dupliciter se habere vno modo q in sua consciemtia sciat se eē dignum tali punitione & secundum rationem mouetur ad recipiendum talem punitionem: alio modo quod scit se non esse dignum tali punitione. ¶ Quinto notandum est quod princeps in ordine ad subditum suum potest dupliciter se habere. vno modo in procedendo secundum certas leges secundum quas talis est subditus ei: ei precipiendo. alio modo sibi precipiendo contra leges et iura & regulas secundum quas talis est ei subditus & hoc dupliciter quia vel preceptum est formaliter cōtra leges vel nō. ¶ Sexto notandum est quod

Arguitur · In oppositum · Prim⁹ articulus · Primum notabile · Secundum · Tertium · Quartum · Quintum dupliciter pt se hēre priceps ad subditum · Sextum

de iurenaturali vnus homo est subditus alteri
& n̄ solū de iure positiuo declaratur notabile
quia secūdū naturalē cōplexionē vn⁹ hō prin
cipatur alteri ergo: coñā ē nota & añs ꝓbatur:
nā sicut dicitur primo huius in sententia Na-
tura posuit differentiam inter seruum & do-
minum. Nam dicitur seruus naturaliter q nō
haber potentiam sufficientem ad regimen sui
ipsius sed īdiget regimine aliorum. Vnde di-
citur seruus a natura qui nescit mente proui-
uidere ideo dicebatur ꝙ complexionem cor-
poris sequitur complexio mentis & dominus
est per oppositum qui potest mente prouideē
ideo dicebatur ꝙ complexio corporis seqtur
cōplexionē mentis Itē pȝ quia sicut videmus
in naturalibus quod superiora dirigunt inferi
ora Ita videtur esse in natura quo ad hominē
Item patet auctoritate multorū philosopho
rum scȝ senece & tullij dicētiū quod aliq sunt
Secūd⁹ ar ticulus. serui a natura. ¶ Quantum ad secundum arti
culum sit prima conclusio. si subditus cogno-
Prima cō clusio. scat suum supiorem ex odio & rācore motum
ad puniendum eum talis non debet ei obedi-
re. probatur nam subditus suo superiori obe-
dire non tenetur i eo qd superior iniuste & in
debite facit: sed subditus in casu esset huius-
modi igitur: maior pȝ quia alias subdit⁹ esset
Primum dubium particeps illius peccati & minor nota est. Sed
contra istam conclusionem sit primū dubiū:
ponamus quod superior ex solo rancore velit
punire subditum & subditus sciat ꝙ est dign⁹
Rñsio. illa pena quid faciat tunc subditus Ad hoc re
spondetur ꝓbabiliter ꝙ in illo casu adhuc sub
ditus nō tenetur obedire suo superiori. Nam
licet illa punitio esset iusta tamen iniuste & in
iusto modo fieret mō n̄ sūt facīēda mala vt in-
Secundus dubium de eueniant bona nec econtra. ¶ Secundum
dubium si in casu ponatur quod superior nō
preciperet subdito nisi illa in quibus esset ille
subditus vtrum ille debet ei obedire. dicitur
probabiliter quod non quia licet subditus sit
ei subditus quo ad talia tamen talis superior
Secunda. et modo debito & honesto nō precipit. ¶ Se-
cunda conclusio: si subditus cognoscat suū su
periorem ex alio esse motum q̄ ex rancore vl̄
odio ad eius punitionem quia scit subditus se
esse dignū ipse debet principis precepto iux
ta debitum iuris obedire. Probatur quia nisi
sic faceret: ipse faceret cōtra illud ad quod te-
Tertia netur. ¶ Tertia conclusio: subditus in nullo ca
su debet obedire superiori in illis que non sūt
consona recte rationi. Probatur quia in malis
Secūdum punctum. et viciosis nullus est alteri subditus quia virt⁹
consonat rationi ergo. &c. ¶ Quantum ad se
i hac mate ria quinq̧ sūt dubia cundum punctum circa istam materiam sunt
quinq̧ breues dubitationes. Prima est qd est

obedientia vt ibi capitur. Respondetur quod Responsio quid obedientia
secundum gregorium duodecimo moralium
quod obedientia: est virtus que non ex seruili
motu sed ex caritatis affectu seruanda est non
timore pene sed amore iusticie obedit aliter
non esset obediens. Ex quo patet quod si quis
adimpleat preceptum timore pene vel ex motu
talis non obedit. ¶ Secundum dubium: pre- Secūdum dubium.
cipiat pater iohanni quod vadat ad coquinaȝ
coctum carnes & princeps precipiat quod va
dat quesitum aquam pro manibus abluendis
queritur cui debet obedire. Respondetur qd Responsio
patri propter duas causas. Prima est quia pa
ter naturali iure quo ad res domus principa-
tur filio. Secunda causa est filius principi subi
citur iure accidentali seu superueniente mo-
do ius naturale plus obligat. apparet etiaȝ ex
alio quia pater principatur principatu icono
mico princeps autem nullo modo saltem quo
ad res particulares pertinentes ad domum. Tertium
¶ Tertiū dubiū: precipiat pater filio quod va
dat ad vineam & princeps quod vadat ad def
fensionem rei publice. queritur cui iste debet
obedire posito tamen ꝙ filius talis scit qd suf- Responsio
ficiat ad deffensionem rei publice Respōdet̄
ꝙ in illo casu debet principi obedire quia bo
num commune est preferendum bono priua
to ceteris paribus. modo deffensio reipublice
est multo maior q̄ agricultura patris. ¶ Quar Quartum
tum dubium. quomodo saluabitur quod obe
dire sit gratuitum & laudabile & meritoriuȝ Responsio sancti thome.
cui homo obediendo facit quod tenetur. Ad
hoc respondet beatus thomas quod obedire
esse meritorium & gratuitum potest intelligi
dupliciter. vno modo ꝙ sit gratuituȝ ex parte
operis. alio modo ꝙ sit gratuitum ex parte vo
luntatis operantis. Tunc dicit quod obedire
non est gratuitum ex parte operis facti quia i
hoc facit homo illud ad quod tenetur. Sȝ est
gratuitum ex parte voluntatis quia voluntas
libere vult. ¶ Aliter potest dici & breuius. ꝙ Responsio propria.
obedire est gratuitum ex parte actus interio-
ris seu eliciti sed non ex parte operis exterio-
ris seu actus imperati quia actus imperati nō
sūt liberi nisi in relatione ad actus elicitos seu Quintum
interiores. ¶ Quintum dubium. Vtrum ho- Arguitur.
mo in omnibus teneatur deo obedire. ¶ Ar-
guitur quod non quia habetur mathei .v. qd
deus precipit duobus cecis illuminatis qd mi
raculum non reuelarent & tamen reuelaue-
runt nec in hoc redarguebantur igitur. ¶ Se-
cūdo sic homo non tenetur obedire in illis q̄
sūt cōtra veritatē: sȝ deus p̄cipit abrahe ꝙ fili-
um suū imolaret inocētē mō hoc ē cōtra verita
tē igr̄. ¶ Ter° sic q̄a p̄cipit de⁹ filijs isrl̄ ꝙ bōa
egiptiorū furarēt Quar° sic q̄a precepit osee ꝙ

duceret mulierē adulterā:mō hoc ēcōtra casti
tatem. ¶Quinto sic. Homo non teneť in om
nibus suaȝ voluntatem voluntati diuine con-
formare:igitur. Cōña est nota Et añs pȝ ex di
ctis multis. Nam deus vult gignere filiuȝ:mō
In opposi tum hō non posset hoc:igiť. ¶Oppositū arguiť p
illud quod dicit scriptura exodi. xxxiiii. Om-
nia quę locutus est domin⁹.opȝ nos facere &
Primū notabile videtur ꝓpō nū hic positum si faciamus erim⁹ ei obediētes ¶Pro quo no
tandum est:ꝙ iste orationes multū differunt
hō teneť velle qcqd deus vult & qͥlitercūq ip
se de⁹ vult:& ita teneť homo velle qcquid de-
us vult ipsū velle & qualitercunq vult ipsum
velle. patȝ nam pria propositio est manifeste
fl̃ā. scđa ꝓpositio est vera. ptȝ qa voluntas hu-
Secundus mana debet regulari per voluntatem diuinā
tāq̃ per regulam primā ¶Scđo notādū est. ꝙ
sicut deus nihil facit contra naturā:lȝ quedaȝ
faciat contra cōem modū nature: ita nec de⁹
facit contra veritatē:lȝ faciat cōtra cōem mo
Conclusio responsiua dum veritatis. ¶Istis ꝑmissis poniť cōclusio.
ꝙ hō teneť deo in omnibus obedire:ita scili
cet ꝙ tenetur velle quicquid deus vult ipsum
velle & qualitercūq vult ipsuȝ velle. Ptȝ quia
aliter voluntas eius non regularetur p diuinā
Ad rōnes dubii. voluntateȝ. ¶Ad rationes dubii. Ad primam
diciť ꝙ deus non precipit eis sic ꝙ intende-
ret eos obligare virtute ꝑcepti ꝙ non reuela
rēt:sed hoc fiebat ꝓpter misteriuȝ certū & vi
detur inuere. ꝙ homo nō debet detegere ore
tenus bonitateȝ mentalē:tū ꝓpter certa iudi-
cia dȝ ꝓpinquis reuelare vt boni fiāt. Ad secū
dā negať minor/licet quandoq precepta dei
fiant contra cōmunē modū consuetum verita
ti. Et ideo dicitur ad tertiam ꝙ bona egiptio
rum erāt deo. ¶Ad quartaȝ diciť ꝙ hō tene
tur conformare suam voluntatē voluntati di-
uine iuxta secundum modum propositionis.
¶Ad rationes ante &c.

QVESTIO XIIII.

Arguitur. QVeriť decimoquarto Vtrum matri
moniuȝ cadat sub ꝑcepto/ Argui-
tur ꝙ sic quia tempore legis nature
fuit de precepto/& nunc nō est renouatū per
xp̄ȝ igiť Maior est nota/& minor probať qa
dicit xp̄s & etiā inveteri testamento:quod de
us cōiunxit:hō non sepet. ¶Scđo sic matrio-
nium est de iure naturali. igitur ꝓ oi tpe oēs
ligat & per cōns cadit sub precepto. Antece-
dens patȝ per phm̄ dicenteȝ ꝙ homo est ani
mal ciuile naturaliter coniugale regale & do
mesticum vt pȝ septio hui⁹ xxi. capit. vbi ista
materia tractať. ¶Tertio sic ꝑceptum homi
ni datum a principio de conseruatione indi-
uidui per actuȝ potentie nutritiue adhuc ma
net ergo ꝑceptum datuȝ a principio de cōser

uatione toti⁹ speciei manet igiť. ptȝ cōña. qa
bonū q̄to cōmunius tanto meli⁹ & diuinius.
Et añs ptȝ:quia homo q̄ diu nutriť vt ptȝ per
phm̄ scđo de generatione. ¶Quarto sic ra-
tio ꝓpter quā matrioniū fuit institutū adhuc
manet vel durat vel saltē pōt ꝑmanere:igitur.
patȝ cōña quia posita causa ponitur effectus.
Et añs ꝓbatur qa primitus matrimoniuȝ fuit
institutuȝ ne species humana deficeret ꝓpter
indiuiduorum paucitateȝ:mō stat ꝙ ista cau
sa manet si quilibet negaret matrimonium.
¶Oppositum arguiť quia si sic sequeretur ꝙ In opposi tum
homo peccaret matrimonium non contrahē
do, consequēs est falsuȝ de multis. & patet cō
sequentia quia nunq̄ homo mereť sed deme
retur ꝓpter precepti transgressionē. Cōfirma
tur. Nā secundū intentionē philosophi in isto
septimo cap. xiij homines licite varios status
eligunt secundum proprias inclinationes.
Vnde aliqui eligunt vitā speculatiuā alii aūt
contēplatiuam & alij practicam ¶In questio
ne erunt duo articuli. In primo videbiť de ta-
cto in illo argumento:scȝ Vtrum matrimoni
um sit de iure naturali. In secundo responde-
bitur ad quesitum. ¶Quantum ad primū ar
Prim⁹ articulus ticulum. Est primo notandum. ꝙ magister sē
Primum notabile. qđ m̄rimonium tentiarū in quarto distinctiōe secunda sic dif-
finit matrimoniuȝ. ꝙ est viri & mulieris con-
iunctio maritalis inter ꝑsonas legitimas indi-
uiduam vite consuetudinē recipiens. Et i hoc
tangitur primo subiectū. secundo tangiť dis-
positio subiecti:tercio effect⁹ matrimonii:scȝ
Secundus per tres particulas. ¶Secūdo est notandū ꝙ
Quare matrimoniuȝ poti⁹ a matre q̄ a patre dicatur matrimonium poti⁹ denoiať a m̄re q̄ a patre
quia m̄rimoniuȝ diciť quasi m̄ris numē ꝙ of
ficiuȝ hñs circa ꝓlē ad quā m̄rimoniū princi-
paliter ordinatur magis q̄ pater:lȝ tñ pr̄ sit di-
gnior. ¶Tertio est notādū ꝙ duplex est finis
Tertiū: duplex ē finis matrimonii. m̄rimonii. quidā ē principalis. alius ē secūda-
rius. finis principalis seu principaliter intent⁹
ē bonuȝ ꝓlis:scȝ educatio nutritio & ꝓmotio
ꝓlis. alius ē scđarius & ē mutuuȝ obsequium
qđ cōiuges sibiinicē ipendunt & ꝙ vnus ordi
nať ad vnū officiuȝ & alius ad aliud & ꝙ opa
viri & mulieris sunt disticta/& tñ ordināť ad
ad vnū finē:scȝ icōnōice policie. Notādū q̄rto
Quartum duplr aliquo ē a natura. ꝙ aliqd ē a natura dupl̄r vt dcm̄ ē:scȝ cōpleti-
ue vt ignis gēit⁹:& iclatiue sicut virtutes. Nōn
dū quo ꝙ natura iclinās i finē ēt icliat i media
Quintum ad illuȝ finē p q̄ ille finis cōueniētius & melius
ē attigēd⁹ seu attigibiľ:pȝ qa dās formā dȝ cō
sequētia ad formā. Notādū ē sexto ꝙ cōueniē
Sextum. ti⁹ ꝓles gñata duciť ad finē debitum:scȝ si sit
cert'tudo d ill' pētib⁹ q̄ ꝙ nō sit certitudo vt di
cit al. & hoc dicit phūs. i 3⁰ h⁹ vbi p hoc ꝓbat ꝯ
opionē alliq̄ꝝ ꝙ mulieres nō dñt cōmunes eē

[Prima conclusio] ¶ Prima cōclusio sumēdo naturale p illo qd inest a natura inclinatiue solū matrimonium est de iure naturali. pbatur qa ad hoc natura inclinat vt fiat cōiunctio maritalis inter personas legitimas: scз viri & mulieris: q cōiunctio debet eē indissolubilis: ergo. pз cōna ex quid nois. Et antecedens pbatur qa natura inclinat ad hoc vt hō generet sibi simile. ppter hoc q species humana nō potest seruari i indiuiduo sed hoc fit meliori & cōuenientiori modo per matrimonium: scdo pз quia natura inclinat omnes homines ad hoc vt mutuū obsequium sibi inuicē impendant ergo: pз cōna quia ē finis ille secundarius matrimonii. Afis pbatur quia ex quo homo est animal cōmunicatiuū sociale indiget obsequio. ideo sequitur q natura inclinat ad tales cōbinationē que est matrimonium propter duos fines predictos ¶ Secunda conclusio est ista: sumendo naturale secundo mō matrimonium non est naturale. pbatur quia licet natura inclinet ad talē cōiunctionem maritalem tamen est in libera potestate hominis. q abstineat se matrimonio tali. [Secunda conclusio]

[Secundus articulus dupli' natura inclinat ad aliquid] ¶ Quantū ad secundū articulum. Est sciēdū quia natura dupli' inclinat ad aliquid. Vno mō inclinat ad illud qd est necessarium ad conseruationem alicuius multitudinis vt esset agricultura & matrimonium. Aliomō inclinat ad aliquid quod est necessarium ad conseruationem vnius hominis ¶ Istis premissis ponitur prima cōclusio. Illud ad quod natura inclinat primo mō cadit sub precepto. Patз quia vnusquodcз indiuiduum in specie humana obligatur ad conseruationem sui ipsius: ergo etiā ad illa que requiruntur ad eius cōseruatōem Cōna pз ex dictis. Antecedens pз quia vnū quodcз ex natura inclinat ad conseruationem sui esse. Patet primo ethicorum per cōmentatorem. & per preceptum diuinum ad hoc obligatur. secunda pars. illud ad quod natura inclinat: scdo mō scilз quod est necessarium ad cōseruationem alicuius multitudinis non cadit sub precepto ita q vnusquisq ex precepto obligat. Probatur quia si sic esset quilibз hō obligaret ad agricultutam. cōnsest falsum. Et pз cōsequētia de se. Ex isto sequit correlarie q matrimonium nō cadit sub precepto: q quilibet ad matrimonium obligetur: nisi in casu q esset nimia paucitas indiuiduorum. pз ex dictis. Sed aliquis quereret postq natura inclinat ad matrimoniū tāquā ad illud quod ē necessariū scз ad cōseruationē speciei hūane quare nō ē necessariū inter aialia bruta. ¶ Respōdetur pro presenti q causa ē quia matrimonium non ordinatur solum ad productionem plis sз ad educationē: nutritionē & doctrinā: & [pria cōclo.] [Questio.] [Responsio]

quia homo est perfectior & maior q̄ brutum ideo indiget pluribus & indiget fre' hois custodia q magis sit p aliquos ligatos vinculo aliquo. ¶ Ad rationes. Ad primam cōceditur maior & cā ē: quia tūc fuit paucitas idiuiduorū. Et ad pbationē dī q in cōpatiōe ad totam spēm humanā pceptū nō fuit reuocatum sз tacite est reuocatum in cōpatiōe ad indiuidua & dicitur q sз fuerit pceptum nō tn̄ omi. ¶ Ad tertiū dicitur: q illa ratio argueret bn̄ si pceptū eēt cuilibз idiuiduo spēi humane. qd nō ē verum ¶ Ad quartam dicitur q i illo casu rō illa bn̄ cōcludit: nō dicit q illa rō nunc nō ē: & si eēt caderet etiam sub pcepto. ¶ Ratio post oppositum est p dictis in questione. [Ad rōnes]

QVESTIO XV.

Q Veritur. xv. Vtrū adulteriū sit de se malum. ¶ Arguit q nō. qa fornicatio simplex non est de se mala ergo pз consequētia quia ita est bene cōcubitus illicitus in fornicatione simplici sicut in adulterio. Et afis pз qa fornicatio cadit sub precepto diuino. Nam deus precepit osee per illū modum. Vade & assume tibi mulierem fornicantē. ¶ Secundo sic. habere copulā carnalē per mulierē alteri coniugatā non est de se malum: ergo. Cōna pз ab eodē ad idem. Et afis pз. quia in aliquo casu vir ab ipsa copula excusatur: ergo nō ē de se malū. Pз hoc in casu in quo vir crederet habere mulierē pptiā & haberet mulierem alienā. ¶ Tertio sic. Adulteriū in aliquo casu pōt bn̄ fieri: ergo cōna ē nota. & afis probat in casu quo eēt paucitas indiuiduorum. & vir eēt cōiugatus cum aliqua muliere vxore que eēt inepta ad portandū fetum seu generandum. ¶ Oppositum ē de intentōe phi in isto septio. ca. xiii. vbi ponit q cōmixtio cū aliqua aliena est malū. In questione erūt duo articuli. In primo videbit de simplici fornicatione scз vtrum sit de se mala. In secundo videbitur de q̄sito. ¶ Quantum ad primū articulum. Notandū est primo q aliq̄ sūt aialia in quibus sola femella sufficit ad educatiōem plis: vt patз de auibus. alia sūt in quibus sola femella nō sufficit ad prosequendum finem in quē plesordinat vt in hominibus in quib' requiritur doctrina patris & informatio in morib' & patris sollicitudo. ¶ Secundo notandū est q omnis concubitus qui est contra bonum vel pfectionem plis procreande est. malus & illicitus probatusqз quia concubitus licitus debet ordinari ad bonum prolis procreande. ¶ Tertio notandum est q simplex fornicatio ē solutī cū soluta simplex cōmixtio: vbi nō est aliud ipedimētum rōnis cognitionis vel alteri' quia [Arguitur] [In opposi tum] [Prim' articulus] [Primum notabile. in q̄bus sola femella sufficit et in q̄bus non] [Secundum] [Tertium q̄d simplex fornicatio]

Prima cõclusio. aliter esset incestus vel alia species. ¶Prima conclusio. fornicio est illicita & mala probatur. quia omnis fornicatio est illicita cõcubitus inordinatis ad bonum prolis pcreande: ergo. Pz cõña. Et añs pbatur quia cõcubitus est vt educatur: modo in humano genere muliernõ sufficit ad educationẽ plis. Nec valeret si diceref. φ fornicator aliquid prouidebit pli sue: ita bene acsi eẽt copula matrimonial φ hoc est solum in paucioribus modo illud quod cadit sub legis institutiõe iudicaf vt in pluribus secũdũ illud qđ vt in pluribus euenit mõ hoc non puenit vt inplurib⁹. ¶Quantum ad scđm articulũ. Est videndũ de dubio ¶Pro quo notandũ ẽ φ adulteriũ est qñ aliquis accedit ad thorum alienũ: scz ad vxores alterius/& matrimonialiter copulatã/vel quãdo vir est alteri mr̃imonialiter copulat⁹ vl̃ qñ ãbo sũt aliis copulati mr̃imõialiter. ¶Secũdo notandũ est φ in matrimonio dupl̃r peccat vir. primo in hoc φ accidit ad mulierẽ sibi in matrimonium nõ copulatã: secundo quia accedit ad mulierẽ alteri copulatã mr̃imonialiter: quia per hoc impedit plificatiões alienã & facit contra bonum plis aliene. ¶Tertio notandum ẽ. φ mulier dupl̃r peccat prio qa accedit ad virũ alienũ quia in hoc facit contra certitudinẽ plis. scđo peccat i hoc φ ab alieno suscipit plem/& pueros quãtũ in ipsa est si non sit defectus & hoc facit cõtra bonũ plis pprie: quia ples vir̃ succedit ~~in bonis paternis~~. Conclusio responsiua Omne adulterium est secũdũ se malũ prio pbaf auctoritate phi. secundo pbaf rõne. quia vir in adulterio duo mala ppetrat/& etiã mulier. Sed dubitaf primo quis pl⁹ in adulterio peccat vel vir vl̃ mulier. Dicif primo. φ si vir nõ sit copula ligatus mr̃imoniali ceteris pibus mulier plus peccat q̃ vir conclo ptz. qa postq̃ vir non est ligat⁹ nõ facit proprie vxori iniuriã/mulier autẽ facit proprio viro. secundo dicitur φ si vir sit ligatus copula matrimoniali vir plus peccat quia secundum debitũ ordinẽ: quia vir debet esse prudẽtior seu discretior muliere: ergo peccatum est magis ei imputãdum & hoc si cetera sunt paria quia in casu staret φ vir minus peccaret si vir magis instigaref q̃ mulier. ¶Et secundum dubium est vtrum aliquid quod est secundum se malum possit bene fieri/ Videtur φ sic quia homicidiũ fit legittime. ptz in iudicio crimiali. similiter furtum posset bene fieri. patz in captiõe vasorũ aureorũ filiorũ Israel de egiptiis. ¶Ad dubium respondef. quod illud quod est secundũ se malũ nõ põt bene fieri aliquo mõ: sed solum actus qui est indifferens ad bene vel male. Et tunc ad rõnem dicitur. φ homicidium nõ fit in iudicio nisi quando aliquis est sine culpa: quod nõ ẽ in recto iudicio. De secundo dicitur. φ ibi nõ est furtum: quia furtum denotat. φ sit raptio rei aliene inuito domino: mõ certuz est. φ illa vasa aurea & argentea non erant egiptiorũ: sed dei. ¶Ad rationes. Ad primam negatur antecedens. Et si dicatur. φ simplex fornicatio in policia permittitur: concedif sed hoc est ad magis malum vitandum: modo minus malũ quod fit in cõparatione ad maius malũ quod fieret habet rationez boni quodãmõ apparenf ¶Ad secundã negaf antecedẽs. Ad pbationem dicitur. φ licet talis homo ad alienam accedat hoc tamen nõ facit ex intentiõe modo actus exteriores non sunt boni vel mali: nisi ratione actuum interiorum & elicitorũ ¶Ad tertiam negatur antecedens. Ad pbationem de illo casu dicitur φ adhuc illud nõ est licitum: quia non debet fieri ¶Et si dicaf φ aliter periret totum genus humanũ: & tũc peteret quid in illo casu fieret. Dicitur adhuc φ nõ: nisi alia lex poneref vel deus aliter disponeret. ¶Ratio post oppositum est pro dictis.

Cuastio
Secundus articulus Primũ notabile: qđ ẽ adulterium
Secundum dupl̃ peccat vir i matrimonio
Tertium: in matrimõio mulier peccat dupl̃r
Conclusio responsiua Dubiũ primum
Responsio
Secundum dubiũ.
Arguitur.
solutio dubii secundi
Ad rõnem scđi dubii
Ad rõnes. pricipales.

QVESTIO DECIMASEXTA.

Queritur decimo sexto. Vtrũ adhibere studium circa cognitiones veritatis sit virtuosum/Arguif φ nõ illud non est virtuosum per quod retrahif qs ab hiis q̃ sunt sibi necessaria ad salutem aĩe & corporis sed hoc fit per studiũ circa cognitionem veritatis: igitur maior patet/& minor probatur quia videmus φ propter studium circa cognitionem veritatis feruens homo retrahit se a studio seu officio diuino: sic φ nec deo seruit: nec audit missam: immo nec seruit corpori. ¶Secundo sic alicuius veritatis cognitio est nociua habenti eam ergo consequentia nota est exterminis. Antecedens probatur quia frequenter visum est. φ magni clerici qui habebant cognitionem rerum fiebant deteriores simplicibus propter quod dicit philosophus. seuissima ẽ iusticia ferens arma id est cognitiones veritatum. ¶Tertio sic cognitio veritatũ non est libera/nec voluntaria: igitur. Consequentia patet ex eo φ nihil est virtuosum nisi sit voluntarium. Antecedens probatur. quia cognitio veritatis est actus vel cognitio intellectus: modo talis est imperatus & non voluntarius: sicut patet quia alique sunt veritates quibus immediate intellectus assentit si sibi presententur. ¶Oppositum arguitur. quia illud ẽ

Arguitur
In oppositum

virtuosum ad quod vel per quod homi[n]es pos
sunt assuefieri circa bonum faciendū & ma-
lum vitandum s[ed] hoc est per studium circa co
gnitionem veritatis/ergo ¶ In questiōe erāt
duo articuli. In primo videbitur ad quesitu[m]
In secundo erunt dubitationes. ¶ Quantum
Prim⁹ articulus. Primum notabile. qd ē studiū — ad primum articulum. Primo notandū est q[uod]
studiū nihil aliud est q̄ fortis & vehemēs ap-
plicatio mētis vel potētie cognitie ad aliquid
tunc ei homo dr̄ p[ro]prie studere quādo suā po
tentiā cognitiuā vel animā suā applicat ad ali
qd. Ex quo sequit[ur] correlarie q[uod] materia circa
quā est studiositas est cognitio veritatis. patet
q[uia] nūq̄ fit applicatio mētis ad aliqd vl potē
tie cognitiue nisi illa potentia cognoscat illd
Secundus — circa qd applicat[ur]. ¶ Secundo notandū est q[uod]
licet cuiuslibet veritatis cognitio sit de se bo[n]a
& appetibilis: ipsa tamē potest reddi mala &
vitiosa de peraccidens. P[ri]ma primo notabile. q[uod]
sit appetibilis: quia est p[er]fectio intellectus sex
to phisicorū. sc[d]a pars p[atet] q[uia] q[uando]q[ue] reddit[ur] ma/
la p[ro]pter circūstantias & malam vitaʒ homis.
Tertium quattuor modis redditur studium vitiosū circa veritatem — ¶ Tertio notādū est. q[uod] circa cognitionē veri
tatis quattuor modis studiū pōt reddi vitiosū
vno mō inq[uan]tum homo per studium minus vti
le retrahit[ur] ab illis q̄ sūt sibi necessaria ad salu
tem aie: vt si acqrat homo cognitiones ilogi-
ca & dimittat seruitiū dei. Sc[d]o mō inq̄tū ali-
quis homo studet qd nō decet sicut aliqui stu
duerunt cognoscere veritates aliquarū mali-
ciarū: sicut p[atet] de sortilegis. tertio mō inq̄tum
aliqs hō studet acqrere veritates & cognitio-
nes circa creaturas nō tū illas ordinando i de
bitū finē: sc[ilicet] i cognitionē creatoris. V[nde] ñ cogni-
tio acquisita circa creaturas ordinat[ur] in cogni
tionem dei & creatoris. quartomō īq̄tū aliqs
studet acquirere noticias & cognitionē q̄ tran
scēdat ingeniū sui facultatē vñ si aliquis sciens
q[uod] illud quod vult studere trāscēdat facultā-
tē sui igenij illud est malū si studeat. quitomō
inq̄tum hō adhibet studiuʒ circa cognitiōes
veritatis p[ro]pter debitū finē: & sic ē virtuosum.
Pria conclusio — ¶ Istis p[re]missis sit prima cōclō. Adhibere stu/
dium circa cognitioneʒ veritatis p[ro]pter debi/
tum fineʒ est virtuosū p[ro]bat[ur] quia p tale studiū
dirigit[ur] homo in agendis & in admittendo &
cum hoc tale studium est debite circūstātio
natum circunstātijs igit[ur]. p[atet] cōña et maior. q[uia]
ad hoc q[uod] virtus appetitiua dirigat[ur] debite in
appetente requirit[ur] aliquid p qd dirigat[ur] in iu
dicium recte rationis. Et hoc nō fit sine habi-
tibus intellectualibus minor pat[et]. q[uia] hoc sup
Secūda cōclusio — ponit[ur] in cognitiōe q[uod] sit ordinata in debitum
finē. ¶ Sc[d]a conclusio. de p accidens adhibe
re studium circa cognitionē veritatis est ma/
lum & vitiosū. pat[et] conclusio per terciuʒ nota

bile: sc[ilicet] si p tale studiū minus vtile dimitātur
mai⁹ qd esset ad salutē aie. ¶ Quantū ad secū — Secundus articulus differt inter tēpātia modestia et studiositas
dus articulus. Videndū ē de habitudie istarū
triū virtutū adinuicē q̄ sūt tempātia modestia
& studiositas que sic differunt. q[uia] tēpātia ē
virt⁹ moderatiua appetit⁹ ne ipe superflue ten
dat in illa q̄ sunt difficilia i refrenādo vt sunt
delectatōes gust⁹ & tact⁹: s[ed] modestia est vir
tus moderatiua appetitus ne tēdat superflue in il
la q̄ mediocriter se hñt: ita q[uod] nec ē difficilimū
illa refrenare nec multū difficile: vt delectatio i
visu & ornamēta vestiū. S[ed] p[ro]prie studiositas ē
virtus moderatiua appetit⁹ ne superflue tendat
i illa q̄ cōcupiscunt[ur] ab hoie sc[ilicet] aiaʒ cuiusmōi
sunt habit⁹ intellectuales. q[uia] voluntas superflue
pōt tendere in cognitiōeʒ veritatuʒ & habituū
Dubium Primū nōbile ad duo ordinat[ur] noticia sensitiua. — intellectualiuʒ. ¶ Sed dubitat[ur] vtrū studiū cir
ca cognitiōes sēsibiliū sit studiositas. Pro quo
sciendū ē q[uod] noticia sensitiua ad duo ordinat[ur]
vno mō ad sustentatiōeʒ vite corp[or]is: sc[ilicet] q[ua]tinus
aial secundū noticiā sensitiuā acqrat illa q̄ sūt
necessaria ad vitam & fugiat illa que sunt no
ciua. sc[d]omō put ordinat[ur] ad noticiā itellecti
Secundus duplex noticia sensitiua dr vitiosa. — uā & hoc ē p[ro]prius holbus. ¶ Secundo notā-
duʒ ē. q[uod] noticia sensitiua duplr pōt dici vi[tios]ē
vitiosa: vnomō q[uia] non ad aliquid vtile: vel p
ipsam nō vertit[ur] hō ad meliorē cōsideratiōnē
secundo mō si ordinat[ur] in aliqd nociuū: sicut
noticia sēsitiua q̄ hētur in respiciēdo meliorē
Pria cōclo. — ¶ Prima cōclo. noticia sensitiua q̄ ordinatur
ad vite corp[or]is necessitatē seu sustentationem
vel ad noticiā intellectiuā est virtuosa: maxie
si talis circūstantia ordinat[ur] ad finē ad quē de-
bet ordinari: sc[ilicet] ad vite necitatem seu noticiā
Secunda. conclusio. Ad rōnes — intellectiuā. ¶ Secūda cōclo. noticia sensiti
ua ordiata i aliqd nō vtile seu vitiosū ē vitiosa
P[atet] conclusio ex dictis. ¶ Ad rōes. Ad primaʒ
dicit[ur] q[uod] bene arguit[ur] q[uod] de per accidēs tale stu/
dium est bñ vitiosū: sicut visū est in tertio no-
tabili primi articuli ¶ Ad secundā negat[ur] añs
imo dr̄ q[uod] nullius veritatis cognitio habenti
eam de per se e[st] nociua nisi forte de per acci
dens ad nullaʒ vitā moraliter applicet[ur]. ¶ Ad
terciam negatur añs. Ad p[ro]batiōeʒ cōceditur
Et quando dicitur q[uod] actus impatus nō est vo
luntarius. negat[ur] hoc: immo dicitur q[uod] sc[d]ario
& mediate dicit[ur] liber. Ad secundā p[ro]bationē
dicitur q[uod] non est concedendum q[uod] omnis co
gnitio talis sit libera/nisi ex consequenti.
¶ Ratio post oppositum est pro dictis.

FINIS SEPTIMI LIBRI PO.
ARISTO. SEQVITVR
OCTAVVS.

QVESTIO PRIMA

Irca initium Octaui libri Politicorum Queritur primo Vtrum iuuenes sint vtiles & idonei auditores scien/ moralis/ Arguitur primo ꝙ sic. Iuuenes sunt vtiles & idonei auditores scientie speculatiue igitur. p3 consequentia. quia scientia speculatiua est gradᵘ altior ꝙ̄ practica. Et antecedens patet. quia vidimus ꝙ iuuenes sunt multum conuenientes auditores scientie methaphisice & naturalis. ¶ Secūdo sic iuuenes nundū intellectū falsis erroribus habent imbutum igitur. p3 cōsequētia de se quia postꝙ̄ iuuenes nō habent intellectum inbutū falsis opinionibus: melius pōt capere ꝙ̄ alij & antecedens patet tertio de anima vbi dicitur ꝙ intellectᵘm principio sui est tanꝙ̄ tabula in qua nihil depictū est ¶ Tertio sic. Oportet legislatores maxie negociari circa disciplinam iuuenum/ & hoc non esset nisi iuuenes essent conuenientes auditores scien/ tie moralis. igitur maior patet p philosophus octauo huius dicentē. Legislatorem maxime negociandum circa iuuenū disciplinam. Et minor patz. quia disciplina iuuenū maxime ē in moralibus. ¶ Oppositum Arguitur. Iuuenes non sunt capaces finis scientie moralis. ergo. patet consequētia. quia disciplina non est vtilis alicui nisi capaci finis scietie Et antecedēs patet. quia iuuenes sūt passionum sectatores propter vehementē potētiā sensitiuā que multum potest: modo finis scientie moralis est eē virtuosū. quia dicit phūs. non scrutamur quid sit virtus vt sciamus: sed vt boni fiamus secundo ethicorū. ¶ In questione erunt duo articuli. In primo erunt notabilia. In scdo conclusiones ¶ Quantū ad primū articulū. Primo notandum ꝙ scientiā moralē esse iuuenibus vtilē pōt intelligi dupliciter: vno mō ꝙ sit vtilis ad habēdū noticiā euidentē de tractatis in ea aliomō ꝙ sit vtilis ad attingēdū finē scientie moralis cuius finis est eē virtuosum & bonus moraliter. ¶ Secundo notandum est. ꝙ in pposito iuuenes intelliguntur ꝙ̄ nundū hñt visum rationis nec habent experientiā de vsibᵘ hūanis: sicut pueri in prima vel secunda etate. Et sunt duplices. nam quidā sunt qui sunt dimissi propriis inclinationibus ita ꝙ a nullo regūtur. alij sunt qui sunt in regimine aliorum: scz prudentium & magistrorum. Et ideo dicit phūs ꝙ prudentia in rectore seu principe ē licet nō in subdito ¶ Tertio notandum ē. ꝙ ad habēdum noticiaȝ euidentē de tractatis in moralibus necessaria est experientia in actibus hūanis & causa ē quia tota scia moralis ē circa actus hūanos: scz quō illi in finē debitū & pprium debent dirigi: & sic principia istiᵘ scie sumunt originē ex prudētia & ex hūana expiētia. mō ignoratis pricipijs & cōclusiōes ignote erunt. ¶ Quātū ad scdz articulū ¶ Sit prima cōclo: ad habendū noticiā euidētē de cōsideratis in scia morali iuuenes nō sūt vtiles neqꝫ idonei auditores sciētie moralis p3 cōclo ex dictis. qa tales nō hñt expientiā de actibus hūanis. Mō ad habendū pfectā noticiā de ista scia requirit expientia ¶ Secūda cōclo: ꝙtū ad finē ad quē scia moralis principaliter ordinatur vltimate iuuenes dimissis suis propriis incliatiōibus nō sunt idonei auditores huiᵘ scie moralis pbatur quia tales de directo inclinātur ad psequēdū delectatiōes appetitᵘ sēsitiui & sequuntur iudicia senᵘ & per cōns ad illa sūt pni ex quarū oppositis virtutes & mores generantur. ¶ Tercia conclo de intentione phi. iuuenes positi sub regimine determiato: scz penitū vel amicorum vl mgrorū sūt idonei auditores scie moralis vt disponātur ad virtutes & pleruentur a vitiis patet conclo per phūm & etiā p3 ratione: qa qñ pueri reguntur determiato regie assuescunt ad virtutes & declināt a vitiis. Et iō dicit philosophᵘ. ꝙ legislatori negotiādū ē circa disciplinā scolariū. Dubitatur vtrū cū iuuenes sint vtiles & idōei auditores scie speculatiue: quare nō moralis. Respōdetur p duplex pōt eē causa eo ꝙ principia scientie moralis depēdēt ex experientia nostra: mō pueri nō habent experientias. Ignotis autē pricipijs ignorantur & conclusiones: sed principia scientie speculatiue nō dependent ex experientiis nostris Alia cā est. quia scientia speculatiua non reperit aliqua cōtraria in anima iuuenis in qua debet acquiri. sed scientia moralis maxie ad effectū suū mlta cōtraria habet in anima iuuenū/ qa totus conatᵘ est ad nutrimentū/ & ad delectationes. Et qa scientia moralis ponit aliqua contraria naturali inclinationi iuuenum: ideo spernūt scientiā moralē audire. Ideo de illis dicit philosophᵘ scdo ethicorū ꝙ tales sunt similes ifirmis qui audiūt attente ea ꝙ̄ dicūtur & pcipiunt eis medici & nihil faciunt ex pceptis: sed magis cōtrariū. ¶ Ad rationes Ad primā cōceditur añs: sz negatur cōña & causa ē nunc dicta in dubio. ¶ Ad secundā qñ dicitur iuues non hñt intellectus &c. Dicitur ꝙ licz nō hēant intellectuȝ imbutum erroribus vel falsis opinionibus tñ non sunt idonei quia plus requiritur: scilicet magna prudentia & experientia quas non habēt iuuenes ¶ Ad terciam dicitur ꝙ verum est ꝙ legislatoris ē negociari circa iuuenes vt bñ regantur & habeant expientiam & prudentiaȝ

QVESTIO SECVNDA.

Arguitur. QVeritur secundo. Vtruȝ aduocatus pro patrocinio vel consilio impenso potest pecuniam licite recipere

¶ Arguitur primo ꝙ nõ. quia pro nullo opere misericordie quod fit intuitu diuine remunerationis est pecunia recipienda: sed pstare auxiliũ cause vel patrocinare est hmõi: igitur. Consequentia est nota. Et antecedẽs pbatur quia dicit Saluator cuȝ facis cõuiuium noli inuitare amicos edentes ne & ipsi retribuant tibi. Minor patȝ de se. ¶ Secundo sic Nullum spirituale pro temporali faciẽdũ seu licite cõmutandum ẽ: sed prestare consiliũ cãe alicuius est spirituale: igitur. Cõsequẽtia ptȝ Et maior de se. quia hoc nunq̃ est licitum / immo est simonia. Minor patet quia aduocatus prebet auxilium cause per scientiam iuris canonici vel ciuilis: modo scientia est quid spirituale. ¶ Tertio sic. Iudex non potest iuste a sententia iusta pecuniã recipere ab illo pro quo ẽ lata sentẽtia igitur nec aduocatus. Pȝ cõna. qa sicut iudex est persona concurrens ad sententiam faciendȝ ita aduocatus est necessarius. Et antecedens notuȝ est. quia illi iudices pro premio debent recipere emolimenta de thesauro communi. ¶ Quarto sic. aduocatus recipiens pecuniam p patrimonio alicui cause impenso facit scientiam qua vtitur illiberalẽ & seruilem ergo peccat. consequẽtia est nota. Et añs pbaẽ per philosophũ tercio hu⁹ dicẽtẽ. ꝙ si quis querat scientiam causa lucri / facit seruilem: ergo non est licitum.

In opposituᷣ. ¶ Oppositum arguiẽ per cõem consuetudinem obseruataȝ in policia bene recta & ex causa ordinata. Nã ordinatum est vt pecuniam recipiant Similiter potest dici de medico. quia intentio philosophi est ꝙ si quis querat scientiam pter bona vtilia facit eam mercenariaȝ. ¶ In questione erunt duo articuli. In primo videbitur de quesito. In secundo vtrum aduocatus defen-

Prim⁹ articulus. Primum notabile. dendo causam iniustam peccat. ¶ Quantum ad primum articulum. ¶ Primo notandũ. ꝙ homo licite potest recipere reconpensationẽ temporaleȝ pro illo quod alteri ipendit quod tamen nõ intendebatur. Patȝ quia ex quo nõ intẽdebatur rõnabile est ꝙ iterũ sibi refũdat. quia dicit nono ethicorũ ꝙ refamulari oporSecunduȝ tet ei qui grãȝ fecit mõ sic est: ergo. ¶ Secundo notandum. ꝙ illud dicĩ alteri impẽdi proprie pure & misericorditer qd alteri impẽdiẽ

Tertiũ quattuor sũt cõsiderãda i recipiẽdo aliqd p patrocinio. q̃uis licitũ esset ab eo recipere recõpẽsationẽ temporalem. ¶ Tercio notandum est. ꝙ pro auxilio seu patrocinio alicuius cause impẽse recipiendo aliquid opȝ ad quattuor cõsiderare. primo ad personam a qua recipitur remuneratio. secundo ad auxiliũ pstitũ. Vtrũ sit pstituȝ magnum & arduum auxilium vel non. tertio ad circũstantias laboris: quarto ad pa-

Conclusio responsiua. trie consuetudinem. ¶ Conclusio responsiua ad quesitum: ꝙ aduocatus p auxilio vl' patrocinio cause impense: licite potest pecuniã recipere dũmõ talis consideret ad cõditiões ex pssas in notabili posito Cõclusio patȝ per rõnem factaȝ post oppositum. ¶ Quantum ad

Secundus articulus. Dubium. Arguitur. secundum articulum. Videnduȝ est. Vtruȝ aduocatus peccet defẽdẽdo cãm iniustã. ¶ Arguitur ꝙ nõ quia talis maxie laudaẽ si obtineat in causa iniusta: ergo Pȝ consequẽtia. quia nullus peccat faciendo illud pter quod laudatur. Añs patet. quia sicut laudamus illũ medicum qui restituit sanitatem infirmo de cui⁹ sanitate desperabaẽ ita rõabiliter videẽ laudãdus qui optime ducit cãm: que ẽ in via perdi-

In oppositum. tionis. ¶ Oppositum est de intentione sapiẽtuȝ iuris cãonici & ciuilis ¶ Pro intellectu huius & solutione. est primo notandũ ꝙ talis ad-

Primũ nõ bile dupliciter pt se hẽre aduocat⁹ defẽdendo cãȝ iniustam. uocatus potest dupliciter se habere. Vno mõ ꝙ suspiceẽ vel credat esse illã cãm iniustaȝ vl' scit eam esse iustã. Alio mõ quia ignorat illam causam esse iniustã / licet totis viribus laborauerit ad sciendoȝ de illa causa vtrum sit iusta

Secunduȝ adhuc põt aduocatus se hẽre quadrupli' in illa causa. vel iniusta ¶ Secundo notandum ẽ. ꝙ adhuc ille aduocat⁹ potest quadrupliciter hẽre se. primo. timore qa timore cõpellitur. scdo pter concupiscẽtiã. tertio pter amorẽ illius cuius vult causam sustinere vel defẽdere. quarto propter odium partis aduerse: quia vellet parteȝ aduersam grauari Ex hijs patȝ. ꝙ omnes modi quibus homines alios iniustificant reducũtur ad aliquem istorũ modorum: quia iniustificant moti amore vel cupiditate vel odio.

Pria conclusio. ¶ Prima conclusio. Aduocatus defendens causam iniustam quam scit esse iniustam peccat: si hoc faciat liuore aut timore motus non cadente in constantem virum vel amore vel cupiditate vel odio. ¶ Et dicitur notanter timore non cadente in constantem viruȝ. quia forte excusaretur si esset timor cadens in constantem virum. Et dicebantur notanter forte quia oppositum est probabile. quia nullum malum est faciendum vt inde bona eueniãt.

Secũda cõclusio. ¶ Secunda conclusio probabile est ꝙ aduocatus sustinens causam iniustam de qua habet suspitionem vel opinionem. Vtrum videlicet sit iusta vl' iniusta peccat. quia ex quo dubitat & habet formidinem an talis causa sit iusta vel iniusta: non debet exponere animam suam piculo ideo debet eam deponere imo dȝ magis eligere viam securiorem declinando a periculo anime sue. ¶ Tertia cõclo: Tertia. Aduocatus sustinẽs causaȝ iniustam ignoran-

ter vl ignorãs eã esse iniustam ignorãtia inuinci bili nõ peccat. patz quia illa ignorãtia excusat a peccato. Et tũc ad rõnes. ❡Ad primã qñ dr talis laudat dr q talis ẽ laudandus ꝑpter habitũ itellectus quia hz multas sollicitudines & curas. sed non est laudãdus quo ad habitũ vo lũtatis seu per hitũ morale ꝑ quẽ homo fit bo nus vl mal⁹ qa facit actũ iniusticie qui corrum pit virtutes. Dr scdo qd nõ est simile de medi co qa medic⁹ nlli facit iiuriã imo facit gratiaz magnã sz talis aduocat⁹ ledit ꝑtem aduersam & animã magistri sui & suã animã. ❡Ad rõnes pricipales qſtionis. Ad primã cõcedit ma ior i quãtũ est op⁹ misericordie sz dr qd ñ ẽ ve rũ q sẽp qlibz teneat i oib⁹ optibus misericordie subuenire. ❡Ad scdam cõceditur maior & dr qd licet scientia nõ sit bonũ tẽporale imo spirituale. tñ applicare scientiã in finẽ ei⁹ ñ fit sine pena & labore & ideo ꝑpter hoc põt fieri recõpẽsatio. ❡Ad tertiam negeẽ coña & hoc maxie si attẽdat ad cãs expressas i notabili po sito. Et dr qd ñ ẽ simile qa iudex est psona cõmunis. Et habet officium commune sz sic non est de aduocato. ❡Ad quartã quando dicitur aduocatus facit scientiam illiberalem. &c. cõceditur illa si principali intentione talem sciẽtiam propter illum acquirat. Sed dicitur secũdo quod si talem scientiam principaliter acqrat quatinus intellectus suus magis veniat ad cognitionem & quando dicitur vel magis pcipaliter propter virtutem suam conseruandum & pauperibus subueniendum & magis deum cognoscat q̃ seipsum tunc non facit ipsam sci entiam illiberalem nec seruilem. ❡Ratio post oppositum est pro dictis.

Ad rõnes (margin)

Ad rõnes questionis (margin)

❡QVESTIO TERTIA.

Q Veritur. iij. Vtrum socius teneatur socium suum deffendere si potest. Arguitur quod non ad solos princi pes pertinet defendere igitur consequẽtia patet ex terminis & per augustinum in decretis & allegatur in capitulo si forte pacientem iiuriam. Et antecedens est notum. ❡Secũdo sic seqret q si aliquis videret socium suum verberari & ledi & eũ nõ deffẽderet eũ posset quod incurreret sẽtẽtiã excõicationis si essz clericus coña est fl̃s & pz coña qa tunc talis tenetur liberare socium suum a tali periculo & si non incurreret talẽ penam. ❡Tertio sic nullus tenetur gratis facere illd ꝑ quo licite & cũ pacto ꝑt pecuniã recipere nec illã teneẽ restituere sz hoc ꝑt licite facere talis ergo: maior pz de se. & minor pbaẽ qa tal licite recipit pecuniam ab illo quem defendit propter laborem suũ. Quarto sic non plus tenetur socius socius suũ liberare q̃ medic⁹ infirmũ gratis curare sz medic⁹ ñ teneẽ

Arguitur (margin)

&c. coña nota est & maior in primo hui⁹. viij vbi dicitur q si quis acquirat scientiaz ꝑpter lucrum principaliter facit suaz sciam banausam Minor patet quia alias sequeretur q artes medicinales essent male ordinate quod ẽ falsum. consequẽtia patet de se ❡Quinto sic Defendere sociuz est quedaz milicia vel simi le milicie: sed nullus tenetur ꝑpriis stipẽdiis militare. igiẽ. pz consequentia & maior & minor apparent per Apos. & Ro. dicentẽ. quis ꝑpriis stipẽdiis militat quasi velit dicere q nul lus. ❡Sexto sic defendere socium suum ẽ alteri benefacere: sed nullus tenetur alteri gratis benefacere igiẽ. patet cõsequẽtia & maior & minor probantur. quia nisi sic sequeretur. q quilibet potẽs alteri benefacere & benefaceret q peccaret. Secundo sequereẽ q p leges posset cogi/ & si sic talis nõ mereret ❡Opposi tũ arguiẽ. vnusqsq teneẽ alteri dare consiliũ mutuũ & fauorẽ: igitur. pz coña: & añs pbatur quia oẽs xpiani sũt mẽbra eiusdẽ capitis: mõ mẽbra ad inuicẽ subordinanẽ. ❡In qſtione erunt trea articuli. In primo videbiẽ vtrũ obligatio aliqualiter diminuat siue tollat de bonitate act⁹. In secũdo videbiẽ vtrũ ad solos principes seu supiores ptinet delinquentem corrigere. Tercio dicetur seu respondebiẽ ad quesitũ & diceẽ pbabiliter sistendo in termi nis seu limitibus ꝑtine naturalis. ❡Quantum ad primũ articulũ. Et primo notandũ q vt ad ꝑpositũ sufficit. Obligatio est duplex quedã est naturalis. alia est positiua & legalis. quantum ad obligatiõem naturalẽ purus homo nõ põt dispensare vt patet de se. Sed alia est obligatio legal: & ab illa põt aliũ absoluere. ❡Secundo notandũ ẽ. q loquendo de obligatiõe positiua hõ põt duobus modis obligari. vno mõ q talis obligetur mere libere cũ delibera tiõe preuia & vsu rõnis faciendo discurs⁹ hinc & inde & q ad id obligat se scit esse de genere boni: alio mõ non voluntarie nec libere / & hoc põt esse vere vl interꝑtatie. ❡Tertio notandũ ẽ q si illud ad qd quis obligaẽ sit illicitũ & malũ de genere ille qui taliter obligat se nõ teneẽ ad iuramẽtum qualitercũq fiat tñ ille q obligat se ad hoc p iuramẽtũ vel alias frequẽter peccat. ❡Quarto notandũ ẽ. q si obligatio sit licita / tunc illud qd prius erat sub libertate / est postea sub necessitate quodãmõ. pz ad illud ille obligat⁹ est astrict⁹ / & ad hoc põt compelli via iuris & dicitur nisi necessiteẽ: qa tunc non meretur in faciendo illud: sed rõne illius q primũ fecit libere ipse fecit scdz libe re & voluntarie interpretatiue. Ex istis ponũ tur cõclusiones pbabiles. ❡Prima cõclo. ille qui facit actũ de genere boni ex obligatione

In opposi tum. (margin)

Primus articulus (margin)

Primum notabile (margin)

Obligatio est duplex. (margin)

Secundum notabile homo duplicter obligatur. (margin)

Tertium notabile (margin)

Quartum notabile (margin)

Prima cõclusio. (margin)

Ti.

debite p̄missa q̄ seipsū obligauit libere pl⁹me
ref altero q facit cōsimilē actū sine obligatiōe
ceteris parib⁹ ꝓbatur qa tal' facit eunde actū
cū circūstātia magis meritoria. Scd̄o qa tal' qui
sic ex voto opatur firme & cōstāter opatur. Ex
isto seqtur q̄ dā inflāmatio rōe cui⁹ opatio dicif
Responsio ad dubiuz — magis meritoria. Ex isto rñdef ad dubium scȝ
quod obligatio si sit debite & licite facta et cir
cunstantionata non dirimit de merito & bo-
Obiectio. — nitate act⁹ apparet ex pri⁹ dictis. Sȝ cōtra hoc
arḡ ille qui facit actum sine obligatione videf
ꝙ ipse faciat cum minori pena & plenitudine
ille autem q cum obligatione cum pena facit
ergo consequentia est nota & añs probaf qa
Solutio obiectiōis — videf ꝙ obligatio iportat peitudinē. Ad hoc
rñdetur qd̄ talis faciens actū de bono genere
boni ex obligatione p̄t facere dupliciter, vno
modo facit sic ꝙ nihil faceret nisi esset obliga
tus sic quod obligatio soluȝ est causa. Secūdo
modo quod faceret dato ꝙ nō esset obligatus
Si prio mō cōceditur ꝙ ille q facit actū ex obli
gatione facit cū penitudine & cōcedif ꝙ illa
obligatio dirimit meritū actus & talis peccat
quia agit male licet faciat actū bonū de generē
Si secūdo mō dr̄ ꝙ talis q facit actū ex obliga
tione nō facit cū penitudine & in hoc multuȝ
meretur quia obligatio illa est licita & bn̄ cir-
cunstantionata & per consequens meritoria.
¶ Quātum ad secundum articulum videndū
Secūd⁹ articulus. — est vtrū ad solos superiores ptineat delinquen
Dubium — tē corrigere. Et arḡ ꝙ nō qa iferior potest licite
Arguitur. — suū superiorē corrigere igi coña pȝ ex termis
Añs pȝ prio qa si supior peccet & iferior sit vir
tuos⁹ iferior ē dignior & nobilior supiore & p
coñs debet hr̄e vi coactiuā supiorū. Itē proba
tur idē inferior pōt licite facere illud cuius op
positum esset viciosū sed nō corrigere delinquē
tem supiorē esȝ viciosū qa tūc nō obseruat il-
lud preceptum diliges ꝓximū tuū sicut teip̄s.
In opposi tum — ¶ Oppositū arḡ qa solus supior hȝ vi legis coa
ctiuā sup delinquētē igitur coña est nota & añs
pȝ qa aliter talis non esset superior Nam ex eo
quod est superior super ipso habet vi coactiuā
¶ Pro intellectu huius primo notandum est
Primum notabile qd̄ dr̄ supior duplicit — quod aliqs potest dici superior dupl'r vno mo
do denominatione extrinseca scilicet ꝙ talis
trahit originem a parentibus nobilib⁹ vel pro
pter diuicias. &c. propter que potestas est sibi
data Scd̄o mō denominatione quodāmō itri
seca q̄ denominatio capif a pfectiōe alevt esȝ
ille q esȝ hitua⁹ i hitib⁹ itellectualib⁹ vl' mora
lib⁹ qa ē prudēs quo ad hit⁹ itellectuales vl' vir
tuos⁹ quo ad hit⁹ morales. ¶ Scd̄o notādū ē ꝙ
Secunduȝ opinio quorūdā — aliq opinati sūt q̄ñcūq aliqs peccat ꝙ ip̄e pdit
dominiū tēporale qd̄ habuit pri⁹ sup oēs iferio
res patet quia talis se ponit extra debitum or
dinem nature vel debitū situm rerum natura
lium in ordine ad primum ens. Ex isto sequif — Prima cōclusio pbabilis.
conclusio probabilis: quod q̄ cito aliquis a sta
tu virtuoso cadit ad statum vitiosum tam cito
homo fit inferior ad quenlibet virtuosum patȝ
ex dictis vnde talis vocatur seruus & banaus⁹
sicut patet primo & quarto huius. ¶ Tertio — Tertium duplex ē delictum
notandum est quod circa istum terminum de
linquentem ꝙ duplex est delictum vnum est
ꝙ est notorium & maximum. aliud est occul-
tum. ¶ Quarto notandum est quod loquēdo — Quartum
de superiori primo modo scilicȝ quo ad deno
minationē extrīsecā & loquēdo de delicto no
torio est aliter dicendū ad dubitationem q̄ lo
quendo de superiore secūdo mō & de delicto
occulto. ¶ Quinto notanduȝ est quod duplex — Quintum duplex ē correctio
est correctio. nam quedam ē auctoritatia alia
est nō auctoritatiua. Prima est duplex nā que — Prima cōclusio.
dam est citra mortem. alia est inclusiua mor-
tis. Sit ergo prima conclusio: loquendo de su-
periore primo modo & delicto notorio ad so
los principes pertinet auctoritatiue delinquē-
tem corrigere: patet quia ad superiorem per-
tinet imperare inferiori nam habet auctorita
tem supra ipsum aliter non esset superior sed
iudex est superior vt sic & habet auctoritateȝ
igitur. Secundo patet quia nisi sic delinquens
corrigeref seq̄rentur seditiones & rixe in bo-
na policia sed omnia ista sunt vitanda in bona
policia igitur maior patet de se minor nota ē.
¶ Secunda conclusio: loquendo de superiore — Secunda
primo mō & nō de delicto secundo mō scilȝ
occulto siue nō notorio ad superiorem vt sicū
pertinet corrigere delinquētes scilicet in casu
quo illis superioribus non constaret de tali de
delicto probatur cōclusio qa ꝓprijssime solus
virtuos⁹ ad delinquētē ē supior. Ex isto sequif — corre'ep:ū
ꝓbabiliter correlarie ꝙ si cōstaret ꝓbabiliter
de delicto supioris loquēdo pure moraliter &
vbi peccatū alteri⁹ esset cōtra bonū cōmune ta
lis vocatus supior non haberet vim legis coa-
ctiuā seu virtutem super aliū. Et dicitur notan
ter vbi delictū eēt cōtra bonū cōmune. qa i ca
su alio aliter esset dicendum qa creditur quili
bet eē supior ad talē delinquenteȝ. ¶ Sed du — Dubium
bitaf si iudex sit ifectus eodē peccato quo de
liquēs est infectus si cōstet quid debet iudex i
illo casu facere: qa si iudex cōdemnet illum &
seipsū condemnat & si illum absoluat facit cō
tra iusticiā. Pro isto erunt cōclusiones. Prima: — Prima cōclusio.
si delictū tale sit occultum ita qd̄ soli iudici sit
notū & delinquēti & non facit cōtra bonum cō
mune iudex n̄ dȝ talem condemnare pȝ quia
iudex se habet ad illum tanq̄ ad personā pri-
uatam & vt psona priuata. ¶ Scd̄a conclusio: — Secunda
si delictū subditi sit notorium, iudex infectus

eodem vitio debet ipſum condempnare ſcilȝ ſi hoc fuerit probatum ſecundum rectam cõſuetudineȝ iuris. Apparet, quia licet iudex ſit infectus eodem vitio hoc eiuſ iniq̃tum perſona priuata: & non iniq̃tum iudex/ & ſic poteſt illũ corrigere, quia alias eſſet magnum ſcandaluȝ in rep.

queſtio

Sed tũc ẽ queſtio: ſi iudici notoriũ eſſet ꝙ talis eſſet innocens de delicto ſibi ipoſito & tñ probaretur eius nocentia ſeu culpa per teſtes apparẽtes fide dignos de hoc ſunt opiniones. Nam quidam dicunt ꝙ debet innocentẽ condempnare/ quia debet ipſũ cõdẽpnare ſeu iudicare ſecũdũ allegata & ꝓbata. Alij dicũt ꝙ iudex debet officiũ deponere iudicis ante q̃ illũ cõdẽpnet/ quia aliter ageret contra conſcientiã ſuam.

Tertius articulus

Conclusio reſponſiua

¶ Quantum ad tertium articulum. Rñdetur ad queſitum. ¶ Et ponitur concluſio rñſiua: ꝙ ſocius tenet̃ ſociũ ſuũ iniuriaȝ patientem gratis defendere ſi comode pt̃. patet quia vir eccleſiaſticus debet & tenetur gratis defẽdere homines ſceleratos & prauos ad eccleſiam cõfugientes ſi comode poteſt: igit̃. tenet cõſequentia quia nõ plus vir eccleſiaſticus debet ſceleratum defendere q̃ ſocius ſocium. Añs patet per communem & laudabileȝ conſuetudinem. Videmus enim ꝙ viri eccleſiaſtici ſolent gratis defendere. ¶ Secũdo ſic. ſocius videns ſocium iniuriam patiẽtẽ/ & non gratis eum defendentem ſi comode pt̃ eſſet pticeps cũ iniuriante: igitur, coña eſt nota. Et antecedens patet: quia [illegible] videtur ꝙ ſocius videns ſocium iniuriam patiẽtem interp̃tatiẽ conſẽtit in iiuria & per coñs pticipat. ¶ Tertio ſic quilibet tenetur bonum proximi procurare igitur quilibet videns ſocium ſuum iniuriam patientem defendere tenetur igitur patet conſequẽtia & antecedens ꝓbat̃ ex dictis. ¶ Quarto ſic quilibet tenetur eſurientes cibare ſi comode poteſt igitur patet coña quia q̃ neceſſarius eſt cibus eſurienti tam neceſſaria eſt iniuriam patienti defenſio in caſu & añcedens pȝ qa ſi ſic faceret aliquis ipſe eſſet cenſẽdus homicida ſi eſuriens moriretur.

Dubia.

Sed tunc ponẽda ſunt dubia. Primum vtrum ſuperior videns clericum verberari & eum non defẽderet ſi poſſet comode plus peccet q̃ ſi eſſȝ eq̃lis clerico q iniuriaȝ pateretur.

Dubiũ primum

Reſpõſio

Rñdetur quod ſupior plꝰ peccaret patet quia talis habet dominiũ ſuper illũ q ſic verberatur. ¶ Dubitatur primo. Vtrũ aliquis põt licite pecuniã dare ex pacto ꝓ illo ꝙ tenetur gratis facere. Ad hoc rñdet̃ ꝙ ſic i aliquo cãu vñ clarũ ẽ ꝙ ſi aliquis habens panẽ tenere t̃ ipſum alicui gratis dare idigẽti & eũ vẽdere alteri tñ ſi haberet pecunias ille eſuriens tunc ex pacto ꝓ pane licitũ eſt pecuniã recipe.

Dubium Secunduȝ

¶ Dubitat̃ ſcdo vtrũ medicꝰ tenetur infirmũ gratis ſanare.

Reſponſio ad ſecundũ dubium

Ad hoc reſpõdetur ꝙ infirmus vel eſt diues vel pauper. Si pauper & non habet vnde tenetur ipſum gratis ſanare. Si diues & non velit pecunias refundere medicus tenetur eum gratis curare ſȝ poſt cõualeſcentiam poteſt pecuniã recipere.

Tertium dubium.

¶ Dubitatur tertio vtrum aliquis tenetur bonũ cõmune alterius procurare proprijs expenſis & ſumptibus.

Reſponſio

Ad hoc reſpondetur diſtinguẽdo quod in hoc multas circunſtantias opȝ videre quia vel ille pro quo bonum impetratur vel ꝓcuratur eſt perſona communis vel priuata. Si communis debet & tenetur proprijs ſtipẽdijs & ſumptibus procurare. Si priuata tũc non ſẽper tenetur.

Quartum dubium

Arguitur.

¶ Dubitatur quarto vtrum aliq̃s poteſt cogi ad benefaciendũȝ. Arguitur quod ſic nã propter timorem pene multi coguntur benefacere igitur coña eſt nota & antecedens notũ ẽ quia timore flagelli multi retrahuntur a malis faciendum.

In oppoſitum

¶ Oppoſitum arguit̃ qa in ſolo actu voluntatis eſt bene agere meritorie vel demeritorie ſed ad actus voluntatis nõ pñt cogi igitur.

Notabile diña inter bonũ facere & benefacere

Pro quo ſciendum ẽ ꝙ dña eſt inter bonum facere & bñfacere aliquẽ actum cũ debitis circũſtancijs reddentibus actũ meritorium vel bonum ſimpliciter vel moraliter. Ex quo ſequitur quod poſſibile eſt aliquẽ actũ bonum facere male probatur de dante elimoſinam propter vanamgloriam. Secundo ſeq[illegible] ꝙ poſſibile eſt aliquem malum facere bene immo meritorie. Probatur ſi aliq̃s faciat actum malum de genere & habeat ignorantiam inuincibilem ꝙ talis actus ſit malꝰ & vlterius talem actum faciat cum debitis circũſtancijs credens talem eſſe actum bonum. Patet etiam ex alio ſi iudex condempnet innocẽtem debite & cum debitis teſtibus apparentibus probatum & ipſe ignoret illum.

Prima concluſio

¶ Prima concluſio aliquis poteſt cogi ad faciendum actum bonum de genere patet per rationem ante oppoſitum.

Secunda

¶ Secunda concluſio: nullꝰ poteſt cogi ad benefaciendum directe & inmediate ꝓbat̃ cõclõ qa libertas voluntatis eſt radix q̃re actus ẽ meritoriꝰ vl̃ bñ factꝰ. ſed volũtas ſeu libertas nõ põt cogi. Et dĩ directe qa ꝑ accidẽs & idirecte ꝑpter timorẽ pene cogit̃ benefacere & idirecte & mediate ad faciẽdũ bonũ & ex illis actibꝰ freq̃ntatis generatur q̃daȝ inclinatio ſeu habitus ad benefaciendum.

¶ Secundo probatur aliter quia coactio importat diſplicentiam modo diſplicentia ẽ inuolũtaria modo opȝ ad hoc quod actꝰ ſit bonꝰ & meritoriꝰ ꝙ nullũ iuolũtariũ benefit. ¶ Rationes dubij per hoc ſolute ſũt ſcilicet per concluſiones. ¶ Rationes añ oppoſitũ ſoluuntur ex dictis. ¶ Ratio poſt oppoſitum eſt ꝓ dictis

QVESTIO QVARTA.

Arguitur. Q Verit. iiij. Vtrũ omnis virtus moralis sit circa delectationes & tristicias. Afqd ñ iusticia ẽ virtus moralis & tamẽ ñ ẽ circa delectationes & tristicias igitur coña ẽ nuta & añs ꝓbatur qa est circa operationes vt pꝫ quinto ethicorum. ¶ Secũdo sic multe sũt passiones distincte a tristicia & a delectatiune circa q̃s ẽ virtus moralis igiẽ cõsequẽtia est nota et antecedens pꝫ per phũm .ij. ethicorum & ĩ isto u& auu vt sũt odium fauut amur. &c. ¶ Tertiu sic aliqua virtus muralis est circa bunũ honestũ & aliqua circa bonum vtile ergo ñ ois virt⁹ moralis ẽ circa delectatiunes vł tristicias coña tenet quia bonum delectabile distiguiẽ cõtra bonũ vtile vt habeẽ secũdu ethicorũ. Añs ꝓbaẽ qa libertas & magnificẽtia sũt circa pecunias que sunt bona vtilia & sũt circa mures q̃ sũt bona honesta. ¶ Quartu sic seq̃ref ꝙ virtutes morales abiuicẽ non distiguũẽ coñs ẽ fłm vt notũ ẽ & patꝫ coña qa distĩctiu virtutũ moraliũ uriẽ ex distĩctiune ubiectorũ. Nã hit⁹ distiguiẽ ꝑ obiecta vt habetur In opposi tum scdu de aia. Oppositũ ẽ de itentiune phi. vij. ethicorũ & .vilj. hui⁹ vbi dicit virtutẽ sumi circa gaudeẽ recte circa amurẽ vel udiuꝫ. Modo oẽs passiones reducuntur ad delectatiunẽ vel tristiciam. In questione exunt duo articuli. In Primo ponẽtur notabilia. In secũdo cõclusiones. ¶ Quantũ ad primũ articulũ. Primo notandũ ẽ ꝙ delectatiu causaẽ in appetitu ex phtia obiecti apphensi pmodum conuenientis.

Primum notabile

Prim⁹ articulus a quo causatur delectatio.

Secundus duplex est appetitus.

¶ Secũdo notãdum ẽ ꝙ duplex est appetitus nam quidã est sensibilis aliꝰ ẽ intellectuaẽ & secũdũ huc duplex ẽ delectatiu scꝫ sẽsibilis q̃ causatur ex appetitu sẽsitiuu scdm iudiciũ sen sus, alia ẽ itellectualis q̃ cãtur ex appetitu volitiuu mediãte iudiciu itellectuali seu ratiunis Et cõformiter dẽ de tristicia.

Tertium ¶ Tertiu nutandũ ẽ ꝙ vt habeẽ .i. ethicorũ appetitus sẽsitiuus appetitui rõnali cõtrariaẽ. Et huc idẽ qa appetitus sẽsitiu⁹ apphẽdit pñs delectabile mõ sensus ñ pũt cognoscere nisi pñs & ñ pt facere cõpationes inter ubiectũ & circũstãtiã obiecti nec pt futura picula puiderevt dr. iij. de anima Sꝫ appetitus rõnaẽ seqẽ iudiciũ rõnis mudu intellectus bñ pt cõferre iter ubiectũ & circũstãtias ubiecti & sic appetit⁹ itellectiu⁹ iclinaẽ ad vnũ ad cuius uppm̃ iclinaẽ appetit⁹ sẽsitiuus.

Quartum sriplicem effectum habet virtus moralis supra appetitũ sẽsitiuũ. ¶ Quarto notãdũ ẽ ꝙ virt⁹ muraẽ supra appetitũ sẽsitiuũ hꝫ triplicẽ effectũ. Prim⁹ ẽ ꝙ regulat appetitũ sẽsitiuũ ne nimis festinãter & ꝑpe rãter seqẽ iudiciũ itellect⁹. Secũd⁹ effect⁹ q̃tiu appetit⁹ sẽsitiu⁹ ubediat iudiciu rõis. Terti⁹ ẽ ꝙ virt⁹ moraẽ hꝫ refrenare passiones appetitꝰ sensitiui ne ille passiones trahãt appetitũ in tellectiuũ ad eius inclinationes.

Quintum duplex est obiectũ virtutis moralis ¶ Quinto notandum est quod virtutis muralis duplex est obiectũ. quuddã est exteri⁹ & est res ad extra circa quã opamur alid est interius & sic ẽ delectatiu vł tristicia q̃ sequitur apprehensionem obiecti exteriuris.

Secundus articulus Prima cõclusio ¶ Quãtũ ad secundum articulum. Sit prima conclusiu omnis virt⁹ moralis est circa delectatiunes & tristicias ꝑ modum seq̃le probatur nã cuiuslibet virtutis moralis actũ sequitur delectatiu ĩ actu virtuuso & ad ipedimẽtũ taẽ act⁹ seqtur tristicia ergo per modũ seq̃le ois virtus moraẽ est circa delectationes & tristicias pꝫ coña & añs ꝓbatur quia uis virtuos⁹ ĩ suo upe delectaẽ & q̃n ipe impediẽ tristatur.

Secunda ¶ Scda cõclu: virtus muralis est magis circa delectationes illo mõ q̃ circa tristicias ꝓbatur quia delectatiu sequitur pruprias virtutem moralem & tristicia deffectum eius igitur pꝫ coña quia virt⁹ ẽ magis circa ꝑprias operationes & añs ẽ notum.

Tertia ¶ Tertia cõclo: virtus moralis est circa delectatiunes & tristicias sensuales tanq̃ circa obiectum interi⁹ probatur quia illud est obiectum virtutis moralis quod prouenit ex actu virtutis moralis & qd virt⁹ moralis hꝫ regulare. sꝫ ita se hꝫ virt⁹ moralis circa delectationes & tristicias ipẽ. maiur pꝫ p qd nominis ubiecti & minor patet de se.

Quarta ¶ Quarta conclusio aliqua virtus moralis est magis circa delectationes sẽsuales per mudus obiecti quam circa tristicias probatur qa temperantia est circa cibos & potus tanq̃ circa obiecta exterius & cunsequenter est circa delectationes causatas ex cibo & potu quia ñ causant tristiciam.

Quinta ¶ Quinta conclusio: aliqua virtus muralis est magis circa tristicias sensuales q̃ circa delectationes per modum ubiecti. Probatur conclusio de fortitudine murali que est circa pericula terribilia que maximam tristiciam inferunt appetitui sensitiuo.

Ad rõnes ¶ Ad rationes. Ad primã conceditur maior & dicitur qd licet iusticia sit circa uperatiunes que sunt ad alios fines tamen est ad refrenandum passiones consequentes ad huiusmodi operatiões & hoc sufficit. ¶ Ad secũdã cõcedit maiur & tñ dẽ ꝙ oẽs illas passiones tristicie & delectationes cõmitãtur vt notũ est & sic ois virt⁹ ẽ circa delectationes immediate vel mediate seu concomitanter. ¶ Ad tertiam negetur consequentia. Ad probationem dicitur ꝙ nõ distinguũtur realiter sed secundum rationeꝫ. ¶ Ad quartam negetur consequentia. Ad probationem conceditur vel per mudum ubiecti vel per modum sequele. Et ad probationem dicitur ꝙ est diuersorum secundus quod huiusmudi delectationes cõsequuntur ad diuersas opatiões. Ratio post oppm̃ ẽ ꝑdictis ĩ q̃stiõe.

¶QVESTIO QVINTA.

Arguitur

Q Verit.v.vtrū vniuersitati mortaliū expediat q vniuerso sit vn⁹ sol⁹ secularis priceps. ar͡ q sic illd regimē est maxie expediēs vniuersitati mortaliū p qđ mali iusti⁹ & efficati⁹ coartāt & boni iter malos cōueniēti⁹ viuūt s3 hoc ē p regimē soli⁹ pricipis fecularis: igit p3 coña & maior ex eo q principes sūt ad hoc istituti vt mali coartētur & boni cōueniēti⁹ viuāt. Et ideo dicit petr⁹ in scda canonica sua duces esse missos a regibus ad vidictā malefactorū: ad laudē vero bonorū & cōcordat ap̄lus ad Ro.xiij. vbi ponit pricipes a deo eē istitutos pp̄ter punitionē malorū & tuitionē bonorū. Et mior p3 qm̄ si vn⁹ sol⁹ priceps eēt i mūdo ille ess3 fortior ad puniendus malos & sic meli⁹ posset cōseruare siue nutrirē bonos & punire malos. ¶Scđo sic sicut sp̄ualia p viros ecclesiasticos dispōnūt ita tp̄alia p viros seculares. s3 sic ē q daio qpellēt oēs vnī⁹ fi de vn⁹ eēt sol⁹ pastor & sufficeret igr̄ p3 maior a cōueniēti simiitudine. Et mior p3 q3 ga si oēs eēnt cōuersi ad vnā fidē ñ minus sufficeret vn⁹ pastor q̄ nūc. ¶Tertio sic: idē ē iudiciū de regimine totali & ptiali s3 i regimine ptiali oi b⁹ de illo regimie vni soli pricipi scl'ari l3 obedire ergo: maior p3 p mlta decreta & mior p3 per expiētiā. ¶Quarto sic illud ē conuenientissimū p qđ q̄ū ē possibile in hac vita oia litigia & dissētiōes remouēt & pax & concordia nutriūt s3 hoc ē p tale regimē igr̄ maior p3 & mior pbat ga q̄n̄ ē vnus solus princeps potest melius sedare dissētiōs q̄ plures principes qui non sunt subordinati quia illi haberent diuersas volūtates. ¶Quinto sic illud est conuētissimū per quod non solum iferiores sed etiam superiores puniūt si delinquāt. sed hoc ē si sit vn⁹ sol⁹ priceps igr̄ maior ē nota & minor pbatur ga si sit vn⁹ sol⁹ priceps pricipalissim⁹ ille meli⁹ poterit punire iferiores q̄si essēt plurea alias balliui & p̄positi remanerēt ipuniti si deliq̄rit. ¶Sexto sic illd regimē est expedietissimū vniuersitati fidelium per quod peccata populi puniūt sed hoc est per multitudines secularium principum igitur maior probatur clare & minor pbat puerbiorū.xxviij. pp̄ter peccata terre mlti pricipes eius mortui sūt. ¶Septimo nisi sic esset expediēs vniuersitati mortaliū vni soli obedire seq̄ret q iniquum & iniustum esset vniuersitati mortalium principari vnum solum principem secularem cōns est fl̄m quia hoc est contra ius vel ergo esset contra ius naturale & hoc non: quia semp fuisset cōtra ius qđ est falsum vel cōtra ius positiuum s3 hoc ñ quia q̄nq̄ visum est quod erat vn⁹ solus imperator deputatus ad pricipandum populo & p3 cōsequētia principalis quia illđ qđ nō ē expediēs est iniustum & iniquum. ¶Octauo sic illđ ē expedientissimum quod maxime assimilat regimini dei sed si esset vnus sol⁹ priceps illđ regimē esset huiusmōi igitur maior est nota & minor probatur: qa in regie vniuersalis machine vn⁹ sol⁹ pricipatur sc3 deus gloriosus vt dicitur.xij.methaphisice. Ar̄ in opposi- In opposi-
tum illud cui⁹ cōtrarium est ordinatum a deo tum.
nō est expediens vel licitum vniuersitati mortalium sed qđ vnus solus sit priceps est prohibitū a deo imo est cōtrariū ordinatū qđ probatur nā habetur.iij.regū.xij.capitulo quod precepit dn̄s populo israletico qđ haberent plures reges quorū vnus non esset subordinatus alteri & sic cōtrariū est a deo ordinatum. ¶Secūdo sic illđ regimē est magis expediens in tēpore lapse nature et culpe quod magis assimilatur regimini in tempore inocētie si māsissemus i illo statu: s3 qđ essēt plures principes magis assimularetur regimini qđ fuiss3 i tempore inocētie igitur p3 coña de se & maior ē nota & mior pbat: qa si parētes ñ peccassent omnes fuissem⁹ eq̄les. ¶Tertio sic: illi ñ debēt obedire vni soli pricipi seculari q nō possūt ad idem iugū duci nec p̄nt adinuicem habere vniōem s3 ita est de vniuersitate mortaliū igitur: maior p3 de se & minor probatur quia in vniuersitate mortaliū repetiuntur fideles & isideles qui nō p̄nt simul communicari & cōsuere vt apostolus declarat i mltis locis. ¶Quarto sic: ille nō p̄t vniuersitati mortalium preesse q nō p̄t gerere sufficiētē curā oim mortaliū s3 nullus solus priceps p̄t habere oēs mortales i sua cura igr̄ ē illicitū maior satis patet minor p3 pp̄ter diuersos mores hominū. Per istas rationes aliq pbāt q ñ expediret q ess3 vn⁹ sol⁹ priceps secularis vt eēt ipator. In q̄stiōe erūt quattuor articuli. In p̄io videbit̄ de q̄sito. In scđo vtrū ignorātia iuris naturalis sit culp3 dānabilī & viciosa. In tertio vtrū apud pricipē secularē nulli alteri subditū pene sint arbitrarie. In quarto articulo erūt dubitationes. ¶Quantum ad Prim⁹ ar-
primum articulum. Est primo notādū q differentia ē inter presidentem alijs in spiritualibus & presidentem alijs in temporalibus. Nā presidentia spiritualis imediate ex diuina ordinatione constituitur ergo nullus homo potest illam mutare. Sed presidentia in temporalibus nō est ex iure diuino nec immediate ex iure naturali sed ex iure hūano & positiuo & ideo secundum exigentias temporū & diuersitates eorum & necessitates tale ius potest immutari immo deseri ab homine puro. ¶Secūdo notandum est q duplicia sunt precepta. q̄dam sunt affirmatiua. quedam sunt negatiua.

ticulus
Primum notabl'e
oria ē inter p̄sidentem in spiritualibus & in temporalibus.

Secundum duplicia sūt pcepta

Affirmatiua sunt que obligant semper sed nō pro semper. Negatiua sunt que obligant tam pro semper q̄ ad semper. Vnde preceptus de orando deum est affirmatiuum & obligat ad semper scilicet q̄ homo sit semper promptus & paratus deo obedire quando vbi.&c. sz nō pro semper quia nullus semper actualiter potest orare deum. Sed non mechari est preceptus negatiuum qd obligat ad semper & pro semper. ❡Tertio notandus est quod duplex est ius naturale: quoddam est absolutus & cōtra illud non est licitum ire seu procedere vt p̄ceptum naturale est q̄ quilibet oportet suam durationem & suum esse. Aliud est preceptus naturale conditionatum & contra tale licitus est in casu ire vt q̄ non est licitum scidere brachium vel digitum & tamen potest dimittere in casu quo totum corpus periret nisi sciudere tur. ❡Quarto notandum est q̄ aliqui de ista materia opinati sunt q̄ est expediens vniuersitati mortalium soli principi non seculari sed ecclesiastico obedire. & causam ponunt quia causa propter quam aliquis debet alteri principari maxime est sapientia & prudentia modo prudentia in viro ecclesiastico maxime reperitur: sed ista causa non est sufficiens qa ad hoc quod aliquis presideat licite alijs in temporalibus sufficit q̄ habundet in sapientia & prudentia & discretione & q̄ discretiones habeat in negocijs secularibus & ideo ponunt alij quod potest poni vnus solus princeps.

Tertium duplex ē iꝰ naturale.

Quartum opinio aliquoꝝ ī hac materia.

❡Prima conclusio: secundum diuersitatez & qualitatem & temporis necessitatem expedit principibus mortalium regimina variare: & ista conclusio mediat inter duas opiniones probatur quia illo modo expedit regimina & dominia mortalium variari & se habere secundum quod deus disposuit sed deus quādoq̄ disponit q̄ sit vnus solus princeps secularius suo populo fideli: vt patet de dauid & helyseo super populum israel. quandoq̄ vere statuit & ordinat quod essent plures vt patet de robohas & multis alijs. Secundo quia expedit vniuersitati mortalium quod illo modo regatur quo manet in tranquillitate & commodius & melius valet conseruari sed hoc est modo predicto vt notum est igitur. ❡Secunda conclusio & responsiua: non expedit vniuersitati mortalium vni soli principi obedire semper scilicet quomodocunq̄ tempora se habeant.

Prima cō clusio

Patet conclusio ex prima conclusione quia ex tali regimine possunt multa inconuenientia euenire & sic est similitudo quo deus disposuit populum regi & gubernari & iste modus dicēdi est probabilior & securior. ❡Quātum ad secundum articulum. Est vidēdū vtrū ignorātia iuris naturalis sit cuilibz dānabilis & viciosa. Pro quo ē primo notādū q̄ duplex ē ignorātia scz facti & iuris. Ignorātia iuris est qn̄ aliqs ignorat ordinē iuris. Sz ignorantia facti est qn̄ aliqs ignorat factū suū qd fecit qd cōprehēdat sub iure tali & sic dicitur qd ignorātia facti bn̄ stat sine ignorātia iuris & sic dr̄ qd ignorātia facti in multis excusat a peccato. ❡Secundo notandum est q̄ ignorātia iuris est duplex. quedam est vicibilis alia est inuincibilis Inuincibilis est si aliquis toto suo nisu laboret scire ordinem iuris & tamen illum non posset scire. Alia est ignorantia crassa & supina que scilicet vincibilis est. ❡Tertio notandum est quod iura naturalia sunt triplicia quedam sūt notissima & euidentissima & sunt quasi principia sic quod eis propositis intellectus immediate eis assentit & circa talia nunq̄ contingit errare vt quod nulli est nocēdus & quod vnusquisq̄ debet recognoscere beneficium benefacientis. Alia sūt que sic se habent q̄ sunt faciliter deducibilia ex notis de se & circa talia nōnunq̄ cōtingit errare quandoq̄ & talia pos sunt acquiri sine studio magno humano. alia sunt que cum magno labore sunt deducibilia ex per se notis & circa ista bene contingit errare: nam magni clerici bene errauerunt in illis ❡Quarto notandum est quod de adulto pos sumus loqui dupliciter. vno modo ī bn̄ dispo sito in virtutibus & viribus naturalibus. alio modo de adulto viciato aliquō ī bonis naturalibus ❡Prima conclusio: de ignorantia crassa vel supina & de adulto bene disposito in bonis naturalibus cuilibet adulto ignorantia iuris naturalis est damnabilis & viciosa & hoc loquendo de iure naturali primo vel secūdo sine de ignorantia crassa vel supina patet quia ex quo talis dispositus est in bonis naturalibꝰ facile posset scire illa iura si non sciat sequitur quod est in peccato & non excusatur: & dicit̄ notanter de ignorantia crassa & supina quia si esset ignorantia inuincibilis excusaret eum. Item dicitur notanter de iure naturali primo modo vel secundo modo quia de tertio modo dictum esset verum eo q̄ multi magni clerici de illo errauerunt. ❡Quantum ad tertiū articulū. Vtrum ad principem secularem nulli alteri subditus pene sint arbitrarie. ❡Et primo sūt aliqua notanda scilicet quod illa pena dicitur arbitraria que cōmittitur arbitrio & potestati illius qui penas infligit sic quod in libertate illius est illam penam dimittere & aliam infligere vel differre vel totaliter dimittere.

❡Secundo notandum est quod princeps secularis nulli alteri principi seculari subditus ē sed est super omne ius positiuū & humanū ita

Secūda cō clusio & responsiua.

Secūdꝰ articulus. Dubium

Primum notabile. duplex est ignorantia

Secundus Ignorātia iuris duplex est

Tertiū iura triplicia sunt iura naturalia.

Quartum duplex con sideratur adultus.

Prima cō clusio.

Tertiꝰ articulus Dubium Primum notabile dicatur pena arbitraria.

Secundum notabile.

ꝙ ad nihil expressũ in tali iure astringitur vel cõpellit. Ista suppositio p3 per varia decreta

Tertium ¶ Tertio notandum est. ꝙ princeps secularis oẽs penas vel punitiones quas ordinat debet ordinare in conseruationem & vtilitatem cõitatis vel reip. Apparet quia tunc non esset princeps censendus: sed tirannus potius scdm ꝙ dictum sepe fuit.

Quartum ¶ Notandum est quarto. ꝙ de principe seculari nulli alteri subdito possumus loqui dupl'r. vno mõ ꝙ se habeat scdm dictamen recte rõnis & verã equitatem alio modo ꝙ se nõ habeat secundũ dictamen recte rõnis.

Prima cõclusio. ¶ Prima cõclo. apud principẽ secularem nulli alteri subditũ scdm dictamen recte rationis se habentẽ sũt oẽs pene arbitrarie: pbatur quia eum priceps sit supra omne ius positiuu3 siue hũanũ seqtur ꝙ ad nihil ex pressum in tali iure astringitur & cũ se habeat secundum dictamen recte rationis sequit ꝙ intentio sua ẽ cũ siue regula cõuenientens ad regulandum penas quas infligit.

Secunda conclusio. ¶ Secunda conclusio. loquendo de pricipante nõ se hñte secundũ verã rõe3 nõ oẽs pene apud talẽ dñt eẽ arbitrarie. p3 quia ex quo talis nõ pcedit secundũ dictamẽ recte rõnis talis põt abuti officio suo. quia pter odiũ vel irã faciliter inclinatur ad oppositũ illius ad quod tenet ex rõne recta.

Dubium Arguitur. ¶ Sed tũc dubitat vtrũ talis priceps absolute & simpliciter penã alicui p peccato suo infligendam possit remittere? ¶ Et videtur ꝙ sic qa nulli alteri principi est subditus

Respõsio. igitur Rñdetur ꝙ vel verisimile est ꝙ talis de delicto suo penitebit vel perseuerabit in malicia: si primus dicit ꝙ priceps põt remittere & hoc in comparatione ad offensam: sed non incomparatione ad ptem lesã. si secundus. dicit ꝙ nõ põt licite quia hoc eẽt i grauamen totius reip. & tũc eẽt misericordia iniusta

Quartus articulus Primum dubium Arguitur. In oppositum Notabile. ¶ Quantũ ad quartũ articulũ. Sit pria dubitatio. vtrũ sit licitũ fidelib' cu3 ĩfidelibus cõuersari & habitare? ¶ Videt ꝙ sic qa quotidie videm' mltos pricipare nobiscũ & cum xpianis. ¶ Oppositũ p phĩm. Pro isto primo est notandum ꝙ pbabiliter dupl'r possumus loqui de fidelibus. vno mõ de pfecte fidelib' qui sciunt bene resistere cauillationib' infideliu3. alio de fidelibus nõ informatis neq3 inbutis in fide catholica.

Secundus dupl'r possumus loq de infidelib' ¶ Secundo notandũ ẽ ꝙ dupl'r possum' loqui de infidelibus. vno mõ de illis qui sunt simpl'r obstinati in eorũ malicia. alio modo de illis q sũt tractabiles & ductibiles aliquo modo in fide catholica.

Prima cõclusio ¶ Prima conclusio. casu quo fidelis non esset firmiter imbutus fide catholica non esset licitum habitare cum infideli qui esset simpliciter obstinat'. probatur qa multa inconuenientia possent sequi.

Secunda ¶ Secunda conclusio. loquendo de illo qui est firmiter radicat' in fide et de infideli q tractabilis ẽ & psuasibilis expediens est & licitu3 fideles cum infidelibus conuersari. pbatur quia ille fidelis põt istũ infideiẽ cõuertere & sibi pitcere & non põt illa conuersio sibi obesse. ergo est expediẽs. p3 cõña. & aña notũ est ex quid nominis.

Secundum dubium. ¶ Secundum dubiũ ẽ vtrum expediens esset regimen in statu nature lapse esse cõsimiles in statu integre seu nõ lapse

Primo notabile ¶ Pro isto sciendus ꝙ pter casũ primorũ pentũ natura humana tõ fuit lesa sic ꝙ traxit inclinationes per quã pna est de facili ad malũ. Ista suppositio p3 per oẽs catholicos.

Secundus ¶ Secundo notandũ est ꝙ vt videt si natura humana remansisset integra & in statu nature integre nullus fuisset alteri subdit' nec vnus habuisset suꝑ alium dñium: imo fuissent equales & eq liberi.

Prima cõclusio. ¶ Istis positis ponit conclusio. non est expediens regimen in statu culpe esse cõsimile in statu nature integre. p3 quia nullus fuisset alteri subditus/ & mlta pericula nõ fuissẽt nunc per malas inclinatiões quas traxim' ex delicto parentum.

Tertiũ dubium Responsio ¶ Tertium dubiũ est. vtrũ expediret idem iudiciũ esse quo ad regimen de totali mũdo/ & de regimie ptiali? Ad hoc respondetur ꝙ non expediret nisi attendẽdo ad qualitatum diuersitates/ & temporum necessitates: sicut dictum est in primo articulo/ & vbi cetera essent paria eque bonus esset ꝙ vnus solus totali mundo preesset/ sic esset in regimine ptiali: qua non est verisimile de continuatione illius principis. quia non reperirẽtur plures successiue boni ad regendu3 & sic oportet attendere ad qualitates & diuersitates

Ad rõnes ¶ Ad rationes ante oppositu3 dicitur. ꝙ probant ꝙ esset bonum solum habere vnum principe3 vbi cetera essent paria sicut habere plures: si tamen staret cum determinatiõe bonitatis eius & c. secundum ꝙ dictum est in primo articulo. Sed tñ opinio que ponit pñres ẽ melior & pbabilior/ & ratiões q̃ hoc negãt pbãt ꝙ non repugnat quin sit bonũ esse vnũ & aliquando non: secundum dicta in primo articulo. ¶ Ratio post oppositum & c.

QVESTIO SEXTA.

Arguitur. QVeritur sexto. Vtrum secundu3 cõmunem cursum nature senes sint illiberaliores iuuenibus? ¶ Et arguitur ꝙ non quia conseruatio ad habita cõseruanda est magis necessaria in iuuenib' q̃ senibus: igit patet consequentia quia natura non deficit in necessariis: nec habundat in superfluis Antecedens patet primo qa iuuenes hñt diuti' viuere q̃senes: ergo debẽt habere

maiorē inclinationē ad habita seruanda q̄ senes Scđo pꝫ idē añs: quia iuuenes sūt magis cōsumptiui q̄ senes/ & per cōns vt ipsi pñt cōsumere magis & debent habere inclinationē ¶ Secundo sic virtus & prudēria magis viget in senibus q̄ iuuenib⁹ ergo & liberalitas minus viget in iuuenibus q̄ in senibus: igiť. patꝫ cōña: & añs ꝓbatur per phm̄. vi. ethicorū qa ideo dicit̄ senex a senos qđ est sensus. ¶ Tercio sic senes sūt magis liberales q̄ iuuenes: ergo senes non sunt minus liberales iuuenibus. pꝫ coña & añs ꝓbatur qm̄ senes in dando sūt magis exercitati & consueti q̄ iuuenes: qa per tp̄a longa vixerunt: mō ex actibus frequentatis generatur habitus seu virt⁹ scđo ethicorū. ¶ Oppositū est de itentione phi quarto ethicoruꝫ dicentis ꝙ ipotentia facit hoies illiberales: mō constat ꝙ senes sunt mlto ipotentiores iuuenibus/ ideo dicit phūs in isto octauo. ꝙ musica nō cōpetit senibus quo ad vtrumꝗ actū: scꝫ cantatiuus & opatiuū: sed cōpetit bene iuuenibus solum. ¶ In questiōe erūt duo articuli. In primo videbit̄ de cōparatiōe ꝓdigalitatis & illiberalitatis adinuicē: scꝫ ꝙ vicium est peius. In scđo r̄ńdebitur ad questitum ¶ Quantū ad primū articulū. sciendū est primo ꝙ isti habit⁹ ꝓdigalitas & illiberalitas sūt circa pecunias. Vñ pecūia potest capi dupliciter. Vno mō ꝓ nūmismate ꝓprie/ cui⁹ vsus proprie est cōmensuratio cōmutabilis: & isto mō nō capit̄ hic q̄ñ dicitur ꝙ illiberalitas est circa pecunias: secundo mō capitur prout se extendit ad omnē rem cuius valor nūmismate cōparat̄ & sic ager vel alia res venalis dicit̄ pecunia/ & isto secūdo mō adhuc dupliciter capitur. vno mō pro pecunia alieā/ & sic iusticia & iniusticia sunt circa pecunias alio mō ꝓ pecunia ꝓpria/ & sic circa pecuniā sūt huiusmodi habitus. ¶ Scđo notandum ꝙ duplex est illiberalitas quedā est ꝓpria q̄ consistit nō in dando cui opꝫ/ & etiam qualiter opꝫ & sic de alijs circunstātijs: sed cōsistit in recipiēdo. alio mō ꝓ vt stat cū ꝓdigalitate & ē accipere vbi nō opꝫ/ & q̄ñ nō oportet. ¶ Dubitat̄ quō pñt simul stare cū sint extrema. ¶ Pro isto est sciendū prio ꝙ extrēa vitiosa que sunt secūdū defectū & sup abundantiā vel excessū secūdū easdem circunstantias & scđꝫ eosdē actus sūt incompossibiles sed extrema vitiosa que sūt eiusdeꝫ actus secundū diuersas circunstātias bene possunt simul stare vel q̄ sūt diuersorum actuū: mō nō est sic de ꝓdigalitate ¶ Secūdo notandū ē ꝙ trib⁹ de causis secundū phm̄ q̄rto ethicorum prodigalitas est satiabilis. primo egestate. secundo ꝑ etatem. tertio per dictamen recte rationis. primo per paupertatē

Jn opposi sum

Prim⁹ articulus

Primum notabile. pecunia capit̄ dupliciť

Secundus

Dubium ꝑrimū notabile

Secundus ꝑpter tria ꝓdigalitas ē saciabilis

quia ꝓdigalitas cōsistit in dando bona sua/ & iō dicit phūs q̄rto ethicorū. nō ei est facile ex nulla pte accipientē dare / velociter enī deficit quit diuites enim videnť ꝓdigi. secūdo ꝑ etatem puta ꝓ senectutē. in senio vt dicūt poete sola cupiditas iuuenescit: & iō dicit̄ q̄rto ethicorū ꝓdigalitas curabilis egestate & etate. tercio ꝑpter terciā rōnē quia videt̄ semp dare ꝑpter honestuꝫ: mō sic cogitat ꝙ si semp daret fieret paup & médicarꝫ qđ eēt ei inhonestum. ¶ Istis positis sint concło r̄nsiua. Illiberalitas est peius vitiuꝫ ꝓdigalitate ꝓbatur qa est minus curabilis: igiť. Sꝫ cōtra ꝓdigalitas ē cōtra ꝑsonā priuatā: sꝫ ꝑ illiberalitatē hō peccat cōtra alias ꝑsonas: modo caritas incipit a seipso ¶ Scđo sic ꝓdigalitas opponit̄ prudētie: igiť. coña pꝫ & añs ꝓbat̄ quia phūs vocat ꝓdigos idiotas: modo idiote sūt ipotentes. ¶ Ad istas rōnes. Ad primam. r̄ńdet̄ negādo añs quo ad pricipalē ptem scꝫ quo ad aiaꝫ: sꝫ bene quo ad corp⁹ imo plus ꝑ illiberalitē peccat quo ad animā q̄ ꝑ ꝓdigalitat̄. ¶ Ad secūdū dicit̄ prio ꝙ oē vitiuꝫ est cōtra prudētiā: iō dr̄ tertio ethicorū ꝙ ois malus est ignorans. scđo dicit ꝙ illiberalitas magis opponit̄ ꝑ hoc qđ ē accipere vbi nō opꝫ: & nulli dare cui opꝫ ¶ Quantū ad secundum articulum videndū est de questito principali. ¶ Pro quo notandū ꝙ nō intelligit̄ vtrum actualiter senes sint magis iclinati ad habita conseruanda q̄ iuuenes & ecōtra. Cōclo r̄nsiua: secunduꝫ cursū nature senes sūt iuuenibus illiberaliores: ꝓbat̄ ꝑ Eu. dicēteꝫ ꝙ senes pluribus indigent & pluribus impotētiis naturalib⁹ subiciunt̄ q̄ iuuenes: ergo ne natura deficiat in necessariis iciiat senes ad relucēdū. scđa cā est quia senes sūt magis experti de bonitate vel malicia bonorū tpaliū quo ad absentiā & pñtiā q̄ iuuenes. tercia cā est qa senes sūt magis expti circa varietates h⁹ mūdi q̄ iuuenes/ & iō iuuenes non curāt sic exponere ꝑ illis vestibus. quarta cā est. quia iuuenes nō hñt plē ꝑpter quam pecunie sūt obseruande sicut senes Et ob hoc vult phūs quarto ethicorum ꝙ ꝓdigalitas saciat̄. ¶ Ad rōnes principales. Ad primā negat̄ illa. nā ad tales defect⁹ ꝑ quos succurrēdū est pecūia & cetera nō sūt paria apđ senes & iuuenes qa iuuenes pñt viuere & sūt potentes ad lucrandūꝫ qđ non sūt senes. Et sic dr̄ ad cōfirmationē. ¶ Ad secundam dr̄ cōcedendo ꝙ iuuenes magis vigēt: sꝫ negat̄ coña: quia multe vires & alie cause in iuuenibus repiunt̄. ¶ Ad terciā dicit̄ ꝙ bene cōcludūt si nō timerent defect⁹ incurrere qui remouerent̄ pecuniis: mō sic nō est in proposito. ¶ Ratio post oppositum &c.

Conclusio responsiua obiectiōes

Ad rōnes obiectiōis

Secundus articulus. Notabile

conclo r̄nsiua

Ad rōnes pricipales

QVESTIO VLTIMA.

Arguitur. QVeritur vltimo. Vtrum virtus moralis consistat in medio? Et arguit q̄ nō virtus moralis consistit in extremo: igit̄. p₃ cōña & añs ꝓbat. nā bonus & malū opponunt: mō virt⁹ est bonū & bonitas ¶ Secundo sic virtus attendit̄ penes vltimū i quod potest: ergo p₃ cōña. quia vltimū h₃ rationē extremi. & añs pat₃ per phūm p̄io celi. ¶ Tertio sic. si sic eēt sequeret̄ q̄ virtutes nō eēnt virtutes. cōñs est fīm. & p₃ cōña qa virtutes cōsistunt in extrēo. nā magnanimitas cōsistit circa honores maxīos & similiter magnificentia. ¶ Quarto sic. sequeret̄ q̄ virtus in aliquo nunq̄ gn̄aretur nisi virtute prius habita i illo. cōñs ē fīm. & p₃ cōña. qa dicit̄ quito ethicorum mediū ē in q̄d trāsmutās prius trāsmutat q̄ in extremū ¶ Quinto sic. si sic eēt vl' eēt in medio rei vel in medio quo ad nos: s₃ nullū istorū dr̄ igit̄. maior pt₃ & minor ꝓbat̄. p̄io q̄ non in medio rei. quia qd̄ est in vno vitium in alio ē virtuosu₃ n.ō mediū rei est idē apud oēs: nec secundū qa cōsistit in caritate que est medium rei vt p₃ satis ergo sequit̄ ꝓpositum

In opposi tum. ¶ Oppositū p₃ ex intētiōe phi ca. vi. h⁹ vl. d. mediū supabūdāotiaꝝ laudam⁹ & dicim⁹ ꝓ seq optie qd̄ nō eēt verū nisi virtus cōsisteret in medio. In q̄stione erūt duo articuli. In p̄imo ponenē notabilia. In secūdo cōclusiones

Prim⁹ articulus Primū notabile ¶ Quantu₃ ad primū articulū. sciendū ē p̄io q̄ in ꝓposito p medīū intelligit̄ medium inter defcm vitiosā et supabundantiā ē vitiosā sc₃ qñ aliquis vitiose deficit vel supabūdat ¶ Se

Secundus virtus tripliciter consideratur. cundo notandū est q̄ virtutes esse medietatē dupl'r intelligit̄ vnomō q̄ sit medietas habituū. alio mō q̄ sit medietas passionum. scdo sciendum est q̄ virt⁹ tripl'r cōsideraī. vno mō sc₃ eēntiā. alio modo secūdū bonitatē sibi attributā

Tertiū: duplex mediū quartū triplex dr̄ia i ter media rei & media quo ad nos ¶ Tertio notandū ē q̄ duplex ē medium. quoddā est mediū rei. aliud ē mediū quo ad nos. ¶ Quarto notādū ē q̄ inter media rei & quo ad nos triplex est differentia. p̄ia ē. qa mediū rei est p eque distantiā ab extremo: vt sūt quattuor iter duo & sex: sed mediū quo ad nos. est qd̄ quo ad nos non deficit nec supabūdat. secunda differētia ē qa mediū rei est ide₃ apud omnes: sed medium quo ad nos nō est idē apud oēs & hoc declarat phi. satis in scd̄o ethicorū. qa dicit q̄ vnus bos eēt nimis p vno hoie: sed p gigante nō eēt satis. tertia differētia ē. quia mediū rei requirit debita extrema quia alias non esset medium p equā distātia₃

descriptio medii quo ad nos ab extremo: sed non est medium quo ad nos. Vnde medius quo ad nos potest sic describi. medium quo ad nos est illud quod est debite mensuratum & proportionatū scd₃ exigētias omniū circūstātiaꝝ nostre dispositōis ¶ Quī

Quintū Notabile. ꝓpter quattuor virtutes nō sunt dispositiones to notandum ē q̄ virtutes nō sūt dispositiōes vt habet̄ scd̄o ethicorū / & hoc ꝓpter q̄tuor cās quas pōit phūs in eodē scd̄o. p̄ia cā ē nas habentes virtutes & vitia reddunt̄ boni vl' ma li ꝓpter eas nō aūt ꝓpter passiones. secunda cā ē qa scd̄m virtutes laudamur / & ꝓpter vitia vituperamur: nō aūt ꝓpter passiōes. tercia cā est. qa passiones nō sūt nec cōueniūt in nobis ex electiōe: sed bene virtutes morales. q̄rta cā est quia passiones insūt nobis motu caloris & spm & virtutes non. ¶ Quantū ad scd̄m articulū. Sit prima conclusio: virtus moralis scd₃ bonitatē sibi attributā nō cōsistit in medio. p₃

Secundus articulus. Prima cōclusio Secundā. ista conclusio p rōem añ oppositū. ¶ Secūda conclō: virtus cōsiderata scd₃ ei⁹ substantiam nō est mediū: seu medietas inter passiooes. p bat q̄ oē tale me[illegible] e₃ esse de genere extremorū: mō virtus [illegible] cōsiderata nō est hmōi:

Tertia quia nō ē passio vt satis patuit. ¶ Tertia conclusio: virt⁹ cōsiderata secūdū substāciam ei⁹ ē mediū passionū obiectiue. i. virt⁹ moralis habs passiones refrenare & est circa illas tanq̄ circa obiecta p₃ scd̄o ethicorū ¶ Quarta cōclō: vir

Quarta. tus cōsiderata scd₃ substantiā ei⁹ est medium iter extrema vitiosa. pt₃ quia habs refrenare & mediare inter supabundantias et defectus

Quinta. igit̄. ¶ Quinta cōclō. oīs virt⁹ moralis scd₃ q̄ virt⁹ ē mediū quo ad nos seu cōsistit i medio quo ad nos probat̄. quia virtus moralis consistit in illo quod ē nobis mēsuratū & ꝓportionatū secundū exigeōtiā oīs circūstantiaꝝ. Itē habet regulare & refrenare passiones / & illud h₃ Arist. q̄rto hui⁹ ca. vltio ¶ Ad rōnes. Ad p̄i

Ad rōnes mā cōcedit̄ maior si virtus cōsideret̄ scd₃ bonitatē sibi attributā. ¶ Ad secundā cū dicitur q̄ virtus cōsistit in vltimū. cōcedit̄ vna cū aliis circunstantiis & hoc ē medium quo ad nos. ¶ Ad terciā negat̄ consequētia. Vnde dī q̄ i₃ isti habitus sint circa opatiōes extremas quo ad magnitudinē opationū nō tn̄ quo ad rōem Nam magnanitas incliat ad maxios honores sed hoc nō est nisi qñ o₃ / & sic de aliis circūstātiis. ¶ Ad q̄rtā negat̄ cōña & ad pbationē de medio q̄nto phisicorū. dr̄ q̄ intelligit̄ de medio p p̄ticipationē extremorū vt eēt trāsmutatio de calidissimo i fridissimū op₃ trāsire p tepidū ¶ Ad q̄ntā dr̄ q̄ cōsistit i medio quo ad nos. qa vnūq̄dq̄ ens habet suum ꝓpriū fines in quē d₃ dirigi: mō ad hoc nō possumus: nisi habeamus media per q̄ nos possumus regulare actus nostros vt finem adipiscamur in vita perfecta & continuata. ¶ Ratio post oppositum est pro dictis.

EINIS.

Johannis buridani questiones politice super octo libros politicorum aristotelis cōfecte & diligētissima cura nuperrime emendate finiunt feliciter.

Impresse parisius opera Nicolai depratis expensis honestissimi viri Iohannis petit librarii iurati alme vniuersitatis parisiensis Anno domini. M.CCCCC. T ridecimo. die vero XXIIII. Iunii.

Iohannis Girodi Crosetani ad Guillermum Baterel amicorum fidelissimum Carmen.

HVc propera: et rapido celeratos impete gressus
Iam Buridanei flecte per arua soli.
Qui quondam sterili fuerat suppressus harena:
Fecundus vario gramine floret ager.
Spinosos frutices tellus inculta ferebat:
Quos duro euulsit fessa ligone manus.
Sic, tribulus / loliumqꝫ: nocens sic aruit herba:
Istaqꝫ sunt trunco germina adempta pede.
Et nunc flaua ceres spicas / baccheaqꝫ letos
Vitis agit flores: nardus odora viret.
Palladio fragrans vestitur campus honore:
Quem sacra pegaseo flumine turba rigat.
Hic sub legifera maturos arbore fructus
Inuenies: & que semina iura ferant
Quare age Cesareas leges Guillerme salutans:
Ista legas auidus lilia: iamqꝫ vale.

